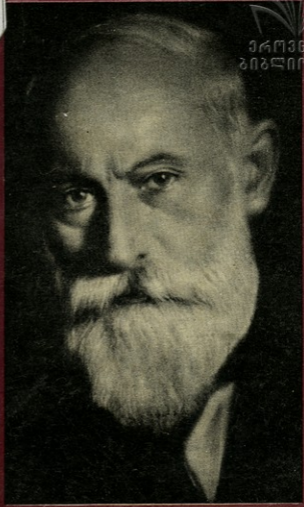

K 210338
3

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

საქართველოს
საბჭოთაო
საბჭოთაო

ნოე ჟოხიძე

საქართველოს ისტორია

შეადგინა, წინასიტყვაობა და
შენიშვნები დაურთო
გურამ შარაძემ

4210338
3

გამომცემლობა „საქართველო“

თბილისი — 1990

საქართველოს
პარლამენტის
ეროვნული
ბიბლიოთეკა

კრებულში შეტანილია საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის პირველი პრეზიდენტის ნოე ჟორდანიას რჩეული პუბლიცისტური წერილები. ისინი დაწერილი და გამოქვეყნებულია სხვადასხვა დროს; მკაფიოდ გვიჩვენებენ ავტორის მსოფლმხედველობას, მის დამოკიდებულებას ჩვენი საუკუნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მიმდინარეობებისადმი.

ნ. ჟორდანიას რჩეული ნაწერების წინამდებარე კრებული პირველად იბეჭდება ჩვენს ქვეყანაში. დემოკრატიის, საჯაროობისა და პლურალიზმის პირობებში ეს კრებული ჯეროვან სამსახურს გაუწევს ისტორიკოსებს და მკითხველთა ფართო წრეს.

0503000000—057
M 601 (08) 90

ISBN 5-529

© გამომცემლობა „საქართველო“, 1990.

ნოე ჟორდანიას

«Поддерживаю предложение тов. Кострова, именно: необходимо вставить требование о переходе земель в собственность хизанов, временнообязанных и проч.» — ასე დაუჭირა მხარი აგრარულ საკითხში ვ. ი. ლენინმა რსდმპ II ყრილობაზე, 1903 წელს, ამხანაგ კოსტროვს, რომელიც იყო ნოე ჟორდანიას პარტიული ფსევდონიმი, თან ისე, რომ სიზუსტისათვის ქართული სიტყვა „ხიზანი“ მტკიცედ დამკვიდრდა ვ. ი. ლენინის ლექსიკონში (იხ. ვ. ი. ლენინი, თხზ. სრ. კრებული, ტ. 7, მოსკოვი, 1979, გვ. 285).

მაგრამ ეს იყო 1903 წლის 1(14) აგვისტოს. მერე და მერე მათი გზები საბოლოოდ გაიყარა...

* * *

ნოე ნიკოლოზის ძე ჟორდანიას დაიბადა 1868 წლის ორ იანვარს, ლანჩხუთში, ხელმოკლე აზნაურის ოჯახში.

ნოე ჟორდანიას დედა ქრისტიანე მეგრელის ქალი ყოფილა, გვარად ჩიქოვანი. თანამედროვეთა გადმოცემით, „ნ. ჟორდანიას განსაკუთრებით აფასებდა დედას. ამ მხრივ ის იყო აკაკი წერეთლის მიმდევარი“. აღსანიშნავია, რომ 1921 წელს ნ. ჟორდანიას დედამ არ დატოვა საქართველო, როცა მისი შვილი ემიგრაციაში წავიდა. 1924 წლის აჯანყების დროს კი იგი ნოეს უფროს ქალიშვილ ასმათთან ერთად დაუტუსაღებიათ და ბათუმის ციხეში ჩაუსვამთ. ერთი კვირის შემდეგ მათთან მისულა სერგო ქავთარაძე ვარდებით და შოკოლადებით და განუცხადებია: უნდა წახვიდეთ უცხოეთში ნოესთან, მე თქვენი მფარველობა აღარ შემიძლია, ხომ ხედავთ რა ხდებაო! მაგრამ ნოეს დედას კატეგორიული უარი უთქვამს: „კი მენატრება ჩე-

მი ბიჭის ნახვა, მარა ჩემი შინა აქ არის და მას უნდა შევე-
ნახო“...

ერეკლე

პირველდაწყებითი განათლება ნ. ჟორდანიამ მიიღო ლანჩხუთში
თის სოფლის სკოლაში, აქედან გადავიდა ოზურგეთის სასუ-
ლიერო სასწავლებელში. როგორც თვითონ გვემოწმება თავის
მოგონებებში (ჩემი წარსული, პარიზი, 1953, გვ. 7-8; წინამდებ-
არე ბიოგრაფიული ნარკვევი ძირითადად ამ წიგნზეა დამყარე-
ბული) მისი პირველი საკითხავი წიგნები ყოფილა იაკობ გო-
გებაშვილის „დედა-ენა“, „როდნოე სლოვო“ და „ბუნების
კარი“...

ოზურგეთის სასულიერო სასწავლებლის დამთავრების შემ-
დეგ ნ. ჟორდანიამ მშობლებს გამოუცხადა თბილისში სწავლის
გაგრძელების სურვილი. მამამისს წისქვილთან მდებარე ორი
ქცევა მიწა გაუყიდა და ამ ფულით 1884 წელს შვილი
თბილისში წამოუყვანია და სემინარიაში მიუბარებია.

თბილისის სასულიერო სემინარიაში 80-იან წლებში სწავ-
ლის დროს ნ. ჟორდანია წევრია მოსწავლეთა არალეგალური
წრისა, ერთხანს მისი ხელმძღვანელიც. არ აკმაყოფილებს
სემინარიის წიგნები, ბევრს კითხულობს აკრძალულ რუს
რევოლუციონერ-დემოკრატებს (ნ. ჩერნიშევსკი, გერცენი...),
ხალხოსნურ რევოლუციურ-მატერიალისტური შინაარსის
ლიტერატურასა და ჟურნალ-გაზეთებს („Бог в природе“,
„Что делать“, „Колокол“...), რომლითაც მას უმთავრესად
ამარაგებს ცნობილი ქართველი მწიგნობარი ზაქარია ჭიჭინაძე;
ეცნობა ხელმწიფისა და მისი მთავრობის წინააღმდეგ ბრძო-
ლას. ასე რომ, უკვე სასულიერო სემინარიაში ჩამოუყალიბდა
ნ. ჟორდანიას მტკიცე აზრი: „მეფე ისეთივე გამოგონილი
ავტორიტეტია, როგორც ღმერთი. ეს ორთავე ერთ დონეზე
დავაყენე, ათეიზმი და რესპუბლიკანიზმი ერთიმეორის ტყუპათ
დავსახე“, — წერს იგი (გვ. 12) და განაგრძობს: „თუ რუსული
ლიტერატურიდან ვეცნობოდი რევოლუციურ აზრებს, პოლი-
ტიკურ და სოციალურ მიმდინარეობას, ქართულიდან ვეცნობო-
დი ნაციონალურ და პატრიოტულ სულისკვეთებას... აკაკის
ლექსებიდან გამოგვიჩნდა დასკვნები, რომ საქართველო უნდა
იყოს თავისუფალი“ (გვ. 14).

სემინარიელი ნ. ჟორდანია მესამე კლასიდან ოცნებობს

ევროპაში მოხვედრაზე. ამ მიზნის მისაღწევად კიდევაც შესუ-
ლა ლადო აღნაშვილის ცნობილ „ხოროში“ და მონაწილეობა
მიუღია გუნდის მიერ 1887 წელს თბილისის სახაზინო თეატრ-
ში გამართულ პირველ კონცერტში იმ იმედით, რომ, როგორც
ლადო აღნაშვილი აღუთქვამდა, თუ გუნდის საქმე კარგად
წავიდა, წავალთ ევროპაშიაც და მას მოვივლით კონცერტე-
ბითო. ნ. ჟორდანიას იმდენად დაჯერებული ყოფილა მიზნის
მიღწევაში, რომ ერთხანს ა. მირიანაშვილთან ფრანგული ენის
შესწავლაც დაუწყია, ვინძლო ევროპაში მოეხვედ, იქ დამჭირ-
დებო! მაგრამ, სამწუხაროდ, მაშინ აქედან არაფერი გამო-
ვიდა.

1889 წელს ნ. ჟორდანიას მონაწილეობა მიუღია სემინა-
რიელთა ერთკვირიან გაფიცვაში და მოუთხოვიათ სემინარიაში
ქართული ენის, საქართველოს ისტორიისა და ქართული ლი-
ტერატურის სწავლების შემოღება. ასევე მონაწილეობდა იგი
სემინარიის ხელნაწერ ჟურნალებში — „სინათლესა“ და „ყვა-
ვილში“, სადაც პირველი შეტაკება-პაექრობა მოუხდა სემინა-
რიელ ფილიპე მახარაძესთან...

ასე რომ, ჯერ კიდევ თბილისის სემინარიის კედლებში
გახდა ნ. ჟორდანიას „სოციალისტ-ნაროდნიკი“, მომხრე რევო-
ლუციისა, მაგრამ არ აკმაყოფილებდა ნაროდნიკული დოქტრი-
ნა, რომელიც აღიარებდა რევოლუციას, მაგრამ არა დემოკრა-
ტიულს, არამედ პირველადვე სოციალისტურს; ყოველი გარდა-
მავალი საფეხური გამორიცხული იყო, რაც მასში ეჭვს იწვევ-
და. ნ. ჟორდანიას აღიარებს: „მიუხედავად ყველა ამ ეჭვებისა,
მე მაინც აქეთ მქონდა პირი. არავითარი სხვა ხასიათის
რევოლუციური მიმართულება და ლიტერატურა არ იყო, არც
გამეგონა. უნდა ამომერჩია ორში ერთი: ან ეს ხაზი, ან ხუცო-
ბა. უკანასკნელი იყო თავიდანვე მიუღებელი, ურწმუნო მღვდე-
ლი შეუძლებელია. დამრჩა პირველი გზა. დედაჩემს დიდი იმე-
დი ქონდა ჩემი — მღვდელი იქნება, მიწირავს და მაცხო-
ნებსო“ (გვ. 24).

1890 წელს ასეთი პოლიტიკური განწყობილებით ამთავ-
რებს ნ. ჟორდანიას თბილისის სასულიერო სემინარიას და 1891
წლის ზაფხულში მიემგზავრება ვარშავაში, სადაც შედის
ვეტერინარულ ინსტიტუტში, თუმცა, ნამდვილი ზრახვები
სულ სხვა ჰქონია, რასაც იგი ასე გვიმჟღავნებს:

„ვეტერინარობა არ მაინტერესებდა, არც მინდოდა, და თუ შევედი ამ ინსტიტუტში — იმიტომ, რომ აქ გვიღებდნენ“¹ ხედავს ნარიელებს, ისიც პირველი ხარისხით გათავებულა და ვფიქრობდი ამ შემთხვევით სარგებლობას ჩემთვის საინტერესო განათლების მისაღებად. ჩამოსვლისთანავე მოვაწყვე ორი სამეცადინო წრე — ქართველ სტუდენტების ქართულ ენაზე, რუს-ქართველ სტუდენტების — რუსულ ენაზე. პირველისათვის დავეწერე მოხსენება „რა არის პროგრესი“ (პ. გელეიშვილს ჩავაბარე) ნაროდნიკული მიმართულებით. ეს იყო ჩემი უკანასკნელი ნააზრევი რუსული სოციალიზმის ფარგლებში. 1892 წელი კი დაიწყო ჩემთვის სრული რევოლუციით ამ სფეროში“ (გვ. 24-25).

რაში გამოიხატა ეს „სრული რევოლუციური“ გარდატეხა ნ. ჟორდანიას შეგნებაში? თურმე, იგი ეზიარა მარქსიზმს! მაგრამ სჯობს მოვუსმინოთ თავიანთ მას:

„რუსული წრე შედგებოდა მხოლოდ რუს სტუდენტებისაგან; ამით შორის ვიყავი ერთი ქართველი. პირველ ყოვლისა, წავიკითხეთ კაუცკის „მარქსის ეკონომიური მოძღვრება“, რუსული გამოცემა, პირველი ნაწილი. ამ ბროშურამ ჩემზე ვერ მოახდინა დიდი შთაბეჭდილება და ჩემს ეჭვებს არ უპასუხებდა. ამ ბროშურის შემდეგ წრის ერთმა რუს-ებრაელმა, გვარად ვიტკინდ, მოიტანა იმავე ავტორის მეორე წიგნი გერმანულ ენაზე, სადაც იყო ახსნილი და განმარტებული ისტორიული მატერიალიზმი. ვიტკინდი ამას კითხულობდა და იქვე გვითარგმნიდა რუსულათ. აი ამ დღიდან დაიწყო ჩემში სწრაფი ევოლუცია. ერთი ნაროდნიკული სკამიდან მეორეზე, მარქსისტულ სკამზე გადაჯდომა. აქ პირველათ დავინახე, რომ რუსული სოციალიზმი ნამდვილი უტოპიური და რეაქციონური მიმდინარეობაა და თუ ის მართლა განხორციელდა სადმე, დავექანებოთ უკან ბარბაროსობაში. ეს ერთი.

მეორეთ, ნამდვილი ევროპიული სოციალიზმის მატარებელი და განმახორციელებელი ყოფილა მრეწველობაში ჩაბმული მუშა ხალხი, ეს მისი მოძღვრებაა და, მაშასადამე, ყოველნაირი ფართე მოქმედება პოლიტიკურ ასპარეზზე უნდა იქნეს დაწყებული მუშათა კლასის გაცნობიერებით და ასპარეზზე გამოყვანით...

მესამე, რაც მთავარია, აქ გავიგე, რომ ჩამორჩენილ ქვეყნებში, პირველ ყოვლისა, უნდა მოხდეს პოლიტიკური რევოლუცია, დამკვიდრდეს დემოკრატია და მხოლოდ შემდეგ, ეკონომიურათ განვითარების გაძლიერების და ფართო ორგანიზაციების შემწეობით მივალთ სოციალურ რევოლუციამდე. ამით ისპობოდა ნაროდნიკული სოციალიზმის ძირი: პირდაპირ სოციალიზმი, ძირს პოლიტიკაო.

ამ სამმა დებულებამ სამუდამოთ მოკლა ჩემში იმდენი წლის შეთვისებული რუსული სოციალიზმი და გადამიყვანა ევროპიულ ნიადაგზე. ამით ტაქტიკაც აშკარათ დავინახე: მონარქისტულ გლეხს ინტელიგენცია ვერ ვუდგებოთ, მაგრამ მისი მოძმე ქარხნის მუშა ადვილათ მიუდგება და მას ჩაბერავს ახალ აზრებს. აღმოჩნდა გლეხობის გადასაბრუნებელი საჭე“ (გვ. 25-26).

ამის შემდეგ ნ. ჟორდანიას დაუწვია შესაფერისი ლიტერატურის ძებნა და გაცნობა. ამ მხრივ მასზე დიდი შთაბეჭდილება მოუხდენია გ. პლехანოვის ბროშურას „Горе Тихомирову“ (ვაი ტიხომიროვს). შესაბამისად ნ. ჟორდანია მის მსოფლმხედველობაში მომხდარ არსებით ძვრებს ვარშაიდან ატყობინებდა საქართველოში დარჩენილ მის თანამოაზრეებს — ცნობილ ქართველ მწერალს ეგნატე ინგოროყვას (ნინოშვილს) და სილიბისტრო ჯიბლაძეს.

ვარშავაში, გარდა მარქსიზმისა და მარქსისტული ლიტერატურისა, ნ. ჟორდანია გაეცნო და ეზიარა პოლონეთის ეროვნულ დარაზმულობას, რომელიც იბრძოდა პოლონეთის ავტონომიისათვის, რადგან 1863 წლის აჯანყების შემდეგ პოლონელი საზოგადოებიდან გაქრა პოლონეთის დამოუკიდებლობის მოთხოვნა და ბრძოლა უფრო კულტურის ფარგლებში (პოლონური ენა, პოლონური სკოლა, პოლონური ადმინისტრაცია), ერთი სიტყვით, შინაური ავტონომიის მისაღწევად წარმოებდა.

პოლონეთის მდგომარეობა ნ. ჟორდანიას თავისი სამშობლოს სურათს აგონებდა, ოღონდ მას არ აკმაყოფილებდა მხოლოდ ავტონომიის მოპოვებისათვის ბრძოლა, ხოლო ქვეყნის სრული დამოუკიდებლობა თავის პროგრამაში წამოაყენა პოლონეთის სოციალისტურმა პარტიამ 1893 წელს, როცა ნ. ჟორდანია ვარშავაში უკვე აღარ იმყოფებოდა.

ავადმყოფობის გამო ნ. ჟორდანიას 1892 წლის აგვისტოს დასაწყისში იძულებული გახდა სამშობლოში დაბრუნებულიყო. ევროპული სოციალისტური იდეებით შეიარაღებული ნ. ჟორდანიას 1892 წლის დეკემბრის მიწურულში, ყვირილაში (დაბა ზესტაფონში), მცირე საინიციატივო ჯგუფთან ერთად, რომელშიც შედიოდნენ კარლო ჩხეიძე, ეგნატე ინგოროყვა (ნინო-შვილი), ევგენი ვაწაძე, მიხა ცხაკაია, იოსებ კაკაბაძე, რაჭლენ კალაძე, დიმიტრი კალანდარიშვილი, ისიდორე რამიშვილი, არსენ წითლიძე და ისიდორე კვიციანიძე (მათ ბოლოს შეუერთდა კახეთიდან დავვიანებით ჩამოსული სილიბისტრო ჯიბლაძე), იწვევს პირველ კონფერენციას მშრომელი ხალხის ინტერესების დაცვისათვის ბრძოლის ტაქტიკის შესამუშავებლად (იხ. ზ. ჩიჩუა, საქართველოს ს.-დემ. მუშ. პარტიის მოკლე ისტორია, პარიზი, 1933, გვ. 7; შდრ: საქართველოს კომუნისტური პარტიის ისტორიის ნარკვევები, თბ. 1971; იხ. აგრეთვე: ლ. გორგილაძე, ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიიდან, თბ., 1961; ი. კაჭარავა, ქართული ისტორიოგრაფიის საკითხები, თბ., 1962; ა. სურგულაძე, ბრძოლა სოციალისტური რევოლუციის გამარჯვებისათვის ამიერკავკასიაში, თბ., 1957; გ. ჯანგველაძე, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ბრძოლა ბურჟუაზიული და წვრილბურჟუაზიული პარტიების იდეური და ორგანიზაციული განადგურებისათვის (1903-1923 წწ.), თბ., 1974; ა. ბენდიანიშვილი, სოციალისტური რევოლუციის წანამძღვრები საქართველოში, თბ., 1971), მაგრამ საბოლოოდ ვერ შეთანხმდნენ და სამოქმედო პროგრამის შედგენა მიენდო ნოე ჟორდანიას, რომელიც იგონებს: „საკითხი თითქოს გადაწყდა, მაგრამ მე მაინც არ მოვეშვი და ს. ჯიბლაძესთან და ეგნატესთან ერთად გადავწყვიტეთ ხელახლა შეყრა. შევუდექით მოხსენების დაწერას... უნდა მომენახა ისეთი ღერძი, რომლითაც შეიძლებოდა ძველი საზოგადოების გადატრიალება. ასეთ პიონერათ მიმანხნდა მუშები და ეს ელემენტები უნდა მომენახა ჩვენს ცხოვრებაში“ (გვ. 30). მაგრამ ამას საქართველოს სინამდვილეში ემატებოდა ნაციონალური საკითხიც: „თუკი პიროვნება უნდა იყოს თავისუფალი, თუ მთელი საზოგადოება თავის თავს უნდა მართავდეს, რატომ ერი, როგორც

დიდი ეთნიური საზოგადოება, არ უნდა მართავდეს თავის თავს, არ ქონდეს თავისი სახელმწიფო“ (გვ. 31).

ასეთი სამოქმედო პროგრამის პროექტით წარსდგა ნ. ჟორდანიას 1893 წლის თებერვალში ზემონახსენები ჯგუფის უმრავლესობის მონაწილეობით თბილისში საიდუმლო ბინაზე გამართულ მეორე კონფერენციაზე, რომელიც საერთოდ მიღებულ იქნა და შემდეგ (1894 წელს) დაიბეჭდა კიდეც ჟურნალ „მოამბეში“.

პროგრამას საფუძვლად ედო შემდეგი დებულება: „1. ნივთიერი კეთილდღეობა, როგორც დედაბოძი ადამიანის ცხოვრებისა; 2. თავისუფლება მთელი ერისა და თვითეული პიროვნებისა, როგორც ხელშემწყობი პირობა უმთავრესი სურვილის მისაღწევათ და როგორც უახლოვესი საგანი მოწინავე დასის მოქმედებისა; აქედან 3. ეროვნული გრძნობა მთელი ხალხისა და ადამიანური უფლებანი, კაცური ღირსებანი თვითეული პირისა აღზრდილი და აღორძინებული უნდა იქმნას ეკონომიურ ნიადაგზე...“ (შდრ. ნ. ჟორდანიას, რჩეული ნაწერები, თფ., 1911, გვ. 57; მისივე, თხზულებანი, ტ. I, თფ., 1920, გვ. 71, 72).

ამ ფარულ გუნდს „მესამე დასი“ ეწოდა. მისი ფართო საზოგადოების წინაშე წარდგომა და სამოქმედო პროგრამის გამომზეურება თავდაპირველად მოხდა 1894 წლის 7 მაისს, გურიაში, გუნდის ერთ-ერთი დამაარსებლის, ცნობილი ქართველი მწერლის ეგნატე ნინოშვილის დასაფლავების დღეს. ცხედრის წინაშე წარმოთქმულ სიტყვაში სილიბისტრო ჯიბლაძემ (ნოე ჟორდანიას ამ დროს ევროპაში ემიგრაციაში იმყოფებოდა) ასე დაახასიათა ფარული გუნდის მოძღვრება და სამოქმედო პროგრამა:

„ჩვენი აწინდელი ცხოვრება წარმოადგენს ორს ახალს, ერთი მეორის მოწინააღმდეგე წოდებას, ანუ კლასს. ერთი მხრით — ფიზიკური და გონებრივი შრომის წარმომადგენელი, მეორე მხრით — მუქთახორა ბურჟუა-კაპიტალისტები. პირველთა ზვედრია აუტანელი შრომა-გარჯა, მეორეთა კი — დასაკუთრება ამ შრომის ნაყოფისა. აი, სად ტყდება ხიდი ჩვენში და ზოგან კი კარგა ხანია ჩატეხილიცაა. აი, სად ირღვევა უფსკრული და ბევრგან კარგა ხანია გარღვეულიცაა. ამ უკულმართობის დასამარცხებლად არის, ერთის მეცნიერის სიტყვით

რომ ვთქვათ, ორსულად ახლანდელი ჟამთა ვითარება, ამ მშობიარობის დასაჩქარებლად და გასაადვილებლად იღვწიან და უნდა იღვწოდნენ კიდევაც საუკეთესო წარმომადგენელნი ახალთაობისა“ (იხ. ჟურნ. „კვალი“, 1894 წ., №22; ეს ისტორიული დღე აღწერილი აქვს იქ დამსწრე ვლასა მგელაძესაც თავის წიგნში: 26 მაისი, პარიზი, 1934, გვ. 33-35).

კლასთა ბრძოლის ღოზუნგი უკვე ნასროლი იყო!

...ამ ამბამდე ერთი წლით ადრე, ვარშაველი ამხანაგების დაჭერის შემდეგ მოსალოდნელი დაპატიმრების შიშით, ნ. ჟორდანიას 1893 წლის მაისში ბათუმიდან ევროპაში გაემგზავრა. მართლაც კარგ დროს გაასწრო: ცოტა ხნის შემდეგ ლანჩხუთში მოვიდა ბრძანება ნ. ჟორდანიას დაჭერის შესახებ, მაგრამ ნ. ჟორდანიას ამ დროს უკვე ჟენევაში იყო და ასე გახდა იგი პირველად ძალაუნებურად ემიგრანტი. აქ ნ. ჟორდანიამ პირადად ნახა ჟენევის მარქსისტთა მცირერიცხოვანი ჯგუფი — გ. პლენანოვი, ვერა ზასულინი, ლევ დეიჩი, გუკოვსკი... იგი შეუდგა მარქსისტული ლიტერატურისა და შვეიცარიელი გლეხობისა და მუშების ყოფა-ცხოვრების გაცნობას, ხოლო თავის შთაბეჭდილებებს საქართველოში აგზავნიდა და „ივერიას“ და „კვალში“ ბეჭდავდა... (იხ. მოგზაურობა შვეიცარიაში, „ივერია“, 1893, № 254; „კვალი“, 1894, №№ 8; 10, 14, 15, 21, 22, 31, 40-42). ნ. ჟორდანიას ლექციებს ისმენს ჟენევის უნივერსიტეტში, ესწრება ორიენტალისტთა X საერთაშორისო კონგრესს ქ. ჟენევაში (იხ. მისი წერილი, „კვალი“, 1894, №42-45).

1895 წელს ნ. ჟორდანიას პარიზში წავიდა, რათა შეეცოდა ჟენევის უნივერსიტეტში მიღებული ცოდნა. ამ მიზნით იგი სამი თვის განმავლობაში დილიდან საღამომდე მეცადინეობდა პარიზის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში, წერილიც გამოგზავნა „კვალში“ გამოსაქვეყნებლად (იხ. პარიჟი, „კვალი“, 1895, №№ 2, 3, 7, 8, 9, 15), თან ინახულა პოლ ლაფარგი, ჟიულ გელი და სხვა ფრანგი სოციალისტები: „დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე ლაფარგმა. მას უყვარდა ლაპარაკი სოციალურ თემებზე, ვსეირნობდით ნასადილევს მისი სოფლის მიდამოებში და ჩემს კითხვებზე დაწვრილებით და დალაგებით მიპასუხებდა. გავატარე მასთან ოთხი თუ ხუთი კვირა დღე და ბევრი ვისწავლე,“ — წერს ნ. ჟორდანიას (გვ. 35) და განაგრძობს

ძობს: „პარიჟში დავრჩი ოთხი თვე; დავბრუნდი ჟენევაში და იქიდან პირდაპირ გავემგზავრე გერმანიაში. აქ ძველა მარქსის მის სამშობლო, აქ ცხოვრობდნენ საუკეთესო მისი იდეოლოგები და ჩემი განათლების შესავსებათ აუცილებელი იყო აქ ცხოვრება და სწავლა.

დავსახლდი ქ. შტუტგარტში ორი მოსაზრებით: აქ ცხოვრობდა კ. კაუცკი. აქ არ მყავდა არც ერთი ნაცნობი არც რუსი, არც ქართველი, რომ ხელი შეეშალა გერმანულის ენის შესწავლაში. ორივე ეს მოსაზრება გამიმართლდა. კაუცკის გავცანი თავიდანვე, კარგად ლაპარაკობდა ფრანგულათ, კვირაობით ვსეირნობდით ტეგერლოსის ტყეში, ჩვენთან ერთად ხშირად იყო ჰელპანდი (პარეუსი) და ვმუსაიფობდით შინაურულათ, გულახდილათ. კაუცკიმ მოახდინა დიდი შთაბეჭდილება ჩემზე თავისი თავმდაბლობით, უბრალოებით, ნათელი აზრით და ცოდნით. მისგან ბევრი ვისწავლე. ხშირათ ვიყავი მის ოჯახშიაც. მე მაინც სოფელი და სოფლის ხალხი მაინტერესებდა და ზაფხულში გავსწიე პროვინციებისაკენ. ჩემი დაკვირვებანი იბეჭდებოდა „კვალში“ და აქ სიტყვას არ ვავაგრძელებ“ (გვ. 36).

ბურჟუაზიული პოლიტიკური ეკონომიის გაცნობის მიზნით ნ. ჟორდანიას შტუტგარტიდან მიუნხენში გადავიდა. აქ ჩაეწერა უნივერსიტეტში და განსაკუთრებული გულმოდგინებით უსმენდა პროფ. ბრენტანოს. 1896 წლის დასაწყისში ნ. ჟორდანიას ტოვებს მიუნხენს, მიდის ბერლინში, სადაც ორი სემესტრი ესწრებოდა პროფ. ვაგნერის, შმოლერისა და ზიბელის ლექციებს.

გერმანიაში ყოფნის პერიოდში ნ. ჟორდანიამ დაწერა და ჟურნალ „კვალში“ გამოაქვეყნა „ფრიდრიხ ენგელსი“ (1895, №39-41), „სოფელი და სასოფლო შკოლა გერმანიაში“ (1895, №51-53; 1896, №3-5, 38-53), „პოლიტიკური პარტიები გერმანიაში“ (დასაწყისი დაიბეჭდა „ივერიაში“, გაგრძელდა „კვალში“, 1897, №6-8, 10-14), აგრეთვე „ბისმარკი“ (1898, №33).

1897 წლის მარტში ნ. ჟორდანიამ გასწია ლონდონისაკენ, რადგან ინგლისის უნახავად სამშობლოში დაბრუნება დაუშვებლად მიაჩნდა. ლონდონიდან გამოგზავნილი მისი წერილებიც

დაიბეჭდა ქართულ პრესაში (წერილები ინგლისიდან. „კვალი“, 1897, № 25-35, 41-47; ვილიამ გლადსტონი. „კვალი“, 1898, № 21). აქ იგი ცხოვრობდა ვარლამ ჩერქეზიშვილის (ნაცნობი ერთი ფოტოგრაფის, გვარად ვილსონის ოჯახში. სამი თვის მასთან ყოფნის შემდეგ ნ. ჟორდანიას ჩინებულად კითხულობდა და ლაპარაკობდა ინგლისურად. ბრიტანეთის მუზეუმში ნ. ჟორდანიას გაეცნო მდიდარ ლიტერატურას, მათ შორის, საქართველოს შესახებ (იხ. მისი, საქართველოს ისტორიის მასალა — ერეკლე II-ის შესახებ, „კვალი“, 1898, № 4). ზაფხულში ცხოვრობდა სოფელში, რიდინგის ახლოს, სადაც საშუალება მიეცა დაკვირვებოდა ინგლისური სოფლის ცხოვრების პირობებს.

ევროპაში ოთხი წლისა და ექვსი თვის ყოფნის (1893-1897 წწ.) შემდეგ ნ. ჟორდანიას ინგლისიდან პირდაპირ საქართველოში გამოემგზავრა და 1897 წლის ოქტომბერში უკვე სამშობლოშია.

ნ. ჟორდანიას საქართველოში არყოფნის პერიოდში, 1895-1896 წლებში სილ. ჯიბლაძის ხელმძღვანელობით დურგალი ვ. ცაბაძე, ზეინკალი არ. არავიაშვილი, მემანქანე კალ. გოგუა, ასოთამწყობი ვლასა მგელაძე, მბეჭდავი ერ. ჩანტლაძე, ჟურნალისტი სევ. ჯუღელი, ლ. კეცხოველი და სხვები შეუდგნენ მუშათა საიდუმლო წრეების მოწყობას და მათ შორის სოციალ-დემოკრატიული აზრების სიტყვიერად გავრცელებას... ფარული ჯგუფის თითოეული წევრი პარტიული ორგანიზაციის საღაროსათვის ხელფასის ორნახევარ პროცენტს იხდიდა და ეს წესად დაინერგა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიაში, ხოლო ხელმძღვანელ ორგანოებს ირჩევდნენ ძირიდან და არავითარ დანიშვნას მალლიდან არ უშვებდნენ (შდრ. ზ. ჩიჩუა, დას. წიგნაკი, გვ. 10-11).

კლასთა ბრძოლის პრინციპის ნიადაგზე ძველსა და ახალ თაობას შორის მწერლობაში და საზოგადოებაშიაც მწვავე დაკვა და ბრძოლა ატყდა. საქართველოში დაბრუნებულ ნ. ჟორდანიას სამშობლო ფაქტიურად ორ ბანაკად დახვდა გაყოფილი: ერთი მხრივ, ილია ჭავჭავაძის „ივერიელთა“ ბანაკი, მეორე მხრივ კი „კვალის“ ბანაკი ერთმანეთს შორის გაჩაღებულ ბრძოლაში არის ჩაბმული. „კვალელებს“ უკვე მოუსწრიათ რკინიგზის სახელოსნოს და სტამბის მუშების, აგრეთვე ხე-

ლოსნების თუ სხვა ფენის მუშათა აყოლიება არა მარტო თბილისში, არამედ ბათუმში, ქუთაისში...

6. ჟორდანია ჯერ ლანჩხუთში, შემდეგ კი თბილისში (1897 წლის ნოემბერში) მიხა და ლადო დარჩიაშვილებთან აწყობს შეხვედრას, რომელსაც დაესწრნენ მისი ძველი მეგობრები (კარლო ჩხეიძე, ბეგლარ მელია და ლუზინი — ბათუმიდან, სამ. კილაძე — ქუთაისიდან, სილ. ჯიბლაძე — თბილისიდან და სხვ.) და გადაწყვიტეს არალეგალურ მუშაობას დაემატოს ლეგალური მუშაობა. ამ მიზნით მათ მოლაპარაკება გამართეს „კვალის“ პატრონებთან — ოფიციალურ რედაქტორ ანასტასია თუმანიშვილთან და მის მეუღლესთან — ფაქტიურ რედაქტორ გიორგი წერეთელთან ჟურნალის შესაძენად, ხოლო რედაქტორობა თავის თავზე აიღო ნოე ჟორდანიამ...

ქართველ საზოგადოებაში მაშინვე ხმა გავარდა, რომ „კვალი“ სოციალ-დემოკრატების ხელში გადადისო... და აი, ნოე ჟორდანია მოგვითხრობს ძლიერ საინტერესო ამბავს, რომელიც ამ დროს მომხდარა:

„ერთ დღეს მოვიდა ჩემთან ალ. ყიფშიძე და გადმომცა, ილია ჭავჭავაძეს სურს თქვენი ნახვა და ხვალ დილით გელის თავის სახლშიო. ძალიან გამიკვირდა, არავისათვის არ გამიმხელია. მეორე დღეს წავედი. მიმიღო თავის სამუშაო კაბინეტში. გავცანი, დაჯდომისთანავე დაიწყო: შეგაწუხეთ ერთი საქმისათვის. მე მსურს თქვენ გახდეთ „ივერიის“ ხელმძღვანელი, რედაქტორი სრული უფლებით, მხოლოდ როცა ჩვენს შორის იქნება აზრების დიდი განსხვავება — მე ჩემსას დაზეტდავ, თქვენ თქვენსასო. მე სხვები მთხოვენ გაზეთის გადაცემას, მათ არ გადავცემ, გამოცდილებით ვიცი მათი ამბავი, თქვენ თუ აიღებთ, მზათ ვარ გადმოგცეთო. ეს წინადადება იყო ჩემთვის სრულიად მოულოდნელი. მაშინვე გადავწყვიტე ჩემთვის წინადადებაზე უარი შეთქვა, მაგრამ რომ ეს უხეშათ არ გამოსულიყო, ვუპასუხე: დიდ მადლობას გწირავთ ასეთი ნდობისათვის. მე ეს არ დამიმსახურებია. წინადადება ისეთი მოულოდნელია, რომ საჭიროა მოფიქრება, მეგობრების ნახვა და ამ ორ დღეში პასუხს მოგახსენებთ-თქვა. ლაპარაკის დროს გამოიძრევა, რომ მას სთხოვენ გაზეთის ხელმძღვანელობის გადაცემას გ. ლასხიშვილი, კ. აბაშიძე და ნაკაშიძე. გ. წერეთლისათვის არ მითქ-

ვამს. მეორე დღესვე დაპირებისამებრ წავედი ილიასთან ბანაკში და გადავეცი უარი (სახუთებით). პასუხათ მითხრა: თქვენ ნებაა, იმედი მაქვს ერთმანეთს ხელს არ შევეშლით. მეც პირობა გავიგე ისე, რომ ერთიმეორეს თავს არ დავესხმით. მეც პირობა ჰივეცი. პირობა შეევასრულე. საკმარისია გადახედოთ „კვალის“ 1898 წლის ნომრებს, რომ დარწმუნდეთ, „კვალი“ თავს ესხმის „ივერიას“ მხოლოდ მას შემდეგ, რაც „ივერიაში“ აუტენსა კამათი.

ამნაირათ, პირველი იანვრიდან (1898 წ.) „კვალი“ გახდა ქართველი მარქსისტების პირველი ლეგალური ორგანო. ეს იყო იმავე დროს პირველი მაგალითი მთელ რუსეთის იმპერიაში — არსად სოციალისტებს ლეგალური ორგანო არ ქონდათ“ (გვ. 44—45). ნ. ჟორდანიას იქვე დასძენს: „გ. წერეთელმა გადმომცა სრული რედაქტორობა, სრულიად არ ერეოდა სარედაქციო საქმეებში და თუ რამეს დასწერდა — მე გადმომცემდა გასაცნობათ და ნების დასართავათ“ (გვ. 46).

1900 წელს „ივერიას“ და „კვალის“ ფურცლებზე ქართული სათავადაზნაურო ბანკის გამო გაჩაღდა მწვავე პოლემიკა ილია ჭავჭავაძესა და ნოე ჟორდანიას შორის. „ივერიაში“ „ახალმოსულის“ ფსევდონიმით გამოქვეყნდა ილიას შემდეგი საპოლემიკო წერილები:

1. უმეცრობის ფართი-ფურთი, „ივერია“, 1900, № № 60, 61, 62.
2. პატარა საუბარი, „ივერია“, 1900, № 65, № 76, № 84.
3. ახალნი უმეცრობანი ბ-ნ ნოე ჟორდანიასი, „ივერია“, 1900, № 73.
4. ქარაფშუტობა, ორთავიანობა და ორპირობა უმეცარისა, „ივერია“, 1900, № 81.
5. ისევ და ისევ ბ-ნ ჟორდანიას უმეცრობანი და მისი წაჯგებ-უკუჯგებობანი, „ივერია“, 1900, № 87.

6. ჟორდანიასეული კრიტიკული დახასიათება ილია ჭავჭავაძის, როგორც „ივერიის“ რედაქტორისა და მისი ეროვნული მიმართულებისა, აგრეთვე, როგორც წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების თავმჯდომარისა და, საერთოდ, როგორც პუბლიცისტისა ადრეც გვხვდებოდა (იხ. მისი, გაზ. „ივერია“ და ეროვნება, „კვალი“, 1895, № 11; „მოამბე“, „ივე-

რია“ და ეროვნება, „კვალი“, 1895, № 28—30, 32, 34, 35; ადგილობრივი პრესა წარსულ წელს, „კვალი“, 1899, № 3; პრესა, „კვალი“, 1900, № 5, № 7, № 9, № 11, № 13, № 16, № 21, № 23, № 25, № 26), მაგრამ საკუთრივ „ახალმოსულის“ ფსევდონიმით გამოქვეყნებული ილიას წერილების წინააღმდეგ მან გაილაშქრა შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. გზა და გზა, „კვალი“, 1900, № 13, № 15, № 16, № 17, № 18.

2. წერილი „ივერიის“ რედაქციის მიმართ, „ივერია“, 1900, № 84.

ქართველი სოციალ-დემოკრატები მარქსისტულ წერილებს ათავსებდნენ ლეგალურ ჟურნალ „კვალში“, მაგრამ თავიანთი აზრების გასავრცელებლად ისინი არალეგალურ ასპარეზზეც მუშაობდნენ, კერძოდ, სცემდნენ არალეგალურ ფურცლებს, პროკლამაციებს და ბროშურებს, ხოლო შემდეგ გაზეთებსაც. პირველი დაბეჭდილი პროკლამაცია ქართულად 1899 წელს გამოიცა. ეს იყო პირველი სოციალ-დემოკრატიული პროკლამაცია არა მარტო თბილისისათვის, არამედ საზოგადოდ, ამიერკავკასიისათვისაც. იგი ეხებოდა მუშების დღესასწაულს, პირველ მაისს და ურჩევდა მათ ევროპის მუშებთან შეერთებას. პროკლამაცია დაწერილი იყო ნოე ჟორდანიას მიერ, ხოლო დაბეჭდა ვლასა მგელაძემ (შდრ. ნ. ჟორდანიას, გვ. 47; ზ. ჩიჩუა, გვ. 11). პარტიის უახლოესი პოლიტიკური მოთხოვნა იყო გახდა თვითმპყრობელობის დამხობა და დემოკრატიული რესპუბლიკის დამყარება. ძლიერ აქტიურობდა 1898 წელს თბილისში დაარსებული მუშათა პირველი სოციალ-დემოკრატიული კომიტეტი, რომლის წევრები იყვნენ: სილ. ჯიბლაძე, სევ. ჯუღელი, ალ. შატილოვი, ვასო ცაბაძე, დიმ. კალანდარიშვილი, რაფ. კალაძე, ზაქ. ჩოდრიშვილი, არაქ. ოქუაშვილი და მიხ. ბოჭორიძე. ორგანიზაცია იმდენად გაძლიერდა, რომ მუშაობა სხვა ქალაქებშიც გადაიტანა, პირველ რიგში, ბაქოში... აღნიშნულმა კომიტეტმა საერთაშორისო მუშათა დღესასწაული პირველი მაისი 1899 წელს თბილისში, ქალაქგარეთ პირველად იდღესასწაულა. ასეთივე დღესასწაული თბილისის კომიტეტმა მეორე წელსაც (1900 წ.) გადაიხადა ორ ადგილას ქალაქგარეთ, სადაც გამოიტანეს წიოელი დროშები და მარქსის, ენგელსის,

ლასალის სურათები... ამას გარდა, 1899 წელს მოეწყო თბილისის რკინიგზის მუშათა დიდი გაფიცვა, რომელმაც 1900 წელსაც გაიმეორეს, ხოლო 1901 წელს კვლავ აღნიშნეს პირველმაისობა, ოღონდ ამჯერად არა ქალაქგარეთ, არამედ თბილისის მოედანზე... მოხდა შეტაკება მუშებსა და ჯარს შორის, მრავალი სცემეს და დაჭრეს, ასევე დაატუსაღეს და რუსეთში გადაასახლეს. გაჩნრიკეს „კვალის“ რედაქციაც, ხოლო რედაქტორი ნ. ჟორდანიას პოლიციამ დააპატიმრა. ნ. ჟორდანიას იგონებს: „მეტეხის ციხეში ყოფნა გამოვიყენე ერთი ნაკლის შესავსებათ. ვკითხულობდი ბელეტრისტიკას, რაიცა ბლომათ მოიპოვებოდა ციხის სამკითხველოში. დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა შექსპირმა და ვიკტორ ჰიუგომ. მეტეხის ყველა სართული სავსე იყო ამხანაგებით. ყველა აღფრთოვანებული იყო შექსპირით“ (გვ. 53).

1902 წლის თებერვალში ბათუმში მოხდა ყველა ქარხნის მუშათა გაფიცვა, მოხდა შეტაკება პოლიციასა და ჯართან, მოკლეს 12 მუშა. ასეთი გაფიცვა ბათუმელმა მუშებმა გაიმეორეს ერთი წლის შემდეგ, ხოლო ბაქოში 1903 წლის ზაფხულში დაწყებული მუშათა გაფიცვა მთელ ამიერკავკასიას მოედო. ახლა მთავარი საკითხი იყო გლეხობის მიმხრობა. ამ მიზნით 1903 წელს დაარსდა გურიის გლეხთა კომიტეტი, რომელიც გლეხთა მოძრაობას ჩაუდგა სათავეში. მანამდე კი უნდა შევნიშნოთ, რომ 1902 წლის დასაწყისში, ნ. ჟორდანიას ციხეში ყოფნისას, მოხდა ქართველ სოციალ-დემოკრატთა ორგანიზაციული გაერთიანება რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ პარტიასთან (რასაც ნ. ჟორდანიას უარყოფითად შეხვდა), აგრეთვე, გაერთიანება ამიერკავკასიის ყველა სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციისა და ერთი ადგილობრივი საოლქო ცენტრის შექმნა.

1902 წლის ივნისში ნ. ჟორდანიას მეტეხის ციხიდან გამოუშვეს და საცხოვრებლად ლანჩხუთი მიუჩინეს. მაგრამ ამ დროს გურიაში გაძლიერებული იყო გლეხთა მოძრაობა, რომელსაც სოციალ-დემოკრატები მეთაურობდნენ. კვლავ დაიწყო ახალი მასობრივი დაპატიმრებანი. ნ. ჟორდანიას დააპატიმრეს და ქუთაისის ციხეში ჩასვეს, აქედან ფოთში გადაიყვანეს, მაგრამ მალე გამოუშვეს და განჯაში გაასახლეს საცხოვრებლად პოლი-

ციის მეთვალყურეობის ქვეშ. აქედან იგი მაინც ახერხებდა ჩუმად ზოგჯერ თბილისში ჩამოსვლას და პარტიულ მუშაობაში მონაწილეობის მიღებას. ამიტომ განჯის ჟანდარმერიაში შორდანიას ვიატკის გუბერნიაში სამი წლით გადასახლება გადუსწავია. მაშინ ნ. შორდანია პარტიული ამხანაგების (გ. წულუკიძე და სხვ.) დახმარებით საზღვარგარეთ გაიქცა ბათუმიდან: ჯერ ჩავიდა ლონდონში და იქ რომ ნაცნობი ვერავენ ნახა, გამოსწია პარიზში. აქედან იგი გ. პლეხანოვის სანახავად ქენევაში ჩავიდა. ნ. შორდანიამ გ. პლეხანოვის ცოლისგან საიდუმლოდ გაიგო, რომ ბრიუსელში ტარდება რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ყრილობა და სათათბირო ხმით ხართ მიწვეულიო. ნ. შორდანია ბრიუსელში ჩავიდა, სადაც დახვდა ამერიკაკაკასიდან ჩასული სამი დელეგატი: დ. თოფურიძე, ბ. კუნნიანცი და არ. ზურაბოვი. მაგრამ დიდი ხნით ყოფნა ბრიუსელში მათ არ დასცალდათ, რადგან ადგილობრივმა პოლიციამ ყრილობა აკრძალა. ამიტომ იძულებულნი გახდნენ ლონდონს გადაბარგებულიყვნენ.

1903 წელს ლონდონში გაიმართა სრულიად რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის II ყრილობა, სადაც ნაცვლად შეერთებისა, რაც ყრილობის მიზანს შეადგენდა, მოხდა პარტიაში უდიდესი გათიშვა. წარმოიშვა ბოლშევიზმი (ვ. ი. ლენინი) და მენშევიზმი (გ. პლეხანოვი). ნ. შორდანია გ. პლეხანოვის მხარეს დადგა. თუმცა, როგორც უკვე შევნიშნეთ, ამ ყრილობაზე ვ. ი. ლენინმა მხარი დაუჭირა ნ. შორდანიას მოთხოვნას ხიზნებისთვის მიწის გადაცემის შესახებ (ვ. ი. ლენინი, თხზ. სრ. კრებ., ტ. 7, მოსკოვი, 1979, გვ. 285).

ყრილობა დასრულდა. ნ. შორდანია ისევ ქენევაში დაბრუნდა, სადაც იგი გაეცნო ქართველ სოციალისტ-ფედერალისტებს (არჩ. ჯორჯაძე და სხვ.) და 1904 წლის აპრილში დაესწრო ქართველ რევოლუციონერთა პირველ კონფერენციას, რომელიც მალე დატოვა სოციალ-ფედერალისტებთან და მათ სამოქმედო პროგრამასთან უარყოფითი დამოკიდებულების გამო.

1905 წლის იანვარში რუსეთში რომ რევოლუცია დაიწყო, 18 იანვარს ნ. შორდანია დაუყოვნებლივ ბულგარელი იგნატოვის სახელზე გაკეთებული ყალბი პასპორტით პირდაპირ პეტერბურგისკენ გამოემშურა, სადაც მას ელოდებოდა ახლადშერ-

XVII
საქართველოს
პარლამენტის
მომსახურების
აპარატი

4210338

თული ცოლი, პარტიული ამხანაგი ინა კორენევა (ის უმცროსიდან რამდენიმე თვით ადრე წამოვიდა). აქედან კი ცოლთან ერთად ბაქოში ჩავიდა, სადაც ინა დატოვა, ხოლო თვითონ თბილისისკენ გამოსწია. თბილისში მას სულ სხვა სურათი გადაეშალა თვალწინ: ილია ჭავჭავაძის ბანაკი დაშლილიყო, „ივერიაც“ ახალი ხალხის ხელში გადასულიყო (ფ. გოგიჩაიშვილი), „ცნობის ფურცელს“ სოციალისტ-ფედერალისტები დაპატრონებოდნენ, ხოლო მთავრობის მიერ დახურული „კვალის“ ნაცვლად ფ. მახარაძის რელაქტორობით „მოგზაური“ გამოდიოდა, რომელიც ბოლშევიზმის პლატფორმაზე იღვა და ვ. ი. ლენინის საორგანიზაციო დოქტრინას იზიარებდა...

ამ დროს ბაქოში პოლიციამ ინა კორენევა დააპატიმრა. ნ. ჟორდანიას სასწრაფოდ ჩავიდა ბაქოში, სთხოვა ციხის ექიმს—ცნობილ ქართველ საზოგადო მოღვაწეს ივანე ელიაშვილს, ჩემი ცოლია, ფეხმძიმედაა და დამეხმარე მის განთავისუფლებაშიო. ივანე ელიაშვილმა თხოვნა შეუსრულა. 1905 წლის აპრილში ინა წავიდა ლანჩხუთში, სადაც მათ პირველი ასული — ასმათი შეეძინათ. ნ. ჟორდანიას კი ამ დროს თბილისშია და გაჩაღებული ბრძოლა აქვს ქართველ ბოლშევიკებთან... ამნაირად, 1905 წელს ჩამოყალიბდა ქართული მენშევიზმი, რომლის საკუთარი ორგანო გახდა არალეგალური გაზეთი „სოციალ-დემოკრატი“, შემდეგ ლეგალური ყოველდღიური გაზეთი „სხივი“ (ორივე გამოდიოდა ნ. ჟორდანიას რელაქტორობით), ჰქონდათ აგრეთვე სხვა ლეგალური გაზეთებიც: „განთიადი“, „ელვა“...

ამასობაში ნიკოლოზ II დაადგა ქვეყნის ვითომცდა პარლამენტარიზაციის გზას, გამოიცა ბრძანება სახელმწიფო სათათბიროს მოწვევის შესახებ. რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ, კერძოდ, ბოლშევიკებმა და მენშევიკებმაც, ბოიკოტი გამოუცხადეს მას, ნ. ჟორდანიას კი ცდილობდა ხელიდან არ გაეშვა ლეგალური პარლამენტარული ბრძოლის ტაქტიკა და I სახელმწიფო სათათბიროში საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულმა პარტიამ 1906 წლის მაისში აირჩია ხუთი დეპუტატი. ნ. ჟორდანიას გახდა I სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატი თბილისიდან და სათათბიროში სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის ლიდერი (რუსეთის მომდევნო ყველა სათათბიროში სოციალ-დემოკრატიული ფრაქციის მეთაურები იყვნენ საქართ-

ველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენლები: მეორე სათათბიროში — ირ. წერეთელი, მესამეში — კარლო ჩხეიძე და ევგენი გეგეჭკორი, მეოთხეში — კარლო ჩხეიძე (აკაკი ჩხენკელი).

მანამდე, 1906 წელს სტოკჰოლმში გაიმართა სრულიად რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის IV ყრილობა, რომლის მთავარ მიზანს პარტიის გაერთიანება შეადგენდა. ამ ყრილობაზე ნ. ჟორდანია გ. პლეხანოვთან ერთად მხარს უჭერდა „მიწის მუნიციპალიზაციის“ (თვითმმართველობის) პროგრამას. სტოკჰოლმის ყრილობამ ნ. ჟორდანია ცენტრალურ კომიტეტში აირჩია და I სახელმწიფო სათათბიროს გარეკვის შემდეგ იგი არალეგალურად პეტერბურგში დარჩა სამუშაოდ.

ამასობაში II სახელმწიფო სათათბიროში მონაწილეობის მიღების ტაქტიკის გამოსარკვევად პარტიამ მოიწვია კონფერენცია ტამერფოსში. ნ. ჟორდიანის რჩევით ირ. წერეთელი დათანხმდა კენჭი ეყარა II სახელმწიფო სათათბიროს დეპუტატობაზე.

პარტიის მორიგი V ყრილობა შედგა ლონდონში, 1907 წელს, რომელსაც საქართველოდან 29 დელეგატი დაესწრო, მათ შორის ნ. ჟორდანიაც. თავის მოგონებებში ნ. ჟორდანია მოგვითხრობს ლონდონის ყრილობის „კულისების ამბავს“:

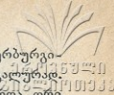
„მივიღვარ ქუჩაზე, ხმა შემომესმა უკანიდან: კასტროვ (ეს ჩემი პსევდონიმი იყო), მოიცადეთ ერთ წუთს. მოვიხედე, ლენინია. დავიცადე და ერთად გადავედით ქუჩის მეორე ნაპირას. მან მითხრა სიტყვა-სიტყვით შემდეგი: ქართველები ნუ ერევით რუსების საქმეში, თქვენ არ იცნობთ ჩვენს ხალხს, მის პსიხოლოგიას, მის ყოფა-ცხოვრებას და რატომ ხელს გვიშლით ჩვენ ჩვენი საქმეები ჩვენებსურათ, რუსულათ მოვაგვართ. მიიღეთ ავტონომია, აკეთეთ საქართველოში რაც და როგორც გსურთ, ჩვენ არ ჩაგვრევით, ნურც თქვენ ჩაგვრევით! გამიკვირდა. გავოცდი. მეგონა მცდიდა, დავატყვე სერიოზულათ მელაპარაკებოდა და განუცხადე — პასუხს ახლა ვერ მოგცემ, შევეკითხები ამხანაგებს, სწორეთ ამ საღამოს გვაქვს კრება ქართველ სოციალ-დემოკრატებს. ძლიერ კარგი, დასვით ეს საკითხი, თუ გნებავთ მეც დამიძახეთ, დაიმახსოვრეთ ჩემი წინადადება: თქვენ, ქართველები, ნუ ერევით ჩვენს პარტიულ საქ-

მეებში. ჩვენ არ ჩავერევით თქვენსაში. ხომ ხედავთ საიტვე-
ნაა რუსის მუშათა კლასი, მისი დელეგაციის უმცაულებსობა
ბოლშევიკებია, ჩვენ ვიცნობთ ერთმანეთს, ხალხი რევოლუ-
ციონური განწყობილებისაა, მენშევიკები ოპორტუნისტებია,
მათ მხარს როგორ დაუჭერენ. მაკვირვებს მხოლოდ თქვენი,
ქართველი სოც.-დემ. საქმე, თქვენ ხართ რევოლუციონერები,
როგორც ჩვენ. რა გაქვთ საერთო მარტოვ-დანის კამპანიასთან...
ამ ლაპარაკში მივედით კონგრესის ბინასთან და ერთმანეთს
დავშორდით.

ვიფიქრე, განვაცხადო ეს ამბავი ჩვენს კრებაზე ამხანაგები
აღშფოთდებიან, ხმა გავარდება, ლენინს ბევრი მოხვდება, პრეს-
ტიჟიც დაეცემა, ვისთვის რა სასარგებლოა ეს. არ განვაცხად-
დო — შეიძლება საყვედური მითხრას, ხოლო თვითონ კი განა-
ცხადოს თავის წრეში მაინც. ვარჩიე არაფერი ვთქვა, მოვი-
ცადო მეორე დღემდე და თუ ისიც გაჩუმდა, ცხადია, თავის
აზრებს მსვლელობას აღარ აძლევს. ეს პოზიცია ვამჯობინე,
მით უფრო, რომ ბევრში მართალი იყო. რუსი მენშევიკები
მართლა უხერხემლო ინტელიგენციას წარმოადგენდნენ და
უფრთხოდნენ რევოლუციურ გამოსვლებს, ყოველივე გადაწყ-
დება ნელ-ნელა სათათბიროს გზითო. ამ საკითხზე, ტაქტიკის
შესახებ, ფრაქციის საერთო კრებაზე დიდი შეხეთქება გვქონ-
და მათთან. გავიდა ერთი კვირა, ლენინი გაჩუმებულია, მეც გაჩუ-
მებული ვარ, თუმცა ვხვდებოდით ერთმანეთს. ამის შემდეგ ეს
ამბავი აღარავისათვის არ მითქვამს. ლენინი ვიცანი ოქტომბ-
რის რევოლუციის შემდეგ, ის რაც მე მითხრა ლონდონში, სა-
ხელმწიფოს სახელით გამოაცხადა: ყველა ერს უფლება აქვს
მოშორდეს რუსებს, ჩვენ თავს ჩვენვე მოუუვლითო. რა გამოვი-
და აქედან ვიცით, ისინი მოაჯდნენ რუსის მასას და შემდეგ
ჩვენც“ (გვ. 78-80).

ლონდონის ყრილობაზე ნ. ჟორდანიას პარტიის ცენტრალურ
კომიტეტში აირჩიეს. ც-კ-ის მუდმივი ბინა ფინეთში, ქ. ტერი-
ოკში იყო. ამიტომ ნ. ჟორდანიაც აქ დარჩა. ამ დროს II სა-
ხელმწიფო სათათბირო გარეკეს და დებუტატი სოციალ-დემ-
ოკრატები, მათ შორის ირაკლი წერეთელი დაიჭირეს და ციმ-
ბარში გადაასახლეს.

III სახელმწიფო სათათბიროში ქართველი დებუტატების

არჩევნების მოსაწყობად 1907 წლის დეკემბერში პეტერბურგიდან ნ. ჟორდანია საქართველოში დაბრუნდა არალეგალურად. თბილისის გუბერნიიდან აქ ერთმანეთს დაუბირისპირდა ორი კანდიდატი — კადეტებისგან ლუარსაბ ანდრონიკაშვილი, ხოლო სოციალ-დემოკრატებისგან — კარლო ჩხეიძე. ნ. ჟორდანიას ენერგიული ჩარევებ წყალობით არჩევნებში გაიმარჯვა კარლო ჩხეიძემ, ხოლო ქუთაისის გუბერნიიდან — ევგენი გეგეჭკორმა.

1908 წლის აგვისტოში ნ. ჟორდანია კვლავ დააბატიმრეს და თბილისიდან პეტერბურგში გადაზავნეს, სადაც რვა თვეს ციხეში ჯდომის შემდეგ მოულოდნელად გაათავისუფლეს და ამჯერად უკვე ლეგალურად საქართველოსაკენ გამოეშურა. მაგრამ ცოლ-შვილი ბაქოში დახვდა საცხოვრებლად გადასული, ამიტომ ისიც ბაქოში ჩავიდა. ნ. ჟორდანიას ცოლი — ინა ბაქოს მენშევიკური ორგანიზაციის წევრი იყო და მეთაურობდა IV სახელმწიფო სათათბიროს საარჩევნო კამპანიას. ამ დროს ქართველმა მრეწველმა დ. სარაჯიშვილმა ნ. ჟორდანიას ჯერ თავისი ბიბლიოთეკის კატალოგის შედგენა მიანდო და დაუნიშნა ფულადი ჯილდო, ხოლო 1909 წელს კოოპერაციის საქმის შესასწავლად თავისი ხარჯით მან ნ. ჟორდანია ცოლ-შვილით იტალიაში გაგზავნა. იტალიაში ყოფნის დროს პარიზში შეიკრიბა რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტი და ნ. ჟორდანია, როგორც მისი წევრი, ამ სხდომას დაესწრო, ხოლო ვენაში, ტროცკის რუსულ ჟურნალში მოათავსა წერილები პარტიის გამთელების თაობაზე (ტროცკის ჟურნალ „ბორბაში“ იგი შემდეგაც თანამშრომლობდა).

იტალიიდან ცოლ-შვილით დაბრუნების შემდეგ ნ. ჟორდანია ხან ბაქოშია, ხან თბილისში, ხან კიდევ ლანჩხუთში და განაგრძობს მუშაობას პარტიულ პრესაში.

I მსოფლიო ომის დაწყებისას ნ. ჟორდანია შვეიცარიაში აღმოჩნდა, სადაც იგი სამკურნალოდ იყო ჩასული. ნ. ჟორდანია სასწრაფოდ სამშობლოში დაბრუნდა (გემზე ბილეთის შოვნაში მას დაეხმარა მაშინ მილანში იტალიის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური ორგანოს „ავანტის“ რედაქტორი მუსოლინი).

...პეტერბურგში 1917 წლის თებერვალში დაწყებულ რევო-
ლუციას კავკასიის მეფისნაცვალს დიდი მთავარი ნიკოლოზი
ნიკოლოზის ძე რამდენიმე დღეს ძალავდა და არ აქვეყნებდა,
მაგრამ სანამ შეიძლებოდა მისი დამალვა! მესამე დღეს გა-
მოცხადდა პეტერბურგიდან გამოგზავნილი დროებითი მთავრო-
ბის ოფიციალური დეპეშები, მანამდე კი მოსკოვიდან გოგიტა
ფალავამ და ვიქტორ ნოზაძემ ასეთი დაშიფრული დეპეშის
გამოგზავნა მოახერხეს: „მთავრობაძე პეტერბურგში გარდაი-
ცვალა“. რუსეთის მეფის მმართველობა დაეცა! დროებითმა
მთავრობამ მეფისნაცვლის მაგივრად ამიერკავკასიაში დანიშნა
ადგილობრივი მთავრობა „ოზოკომი“ (Областной Закавказский
Комитет), რომლის წევრი და ფაქტობრივად მისი
მეთაური საქართველოდან იყო აკ. ჩხენკელი. მაგრამ თავიდანვე
მთელი ძალაუფლება მუშათა, ჯარისკაცთა და გლეხთა დეპუ-
ტატების საბჭოების ხელში გადავიდა.

პეტერბურგში შეიქმნა მუშათა და ჯარისკაცთა დეპუტატე-
ბის საბჭო, რომლის პირველ თავმჯდომარედ კარლო ჩხეიძე
აირჩიეს. თბილისშიც გადაწყვიტეს ძალაუფლების დასაპატრო-
ნებლად მუშათა საბჭოს დაარსება (ჯარისკაცების საკითხი
ჯერ ღიად დატოვეს მათი პოზიციის ბოლომდე გამოსარკვევად).
სხვათა შორის, ვალიკო ჯუღელმა ამ დროს დატოვა ბოლშევი-
კური ფრაქცია და მთლიანად გადავიდა მენშევიკებთან. მარ-
თლაც თბილისში შეიქმნა რევოლუციური ორგანო — მუშათა
დეპუტატების პირველი საბჭო (მის უმრავლესობას სოციალ-
დემოკრატიები შეადგენდნენ), რომლის აღმასკომის თავმჯდომა-
რედ აირჩიეს ნოე ჟორდანიას. მალე მას შეუერთდა ჯარისკაც-
თა საბჭო ვერეშჩაკის მეთაურობით. მოხდა ქალაქის მმართვე-
ლობის არჩევნებაც, რომელშიც მეთაურებად შევიდნენ სამი
ეროვნების წარმომადგენლები — ქართველი ნ. ჟორდანიას, სომეხი
ხატისოვი და რუსი პოპოვი. მაგრამ 1917 წლის ზაფხულში
ფაქტიური ხელისუფლება გადავიდა ნოე ჟორდანიას თავმჯო-
მარეობით მოქმედი მუშათა საბჭოს აღმასკომის განკარგულება-
ში, ხოლო მენშევიკური პარტიის მუშაობას სათავეში ედგა ნოე
რამიშვილი, რომელიც ნ. ჟორდანიას მოადგილედ ითვლებოდა.

პეტერბურგის მუშათა და ჯარისკაცთა საბჭო თანდათან
ბოლშევიკების ხელში გადადიოდა, ამიტომ რუსი მენშევიკების

ლიდერებმა კარლო ჩხეიძემ და ირაკლი წერეთელმა, რომელთა იდეალი ერთიანი დემოკრატიული რუსეთი იყო, საქართველომ დასაწყისად მოიხედეს, ხოლო ეს უკანასკნელი (ირ. წერეთელი) კერენსკის დროებითი კოალიციური მთავრობის წევრიც კი გახდა.

მაგრამ, როგორც ცნობილია, 1917 წლის ოქტომბრის რევოლუციამ ბოლო მოუღო დროებით მთავრობას, ხოლო ბოლშევიკურმა ახალმა მთავრობამ ჯარს დაშლისა და შინ უიარაღოდ დაბრუნებისაკენ მოუწოდა. ამგვარად დაიშალა რუსის ჯარი საქართველოშიაც. ამიტომ საჭირო გახდა ახალი სამხედრო შეიარაღებული ორგანიზაციის შექმნა. ასე იშვა ქართული სახალხო გვარდია, რომელსაც სათავეში ჩაუდგა ვალიკო ჯუღელი. თბილისში გვარდიამ აიღო არსენალი და მით დაეპატრონა ამიერკავკასიის საომარი იარაღების მთავარ საწყობს.

ბოლშევიკების პოზიციები რუსეთში კიდევ უფრო მტკიცდებოდა. რუსების ჯარმა დატოვა ოსმალეთის ფრონტი, ხოლო ბრესტ-ლიტოვსკის 1918 წლის 2 მარტის ზავით საბჭოთა რუსეთმა საბოლოოდ მოაგვარა ურთიერთობა ოსმალეთთან, საქართველომ კი ამ ზავით თავისი ისტორიული პროვინციები დაკარგა. ამიერკავკასია, და კერძოდ საქართველო, რუსეთისგან ჩამოშორებული აღმოჩნდა, რამაც შექმნა პირობა ამიერკავკასიის თვითმმართველობის შესაქმნელად ჯერ დროებითი მთავრობის – კომისარიატის სახით (1917 წ. ნოემბერში), შემდეგ პარლამენტით თბილისში. 1918 წლის 22 აპრილს შეიქმნა ამიერკავკასიის სეიმი, რომელმაც გამოაცხადა დამოუკიდებელი ამიერკავკასიის ფედერაციული რესპუბლიკა. ამ რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარედ აკ. ჩხენკელი დაინიშნა. ამიერკავკასიის დამოუკიდებლობის (მაშასადამე, რუსეთისაგან ჩამოშორების) გამოცხადებით მყისვე ისარგებლა ოსმალეთმა და ბრესტ-ლიტოვსკის ზავისაგან ნაბოძები მიწებით აღარ დაკმაყოფილდა. აზერბაიჯანსაც თვალი უფრო მოძმე და მონათესავე თურქეთისაკენ ეჭირა. ამიტომ აუცილებელი გახდა ამიერკავკასიის თვითმმართველობის დაშლა, რათა სამივე სახელმწიფოს – საქართველოს, სომხეთსა და აზერბაიჯანს თვითონ მიეხედა თავისი თავისათვის. ე. ი. დღის წესრიგში დაისვა საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადება, რაც განხორციელდა

კიდეც 1918 წლის 26 მაისს, ნაშუადღევს ხუთ საათსა და 10 წუთზე (იმავე დღეს, დილით, გაუქმდა ამიერკავკასიის რესპუბლიკა). შეიქმნა ეროვნული მთავრობა, რომლის თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა ნოე რამიშვილი. სახალხო გვარდიის პარალელურად მოხდა რეგულარული ჯარის მოწყობა. ქვეყანაში დიდი ეკონომიკური გაჭირვება სუფევდა, განსაკუთრებით კვების საქმე იყო ცუდად, მაგრამ ამ გაჭირვებას ყველა ერთნაირად იზიარებდა — პრეზიდენტიც და მუშაც; ამ მხრივ დამახასიათებელია ნოე ჟორდანიას მოგონების ერთი ადგილი:

„მეც სანოვაგეს ჩემი სახლიდან (ლანჩხუთიდან) ვიღებდი ხშირათ; ერთხელ ჩამოვიდა დედაჩემი მრავალნაირი სანოვაგით, გავიზარდა, რასაკვირველია. დედა მეუბნება: მითხრეს, შენ მინისტრი ხარ, რავა დავიჯერო, ჩემი სარჩენი მინისტრი ვის გაუგონიაო! მართლაც, გამოდიოდა, რომ მე მას კი არ ვარჩენდა, არამედ ის მე. ერთი სიტყვით, ყველა გაჭირვებული ვიყავით დაწყებული მაღალი სფეროებიდან. ეს გათანასწორება გაჭირვებაში მოქმედებდა მუშებზედაც და მას იტანდნენ მოთმინებით.

ყველაზე უფრო კურიოზული იყო მთავრობის მდგომარეობა. ყველა ქვეყანაში მთავრობის წევრობას სანთლით ეძებენ. ეს უმაღლესი თანამდებობა ყველგან სანატრელი და საბრძოლველია. ჩვენში კი მთავრობაში შესვლა მიჩნეული იყო დიდ უბედურებათ. ყველა მას გაურბოდა, როგორც ჭირს. რამდენი ხვეწნა მჭირდებოდა, რამდენი კალთის გლეჯა, პირდაპირ წარმოუდგენელია. ძლივს ვახერხებდი შემადგენლობის მოკრებას ან მასში ახალი პირის შემოყვანას. მიზეზი იყო ერთადერთი — გაურბოდნენ პასუხისმგებლობას. მხოლოდ ორ პირს არ სჭირდებოდა ხვეწნა — ნოე რამიშვილს და ევ. გეგეჭკორს, სხვები კი ყველა ძალით შემოთრეულია მთავრობაში...“ (გვ. 149-150).

თანახმად პარლამენტის კანონისა, მოეწყო პროპორციულ სისტემაზე აგებული საყოველთაო კენჭისყრით საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები და 1919 წლის 12 მარტს გაიხსნა მისი კრება. საქართველოს პარლამენტის (დამფუძნებელი კრების) თავმჯდომარედ არჩეულ იქნა კარლო ჩხეიძე, ხოლო მის მოადგილედ (უფროს ამხანაგად) ალექსანდრე ლომ-

თათიძე. სულ საქართველოს პარლამენტში აირჩიეს 130 დეპუტატი, ამათგან 102 სოციალ-დემოკრატი იყო. დამფუძნებელმა კრებამ მიიღო კონსტიტუცია.

შეიქმნა ეროვნული პარლამენტი — დამფუძნებელი კრება თავისი ფრაქციებით. ნ. ჟორდანიას განაგრძობს: „სოციალ-დემოკრატიულ ფრაქციაში პირველი დიდი დავა აგვიტყდა რესპუბლიკის ემბლემის შესახებ. ირ. წერეთელმა წამოაყენა მიჯაჭული პრომეთეის ნაციონალურ ემბლემათ გამოცხადება; მე ეს არ მომეწონა, შევედავე. მთავარი ჩემი არგუმენტი იყო ის, რომ ტყვე, შებოჭილი პრომეთეი სრულიად არ შეესაბამება აშობილ, განთავისუფლებულ ერს. მე წამოვაყენე ამ აზრის გამომხატველი თეთრი გიორგი, ცხენზე კოხტად შემჯდარი და ცის სივრცეში თავისუფლათ მარდათ მფრინავი. ბევრი კამათის შემდეგ გავიდა ეს წინადადება. მისი მოწინააღმდეგენი ასაბუთებდნ თავის აზრს იმით, რომ თეთრი გიორგი იგივე წმინდა გიორგია. ეს კლერიკალიზმია, უკან დაბრუნებაა, საეკლესიო ემბლემის რესპუბლიკის ემბლემათ გამოცხადებაა და სხ. ამათი აზრიც მივიღეთ სახეში და თეთრ გიორგის წმინდა გიორგის ყველა ნიშანი ჩამოვაშორეთ...“ (გვ. 154).

1919 წლის 21 მარტს დამფუძნებელმა კრებამ მთავრობის თავმჯდომარედ აირჩია ნოე ჟორდანიას, რომელიც ამავე დროს იყო „უმაღლესი წამომადგენელი საქართველოს რესპუბლიკისა“ (პრეზიდენტი). ამგვარად, ნოე ჟორდანიას საქართველოს ისტორიაში პირველი პრეზიდენტია.

1920 წელს საბჭოთა რუსეთთან დამოუკიდებლობის ცნობის ხელშეკრულების დასადებად ნ. ჟორდანიამ მოსკოვს ვ. ი. ლენინთან გაგზავნა მისი ძველი ნაცნობი, სოციალ-დემოკრატი გრიგოლ ურატაძე და დავით საღირაშვილი. ხელშეკრულება მართლაც დაიდო 1920 წლის 7 მაისს. აი, როგორ აფასებს ამ ისტორიულ აქტს ნ. ჟორდანიას და კერძოდ, ვ. ი. ლენინის წვლილს: „ასეა იყო მოსკოვის ორი ტენდენცია: ერთი — პოლიტიკური და მეზობლური, მეორე იმპერიალისტური. ამ უკანასკნელს მეთაურობდა ტროცკი — სამხედრო მინისტრი და სტალინი — ეროვნებათა მინისტრი (კომისარი). პირველს კი — ლენინი. პირველმა ორმა უბრძანეს თავის ჯარს აზერბაიჯანში ჩვენი დაპყრობა. ეგონათ ადვილი იქნებოდა. ხოლო როცა ლენინმა დაინახა, რომ უომოთ ეს არ შეიძლებოდა, ევროპის სკან-

დალს მოერიდა და გადასწყვიტა ხელშეკრულების დადება“
(გვ. 170-171).

1921 წლის 11 თებერვალს დაიწყო ცნობილი „ბორჩალოს
სომხების აჯანყება“ და ქართული ჯარის პირველი მარცხიც.
ნ. ჟორდანიამ სამხედრო მინისტრი ოდიშელიძე გადააყენა და
მის მაგივრად მთავარსარდლად გენერალი კვინიტაძე და-
ნიშნა...

24 თებერვალს დაიწყო ქართული ჯარების უკან დახევა,
მთავრობამ თბილისი დატოვა და ქუთაისისაკენ აიღო გეზი.
ნ. ჟორდანიამ უკანასკნელი მატარებლით გავიდა თბილისიდან,
მაგრამ ქუთაისში გაჩერებაზე და იქიდან ბრძოლის ხელმძღვა-
ნელობაზე ფიქრიც კი ზედმეტი იყო. მიუხედავად ამისა, ნ.
ჟორდანიამ ქუთაისში ორ დღეს მაინც გაჩერებულა, იქიდან კი
ბათუმში ჩავიდა და ერთხანს იქ დაბინავდა. მალე, 1921 წლის
17 მარტს, ბათუმში გადაწყდა მთავრობის ემიგრაციაში წასვლა
ნაციონალური დროშით და უცხოეთში ბრძოლის გაგრძე-
ლება.

1921 წლის 17 მარტს იტალიური გემი ნ. ჟორდანიას სტამ-
ბოლისკენ მიაქანებდა. სტამბოლში ნ. ჟორდანიამ ინახულეს
საფრანგეთის და იტალიის ელჩებმა და ორივემ თავიანთი მთავ-
რობის სახელით მას სამშობლოში მიპატიჟება გადასცეს. ნ.
ჟორდანიამ საფრანგეთის მიპატიჟება არჩია. 1921 წლის აპრი-
ლის პირველ რიცხვებში ნ. ჟორდანიამ პარიზში ჩავიდა საფრან-
გეთის ელჩის შევალის თანხლებით, მაგრამ სადგურზე მას
ოფიციალურ პირთაგან არავინ დახვედრია. ეს უკვე ნიშნავდა,
რომ საფრანგეთის მთავრობა ნ. ჟორდანიას იღებდა არა რო-
გორც საქართველოს პრეზიდენტს, არამედ როგორც კერძო
პირს... ასეთივე გულგრილობა გამოხატეს ბელგიამ და ინგლის-
მაც, რომელთაც ცოტა ხნის შემდეგ მიმართა ნ. ჟორდანიამ
ბრიუსელსა და ლონდონში ჩასვლისას... დამოუკიდებელი სა-
ქართველო უკვე აღარც მათ აინტერესებდათ...

* * *

ემიგრაციაში ნოე ჟორდანიას განაგრძობდა პოლიტიკურ საქმიანობას, რასაც მოწმობს მის მიერ პარიზში ქართულ, რუსულ, ფრანგულ და გერმანულ ენებზე გამოქვეყნებული წიგნები. მაგალითად, 1933 წლამდე მას გამოცემული აქვს 12 წიგნი, მათ შორის, „ბრძოლის საკითხები“, „ჩვენ და ისინი“, „საბჭოთა წყობილება“, „ნამდვილი და ყალბი კომუნიზმი“, „პოლიტიკა“, „ბოლშევიზმი“, „ჩვენი უთანხმოება“, „დემოკრატია“, და სხვ. პარიზში დააარსა ჯერ ქართული სოციალ-დემოკრატიული ჟურნალი „ბრძოლა“ (№ № 1-35), შემდეგ გაზეთი „ბრძოლის ხმა“, ხოლო პარიზში დღემდე გამოდის ნოე ჟორდანიას მიერ დაარსებული ჟურნალი „ჩვენი დროსა“ (ამჟამად მას რედაქტორობს ნ. ჟორდანიას სიძე — ლევან ფაღავა, სწორედ მისი ქალიშვილია მსოფლიოში სახელგანთქმული ბალერინა ეთერ ფაღავა, რომელიც განსაკუთრებული ნაზი სიყვარულით უყვარდა პაპას...).

გარდა პოლიტიკური შინაარსის წიგნებისა, 1930 წელს ნოე ჟორდანიამ პარიზში ქართულ ენაზე გამოსცა წიგნი „ვეფხისტყაოსანი“ (83 გვ., გამოცემა ოდენკურის ქართველ ასოციაციისა).

* * *

ნოე ჟორდანიას გარდაიცვალა 85 წლის ასაკში, 1953 წლის 11 იანვარს, პარიზში. დაკრძალულია ლევილის ქართულ სასაფლაოზე.

ნოე ჟორდანიასზე ამ მცირე ბიოგრაფიულ ნარკვევს დავამთავრებთ მისივე დღიურებიდან ამოღებული სიტყვებით:

„ვევლა ადამიანი არის ღვთის ნაპერწკალი, საჭიროა მისი აღმოჩენა ან სურვილი მისი აღმოჩენისა. ადამიანს შეუძლებლობაა წინასწარი თანაგრძნობით: მისი ავი მაწუხებს, კარგი მახარებს. ამიტომ სრულიად მიუღებელია მისი ჩაქოლვა, მისი დამცირება, წაქცევა.

მიყვარს დამარცხება, წაქცევა გლაზა აზრის, გლაზა მიმართულების; არ მიყვარს წაქცევა თვით ადამიანის“...

გურამ შარაძე

ქართველი ნაციონალისტები

იყო დრო-და მას აქეთ არც ისე დიდი ხანია, როცა ქართველი ხალხი, მთელი ქართველობა სრულ საღათას ძილს მისცემოდა. მას არ აინტერესებდა არავითარი პოლიტიკური კითხვები, არ აღელვებდა არავითარი ეკონომიური ცარცვა-გლეჯა. ის გულგრილათ უყურებდა ყოველივეს, როგორც თავის გაჭირვებას, ისე სხვის ოხვრა-გოდებას. თვითეული ცალცალკე და ყველა ერთათ ჩაფლული იყო ამ საზოგადო არარაობაში და ეს სრულ ნორმალურ მდგომარეობათ მიაჩნდა. თვით მწერლობაც კი, რაც ყველგან ცხოვრების ლამპრათ ითვლება, ამ საერთო სიბნელეს გუნდრუკს უკმევდა და მის თავგამოდებულ დამცველათ გამოდიოდა. გონება და აზროვნება დაიბორკა, საზოგადო წინმსვლელობა შეფერხდა. ეს იყო დრო სრული რეაქციის, დავრდომილების და დაცემის. და აი, თითქოს მოულოდნელათ, ამ საყოველთაო დაუძღურებაში გაისმა ახალი ხმა, ხმა მედგარი და შეურიგებელი. ეს იყო ხმა ქართველი სოციალ-დემოკრატიის, ეს იყო ხმა ქართველი პროლეტარიატის. სოციალ-დემოკრატიული აზროვნება სიტყვით და წერით გამოთქმული სწრაფათ მოეფინა მუშა ხალხს და მის სახელმძღვანელო დედაზრათ გარდაიქცა. ქართველი სოციალ-დემოკრატია და ქართველი მუშა ხალხი ერთმანეთში გაილესა და ჩამოისხა ერთი განუყოფელი სოციალ-დემოკრატიული მუშათა მოძრაობა. მან ხელი გაუწოდა კავკასიის სხვა ერთა მუშებს და ქართველ მუშათა მოძრაობა გადაიქცა კავკასიის მუშათა მოძრაობათ. და აი, კავკასიის ისტორიაში დაიწყო სრულიად ახალი ხანა: ქართველი, სომეხი, რუსი და თათარი ხელიხელ ჩაკიდებულნი გამოვიდნენ პოლიტიკურ ასპარეზზე და ააფრიალეს წითელი დროშა, დროშა შრომის ბატონობისა და თანამედროვე უსამართლობის მოსპობისა. წან წამოდგა შრომის ინტერესი და მის გარშემო თავი მოიყარა სხვა და სხვა ერის პროლე-

ტარიატმა. შრომა შეიქმნა შემაერთებელ ღვრიტეთ ყველა
დავრდომილთა და მაშვრალთა. მარქსის ცნობილმა მოწოდებამ — პროლეტარსო ყველა ქვეყნისა შეერთდით — ჩვენში მძაფრად
მძლავრი გამოხმაურება. ამით ჩვენი მუშა ჩაება არა მარტო
რუსეთის, არამედ მთელი ევროპის მუშათა ფერხულში. კავ-
კასიის პროლეტარიატმა შექმნა თავისი საკუთარი ორგანიზა-
ციები და შევიდა რუსეთის სოც-დემ. მუშათა პარტიაში, რო-
გორც ერთი მისი ავტონომიური ნაწილი. ასეთი ერთობა
აუცილებლათ გამომდინარეობს იმ საერთო მიზნისაგან, რომ-
ლის განხორციელებისკენ პარტია მიიღტვის. როგორც ეს მი-
ზანი, ისე ერთობის წესები შემუშავებულ იქმნა პარტიის მეო-
რე კონგრესზე და გადაეცა კავკასიის ორგანიზაციებს სახელ-
მძღვანელოთ.

რა სურს რუსეთის სოციალ-დემოკრატიას? სოციალ-დემ-
ოკრატია, როგორც თვით სახელწოდება მოწმობს, შეიცავს
ორ მცნებას: სოციალიზმს და დემოკრატიას. პირველი მიზანია,
მეორე საშუალება. სოციალისტური წყობილების დამყარება
შეიძლება დემოკრატიული წყობილების შემწეობით. ამიტომ
ჩვენი პროგრამა განიყოფება ორ ნაწილათ: მიზანი (პროგრამა
მაქსიმუმი) და საშუალება (პროგრამა-მინიმუმი). პირველით
ის უკავშირდება ინტერნაციონალურ სოციალ-დემოკრატიას,
მეორით კი ნსხვავდება მისგან. მაშინ როდესაც ევროპაში დემ-
ოკრატიული წყობილების ძირითადი მოთხოვნილებანი გან-
ხორციელებულია, რუსეთში თვითმპყრობელობაა გაბატონებუ-
ლი და ყოველივე თავისუფლებას სულს უზუთავს. აქედან —
თვითმპყრობელობის დანგრევა და დემოკრატიული რესპუბლი-
კის დამყარება — არის უახლოვესი მიზანი პარტიისა. რა პრინ-
ციპებზე უნდა აშენდეს რუსეთის მომავალი რესპუბლიკა? ეს
პრინციპები ორგვარია: ერთი ეხება მთელ იმპერიას საერთოთ
და შეადგენს მიუცილებელ საფუძველს ყველა დემოკრატიული
კონსტიტუციისას, ასეთია მაგალითად ხალხის მიერ არჩეული
ერთი საკანონმდებლო პარლამენტი, რომლის ხელშია ქვეყნის
მთელი გამგეობა (§ 1-2), სრული თავისუფლება სვინდისისა,
სიტყვისა, ბეჭდვისა, კრებისა, და სხვ. (§ 5-6), წოდებათა
გაუქმება და ყველა მოქალაქეთა სრული თანასწორობა (§ 7)
და სხვა და სხვა; ხოლო მეორე ეხება რუსეთის იმპერიაში
მცხოვრებ წვრილ ერებს და საზღვრავს მათ თავისუფალ განვი-

თარებას. ასეთია, პროგრამის მესამე მუხლი, რომელიც ანიჭებს განაპირა ქვეყნებს თვითმართველობას, მერვე მუხლი აღიარებს სამშობლო ენაზედ განათლების მიღებას, სასამართლოებს და სხვა დაწესებულებათა წარმოებას და სხვა. მეცხრე მუხლი კი უფლებას აძლევს თვითოეულ ერს თავისი სვებედი, თავისი მომავალი წყობილება თვითონვე გამოირკვიოს და გადასწყვიტოს.

ასეთია ჩვენი პროგრამის დემოკრატიული მოთხოვნილება. მხოლოდ ასეთ პირობებში შეეძლება პროლეტარიატს თავისუფალი განვითარება, გამძლავრება და ბურჟუაზიის ბატონობის სამუდამოთ დაცემა. ნაციონალური რეფორმა ერთი იმ დემოკრატიულ რეფორმათაგანია, რომელიც აადვილებს სოციალიზმის გამეფებას. ის მხოლოდ მთელი ამ პროცესის ერთი რგოლია და ვინც მარტო ამ ერთ რგოლს აფრინდება და თავის მოქმედების მიზნათ აღიარებს, ის პირდაპირ ეწინააღმდეგება სოციალიზმს. ის არის ნაციონალისტი და როგორც ამნაირი ბურჟუაზიის ინტერესთა დამცველია.

თავისთავათ ცხადია, რომ რუსეთის ამგვარი ძირითადი გადასხვაფერება და მისი ჩვენი პროგრამის თანახმით მოწყობა დიდ ძალას, დიდ ორგანიზაციას მოითხოვს. ამ ძალის მთავარი მატარებელია რუსის პროლეტარიატი, როგორც სიმრავლით, ისე თავისი ბინადრობით. მთავრობის უმთავრესი ძალა სატახტო ქალაქებშია, მისი შემუსვრა იქ უნდა მოხდეს. მაშასადამე რუსეთის რევოლუციის მეთაური, თვითმპყრობელობის სამარის ამომთხრელი პირველ ყოვლისა რუსის მუშა ხალხია. მარა, რომ თვითმპყრობელობის რეჟიმი ყველგან, სახელმწიფოს ყველა კუთხეში ძირიანათ ამოვარდეს — საჭიროა ყველა ამ კუთხეთა პროლეტარიატის აჯანყება და ადგილობრივ მტრებთან შებრძოლება. ცხადია, თვითმპყრობელობის დაცემაში დაინტერესებულია არა მარტო რუსის, არამედ ქართველის, სომხის, ურიის, პოლონელი და სხვა ერთა პროლეტარიატი. არც ერთ ამათგანს ცალ-ცალკე არ ძალუძს რუსეთის წყობილების დანგრევა, შეცვლა და თავისი მდგომარეობის გაუმჯობესება. ისინი ძალაუნებურათ შეკავშირებულია რუსეთთან და მხოლოდთ საერთო ძალ-ღონით შეეძლებათ საერთო პროგრამის განხორციელება. ამიტომ ყველა ერის და კუთხის მუშათა მოძრაობის შეერთება, შეკავშირება და რუსის პროლეტარიატის

მეთაურობით მტერზე იერიშით მისვლა ერთად ერთი თავდება
გამარჯვებისა. კაკასიის პროლეტარიატი კარგა ხანია ამგვარად
დაადგა. ის კარგა ხანია შეუერთდა თავის მოძმე რუსის პრო-
ლეტარიატს და მასთან ერთად ლამობს თვითმპყრობელობის
დამხობას და მის ნანგრევზე ახალი წყობილების აგებას.

ასეთია მოკლეთ ქართველი სოციალ-დემოკრატიის პროგ-
რამმა, ტაქტიკა და ორგანიზაცია. ის ისე აშკარა და ნათელია,
ისე სრული და ფართოა, რომ მოსალოდნელი იყო ყველა გულ-
წრფელი და თავდადებული მოყვარე ჩვენი ხალხისა მას მიემ-
ხრობოდა და თავის ძალღონეს მას შესწირავდა. ნამდვილათ კი
ასე არ ზდება. პირიქით, მუშათა მოძრაობამ სარბიელზე გამო-
იწვია სრულიათ სხვა და სხვა ჯგუფები, რომელთა მიზანი და
მოწოდებაა ამ მოძრაობაში ბურუსის შეტანა, პროლეტარიატის
გზა კვალის აბნევა და ასე ამ მედგარი ტალღების თავის წის-
ქვილისაკენ ჩატარება. ეს ჩვენი მოძრაობის თანამგზავრი მიმ-
დინარეობაა, რომელსაც არც თავისი შემადგენელი ნაწილებით,
არც თავისი მიმართულებით არავითარი საერთო არ აქვს მუ-
შებთან, მხოლოდ სურვილი კი დიდი აქვს მუშებს დაუახლოვ-
დეს და ისინი თავის მიზნისთვის გამოიყენოს. ის კი არ ემხრო-
ბა პროლეტარიატს, ის კი არ ღვება მის რაზმში და მის იდე-
ალს არ ემსახურება, არამედ პროლეტარიატი უნდა მოიმხროს
თავის ბანაკში გადმოიყვანოს და თავის სურვილებს ამსახუროს.
ვაი იმ პროლეტარიატს, რომელსაც ეს თავის დროზე ვერ გაუ-
გია, საფრთხე ვერ დაუნახავს და ამ ვითომდა მოყვარეთა ხელ-
ში სათამაშო იარაღად გამხდარა! ასეთი „მოყვარენი“ ჩვენ
მუშებსაც გამოუჩნდათ. ვინ არიან ესენი, საიდან მოდიან, რას
წარმოადგენენ და საით მიდიან?

ცნობილია, რომ რაც უნდა მკვდარი იყოს საზოგადოება,
თუ კი იმაში თავი იჩინა რაიმე ღრმა მიმდინარეობამ, თუ კი
ერთი რომელიმე კლასი ამოძრავდა, მაშინვე იღვიძებს დანარ-
ჩენი ნაწილნი და იძულებული არიან ამ ახალ მოვლენას ანგა-
რიში გაუწიონ. ასე მოხდა ჩვენშიაც. როცა ამ ათი წლის წინათ,
განსვენებულმა გ. წერეთელმა გამოაცხადა, ჩვენში ახალი
ჯგუფია ახალი პროგრამით — ყველამ სასაცილოთ აიღო და
ჯგუფის არსებობას დაჟინებით უარს ყოფდენ. ამ უარის ყოფა-
ში შეერთდა ინტელიგენცია ყველა ფრაქციისა, კონსერვატო-
რებიდან დაწყებული რადიკალებამდის. მაგრამ ამ უარყოფილმა

ჯგუფმა ჩქარა წამოაყენა ახალი კითხვები და დაიწყო ფართო აგიტაცია. მაშინ იმავე „უარისმყოფელებმა“ კილო შესცვალეს და ჯგუფის არსებობა იცნეს, მხოლოდ მის აზრებს დაუწყვეს უარისმყოფა. ჩვენში არ არის კაპიტალისტური წარმოება, არ არის კლასთა ბრძოლა — გაყვიროდნენ ისინი. მიუხედავად ამისა მუშა-ხალხი ამოდრავდა და შედგა ახალ გზაზე. ეს ისე აშკარა შეიქმნა, რომ მისი უარისყოფა აღარ შეიძლებოდა. და აი, იგივე მოწინააღმდეგენი შეეცადენ შეცვლილ გარემოებას შეწყობოდნენ და თავისი ძველი აზრები სხვა სახით ექადავათ. მათ განაცხადეს: მართალია კლასთა ბრძოლა არსებობს, მარა ეს ჩვენთვის საზარალოა, ეს დაასუსტებს ჩვენს ეროვნებას და სხვა ერები ადვილათ ჩაგველაპავენო. ამიტომ ურჩევდენ მუშებს: ბრძოლა შეასუსტეთ, ბურჟუაზია მოირიგეთ და ერთად ემსახურეთ „საზოგადო საქმეს“ — ნაციონალურ აღორძინებასო. მუშებმა აღარც ეს დაიჯერეს და პირდაპირ ომი გამოუცხადეს, როგორც გაბატონებულ კლასებს, ისე მათ მფარველ მთავრობას. ამას მიყვა გლეხობაც და ასე რევოლუციონური მოძრაობა სოფელსაც მოედვა. „შერიგებაზე“ დალადი აღარ შეიძლებოდა. მარა „შემრიგებლებმა“, ამ ბურჟუა-ნაციონალისტებმა, გული არ გაიტეხეს. იმათ გადაწყვიტეს, მართალია მუშათა მოძრაობა უჩვენოთ და ჩვენი სურვილის წინააღმდეგ განვითარდა, მაგრამ არა უშავს რა, ჩვენი ხელიდან მაინც ვერ წავა, საჭიროა მისი ცნობა, თავზე ხელის მოსმა, მოფერება, გულის მოგება და მით ჩვენი აზრების მათ შორის შეპარებაო. და რადგანაც მუშათა მოძრაობის მოფერება აშკარათ-ლეგალურათ აღარ შეიძლებოდა, გადმოვიდნენ საზღვარ გარეთ, დააარსეს ახალი ორგანო და სახელათ „საქართველო“ დაარქვეს.

ამნაირათ „საქართველოს“ ჯგუფი მუშათა მოძრაობის მიერ გამორიყული ჯგუფია. მისი მიზანია თავისი ნაციონალისტური აზრები მუშებში შეიტანოს და მით მუშათა მოძრაობა ვიწრო კალაპოტში მოამწყვდიოს-და რომ ეს მოახერხოს თავის თავს მუშათა მომხრეთ აცხადებს, ვითომ კიდევაც თანაგვიგრძნობს, კიდევაც „დემოკრატობს“, ხან და ხან „სოციალისტობასაც“ წყებულობს, რომ ამით მუშათა წრეებში შესავალი მოიპოვოს და თავისი ძველი აზრები კონტრაბანდათ შეაპაროს. მაშ

გაგზინჯოთ ამ ახირებული გაზეთის ახირებული თვალთმაქცობა და ნათელვყოთ მისი ნამდვილი სულის კვეთება. როგორც მოგეხსენებათ, გაზეთს სათაურს ქვემოთ სწერია: „თავისუფალი ორგანო“. თავისთავათ ცხადი უნდა იყოს, რომ, რაკი უცენზუროთ იბეჭდება, რაკი ის პარიუში გამოდის, თავისუფალიცაა. აქ რუსეთის ცენზურა არ ურსებობს, ეს ყველამ იცის, ეს იციან „საქართველოს“ რედაქტორებმაც და თუ მაინც ასეთი ახირებული წარწერა გაუკეთეს თავის გამოცემას — აქ რაღაცა სხვა, უფრო ღრმა მიზეზი უნდა იყოს. საქმე იმაშია, რომ ჩვეულებრივით მიღებულია, არალეგალურ გამოცემას დააწერონ რა მიმართულების, რომელ ჯგუფის ან პარტიის ორგანოა. და აი, სწორედ ამას ვერ ვხედავთ „საქართველოში“. რატომ? ორში ერთი: ან მან თვითონ არ იცის რა მიმართულებისაა ანდა თავის მიმართულების აშკარათ გამოცხადებას უფრთხის. რომელია მართალი? ამას შინაარსის გადასინჯვა დაგვანახვებს.**)

პირველსავე ნომრებში კვითხულობთ: „ჩვენ ავირჩიეთ მეოთხე გზა. დაგვიდგა დრო, როდესაც ხალხს თვითონ სურს თავის დაცვა მეფეთა დაუხმარებლათ, წარმომადგენლობითის დაწესებულებათა საშუალებით. ჩვენი სურვილი დამოუკიდებელ სახელმწიფოს აღდგენა არ არის, ნათლათ და აშკარათ ვამბობთ. ჩვენ პოლიტიკურ სეპარატიზმის მომხრე არა ვართ. ჩვენი წადილი და მისწრაფება — განსაკუთრებით, საქართველოს პირობებთან, შესაფერი კონსტიტუციის მოპოვებაა. ჩვენ ვგსურს დავრჩეთ რუსეთის პოლიტიკურ ორგანიზმის ჩარჩოში, მხოლოდ ამასთან შინაურ საქმეებში გვინდა ვიყვეთ სრულიად და-

*) ფრანგულ გამოცემას არ შევეხებით, რადგან ის ევროპიელთათვის არის დანიშნული და არა ქართველი ხალხისათვის, ამიტომ შინაარსითაც ცოტათი ნსხვავდება. მართალია ხშირათ ტყუილ ცნობებს აწვდიან ევროპიელთ, როგორც მაგ. ვითომ მუშათა მოძრაობა „საქართველოს“ აზრებით იყოს გამსჭვალული და სხვ. მაგრამ რა უშავს, ტრაბახობა უძღურთა თვისებაა და ევროპიელნი მიუტყუებენ.

***) საყურადღებოა ის, რომ რედაქცია ყოველ ნომერში აცხადებს: „ჩვენი გაზეთი ჯერჯერობით ერთად ერთი თავისუფალი ორგანოა“ო და მით ტყუილს აცხადებს. ის სისტემატურათ მალავს იმას, რომ პირველი „თავისუფალი“ ორგანო ქართულ ენაზე იყო და არის ს-დემ. „ბრძოლა“, რომელიც „საქართველოს“ ორი წლის წინად გამოვიდა. და ღღესაც გამოდის. რატომ მალავთ ბატონებო ამ აშკარა ფაქტს?

მოუკიდებელი, ერთი სიტყვით ჩვენ გვსურს ეროვნული ავტონომია მოვიპოვოთ“ (გვ. 3-4). რა არის ეროვნული ავტონომია? „შევიგენით, რომ ჩვენს ვინაობას და ეროვნებას, განაგრძობს გაზუთი, მხოლოდ ცხოვრების ძირითადი ცვლილება და კანონიერ ნიადაგზე აკებული ეროვნული ავტონომია დაფარავს... ეროვნობის დაცვა, ჩვენი შეხედულებით, დაცვაა დედა ენისა, ურომლისოდაც ხალხს აზრის გამოსათქმელი იარაღი ეკარგება, დაცვაა ეროვნულ დაწესებულებათა, რომელთა საშუალებით ხალხი თავის საქმეებს განაგებს, დაცვაა ხალხის შრომისა და ნაამაგარისა, რომლის წართმევა და დასაკუთრება გარეშე ძლიერ თვითმპყრობელობისაგან ხალხის გაღარიბებას და გათახსირებას მოასწავებს. და აი რათა შევინახოთ ენა, მოვიპოვოთ პოლიტიკური დაწესებულებანი, გადავარჩინოთ ხალხის ნაშრომი და ნაამაგარი, საჭიროა მოისპოს ჩვენში ადმინისტრაციული რეჟიმი, ქვეყანას თვითმართველობა მიენიჭოს და საქართველოს ეროვნულ ავტონომიას საძირკველი ჩაეყაროს... სამეფო ტახტის მაგიერ ჩვენში საერო კრების დაწესებაა საჭირო. საერო კრება ხალხის წარმომადგენლებისაგან შედგება. არჩევნების უფლება უნდა იყოს საყოველთაო. საერთო კრება ადგილობრივ თვითმართველობის ორგანოა, დაახლოვებით იმავე ტიპისა რასაც ამჟამად ავსტრო-უნგრეთის პროვინციებში ვხედავთ (ჩეხიაში, გალიციაში და სხვაგან). საერო კრების განსახილველი საქმე იქნება: ადგილობრივი ბიუჯეტი (ფინანსები), კანონების გამოცემა ადგილობრივ მოთხოვნილებათა მიხედვით, სკოლა, სამსჯავრო, ადმინისტრაცია, მხედრობა (მილიცია)... ოფიციალურ ენათ ცენტრალურ მართველობასთან და ადგილობრივ დაწესებულებებში სახმარებლათ — ორი ენა — რუსული და ქართული უნდა იყოს... საქართველოს, როგორც ზემოდ ნათქვამიდან ჩანს, გარეშე პოლიტიკის უფლება სრულიად არ ექნება, წარმომადგენლები ეყოლება რუსეთის ცენტრალურ პარლამენტში „ზემსკი სობორში“. საქართველო სამხედრო ხარჯისთვის თავის წვლილს გაიღებს და საერთო სახელმწიფოს დაცვაში მონაწილეობას მიიღებს. ამაში გამოისახება საქართველოს და რუსეთის ურთიერთობა. ამრიგათ, ჩვენი პოლიტიკური მოსაზრება ეროვნული ავტონომიაა. ამ ავტონომიის საშუალებით დავიცავთ ჩვენს ვინაობას. აგრეთვე თვითმართველობა საშუალებას მოგვცემს რადიკალურათ შევ-

ცვალოთ ჩვენი ეკონომიური მდგომარეობა: საჭიროა მოვსახლო
ჩვენს ცხოვრებაში ბატონ-ყმობის ნაშთი; დავაკანონოთ მშრლ
მელი ხალხის ორგანიზაციები, გაფიცვას კანონმდებლ-
მეცხეთ და თან და თან გავაძლიეროთ ჩვენი ხალხის ეკონო-
მიური მდგომარეობა. ამრიგათ, ჩვენს დროშაზე ორ სიტყვას
ვაწერთ: ეროვნული თვითმართველობა და დემოკრატია“
(№2 გვ. 1-5).

აი, ასეთი პროგრამით გამოვიდა „საქართველო“ ასპარეზზე.
აქ როგორც ხედავთ ორნაირი რეფორმაა წამოყენებული: ეროვნული და პოლიტიკური, რომელსაც დემოკრატიულს უწოდებს.
ე. ი. გაზეთი ნაციონალ-დემოკრატიულ მიმართულებას აღიარებს. ჩვენ თავში ვთქვით, რომ სოციალ-დემოკრატიული პროგრამიდან ერთი რომელიმე ნაწილის გამოღება და მხოლოდ მისი სამოქმედო მიზნათ გამოცხადება — პირდაპირ ეწინააღმდეგება სოციალიზმს. და აი სწორეთ ასე მოიქცა „საქართველო“. ის თხოულობს მხოლოდ ეროვნულ თვითმართველობას და ზოგ დემოკრატიულ რეფორმებს. ეს არის მისი უმთავრესი მიზანი, რაიცა უნდა შესრულდეს კაპიტალისტური წარმოების საზღვრებში, მუშათა და გლეხთა ცარცვა-გლეჯის და გაბატონებულ კლასთა უფროსობის საძირკველზე. მაშასადამე „საქართველოს“ დროშა ერთიანად უარყოფს პროლეტარიატის დროშას, დროშას შრომის ბატონობისას და ბურჟუაზიის ბრძანებლობის დაცემისას. „საქართველოს“ სურს მხოლოდ ცოტაოდენი რეფორმა მოახდინოს, ხოლო კაპიტალისტ-მემამულეთა ბატონობას არ შეეხოს. ჩვენთვის, სოციალ-დემოკრატებისათვის, ნაციონალური და დემოკრატიული რეფორმები, მხოლოდ გზაა, საშუალებაა უმაღლესი და უწმინდესი მიზნის მისაღწევათ, მუშა ხალხის სამუდამოთ განსათავისუფლებლათ და სოციალიზმის დასამყარებლათ. „საქართველოს“ათვის კი ეს რეფორმებია უმაღლესი და უწმიდესი მიზანი. ამას იქით აღარ მიდის. და რადგანაც ეს ბურჟუაზიული წყობილების მომხრეობა ნიშნავს — ამიტომ პროგრამა „საქართველოს“ ი არის პროგრამა ბურჟუაზიული.

თავის თავათ ცხადია, რომ ბურჟუაზიულ ნიადაგზე შემუშავებული პროგრამა ვერასოდეს ვერ იქნება ისეთი ფართო, თავისუფალი და რადიკალური, როგორც სოციალ-დემოკრატიული პროგრამაა. მართლაც, აბა შეადარეთ ზემოდ ამოწერილი ნა-

ციონალურ-დემოკრატიული მოთხოვნები სოციალ-დემოკრატიულ მოთხოვნებებს და დაინახავთ თუ რამდენად რიბი და სუსტია პირველი, მდიდარი და მძლავრი მეორე. ამ ბურჟუა ნაციონალისტებს სურთ საქართველოსათვის თვითმართველობა და უარს ყოფენ განცალკევებას. მარა შეიძლება რომ ქართველობამ სწორედ განცალკევება მოინდომა? მაშინ? „საქართველო“ უკრძალავს ამას, ხოლო რუსეთის სოციალ-დემოკრატია ამის სრულ უფლებას აძლევს, როგორც წყობილებაც გსურთ ისეთი დაიარსეთ. ცხადია, რუსების სოციალ-დემოკრატები გაცილებით უფრო მეტ უფლებას აძლევენ ქართველ ერს, ვინემ თვით „საქართველო“ ქართველებს. რატომ? იმიტომ, რომ უკანასკნელი გახლავან ბურჟუაზიის ღვიძლი შვილი და ვერასოდეს ვერ წარმოიდგენენ რაიმე კითხვას ისე სავსებით და რადიკალურათ, როგორც სოციალ-დემოკრატები. აბა დააკვირდით მათ „ეროვნულ თვითმართველობასაც“! აქაც ისინი გალიციის და ჩეხიის „თვითმართველობას“ ვერ წასცილებიან; ვერ წარმოუდგენიათ ისეთი ლიბერალური თვითმართველობაც კი, რომელიც ინგლისის ბურჟუაზიამ თავის ახალშენთ მიანიჭა (კანადას, ავსტრალიას, ახალ-ზელანდიასა და სხვ.) და რუსეთის თვით-მპყრობელობამ ფინლიანდიას არგუნა (და რაც ნიკოლოზ მეორემ ჯერ იცნო და მერე წაართვა). არც ერთი ინგლისის ავტონომიური ახალშენი თავის წარმომადგენელთ არ გზავნიან ინგლისის პარლამენტში, და არც ვალდებულნი არიან ინგლისი დაიცვან მტერთაგან, ხოლო ფინლიანდიის ადგილობრივ დაწესებულებებში ოფიციალურ ენათ რუსული არ ყოფილა, როგორც ამას „საქართველო“ მოითხოვს თავისი ავტონომიისათვის“. კიდევ უფრო ღარიბი და მდარეა „საქართველოს“ დემოკრატიული მოთხოვნებიანი. ჯერ ერთი არ ვიცით „საქართველოს“ ავტონომიაში სრული თავისუფლება იქნება ბეჭდვისა, წერისა, კრებისა და სხვა, თუ შეზღუდული. ამის შესახებ გაზეთი თავის ნაციონალურ-დემოკრატიულ პროგრამაში არას ამბობს, მაგრამ, თუ მხედველობაში მივიღებთ მის იდეალს — ჩეხია-გალიციას — ცხადია მომავალ საქართველოშიაც ახლანდელი ჩეხია-გალიციის „თავისუფლება“ უნდა დარჩეს ე. ი. თავისუფლება ჟანდარმულ-პოლიციური. მისი მიზანია ფორმალური „თვითმართველობა“, მის პოლიტიკურ შინაარსს კი არ დაგიდევს. გადაჭრით ამბობს მხოლოდ შემდეგ

რეფორმებზე: „ბატონ-ყმობის ნაშთის მოსპობა (ეს შემდეგ და-
არღვია, რასაც ქვემოთ დავინახავთ), მშრომელი ხელისუფლებით
განიზაცეების და გაფიცვის დაკანონება“. აი ამას უწოდებენ გა-
ზეთი „დემოკრატიას“! აი მისი დემოკრატიული ავლა-დიდება!
მართალია იმავე ნომერში ქართველ სოციალ-დემოკრატებს
ევაჭრება, თქვენ ჩვენი „ეროვნება“ შეიტანეთ პროგრამაში და
ჩვენ ვიმეცადინებთ „ნამდვილი დემოკრატიული რეჟიმი“ და-
ვაწესოთო, მაგრამ ეს უბრალო დაპირებაა და მეტი არაფერი.
რომ მართლა დემოკრატიული რეჟიმი დაწესდეს საჭიროა
თვით დემოკრატიამ, ხალხმა, შეიგნოს დემოკრატიული იდეები,
ხოლო ამისათვის „საქართველო“ თავს არ იწუხებს. ის მხო-
ლოთ ფორმალურ თვითმართველობას ქადაგებს, რაიცა შეეხება
მის შინაარსს — ამაზე შემდეგო. აი მისი სიტყვები; „შეიძლე-
ბა ჩვენს გეგმაში (პროგრამაში) ზოგიერთი შეცდომები იყოს,
შეიძლება მას სისრულე აკლდეს. ყოველივე თან და თან
შესწორდება საერთო ძალღონით და დახმარებით. მხოლოთ
დღეს ყველანი იმ აზრს უნდა დავადგეთ, რომ საქართველოსა-
თვის საჭიროა მისი გეოგრაფიულ, ისტორიულ და ეროვნულ
მდგომარეობის მიხედვით ასეთი თუ ისეთი თავისუფალი პო-
ლიტიკური ორგანიზაცია“ (იქ. გვ 5). როგორც ხედავთ „საქ-
ართველო“ იხვეწება, ჯერ ავტონომია მოგვაპოვებინე და მერე
მე ვიცი თქვენი პატივისცემაო! თქვენი სრული პროგრამა
დატოვეთ და ჩვენი ვიწრო პროგრამა მიიღეთო — მიმართავს ის
ჩვენ პროლეტარიატს. აი სწორეთ ამას ქვიან „ახირებული
პრეტენზია“. მას თვითონვე ეჭვი შეაქვს თავის „გეგმაში“,
თვითონვე აღიარებს „სისრულე აკლიაო“ და ამავე დროს ამ
საეჭვო „გეგმას“ გვაჩეხებს, აი თქვენი დროშაო! ეს არის წმინ-
და ბურჟუაზიული ტაქტიკა. ყოველთვის და ყოველ ქვეყანაში
ბურჟუაზიული პარტიები გაკეთებას პირდებოდნენ პროლეტა-
რიატს, ოღონდ ამა და ამ საქმეში დაგვეხმარეო. და როდესაც
მართლა ის არა თუ დაეხმარებოდა, არამედ მთელ ცვლილებას
თავისი სისხლით ახდენდა, მთელი სარგებლობა ბურჟუაზიას
რჩებოდა, ხოლო მუშების მდგომარეობა კიდევ უფრო უარეს-
დებოდა. და ეს მუდამ ასე იყო, სანამ პროლეტარიატმა არ
შეიგნო თავისი კლასიური ინტერესი, არ გამოშორდა ყველა
ბურჟუაზიულ ფრაქციებს და ცალკე პარტია არ შეადგინა. და
აი, როცა ჩვენმა მუშა ხალხმაც შეიგნო ეს და დაადგა ევროპის

მუშების მიერ ნაჩვენებ გზას — მოდიან ბურჟუა ნაციონალისტები და უქადაგებენ: ჩვენ მოგვეხმარე და ბოლოს გაგაკეთებთ! არა, ბატონებო, ეს ძველი და გაცვეთილი ხერხია, ამით ენლა, მეოცე საუკუნეში, ვერავის გააბამთ თქვენ მახეში.

ეს იცის „საქართველომაც“ და სწორეთ მთელი მისი დავი-დარაბა ამ ცოდნისაგან მომდინარეობს. ის თავის ბურჟუაზიულ „გეგმით“ მიმართავს არა მარტო ბურჟუაზიას, არამედ მუშებსაც და რადგანაც ამ ორ კლასს შორის ინტერესთა ძირითადი წინააღმდეგობაა, ამიტომ გაზეთიც წინააღმდეგობათა ბაღში იხლართება და გზა კვლავ ეკარგება. მან თავისი ბურჟუაზიული ნაციონალიზმით („ნაციონალ-დემოკრატია“) ჩვენი გაბატონებული კლასების გული მოიგო, მარა ჩქარა დაინახა, რომ მუშებს ეს არ დააკმაყოფილებს და ჩავარდა განსაცდელში. ახლა მან მოინდომა ბურჟუაზიული სკამიდან გადმოსვლა და რაზე ნაირად მუშების სკამზე დასკუპება, მარა რადგანაც ეს ბურჟუაზიას არ ესაიძვნება, ამიტომ ის სრულიად უსკამოთ ანუ ორ სკამს შუა რჩება და იძულებულია ერთი თვალთ ერთს ეფეროს და მეორეთი მეორეს. ეს საარაკო თვალთ-მაქცობა და ლოლიკის ჭაპანწყვეტა იწყება გაზეთის მესამე ნომრიდან და გრძელდება მეცხრე ნომრამდე, ხოლო შემდეგ კი ის უცებ იხდის პირბადეს და პროლეტარიატს ომს უცხადებს.

რა საშუალებით სურს „საქართველოს“ თავისი „გეგმის“ განხორციელება? ამის პასუხს იძლევა მისი „ბრძოლის საშუალებანი“. მარა, სანამ ამ საშუალებას გამოიხატავდეს, კიდევ ერთხელ ცდილობს თავისი პროგრამის სინამდვილეში დარწმუნდეს... ერეკლე მეფის ტრაქტატით. „ჩვენი ძალა მეფე ერეკლეს ანდერძშია, სადაც ვპოუვებთ იმას, რაც დღეს აუცილებლათ საჭიროა ჩვენთვის, ე. ი. შინაურ საქმეების მართვაში სრული თავისუფლება... ტრაქტატი გვაძლევდა ეროვნულ ავტონომიას“ (№ 3, გვ. 3), ხოლო ტახტის ადგილას საერო კრებას ვცნობთო. „ეს გარემოება (ტრაქტატი) ერთი ორათ გაგვიადვილებს ბრძოლას, ერთი ორათ გაგვამხნევეს, გულს გაგვიკეთებს, რადგან ხელში გვაძლევს ახალ საბუთს, რომელსაც მომავალ საერთაშორისო სასამართლოს წარუდგენთ, თუ სხვა გზით ვერ მოვიპოვეთ სამართალი... ზნეობრივი და კანონიერი უფლება გვაქვს პასუხი მოვთხოვით რუსეთის მთავრობას. თუ საერთაშორისო სასამართლოს რაიმე ძალა და ფასი აქვს, ამ

სამართალმა უნდა განგვსაჯოს და წართმეული დაგვიბრუნოს.
ამნაირია პოლიტიკური ნიადაგი, რომელზედაც ჩვენ ვდგავართ.
და რომელიც ჩვენს მისწრაფებას ისტორიულ დეკლარაციებს
ხასიათს აძლევს“ (იქვე). და ასე „ერთი ორათ გამხნევებული“
და „გულ გაკეთებული“ „საქართველო“ გადადის ბრძოლის
საშუალებაზე. ის სწერს: „მოსაპოვებელი და საბრძოლველი
საგანი ეროვნული ავტონომია გვაქვს. მაშასადამე ერთი რაზმი
უნდა შესდგეს ყველა იმ მეზობელთაგან, რომელთ სწადია ამ
ავტონომიის მოპოვება. ვინ არიან ესენი?“ ესენი ყოფილან
შემდეგნი: პირველათ, „გამბედავი თავად-აზნაურები“, რომელ-
ნიც „ისარგებლებენ თავიანთი თავადაზნაურული უფლებით და
საჯაროთ იტყვიან, რომ საქართველო რუსეთის გუბერნიათ
ვერ დარჩება, რომ ქართველი ხალხის აღორძინებისათვის
საჭიროა საქართველოს თვითმართველობა მიენიჭოს, თანახმათ
მეფე ერეკლეს ხელშეკრულებისა და თანამედროვე ცხოვრების
მოთხოვნილებისა. როდესაც სათავად-აზნაურო კრებებზე ამ-
გვარი ხასიათის ლაპარაკი აღიძვრება, მაშინ, მხოლოდ მაშინ
აასრულებს ჩვენი თავად-აზნაურობა თავის მოვალეობას ქვე-
ყნის წინაშე და მხოლოდ ამგვარი გამბედაობის ფასით დაუ-
ბრუნებს ხალხს თავის ვალის ერთ პატარა ნაწილს. ეს პირე-
ბი — დღეს თუ ხვალ უნდა გაჩნდენ. ისინი თავიანთ წრეში,
თავიანთ ფარგალში ნიადაგს მოამზადებენ პოლიტიკურ ახალ
ცხოვრების შეთვისებისათვის“; მეორეთ, „ქართველი ეპისკო-
პოსები და მღვდლები“, რომელნიც „ქართულ ენას სკოლასა და
ეკლესიაში სახმარებლათ მედგრათ დაიცავენ. მაშინ ისინი
თავიანთ წრეში, თავიანთ მოქმედების და გავლენის ფარგალში
საერო აღორძინების საქმეს საფუძველს ჩაუყრიან და მაშინ
ისინიც ჩაირიცხებიან ამ მოწინავე რაზმში, რომლის დროშაზე
ეროვნული თვითმართველობა და დამოუკიდებლობა სწერია.
საქართველო ელის ამ პირების საჯაროთ გამოსვლას და დღეს
თუ ხვალ ესენი უნდა გამოვიდენ“, მესამეთ, „გამბედული ინტე-
ლიგენცია“, რომლის თვითცნობიერებაში „ამ უკანასკნელ ხა-
ნაში ძირითადი ცვლილება მოხდა“, მარა ვერ კიდევ მშისა-
რააო. „დროა გამოვიდენ ჩვენი მწერლები, იურიტები, ექი-
მები, მასწავლებლები და იურიდიულ, სალიტერატურო, საე-
ქიმო და საპედაგოგიო კრებებზე და სხდომებზე სრული სი-
მართლე თქვან საქართველოს მდგომარეობის შესახებ, აღი-“

რონ თვითმოქმედების საჭიროება“; მეოთხეთ, სტუდენტობა, რომელიც თურმე „რუსეთის მოძრაობის ზღვაში იკარგება“; მეხუთეა გლეხობა, რომელსაც უნდა ჩაუნერგოთ, რომ მამათ-მფლობელობის რეორგანიზაციას მოაგვარებს ჩვენში მხოლოდ მომავალი საერო კრება — ხალხის წარმომადგენელთაგან შემდგარი“, ხოლო სულ ბოლოს „ქართველი მუშა“, რომელმაც „ქართველ სტუდენტობასავით რუსეთის საერთო მოძრაობაში თავისი ელემენტი, თავისი აზრი უნდა შეიტანოს..... ხოლო გულწრფელად გვალთონებს, რომ ჩვენებურ მუშათა წრეებში ჯერ არ ისმის საკუთარი აზრი, საკუთარი მიმართულება. კავკასიის სოციალ-დემოკრატიას უნდა ქონდეს ეს საკუთარი აზრი, საკუთარი მიმართულება, რადგან იმ ნიადაგმა, რომელზედაც ის ცხოვრობს, წარმოშობა საკუთარი ინტერესები“.

როგორც აქედან სჩანს, „საქართველოს“ „გეგმა“ ჯერ ვერც ერთ კლასს და წოდებას ჩვენში ვერ შეუგნია და თავის მოქმედების საგნათ ვერ გაუხდია. და აი, ის იწვევს ახლა ყველა წოდებას და კლასს, აზნაურს, თავადს, ერს, ბერს, ნასწავლს და უსწავლელს შეერთდენ და ერთი დროშის ქვეშ დადგენ. ამით თურმე მუშებს „საკუთარი აზრი“ მოეცემა ე. ი. აზრი თავდა-აზნაურული, ეპისკოპოზურ-ხუცური და ბურჟუაზიულ-ინტელიგენტური. და როდესაც კავკასიის პროლეტარიატი ამით კუდათ გადაიქცევა, თავის გზა-კვალს დატოვებს და უბრალო მაჩანჩალათ შეიქნება — მხოლოდ მაშინ დაიმსახურებს „საქართველოს“ თანაგრძნობას და ქებათა ქებას. ის აქ, რასაკვირველია, სრულ ლოდიკაშია, მისი მოწოდებაა „საერთო მოქმედების ნიადაგი“ მონახოს და თხა და მგელი ერთ ფარგალში მოამწყვდიოს. მოიმადლიერა რა ასე კარგათ ჩვენი „მგლები“, სტატიის ბოლოს კრავნიც გახსენებია და განუზრახავს ამათი მომადლიერებაც. ის ყოვლად მოულოდნელათ გადამტერებია ლოდიკას და ასე საშინლათ არღვევს თავის თავს: „ჩვენ არ ვიწვევთ საქართველოს ყველა წოდების და კლასების შეთანხმებულ და გაერთიანებულ მოქმედებას. ამგვარი შეთანხმება შეუძლებელ საქმედ მიგვაჩნია. ჩვენ მხოლოდ იმათი შეთანხმების იმედი გვაქვს, ვინც უარსყოფს წოდებრივ და ბურჟუაზიულ კლასებრივ მოქმედების ნიადაგს და ვინც თავის ჭკუას, ზნეობრივ და ფიზიკურ ძალას საქართველოს მცხოვრებთა უმრავლესობის, ხალხის განთავისუფლების საქმეს მოანდომებს“. აი,

რანაირი რიზიანი ხალხია „საქართველოს“ პუბლიცისტები! ჯერ იმდენი გველაპარაკენ სხვა და სხვა წოდებათა შესწორებაზე, ამათგან საერთო ჯარის შედგენაზე და ახლა ასე უცებ ხალხს გამოგვავლეს პირში, უკაცრავათ, ეს გაერთიანება შეუძლებელიაო! იმათ თურმე იმათი იმედი აქვთ, „ვინც უარს ყოფს წოდებრივ და ბურჟუაზიულ მოქმედების ნიადაგს“, მარა რადგანაც ეს „ნიადაგი“ „საქართველოსაც“ ვერ უარ უყვია, პირიქით მთელი მისი „გეგმა“ ამ ნიადაგზე არის აშენებული, ცხადია მისი მოკავშირე — საერო და სასულიერო პირები ამავე ნიადაგზე დარჩებიან, ღველ-მონაზონნი და ბრწყინვალე მეძამულეები „საქართველოს“ ცალიერი სიტყვებით არ გაბრიყვდებიან და თავისავე ხელით თავისავე სამარეს არ გამოითხრიან.

ერთი სიტყვით „ბრძოლის საშუალებათა“ კვლევა-ძიებამ „საქართველო“ ხათაბალაში გააბა; ჯერ „ყველა წოდების“ იმედი ქონდა. ბოლოს ეს იმედიც დაეკარგა და ასე დაარღვია რა თავისი ლოლიკა, სასოწარკვეთილებას მიეცა. „ბრძოლის საშუალებანი“ ვერ მონახა და ვერა. ამ მარცხს კიდევ გაუძლებდა კაცი, რომ ის შემთხვევითი და წარმავალი იყოს. ნამდვილათ კი სწორეთ აქედან იწყება ლოლიკის დიდი საცოდაობა და მარცხის მარცხზე მიყოლება. გაზეთის ოთხ ნომერში ხომ გაბატონებულ კლასებს მოუაღერსა, მოდი ახლა შემდეგი ოთხი ნომრით მუშებსაც მოუაღერსო და ასე „ერთი რაზმი“ შევადგინოვო — უფიქრია „საქართველოს“ და შეღვომია „საქმეს“. ის უცებ „კლასთა ბრძოლაზე“ მართავს ბაასს და შემდეგ დიდი დავიდარაბისა და ოფლის ღვრისა აცხადებს, დიახ კლასთა ბრძოლა არსებობსო! მართალია ამას ძალიან მორცხვით და თავაზიანათ ამტკიცებს, ჩვენი რა ბრალია, აბა „ჩვენ ხალხს კითხეთო“, მარა რა ვუყოთ, ბატონების განრისხება არც ასე ადვილად გახლავს. რატომ ასე მოწყალე თვალით შეხედა „საქართველომ“ მუშა-ხალხს, რომელსაც მისივე სიტყვით „საკუთარი აზრიც“ კი არ გააჩნია? არა, ეს ტყუილიაო, ამბობს ახლა გაზეთი, „ხალხი გამოდის ეროვნების მცველათ და არა თავად-აზნაურობა“, „ხალხი, ერთად ერთი ხალხი იბრძვის ეროვნებისათვის, სხვა არავინო“ და სხვ. ე. ი. ქართველ მუშებს თურმე „საკუთარი აზრი ქონება“, და რომ ეს „საკუთარი აზრის“ მქონებელნი წააქეზოს, მთელი მისი ბრძოლა ავტონომიით შე-

მოფარგლოს, ავტონომიის მნიშვნელობას აზვიადებს: „საქართველოს ავტონომიაში წოდებას და კლასს არ უნდა ქაჩაღვადგილი. ავტონომია უნდა იყოს პოლიტიკური ფორმა გკონომიურათ გათანაწორებული ხალხისა“-ო (№ 5, გვ. 3). გამოდის რომ ავტონომია სოციალისტური წყობილების შედეგია და მამასადამე ჯერ პირველი უნდა განხორციელდეს, რომ მეორესაც ადგილი მიეცეს.

და ასე „საქართველომ“ ერთიანად დაარღვია ყველაფერი ის, რაც ავტონომიაზე თქვა. მისთვის აქამდის ავტონომია ეროვნების დაცვის საშუალება იყო, ისე როგორც ეს ჩეხია — გალიციაშიაო. ახლა კი ამას უარყოფს და მას სოციალიზმის პოლიტიკურ ფორმათ აღიარებს. რატომ სოციალიზმის პოლიტიკური ფორმა ნაციონალური ავტონომია უნდა იყოს და არა ნაციონალური თავისუფლება — ეს კი არ ვიცით. ცხადია მხოლოთ, რომ თვითმპყრობელობის დამხობას ავტონომიის დაარსება არ უნდა მოყვეს და ასე „განქრა ტკბილი ოცნება“. გამოდის რომ, „საქართველომ“ ავტონომიაც კი არ იცის რა არის — არ იცის ერთად ერთი — თავისი „სპეციალური საგანი“, თავისი „გეგმა“. მოდით ახლა და მას გაყევით ამ უგზო-უკვლო ბაასში! როგორიც ერი ისეთი ღვდელი, როგორიც „პარტია“, ისეთი ბელადნი!

თუმცა „საქართველომ“ კლასთა ბრძოლის არსებობა აღიარა, მარა მის უცილებლობას არ სცნობს. პირ იქით, ის ცდილობს ბრძოლა შეასუსტოს და რამენაირათ მებრძოლნი მოარიგოს. ამიტომ ბრძოლის ალაგას „დათმობის“ თეორიას წამოუყენებია და მას უქადაგებს გაბატონებულ კლასებს, ის სწერს: „თავად-აზნაურობას და ბურჟუაზიას, თუ მართლა შესტკივათ გული ეროვნებისათვის, ერთად ერთი გზა აქვთ, მათ უნდა შესწირონ კერძო ინტერესები საერთო საქმეს. ბევრს არ ვნახავთ ამასთანას? ბევრს თუ ვერ ვნახავთ, სხვა გზა მაინც არ არის, ან ხალხის წინააღმდეგ, (მამასადამე ეროვნების წინააღმდეგ), ან ხალხთან ერთად უნდა იყვნენ. და კარგათ რომ დააკვირდენ არსებულ ეკონომიურ ბრძოლას, მუშების და გლეხების მოთხოვნილებას და ცხოვრებას, არც ისე ძნელია მისთვის მეორე გზას რომ დაადგეს. დღეს მუშათა და გლეხთა გაჭირვება ისეთი მწვაია, ისეთ მარტივ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილებას თხოულობენ ისინი, რომ მათი სურვილი ადვილათ შესაწყნარე-

ბელა..... მუშათა პარტიის ეგრედ წოდებული მინიმუმის პროგ-
რამა იმ გვარია, რომ მისი დაკმაყოფილებისათვის ^{ჯარისა და} მთავრობის ჩარევა სრულიად არ არის საჭირო.... ^{ეუ-მყოფლა}
სურთ „მოწინავე“ კლასებს ეროვნების სამსახური, უწინარეს
ყოვლისა ხალხს ნუ შეაწუხებენ, ხალხს გაუადვილონ ბრძოლა
რუსეთის თვითმპყრობელობასთან“ (იქ).

მარა ჩქარა ეჭვი აღძვრია, იქნებ მაღალ წოდებაში ამ აზრს
„ბევრი მიმდევარი“ არ გამოუჩნდესო და განაგრძობს: „ვიმე-
ორებთ, თუ ეროვნება ცარიელი სიტყვა არ არის, მისი კეთილ-
შობილურ და ბურჟუაზული მოტრფიალენი უწინარეს ყოვლისა
უნდა წინააღმდეგს მთავრობას და დაუთმოს ხალხს, რასაც ხალ-
ხი სთხოვს მთავრობის სურვილის და იქნება მათი საკუთარი
კლასებრივი ინტერესების წინააღმდეგ. ეგ შეუძლებელია? მაშ
შეუძლებელია კლასების მორიგება. მცირე იქნება რიცხვი ამ
გვარი მოღვაწეებისა? ხალხი ხომ დიდია“ (იქ).

აი ტიპიური ლოდიკა „საქართველოს“სი. ის ეხვეწება
გაბატონებულ კლასებს, „დაუთმეთ“ ხალხსო, თუნდაც ეს თქვენ-
თვის საზარალოც იყოსო. და ამ ფანტასტიურ პლანებში ისე
შეტობა, რომ მუშათა პარტიის პროგრამა-მინიმუმსაც იხსენიებს,
რომელიც თურმე ისე მდარე და ადვილათ მისაღები ყოფილა,
რომ „ჯარის და მთავრობის ჩარევა სრულიად არ არის საჭი-
რო“ო. ე. ი. რესპუბლიკის დაარსებას, წოდებათა გათანასწორე-
ბას და სხ. და სხ. მთავრობა ადვილათ შეიწყნარებსო. ერთი
სიტყვით, ნიკოლოზ მეორე თავისით გადადგება ტახტიდან,
ჩვენი მემამულეები თავისით მისცემენ გლეხებს წართმეულ
მიწებს (ხიზნებს, დროებით ვაღდებულთ და სხვ), დაუკლებენ
ღაღებს, მექარხნენი რვა საათის სამუშაო ღღეს თავისით შე-
მოიღებენ, არც ბრძოლაა საჭირო და არც წვალება. აი ასეთ
„ძილისპირს“ ქადაგებს ეს ჩვენი მომრიგებელი მოსაშუაღე.
მარა ამ თავის აზრებში თვითონვე დაეჭვებულა და ბოლოს
კითხულობს: „ეგ შეუძლებელია? მაშ შეუძლებელია კლასების
მორიგებაო“ო! თუ შეუძლებელია, რაღას ღვრით ამდენ ოფლს
მის შესაძლებლობის დასამტკიცებლათ? თუ კი „ადვილათ შე-
საწყნარებელია“, რატომ „შეუძლებელი“ უნდა იყოს? და თუ
შეუძლებელია,“ რატომ, „ადვილათ შესაწყნარებელია? ულო-
დიკობას „საქართველოსას“ არ აქვს საზღვარი.

ახლა ხომ ხედავთ რატომ ეწოდება „საქართველოს“ „თა-

ვისუფალი ორგანო“? ის მართლაც თავისუფალია, ლოდიკის, პრინციპების და მიმართულებისაგან. ის თავისუფლათ სწერს რაც პირზე მოადგება, ხოლო ეს რა თავისების მწერლობა — არ დაგიდევს. ჩავეყვით ამ „თავისუფალ ორგანოს“.

როგორც დავინახეთ, მან კლასთა მომრიგებელ-მოსაშუალებლობა და მათი ერთ (თავის) დროშის ქვეშ დაყენება იტვირთა. კლასთა ბრძოლას ბოლოს მოუღებენ თვით გაბატონებული კლასები, თუ მოინდომებენო, ხოლო საჭიროა ცოტაოდენი „ხალხს დაუთმონ“, პროგრამა-მინიშუმი დაუკმაყოფილონ, ხოლო პროგრამა-მაქსიმუმი (სოციალიზმი) მუშათა მეხსიერებიდან გაქრება და კლასებიც მორიგდებიანო. მდაბიოთ რომ ვთქვათ, მუშათა პარტიის „საქმე ერთი ლუკმა პურია — გადაუგდებ, გაჩუმიდება მურია!“ ეს ასე იყო მეხუთე ნომერში. მარა ჩქარა მიმხვდარა, რომ მუშებს ეს ვერ დააკმაყოფილებსო და მოუნდომებია მათი დაყვავება, ამისთვის ის მეშვიდე ნომერში ძარიანათ არღვევს, რაც მეხუთეში თქვა. ის ახლა ამტკიცებს, რომ „პოლიტიკურათ დამონავებულ ხალხის ცხოვრებაში შინაური განხეთქილება და უთანხმოება ყოველთვის ყოფილა და არისო“. (მაშასადამე, მომრიგებელ მოსაშუალებობა წყლის ნაყვა ყოფილა!). ასაბუთებს რა ამას, „მისებურათ“ რასაკვირველია, ისტორიული ფაქტებით, განაგრძობს: „სჩანს ლუკმა პურის ინტერესებს ცხოვრებაში უპირველესი ადგილი სჭერია, სჩანს ეროვნების აღორძინების შესახებ შეუძლებელი ყოფილა ლაპარაკი, სანამ ხალხი წელში არ გაიმართება და თავისუფლათ არ გაშლის თავის მხარ-ბეჭს. და ეს მოხდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც მოისპობა შრომის და კაპიტალის შორის წინააღმდეგობა, როდესაც მიწა და ქარხნები საზოგადოებრივ საკუთრებათ შეიქნება. ცხოვრება ამ სამართლიანობის განხორციელებისაკენ მიმდინარეობს, ეს აუცილებელია... ჩვენც შეძლების და გვართ ამ მიზანს უნდა ვემსახუროთ, რადგან მხოლოდ მაშინ, როდესაც მუშა ხალხი საწარმოვო იარაღის მესაკუთრეთ გახდება, როდესაც ქარხანა — მექარხნე მუშების და მიწა — მიწათმომქმედთა კუთვნილებათ შეიქნება, მაშინ განხორციელდება ჩვენს ცხოვრებაში ის ეკონომიური სამართლიანობა, რომლის განხორციელებისათვის ამ ფამად მთელი განათლებული კაცობრიობა იბრძვის, და მხოლოდ მაშინ აყვავდება და აღორძინდება ჩვენი ეროვნება“ (№ 7, გვ. 1-2).

ამით „საქართველო“ სოციალიზმს აღიარებს. მხოლოდ სოციალიზმს შესძლება ეროვნების აყვავება და აღორძინება. მოსალოდნელი იყო, ეროვნების მოტრფიალე ორგანიზაციის მოსალოდნელი იყო, ეროვნების მოტრფიალე იქნებოდა და მის ქადაგებას შეეცდებოდა. მაგრამ ის სოციალიზმს სიტყვის მასალათ, მართო გულუბრყვილობათა მოსანადირებლათ ხმარობს, ნამდვილათ კი მას უარყოფს და უკან იწევს. აი მისი სიტყვები: „მაგრამ უნდა ნათლათ ვთქვათ ჩვენი აზრი (ამ ფრაზას ხშირად იმეორებს!), ამ გვარი იდეალის (ე. ი. სოციალიზმის) განხორციელებისათვის ბევრი დროა საჭირო. დღევანდელ პირობებში საბოლოო მიზანს სამოქმედო პროგრამათ ვერ გავიხდით. დღეს ჩვენ იმით უნდა ვიხელმძღვანელოთ, რაც დღესვე განხორციელდება. ამიტომ ჩვენი მოთხოვნანი უნდა შევახამოთ დღევანდელ პოლიტიკურ და სოციალურ პირობებს“, (იქ) „Начал за здравье, кончил за упокой“ – ამას ქვია. მოიშორა რა ასე სოციალიზმი, წამოაყენა „დღესვე განსახორციელებელი“ რეფორმები. აი ეს საარაკო რეფორმები: „I-, მოისპოს სავალდებულო დამოკიდებულებანი გლეხთა და მემამულეთა შორის, გლეხები და მათ რიცხვში ხიზნებიც აღიარებულ იქმნენ კერძო მესაკუთრეებათ.“ აბა რას გავს ეს მუხლი? ვის არ სურს „სავალდებულო დამოკიდებულების“ მოსპობა? მთავრობა რამდენი ხანია ამაში ეხმარება გლეხს ფულის სესხებით. ან კიდევ ვინ აუკრძალა რომელიმე გლეხს ან ხიზანს კერძო საკუთრება შეიძინოს და მესაკუთრეთ გახდეს? ეს უფლება ბატონყმობის გაუქმებამ წარმოშო, არსებობს 40 წელიწადი და ახლა „საქართველოს“ სურს ხელახლა შემოიღოს! ჰოი, უმეცრეებავ! მარა როგორც ქვემოთ დავინახავთ „საქართველო“ ამ თავისუფლებასაც ართმევს, „კერძო მესაკუთრეობას“ უარყოფს და „ყველა გლეხთ“ მიწაზე მიკვრას უქადის. ამას შეადარეთ ჩვენი პროგრამების აგრარული ნაწილის მე-4 მუხლი და დაინახავთ „თავისუფალ ორგანოს“ „გლეხთა მოყვარეობას“. მარა კიდევ უფრო გასაკვირალია ის მოულოდნელი შედეგები, რომელნიც პირველს მუხლს „მოყვება“. გაზეთი სწერს: „პირველი მუხლის განხორციელებას მოყვება: „ღალის შემცირება და თან და თან მოსპობაც, სასოფლო ხარჯების თანაბრათ განაწილება (ხარჯში უნდა მიიღოს მონაწილეობა ყველამ, განურჩევლად წოდებისა), საეკლესიო გადასახადის, „დრა-

მის“ ფულის გაუქმება“ (იქვე). საკვირველ არს „საქართველოვ“, „საქმენი შენი! გურიაში არ არსებობს „სავალდებულო დამოკიდებულებანი“, არც ხიზნებია, მარა არც ერთი საქმე მოთვლილი რეფორმა არ „მოჰყოლია“ ამ გარემოებას. პირ იქით, დაღაც აქ არის დიდი, სასოფლო ხარჯებსაც მარტო გლენობა იზღის, დრამასაც“ ხუცები აგროვებენ, ერთი სიტყვით, არაფერი იმის მსგავსი, რასაც თავისუფალი ორგანო გვპირდება. რეფორმა მეორე: — „მინიჭოს ყოველი დარგის და პროფესიის მუშას თავისუფალ მოქმედების და ბრძოლის უფლება, ე. ი. დაკანონდეს გლენობა და მუშათა ორგანიზაციები, რომელთაც მიზნათ ექნებათ მუშათა მდგომარეობის გაუმჯობესება“ (იქვე). ეს კი ნიშნავს პროფესიონალური ორგანიზაციების თავისუფლებას, რის მოციქული კაი ხანია ზუბატოვი და მისი კომპანიაცაა. მარა ამ პატარა მუხლსაც თურმე დიდი შედეგი „მოყვება“, როგორც მაგ. „1) 8 საათის სამუშაო დღის დაწესება ყველა სავაჭრო და სამრეწველო დარგებში, 2) სავალდებულო დაზღვევა და მოხუცებულ მუშების შენახვა თემის, საზოგადოების, ანუ სახელმწიფოს მიერ, 3) მფარველობა მცირე წლოვანთა და ქალთა მუშაობისა, 4) გაფიცვის დაკანონება ე. ი. თუ უმრავლესობა გაფიცვის მომხრეა, უმცირესობაც უნდა დაემორჩილოს ამ გადაწყვეტილებას; 5) სავალდებულო და უფასო სწავლა განათლება“ (იქვე). აი რამდენი რა გამოდის თურმე მეორე მუხლიდან. მოახდინა რა ასეთი სასწაულ-მოქმედება, გაზეთი განაგრძობს: „ამნაირ მოთხოვნათა განხორციელებას სხვათა შორის ემსახურება დღევანდელ პირობებში ჩვენი ორგანო“.

ამნაირათ, „საქ“. თხოულობს: გლენობათვის „სავალდებულო დამოკიდებულებათა“ მოსპობას, მუშათათვის პროფესიონალურ ორგანიზაციებს. ამას უწოდებს ის „დღესვე განსახორციელებელ“ პროგრამას. მარა აქ ის მარტო არ არის. მას გვერდში უდგას ნიკოლოზ-პლევე-ზუბატოვი, რომელთა „დღესვე განსახორციელებელი“ პროგრამა „საქართველოს“ მიუთვისებია.

დიახ, აზრებისაგან დიდი თავისუფალი უნდა იყოს კაცი, რომ ყოველივე ეს დასწეროს.....

გადასჭრა რა ასე საარაკოთ მუშა-გლენობა კითხვა, გაეთამაშ-გამოეთამაშა „სოციალიზმს“, მიეფერ-მოეფერა კავკასიის

ს. დემოკრატიას — „საქართველომ“ გაიფიქრა, ეს ძლიერ შორს შევტოპე, რას მეტყვიან ჩემი მომავლინებელნიო და ფაქტულ უკან დახევა. მარა ესეც, რასაკვირველია, ტაქტიკურად უაღრესად გამომძროძოთ, კულის ქნევით. მან თავისი თანამშრომლის პირით გამოაცხადა: „რაც შეეხება სოციალ-დემოკრატიულ პროგრამას (შემუშავებულს პარტიის მეორე კრებაზე), „საქართველოს“ რედაქცია თანახმაა როგორც საზოგადო, ისე მის ეკონომიურ ნაწილისა, გარდა იმ მუხლისა, სადაც ეროვნულ გამო-определение-ზე (თვითგამორკვევა) და სხვა ერთა ენების უფლებებზე არის ლაპარაკი“. მარა ეს გულუბრყვილობა თვალის ასახვევი და უკან დახევის დასაფარავი ხერხია და არა ნამდვილი რწმენა რწმენისაგან „თავისუფალი ორგანო“სი. ეს დაპირება მან დაარღვია მაშინვე, როგორც იმავე, ისე შემდეგ ნომერში. მან პირველათ აქ ჩამოიხადა პირბადე და თავისი ნამდვილი სულის კვეთება იმდენი ბორძიკ-ბორძიკის შემდეგ როგორც იყო დაგვანახვა. მან ეხლა პირ და პირ ომი გამოუცხადა მარქსიზმს, სოციალ-დემოკრატიას, პროლეტარიატის მოძრაობას, თანამედროვე მოქალაქეობას — ერთი სიტყვით, ყოველივე იმას, რასაც წინა ნომერებში ასე უნაყოფოთ ეპოტინებოდა და დარცხენილათ გვარწმუნებდა — მეც თქვენკენ ვარო. და რომ ეს უკან წასვლა მიაფუჩნოს, მან ისევე ნაციონალური კითხვა მოიშველია, ჩვენ ამ კითხვაში არ ვეთანხმებით რუსეთის სოციალ-დემოკრატიის პროგრამასო, — რომ მერე თან და თან დანარჩენ ნაწილზედაც იერიში მიეტანა. მამ გავყვეთ „საქართველოს“ ამ მხრითაც და კიდევ ერთხელ გავიგოთ „თავისუფალი ორგანოს“ აზრებისაგან თავისუფლება.

ის სწერს: „რუსეთის ს-დემ. პარტიას „ხალხის“ თვითმპყრობელობა სურს ე. ი. სახელმწიფო უფლება უნდა იყოს საკანონმდებლო კრების ხელში, რომელიც ხალხის წარმომადგენლებისაგან შესდგებაო. კეთილი, მაგრამ რუსეთში ხომ ერთი ხალხი არ არის! ამ სხვა ხალხებს რას უპირებს რუსეთის ს.-დემ. პარტია, ამ ერებს ანიჭებს ადგილობრივ თვითმართველობას, ე. ი. აძლევს იმას, რაც ეხლა უკვე არსებობს რუსეთის შიდა გუბერნიებში — ანიჭებს ერობას. თუ კითხავთ, ეს სადაური სამართლიანობაა, რუსეთის ხალხს პარლამენტი, დანარჩენ ერებს უბრალო ერობათქო, ამაზე გიპასუხებენ: პარლამენტი თქვენთვისაც არის ღია, აირჩიეთ დეპუტატები და გამოგზავნეთ

თქვენი უფლების დასაცველათო. ხოლო რადგან ამგვარი პარლამენტარიზმი ვერავის ვერ დააკმაყოფილებს, რადგან ყველა შეგნებული ერი ყოველთვის მოისურვებს თითონვე მოუხრებ და უპატრონოს თავის თავს, ამიტომ ამგვარ უმადურთა დასაშოშმინებლათ პარტიამ ერთი ხერხი მოიგონა. პროგრამის მეცხრე მუხლში ჩართულია: მიეცეს ყოველ ერს, რომელიც სახელმწიფოს ფარგალში იმყოფება, უფლება თვითონვე განისაზღვროს თავისი მომავალი (право на самоопредьление). საგულისხმო ის არის, რომ ეს დიდმნიშვნელოვანი, ხოლო ფრიად ბუნდოვანი მუხლი პროგრამაში სრულიად არ არის განმარტებული. მკითხველმა სწორედ არ იცის, რას ნიშნავს იგი „самоопредьление.“, ხოლო მეორე მისი თანამშრომელი, ძველი რევოლუციონერი, რომელიც მართლა ძველი უნდა იყოს, რადგან ახალს ძალიან დაშორებია, ამ მუხლს „მეტაფიზიკას“ უწოდებს.

როგორც ხედავთ, აქ ორნაირი ბრალდებაა ჩვენი პროგრამის წინააღმდეგ წამოყენებული: პირველი-ის გვანიჭებს მხოლოდ ერობას, მეორე, ჩვენ მოსატყუებლათ პარტიას „ხერხი“ გამოუგონია და (самоопредьление) ჩაურთავსო.

ჩვენ ვაცხადებთ, რომ ორივე ეს ბრალდება მტკნარი ტყუილებია. და მართლაც საკმარისია წაიკითხოთ პროგრამის მესამე მუხლი, რომ დარწმუნდეთ: პირველი ნაწილი აღიარებს: „широкое мѣстное самоуправление“ (ფართო ადგილობრივი თვითმართველობა). ამას უწოდებს „საქართველო“ ერობას, როგორც დღეს რუსეთის შიდა გუბერნიებში არისო. ჯერ ერთი ის, რომ დღევანდელი ერობა სრულებითაც არ არის „широкое“ (ფართო), ის მონარქიულ თავად-აზნაურული ერობაა და არავითარი მზგავსება არა აქვს ჩვენს რესპუბლიკანურ ერობასთან. ნუთუ „საქართველოს“ ჰგონია, რომ დღევანდელი ერობა რამით წააგავს საფრანგეთის ერობას, გარდა სახელისა? ცხადია, მისი ბრალდება — პროგრამა იმ ერობას გვაძლევს, რაც დღეს რუსეთშიაო — მის ფანტაზიათ უნდა ჩაითვალოს. დავეთანხმით მას ერთ წუთს ვთქვათ ნიკოლოზ-პლევეს ერობა და რესპუბლიკის ერთი და იგივეა. მარა ნუთუ პროგრამა მართლა ამ „широкое самоуправление“ს მეტს არას გვაძლევს? მესამე მუხლის მეორე ნაწილი აღიარებს: областное самоуправление для тѣхъ местностей, которыя отличаются особыми бы-
4. 6. ეორდანია

товыми условіями и составомъ населенія“. აი ეს ნაწილი პირდაპირ გვეხება ჩვენ და სხვა წვრილ ერებს. ~~საქართველო~~ გამოთქმულია, რომ ამით, გარდა „мѣстное самоуправленіе“-სი“ ეძლევა კიდევ ერთი რამ, ამაზე უფრო ფართო და სრული. — ეს არის „областное самоуправленіе“. რას ნიშნავს ეს? ამის გასაგებათ, საკმარისია, გადავიკითხოთ კრების პროტოკოლში მოთავსებული დებატები ამ მუხლის შესახებ. აქ აშკარათ სჩანს, რა მნიშვნელობა მისცა ამ თვითმმართველობას, როგორც წინადადების ავტორმა, ისე მის მომხრეებმა (კავკასიის დელეგატებმა) და თვით კრებამ. გადავშალოთ პროტოკოლის 170-ე გვერდი. წინადადების ავტორი მარტოვი ამბობს: громадное пространство Россіи и опытъ нашего централизованнаго управленія даетъ намъ поводъ считать необходимымъ и целесообразнымъ существованіе областного самоуправленія для такихъ крупныхъ единицъ, какъ Финляндія, Польша, Литва и Кавказъ“. და აღგენს ზემოთ მოხსენებულ წინადადებას. ამ წინადადებას იცავდენ კავკასიის დელეგატები, სხვათა შორის ერთი ამბობს: „ყოფა ცხოვრების პირობების და მცხოვრებთა სხვა და სხვაობა საჭიროთ ქმნის დაარსდეს რუსეთის განაპირა ქვეყნებში ამ პირობების შესაფერი ადგილობრივი დაწესებულებანი. რომ ცენტრების და განაპირა ქვეყნების ერთსა და იმავე კალაპოტში ჩაყენება არ შეიძლება, ეს სცნო თვით რუსეთის თვითმმართველობამაც, თუმცა მას იგი ძლიერ დამახინჯებულათ ასრულებს. პოლონელმა ამხანაგებმა თავისი მოთხოვნილება პოლშის ავტონომიის შესახებ დაასაბუთეს ფართო თვითმმართველობის საჭიროებით, რომელიც უზრუნველყოფს კულტურულ განვითარებას, ასე რომ ეს მუხლი იმათ სავსებით დააკმაყოფილებს. აგრეთვე ეს მოთხოვნილება სიტყვას უჭრის იმ ნაციონალისტებს, რომლებიც ფიქრობენ, რომ განაპირა ქვეყნების კითხვა მხოლოდ მათი პოლიტიკური განცალკევებით უნდა გადაიჭრასო. დასასრულ, ამ მუხლის წამოყენება, რომელიც ჩვენს ძირითად პრინციპებს არ ეწინააღმდეგება, იარაღს მოგვცემს ვებრძოლოთ ისეთ ნაციონალისტურ ორგანიზაციებს, როგორიც, მაგალითად, გაზეთი „საქართველოა“. ის ითხოვს ნაციონალური კულტურის განვითარებისათვის საქართველოს ავტონომიას და ამით სურს შემოიკრიბოს ყველა საზოგადოებრივი კლასები ნაციონალური დროშის ქვეშ. საჭიროა, ერთხელ კიდევ დავანახვით,

რომ ნაციონალური კულტურის უზრუნველყოფა არ ეწინააღმდეგება მთელი რუსეთის პროლეტარიატის ინტერესებს, რაც სრულებით მოსპობს ასეთი ელემენტების გავლენას მუშაკებზე. პროგრამაში ამის შეტანას, გარდა პრინციპიალური მნიშვნელობისა განაპირა ქვეყნების შესახებ კითხვის გადაჭრის მხრივ, ექნება აგრეთვე ზემოდ დასახელებული პრაქტიკული შედეგები. აი რატომ ვაქცევ მე ამ წინადადებაზე ამხანაგების განსაკუთრებულ ყურადღებას“.

და აი ეს პუნქტი მიიღო კრებამ, მიიღო თვითმართველობა ფინლიანდიის, პოლშის, ლიტვის და კავკასიისთვის. სიტყვა „*областное*“ ჩართულია მხოლოდ იმიტომ, რომ ამით განისაზღვროს განაპირა კუთხეები, რომლებიც რუსეთის „*ობლასტებს*“ შეადგენენ, ცენტრისაგან. მაშასადამე რუსეთის მომავალი კონსტიტუცია პარტიის აზრით ცენტრალური კი არ უნდა იყოს, არამედ შეთანხმებული ადგილობრივ საჭიროებებს და კულტურას. Въ параграфъ объ областномъ самоуправленіи сьездъ призналъ ихъ (спеціальныхъ требованій, помимо просто конституціи) необходимость для приспособленія государственнаго строя къ спеціальнымъ местнымъ условіямъ“ ამბობს შემდეგ სხდომაზე ბუნდის დელეგატი. ერთი სიტყვით, კრებამ აღიარა რუსეთის მომავალი წყობილების დეცენტრალიზაცია, მისი შეგუება განაპირა ქვეყნებთან და ასე მათი კულტურული განვითარების უზრუნველყოფა.

მაშასადამე „საქართველომ“ ცილი დასწამა კრებას როცა თქვა, რომ ის ერობის მეტს არას გვაძლევს*).

კრება ამას კიდევ არ დაკმაყოფილდა. მან შეიტანა თავის პროგრამაში სამშობლო ენის გარანტია ყოველნაირ დაწესებულებაში და სწავლა განათლებაში (იხ.წმ). მაგრამ ის არც აქ გაჩერდა, ნაციონალურ კითხვაში ისეთი რადიკალობა გამოიჩინა, რომ „საქართველოს“ არც კი მოსიზმრებია. კრებამ იფიქრა, შეიძლება რომელიმე ერი არ დაკმაყოფილდეს მესამე, და მერვე მუხლით, და მოინდომოს თვითონ გადასწყვიტოს თავისი სეპედიო. და აი ის ამის უფლებას აძლევს მე-9 მუხლით, რაც „საქართველოს“ ვერ გაუგია და „ხერხს“ უწოდებს. რომ „საქართველომ, ვერ გაიგოს-საკვირველი არ არის, ვინაიდან სხვი-

*) ეს ტყუილი რომ კარგათ დაეფარა, მან „*областное самоуправление*“ „მასრების თვითმართველობათ“ გადათარგმნა (№ 9, გვ. 4), როგორც ზედათ, „თავისუფალი ორგანო“ თარგმანშიაც დიდ თავისუფლებას იწენს.

სი პრინციპის გაგებისათვის საჭიროა თავისი პრინციპის ქონება. ხოლო „უფლება ერთა თვითგამორკვევისა“ სოციალ-დემოკრატიისა. ეს გადაწყდა 1896 წ. სოც-დემ-მსტერ-ნაციონალურ კონგრესზე ლონდონში.

ცხადია „საქართველომ“ რუსეთის სოც-დემ. პარტიას ცილი დასწამა, როცა სთქვა, ეს მუხლი მისი „გამოგონილი ხერხიაო“.

ახლა ხომ ხედავთ, ბატონებო, რანაირ ოინებს მიმართა „საქართველომ“ ჩვენი პროგრამის აბრუს გასატყეხათ და თავისი უპროგრამობის საქებ-სადიდებლათ.

მარა „საქართველო“ მაინც არ ცხრება. თავისი ტყუილების გასასაღებლათ. მოწმები მოყავს და ვერ ატყობს, რომ ეს მოწმეები სწორედ მის წინააღმდეგ აჩვენებენ. პირველი მისი მოწმე გახლავს „რევოლუციონარია როსსია“, რომელიც გეურქას ანდერძით ყველას გაკეთებას პირდება, რადგანაც პასუხის საგებლო არა გააჩნია და მაშასადამე ცარიელი სიტყვის მეტს არას კარგავს. ის თავის „საქართველოს“ ებურ ტყუილებს „ისკრას“ შესახებ ასე აბოლოვებს: „ჩვენ არა გვაქვს ერთი გადაწყვეტილი ზოგადი აზრი ყველა ეროვნების მდგომარეობის გადასაწყვეტათ. ეროვნული კითხვა გარემოების და გვართ უნდა გადასწყდეს და ამ კითხვის გადაწყვეტაში უმთავრესი ხმა თვით დაინტერესებულ ერს უნდა ქონდეს მინიჭებული“. სწორეთ ეს არის სოციალდემოკრატიის პრინციპი, ამას აღიარებს ჩვენი პროგრამის მე-9 მუხლი და, მიუხედავათ ამ აშკარა ფაქტისა, „საქართველო“ ამას იმოწმებს ჩვენ წინააღმდეგ!

მეორე მოწმეა სომეხ-ნაციონალისტთა ორგანო „დროშაკი“, რომლის მიმდევრები თავიდანვე ებრძვიან კავკასიის მუშათა მოძრაობას და მეცადინეობენ გამოფხიზლებული სომხის მუშაისევ ძველებურ უმეცრებაში ჩაიჭირონ. მარა მიუხედავათ ამისა ეს გადასაყენებელი მოწმეც ამტყუნებს „საქართველოს“. ის სწერს: „მართალია, თავიანთ მეორე კრებაზე სოციალდემოკ. უფრო აშკარათ გამოთქვეს თავიანთი აზრი. ისინი დათანხმდენ, რომ პრინციპი სხვა და სხვა ერების ავტონომიის და სხვა და სხვა ენების თანასწორი უფლებებისა, როგორც სკოლებში, ისე ადგილობრივ, სოციალურ(!) და ადმინისტრაციულ დაწესებულებებში „მისაღებიაო“. ე. ი. რუს სოციალ-დემ. მუშათა პარტიის კრებას ვაცილებით მეტი მოუცია, ვინემ ერობა, და რასაც „საქართველო“ უარსყოფდა. ასე არღვევს თავის თავს

ეს ჩვენი „თავისუფალი ორგანო!“ ასეთი ბაბილონის გოდოლი ააშენა მან თავის ფურცლებზე.

ამ ბაბილონის გოდოლის დამთავრება მოხდა უკანასკნელ (მეათე) ნომერში. აქ გაზეთი ეხება ჩვენს აგრარიულ პროგრამას, არჩევს მას „საქართველოსებური“ მეთოდით (ე. ი. ცილისწამებით) და ბოლოს არხეინათ აცხადებს: „აქ არევ-დარევააო“. ღიახ, „არევ-დარევაა,“ მარა არა ჩვენს პროგრამაში, არამედ „თავისუფალი ორგანოს“ აზროვნებაში. ეს ნათლათ ჩანს ამ მის „არეულდარეულ“ სტატიისაგან. აქ ვკითხულობთ: რადგან მარქსისტების აზრით პროლეტარიატი ერთად ერთი კლასია, რომელსაც ძალუძს რევოლიუციის მოხდენა, ამიტომ „სოციალ-დემოკრატები უწინარეს ყოვლისა ცდილობენ ხელი შეუწყონ კაპიტალის კონცენტრაციას დ სოფლის პროლეტარიზაციის პროცესს.“ წამოაყენა რა ასეთი საშინელი ცილისწამება, „თავისუფალი ორგანო“ თავისუფლათ განაგრძობს: „ამ განზრახვით თავიანთ აგრარიულ პროგრამასაც ისე ადგენენ, რომ სოფელელ ხალხს რაც შეიძლება მალე გამოეცალოს ხელიდან შრომის იარაღი — მიწა. ასე, მაგ., რუსეთის ს.-დემოკრატთა მეორე კრებაზე დამტკიცებულ პროგრამაში, სხვათა შორის, ამ საგნის შესახებ განმარტებულია, რომ სოფელში უნდა აღმოიფხვრას ბატონყმობის ნაშთი, რომელიც გლეხობას აწვება მძიმე ტვირთად და რომელიც ხელს უშლის სოფელში კლასებრივ ბრძოლის თავისუფალ განვითარებასო. და რათა ამ ბრძოლამ უმწვერვალესი ხასიათი მიიღოს, ამიტომ პროგრამაში ჩართულია, სხვა საშუალებათა შორის, ყურადღების ღირსი ერთი საშუალება: „უნდა გაუქმდეს ყოველგვარი კანონი, რომელიც უშლის გლეხს თავისი მამული თავისუფლათ მოიხმაროს“. ამ მუხლის აზრი ის არის, რომ გლეხს უნდა მიეცეს უფლება მიწის გაყიდვისა და ფულიან პატრონს ამ მიწის შექენისა, კანონი არ უნდა გადაეღობოს ამ „თავისუფალ“ ხასიათის აღებ-მიცემას, რადგან მხოლოთ ამ საშუალებით აჩქარდება პროლეტარიზაციის პროცესი და კლასთა შორის ბრძოლა გამწვავდებაო. მართალია კაცს ეჭვი ებადება, როგორ, ს.-დემოკრატია, რომელიც მუშათა დამცველ კანონმდებლობას დიდ მნიშვნელობას აძლევს, გლეხებს რილასთვის აცლის ხელიდამ იმგვარ კანონებს, რომელთაც აზრათ აქვთ მათი დაცვა (მაგ., неотчуждаемость земли)?. განა ამგვარ კანონის გაუქმებით მიწა უფრო ადვილათ არ გამო-

ეცლება გლეხს, განა ამ საშუალებით სოფლის წურბელები არ ისარგებლებენ და თავიანთ მონად არ გაიხდიან? განა დღეს შეუძლია ბრძოლა გაუწიოს გაჭირვებას და განა როდესაც გლეხს მიანიჭებთ მიწის გაყიდვის უფლებას, გარემოება არ აიძულებს მიწილამ აიყაროს და ბოგანო გლეხად დარჩეს? სწორედ ეს მიზანიც ჰქონდათ პროგრამის მთხზველებს. მარქსისტული თეორია მოითხოვს ამას. რა ვუყოთ, გლეხი დაიჩაგრება, სამაგიეროთ კაპიტალის კონცენტრაცია გამეფდება, სოფლის პროლეტარიზაცია მოახლოვდა და ყოველივე ეს რევოლიუციას წარმოშობს“ ო.

ამნაირათ, „თავისუფალი ორგანო“ გვაბრალებს: თქვენ გინდათ გლეხებმა მიწა დაკარგონ და ამას ხელს უწყობთო: თქვენ გსურთ ბატონყმობის ნაშთი გაუქმდეს და გლეხი აღიარებულ იქმნეს სრულ თავისუფალ მესაკუთრეთო.

გავარჩიოთ ეს ბრალდებანი: პირველი გახლავთ მტკნარი ცილისწამება, ხოლო მეორე სრული ჭეშმარიტება. ჩვენ გვწამს, რომ ერთათ ერთი კლასი, რომელიც პირდაპირ დაინტერესებულია სოციალიზმის განხორციელებაში—არის პროლეტარიატი. სოციალიზმი პროლეტარიატის ფილოსოფიაა, მარა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ მან უნდა გადადვას თავისი იდეალის განხორციელება მანამდის, სანამ ყველა წვრილი მესაკუთრე არ გაქრება და პროლეტარიატის რაზმში არ გადავა. პირიქით, ის ცდილობს კაპიტალიზმი რაც შეიძლება მალე შემუსროს და ამისთვის წვრილ მესაკუთრეთა შორის სოციალისტურ პროპაგანდას ეწევა და აი, გლეხობა თანდათან რწმუნდება, რომ მისი მდგომარეობის ნამდვილი გაუმჯობესება შეუძლებელია დღევანდელ წყობილებაში და პროლეტარიატისაკენ გადადის. მაშასადამე, ს.-დემოკრატის ინტერესია, გლეხობა მოიმხროს როგორც გლეხი და არ უცადოს მის გაპროლეტარიატებას. ეგ სრულებით არ შედის მის ინტერესებში და არსად მას ის არ სჩადის. აი რას სწერს ენგელსი ამის შესახებ: „ჩვენ წინდაწინვე ვხედავთ წვრილი გლეხის აუცილებელ გაქრობას, მარა არავითარ შემთხვევაში ჩვენი საქმე არ არის—ეს გაქრობა ჩვენი ჩარევით დავაჩქაროთ. მეორეთ, თავისთავათ ცხადია, რომ სახელმწიფო ძალა ხელთ თუ ვიგდეთ, წვრილ გლეხთ ძალათ არ ჩამოვართმევთ საკუთრებას (ჯილდოთი თუ არა—ეგ სულ ერთია), როგორც ამას მსხვილ მემამულეთა მიმართ უეჭველათ

ჩავიდნო. ჩვენი მიზანი იქნება — წვრილ გლეხთა კერძო სა-
კუთრება და წარმოება საამხანაგოთ გადავაქციოთ, მარა არა
ძალით, არამედ მაგალითებით და შემწეობის მიცემით“. ხოლო
დღეს, კაპიტალისტურ წარმოებაში, „ჩვენ გადაჭრით ვდგებით
წვრილ გლეხობის მხარეზე, ჩვენ ყოველ ღონეს მივიღებთ, რომ
მან უკეთ იცხოვროს, რომ გაუადვილოთ წარმოების საამხანაგო
წესზე გადასვლა, თუ კი მოინდომებს... ჩვენ ამას ვიზამთ, არა
იმიტომ რომ შესაძლებელათ ვთვლით წვრილ დამოუკიდებელ
გლეხის ჩვენკენ გადმოსვლას, არამედ პირდაპირ პარტიული
ინტერესებითაც. რაც უფრო მეტი იქნება რიცხვი იმ გლეხთა,
რომელთაც ჩვენ არ დაუშვებთ გაპროლეტარიატებამდის და
ჩვენ მოვიმხრობთ როგორც გლეხთ, მით უფრო სწრაფათ მოხ-
დება საზოგადოებრივი გარდაქმნა. ჩვენთვის სრულიად უსარ-
გებლოა ეს გარდაქმნა გადავდგათ მანამდის, სანამ კაპიტალის-
ტური წარმოება ყოველგან უმწერვალესათ განვითარდებოდეს
და უკანასკნელი წვრილი ხელოსანი, უკანასკნელი წვრილი
გლეხი ამ განვითარების მსხვერპლი შეიქნებოდეს.“*)

გვეტყვიან: ეს ენგელსია, ხოლო რუსეთის ს.-დემოკრატია
კი ასე არ ამბობსო. მართალია ეს? აი რას სწერს ლენინი ამის
შესახებ: „სოციალ-დემოკრატები იცავენ მთელი მუშა ხალხის
ინტერესებს, არა მარტო ქალაქის მუშების, რომელნიც ყველა-
ზე უფრო შეგნებული და შეერთებულია, არამედ სოფლის მუ-
შებისაც. იცავენ აგრეთვე იმ წვრილ ხელოსანთ და გლეხთ,
რომლებიც მუშებს არ ქირაობენ და მდიდრებს მხარს არ უჭე-
რენ, ბურჟუაზიისკენ არ გადადიან. სოციალ-დემოკრატები
იბრძვიან მუშების და გლეხების ყველა იმ გაუმჯობესებისა-
თვის, რომლის განხორციელება შეიძლება ახლავე, სანამ ბურ-
ჟუაზიის ბატონობა კიდევ არ დაგვირღვევია და რაც ამ ბატო-
ნობასთან ბრძოლას აადვილებს. სოციალ-დემოკრატები არ
ატყუებენ გლეხებს, ისინი აშკარათ ამბობენ მთელ სიმართლეს;
ისინი წინდაწინვე პირდაპირ აღიარებენ, რომ არავითარი გა-
უმჯობესებით არ შეიძლება ხალხის დახსნა გაჭირვებისა და
სიღატაკისაგან და ეს მანამდის, სანამდის ბურჟუაზიის ბატო-
ნობა არ დაეცემა.“**)

*) Ф. Энгельс: «Крестьянский вопрос». Женева, 1904 г. 33-32,
34 და სს.

**) Н. Ленинъ: «Къ деревенской бѣднотѣ», 33. 42-43.

ცხადია, რომ „მარქსისტული თეორია“ გლეხების გაპრო-
ლეტარიატებას კი არ მოითხოვს, არამედ მათ გასულიყოფის
ტებას. მაშასადამე, „საქართველომ“ ცილი დასწამე კლდეზე
მარქსს, ისე რუსეთის სოციალ-დემოკრატიას, როცა თქვა:
ესენი ჩარჩებს ეხმარებიან, შეჭამეთ, გლეხიო! ნუთუ ამ ყოვე-
ლივე სიმართლისაგან „თავისუფალმა ორგანომ“ ვერ მიმოი-
ხედა თავის გარშემო და ვერ დაინახა — ვინ ეხმარება გლეხს და
ვინ ებრძვის? განა სოციალ-დემოკრატია არ ღვას გლეხთა მოძ-
რაობის სათავეში ჩვენში? დიახ ბატონო „საქართველოს“ ბე-
ლადნო, ეს ჩვენი ამხანაგებია, რომელნიც იცავენ გლეხებს და
არა თქვენი, ჩვენი ამხანაგებია, რომელნიც მათთვის მიდიან სა-
პრობილეში და ციმბირში და არა თქვენი. ნუთუ ამის შემდეგ
კიდევ უნდა ბედავდეთ თქმას: სოციალ-დემოკრატია გლეხთა
მტერია, ხოლო ჩვენ კი მოყვარეო?

მეორე ბრალდება „საქართველოსი“ შეიცავს იმას, რომ სო-
ციალ-დემოკრატია აღიარებს, „სოფელში უნდა აღმოიფხრას
ბატონყმობის ნაშთი“, რის გამო თავის პროგრამაში შემდეგი
მუხლი შეაქვს: „უნდა გაუქმდეს ყოველგვარი კანონი, რომე-
ლიც უშლის გლეხს თავისი მამული თავისუფლად მოიხმე-
როსო“. ყველა ეს თურმე მომაკვდინებელი ცოდვა ყოფილა! ბა-
ტონყმობის ნაშთის ამოფხვრა და გლეხის ისეთივე კაცთ აღიარება,
როგორც აზნაური, თავადი და მოქალაქე, „საქართვე-
ლოს“ მეთაურებით — დანაშაულობა ყოფილა! და მერე რატომ?
იმიტომ, რომ კაპიტალისტური განვითარება და კლასთა
ბრძოლა ამით სოფელშიაც გაძლიერდებაო და ეს სანატ-
რელი არ არისო. ამით ის ერთიანათ არღვევს იმას, რასაც წინათ
ქადაგებდა: აი, მაგ. რას ვკითხულობთ მეშვიდე ნომერში:
„საჭიროა რომ ჩვენშიაც კერძო საკუთრებას ჯერ ჯერობით
იმგვარივე ხასიათი მიეცეს, რა ხასიათიც აქვს მას ევროპაში...
ყველა გლეხი (და არა ზოგიერთი, როგორც ამ ჟამად არის),
ხიზნებიც მათ რიცხვში უნდა გახდეს კერძო მესაკუთრებათ.
ამისათვის ბოლო უნდა მოედოს ბატონყმობის დროდან დარჩე-
ნილ წესებს. ჩვენ უნდა ხელი შევუწყოთ ფეოდალური წესწყო-
ბილების აღმოფხვრას.“ შემდეგ წამოაყენა რა თავისი ზემოთ
მოხსენებული სანახევროთ უკვე განხორციელებული რეფორ-
მები, განაგრძობს: „ამ საჭიროებათა დაკმაყოფილებას ორი
მთავარი შედეგი მოყვება: ქართველი ხალხი თავს დააღწევს

ძველ წესს და ახალ, კაპიტალისტურ ხანაში მჭიდროთ შედგამს ფეხს. კაპიტალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლისათვის მჭიდრო პარტიული პროცესი აუცილებელია. მეორე მხრივ, ახალი ეკონომიკური პირობები წარმოშობენ ახალ პოლიტიკურ ფორმას, თავისუფალ ნიადაგს, რომელიც ხელს შეუწყობს ცხოვრების ყოველმხრივ აღორძინებას.“ (გვ.3). როგორც ხედავთ, ეს უკანასკნელი ციტატა პირდაპირ ეწინააღმდეგება მეათე ნომრის ციტატას. პირველი გადაჭრილათ აღიარებს „ძველ წესების“ ძირიანათ დარღვევას (ე. ი. გაუქმებას ყველა იმ ფეოდალურ კანონებისას, რომლითაც გლეხი იბორკება), და ამას თვით კაპიტალიზმთან ბრძოლა მოითხოვსო, ხოლო მეორე კი ამტკიცებს — „ძველი წესების“ ერთიანათ დარღვევა კაპიტალიზმის მიხმარებააო! რომელი ერთია მართალი? რომელ „საქართველოს“ ვერწმუნოთ? მას შეუძლია გვიპასუხოს: ჩვენ წინათ ისე გვეგონა, მარა ახლა აღარ გვეგონია, ე. ი. აზრი გამოვიცვალეთო. რასაკვირველია, ერთი აზრის გამოცვლა დანაშაულობა არ არის, მარა, როცა ყველა აზრს ყოველ ფეხის ნაბიჯზე იცვლით და აღარ იცით, რომელს შეამაგრდეთ — ეს კი დანაშაულობაა. სხვების მასწავლებელმა ჯერ თვითონ უნდა გაიკვეთოს კარგათ სასწავლებელი საგანი და მერე სხვას გადასცეს. „საქართველოს“ აზრის გამოცვლა არ ახალია, ძველია. ის მუდამ ერთი ხელით აშენებს, მეორეთი არღვევს. თუმცა ასეთ პირობაში სხვისი აზრის პატივისცემა ძალიან ძნელია, რადგან არ იცი — ხვალ იმავე აზრს ავტორი შეამაგრდება თუ არა, მარა მიუხედავათ ამისა, „საქართველოს“ ამ გამოცვლილ აზრსაც პატივით მოვექცევით და გავარჩევთ.

რას ქადაგებს ამით „საქართველო“? იმას, რომ გლეხს ნება არ მიეცეს თავის საკუთრება გაყიდოს, დააგირაოს, ერთი სიტყვით, როგორც სურს, ისე მოიხმაროს. მაშასადამე, გლეხს არ უნდა მიეცეს ის უფლება, რაც ყველას აქვს. ის უნდა გამოირიცხოს მოქალაქეთა რიცხვიდან და მეორე ხარისხოვან ადამიანათ ჩაითვალოს. გლეხის ასეთი დამცირება, იმისა შებოჭვებაწვრა გლეხისავე სასარგებლოთ არისო — გვარწმუნებს გაზეთი. ამით მას წაერთმევა საშუალება საკუთრების დაკარგვის და გაპროლეტარიატებისო. მაგრამ ყველამ იცის, რომ ამ ფეოდალურ ნაშთს პროლეტარიატის გამრავლება არ შეუწყობია. პირიქით, ეს პროცესი ბუნებრივის აუცილებლობით წარმოებს;

გლეხის ხელფეხის შებორკვა ამ პროცესს კი არ აფერხებს, არამედ თვით გლეხს ავიწროვებს, ყოველივე უფლებას [არაფრებს] და მის პირადობას ამდაბლებს. მას არავინ ენდობა, მისი ყველა სილს არავინ ღებულობს, კანონიერ სესხს არ აძლევენ, ხოლო გლეხს კი ყველა ეს ეჭირვება, და აი მოდის ჩარჩი და ეუბნება, — მე გასესხებ, ხოლო რადგანაც დიდ რისკს ვწევ, ნანთავნი ბევრი უნდა მომცეო. გაჭირებული გლეხიც, რასაკვირველია, თანხმდება და ასე ის ჩარჩის ბადეში სამუდამოთ ეხვევა. ცხადია, ეს ფეოდალური კანონი გლეხს უკარგავს კანონიერი ბრძოლის საშუალებას და ჩარჩებს უადვილებს პარპაშობას. ეს საჩარჩო კანონია, და აი „საქართველო“ ამ კანონის დამცველათ გამოდის! რაკი ის ამ გზას დაადგა, კიდევაც უნდა გააგრძელოს; უნდა თქვას, რომ გლეხს ნება ნუ მიეცემა თავის სოფლიდან გასვლის, ვექსილების გაცემის და მიღების, ქალაქებში მუშათ დადგომის — ერთი სიტყვით, გლეხი მიკრული უნდა იქმნეს თავის ნაჭერ მიწაზე და სხვა გასაქანი არ ქონდეს. მისი აზრით, ყველა ამან კიდევ უფრო უნდა შეაფერხოს გლეხობის გაპროლეტარიატება. ბატონყმობის დროს ხომ ცოტა იყო პროლეტარიატი და თუ ეს არის იდეალი „საქართველოსი“ — ბატონყმობას უნდა დაუბრუნდეს.

გლეხობის შებორკვის სურვილი, რასაკვირველია „საქართველოს“ არ გამოუგონია. მას ელტვის ყველა ქვეყნის აგრარიები და მემაჟულენი. და მართლაც, თუ კი გლეხობა ქალაქებისაკენ დაიძვრება და სოფელს მიატოვებს (როგორც ეს ევროპაშია ამ ჟამათ), ცხადია, მემაჟულეთ მუშა და მოიჯარადრე შემოაკლდება, მაშასადამე, მუშა გაძვირდება, ღალა დაიწევს, მიწის ფასები დავარდება. და აი ამიტომ გერმანიის აგრარიები ამდენს ყვირიან — გლეხობა გაირყვნა, სოფელში აღარ იცდის, ქალაქის კულტურას ეტანება, საჭიროა განსაკუთრებული კანონები მათ სოფელში გასაჩერებლათ. და აი, ჩვენი „თავისუფალი ორგანოც“ ამ ფერხულში ჩაება. მან იარა, იარა და ფეოდალიზმს კარზე მიადგა, ამით მთელი თანამედროვე მოქალაქეობრივი განვითარება უარჰყო და „ძველი წესების“ მოტრფიალეთ გამოცხადდა. და ასე, ეს ბურჟუა-ნაციონალისტები ფეოდალ-ნაციონალისტებათ გადაიქცენ!

საკვირველი ის არის, რომ ეს ფეოდალები თავის გაზეთის იმავე ნომერში და იმავე წერილში აღიარებენ, პროლეტარი

უკეთ ცხოვრობს, ვინემ წვრილი მესაკუთრეო და მიუხე-
დავით ამისა წვრილი მესაკუთრის მდგომარეობას შენატ-
რიან! თუ კი ის პროლეტარზე „უფრო დაჩაგრულია, მეტს
მუშაობს, უფრო უბედურია, გონებრივ ინტერესით გერ
ცხოვრობს, უფრო შებოჭვილია“ (იქ. გვ.3) — როგორც თითონ
ამბობენ, მაშ რატომ ასე მეცადინეობენ ეს „დაჩაგრული“ და
„უბედური“ ძალათ (კანონით) მიაკრან ამ დაჩაგრულებას და
უბედურებას და არა დაეხმარონ მის თავისუფალ განვითარე-
ბას? როცა აგრარიები ამავე ზომებს თხოულობენ, თხოულო-
ბენ არა გლეხთა სასარგებლოთ, არამედ თავის უპირატესო-
ბის დასაცველათ. მათ სწორეთ „დაჩაგრული“, „უბედუ-
რი“, „შებოჭვილი“ და „უვიცი“ გლეხი უნდათ, რომ მა-
ზე თავისუფლათ იბატონონ. ხოლო, როცა „საქართველო“
ამას თხოულობს, უნდა ვიფიქროთ ორში ერთი: ან ის აგრა-
რიელთ ემხრობა, ან არ იცის, რასაც შვრება.

ამ ფეოდალ-პატრიოტებს უკვირთ, რატომ — ჩვენ სოციალ-
დემოკრატი — ვითომ და გლეხის მტერნი, მას ვუბრუნებთ იმ
მიწებს, რომელიც ბატონებმა წაართვეს ბატონყმობის გაუქ-
მების დროს. ეს აშკარა ძალმომრეობა ნაშთია „ძველი წესის“,
და რადგანაც ჩვენ ეს „საქართველოს“ მიერ მოწონებული წე-
სი ძირიანათ გვინდა ამოუგდოთ — ამიტომ ეს ძალმომრეობაც
გვინდა მოისპოს და გლეხთ ჩაბარდეს, რაც მათ ეკუთვნით.
ჩვენ გვსურს გლეხი იყოს ისეთივე მოქალაქე, როგორც თვით-
ეული ჩვენთაგანია, ჩვენ გვსურს მათ გაუადვილოთ ძალმომ-
რეობასთან ბრძოლა და ერთიანათ გადმოვიყვანოთ თანამედ-
როვე ხანაში. აქ ჩვენ ვიცავთ მას როგორც მოქალაქეს, რო-
გორც ადამიანს და ვუქადაგებთ, რომ მისი სვებედის ძირიანათ
გაუკეთესება შესაძლებელია მხოლოთ კაპიტალიზმის დაცე-
მით და სოციალისტური წყობილების დაარსებით. ამიტომ
გლეხობას ვიწვევთ შეუერთდეს პროლეტარიატს და ერთად
გასწიონ საერთო უღელი...

აი ჩვენი პოზიცია „საქართველოს“ ფეოდალებო, გესმით
ახლა ჩვენი აგრარიული პროგრამა?

და აი, ასეთი, უკაცრავათ პასუხია, „კრიტიკოსები“ იწუ-
ნებენ ჩვენი პარტიის საორგანიზაციო დედა-აზრებსაც. თა-
ვისთავათ ცხადია, რომ რაკი გაზეთმა ჩვენს პროგრამას ფეო-
დალის თვალით შეხედა და „ძველი წესის“ მოტრფიალეთ გა-

მოვიდა, ორგანიზაციაც ფეოდალის სასწორზე უნდა გაეტანა,
იმ ფეოდალის, რომელიც თავის სოფელში და კრეკუნეში
გამაგრებული და დანარჩენ ქვეყნის ინტერესებს არ დაგვიწყობს
და. ასეთი ფეოდალური პარტიკულიარიზმით „საქართველო“
გვიქადის ჩვენი პარტიული ძალების ნაჭერ-ნაჭერ დაჩეხას,
მათ განცალკევებას და მით პარტიის „გაფეოდალებას.“ ის
ებრძვის პარტიის ცენტრალიზმს და ვერ გაუგია, რომ მხო-
ლოთ ყველა ერის რევოლუციონერ მუშათა დახმარებით შე-
საძლებელია ისეთი ვეშაპის დაცემა, როგორც თვითმპყრო-
ბელობაა. დღეს ჩვენი პარტია ომის ველზეა, მტერი იერიშით
მოსულია, აუარებელი სისხლი ინთხევა, ორივე მხრით თავ-
განწირული ბრძოლაა და აი, ასეთ გარემოებაში მოდის მოც-
ლილი „საქართველო“ და გვეუბნება: რატომ ერთათ მოგიყრი-
ათ თავი, რატომ ერთი ჯარი შეგიდგენიათ, გირჩევთ დაიშა-
ლოთ და თქვენ-თქვენ სახლში წახვიდეთ! ასეთია კანდიერე-
ბა „თავისუფალ ორგანოსი! ის შორს დამდგარა, მოძრაობაში
ოდნავათაც არ ერევა, ყველა მისი ბაირალტარი და მიმდევარი
მუშათა ბრძოლას სეირივით შესცქერის, არავინ თითსაც არ
ანძრევს, და აი, ეს ვაჟბატონები აღარც ჩვენ გვანებებენ მუ-
შაობას! რა საბუთით, რა გაგიკეთებიათ, ვინ დაგაყენათ კავ-
კასიის ორგანიზაციების ადვოკატათ? ნუთუ არ იცით, რომ ამ
ორგანიზაციებს თავისი დამცველები და მეთაურნი ყავთ და
თქვენს „დაცვაში“ არ საჭიროებენ? ჩვენი და რუსეთის ორ-
განიზაციების დამოკიდებულება ჩვენი საქმეა, ეს შეიცავს ჩვენ
შინაურ ურთიერთობას და შარაზე გამველელ-გამომველელის
საქელავი არ გახლავს. ის ორგანიზაცია, რომელიც დღეს
გვაქვს, ჩვენ მიგვაჩნია დღევანდელ პირობებში ბრძოლის საუ-
კეთესო იარაღათ, ხოლო როცა ეს პირობები შეიცვლება, მა-
შინ ვნახავთ, და თუ საჭირო იქნება, შესაფერათ შევცვლით
ორგანიზაციასაც. „საქართველოს“ კი, როგორც ყველა მეტა-
ფიზიკს შეჰფერის, ყოველივე წყლულის მოსარჩენათ ერთი
და იგივე მალამო აქვს — ეს არის ფედერაცია. ორგანიზაციისა-
თვის — ფედერაცია, ერისათვის — ფედერაცია — ერთი სიტყვით
სამუდამო უტყუარი რეცეპტი აღმოჩენილია, საჭიროა მხო-
ლოთ „თავისუფალი ორგანოს“ შექმნა და მისი აბების არხე-
ინათ ყლაპვა. ის ერთიანათ გაბმულია „მომავალი ორგანიზა-
ციის გეგმის“ შენებაში, ეს გეგმა ხან თვითმართველობაა, ხან

ფედერაცია. ხან ითხოვს — რუსეთი ნუ ჩაგვერევა ჩვენს შინა-
გან საქმეშიო, ხან იძახის ჩვენ უნდა ჩავერიოთ რუსეთის საქმეშიო
ნაგან საქმეებშიო (ფედერაცია), ერთი სიტყვით, „ოცნების
სამეფოში“ წაღმა-უკუღმა დაცურავს. ის, რასაკვირველია, არ
კითხულობს, ფედერაცია სურს თუ არა იმას, ვისაც ეს ეხე-
ბა — რაკი მე მსურსო, უეჭველათ სხვებსაც უნდა სურდესო —
ამაყურათ გაიძახის „საქართველო“. რა ენაღვლება, რა ეხარჯ-
ვის სიტყვის მეტი, თქვა და გათავდა. ამიტომ სხვების დაპი-
რებასაც აღმაცერათ უცქერის. რუსეთის სოციალ-დემოკრა-
ტიულ მუშათა პარტიის პროგრამას თავისი არშინით ზომავს,
ეს რა არის, არ მეყოფაო, ხოლო რომ თვითონ გაანძრიოს ხე-
ლი, მოძრაობაში ჩაერიოს, ცოტაოდენი შრომა გასწიოს და
ამით დაწუნების უფლება მოიპოვოს — ყველა ამას უფრთხის,
მე ვსწერ და თქვენ აასრულეთო — გვიბრძანებენ ეს ოცნების
რაინდები. მარა, რადგანაც ჯერ თვითონაც ვერ გამოურკვე-
ვიათ — რა სურთ, რას ელტვიან, რას თხოულობენ, ამიტომ
ერთს საშინელ ჭაპანწყვეტაშია გაბმულნი, იმ ბაბილონის გო-
დოლის ასაშენებლათ, რომელსაც „საქართველო“ ეწოდება.

ამგვართ, ქართველ სოციალ-დემოკრატიათ, ქართველ მუ-
შათა მოძრაობას თავიდანვე ერთი მტერი ყავდა და ახლაც
ყავს — ეს არიან ქართველი ნაციონალისტები. ამათთვის ნა-
ციონალიზმი, ერის უფლებათა დაცვა, არის მხოლოდ ის პირ-
ბადე, რომლითაც საზოგადოებაში გამოდიან და თავის კლასი-
ურ ბატონობას იცავენ. ესენი ვერ ბედავენ პირდაპირ თქვან:
ჩვენ ბატონნი ვართ და თქვენ მსახურნიო. არა, მათ ხერხს მი-
მართეს, ერის უფლებები ფართ იშველიეს და გაიძახიან: ჩვენ
რა, ჩვენ მხოლოდ ერის ინტერესები გვალაპარაკებსო! დაწყ-
ბული მედიკოვებით, ამილახვრებით, ამირეჯიბებით, ჭავჭა-
ვაძენით და გათავებული „საქართველოს“ ბაირადტრებით —
ყველანი ერთს და იმავეს ღალატებენ: ჩვენ ქართველი ერისთ-
ვის ვმუშაობთო. ნამდვილათ კი ეს „ქართველი“ ერი ერთი-
სთვის ნიშნავს ქართველ თავად-აზნაურობის ბატონობას,
მეორესთვის — ქართველი ბურჟუაზიის უფროსობას, ხოლო
მესამისათვის — ყველასი ერთად მორიგებას და მით კაპიტა-
ლისტური საძირკველის გამაგრებას. ყველა ამით აერთებს
ერთი რამ: სოციალიზმთან ბრძოლა და მუშა ხალხის ძველ
ბორკილებში ჩაჭერა. ამას აშკარათ აღიარებდენ, როგორც

პირველის („ივერია“), ისე მეორის („ცნობის ფურცელი“) მეთაურნი და მით ესენი ადვილათ დასანახავი მტერნი არიან. ქართველმა პროლეტარიატმა კარგათ იცის ამოთქმა და აი, ამ დახვედრით შეშინებული ბურჟუა-ინტელიგენტები „საქართველოს“ საშუალებით ხელახლა შეუდგენ წყლის მღვრევას და შიგ გულ-უბრყვილოთა ჭერას. ეს ვითომდა ახალი მოღვაწენი მხოლოთ გარეგანი სახით განირჩევიან ძველებისაგან. ისინი უფრო ხერხიანათ მალავენ თავის სულის კვეთებას, უფრო ფრთხილათ სროლილობენ ადამიანთა საჭერ ბადეს და ამიტომ უფრო ძნელი საცნობი არიან. ისინი ვითომ ქართველობის საერო ინტერესს იცავენ, მარა, როგორც დავინახეთ ამ ინტერესს იცავს ქართველი სოციალ-დემოკრატია. მაშ რატომ ისინი არ გვიერთდებიან ჩვენ? იმიტომ, რომ ჩვენ სოციალისტები ვართ, ჩვენ გვსურს მათი სამფარველო კლასები მოვსპოთ და მის ნანგრევზე საერთო ძმობა ავაშენოთ. და აი, ამის შიშით ისინი განზე გამდგარან და ჩვენს ხალხს იწვევენ — შემოგვიერთდითო! პროლეტარიატი მათთვის იარაღია, საშუალებაა ნაციონალისტურ აზრების განსახორციელებლათ და მით სოციალიზმის ძირიანათ ამოსაგდებათ. ჩვენთვის კი ნაციონალური და სხვა დემოკრატიული რეფორმა იარაღია პროლეტარიატის გასაძლიერებლათ და სოციალიზმის განსახორციელებლათ. და რადგანაც ეს არ შეიძლება მანამდის, სანამ პროლეტარიატი არ გამოსცილდება ყველა ბურჟუაზიულ პარტიებს და თავის საკუთარ პარტიას არ შეადგენს — ამიტომ „საქართველოს“ ნაციონალისტები ასე გულმოდგინეთ ეძებენ „საერთო მოქმედების“ ნიადაგს, სადაც უნდა შეერთდეს თავად-აზნაური, ღვედელი, ბერი, მუშა, გლეხი და ასე რაზმი პროლეტარიატისა ამ საერთო ყრილობაში გალესონ და სხვების კუდათ გადააქციონ.

მართალია, ბურჟუაზიის მონა-მოსამსახურენი ყოველგან და ყოველთვის ამას ცდილობდენ, მარა არსად ისე უღაზათოდ და უშნოთ, როგორც ამას ჩვენი ნაციონალისტები ჩადიან. „საქართველომ“ ულოდიკობა, უპრინციპობა და მტკიცე აზრების უქონლობა პირდაპირ ხელობათ გაიხადა. ამას ბოლოს შეუერთა სოციალ-დემოკრატიის სხვა და სხვა ცილისწამებით დამცირება, გლეხთა მეორე ხარისხოვან ადამიანებათ გამოცხადება, ძველი წესების ნაშთთა ქებათა-ქება და აი, ამ

ბურჟუა-ფეოდალურ ავლადიდებით აღჭურვილი, ქართველ მუშათა მოძრაობას შემუსვრას უქადის. ამ დიად მოძრაობას ამ შესანიშნავ სურათს ის ბუზივით დააჯდა და მის შებღვლვას ვას ლამობს. საკმარისია ერთი სულის შებერვა, ერთი თითის გაქნევა, რომ ეს ბუზი გაქრეს და დიდებული სურათი დიდებულიათ დარჩეს...

გავათავეთ. როგორც თავში ვთქვით, ჩვენში ამ ჟამათ ერთად ერთი რევოლუციონური მოძრაობაა, ეს არის რევოლუციონური მოძრაობა პროლეტარიატისა, ეს არის მიმდინარეობა ჩვენი ხალხისა. მთელი ეს მოძრაობა წარმოებს სოციალ-დემოკრატიის დროშის ქვეშ, ეს არის სოციალ-დემოკრატიული მუშათა მოძრაობა. ვისაც რაიმე რევოლუციონური მოქმედება სურს, ვინც მართლა ცდილობს თვითმპყრობელობის დამხობას, ნაციონალური და პოლიტიკური რეფორმების შემოღებას და უკეთესი წყობილების დაფუძნებას, ვისაც გულწრფელათ უყვარს თავისი ხალხი, ვინც ელტვის მის ცარცვა-გლეჯის სამუდამოთ მოსპობას და სოციალიზმის დამყარებას — ყველა ასეთ პირთ ვიწვევთ შეუერთდენ ქართველ სოციალ-დემოკრატიას და მასთან ერთად ამართონ წითელი დროშა ზედ წარწერით:

გაუმარჯოს რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიას!

გაუმარჯოს კავკასიის სოციალ-დემოკრატიას!

გაუმარჯოს ინტერნაციონალურ პროლეტარიატს!

ეს წიგნაკი იბეჭდებოდა, როცა გამოვიდა „საქართველოს“ № 11 და მისი დამატება № 1 და რაც ერთხელ კიდევ ამტკიცებს ყველა იმას, რაც ზემოთ ვთქვით. დამატებაში მოყვანილია ის რეზოლუციები, რომელიც მიუღია „ქართველ რევოლუციონერთა პირველ კონფერენციას“ საზღვარგარეთ. რომ მკითხველმა ნათელი წარმოდგენა იქონიოს ამ „კონფერენციანზე“, საჭიროა იცოდეს შემდეგი: საზღვარგარეთ ბევრი ქართველი მოსწავლე ახალგაზრდობაა, რომელსაც ვერ გამოურკვევია თავისი მიმართულება და არც რამე ჩვენებურ რევოლუციონურ მოძრაობაში პრაქტიკული მონაწილეობა მიუღია. ამათ რიცხვშია «საქართველო», ესეც მიმართულებისაგან თა-

ვისუფალი ორგანოა და მთელ თავის მოქმედებას ზემოთ გა-
ჩეულ სტატიების წერაში ხატავს. და აი, ამ მიმართუ-
ლების მიძიებელნი ერთად შეიყარენ „სალაპარაკო“
ბას დაესწრენ ოთხი ანარქისტი, ორი „საქართველოს“ წარმო-
მადგენელი და დანარჩენი — „პუბლიკა“, (სოციალ-დემოკ-
რატებმა მეორე სხდომიდანვე თავი დაანებეს ამ შეუსაბამო
კრებას). და აი, ამ მომუხაიფეთ „საქართველო“ რევოლიუცი-
ონერთ უწოდებს! რა გონებრივი ავლადიდების და რა სარევი-
ლიუციო მომზადების ყოფილა ამ ყრილობის „დიდი უმრავლე-
სობა“ — ნათლად სჩანს იქიდან, რომ მათ „საქართველო“ უცვ-
ნიათ თავისი „აზრების გამომსახველ ორგანოთ!“ ხოლო რა თვი-
სების და აზროვნების, ანუ უკეთ, უაზრობის პატრონი არის
ეს ორგანო და მისი რედაქცია — ზემოთ დაეინახეთ. ამისათვის
რალა გასაკვირველია, რომ უპრინციპობა, ულოდიკობა და ცი-
ლისწამება — ეს უმთავრესი თვისებანი „საქართველოსი“ —
„საქართველოს“ მომხრე დიდი უმრავლესობის“ კუთვნილებათ
გამხდარიყო და ყველა ეს თავის რეზოლუციებში გამოეხატა.
კოკასა შიგან რაცა სდგას, იგივე წარმოსდინდების. და ჩვენც
ამ საბავშვო ჩხირკედელაობას აქ არ გამოუდგებით. ამიტომ არც
ის გვაკვირვებს, რომ ამ მოლაყებებმა თავის თავს „პარტია“
უწოდეს და ისიც „სოციალისტური“! მოგეხსენებათ ბავშვე-
ბის მუდმივი სურვილი, რამენაირად ჩქარა „დაკაცდენ“, დი-
დათ გამონდენ, რასთვისაც ხშირათ მოზრდილთა ტანისა-
მოსს ჩაიცვამენ ხოლმე ანდა ულვაშებს გაიკეთებენ, თამბაქოს
მოსწევენ და ამაყურათ ეტყვიან ერთმანეთს: აი მეც დიდებში
ვარო. ამათ რიცხვს ეკუთვნის „საქართველო“ს „დიდი უმრავ-
ლესობა“. ამათ სურვილი დიდი აქვთ „დიდებში“, ე. ი. მართლა
რევოლიუციონერებში ჩაერიონ, ხოლო შესაფერი ძალა კი არ
შესწევთ და იძულებული არიან თავის თავს მხოლოთ დიდებას
სახელი უწოდონ, როგორც მაგ. პარტია, სოციალისტი, რევი-
ლიუციონერი და სხვ. და ამით გული იკეთონ. და ასე ჯოხის
ცხენზე გადამჯდარმა „რევოლიუციონერებმა“ „საქართველოს“
წინ დაიხოქეს გვიწინამძღვრეო. და ესეც სერიოზულათ აცხა-
დებს: — მე ვარ ახალი პარტიის ორგანო! — ხოლო ყველა ამ
„ბავშვობიას“ რომ „საქართველო“ არ გამოუცვლია, ეს სჩანს
იმავე № 11 ნომრიდან. ეს ნომერიც ისეთივე ცილისწამებით
არის სავსე სოციალ-დემოკრატიების წინააღმდეგ, როგორც წი-

ნანდელი ნომრებია. ეს ცილისმწამებლნი ამტკიცებენ, რომ სოციალ-დემოკრატები კი არ არიან რევოლუციონერები, არაა ჩვენ ვართო. ამის დასასაბუთებლათ ბებელს ათქმევინებენ ისეთ რამეს, რაც თავის დღეში არ უთქვამს. აი რას სწერენ ეს უშიშარი რაინდები: ბებელმა რეიხსტაგში განაცხადა: „გერმანელი სოციალ-დემოკრატები, რომელნიც ხელს უწყობდენ ამ საქმეს (ე. ი. რუსული ლიტერატურის რუსეთში გადატანას), დარწმუნებული იყვნენ, რომ გადაქონდათ სოციალ-დემოკრატიული და არა სარევოლიუციო ლიტერატურა“^{*)}. აქ, როგორც ხედავთ, სოციალ-დემოკრატიული და სარევოლიუციო დაპირდაპირებულა, ვითომ პირველი სხვაა და მეორე სხვა. მართლა ასე თქვა ბებელმა? აი მისი სიტყვები: „გერმანიის სოციალ-დემოკრატები, რომელნიც ხელს უწყობდენ რუსული ლიტერატურის გადატანას, დარწმუნებული იყვენ, რომ გადაქონდათ სოციალ-დემოკრატიული ლიტერატურა“^{*)}. როგორც ხედავთ, აქ სრულებით არ არის ნახმარი სიტყვა „სარევოლიუციო“. აი რა უშველებელი ცილი დასწამა „საქართველომ“ გამოჩენილ სოციალ-დემოკრატს ბებელს! აი მისი ზნეობრივი ავლადიდება! ვანა ასეთ ჭორიკანა გაზეთთან ღირს ლაპარაკი? აი კიდევ „საქართველოს“ მეორე ჭორი. იმას რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის მეორე კრების ოქმიდან ასე მოყავს ლენინის აზრი „საოლქო თვითმართველობის“ შესახებ: ლენინი წინააღმდეგია ამ პარაგრაფის, რადგან შეიძლება ეს ისე განმარტონ „ვითომ სოციალ-დემოკრატია სახელმწიფოს დანაწილების მომხრეაო“ და თან გაიძახის: „ლენინი სახელმწიფოს ერთიანობის დამცველათაც კი გამოვიდა“, ე. ი. ნაციონალისტიაო! მარა რომ ლენინი „სახელმწიფოს ერთიანობის“ დამცველი არ არის, იქიდან სჩანს, რომ ის მომხრეა „ერთა თვითგამორკვევის“ ე. ი. უფლებას აძლევს რუსეთში მყოფ ერთ – სურთ მოსცილდენ რუსეთს, – სურთ დარჩენ. ცხადია, ლენინი იმას ვერ იტყოდა, რასაც „საქართველო“ აწერს და არც უთქვამს. აა პროტოკოლის სიტყვები: – ლენინი „წინააღმდეგია სიტყვის „საოლქო“, რადგანაც შეიძლება ეს ისე განმარტონ „ვითომ სოციალ-დემოკრატია თხოულობდეს მთელი სახელმწიფოს წვრილო ოლქებათ (на мелкия области) დანაწილებას“^{**)} აი

^{*)} იხ. „Vorwärts“, № 51, erste Beilage, გვ. 2, ზეტი მე-2. 1904.

^{**)} იხ. „Протоколы“, გვ. მე-170.

ეს „წერილი ოლქები“ „საქართველომ“ გამოტოვა და ასე
ავტორს თავისი ჭორი თავზე მოახვია. ერთი სიტყვიანი
ზეთი ჭორების მორევში დაცურავს, ყოველივე ზნეობრივი სა-
ზომი დაკარგა და ხელში შეერჩა მხოლოდ ტრაბახობა და გან-
დიდების სურვილი. ამისთვის მან მრავალსართულიან სა-
ხელწოდებას მიმართა: „თავისუფალი ორგანო“ მიმალა და მის
ალაგას დააწერა: „ქართველ სოციალისტ-ფედერალისტთა სა-
რევოლიუციო პარტიის ორგანო“ !!! აი რა დიდი ვინმე ბრძანე-
ბულა „საქართველო“! გეცოდინებათ იმ გლახა მხატვრის ამ-
ბავი, რომელმაც ლომის მაგიერ ძაღლი დახატა და რომ საზო-
გადოებისათვის ძაღლი ლომათ მოეჩვენებია, სურათს წააწერა:
ეს ლომია, ძაღლი არ გეგონოთო! ამ მაგალითით წახალისებუ-
ლი ჩვენი ნაციონალისტებიც აწერენ თავის ორგანოს „საქართ-
ველოს“: სოციალისტურია, ბურჟუაზიული არ გეგონოთო!..
მაგრამ

„უმზავსო საქმე ყოველი მოკლეა, მით ოხერია,
რა უთქვამს, რა მოუწმხავს, რა წიგნი მოუწერია!“

ბ რ ძ ო ლ ა

ბრძოლა გრძელდება...

ბრძოლა სამკედრო-სასიცოცხლო, ბრძოლა შეუპოვარი.

საქართველოს სოციალ-დემოკრატია დაიბადა ბრძოლაში, გაძლიერდა ბრძოლით, იგემა გამარჯვება თუ განიცადა დამარცხება ბრძოლითვე, გაშლილი დროში და შეკრული რიგებით. მას არ სჩვევია მტრის წინაშე მუხლის მოყრა, ბრძოლის ველის დატოვება, თავის მიზნების გადამალვა. ის სდგას თავის სადარაჯოზე ისე, როგორც იდგა ათი, ოცი და ოცდაათი წლის წინ, ფხიზლათ, მამაცურათ, რწმენით და იმედით აღსავსე.

ბრძოლის მიზანი იგივეა დღეს, რაც იყო გუშინ და დარჩება მუდამ, უცვლელათ მის განხორციელებამდე.

სუვერენობა ერის, ბატონობა დემოკრატიის, დამკვიდრება სოციალიზმის — აი ჩვენი მიზანი, აი რისთვის ვიბრძვით ჩვენ. ამით ჩვენ ვუკავშირდებით საერთაშორისო მუშათა მოძრაობას და შევდივართ მის ოჯახში. ეს არის ძირითადი დებულებანი ინტერნაციონალური სოციალიზმისა, მისი მანათობელი ვარსკვლავი, მისი გზა და ხიდი. დროშა საერთოა, მდგომარეობა სხვადასხვანაირი.

ამ დროშას ყავს ორი მტერი — ერთია ძველი, კარგათ ცნობილი, მეორეა ახალი, ახლათ გაცნობილი. ეს არის ბურჟუაზია და ბოლშევიზმი. ესენი ერთმანეთს ებრძვიან, ერთიმეორეს ძირს უთხრიან, მაგრამ სოციალისტურ ინტერნაციონალს ერთნაირათ ემტერებიან, მის წინააღმდეგ ერთათ დგებიან. მათ შორის ერთი დიდი განსხვავებაა. სოციალისტური პრინციპები აუცილებლათ გამომდინარეობენ ბურჟუაზიული პოლიტიკური და ეკონომიური ფორმებიდან. კაპიტალიზმი სათავეა სოციალიზმის. ბოლშევიზმი კი ძირბუდიანათ უარყოფს ყველა ამ ფორმებს, ანგრევს ამ სათავეს და ამყარებს წინაკაპიტალისტურ, პრიმიტიულ ეკონომიკას. ერის და დემოკრატიის ბატონობა პირვე-

ლათ ბურჟუაზიამ გამოაცხადა, მარა არ გაატარა. მას ხელი ჩასჭიდა პროლეტარიატმა. ბოლშევიზმმა ორივე უპრეცედენტო წინააღმდეგ ჯვაროსანთა ომი გააჩაღა.

აქედან ერთი დასკვნა: სოციალიზმს მეტი საერთო აქვს ბურჟუაზიასთან, ვინემ ბოლშევიზმთან. დღეს მთელ ევროპაში სოციალისტური პარტიები ხშირათ ეკავშირებიან რადიკალურ ბურჟუაზიას, ხოლო კომუნისტურ პარტიას არსად და არასოდეს.

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიას შეუძლია იამაყოს იმით, რომ მან პირველათ დაუსვა მართალი დიაგნოზი ბოლშევიზმს. მან პირველათ ამ ოცი წლის წინეთ ის აღიარა ანტი-დემოკრატიულ და ანტიმარქსისტულ მიმდინარეობათ. ამ ნიადაგზე მან მისცა მას ბრძოლა და დაამარცხა სავსებით, გადააქცია ის არარათ, უმნიშვნელო ჯგუფათ. ეს იყო პირველი ჩვენი გამიჯვნა თეორიული, ბრძოლა იდეიური. ეს იყო იმავე დროს ამ გამიჯვნის სისუსტე. ხალხი სწავლობს ფაქტებზე, ცხოვრების მაგალითებით. ფაქტი კი იმ დროს არ იყო. ბოლშევიკები იდეენებოდა ისე, როგორც მენშევიკები. ისინი მეტყველებდენ დაახლოვებით ისე, როგორც ჩვენ, მასა ხშირათ დაფასებაში ყოფმანობდა.

ბოლშევიზმისაგან ნამდვილი პოლიტიკური გამიჯვნა მოხდა მხოლოდ დღეს, როცა მისი საშინელი სახე ამკარათ გამოჩნდა და ხალხს სულთამხუთავათ მოეკვლინა, როცა მასში ქვეყანამ ცხადათ დაინახა ინკვიზიტორი.

ბურჟუაზიული ურთიერთობა იძლევა საშუალებებს ბრძოლისა და მოძრაობისა. ის სცნობს თავისუფლებას აზრისას და მოქმედებისას. საბჭოთა ურთიერთობა სპობს ყველა საშუალებას, მაგრათ კეტს ყველა კარებს. არავის აძლევს გასაქანს არც სულიერ და არც მატერიალურ სფეროში. შავი რეაქცია გამეფდა. ბურჟუაზიული ურთიერთობა ხალხს სანატრელად გაუხდა.

ევროპაში სოციალ-დემოკრატია გამძლავრდა მხოლოდ მას შემდეგ, რაც პროლეტარიატში გაქრა წვრილბურჟუაზიულ-სოციალური ილიუზიები, დამარცხდა პრუდონიზმი, ბლანკიზმი, ფურიერიზმი და სხვა მსგავსი მიმდინარეობანი. ჩვენში იყო მხოლოდ ბოლშევიკური ილიუზია (რუსეთში კი ბოლშევიკურ-ნაროდნიკული). ამ ხანათ ის, როგორც იდეიური მიმართულება, განადგურებულია, მისი მომხრე კომუნისტებით განისაზღვრე-

ბა. დასაძლევია ბოლშევიკური ხელისუფლება, მისი პოლიტიკური და ეკონომიური წყობილება.

ბრძოლის პირველ რიგში დგას დამარცხება არა ბოლშევიკური იდეოლოგიისა, არამედ ბოლშევიკური თვითმპყრობელობისა. პირველის არსებობა დაყრდნობილია მეორეზე. ის კიდევ ბოგინებს ციხით და ჩეკით. ამ წყობილების გაუქმება თავისთავათ აუქმებს მის იდეოლოგიას, მის პარტიას, მის ამყოლ-დამყოლთ.

მაშასადამე, მიმდინარე მომენტის ბრძოლის საგანია — დაცემა საბჭოთა ტირანიისა და აღდგენა საქართველოს დამოუკიდებლობისა და დემოკრატიული მართველობისა.

ჩვენი მოთხოვნილება, ჩვენი ხარტია — ჩვენი კონსტიტუციაა, დამფუძნებელი კრების მიერ მიღებული და გამოცხადებული. ეს თავისუფალი ერის თავისუფალი შემოქმედებაა — ბრძოლის უახლოესი მიზანია; ბატონობა ერის და დემოკრატის — ჩვენი მთავარი გზა-კვალია. ვინც ჩვენთან არ არის, ჩვენი წინააღმდეგია; ორჭოფობა, გაძრომ-გამოდრომა, ორ სკამზე ჯდომა გამორიცხულია. მდგომარეობა ნათელია:

ბოლშევიკური მტარვალობა თუ თავისუფლება. ბრძოლა მტარვალობასთან თავისუფლებისათვის — აი საიტკენ მივდივართ ჩვენ და ამას მოვითხოვთ საქართველოს ყველა დაჩაგრულთაგან, ყველა სასიცოცხლო ძალებისაგან.

«ბრძოლა» არის ამ ბრძოლის ორგანო, მისი იდეური გამოხატულება და ბაირალტარი. ის განაგრძობს ძველ გზას, ძველი რევოლუციური ცეცხლით და ნათელი აზრით. ერთი რეჟიმი დაეცა, მეორე მიწურულშია. მისი შესაფლავე სოციალ-დემოკრატიაა.

მაშ, წინ, წინ, შეუდრეკელათ...

ქართველი ერი საზრთოხუმი

ქართველი ერი ამჟამათ იმყოფება დიდი საფრთხის წინაშე, დაიცავს და შეინახავს თავის რასიულ არსებობას თუ გადაგვარდება და გაქრება.

კაცობრიობის ცივილიზაცია ვითარდება, როგორც წინა წერილში ვთქვით, ორ სხვადასხვანაირ ხაზზე. ერთია სახელმწიფოს ბატონობა ერზე, მეორეა ერის ბატონობა სახელმწიფოზე. პირველი ცივილიზაციის ხალხები დიდი ხანია გაქრენ, გადაგვარდენ, სხვა ხალხებში აირიენ. მესაპოტამიის უძველესი ერები აღარ არსებობენ. ამ ქვეყანას ახლა დაპატრონებია არაბები. მოსკოვის ახალი ნაუქოდონოსორი ასეთივე ბოლოს უმზადებს კაცობრიობას. რაც ძველმა ნაუქოდონოსორმა მოიმოქმედა პატარა ტერიტორიაზე, ახალი, მისი მოადგილე, მასვე უმზადებს მსოფლიოს.

მეორე ცივილიზაციის ერები არსებობენ და ბატონობენ დღევანდლამდე. მათ ემუქრება პირველი ხაზის აღმდგენელი და თავის საკუთრათ გამოძცხადებელი — რუსეთი. ახლა ამ ორ მიპირდაპირე ბანაკს შორის არის დაჯახება, «ცივი ომი», რაიცა ადრე თუ გვიან გათავდება ერთ-ერთის გამარჯვებით.

ამ სოფლიო ჭიდილშია დღეს მომწვედელი საქართველო, გადაყვანილი ძალით მოსკოვის მიერ პირველ, სასიკვდილო საფუძველზე. მისი დაბადება, განვითარება, გაზრდა შეუჩერებლივ ვიდოდა მეორე ხაზით, რამაც ის გადაარჩინა გაქრობას. მხოლოდ ახლა პირველათ, ამ ოცდაცხრა წლის წინეთ ის გახდა მსხვერპლი მოსკოვის და იმყოფება საშიშარ მდგომარეობაში.

რატომ პირველი ხაზი აქრობს ხალხებს, მეორე კი ინახავს? ყველა ორგანიზმს, ინდივიდუალურს თუ სოციალურს აქვს საკუთარი ენერჯია მოქმედების, მუშაობის, თავის-თავის პატრონობის და შენახვის. თუ ეს თვისება დასუსტდა, დავარდა, გაქრა — ასეთივე ბედი ეწევა მის მატარებელ არსებას, ერს და საზოგადოებას. პირადი და ნაციონალური ენერჯიის დასუსტება

თან ითრევს მთელ ერს, რომელსაც ეკარგვის ნებისყოფა, თა-
ოსნობა, თავის აწმყოზე და მომავალზე ფიქრი და მზადე
ამ თვისებების გაბატონებამ პირველი ცივილიზაციის ხალხში
დაკარგა ისინი და გადაიქცნენ არქეოლოგიურ ნაშთებად. ერს,
რომელსაც მთავრობა და მისი მოხელეები ბატონობენ, არ შე-
უძლია თავისი მოფიქრებით და უნართ რამე გააკეთოს, თვი-
თეულ ნაბიჯს, თვითეულ მოქმედებას, თვითეულ აზრს უკარნა-
ხებს მთავრობა და მას უნდა დაემორჩილოს — ასეთ წყობაში არ
არის პიროვნება, არ არის საზოგადოება, არის მხოლოდ სა-
ხელმწიფო და მისი აგენტები, სწორედ ეს წყობილებაა, რაიცა
დღეს ბრძანებლობს საბჭოთა იმპერიაში და ეს ანტიპუმანიური
წყობა გამოაქვთ ახალ ცივილიზაციათ. რაკი მთელი ერი ეკო-
ნომიურათ, კულტურულათ, პოლიტიკურათ სავსებით დამოკი-
დებულია მთავრობაზე, ცხადია მისი დაცემის კარები გაღებუ-
ლია. აქ ადამიანი არაფერია. ხელისუფლება ყველაფერია. მე-
ორე ცივილიზაცია ემყარება ადამიანებს, ინდივიდუალურ ეკო-
ნომიკას, თვითეული პიროვნების გამჭრიახობას, უნარს და ნე-
ბისყოფას. აქ ზოგი დიდი შეძლებისაა, ზოგი ღარიბია, მაგრამ
ორივე აღჭურვილია თავისი რჩენის აწყობის თაოსნობით; სა-
ხელმწიფო ამ ურთიერთობაში უძლურია, ის თვით არის დამო-
კიდებული პიროვნებებზე.

ქართველ ერს თავის სამიათასი წლის ისტორიაში პირვე-
ლათ მხოლოდ ახლა თავს დაახვია საბჭოებმა თავისი ახლათ
გამოცხადებული უძველესი წყობილება. არც ერთ დამპყრობელ
ერს, არც ერთ სარდალს, დაწყებული ჩინგისხანიდან არ შეუცვ-
ლია საქართველოს საარსებო საკუთარი შენობა და თავისი ნა-
ციონალური წესები არ შეუტანია. ყველა ისინი კმაყოფილდე-
ბოდენ გადასახადების აღებით, ახალი ხარკის გაწერით. სა-
ქართველოს მეფე მირიანი იყო სპარსელი, მაგრამ თავისი მართ-
ვა-გამგეობის წესები არ აუვია სპარსების წესებზე; მან იცნა
არსებული წყობა, ის გაამაგრა და ბოლოს ქრისტიანობის მიღე-
ბით სავსებით გამოეთიშა სპარსეთს. მხოლოდ ახლა, ამ ახალ
დროში, მოსკოვის ძალმომრეობით ქართველი ერი იქნა გამო-
თიშული თავისი სამიათასი წლის ისტორიული საფუძვლიდან
და ძალით გადაყვანილი მისთვის სრულიად უცნობ ეკონომიურ
და პოლიტიკურ საფუძველზე. საქართველო მთელ თავის არ-
სებობის მანძილზე ეწეოდა ბრძოლას თავისუფლებისთვის,

მუდმივ თავის დაცვას და თავისი ისტორიული გზის შენახვას, აი ეს გზა ახლა გაწყვეტილია, ძალით გადაყვანილია ქვეყნის ძველ გზაზე და მის წინაშე დგას დიდი ამოცანა: შეინახოს თავისი თავი, თავისი სული და აზროვნება. ის ვერ მიიღებს, არ მიიღებს სახელმწიფოს, ისიც უცხოს, მასზე გაბატონებულს, მის მონამორჩილათ, მის ჯოგათ გადაქცევას. ის არ შერიგებია მონგოლთა ბატონობას საუკუნეთა განმავლობაში, ის მუდამ იყო და რჩებოდა თავის საზოგადოებრივ ნიადაგზე, თავის მოქმედების ბატონ-პატრონათ.

ერთი სიტყვით, საქართველოს არასოდეს არ განუცდია ისეთი დაპყრობა, როგორც მას თავს მოახვია საბჭოებმა. ის განვითარდა საკუთარი ნივთიერი და სულიერი თვისებებით. მას აქვს დაბადებიდან საკუთარი განვითარებითი ხაზი, ეს საფუძველი მისი ხანგრძლივი არსებობისა. როგორც კი ეს ხაზი შეირყევა, უცხო ერის სავალ გზას თავისათ მიიღებს, მისი დაცემა დაწყებულია, მისი გაქრობა მოახლოვებულია.

ამ საშიშროებას ბოლო მოუღო თავისუფალ საქართველომ თავისი ახალი კანონებით: წვრილი საკუთრება ხალხს, თვითუღ პიროვნებას, მსხვილი საკუთრება ვერს, რასაც დაერთო შესაფერი პოლიტიკური და სოციალური წყობა. საქართველო ამ რეფორმებით დარჩა და გამაგრდა თავის ისტორიულ გზაზე.

და აი ახლა ამ ჩვენი არსებობის ფუძეს ღაზვარი ჩასცა მოსკოვმა, მოიმოქმედა ის, რაც არასოდეს არ მოუმოქმედებია რუსის მეფეებსაც. მათ ჩვენში არ შემოუღიათ რუსეთში გაბატონებული მიწის საერთო მფლობელობა, წოდებული ობშჩინა. ჩვენი ხალხი ცხოვრობდა თანახმად თავისი ზნე-ჩვეულებისა.

საქართველოს ფეოდალური სახელმწიფო ჩამოყალიბდა მეექვსე საუკუნეში. მთელი ძალა-უფლება ხელში ჩაიგდეს აზნაურებმა და მთავრებმა. გლეხებს ჩამოართვეს საკუთრება და დაიყმეს. მაგრამ ეს იყო არა დიქტატურა სახელმწიფოსი, არამედ კერძო პირთა ურთიერთშორისო ბრძოლა. ბატონი ყმას ადებდა ხარკს, ყმა აძლევდა ბატონს შემოსავლის ნაწილს. იყო ბრძოლა კერძო პირთა შორის არსებობისათვის. არასოდეს მოსახლეობის ცხოვრება არ ყოფილა მთავრობაზე დაოკიდებული. რუსეთში კი, პირიქით, ფეოდალობა არ არსებობდა, მისი ადგილი ეკავა სახელმწიფოს და ხალხის მთელი ცხოვრება იყო მის მიერ ნაკარნახევი.

ქართველი ხალხი არ აღზრდილა ასეთ საფუძველზე, არ აუღია თავისთავზე მოხელეთა ბატონობა, მათი ბრძანება და განკარგულება თავის პირად საქმეებში. მხოლოდ ახლა, მარტო შევიკური დიქტატურა მას თავს ახვევს ძველი რუსეთის წყობილებას, გადაყავს ის სასიცოცხლო ცივილიზაციის გზიდან სასაკვდილოთ ცივილიზაციის გზაზე.

და ისმება საკითხი: როგორ, რა საშუალებით შეუძლია ქართველ ხალხს შეინარჩუნოს ძველი სული და გული, ძველი ადათ-ჩვეულებანი? ამისი საშუალებაა ერთი — დარჩეს ძველ აზროვნებაზე, არ შეურიგდეს არსებულ წყობილებას და მიიღოს ყოველი ღონე მისი უღლის შესამსუბუქებლათ და ბოლოს მთლად გადასაგდებათ.

ამ მიზნით ქართველ ხალხმა უნდა მიიღოს შემდეგი ზომები:

1. მან უნდა შეინახოს თავისი ნაციონალური სულისკვეთება და ნებისყოფის სიმაგრე.

2. არ იცნოს მისი დღევანდელი ეკონომიური წყობა თავის წყობათ და მისაღებათ.

3. მას დაუპირისპიროს მუდამ დამოუკიდებელი საქართველოს მიერ მიღებული და გატარებული სოციალური ფუძე.

4. ის დღეს ემორჩილება უცხო ძალას, მუშაობს მისი ბრძანებით, მაგრამ სულიერათ, აზროვნებით მას ეთიშება და თავისუფალი საქართველოს დროშის ირგვლივ გროვდება.

5. ის იბრძვის იმ მიზნით, რომ მიმდინარე ხანაში გააფართოოს თავისი საკუთარი სამუშაო შესაძლებლობანი, თავისი საკუთარი მიწის რაოდენობა, თავისი მუშაობის და თავის რჩენის საშუალებანი დამოუკიდებლათ მთავრობისა.

6. სახელმწიფო ეკონომიკის საგანია ერის სხვილი საკუთრება და არა კერძო წვრილი მეურნეობა, ხელოსნობა და აღებ-მიცემობა.

7. რაც შეიძლება მეტი უფლება პიროვნებას, ხალხს, ნაკლები უფლება სახელმწიფოს და მის აგენტებს.

ბრძოლა ამ ნიადაგზე, ამ მოთხოვნილებათა განსახორციელებლათ შეინახავს ქართველი ერის ძველ სულიერ სიმაგრეს, გამოეყოფა სახსებით საბჭოთა ეკონომიურ ძალმომრეობას და იქნება მომზადებული იმ მომენტისათვის, როცა საბჭოთა უკანასკნელი ზარი დაირეკება და საქართველო განთავისუფლდება.

ქართველი სოციალ-დემოკრატია

1. შესრულდა 56 წელი მას შემდეგ, რაც საქართველოში სოციალ-დემოკრატია გამოვიდა საზოგადო ასპარეზზე საკუთარი სოციალური და ნაციონალური პროგრამით: ბატონობა ხალხის, ბატონობა ერის, სოციალიზმი — აი ამ პროგრამის ძირითადი მუხლები.

2. ის დაუპირისპირდა რუსეთის თვითმპყრობელობას, დიდ მემამულეთა მიწათმფლობელობას და კაპიტალისტების გაბატონებას საქართველოში.

3. ის აღორძინდა და განვითარდა სრულიად დამოუკიდებლათ რუსეთის ასეთსავე მიმდინარეობისაგან. ათი წლის მუშაობის შემდეგ ნათელი გახდა, რომ პატარა ერის რევოლუციური ძალა სრულიად არ კმარა დიდი რუსეთის უღელის დასამხობათ და გადასწყვიტა შეერთებოდა რუსეთის ასეთსავე დაჯგუფებას და საერთო ბრძოლით თავისი დროშის გამარჯვებას. ეს შეერთება მოხდა 1903 წელს საერთო ყრილობაზე ლონდონში.

4. ეს გაერთიანება ჩამოყალიბდა ერთი ძირითადი საერთო მოთხოვნების პირველ რიგში დაყენებით, რომლის განხორციელება კარს უღებდა დანარჩენ მოთხოვნების გატარებას. ეს მთავარი მიზანი იყო მეფის რეჟიმის დაცემა და ხალხური რესპუბლიკის დაარსება.

5. პირველ აგორებულ რევოლიუციურ ტალღამ თვითმპყრობელობა დასჭრა, მაგრამ ვერ მოსპო. იწყება სათათბიროს პერიოდი. ყველა ოთხივე სათათბიროს დეპუტატებათ ქართველი ხალხი ირჩევდა მხოლოდ სოციალ-დემოკრატებს, ერთის გამოკლებით (სოციალისტ-ფედერალისტი). ყველა ოთხივე სათათბიროს სოციალ-დემოკრატიულ ფრაქციას მთელი რუსეთისას მეთაურობდნენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები.

6. მეორეა აგორებულ რევოლიუციურ ტალღამ, 1917 წ., და-

ამხო მეფის რეჟიმი, გამოაცხადა დემოკრატიული რესპუბლიკა. ამ დიდი გარდატეხის მთავარ ორგანოს, პეტერბურგის შუამთა ანტიბოლშევიკურ საბჭოს, მეთაურობდა ქართველ-სოციალ-დემოკრატი, მეოთხე სათათბიროს წევრი, არჩეული ერთხმით მის თავმჯდომარეთ.

7. ქართველი სოციალ-დემოკრატია დაუპირისპირდა ბოლშევიზმს თავიდანვე, მისი აღორძინების დღიდანვე, ლონდონის კონგრესზე. პირველათ ის გამოვიდა მის წინააღმდეგ პრინციპიალური კრიტიკით საერთო რუსეთის მაშტაბით*, მაშინ როდესაც რუსეთის სოციალ-დემოკრატები მას ედავებოდენ ორგანიზაციული მოტივებით. საქართველოში მან სავსებით გაანადგურა მათი ორგანიზაციული წყობა, გაანიავა მათი გავლენა მუშათა კლასზე.

8. ამიტომ როცა რუსეთში აღსდგა ძველი რუსულ-აზიური სულისკვეთება და ის დაუბრუნდა ეკატერინე მეორის წინ არსებულ სოციალურ წყობას, გაბატონებულს ბოლშევიკების მეთაურობით, საქართველოში ძალაში დარჩა ევროპიული სულისკვეთება და მთელ რევოლიუციურ ასპარეზს დაეპატრონენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები**). მათ პირველათ ახლა მიეცათ საშუალება განეხორციელებიათ თავისი პროგრამა.

9. საქართველოს და რუსეთის სავალი გზები საქვეყნოთ გაიყარენ, რაიცა ჩამოყალიბდა შესაფერ ნაციონალურ, პოლიტიკურ და სოციალურ ფორმებში. პირველ ყოვლისა საქართველო ჩამოშორდა რუსეთს და გამოაცხადა თავისი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა, ასი წლის წინეთ შეწყვეტილი რუსეთის ჯარების მიერ; ყველა რევოლიუციურ ორგანოებს და ერის ნაციონალურ მთავრობას მეთაურობდენ სოციალ-დემოკრატები, მათ მისდევდენ, მათ მეთაურობას სცნობდენ ყველა ნაციონალურათ და პროგრესიულათ მოაზროვნე დაჯგუფებანი მთელი ერისა. საქართველოს ირგვლივ აგორებულ რუსულ ბოლშევიკურ ტალღებს, რუსის გაბოლშევიკებულ მი-

*) 1905 წ. დაიბეჭდა ქართულად ეურნ. «სოციალ-დემოკრატ». და შემდეგ რუსულათ წიგნაკათ «უმცირესობა თუ უმრავლესობა».

**) სიტყვა: «მენშევიკი - უმცირესი» ეხება მხოლოდ რუს სოციალ-დემოკრატებს და არა ქართველთ, რომელნიც არასოდეს არ ყოფილან თავის ქვეყანაში უმცირესობაში.

ლიონიან ჯარებს დაუპირისპირდა ერთი მთლიანი ნაციონალური ფრონტი.

10. მთელ ძველ რუსულ იმპერიაში ერთადერთი წარმოადგენდა ერთაერთ კუთხეს, სადაც მეფობდა მყუდროება, წესიერება და დისციპლინა თავისუფლების საფუძველზე. მის ირგვლივ ანთებული კოცონი სამოქალაქო ომისა მის სხეულს სრულიად არ მიეკარა, მის არცერთ ნაწილს და წრეს არ გადაედვა. ერის მეთაურის, სოციალ-დემოკრატიის ასეთი უმაგალითო ნაყოფიერი შემოქმედება აიხსნება მისი ძირითადი თვისებებით, რითაც ის განსხვავდებოდა და განსხვავდება დღესაც რუსეთის და დასავლეთის ასეთსავე მიმდინარეობისაგან.

ა) მისი სოციალიზმი იყო და არის რევოლუციური და არა პარლამენტალური, საარჩევნო, საკარიერო და სალაპარაკო ხასიათის;

ბ) მისი დემოკრატიზმი იყო და არის ურყევად ხალხური, ანტიბურჟუაზიულ-პლუტოკრატიული, ანტითავადანაურულ-პომეშჩიკური;

გ) ის იყო და არის მომხრე და შემქნელი ერის სამი კლასის ბლოკის: გლეხების, მუშების და წვრილი ბურჟუაზიის. ეს ბლოკი, მცხოვრებთა ეს დიდი უმრავლესობა, არის ბატონი და პატრონი მთელი ერის, წინამძღოლი მისი სავალი გზების, მისი ყოფა-ცხოვრების ამწყობი და დამწყობი. ნაციონალური ბურჟუაზიის უფოლობის გამო, მის ვარეთ დარჩა მხოლოდ მემამულეთა კლასი, ძველი ისტორიული თავად-აზნაურობა, რომელიც დაემორჩილა ისტორიის განაჩენს და უბრძოლველად, უკონტრ-რევოლუციით გაყვა ერის უმრავლესობას.

ქართველი სოციალ-დემოკრატიის სოციალიზმი და დემოკრატიზმი იყო და არის მართლაც თავისებური, უადრესათ ნაციონალური და ხალხური, რაიცა გაკვირვებით აღნიშნა დასავლეთის სოციალ-დემოკრატიის მეთაურმა კ. კაუცკიმ თავის წიგნში «საქართველო». სოციალიზმი ერის სამსახურში — აი რა აწერია თავიდანვე მის დროშას.

11. რაკი ქართული სოციალიზმი იყო უადრესად ნაციონალური, ამიტომ პირველი მისი რეფორმატორული ნაბიჯი შეიცავდა ერის დიდი უმრავლესობის — გლეხობის ინტერესების დაცვას, მისი დაბალი სოციალური საფეხურიდან მაღლა ამოყვანას და ერის ფუძეთ გამოცხადებას. ეს კი იქნა შეს-

რულებული აგრარიული რეფორმით. მიწათმფლობელთა წილს დაუბრუნებდა და მათს დაუბრუნებდა უსასყიდლოთ მამულები და ყველა სახელმწიფო სათესი მიწები დაურიგდა უმიწაწყლო და მცირე მესაკუთრე გლეხობას, ხოლო დიდი გაშენებული მამულები, ტყეები და საბალახოები გამოცხადდა ნაციონალურ საკუთრებათ.

12. ერის ხელში გადავიდა აგრეთვე მთამადნები, გზები, წყლები, კულტურულათ დამუშავებული სხვილი მამულები. რის გაყოფა იქნებოდა ეკონომიური უკანდახვევა. და აგრეთვე რუსის ხაზინის მთელი ქონება საქართველოში დარჩენილი.

13. ამნაირათ, საქართველოში დამყარდა კოორდინაცია, მოთანხმება სახელმწიფო და კერძო ეკონომიკას შორის. სხვილი ნაციონალური და წვრილი კერძო საკუთრება შეიქმნა ახალი საქართველოს სოციალურ ფუძეთ.

14. ქართველი მუშათა კლასი დებულობს ყველა მისთვის მიუცილებელ რეფორმებს ამ კერძო და ნაციონალური საკუთრების ფარგლებში და მჭიდროთ ეკავშირება ერის უმრავლესობას — მცირე მესაკუთრეთა კლასს, რომელსაც ის იმავე დროს უწევს მეთაურობას სოციალ-დემოკრატიის დროშით.

15. ეს ახალი, ხალხური საქართველო თავის საგარეო პოლიტიკას აწყობს ორ დებულებაზე; თავის ძველი საზღვრების აღდგენა და მისი დაცვა გარედან შემოსევისაგან. პირველი ამოცანა მან დიდებულათ შეასრულა. მან დაიბრუნა ოლქები ბათუმის, ართვინის და არდაგანის. 1918 წლიდან, საქართველოს დამოუკიდებლობას ცნობენ ვერ ფაქტიურათ, შემდეგ იურიდიულათ ევროპის ყველა სახელმწიფოები. მისი დამოუკიდებლობა იცნო აგრეთვე განსაკუთრებული ხელშეკრულობით რუსეთის საბჭოთა მთავრობამ.

16. ამ ნაციონალურ და სოციალურ გარდაქმნას აგვირგვინებს ხალხის პოლიტიკური გაბატონება. მას მიეცა ყველა თავისუფლება, გარდა ერთისა — ნაციონალური და სოციალური წყობის დანგრევისა, მის წინააღმდეგ ბრძოლისა.

17. ქვეყნის უმაღლეს გამგეთ გამოცხადდა ერთპალატიანი პარლამენტი, უპარლამენტარიზმით. მთავრობა ირჩეოდა მის მიერ ვადით, რომლის განმავლობაში მისი შეცვლა სხვადასხვა საარჩევნო კომბინაციებით არ შეიძლებოდა, მთავრობა ასრულებდა პარლამენტის დადგენილებებს. უმაღლესი პოლიტიკური ხელმძღვანელობა და პასუხისმგებლობა დაეკისრა

მთავრობის თავმჯდომარეს, რომელიც იმავე დროს იყო შვედის სახელმწიფოსი. ხალხს მიეცა უფლება კანონმდებლობის ციტივის და გამოცემული კანონის გადასინჯვის (დუფერენსი) დუმი).

18. აი ეს ახალი საქართველო, გამთლიანებული ტერიტორიალურათ, სულიერათ და ნაციონალურათ შექმნა ხანგრძლივ სახალხო მოძრაობამ სოციალ-დემოკრატიის მეთაურობით და თავდადებით, რაიცა, იქმნა დადასტურებული თითქმის ერთხმად დამფუძნებელი კრების არჩევნებით (1919 წ.). დეპუტატთა ოთხმოცი პროცენტი ეკუთვნოდა სოციალ-დემოკრატიას, ხოლო დანარჩენი დაჯგუფებანი — სოციალისტ-ფედერალისტები და ნაციონალ-დემოკრატები მთავარ საკითხებში არ განსხვავდებოდნენ მართველი პარტიისაგან.

19. საქართველოს დაპყრობისთანავე მოსკოვის მიერ იგივე სოციალ-დემოკრატია ეწყობა არალეგალურ, საიდუმლო ორგანიზაციებში, აჩაღებს ბრძოლას საოკუპაციო ხელისუფლების წინააღმდეგ და თავის ირგვლივ იკრებს ყველა თავდადებულ მებრძოლს. ეს ბრძოლა გრძელდება 1921 წლიდან დღევანდლამდე: მას შეეწირა მრავალი მსხვერპლი, დაიხვრიტა ათასობით საუკეთესო მებრძოლი, მაგრამ ის ვერ ჩაკლეს, ვერ შეაჩერეს ტირანებმა ვერავითარი ზომით. ამავე დროს დამფუძნებელი კრების მიერ ევროპაში გამოგზავნილი ნაციონალური მთავრობა მთელი ამ ხნის განმავლობაში ეწევა პოლიტიკურ ბრძოლას ბოლშევიკების წინააღმდეგ და საქართველოს განსათავისუფლებლათ. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენლობას არ გაუშვია არც ერთი შემთხვევა, არც ერთი ყრილობა სოციალისტურ ინტერნაციონალისა, რომ არ დაესვას საქართველოს საკითხი. ერთა ლიგა, პარლამენტები, ჟურნალ-გაზეთები, კონგრესები ხდებოდნენ ამ საკითხის მთავარ ასპარეზათ. ის ისმოდა აგრეთვე ყველა მთავრობათა წინაშე.

20. მთელ ამ ნახევარი საუკუნის განმავლობაში ქართველი სოციალ-დემოკრატია მუშაობდა აშკარათ, ლეგალურათ მხოლოდ ოთხ წელიწადს (1917—1921). საქართველოს დამოუკიდებლობის ხანაში. მთელი დანარჩენი დრო ის ეწეოდა ბრძოლას და ეწევა დღეს არალეგალურათ, კონსპირაციულათ, საიდუმლო ორგანიზაციების საშუალებით, არალეგალური

პრესით, ჩუმი კრებით და სიტყვიერი პროპაგანდით, დროს კი ქუჩაზე გამოსვლით, დემონსტრაციებით და ბეზღებით. ამავე არალეგალურ პერიოდში ის ხელიდან არ უშვებდა არც ერთ ლეგალურ შემთხვევას, რომ თავისი პრინციპები საჯაროთ არ გამოეფინა. მთელ იმპერიაში ლეგალურ სოციალისტურ ჟურნალმა იწყო გამოსვლა პირველათ მხოლოდ საქართველოში ქართულ ენაზე («კვალი», 1898 წ.); მანამდე კი ის იღებდა მონაწილეობას სხვადასხვა ლეგალურ ორგანოებში.

მონარქიულ და ბოლშევიკურ ტირანიამ ვერავითარი რეპრესიებით მისი მუშაობა ვერ შეაჩერა, ვერ ჩაკლა. საქართველოს სოციალ-დემოკრატია დარწმუნებულია იმაში, რომ, როგორც დაეცა მისი პირველი მტერი ცარიზმი, დაეცემა აგრეთვე მისი მეორე მტერი კომუნიზმი და თვით დარჩება საბოლოოთ გამარჯვებული.

26 მაისი

ეს მეცამეტეჯერ ვლესასწაულობთ 26 მაისს საზღვარ-გარეთ.

ეს მეცამეტე წელია ქართველი ერი ამ თავის აღდგომის დღეს ვერ დღესასწაულობს, მას შესაფერათ ვერ ეგებება და უფლებაყრილი, ტყვეთქმნილი, მას მხოლოდ თავის გულში ატარებს. ამ დღეს აქ და იქ, გადმობვეწილი ქართველი და სამშობლოში მყოფნი ფიქრობენ ერთნაირათ, უცემთ გული ერთხმინათ, შედუღებულნი ერთი იდეალით. ეს იდეალი იყო, არის და იქნება ერის ტყვეობისაგან განთავისუფლება, წართმეული თავისუფლების დაბრუნება.

ამ დროშის გამარჯვების თავდება ერთი პირობა — ქართველი ხალხის მტკიცე ნებისყოფა, მისი მორალური ძალა, დაუშრეტელი ენერჯია, თავის თავის ერთგულება და მტერმოყვარის გარჩევა. ყველა ეს თვისება ქართველობის სამკაულია, მას ის თან ახლავს მუდამ, ამით მოდის ის ისტორიის ეკლიან გზაზე და გამოცურა არა ერთი და ორი აბობოქრებული ტალღები. რამდენი ძველი ხალხი ჩაიხრჩო ამ ტალღებში, რამდენი მისი თანამგზავრნი დაეცნენ შუა გზაზე; ფეხზე, თავის მიწა-წყალზე დარჩა ჩვენი პატარა ერი და ძველებურათ, იმედინათ გაყურებს მომავალს.

ერი მორალური პიროვნებაა, მას აქვს თავისი ეთიკა, თავისი დისციპლინა, თავისი კალაპოტი, რომლისაგან ამოვარდნა მას ღუპავს. ის იძულებულია ამოვარდნილ ისტორიულ გრიგალს პირდაპირ დახვდეს, გული მიუშვიროს და შეებრძოლოს. მას არ შეუძლია დამალვა, გაქცევა, გადახვეწა. ამ ნიადაგზე მაგრათ მდგომი, ის აძლევს საკალ კალაპოტს, სამუშაო ხაზს მოწინავე მებრძოლთ, მედროშეთ და წინამძღვართ. მისი მეთაურია მხოლოდ ის, ვინც ამ კალაპოტში რჩება, მისი დროშაა მხოლოდ ის, რომელიც მის ტანჯვა-ვაებას

აღბეჭდავს. ხალხი თავის თავს ვერ გადაუხვევს, ეს მისი ბუნებაა. კერძო პირი კი მოკლებულია ამ სტიქიას, მისი გზაა გზისკენი განუსაზღვრელია, უსწორმასწოროა. მისი გადაწყვეტილებაა გადმოხვევა, ბუდიდან ამოვარდნა, კერძო ინტერესის საზოგადოზე მალა დაყენება ჩვეულებრივი მოვლენაა. რაც უბედურობა თავს დაატყდა ჩვენს ქვეყანას წარსულში და დღეს სწორეთ ამ მიზეზით აიხსნება. მუდამ ხალხს მოსწყდებოდა მთელი წყება წყალწადებული ადამიანებისა და მათ მოევლინებოდა ბატონათ და მტანჯველათ უცხო ძალასთან დაკავშირებით. ესენი მირბოდენ წინეთ ჯერ სპარსეთში, შემდეგ რუსეთში თავიანთი ეგოისტური ინტერესების გასამარჯვებლათ ქართველი ერის ხარჯზე, ასე მირბიან მოსკოვის კარზე დღესაც ამ დაბეჩავებული ერის ნაძირალები.

და ასე სწუწნიან ხალხს მისი შინაური და გარეშე მტერი შეერთებული ძალებით. რით უძლებს ამ სეავეებს ერი? მხოლოდ ერთი თვისებით — მორალური ძლიერებით, ერთათ დგომით, საერთო შინაური ფრონტით, მაგარი სულით და გაუტყეხელი ნებისყოფით. მტერი მას არ შეუყვარდება. მტერმა ეს კარგათ იცის და ცდილობს მას შემოუაროს მისი მორალის გატყეხით, მის მებრძოლთა შორის შუღლის გაჩაღებით, ფრონტში ფრონტის შექმნით და ხალხისათვის ამ გზით ზურგიდან მახვილის ჩაცემით. გაყავი და იბატონე, გზა ძველი, გაცვეთილი, მაგრამ მუდამ ახლათ ამუშავებული. ამ ხაფანგს მუდამ გასავალი აქვს დაბნეულთა და მერყევ ელემენტთა შორის.

პოლიტიკა ბრძოლაა; ამ ბრძოლას ესაჭიროება შესაფერი აპარატი, ურყევი ორგანიზაციები; დაცვა ამ აპარატების გარეშე მტრისაგან ადვილია თუ მას ზურგი მაგარი აქვს, თუ შინაური მტრისაგან დაცულია. გაყოფილ ეკლესიას ეშმაკები ეპატრონებიან. ვისაც ეს ასე არ ესმის — მებრძოლი არ არის, პოლიტიკაში შემთხვევით შემოხიზნულია. მარტო ღმერთო, ღმერთოს ძახილით სამოთხეში ვერავინ შევა. 26 მაისს ესაჭიროება შესაფერი საქმე, გზა მისკენ მიმავალი. ის ითხოვს ბრძოლის მეთაურთა ისეთსავე მორალურ ძალას და ერთობას, როგორც არის თვით ხალხში. დაადევით ყური დედამიწას და გაიგონებთ საქართველოს მიწის გამოძახილს, გაიგონებთ ქართველი ერის სულისთქმას, მაჯისცემას და მიაგნებთ ნამდ-

ვიღ გზას. საქართველოს აქვს პოლიტიკური ხერხემალი, ის მტერმა ვერ გასტეხა და ვერც გასტეხს. ამ ხერხემალიდან გამომდინარეობს იქ, სამშობლოში, სოციალ-დემოკრატიული ორგანიზაციები და მასთან დაკავშირებული სხვა ანტისაბჭოთა პარტიები, აქ ნაციონალური მთავრობა და მის ირგვლივ დაწყობილი პარტიული ორგანოები. ამათი არსებობა დამოკიდებულია ქართველ ხალხზე, პასუხს აგებენ მის წინაშე და არავითარ გარეშე ძალას არ ძალუძს მათი გაუქმება და გზიდან გადაგდება.

ნაციონალურმა მთავრობამ მიიღო მანდატი დამფუძნებელ კრებისაგან, მას შეეურებს ტანჯული ერი და ის დარჩება თავის პოსტზე ბოლომდე, გამარჯვებამდე. 26 მაისი მისი დროშაა; ის მისი უმაღლესი გამომხატველი და დამცველია და მას ვერ დასწევს, ძირს ვერ დაუშვებს ვერავითარი საგარეო მომენტების წინაშე. საქართველოს ოფიციალური ლეგაცია იქნება თუ არა საფრანგეთში — ეს არ ვიცით, ვიცით მხოლოდ რომ ნაციონალური მთავრობა იქნება, მისი გამაუქმებელი ძალა უცხოეთში არ არის; მისი გაუქმება შეუძლია მხოლოდ მის შემქმნელს, მის დედას — ქართველ ერს.

საქართველოს მის ორი ათასი წლის ისტორიის მანძილზე დღეს პირველათ ყავს თავისი საკუთარი პოლიტიკური წარმომადგენლობა ევროპაში, პირველათ ყავს აქ პოლიტიკური ემიგრაცია. ყველა წინანდელი ემიგრაცია არ გაშორებია სპარსეთს, ოსმალეთს და რუსეთს. ევროპის ფართე წრეებმა პირველათ ახლა გაიგო ჩვენი ერის სულისკვეთება, მისი წარსული, აწმყო და მომავალი ლტოლვილება. თუ წინეთ ის გადაბმული იყო დასავლეთთან კულტურულათ, ახლა ის გადაება პოლიტიკურათ, ადამიანების საშუალებით. ეს დიდი მისია, ეს დიდი როლი, რაიცა წილათ ხვდა გადმოხვეწილ ქართველობას, უნდა იქნას შესრულებული ღირსეულათ, მოვალეობის შეგნებით და ერთგულებით. დაქსაქსულობა, დანაწილება, ერთიმეორის წინააღმდეგ დარაზმვა მიუტევებელი დანაშაულობაა ერის და ისტორიის წინაშე. საქართველოს პირველ პოლიტიკურ ემიგრაციამ უნდა აჩვენოს მაგალითი და იყოს ღირსეული წარმომადგენელი მებრძოლი ერის გაუტეხელობის, სულის სიმაგრის, ერთობის და მთლიანობის.

26 მაისი ჩვენი გამაერთიანებელია, ჩვენი მთლიანობის სიმ-

ბილოა, ჩვენი საერთო დროშაა. დღეს საქართველოს სინამდვილეში არ არსებობს შინაგანი განხეთქილების არც ერთი მენტი, არც პოლიტიკური, არც სოციალური, არც კულტურული და საზოგადოებრივი. ჩვენ ყველა ვიბრძვით არსებობის ძირულ, უდაო და მზუცილებელ საფუძვლისათვის. ჩვენ გვინდა ვიყოთ ჩვენი თავის ბატონი და პატრონი, როგორც ერი, როგორც ხალხი, როგორც პიროვნება. ყველა ეს უფლება წართმეული გვაქვს და ეს საერთო უბედურება აერთებს ყველას, განურჩევლათ რწმენისა, პროგრამული სხვადასხვაობისა და სოციალური მდგომარეობისა.

ჩვენ და ისინი, საქართველო და მისი მტარვალები, შუაში უფსკრულია, ხიდეები წაღებული. 26 მაისი ჩვენი ხარტია, მათი სასრჩობელაა...

მართველ ერს

საქართველოს ეროვნული მთავრობის თავმჯდომარემ მიმართა ქართველ ერს შემდეგი მოწოდებით:

სრულდება ათი წელი ქართველი ერის ტყვეობის, საქართველოს დაპყრობის და დამონების; წელნი მეტათ მწარე, მეტათ სისხლიანი, ტანჯვით და ცრემლით სავსენი.

ქართველ ერს უნახავს უცხო ურდოთა შემოსევა, განუცდია უცხო ძალთა რბევა და ძალმომრეობა.

მაგრამ მას არასოდეს არ უნახავს, არასოდეს არ განუცდია ის ტანჯვა-ვაება, ის სასტიკი უბედობა, რაიცა მას თავს დაატყდა ამ უკანასკნელ ათ წელიწადს.

წინეთ დამპყრობთა ნიაღვარი გადაივლიდა, ქვეყანა ისევ გამოიღვიძებდა, მისი მზე ამოანათებდა და თავისუფლების ყვავილები გაიშლებოდა.

დღეს დამპყრობელთა ნიაღვარი მუდმივით დაგუბდა ჩვენს ქვეყანაში, ის ყოველ ცისმარა დღეს ანადგურებს ერის სიმდიდრეს, მის ნივთიერ და სულიერ საუნჯეს; ის ყოველ დღე, ყოველ საათში ცელავს საუკეთესო შვილებს, ერს კვეთს საუკეთესო თავებს, აძევებს სამშობლოდან ხალხის მესვეურებს.

მტერი დაბანაკდა ჩვენს საკუთარ მიწა-წყალზე და შეიარაღებული ეწევა მუდმივ, შეუჩერებელ ომს უიარაღო მცხოვრებთა წინააღმდეგ.

ათი წელია სწარმოებს ეს ბრძოლა საქართველოს მოსახლობათ, ქართველობის დასამორჩილებლათ, ქართველი ერის მუხლზე დაცემულ საწყალთა ბრბოთ გადასაქცევათ.

მოსკოვის ტირანები ათი წელია ძღებიან ქართველი ერის სისხლით და ვერ გაძღენ, იტაცებენ მის სარჩო-საბადებელს და ვერ გაათავეს, ავსებენ თავდადებულ მოღვაწეებით ციხე-

ებს, სარდაფებს, ბნელ საკანებს, შორეულ გადაკარგულ ქუჩებს და ვერ გაავსეს.

დიდია ქართველი ხალხის ეს მძიმე ტანჯვა, განუზომელად ეს ამოდენა მისი წვალება, მწარეა ეს ხანგრძლივი მისი დევნა.

მაგრამ დიდი აღმოჩნდა ქართველი ერის გამძლეობა, არ შეირყა მისი სულიერი სიმტკიცე და რაინდული მხნეობა. მას მოსტაცეს თავისუფლება, მაგრამ ვერ დაიმორჩილეს. მას წაართვეს თავისთავის ბატონობა, მაგრამ ვერ დაიმონეს.

ქართველი ერი ამ მეათე წელსაც ისე მაგრათ დგას თავის უფლების, თავის სამშობლოს სადარაჯოზე, როგორათაც ის იდგა თავიდანვე, შემოსევის პირველ წელიწადს. დროთა ბრუნვამ ის ვერ მოსტეხა, გზა-კვალი ვერ აუბნია, მტერი მოყვარეთ და მოყვარე მტერათ ვერ მოაჩვენა. ის დგას თვალახილული, გონება ნათელი, მტერთან მტრულათ განწყობილი. დევნა მას აკაჟებს, თავდასხმა ავაჟკაცებს.

მტრის ბანაკი გარიყულია, ის უკმაყოფილო ერთი შემოქალტულია; მათ შორის ყველა შემაერთებული ძაფები დაწყვეტილია და მხოლოდ მტრობა მათი მოციქულია.

განა ეჭვია ვინ გაიმარჯვებს! ისტორიის ჩარხს უკუღმა ვინ დააბრუნებს? მოსკოველთა საქმე წაგებულია, ისინი ისტორიის მიერ განწირულია.

დროს რა მნიშვნელობა აქვს, იქნება ადრე თუ გვიან — ეს დამოკიდებულია მრავალ გარემოებაზე, მთავარია ის, რომ მტრის დამარცხება უეჭველია, მისი დასასრული გარდაუვალია. რა არის ათი წელი ხალხთა ცხოვრებაში? ის ერთი წამია, ერთი შეფრქვევაა. ქართველი ერი სწორეთ ასე შორს იხედებოდა და ამიტომ ქედი არ მოიხარა გამარჯვებულთა წინაშე. ის დარწმუნებულია მტრის დაცემაში, მის დარღვევაში, მისი ბოროტების აღმოფხვრაში და ეს რწმენა მას ამხნევეს, ასაკლდევეს ეს ათი წელიწადია.

და გამართლდა მისი ეს შორსმჭვრეტელობა, ახლა აშკარა გახდა ბრმათათვისაც ეს მისი რწმენა.

გავიდა ათი წელი და რას ვხედავთ? ვხედავთ მტერს დასნეულებულს, უკურნებელი იარებით დაავადებულს, გახრწნილს, თავის შინაგან წინააღმდეგობათა ბადეში გახლართულს და სასიკვდილოთ გამზადებულს.

ვხედავთ მის მოსაფლავეთ, დევნილ და წამებულ ხალ-

ხებს, გამხნეებულთ, იმედით აღსავსეთ, უკანასკნელი ბრძო-
ლისათვის გამზადებულთ. ჩვენ მარტონი აღარა ვართ, ჩვენ
გვემატება ახალი მოკავშირენი; ისინი კი, პირიქით, შარტოვ-
დებიან, კარგავენ ძალას, შორდებიან მთელ ქვეყანას და უფსკ-
რულისაკენ მიექანებიან.

მოსკოველთა დღე დათვლილია, მათი მზე ჩადის, ჩვენი მზე
ამოდის, განთიადი მოახლოვებულია.

საქართველოს კანონიერი მთავრობა, უცხოეთში გადმოხვე-
წილი და აქ ერის დაკარგული უფლებებისათვის მებრძოლი,
ამ ათი წლის თავზე შორიდან უძღვნის სალამს მთელ ქართვე-
ლობას და მას უთვლის; ჩვენ აქ ძველებურათ მაგრათ ვდგა-
ვართ ქვეყნის სადარაჯოზე, ჩვენი გული სცემს თქვენ გულ-
თან ერთათ, თქვენი სული გვაძლევს აღფრთოვანებას. მომავალ
დიად გარდატეხას შევხვდეთ მთლიანათ, საერთო ნებისყოფით,
საერთო სულისკვეთებით და სხვა ჩვენებრ დატანჯულ ხალ-
ხებთან ერთად აღვმართოთ ჩვენი დროშა, დროშა საქართველოს
დემოკრატიული რესპუბლიკის აღდგენის, კავკასიის ხალხთა
კონფედერატიული კავშირის დაარსების და სხვა საბჭოთა
უღლისაგან განთავისუფლებულ ხალხებთან ძმური დამოკიდე-
ბულების და კეთილი მეზობლობის დამყარების.

მოწინავე კაცობრიობა თქვენ თავდადებულ ბრძოლას შეეუ-
რებს!

დიდი თარიღი

არის თარიღი, რომელსაც უკუღმართ ცხოვრების ბრუნვა ვერასოდეს ვერ წაშლის. რაც უფრო შორს მიიმალება ის ისტორიის მანძილზე, მით უფრო მეტი შარავანდედით შეიმოსება და მომავალ თაობათა მეტათ სათაყვანებელი გახდება.

სწორეთ ასეთია 1924 წლის აჯანყება საქართველოს. ხალხმა სცადა ადგომა, მტრის ბორკილთა დამსხვრევა და ის დამარცხდა. მაგრამ განა ყველა აჯანყება გამარჯვებულა? ანდა ქვეყნათ განა მოიპოვება ისეთი ერი, რომელსაც ისტორიის მსვლელობაში მწარე დამარცხება არ განეცადოს?

აჯანყებამ მრავალი მსხვერპლი შეიწირა. მუხთაღმა და ვერაგმა მტერმა საკანში გამომწყვდეული, ბრძოლის ველს გაშორებული მრავალი ათასი საუკეთესო მებრძოლი გაჟლიტა. მაგრამ «ცრუ და მუხთალი სოფელი, მიწყვი, ავისა მქნელია». მუდამ ასეთია ბუნება მტარვალთა: თავის სიმბდალეს სისასტიკით ფარავენ.

პირიქით, ასეთია ცხოვრების წესი, რომ დამარცხება ჩაგრულ ერს ახალ ბრძოლისაკენ მოუხმობს. რაც უფრო მწარეა მტარვალთა მიერ მიყენებული ჭრილობა, მით უფრო დიდია სურვილი მონობის დამხობის და თავისუფლების აღდგენის.

ასეთია ისტორია ყველა ჩაგრულ ერისა. ან კი რას წარმოადგენს თვით საქართველოს ისტორია, თუ არა განუწყვეტელ მოთხოვრებას აღმოსავლეთის დესპოტთა შემოსევა-აოხრებისას და ქართველ ერის გამუდმებულ ცდას დამპყრობთა დაძლევა განდევნისა და შერყეულ ეროვნულ კერის აღდგენისათვის?

დაღმართს აღმართი მოსდევს. ეს არის კანონი ბუნების. დამარცხებას გამარჯვება მოყვება — ეს არის კანონი ცხოვრების.

აი ეს აფრთხობს მტარვალთ და მათ მოსვენებას უკარგავს.

მტერი ჩვენზე არა ნაკლებათ გრძნობს, რომ 1924 წლის აჯანყებით საქართველოს ისტორიაში შეიქმნა ახალი ეფუძვლება, იშვა ახალი ძალა. თუ ვინმე წინეთ ყოყმანობდა, დღეს ეს მოიხსნა. თუ წინეთ ვინმეს ეგონა, რომ შეიძლებოდა რუსეთთან საერთო ენის გამოძებნა და მასთან ფეხდაფეხ სვლა, ეს 1924 წელმა საბოლოოთ დამარხა. თუ ვინმე ფიქრობდა, რომ ქართველი ერი უცხო ბატონობას შეეჩვეოდა, შეჩვეულ ჭირს უნებლიეთ შეურიგდებოდა და მის წინაშე ქედს მოიხრიდა, აგვისტოს აჯანყებით ასეთი ილუზია გაქრა.

საუკეთესო მებრძოლთა სისხლმა მტარვალსა და ჩაგრულ ერს შორის აღმართა გარდაუვალი კედელი. 1924 წელს გაწყდა უკანასკნელი ძაფი და ამოიხარა ორმო გაბატონების მოტრფიალე რუსეთსა და თავისუფლებისა და დამოკრახიისათვის მებრძოლ საქართველოს შორის.

დიდი თარიღი! ახალი ხანის დასაწყისის მოვლენა!

მართლაც, 1924 წელს საბოლოოთ გაშიშვლდა საბჭოთა რუსეთი მთელი კაცობრიობის წინაშე. ის თვალთმაქცურათ აღმოსავლეთის ერებს თვითგამორკვევის უფლებას უთავაზებდა და მსოფლიო იმპერიალისტთა ბატონობის დასამხობათ უზმობდა. ლამაზი ფრაზა, ხალხთა თვალის ასახვევათ იოლი იარაღი!

და აი 1924 წ. ქართველთა აღდგომა, რუსეთის წინააღმდეგ მთელი ერის დარაზმვა და სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლის გაჩაღება. საბჭოთა რუსეთის იმპერიალიზმი გაშიშვლდა, მისი ბარბაროსობა მთელი ქვეყნის წინაშე ერთი დაკვრით დამტკიცდა, მტარვალს ნიღაბი ჩამოეხადა და მისი მილიტარისტული ბუნება ყველასთვის თვალსაჩინო შეიქნა.

ამავე დროს თვით რუსის ხალხი საღათას ძილს მისცემია და მტარვალთა ბატონობას ადვილათ იტანს, ხოლო პატარა საქართველო მთელი თავისი ძალღონით ბოლშევიკურ ტირანიას ომს უცხადებს და დემოკრახიის გაბატონებას ესწრაფვის. რა კონტრასტია! რა იშვიათი მოვლენა! არაჩვეულებრივი აღფრთოვანება და საუკეთესო მებრძოლთა თავდადება და სახელოვანი სიკვდილი!

ამიტომ არის თვით ომით მოქანცული კაცობრიობაც შეირყა. საქართველოს დიადი სახე მის წინაშე მთელი თავისი რაინდობით წამოიჭიმა. საქართველომ მოიპოვა ის, რაც მან

ვერ შესძლო თვით სამი წლის დამოუკიდებელ არსებობის
არა მხოლოდ ოფიციალური ქვეყანა, არამედ თვით ფართო
მოკრატია დარწმუნდა, რომ ქართველი ერი ფსიქოლოგიურათ
დამოუკიდებელი სახელმწიფოა, რომ მისი თავისუფლება უზ-
რუნველყოფილია, ფეხზე დადგომა და მტარვალთა საბოლოო
შემუსვრა დროის საკითხია.

ვინ არ იცის, რომ თუ თვით ძლევამოსილი იმპერიებიც ირ-
ყევა, ეკონომიურათ გამოფიტულ საბჭოთა კავშირს ახალ სასი-
ცოცხლო ძალას ვინდა შემატებს და ვინ განამტკიცებს.

იმპერიალიზმი თავის მრავალ დანაშაულთა სიმძიმის ქვეშ
თვითვე ეცემა, დემოკრატიის ამოძრავებისა და ხალხთა გამო-
ფხიზლების მსხვერპლი ხდება და სამარეში მიემართება. უმს-
გავესო საქმე ყოველი მოკლეა, მით ოხერია.

ქართველმა ერმა 1924 წ. დაამტკიცა, რომ მას არ შეუძლია
შეურიგდეს მონობას, რომ თავისუფლების მოსაპოვებლათ არა-
ვითარ მსხვერპლს არ ერიდება, ვინაიდან «ვარდი უეკლოთ არა-
ვის მოუკრეფია».

მტერი ხარობს, რომ ქართველ ერს საუკეთესო შვილები
მოსტაცა. აღარ არიან: ნოე ხომერიკები, ბენია ჩხიკვიშვილები,
ვალიკო ჯუღელეები, გოგიტა ფაღავეები და სხვანი, რომელთა
სახელი ლეგიონია! მით უარესი მტარვალთა და ერის ორგულ-
თათვის! ჩვენ საუკეთესო მეგობართა, თავდადებულ ამხანაგთა
და ერის განთავისუფლებისათვის ყველაზე წამებულ ქართ-
ველთა სისხლი ერს ბრძოლაში ახალ ძალებს უმატებს, ცხოვ-
რებას აფორიაქებს და საბოლოო შეტევისაკენ მოუხმობს.

1924 წელი უკვდავია! ის საქართველოს საბოლოო გამარჯ-
ვებას ამზადებს.

ერის თვითგამორკვევა

სოციალიზმის ერთი ძირითადი პრინციპთაგანია ერის უფლება თვითგამორკვევისა.

რას ნიშნავს ეს დებულება, რა საფუძველზეა ის აგებული და რა ფორმას იღებს პოლიტიკაში?

ერი, ეროვნული იდეა, სრულიად ახალი მოვლენაა, ის გასული საუკუნის ღვიძლი შვილია. წინეთ პოლიტიკური მოძრაობის კალაპოტი იყო არა ეროვნება, არამედ საზოგადოება, რომელიც დგებოდა და იშლებოდა გარეშე ერის დამახასიათებელ ნიშნებისა. საშუალო საუკუნეთა ბატონები — თავად-აზნაურობა და სამღვდლოება — სავსებით კოსმოპოლიტური სოციალური ერთეულია და მოკლებულია ყოველგვარ ნაციონალურ სულიკვებებს. მრეწველობის განვითარება და ბურჟუაზიული ურთიერთობის აღორძინება პირველათ იწყებს საზოგადოების დანაწილებას ეროვნული ნიშნებით. ეს მიმდინარეობა იურიდიულ სფეროში იხატება რევოლუციებით, გამოღვიძებით ხალხის, როგორც დემოკრატიის და ერის, როგორც ნაციონალური ერთობის. ეს დიადი მოძრაობა ევროპას მოსდო ნაპოლეონის ომებმა და ძირბუდიანათ ააფორიაქა ძველი რეაქციონური წესწყობილება.

წინანდელი კოსმოპოლიტური საზოგადოება ახლა იღვიძებს დემოკრატიულ და ეროვნულ საზოგადოებათ. ეს პირველი ნაბიჯი პოლიტიკაში მარცხდება, ძველი ქვეყანა მასზე შურს იძიებს ვენის კონგრესით (1815 წ.) და «წმინდა კავშირის» დაარსებით. ეს დიპლომატიური ხუზულა ერთი დაკვრით ინგრევა ორმოცდარვაში და რევოლუცია ევროპის საერთაშორისო მოვლენათ ხდება. დამარცხებულ მიმდინარეობამ კვლავ იფეთქა და თან ჩაითრია თითქმის ყველა ხალხი და ერი. ის აღმოჩნდა საკმაო ძლიერი დროგადასული წყობილების დასანგრევათ, მარა ნაკლებათ ძლიერი თავის ბატონობის დასამყარებლათ. «წმიდა

კავშირი» ვეღარ შედგა, ახალი იდეია ცნობილ იქნა, მარჯვნივ დაეპატრონა ძველი ბატონები. იწყება ლიბერალიზმის გავრცელება კონსერვატორების მიერ. ბრძოლა ეროვნების და დემოკრატიის წინააღმდეგ დებულობს ახალ სახეს. დამორჩილება ხალხის და ნაციის ცენზიანი კონსტიტუციის საშუალებით გამოცხადდა მთავარ ფარხმალათ ინტერნაციონალური რეაქციონისა. ამ მდგომარეობას არ ურიგდებიან პროლეტარიატი და დამორჩილებული ერები. ბრძოლა გრძელდება.

როგორც ხედავთ, ერის თვითგამორკვევა ისტორიულათ გასინჯული, არის ერთი შტო ხალხთა პოლიტიკური თვითგამორკვევისა, ნაწილია დაჩაგრულთა საერთო განმათავისუფლებელი მოძრაობისა. ისინი ერთათ მიდიან, ერთ სათავეში თავს იყრიან. მათი ერთათ აცმა, ერთ პრინციპიალურ მთელათ და პროლეტარიატისათვის სავალდებულოთ გამოცხადება პირველათ მოახდინა კარლ მარქსმა პირველი ინტერნაციონალის პირველსავე სხდომაზე თავის «დამაარსებელ მიმართვაში», 1864 წ. აქ ჩვენ ვკითხულობთ:

«უსირცხვილო დადასტურება, სასაცილო თანაგრძნობა თუ იდიოტური გულგრილობა, რომლითაც ევროპის მაღალი კლასები შეხვდენ რუსეთის მიერ დაპყრობას კავკასიის სიმაგრე — მთის და გმირული პოლონეთის დაკვლას, დაპყრობა უდიდესი და დაუბრკოლებელი ამ ბარბაროსული სახელმწიფოს მიერ, რომლის თავი ძვეს პეტერბურგში, ხოლო ხელებს კი ვხედავთ ევროპის ყველა კაბინეტებში — ყველა ამან ასწავლა მუშებს აუცილებლათ თვალყური ადევნოს ინტერნაციონალური პოლიტიკის საიდუმლოებას, მათ საკუთარ მთავრობათა დიპლომატიურ მოქმედებას და მას ებრძოლოს ყოველნაირი საშუალებით. ხოლო როცა მუშები დაინახავენ, რომ არიან უძლურნი მათ ხელი შეუშალონ თავის მოქმედებაში, საჭიროა მათ საერთო შეთანხმებული პროტესტი განაცხადონ და მოითხოვონ კანონები მორალის და სამართლიანობის, რომელიც უნდა მართავდეს დამოკიდებულებას ადამიანთა შორის, იქნას შემოღებული უზენაეს წესათ ერთა შორის დამოკიდებულებისა. ბრძოლა აი ამნაირი საგარეო პოლიტიკისათვის ნიშნავს მონაწილეობის მიღებას მუშათა განთავისუფლების ბრძოლაში».

ცხადია, მარქსის აზრით — ბრძოლა ერის თავისუფლებისათვის დამპყრობელთა წინააღმდეგ ნიშნავს ბრძოლას მუშათა

განთავისუფლებისათვისაც. ეს საერთო პროლეტარული ბრძოლაა. ამ პრინციპის გატარება მოითხოვს კავკასიის დემოკრატიული თვის განთავისუფლებას უცხო უღლისაგან. მარქსი იძლევა არა მარტო თეორიულ დებულებას, არამედ ბრძოლის კონკრეტულ საგანსაც. დაპყრობა ერთი ერისა მეორისაგან, ისე როგორც ერთი პიროვნებისა მეორისაგან, დაგმობილია, თავისუფალი შეთანხმებული ურთიერთობა ერთა შორის, ისე როგორც ადამიანთა შორის, უმაღლეს წესათ წამოყენებულია. აი ამას ნიშნავს ერის თვითგამორკვევა, ეს არის უფლება ერის თავისუფლათ, სხვა ერის ძალდაუტანებლათ გააწესრიგოს თავისი ცხოვრება და სხვა ერებთან დამოკიდებულება. ეს აზრი რევოლუციებში იქნა შემდეგ ჩამოყალიბებული ინტერნაციონალურ კონგრესებზე.

ამნაირათ, სოციალისტური შეხედულება ნაციათა ურთიერთობაზე გამომდინარეობს მისი შეხედულებისაგან ადამიანთა ურთიერთობაზე. ორივე აგებულია ერთ მთავარ დებულებაზე — თანასწორობაზე. ყველა ერი, მიუხედავათ მისი რიცხვისა და მდგომარეობისა, თანასწორია, ერთნაირი უფლების მატარებელია. თავისუფალი შეთანხმება საერთაშორისო უფლების ერთათ ერთი გზა და ხილია.

აი ეს შეხედულება შეითვისა შემდეგ ბურჟუაზიიდან გამოსულმა რევოლიუციურ დემოკრატიამ, რომელმაც 1873 წ. თავის ინტერნაციონალურ კონგრესზე იტალიის პატრიოტების (გარიბალდი, მაძინი და სხ.) და საფრანგეთის რადიკალების (ვიქტორ ჰუგო, მიშლე, კინე და სხ.) მეთაურობით გამოიტანეს «ხალხთა უფლების დეკლარაციის» ზოგი მუხლი:

«ყველა ხალხი ურთიერთშორის თანასწორია, მიუხედავათ მათი ტერიტორიის რაოდენობისა და მოსახლეობის სისქისა».

«არავითარ პიროვნებას, არავითარ მთავრობას, არავითარ ხალხს არ შეუძლია კანონიერათ, რაიმე მომიწევებით დაეპატრონოს მეორე ხალხს ანექსიით, დაპყრობით თუ სხვა რაიმე საშუალებით».

«ყველა ხალხს აქვს უფლება შემოსევის უკუქცევისათვის მოიხმაროს თავისი ტერიტორიის ყველა რესურსები, მცხოვრებთა ყველა პირადი თუ კოლექტიური ძალა»*).

*) დეკლარაცია «მშვიდობიანობის და თავისუფლების ინტერნაციონალური ლიგისა».

პრინციპი ხალხთა თანასწორობისა არის პრინციპი სოციალისტური და რევოლუციური დემოკრატიის. დაჩაგრულნი ვართ თა ვველა ჭეშმარიტი პატრიოტები ამ ორ მიმდინარეობას ეკუთვნოდენ.

სულ სხვაა პრინციპი ნაციონალისტებისა. ისინი ერის სრულუფლებიანობას აღიარებენ მხოლოდ თავის ერისათვის, ხოლო სხვა ერს, სადაც კი მიახვლებენ, იმორჩილებენ. ნაციონალიზმი მთავარი პოლიტიკური შინაარსია იმპერიალიზმის.

სოციალისტური და ნაციონალისტური შემეცნება ნაციისა წარმოადგენს ორ მოპირდაპირე მიმდინარეობას, რომელთა შორის მუდმივი ბრძოლაა. მათ შორის მომწყვდეული რევოლუციური დემოკრატია თითქმის სავსებით გაიღესა, გაითქვიფა და ბოლოს დაიშალა. ამ ჟამათ «ადამიანის უფლებების» სახელით ის ცდილობს აღდგეს და ინტერნაციონალურ ორგანიზაციით გახდეს.

ერის თვითგამორკვევის პრინციპიალურ დებულებისაგან პრაქტიკულ პოლიტიკათ გადასაქცევათ საჭიროა ერთი პირობა— დაჩაგრული ერის გაცნობიერება და დამჩაგრელის წინააღმდეგ დარაზმვა. ის უნდა გრძნობდეს თავის თავს თანასწორათ გაბატონებულ ერთან, საკუთარი განვითარების და გზის აუცილებლობას, თავის თავის პატრონობის შესაძლებლობას. ასეთი ცვლილება ხდება არა ავტომატის და პროპაგანდის საშუალებით, არამედ ობიექტიურ, ისტორიულ გარემოებათა ძალდატანებით. 1848 წელს ჩეხოსლოვაკები არა თუ არ ითხოვდენ თავისთვის რაიმე უფლებებს, არამედ ეხმარებოდენ მეფის მთავრობას ვენგრელთა მოძრაობის ჩასაქრობათ. საქართველო მესამოცე წლებში არა თუ არ ეხმარებოდა მთას რუსეთის წინააღმდეგ, არამედ პირიქით, ეხმარებოდა რუსეთს მთის წინააღმდეგ. ჩეხელები და ქართველები თავის ინტერესებს არ ყოფენ ამ ხანაში გაბატონებული ერის ინტერესებისაგან. საქართველოს სოციალ-დემოკრატიაჲმ ეს ისტორიულათ ბოძებული ნიადაგი თავიდანვე იცნო და მასზე აავო თავისი ცხოველმყოფელი მოღვაწეობა. მარა როგორც კი გარემოება შეიცვალა და ისტორიაჲმ ერი შემოაბრუნა ნაციონალური პოლიტიკის შარავზაზე, პარტიაჲც შემობრუნდა მასთან ერთათ და ერის თვითგამორკვევა პრაქტიკული პოლიტიკის საგნათ აქცია.

ამნაირათ, ერის თვითგამორკვევის პოლიტიკური მატარებელია თვით ერი. ეს უპირველესი და უცილობელი პირობაა მი-

სი გატარებისა. აქ, ამ გზაზე, მას ხედება მოწინააღმდეგე პო-
ლიტიკური მიმდინარეობანი, გაბატონებული ერეს მეთაურ
კლასების ნაციონალური პოლიტიკა, მათი ნაციონალიზმი და
იმპერიალიზმი.

იმპერიალიზმი გამოიხატა ომებში, მძლავრის მიერ სუსტის
დარბევაში და დამარცხებაში, ხოლო რევოლუციური დემოკ-
რატიზმი და ერის თვითგამორკვევა იტალიის აღდგენაში და
წვრილ ერთა განმათავისუფლებელ მოძრაობაში. ერთა და მუ-
შათა მოძრაობამ აიძულა იმპერიალისტები ყველა ქვეყნისა
შეთანხმებულიყვნ და ამ საერთო მტრის წინააღმდეგ ერთათ
დამდგარიყვნ. ხმალი ქარქაშში ჩააგეს და საერთაშორისო კონ-
ფერენციები დაიწყო. დიდი სახელმწიფოები შეთანხმდნ და
ქვეყანა გაინაწილეს. და რომ ეს განაწილება მისაღებათ გა-
მოეტანათ, მას სახელი გამოუცვალეს, დამპყრობის და ანექ-
სიის მაგიერ დაარქვეს «გავლენის სფერო». ამით ვითომ მშვი-
დობიანობა დამყარდა.

ნათქვამია: კაცი ბჭობდა, ეშმაკი იცინოდაო. ამ ეშმაკის
როლს ასრულებს იგივე იმპერიალიზმი, იგივე ნაციონალიზმი,
რომელიც თავის საზღვრებში ვერ ისვენებს, არ ისვენებს და
მუდამ «ხელის მოსათბობს» ეძებს. მსოფლიო ომმა იფეთქა,
მთავარი იმპერიალისტურ-პოლიციური სახელმწიფოები დაინგ-
რენ და ამით გზა გაეხსნა სოციალისტურ ნაციონალურ პოლი-
ტიკას. ვილსონმა მთელი თავისი სახელოვანი დეკლარაცია ამ
პოლიტიკაზე ააგო. ერთა თვითგამორკვევის უფლება სახელმ-
წიფო უფლებათ გამოაცხადა. დაარსდა მთელი რიგი ნაციონა-
ლური სახელმწიფოებისა. მარა ვინაიდან ბურჟუაზიული იმპე-
რიალიზმი არ მომკვდარა, ის დაბნეულობისაგან ჩქარა გამო-
ვიდა და ძალა მოიკრიბა, ხოლო მეორე მხრით აღორძინდა მე-
ფური იმპერიალიზმის ალაგას ბოლშევიკური იმპერიალიზმი,
ამიტომ ერთა თანასწორობის პრინციპი სავსებით ვერ გატარდა
ვერც ევროპაში, ვერც აზიაში და აფრიკაში. მოსკოვმა დაიწყო
ძველი იმპერიის აღდგენა, ევროპამ გამოსჭრა ნაციონალური
ერთეულები არა ნაციონალური მოსახლეობის, არამედ «პოლი-
ტიკური წონასწორობის» მიხედვით და მით შექმნა მრავალი
ახალი კერა ნაციონალური შუღლისა*). ერთი კი აშკარაა —

*) ვერსალის ზავით ნაციონალურ უმცირესობათ უნდა მიეცეს გარან-
ტია თავისი კულტურის განვითარებისა.

«სფეროების» პოლიტიკა გაკოტრდა, დასავლეთში ის დასაქმრ-
და. იმპერიალიზმი უფრო მორცხვ სახეს ღებულობს. სამხრეთ-
როთ ამ გაკოტრებულ პრინციპს მოსკოვი ჩაებლაუჭა და ის
თავისათ გამოიტანა. ჩინურიმა ეს აშკარათ აღიარა და მით
საქართველოს დაპყრობას ფარდა ახადა. მან ცაკის უკანასკ-
ნელ სესიაზე თბილისში წარმოსთქვა შემდეგი:

«ბათომიდან ინგლისელების წასვლის შემდეგ ლოიდ ჯორჯ-
მა განუცხადა ამხ. კრასინს, რომ ინგლისი არ ჩაერევა საბჭოთა
რესპუბლიკისა და კავკასიის ურთიერთ დამოკიდებულებაში და
რომ იგი კავკასიას უცქერის როგორც საბჭოთა რესპუბლიკის
გავლენის სფეროს» («კომუნისტი», 5 მარტი, 1925 წ.).

ე. ი. ლოიდ ჯორჯმა ნება დართო ჩინური სსსრ-ის საქართველო
თავის «გავლენის სფეროში» მოექცია, რაიცა გამოხატა მის
ანექსიაში. აქ მოხდა ბოლშევიკური და ბურჟუაზიული იმპე-
რიალიზმის შეთქმულობა თავისუფალი ერის წინააღმდეგ. მარქ-
სი ითხოვდა კავკასიის განთავისუფლებას რუსეთისაგან, ლოიდ
ჯორჯი კი, პირიქით, მას უტოვებს რუსეთს, ხოლო ჩინური
ემყარება არა მარქსს, არამედ ლოიდ ჯორჯს, ის სცნობს არა
ნაციონალ თანასწორობას, არამედ მათ ანექსიას!

ბოლშევიზმი ნაციონალურ საკითხშიც, ისე როგორც პო-
ლიტიკურში და ეკონომიურში, სავსებით გამოეყო სოციალიზმს
და აშკარათ ააფრიალა იმპერიალისტური დროშა. ის მართალია
ყვირის ერის თავისუფლებაზე, მარა იმ ერის, რომელიც მის
ხელში არ არის და მას ვერსაიდან ვერ უდგება. აქაც მას აინ-
ტერესებს არა ერის სვე-ბედი, არამედ წაქცევა მისი კონკურენ-
ტის, მისი მოწინააღმდეგე იმპერიალისტური სახელმწიფოსი.
ეს არის აღდგენა პრიმიტიული იმპერიალიზმის. მოსკოვი ექა-
ნება სულ უკან-უკან, გასული საუკუნის მესამოცე წლების სა-
ერთაშორისო ინტრიგის და შუღლის პოლიტიკისაკენ.

ამგვართ, სოციალისტურ ნაციონალურ პოლიტიკამ საკ-
მაოთ შეანგრია იმპერიალიზმის კედელი, მარა სავსებით ის
ვერ დალენა. მისი მტერია აშკარათ ბოლშევიზმი, მორცხვათ
ბურჟუაზია. მარა ამ უკანასკნელს ებრძვის ყველა ფეხის ნა-
ბიჯზე გამძღავრებული სოციალისტური ინტერნაციონალი და
არ ანებებს თავისი პოლიტიკის პირდაპირ გატარებას. ევროპა
დღეს იმყოფება სოციალიზმის მძღავრ გავლენის ქვეშ. ეს
გავლენა არ არის მხოლოდ საბჭოთა ქვეყანაში, იქ ოპოზიცია

ჩაკლულია, ავანტიურისტთა ვიწრო წრე გაბატონებულია. საი-
ღუმლო დიპლომატია, შეთქმულობა, ძალმომრეობა, მკაცრ-
ნების მთავარი ფარხმალია. მთელი მათი საგარეო მოქმედება
წყვედადით მოცული და ყოველივე პასუხისმგებლობას მოკ-
ლებულია.

თუ მარქსს ადამიანთა თანასწორობის პრინციპიდან გამო-
ყავს ერთა თანასწორობა, ბოლშევიზმს პირიქით ადამიანთა
უთანასწორობისაგან გამოყავს ერთა უთანასწორობა. დემოკრა-
ტიის ძირითადი დებულების უარისყოფა თავისთავათ გულისხ-
მობს ერის უფლების უარისყოფასაც. ნაციის თვითგამორკვე-
ვის მთავარი მტერი მოსკოვში ზის.

დღეს მსოფლიოში იბრძვის ორი პოლიტიკური ძალა უფ-
როსობისათვის. ერთი მხრით დგას სოციალისტური ინტერნა-
ციონალი და მუშათა საერთაშორისო სინდიკალური ორგანი-
ზაცია, მეორე მხრით ბურჟუაზია, ბოლშევიზმი და მათი მო-
კავშირე ძველი და ახალი ბატონები. ეს მათი სოციალური და
პოლიტიკური წინააღმდეგობა ნაციონალურ სფეროში ნიშ-
ნავს წინააღმდეგობას იმპერიალიზმსა და ერის თვითგამორკ-
ვევას შორის. იმპერიალიზმი დამარცხდა, მარა გატეხილი არ
არის; ერის თვითგამორკვევამ გაიმარჯვა, მარა გაბატონებული
არ არის. ქართველი ერის თვითგამორკვევა მოხვდა ამ კალა-
პოტში და განიცადა მისი ბედი — გამარჯვება და დამარცხება.
ის დგას ნაციონალურ კვანძის ცენტრში და როგორც კი ეს
კვანძი ისევ დაიწყებს დახსნას — იქიდან პირველ ყოვლისა სა-
ქართველო უნდა გამოვიდეს თავისუფალი და აღდგენილი.

მიმდინარე პოლიტიკა

არის ორი პოლიტიკა, ორი იდეური მიმდინარეობა, ყოველგან, ყველა დიდ თუ წვრილმან მოვლენაში დაპირდაპირებული და ერთი მეორის უარის მყოფი. ერთია ბოლშევიკური, მეორე სოციალისტური.

პირველი თავის მოქმედებას, თავის მერმისს აგებს დასავლეთ ევროპის არევდარევაზე, სახელმწიფოთა შორის გაღვივებულ შუღლზე, წარმოების დაუძღურებაზე, ერთა კონფლიქტებზე, ომზე და დამარცხებაზე, მასის გალატაკებაზე და დაცემაზე. ის ამ ჭაობში ხარობს, ამ უბედურებაში ეძებს თავის სასიცოცხლო წყაროებს.

მეორე, სოციალიზმი, კი პირიქით, მთელ თავის მოქმედებას, მთელ თავის მომავალს აგებს მშვიდობიანობის დამყარებაზე, დასავლეთ ევროპის შეთანხმებაზე, ერთა და სახელმწიფოთა ერთობაზე, წარმოების გამდიდრებაზე, მასის ნივთიერთ და მორალურათ გაღონიერებაზე, ერთი სიტყვით საერთო აღორძინებასა და ამაღლებაზე.

ეკონომიური და პოლიტიკური განვითარება კლავს ბოლშევიზმს, ართმევს სარბიელს, უსპობს ნიადაგს და აქცევს მას არარათ. ის თან ატარებს ყველა თვისებას იმ ჭირისას, რომელიც ყოველთვის ომს მოყვებოდა ხოლმე. როგორც კი ომი ბოლოვდებოდა, მინგრეულ-მონგრეული ქვეყანა კალაპოტში დგებოდა და სოციალური კანონები ნორმალურათ ამუშავდებოდა, ჭირიც კარგავდა საკვებ მასალას და ქრებოდა.

სოციალიზმი მიიღტვის ომით მოწამლული ატმოსფერის გაჯანსაღებისაკენ, ხალხთა შორის დაწვევტილ ძაფების აღდგენისაკენ, ეს არის იმავე დროს სურვილი და მოთხოვნილება ყველა ხალხის, მთელი კაცობრიობის, გარდა იმ მცირედი ნაწილისა, სპეკულიანტების და მეზარბაზნეების, რომელნიც ომით და სისხლის ღვრით იტენენ ჯიბეს და იძენენ კაპიტალს.

ამნაირათ, ერთი მხრით დგას ბოლშევიზმი და მეტოქეობის-
ტულ-სპეკულიანტური ბურჟუაზია, მეორე მხრით, სოციალიზ-
მი და მთელი დანარჩენი კაცობრიობა.

ბრძოლა ამ ორ ბანაკს შორის წარმოებს ყოველ ფეხის ნა-
ბიჯზე, პირველ ყოვლისა, მიმდინარე პოლიტიკაში.

მთავარი პოლიტიკური მომენტი, რომელიც ყოფდა დასავ-
ლეთს ომამდე და ყოფს დღესაც, არის კონფლიქტი საფრან-
გეთს და გერმანიას შორის. ის წარმოიშვა შესამოცდაათე წლე-
ბიდან, როგორც ნაყოფი ნაპოლეონ შესამის და ჰოპენცოლერნ-
თა პირადი პოლიტიკის, რასაც მოყვა ომი და დამარცხება, წი-
ნეთ საფრანგეთის, ახლა გერმანიის. ევროპის ატმოსფეროს
გაწმენდა მოითხოვს პირველ ყოვლისა აი ამ კონფლიქტის ამო-
წურვას, ყოველ შემთხვევაში მის მიწელებას, თანხმობის და
კეთილ-შეზობლობის ჩამოგდებას მოდავეთა შორის. მარა ამ
შემთხვევაში რუსეთი რჩება გარიყული. ის ვეღარ ითამაშებს
ვერც «საერთაშორისო ჟანდარმის», ვერც «საერთაშორისო
დამსგრვევლის» როლს. ამიტომ ცარიზმი მთელი თავისი ძალ-
ღონით ებრძოდა ამ თანხმობის პოლიტიკას და ემსახურებოდა
შულღს. ის მოეველინა საფრანგეთს მოკავშირეთ და მხსნელათ.
ბოლშევიზმი ამ ჟამათ პირწმინდათ იმეორებს ამავე პოლიტი-
კას; ის მოეველინა მეგობრათ გერმანიას საფრანგეთის წინა-
აღმდეგ და ლამის ეს მდგომარეობა სამიღღემწიით შეინარ-
ჩუნოს.

მაგრამ აი გერმანიამ უცებ პირი იბრუნა საფრანგეთისაკენ
და მას შიმართა მოთხოვნით — მოვრიგდეთო. საფრანგეთმა ამ
მომართვას ზელი წაატანა და ინგლისის დასტურით თანხმობით
უპასუხა. დაიბადა პირველათ ამ ორ მეტოქეთა დაახლოვების
შესაძლებლობა. შემოფოთდა მოსკოვი, აწრიპინდა ბოლშევიკუ-
რი კალმები, ამუშავდენ დიპლომატები ამ შესაძლებლობის ჩა-
საშლელათ. ისინი ახლა იმეორებენ იმ კომპანიას, რომელიც
მათ ასტეხეს დაუსის წინააღმდეგ, ე. ი. წინააღმდეგ გერმანიის
ფინანსიური გაჯანსაღებისა და საკუთარ, რუსეთზე დამოუკი-
დებელ ფეხზე დადგომისა. დაუსის პლანი განხორციელდა, მოს-
კოვი დადუმდა. გერმანია გადაჭრით დაადგა დასავლეთის ეკო-
ნომიურ ორიენტაციას და ახლა ის ამას აკვირგვინებს პოლი-
ტიკურათაც. ეს კი ქმნის სრულიად ახალ საერთაშორისო მდგო-
მარეობას მოსკოვისათვის.

პირველ ყოვლისა უნდა გავითვალისწინოთ თვით მათი მო-
რიგების შინაარსი. სოციალისტები მოითხოვენ ერთა საერთო
კავშირის დამყარებას ყველა სადაო საკითხის საველდებულო
მედიატორული წესით გადაჭრით. ვინც ამ წესს არ დაემორჩი-
ლება და ხმაღს იმიშვლებს — ის ისჯება ყველა მოკავშირეთა
შეერთებული ძალდონით. ამ კავშირს მეთაურობს ნაციათა ლი-
გა. დაიბადა ქენევის პროტოკოლი მაკდონალდის და ერიოს მე-
თაურობით. პროტოკოლს აუხირდენ რეაქციონერები და გააკე-
თეს მოსკოვის გასახარელი: ის დაიძარხა და მის ალაგას წა-
მოაყენეს კერძო პირობა («პაქტი») გერმანია-ანტანტას შორის.
რაკი პირველი არ გავიდა, მეორე მაინც მისაღებია, ვინაიდან ის
ამავე პოლიტიკური ხაზიდანაა აღებული. მას ემხრობა საერ-
თაშორისო დემოკრატია. მხოლოდ საკითხია ის, თუ რა სახის
იქნება პაქტი: პირობის მონაწილენი თანხმდებიან ყველა სა-
დაო საკითხი გადასჭრან მოლაპარაკებით ან მედიატორული
წესით ნაციათა ლიგის საშუალებით, თუ ქმნიან კავშირს, რომ-
ლის წევრები ერთი-მეორეს წაესევიან, როგორც კი რომელიმე
მათგანი პირობას დაარღვევს? ნაციათა ლიგის ძირითადი სტა-
ტუტია მედიატორული წესი და ყველა სახელმწიფო ამ პრინ-
ციპის მომხრე ვალდებულია გახდეს ლიგის წევრათ. «პაქტის»
ასრულება მოითხოვს გერმანიის ლიგაში შესვლას და მისი
წესების მიღებას. კავშირების და კონტრაკავშირების პოლიტი-
კა დამარცხა ომმა. სწორეთ ასეთ სამხედრო ბანაკებათ დანა-
წილებამ გამოიწვია უმაგალითო სისხლის ღვრა. სოციალიზ-
მის ძველი პრინციპი — არბიტაჟი — დღეს ერთად-ერთი საერ-
თაშორისო პოლიტიკაა შესაძლებელი და მჭრელი. კაცობრიობა
იძულებული შეიქნა მიეღო ეს პრინციპი და მის საფუძველზე
აეგო ნაციათა ლიგა.

მოსკოვი ებრძვის როგორც ამ პრინციპს, ისე ამ ლიგას. ის
ჩარჩა ძველი, დამარცხებული პოლიტიკის ჩარჩოში, ცარიზმის
ბარბაროსულ საერთაშორისო უფლებით გაუღენთილი. ის გა-
ნაგრძობს საიდუმლო დიპლომატიას, ბნელეთში ხელის ფა-
თურს, ერების დამორჩილებას და ძალათ გასაბჭოებას, კავში-
რების და კონტრ-კავშირების ძიებას, ერთი სიტყვით დესპო-
ტიზმზე დამყარებულ საგარეო საქმიანობას. მთელ ამ მუშაო-
ბას ლახვარს სცემს ერთა ლიგის გამარჯვება, მისი რეალურ
ძალათ გადაქცევა. გერმანიის მის წევრათ შესვლა და პროტო-

კოლის თუ არა, ამ ხანათ პაქტის მაინც განხორციელება მოსკოვს უკარგავს ყოველგვარ გავლენას ევროპის საქმეებზე. არის დასავლეთის საერთაშორისო მდგომარეობის სრული სტაბილიზაცია და მოსკოვის იზოლიაცია. დასავლეთი ეპირდაპირება ბოლშევიკურ რუსეთს. მოსკოვი ამაში ხედავს ინგლისის ინტრიგებს, შემთხვევით მოვლენას, გერმანიის რუსეთისაგან ჩამოსაშორებლათ. ნამდვილათ კი აქ არაფერია შემთხვევითი, არც ინტრიგანური, ეს აუცილებელი, ისტორიული გზაა კაცობრიობის განახლების და განვითარებისაკენ. ბოლშევიზმი მას ეპირდაპირება და მით ბუნებრივად ამ შარავზის გარეთ რჩება. ის ცდილობს თავის დაღუპვაში ამხანაგები იშოვოს, ცოცხალი სამარეში ჩაიჭიროს და ასე სული კბილით დაიჭიროს. მთელი ბოლშევიკური ბრესა «იზვესტია»-ს მეთაურობით გერმანიას ემუქრება, თუ გამეცი და ლიგაში შედი, შენს მტრებს — საფრანგეთს და პოლონეთს — მოვურიგდებიო. «გერმანიის მთავრობამ უნდა იცოდეს, სწერს «იზვესტია», თუ ის ამ გზას დაადგება საბჭოთა კავშირი მიიღებს ზომებს თავის ინტერესების დასაცავათ და იმოქმედებს იმ გზით, რომელიც არ მიდის გერმანიასთან პოლიტიკური და ეკონომიური დამოკიდებულების განვითარებისაკენ». ამავე დროს ეს გაზეთი ეარშიყება საფრანგეთს და თანაც ჭკუას ასწავლის — გერმანიასთან მორიგება მეორე სედანს ვიქადისო.

ერთი სიტყვით, მოსკოვი აშკარა პოლიტიკურ შანტაჟს ეწევა, ორივე მხარეს თვალებს უპაჭუნებს, ორივეს თავის თავს შეაძლებს, მაგრამ ისინი მისგან გარბიან, როგორც ჟამისაგან და მას გატიტვლებულს ქვეყნის შარავზე ტოვებენ. ერთათ ერთი მისი თავყანისმცემელია გერმანიის მილიტარისტები და ნაციონალისტები. ესენი ბოლშევიკებთან ერთათ ილაშქრებენ «პაქტის» წინააღმდეგ და იცავენ ღვრია წყალს, სადაც ნაყოფიერთათ თევზაობენ. მაგრამ გერმანიის მთავრობამ, სოციალ-დემოკრატიის და რადიკალური ბურჟუაზიის ზეგავლენით, უკვე გადასწყვიტა საფრანგეთის წინადადება მიიღოს და მის საფუძველზე მოლაპარაკება აწარმოოს. ის უკვე ზურგს აქცევს რუსეთს და პირს იბრუნებს დასავლეთისაკენ. წყდება ევროპის უდიდესი პოლიტიკური საკითხი; მტკიცდება დასავლეთის მორალური ერთობა, ირიყება ამ ერთობის აღმოსავლეთის მტერი.

პირველათ ახლა დაისვა მიმდინარე პოლიტიკის დღის წეს-

რიგში ნათლად და საჯაროთ ბოლშევიკური რუსეთის წარმართული აღმდეგ ევროპის ბლოკის შექმნის საკითხი. საფრანგეთის საგარეო საშინისტროს გამომხატველი ორგანო «ტანი», რომელიც ეს ერთი ხანია ბოლშევიკებს ეარსიყება, იძულებული გახდა ალაპარაკებულიყო ამ ბლოკის აუცილებლობაზე. ის სწერს: «დარეკა უამმა გერმანიისათვის ამოირჩიოს ან გერმანო-რუსული ბლოკი, სადაც ის დაიჭერს მეტათ საშიშარ მდგომარეობას, ან ევროპის ბლოკი, საითკენაც მას მიაქანებს მისი ინტერესები და მისი ტრადიციული ლტოლვილება... მან (გერმანიის საგარეო შინისტრმა) კარგათ იცის, უჭკველია, რომ მჭიდრო კავშირი საბჭოთა რუსეთთან დაუპირდაპირებს გერმანიას ინგლისს, ყველა თავისი მძიმე შედეგებით, რასაც ეს მოუტანს მის პოზიციას კონტინენტის ცენტრში. საკმარისია გაიგონოთ ჩიჩერინის განცხადება იმაზე, რომ ლონდონის მიერ კავშირის გაწყვეტა საბჭოებთან ნიშნავს ომს, რომ ვთქვათ: ამჟამათ ბრძოლაა მოსკოვს და ლონდონს შორის», «ტანი», 4 ივლისი).

ამაზე უფრო ნათლათ თქმა აღარ შეიძლება. რუსეთი თუ ევროპა — აი ორი მოპირდაპირე ბანაკი და მათ შორის ახდენს არჩევანს გერმანია. ყველა სხვა სახელმწიფოებს არჩევანი კაი ხანია მოხდენილი აქვთ ევროპის სასარგებლოთ. მხოლოდ გერმანია ყოყმანობდა, ვინაიდან ის მოსკოვისაგან რეალურ სარგებლობას გამოელოდა. მაგრამ ეს იმედი არ გაუმართლდა, არც მილიტარულათ, არც ეკონომიურათ. რუსეთის დამარცხებამ პოლონეთის მიერ და წითელი არმიის დაუძლურებამ საბოლოოთ გააქრო გერმანელთა ოცნება პოლონეთის კორიდორის რუსის ხიშტით დაპყრობაზე, ხოლო რუსეთის ქრონიკულ ეკონომიურ კრიზისმა მეურნეობაში და მრეწველობის დაცემამ მოუსპო იმედი რუსეთისაგან რაიმეს «გამორჩენისა». აი ამ ორგვარი იმედის გაცრუება გერმანიას დღეს ძალას ატანს ისევ დასავლეთში ეძიოს მეგობარი და მომხმარე. ასეთია მისთვის, პირველყოვლისა, ინგლისი, რომელსაც მხარში უდგია საფრანგეთი და მისი მეგობარ-მოკავშირენი.

გერმანიის ლიგაში შესვლას რით უპასუხებენ ბოლშევიკები? ორში ერთი: ან თვითონაც უნდა შევიდენ, ან ევროპის მთლიან ფრონტს შეებრძოლონ. პირველ შემთხვევაში, ისინი იძულებული იქნებიან მიიღონ ლიგის სტატუტი, ე. ი. დემოკრატია საგარეო პოლიტიკის ქვაკუთხედათ აღიარონ და თავის

მოქმედების ანგარიში ქვეყანას აძლიონ. საქართველოს საკითხი თავიდანვე წინ დახვდება და არბიტრაჟი მისთვის საჭიროდ აღიქვამება. ეს იქნებოდა ბოლშევიზმის ლიკვიდაცია არა მარტო საგარეო, არამედ საშინაო პოლიტიკაშიაც. ამ გზას უეჭველია ის არ დაადგება და ისევ სასიკვდილოთ გამზადებულსავით შეეცდება გაერთიანებულ ევროპას შორიდან უყეფოს და თავისი სამარე თვითონვე მოამზადოს.

ევროპა მთლიანდება, რუსეთი მარტოვდება. მიმდინარე პოლიტიკის ძარღვი აი აქ სცემს. ძველი დახლართული კვანძი იხსნება დასავლეთში და ახალი კვანძი იხლართება საბჭოების საბრძანებელში. მას ირგვლივ რკინის სალტე ერტყმება და ის მავთულ-ხლართში ებმება. რაც მოგივა დავითაო, ყველა შენი თავითაო...

დეკლარაცია*)

საქართველოს ნაციონალური მთავრობის სახელით მაქვს პატივი განვაცხადო შემდეგი:

დღევანდელ საერთაშორისო სამხედრო კონფლიქტში ჩვენ თავიდანვე მოვახდინეთ ჩვენი არჩევანი, მივემხრეთ საფრანგეთის კოალიციას.

ეს ჩვენი გადაწყვეტილება აგებულია ორ საფუძველზე: პოლიტიკურზე და ნაციონალურზე.

ჩვენ ვართ ჩაგრული ერის შვილნი; ჩაგრულია ჩვენი ერი ორ ნაირად: როგორც ერი და როგორც ხალხი, უცხო ძალამ მას წაართვა თავისუფლება ნაციონალური და პოლიტიკური. ვის შეუძლია გაიგოს ეს ჩვენი ორგვარი ტანჯვა თუ არა იმან, ვისაც სწამს ეს ორგვარი თავისუფლება, ვისაც ერის და ადამიანის უფლება თავის დროშაზე დაუწერია და ის საყოველთაო, საკაცობრიო კუთვნილებათ უდიარებია. ჩაგრულთა ეს ბუნებრივი დამცველი იყო და არის საფრანგეთი. მან თავის არსებაში შეაერთა ფრანგული და კაცობრიული, ნაციონალური და ადამიანური.

ჩვენ არ გვწამს, არასოდეს გვიწამებია, რომ ვინც თავის ხალხში ამყარებს დესპოტიას, ის სხვა ხალხში დაამყარებს თავისუფლებას, ვინც იპყრობს თავისუფალ ერთ, ის გაანთავისუფლებს ჩაგრულ ერთ. საერთაშორისო მტაცებლობა ძირს უთხრის ყოველი ფორმის უფლებას. დღეს მსოფლიოში ფრიადებს ორი მოპირდაპირე დროშა — თავისუფლების და მონობის; საქართველოს დროშის ადგილია მხოლოდ თავისუფლების ბანაკი.

*) ეს დეკლარაცია წაკითხულ იქნა მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიას მიერ დამფუძ. კრების წევრების კრძო თათბირზე 1940 წ. 4 თებერვალს პარიზში. რ ე დ.

ასეთია ჩვენი ორიენტაციის პოლიტიკური მოტივი. ამ ხა-
ზისაა აგრეთვე ჩვენი ნაციონალური მოსაზრება. ქართული

ქართველ ერს ფლობს და სტანჯავს საბჭოთა რუსეთი. ქართველო არ შეურიგდა ამ მდგომარეობას და ებრძვის შეუ-
ჩერებლად მის დამპყრობელ მოსკოვს. ამით ის ებრძვის ყველა
მის მოკავშირეთ და დამხმარეთ, ვინც უნდა იყოს იგი. ჩვენ არა-
სოდეს ვყოფილვართ, არც ვართ, არც ვიქნებით სტალინის და
მის დამცველთა მხარეზე, არც იდეურად, არც პოლიტიკურად,
არც ნაციონალურად. ჩვენ შორის დიდი ხანია ხილია ჩატე-
ხილი, ბრძოლაა გამოცხადებული. ამ ჟამათ ჩვენს პოზიციაზე
დადგენ მოკავშირენი; ჩვენ მიერ ბოლშევიზმის გამოცხადება
მტრათ არა მარტო საქართველოსი, არამედ მთელი კულტურუ-
ლი კაცობრიობისა, როგორც ძველი რუსულ-აზიური ბარბარო-
სობის აღდგენა — დღეს საქვეყნოთ დამტკიცდა და ეს გაიზიარა
მოწინავე საზოგადოებამ. ჩვენ მიერ წარდგენილი პროტესტი
1935 წელს ერთა ლიგისათვის წინააღმდეგ საბჭოთა კავშირის
დაშვებისა მის წევრთა შორის — დღეს საქვეყნოდ დაადასტუ-
რა იმავე ლიგამ მოსკოვის იქიდან განდევნით.

როგორც ხედავთ ჩვენ აღგილი არ გამოგვიცვლია, ერთხელ
აღებულ ხაზზე ოდნავადაც არ წაგვიფორხილებია: ვართ იქ,
სადაც ვიყავით თავიდანვე. ეს ჩვენი პოზიცია—პოზიცია მთელი
ქართველი ერის გაამართლა ისტორიამ, მისკენ იბრუნა პირი
მსოფლიო დემოკრატიამ; და თუ დღევანდლამდე ვსულდგმუ-
ლებდით იმედით, დღეს ამ იმედს მიეცა რეალური საფუძ-
ველი.

საქართველოს ნაციონალური მთავრობა გამოსული სამშობ-
ლოდან დამფუძნებელი კრების დადგენილებით და საგანგებო
მანდატით განაგრძობს ბრძოლას მოსკოვის მტაცებლობასთან
გამარჯვებამდე. მოუწოდებს ყველა ქართველ ემიგრანტს ჩვენ-
თან ერთად ჩადგეს მოკავშირეთა ბანაკში, ვუსურვოთ ამ ბა-
ნაკს გამარჯვება და საერთო ძალ-ღონით ვიმუშაოთ ქართვე-
ლი ერის თავისუფლების აღსადგენად.

ნამდვილი და ყალბი კომუნიზმი

საშუალო საუკუნოების მიწურულში ევროპის მწერალთ ჩვეულება ქონდათ ძველი კლასიკური მოღვაწენი აელაპარაკებიათ ქრისტიანული ენით და ფეოდალური სიბრძევით. ამით მათ დაიმსახურეს სახელი ყალბი კლასიკებისა.

ბოლშევიკებს ჩვეულებათ დასწემდათ თავისი რუსული სიბრძევებით აალაპარაკონ ინტერნაციონალური სოციალიზმის მამათმთავარნი მარქსი და ენგელსი და ნამდვილი, კლასიკური კომუნიზმის სახელით გამოიტანონ სლავიანოფილურ-ნაროდნიკული ობშჩინური კომუნიზმი. ისინი არიან ყალბი კომუნიზმის ტიპი.

და ასე, არსებობს ორი კომუნიზმი — ნამდვილი, მარქსის კომუნიზმი და ყალბი, ლენინის კომუნიზმი.

ამის დასამტკიცებლათ საკმარისია განვიხილოთ მარქსის ორიოდუ ნაწერი, სწორედ ის, რაზედაც ბოლშევიკები ასე ხშირად ფიცულობენ და რასაც ასე უკუღმა კითხულობენ. ეს არის პირველყოვლისა «კომუნისტური მანიფესტი», შემდეგ «მანიფესტის» განმარტება მარქსის მიერვე «გოტის პროგრამის კრიტიკაში». აი აქ მოკლეთ, მკაფიოთ ჩამოყალიბებულია მეცნიერული სოციალიზმის ძირითადი დებულებანი, კომუნისტური საზოგადოების აუცილებელი საფეხურები, სოციალური რევოლუციის უეჭველი გზა-კვალი. მარქსის ყველა დანარჩენი გამოკვლევანი არის დიდებული დასაბუთება «მანიფესტის» ტეზისების, გაღრმავება აქ გამოთქმული აზრების. ნამდვილი კომუნიზმი ანუ პროლეტარული სოციალიზმი აგებულია დასავლეთის კულტურაზე, მეცნიერებაზე და საზოგადოებრივ ურთიერთობაზე. ის ღვიძლი შვილია ევროპის სამოქალაქო განვითარების.

და სწორეთ გასაშტერებელია ის უტიფრობა, რომლითაც

ბ-ბი თავის აჭია-ბაჭია აზრებს, თავის ტმუტარაკანში შექმნილ განათლებას მარქსიზმით ასაღებენ. როგორც ერიოპ... რიო, ნათქვამია, რუსეთის ველურ აუდიტორიას ვეჭვობ... მძლოლნი შეეფერება. უვიცი ხალხის დაჯერება ადვილია, როცა ის თავისუფლებას მოკლებულია. ეს სიველურე ახლა ქართველ მუშებსაც ეწვია; ტმუტარაკანის ლექტორები მათაც მოეგვინა, ორ ნაძვს შორის დაბნეულნი ქართველ საზოგადოებასაც აბნევენ, ევროპას აშორებენ და «წმინდა რუსეთს» აჯაჭვებენ. მარქსიზმი გახდა მათ ხელში რუსული ნაციონალიზმის იარაღი, დაპყრობის და დანგრევის გასამართლებელი საბუთი. მარა მათ «მარქსიზმს» არავითარი კავშირი, არავითარი მსგავსება არ აქვს არც მარქსიზმთან, არც დასავლეთის სოციალურ მოძღვრებასთან და მოძრაობასთან. და რომ ეს ასე არის დავინახავთ ნამდვილი და ყალბი კომუნიზმის განხილვით.

1. წინასწარი პირობები

ბოლშევიკების აზრით, კომუნიზმის განხორციელება შეიძლება ყოველგან, ყველა ხალხში და ყველა ქვეყანაში: აზიაში, ისე როგორც აფრიკაში, ევროპიელებში, ისე როგორც ესკიმოსებში, ყირგიზებში, ოსმალეთში, აფგანებში, ზანგებში. რუსეთი ზომ კომუნიზმის აღთქმული ქვეყანაა, რომელიც წინ მიუძღვის ამ მოძრაობას და თავისი ხიშტით, ჩეკით და კომინტერნით ამყარებს ყოველგან კომუნიზმის ბატონობას.

ასეთია მოძღვრება ყალბი კომუნიზმისა.

ნამდვილი კომუნიზმი კი, პირიქით, მთელ ამ წილადობილას სავსებით უარყოფს და თავის სამეფოს დასამკვიდრებლათ აღიარებს ზოგი წინასწარი პირობების აუცილებლათ არსებობას. ეს პირობებია ეკონომიური, პოლიტიკური, სოციალური და კულტურული, რომელიც შეიძლება გაჩნდეს ერში განვითარების განსაზღვრულ საფეხურზე, განსაზღვრულ დროს და გარემოებაში. რას ნიშნავს ეს?

მარქსი სწერს «კაპიტალში» (ტომი ბირველი), რომ კაპიტალისტური საზოგადოება დაიბადა ფეოდალურ საზოგადოებისაგან, ხოლო კომუნისტური საზოგადოება დაიბადება კაპიტალისტურისაგან. ამ დებულებაზეა აგებული მთელი მისი «მანიფესტი». მაშასადამე, კომუნიზმის განხორციელების აუცი-

ლბელი პირობაა კაპიტალიზმის არსებობა. ეს კიდევ ცოტაა შეიძლება კაპიტალისტური წარმოება, კაპიტალისტური წარმოება ველურ ხალხშიაც იქნას შეტანილი, ეს კიდევ არ ნიშნავს ამ ხალხის მომწიფებას სოციალური რევოლუციისათვის. ნათქვამია, ერთი მერცხალი ზაფხულს ვერ მოიყვანსო. საჭიროა არსებობდეს არა მარტო კაპიტალისტური წარმოება, არამედ კაპიტალისტური საზოგადოებაც. ე. ი. ახალი ეკონომიური პროცესი ქმნის შესაფერ სოციალურ გადასხვაფერებას მთელ ნაციონალურ ორგანიზმში და მას აძლევს ახალ საზოგადოებრივ სახეს. ავიღოთ მაგალითი.

ფეოდალური საზოგადოება წინასწარი პირობაა კაპიტალისტური საზოგადოების. რას ნიშნავს ფეოდალური საზოგადოება? ეს ნიშნავს ისეთ სოციალურ შენობას, სადაც არ არის დარჩენილი არც ერთი წრე, არც ერთი დარგი, არც ერთი წესი მუშაობისა და დამოკიდებულებისა გარეშე ფეოდალური ურთიერთობისა და კანონებისა. ის აღორძინდა ანტიური, რომაული საზოგადოების ნანგრევზე და მიიღო საბოლოო გამოხატულება მეათე საუკუნის ბოლოს. ძველი საზოგადოების ყველა შემაერთებელი ძაფები აქ უკვე დაწყდა და გაიბა ახალი, რომში სრულიად უცნობი და გაუგონარი. ეს შეცვლა ერთი საზოგადოებისა მეორისაგან მოხდა მრავალი ომებით, რევოლუციებით, ევოლუციით, ცხოვრების მრავალკეც ადუღებით და გადადუღებით. მოისპო ყველა ძველი ნაშთი: შრომის ძველი წესი (მონობა), ძველი ქალაქი, ძველი წოდება, ძველი მართველობა, მთელი ანტიური ეკონომიკა და პოლიტიკა და მათი ალაგი დაიჭირა ფეოდალობამ, მისი ბატონ-ყმობით, ამქრული წესებით, თავად-აზნაურობით, — მთელი ახალი ეკონომიური და იურიდიული ურთიერთობით.

ცხადია, ახალი საზოგადოება ნიშნავს პირველყოვლისა ძველი საზოგადოების სავსებით დანგრევას, მისი ყველა ნაშთების სავსებით გაქრობას და მათ ალაგას ახალის დამყარებას. მხოლოდ ამის შემდეგ ჩნდება ამ ნიადაგზე მომავალი საზოგადოების ახალგაზრდა ყლორტი და იწყებს ნელ-ნელა გაზრდას.

აი ასეთი თვისების უნდა იყოს კაპიტალისტური საზოგადოებაც. ის ისეთივე ორგანიული მთელია, როგორცაა ყველა ისტორიული საზოგადოება, ამათ შორის ფეოდალურიც. კაპიტალისტური ეკონომიური მსვლელობა ბოლოს და ბოლოს

თან ითრევს მთელ ცხოვრებას, ყველა მის დარგებს და ნაწილებს და მით ქმნის სრულიად ახალ ურთიერთობას. ამ პროცესის დასაწყისია კაპიტალისტური წარმოება, ფაბრიკა-ქარხნების აღორძინება, მრეწველობის გაჩაღება. მაგრამ ეს კიდეც არ მოასწავებს ახალი საზოგადოების დაბადებას. მხოლოდ ძველი ფეოდალურ-პოლიციურ საზოგადოების ძირბუდიანათ დარღვევა, მისი ნაშთების სავსებით ამოვლება და ამ გაწმენდილ ნიადაგზე კაპიტალისტური ეკონომიკის და პოლიტიკის აგება ედება საფუძვლათ კაპიტალისტურ საზოგადოებას. სადაც ძველი და ახალი ერთათ არის, სადაც საზოგადოება განაწილებულია მათ შორის, მეტ-ნაკლები ძლიერებით, იქ არ არის არც ერთი, არც მეორე საზოგადოება, იქ ბრძოლაა მათ შორის გამართული ერთბატონობისათვის. ერთი სათავე, ერთი პრინციპი, მონიშმი — აი დედა-ბოძი ისტორიული ეპოქის. სათავეთა შერევა, პრინციპთა შედედება, ეკლექტიზმი ცხოვრებამ არ იცის, ისტორია მათ არ იღებს და თავის საშოში არ აპოხიერებს. ერთი პრინციპი უარსყოფს მეორეს არა ნაწილობრივ, არა წვრიმალურათ, არამედ სავსებით, ძირბუდიანათ. კაპიტალისტური საზოგადოების დაბადება იწარმოვა ომებით, რევოლუციებით, დიდი სოციალური ქარტეხილით.

რით ხასიათდება კაპიტალისტური ეკონომიკა?

მარქსი სწერს: «კომუნისტურ მანიფესტში სწერია — ყველა იმ კლასებთა შორის, რომელნიც დღეს ბურჟუაზიას ეპირდაპირება, ნამდვილი რევოლუციური კლასია მხოლოდ პროლეტარიატი. ყველა დანარჩენი კლასები იხრწნებიან და ინგრევიან დიდი ინდუსტრიის წყალობით, პროლეტარიატი კი მისი ნაყოფია.» ბურჟუაზია აქ წარმოდგენილია როგორც რევოლუციური კლასი, როგორც მატარებელი დიდი ინდუსტრიისა, წინააღმდეგ ფეოდალებისა და შუათანა კლასებისა, რომელნიც იბრძვიან ძველი საზოგადოებრივი მდგომარეობის, მობერებული საწარმოვო წესების შესარჩენათ.»*)

ცხადია, კაპიტალისტურ ეკონომიკას ახასიათებს დიდი ინდუსტრია და მისი მატარებელი კლასები — ბურჟუაზია და პროლეტარიატი. ეკონომიური რევოლუცია მხოლოდ ამ საწარმო-

*) იხ. „გოტის პროგრამა“. სიმოკლისათვის წყაროებს დავასახელებ ტექსტში თითო ასოებით: გ. — „გოტის პროგრამა“. მ. — „მანიფესტი“. (აგვ.)

ვო ფორმას მოაქვს. დიდი ინდუსტრია, დიდი კაპიტალი ვაჭრობის პატარა ინდუსტრიას, პატარა კაპიტალს და ანგრევს ბატონობას. ეს უკანასკნელი საწარმოვო ფორმა თავის დროზე, საშუალო საუკუნოებში, თავის მხრივ რევოლუციურ ელემენტს წარმოადგენდა წინააღმდეგ ამქრული წესებისა. მაგრამ დიდი წარმოებით შეშინებული ის ხდება კონსერვატიულ ელემენტათ და ებრძვის ახალ, მასზე უფრო მძლავრ, რევოლუციურ ეკონომიკას.

დღეს ქვეყნათ ბატონობს ორგვარი საწარმოვო წესი — ევროპაში და ამერიკაში დიდი ინდუსტრია და მისი მატარებელი ბურჟუაზია, აზიაში, რუსეთში და აფრიკის დამოუკიდებელ სახელმწიფოებში (ეგვიპტე, ლიბერია და სხ.) და ზოგ კოლონიებში (ტუნისი, მაროკო და სხ.) პატარა ინდუსტრია და მისი მატარებელი შუათანა კლასები. პირველ შემთხვევაში ჩვენ საქმე გვაქვს კაპიტალისტურ საზოგადოებასთან, მეორე შემთხვევაში კი მხოლოდ მის პირველ საფეხურთან, მის დასაწყისთან.

ამ ნაირათ, კაპიტალისტური საზოგადოების ძირითადი თვისებაა სხვილი ინდუსტრიის და მისი მეთაურის — ბურჟუაზიის ეკონომიური ერთბატონობა. ყველა დანარჩენი საწარმოვო ფორმა და მისი მეთაური კლასები ან იღუპებიან, ან მასზე დამოკიდებულნი ხდებიან. ბურჟუაზია ან ანგრევს შუათანა კლასებს, ან მათ იმორჩილებს და თავის საწველ ფურათ ხდის. ის მეთაურობს საზოგადოების მთელ ეკონომიურ მოძრაობას.

«დიდმა ინდუსტრიამ შექმნა მსოფლიო ბაზარი, მომზადებული ამერიკის აღმოსავლეთით. მსოფლიო ბაზარმა დიდათ დააჩქარა განვითარება ვაჭრობის, ნავოსნობის, ყოველნაირი მიმოსვლის. ეს განვითარება თავის მხრივ გავლენას ახდენს ინდუსტრიის მსვლელობაზე. რამდენათ მრეწველობა, ვაჭრობა, ნავოსნობა, რკინისგზა ვითარდება, იმდენათ ბურჟუაზია იზრდება, მისი კაპიტალი მრავლდება და საშუალო საუკუნოების მიერ გადმოცემული კლასები უკან ითვლება.» (მ.)

ამ დაად ეკონომიურ მსვლელობას თან ახლავს შესაფერი პოლიტიკური მსვლელობა.

«თვითეული ეტაპი ევოლუციისა, რომელიც გაიარა ბურჟუაზიამ, იწვევს შესაფერ პროგრესს. ის, იდეგნება რა ფეოდალური დესპოტიზმით, ადგენს შეიარაღებულ ამხანაგობას და მართავს თავის თავს კომუნაში; აქ მუნიციპალური რესპუბლი-

კა, იქ მესამე წოდება მონარქიისათვის გადასახადების მიმცე-
მი; შემდეგ მანუფაქტურის ხანაში ის უპირდაპირდგება მანუფაქტურის
აზნაურობას თვითმპყრობელ თუ კონსტიტუციურ მონარქიაში.
დიდი მონარქიის ქვაკუთხედი ბურჟუაზია, დიდი ინდუსტრიის
და მსოფლიო ბაზრის აღორძინებიდან, იპყრობს პოლიტიკურ
ხელისუფლებას, სხვა კლასების გამორიცხვით, თანამედროვე
წარმომადგენლობით სახელმწიფოში. თანამედროვე მთავრობა
არის მხოლოდ გამგე კომიტეტი ბურჟუაზიული კლასის საქ-
მეებისა.» (მ.)

მაშასადამე, ბურჟუაზია ანგრევს რა ძველ საწარმოვო ფორ-
მას, ანგრევს ამასთანავე ძველ პოლიტიკურ ფორმასაც და ხელთ
იგდებს ეკონომიურ ბატონობასთან ერთად პოლიტიკურ ბა-
ტონობას. საზოგადოების განვითარების ამ საფეხურზე ბა-
ტონობისათვის მომწიფებულია მხოლოდ ეს კლასი, ამიტომ
სხვა კლასების რევოლუციური მოძრაობა მას უმზადებს ნია-
დაგს და შემდეგ ბევრი მიხვევ-მოხვევისა ბოლოს მაინც მას
ანიჭებს გამარჯვებას. «ამ ფაზაში პროლეტარიატი ებრძვის არა
მის პირდაპირ მტერთ, არამედ მტერთ მისი მტერისა, ესე იგი
თვითმპყრობელი მონარქიის ნაშთებს, მემამულეთ, არა-ინდუს-
ტრიალურ ბურჟუებს, წვრილ ბურჟუებს. მთელი ისტორიული
მოძრაობა ამ გზით თავს იყრის ბურჟუაზიის ხელში; ყოველ-
ნაირი გამარჯვება ამ პირობებში არის ბურჟუაზიის გამარჯ-
ვება.» (მ.)

ამ საერთო კატასტროფის დროს შეიძლება ძველი კლასე-
ბის ბატონობასთან ერთად დაეცეს ბურჟუაზიის ბატონობაც და
ძალა-უფლებას დაეპატრონონ მუშები. მაგრამ, სწერს მარქსი,
«ეს გამარჯვება პროლეტარიატისა იქნება მხოლოდ მომენტი
ბურჟუაზიულ რევოლუციის მსვლელობაში, ის მისი განმავი-
თარებელია, როგორც ეს იყო 1794 წ. და ასე იქნება მუდამ სა-
ნამ ისტორიის ვითარებაში, მის მოძრაობაში არ გამოიმუშავ-
დება ნივთიერი პირობები, რომელნიც იწვევს აუცილებლად
ბურჟუაზიული საწარმოვო წესის დარღვევას და, მაშასადამე,
ბურჟუაზიის პოლიტიკური ბატონობის საბოლოო დაცემას.»*)

ასეთი ნივთიერი პირობები იქმნება მხოლოდ კაპიტალის-
ტურ საზოგადოებაში, ხოლო ეს კი შენდება ძველი რეჟიმის

*) მარქსის „ლიტერატურნოე ნასლედი“, ტ. მეორე. გვ. 512.

ნანგრევზე. ეს ისტორიული აუცილებლობა, ეს ეპოქათა ეფინქუნული დათანობა არ ესმით ამ რეჟიმის ლიკვიდაციის დროს და მასწავლებლობით ერთო არეულობით აღტაცებულნი ლამიან ბურჟუაზიის ბატონობის თავიდან აცილებას და პირდაპირ შრომის სამეფოში შესვლას. ასეთი იყვენ ნიველერები ინგლისის რევოლუციისა (1648 წ.), ბაბუვისტები საფრანგეთის რევოლუციისა (1795 წ.), ბლანკისტები გასული საუკუნის მეორმოცე წლებისა და სხ.

«პროლეტარიატის პირველი პირდაპირი ცდა თავისი კლასის ინტერესების გასაბატონებლათ, მომხდარი საერთო არეულობის დროს, ფეოდალურ საზოგადოების დანგრევის პერიოდში, გათავდა აუცილებელი დამარცხებით, ვინაიდან არ მოიპოვებოდა ნივთიერი პირობები მისი ემანსიპაციისა, ის პირობები, რომელიც იქმნება მხოლოდ ბურჟუაზიის ერაში. ამ პირველი პროლეტარული მოძრაობის თანამგზავრი რევოლუციური ლიტერატურა ძალაუნებურათ რეაქციონური ხასიათისაა. ის ქადაგებს საზოგადო განდევნილობას და ტლანქ თანასწორობას.» (მ.)

მოვლენათა ამ სერიას ეკუთვნის რუსეთის მაქსიმალიზმი და მისი გამომხატველი ლიტერატურა, მეტად მყვირალა და რეაქციონური. აქ ახალია ის, რომ ამ ცდას გადაყვა მთელი ერი. ის ძვირად უჯდება რუსეთს, ხოლო ევროპის ასეთსავე ცდას ხალხი არ დაუზარალებია, საზოგადოება უკან არ დაუქანებია.*) ბურჟუაზიის საბოლოო გაბატონება რუსეთში ხდება გაცილებით მეტი ზარალით და სხვერპლით, ვინემ ეს მოხდა ევროპაში.

ამგვართ, კომუნისტური საზოგადოების მიუცილებელი სათავე არის კაპიტალისტური საზოგადოება. უკანასკნელის დედა-ძარღვს შეადგენს დიდი ინდუსტრიის მატარებლის ბურჟუაზიის გაბატონება ეკონომიკაში, პოლიტიკაში, კულტურაში. «ბურჟუაზიის ერა» კალაპოტდება და მის საზღვრებში იწყება უკანასკნელი გადამჭრელი ბრძოლა.

*) იხ. ამის შესახებ ჩემი „საბჭოთა წყობილება“.

პროლეტარიატის პოლიტიკური მოძრაობა იწყება ჯერ კიდევ ძველ რეჟიმში და განსაკუთრებით ძლიერდება ამ რეჟიმის ლიკვიდაციის დროს. მაგრამ აქ მისი კლასიკური სახე, მისი პროლეტარული მიზანი და საშუალება ბურუსით არის მოცული, მის გვერდით, მის წინ და უკან დგას მრავალი სხვა მეზობელი ელემენტები, უკმაყოფილონი არსებული წყობილებით. ამ გზით დგება ერთი რაზმი, ერთი ბანაკი მიმართული ძველი რეჟიმის წინააღმდეგ, რომლის გაუქმებაში დაინტერესებულია ერის დიდი უმრავლესობა. ამ ხანაში მუშა საჭიროა რევოლუციისათვის და არა რევოლუცია მუშისთვის. პროლეტარიატის მიერ თავისი კლასიური ელფერის შენარჩუნება და მოძრაობაში საკუთარი პოლიტიკური და სოციალური დროშით მონაწილეობა გაძნელებულია. ამის დიდ მაგალითს იძლევა რუსეთის პროლეტარიატი, რომელიც გახდა ბრმა იარაღი და მისი მოპირდაპირე შუათანა კლასებისა და მათი პირმშო შვილთა — ბოლშევიკებისა.

რატომ?

ცხადია რატომ. პროლეტარიატის ორგანიზაცია, მოძრაობა, მიზანი და საშუალება მჭიდროთ შეკავშირებულია მისი მშობელის — მრეწველობის განვითარებასთან და გამაგრებასთან. ეს კი შესაძლებელია მხოლოდ ძველი რეჟიმის მოსპობის შემდეგ, «ბურჟუაზიის ერაში.» აი აქ კლასთა დამოკიდებულება გამარტივებულია; განხეთქილება ბურჟუას და პროლეტარიატს შორის არ იფარება საშუალო საუკუნური სამოსლით. პირისპირ დგას ეს ორი კლასი და დანარჩენნი იძულებულნი არიან მათ შორის განაწილდნ.

ჩვენნი დროის, ბურჟუაზიის ერას, ნიშნობლივი თვისებაა კლასთა წინააღმდეგობის გამარტივება. საზოგადოება უფრო და უფრო იყოფა ორ დიდ მოპირდაპირე ბანაკათ, ორ ერთი მეორის მტერ კლასათ: ბურჟუაზიათ და პროლეტარიატათ». (მ.)

მაშასადამე პროლეტარიატი პირდაპირ დაინტერესებული ისეთი წყობილების დამკვიდრებაში, სადაც აი ეს სადა კლასიური დანაწილება ამკარა ხდება. ეს წყობილებაა დემოკრატიული რესპუბლიკა. «სწორეთ ბურჟუაზიული საზოგადოების ამ

სახელმწიფო ფორმაში კლასთა ბრძოლა საბოლოოთ გააქმნა» (გ.)

მაგრამ რადგანაც ბურჟუაზიის პოლიტიკური ბატონობა ნიშნავს ცენზიანი კონსტიტუციის შემოღებას, სახელმწიფო სადავის მხოლოდ თავის ხელში («სხვა კლასების გამორიცხვით») დაჭერა, ხოლო პროლეტარიატის ინტერესია დემოკრატიული რესპუბლიკა, ცხადია ბრძოლა მათ შორის წარმოებს არა მარტო საბოლოო გამარჯვებისათვის, არამედ აგრეთვე დღევანდელი საზოგადოების მოწყობისათვისაც.

ამნაირათ, როგორც კი კაპიტალისტური საზოგადოება დაბუღობს თავის საკუთარ სახეს, ე. ი. რევოლუციური ბურჟუაზია ამარცხებს ყველა მის მარჯვნივ მდგომ მტრებს, და ხელთ იგდებს სახელმწიფო სადავეს, მაშინვე მის მარცხნივ დგება ახალი კლასი და მას ძალა-უფლებას ედავება. რა პრინციპებით ხელმძღვანელობს ამ შემთხვევაში მეზრძოლი პროლეტარიატი? მთელი მისი სოციალური მსოფლმხედველობა ეპირდაპირება სავსებით ბურჟუაზიის მიერ შექმნილ საზოგადოებრივ ურთიერთობას, რომლის დედა-ძარღვი მარხია ბურჟუაზიულ საწარმოო ფორმასა და საკუთრებაში. არა-ბურჟუაზიული კლასების საწარმოო ფორმა და საკუთრება, ეს ნაშთი ძველი რეჟიმისა, არ შეადგენს მისი ბრძოლის საგანს.

«გაუქმება საკუთრების დამოკიდებულებათა, რომელიც არსებობდა დღევანდლამდე, არ არის დამახასიათებელი თვისება კომუნიზმისა. საკუთრება განიცდიდა მუდმივ ცვლილებას, მუდმივ ისტორიულ გადასხვაფერებას. საფრანგეთის რევოლუციამ, მაგ., გააუქმა ფეოდალური საკუთრება ბურჟუაზიული საკუთრების სასარგებლოთ. კომუნიზმის ნიშნობლივი თვისებაა გაუქმება არა საკუთრებისა საზოგადოთ, არამედ გაუქმება ბურჟუაზიული საკუთრებისა.» (მ.)

საკუთრება გლეხის, წვრილი ბურჟუასი არის «ფორმა საკუთრებისა ბურჟუაზიული საკუთრების წინანდელი.» მას აუქმებს არა პროლეტარიატი, არამედ თვით ბურჟუაზია თავისი რევოლუციური ეკონომიკით. აი ამ ეკონომიკის გარდაქმნა სოციალურ საფუძველზე შეადგენს საბოლოო მიზანს მოძრაობას.

«კაპიტალისტი ნიშნავს არა მარტო პერსონალურ მდგომარეობას, არამედ აგრეთვე სოციალურ მდგომარეობას წარმოების

სისტემაში. კაპიტალი არის კოლექტიური ნაყოფი. მისი კომპლექსი რავება შეიძლება მხოლოდ შეერთებული ძალ-ღონით, საზოგადოების მრავალ წევრთა, საბოლოო, მთელი საზოგადოებისაც. მათსადამე, კაპიტალი არ არის პიროვნული ძალა, ის სოციალური ძალაა. კაპიტალის გარდაქმნა საზოგადო საკუთრებათ, საზოგადოების ყველა წევრთა კუთვნილებათ, არ მოასწავებს პირადი საკუთრების გარდაქმნას საზოგადო საკუთრებათ. აქ მხოლოდ სხვაფერდება საკუთრების სოციალური ფორმა, ის კარგავს კლასიური საკუთრების ხასიათს.» (მ.)

ასეთია ნამდვილი კომუნიზმი. ის ახდენს სოციალიზაციას არა ყოველგვარი საკუთრების, არამედ მხოლოდ ბურჟუაზიული საკუთრების, სოციალური ეკონომიური ფორმის. ეს ფორმა ჩნდება მხოლოდ კაპიტალისტურ საზოგადოებაში, ისტორიის განსაზღვრულ საფეხურზე და განსაზღვრულ გარემოებაში. ვინაიდან რუსეთი არ შეიცავს ასეთ საზოგადოებას, არ გააჩნია ეს სოციალური ძალა, ყალბ კომუნისტებმა ხელი მიყვეს ყოველგვარ საკუთრებას და ის სახელმწიფო კუთვნილებათ გამოაცხადეს. საზოგადოება გაიძარცვა სახელმწიფო აპარატის, ე. ი. ბიუროკრატის და კომუნისტური პარტიის სასარგებლოთ.

«ბურჟუაზიის ერაში» არსებობს ორ-ნაირი საკუთრება: უაღრესი — კაპიტალისტური, ხელქვეითი — არა-კაპიტალისტური, გლეხური და წვრილ-ბურჟუაზიული. იქ სადაც უკანასკნელი ჭარბობს პირველს, სადაც ერს მეთაურობს არა-კაპიტალისტური საკუთრება, იქ პროლეტარიატი რიცხვით მცირეა, ორგანიზაციით და მოძრაობით მოდუნებულია. ის კიდევ ტყვე არის წვრილ-ბურჟუაზიული სტიქიისა და არ არის წვერი კაპიტალისტური საზოგადოებისა. აქ მეფობს წვრილი ბურჟუაზიის ერა. ამ ორ სხვა და სხვანაირ საზოგადოებრივ შენობაში მომუშავე პროლეტარიატი იმყოფება სხვა და სხვანაირ სოციალურ მდგომარეობაში, განიცდის სხვა და სხვანაირათ გადაჯგუფებულ კლასთა გავლენას და ამიტომ მისი პოლიტიკური და ტაქტიკური საშუალებანი განსხვავებულია. წვრილ-ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში პროლეტარიატის მთავარი მოპირდაპირეა არა ბურჟუაზია, არამედ ეს წვრილი ბურჟუაზია, რომელმაც ლამის ის გადაყლაპოს და თავის არსებაში გააქროს. ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში კი, პირიქით პროლეტარიატი ყლაპავს თანდათან წვრილ ბურჟუაზიას და ამ ახალი ელემენ-

ტით გაძლიერებული და გამრავლებული ბურჟუაზიის მესვენი და
 ლავე ხდება. პირველ შემთხვევაში წვრილი საწარმოვობისაა
 შა ეზიდება ერს უკან, მამა-პაპეულ მდგომარეობისაკენ. ამ სა-
 ფრთხის თავიდან აცილებაში დაინტერესებულია ბურჟუაზია
 და პროლეტარიატი თანასწორათ. ესენი რევოლუციური კლას-
 სებია, რომელთა წინააღმდეგ დანარჩენი კლასები «რეაქცი-
 ონური მასაა» (გ.). მეორე შემთხვევაში წვრილი ბურჟუაზია
 გადადის პროლეტარიატისაკენ და მასთან კავშირში ფიქრობს
 თავის მდგომარეობის გაუმჯობესებას. «ის იცავს მაშინ არა
 თავის დღევანდელ, არამედ მომავალ ინტერესებს. ის ტოვებს
 თავის საკუთარ თვალთახედვას და ითვისებს პროლეტარიატი-
 სას» (მ.) აქ ის რევოლუციონურია, და მაშასადამე ბურჟუაზია
 და მისი ამყობ-დამყობნი «რეაქციონური მასაა».

ყალბი კომუნიზმის მოძღვრებით მთელი ეს პროცესი უკულ-
 მა წარმოებს. მისთვის რევოლუციურია რუსეთის გლეხური
 წვრილ-ბურჟუაზიული რეაქცია, ხოლო დასავლეთის რევოლუ-
 ციური პროლეტარიატი რეაქციონურია. ამით ის აღიარებს ერთ
 ჭეშმარიტებას — ამ ორი სოციალური წრის სრულ შეურიგებ-
 ლობას, მარა ვერ ხედავს მეორე ჭეშმარიტებას — თავის ვე-
 ლურობას. მართლა თქმულა: «რა ყვავი ვარდსა იშოვის თავი
 ბუღბული გონია».

ამნაირათ, ბურჟუაზიის და პროლეტარიატის საერთო ინ-
 ტერესია საწარმოვო ძალთა გაძლიერება, დიდი მრეწველობის
 დაცვა, რევოლუციური ეკონომიკის შენახვა. ძველი ეკონომი-
 კის და კლასების წინააღმდეგ ისინი ერთ ფრონტს შეადგენენ.
 ისინი იყოფიან ორ შეურიგებელ ბანაკათ ახალი ეკონომიკის
 და მასზე აგებულ სოციალურ ურთიერთობის ნიადაგზე. პრო-
 ლეტარიატის ინტერესია მისი კლასიური ბრძოლა წარმოებ-
 დეს ინტენსიურათ და ნაყოფიერათ. ეს კი შეუძლებელია გა-
 რეშე თავისუფლებისა. რა არის თავისუფლება?

«თავისუფლება მდგომარეობს იმაში, რომ სახელმწიფო
 საზოგადოებაზე გაბატონებულ ორგანოსაგან გადაიქცეს საზო-
 გადოების სავსებით დაქვემდებარებულ ორგანოთ.» (გ.)

ბურჟუაზია მიიღტვის ეს ორგანო ემორჩილებოდეს მხო-
 ლოდ მას და მისი საშუალებით ბატონობდეს საზოგადოებაზე.
 პროლეტარიატი კი, პირაქით, დაინტერესებულია ის გახადოს
 საზოგადოების იარაღათ, მის მონა-მორჩილათ და ამ გზით

უზრუნველყოფის პოლიტიკურათ თავისი განმათავისუფლებელი მოძრაობა. მისი პოლიტიკური იდეალია დემოკრატიული რესპუბლიკა. ასეთ სახელმწიფო წყობილებაში სავსებით თავსდება კაპიტალისტური ურთიერთობა, მაგრამ აქ ის არ არის პოლიტიკურათ უზრუნველყოფილი. ამიტომ თვითეული ნაბიჯი სახელმწიფოს დემოკრატიზაციის გზაზე გადადგმული მოპოვებულია ბურჟუაზიასთან ბრძოლით, მისთვის უფლებბრივი პრივილეგიის წართმევით. ერთი ასეთი ბრძოლის მოწამე ვართ დღეს გერმანიაში, სადაც რესპუბლიკის მომხრე და მოწინააღმდეგეთა შორის დიდი შუღლია ატეხილი. ნამდვილი კომუნისტები, სოც-დემოკრატები გადაჭრით ებრძვიან რესპუბლიკის მტერთ და რადიკალურ ბურჟუაზიასთან ერთათ იცავენ არსებულ სახელმწიფო ფორმას. ყალბი კომუნისტები, ბოლშევიკები, კი პირიქით, ეკედლებიან რეაქციონერებს და მათთან ერთად ილაშქრებენ დემოკრატიის წინააღმდეგ.*).

«კომუნისტები იბრძვიან მუშათა კლასის უახლოეს ინტერესების და მიზნისათვის, მაგრამ ამავე დროს აწმყო მოძრაობაში ისინი იცავენ და წარმოადგენენ მოძრაობის მოძავალს. საფრანგეთში ისინი ეკედლებიან რადიკალ-სოციალისტურ პარტიას წინააღმდეგ კონსერვატიული და რადიკალური ბურჟუაზიისა; ამასთანავე ისინი იტოვებენ უფლებას კრიტიკაში გაატარონ ფრაზები და ილუზიები, გადმოცემული რევოლუციური ტრადიციების მიერ. შვეიცარიაში კომუნისტები ეხმარებიან რადიკალებს... პოლონეთში ისინი ეხმარებიან იმ პარტიას, რომელიც აგრარულ რევოლუციაში ხედავს ნაციონალური განთავისუფლების საშუალებას, ე. ი. იმას, რომელმაც გამოიწვია კრაკოვის რევოლუცია 1846 წ. გერმანიაში კომუნისტთა პარტია იბრძვის ბურჟუაზიასთან შეთანხმებით იმ შემთხვევაში, როცა ის მოქმედებს რევოლუციურათ წინააღმდეგ თვითმპყრობელობისა, ფეოდალური მიწათმფლობელობისა და წვრილი ბურჟუაზიისა... ერთი სიტყვით, კომუნისტები მხარს უჭერენ ყოველგან რევოლუციურ მოძრაობას მიმართულს არსებულ სოციალურ და პოლიტიკური ურთიერთობის წინააღმდეგ... კომუნისტები მუშაობენ ყველა ქვეყნის დემოკრატიული

*) ეს უკვე აწყობილი იყო, როცა კომუნისტების წყალობით ჰინდენბურგი პრეზიდენტათ იქნა არჩეული. (ა ვ ტ .).

პარტიული პარტიების შეთანხმების და შეერთებისათვის». (მ.)
როგორც ხედავთ მებრძოლი პროლეტარიატი მიიღტვის რა
ბურჟუაზიული საკუთრების სოციალისტურათ გადაქცევის
გზადაგზა იცავს თავის მიმდინარე სოციალურ და პოლიტიკურ
მოთხოვნილებათ, ქმნის კლასიურ ბრძოლის საწარმოებლათ
შესაფერ დემოკრატიულ წყობილებას და ამ მიზნით იყენებს
საზოგადოების დანარჩენ ნაწილთა ურთიერთ შორის ბრძოლას,
ერთს ეხმარება, მეორეს ეომება.

ყალბი კომუნიზმი სრულიად არ ხედავს მებრძოლ ელემენტთა შორის ასეთ განსხვავებას. მან შეითვისა სექტანტური აზრი, რომლის თანახმათ ის ეშმაკეულათ აცხადებს ყველას, გარდა ბოლშევიკებისა. ამით ის პროლეტარიატის მოძრაობას ასუსტებს რა, აძლიერებს მის მტერთა მოძრაობას. მან რუსის ხალხი გამოაცხადა ნორმალურ ხალხათ, აღთქმული ქვეყნის ერთათ ერთ მობინადრეთ, მისი ჩამორჩენილობა და უკულტურობა მისაბამ ღირსებათ. მან პირწმინდათ განიმეორა მე-40 წლების გერმანიის «ჭეშმარიტი სოციალიზმის» მოძღვრება, რომლის შესახებ მარქსი სწერს:

«ის ტრადიციულ წყევლა-კრულვას უგზავნიდა ლიბერალიზმს, კონსტიტუციურ სახელმწიფოს, ბურჟუაზიულ კონკურენციას, პრესის ბურჟუაზიულ თავისუფლებას, ბურჟუაზიულ უფლებას, ბურჟუაზიულ თავისუფლებას და თანასწორობას. ის უქადაგებდა ხალხს, რომ ამ ბურჟუაზიული მოძრაობით არა თუ მოიგებს რასმეს, პირიქით ყველაფერს დაკარგავს. გერმანულ სოციალიზმმა მხოლოდ დაივიწყა, რომ ეს ფრანგული კრიტიკა, რომელსაც ის საწყლათ იმეორებდა, გულისხმობდა არსებობას თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოებისა, მისი შესაფერი საარსებო მატერიალური პირობებით და პოლიტიკური კონსტიტუციით, სწორეთ იმის, რაც გერმანიისათვის ჯერ კიდევ მოსაპოვებელი იყო.... ეს ჭეშმარიტი სოციალიზმი წარმოადგენდა პირდაპირ რეაქციონურ ინტერესებს, ინტერესებთ წვრილი ბურჟუაზიისა». (მ.)

ბურჟუაზიას ებრძვის არა მარტო პროლეტარიატი, არამედ წვრილი ბურჟუაზიაც, ეს ნაშთი ძველი საზოგადოებისა პირველი დგას დიდი ინდუსტრიის ეკონომიურ და პოლიტიკურ ნიადაგზე და მას ავითარებს ბოლომდე, მთელი ერის სასარგებლოთ. მეორე კი უარსყოფს მთელ ამ მიმდინარეობას და

იხვეს უკან დრომოჭმულ სოციალური შენობისაკენ. ბრძოლა წარმოებს სოციალიზმის და კომუნიზმის წერილ-ბურჟუაზიულ სოციალისტურ მოძრაობას მეთაურობდა საფრანგეთში, მარქსის მოწმობით, სისმონდი, გერმანიაში გეინცე, ხოლო დღეს რუსეთში ლენინი და მისი მოწაფე ბოლშევიკები. ამ ორგვარ ბრძოლას შორის ერთია რევოლუციური, მეორე რეაქციონური. მათ შორის საერთო არა არის რა.

3. სოციალური რევოლუცია

რაკი პროლეტარიატის და წვრილი ბურჟუაზიის ბრძოლა ბურჟუაზიის წინააღმდეგ მიმდინარეობს სხვა და სხვა გზით, მიზნით და საშუალებით, ცხადია მათი სოციალური რევოლუციაც არ შეიძლება ერთნაირი იყოს. და მართლაც, ყალბი კომუნიზმის მოძღვრებით საკმარისია მთავრობის ხელში ჩაგდება რაიმე მოხერხებით, რომ სოციალურ რევოლუციამ იფეთქოს. ქვეყანა რაც უფრო ჩამორჩენილია, ე. ი. რაც ნაკლებათაა განვითარებული მრეწველობა და პროლეტარიატი, მით უფრო მეტ ნიადაგს იძლევა ასეთი გადატრიალებისათვის. ამიტომ ბოლშევიკების მუშაობა განსაკუთრებით ძლიერებით წარმოებს აზიაში, სლავიანთა ქვეყნებში, აფრიკაში, საზოგადოთ, მეშჩანთა და გლეხთა სამეფოში. აი აქ ადვილია სუსტი ბურჟუაზიის წაქცევა, მრეწველობის დაქცევა და ძველი კაი დროის მობრუნება.

ჭეშმარიტი კომუნიზმი, მარქსისტული სოციალიზმი, სოციალურ რევოლუციის შესაძლებლობას აფუძნებს კაპიტალიზმის არა ნაკლებ განვითარებაზე, არამედ მის უმწვერვალესათ განვითარებაზე, და აქედან გამოწვეულ საზოგადოების ახალ დანაწილებაზე. ყველაზე უფრო ინდუსტრიალური სახელმწიფო ყველაზე უფრო მომწიფებულია სოციალიზმისათვის. ბურჟუაზიის ეკონომიური მუშაობა ამზადებს მომავალი საზოგადოების ნიადაგს.

«ბურჟუაზია არსებობს მხოლოდ იმით, რომ შეუჩერებლივ რევოლუციას ახდენს შრომის იარაღში, ე. ი. წარმოების წესებში, ე. ი. საზოგადოების ყოველნაირ დამოკიდებულებაში. ძველი საწარმოო წესების შენახვა იყო, პირიქით, არსებობის პირველი პირობა ყველა წინანდელი სამრეწველო კლასების.

ბურჟუაზიის ეპოქას ანსხვავებს წინანდელ ეპოქათაგან *საქართველოში* მოვლ წესების მუდმივი რღვევა, სოციალური სისტემის *საქართველოში* ჩერებლივი რყევა, მუდმივი აგიტაცია და საშიშროება». (მ.)

ამ მოძრაობას ებრძვის პირველ ყოვლისა ძველი საწარმოო ფორმის მატარებელი კლასები.

«შუათანა კლასები, წვრილი ფაბრიკანტები, მეწვრილმალენი, გლეხები ებრძვიან ბურჟუაზიას იმიტომ რომ ის საშიშარ მდგომარეობაში აგდებს მათ როგორც შუათანა კლასს. მაშასადამე ისინი არ არიან რევოლუციონერები, ისინი კონსერვატორებია, კიდევ მეტი, ისინი რეაქციონერებია. ისინი თხოვენ ისტორიის ბორბლის უკან გადაბრუნებას». (მ.)

მაგრამ ამ განწირულ კლასებს ისტორია არ სწყალობს, კაპიტალის ძლიერებას ვერ უმკლავდებიან და კოტრდებიან.

«წვრილი ბურჟუაზია, წვრილი ფაბრიკანტები, ვაჭრები, წვრილი რანტიები, ხელოსნები და გლეხები ვარდებიან პროლეტარიატში. ამის მიზეზია ერთი მხრით ის, რომ მათი პატარა კაპიტალი ნებას არ აძლევს აამუშავოს დიდი ინდუსტრიის საშუალებანი და მით მარცხდება დიდ კაპიტალისტებთან კონკურენციაში, ხოლო მეორე მხრით მათი სპეციალური ხელვანობა ფასდაკარგულია ახალი საწარმოო ფორმით. ამნაირათ, პროლეტარიატი ივსება მცხოვრებთა ყველა კლასებისაგან». (მ.)

ასეა, ბურჟუაზია ანგრევს არა მარტო ფეოდალთა კლასს, ბოლოს უღებს არა მარტო თავად-აზნაურობის პარაპსობას, მათთან ერთათ არღვევს შუათანა კლასებსაც.

«საშუალო საუკუნოების წვრილი ბურჟუაზია და წვრილი გლეხები იყვენ თანამედროვე ბურჟუაზიის წინამორბედნი. იმ ქვეყანაში, სადაც ვაჭრობა და მრეწველობა სუსტათ განვითარებულია, ეს კლასები სულს დაფავენ გაფურჩქნული ბურჟუაზიის გვერდით». (მ.)

ამგვართ, კაპიტალისტური წარმოების გაძლიერება იწვევს საზოგადოების გულში ძირითად სოციალურ გადასხვაფერებას. აქ ისპობა ძველი გაბატონებული წოდება და მისი მიწათმფლობელობა, ირღვევა მისი თანამგზავრი ძველი მწარმოებელი კლასები და მათი საწარმოო ფორმა. მათ ნანგრევზე იზრდება და ძლიერდება ორი თანამედროვე კლასი — ბურჟუაზია და პროლეტარიატი. ამათ შორის განხირული წრეები აღარ არიან ძველი საშუალო კლასები; ესენი რამდენათ ძველი ნაშთია — სული

კბილით უჭირავთ და სავსებით დამოკიდებული არიან ახალ საწარმოვო ფორმაზე. მათი საკუთარი საწარმოვო წესები ნადგურებულია. მაგრამ ამათ გარდა არსებობს ახალ-ეკონომიკაზე აღმოცენებული საშუალო კლასები, ორ მთავარ კლასს შორის მომწყვდეული.

«იმ ქვეყანაში, სადაც თანამედროვე ცივილიზაცია აყვავებულია, დაიბადა ახალი კლასი წვრილ ბურჟუათა, რომელიც ქანაობს ბურჟუაზიასა და პროლეტარიატს შორის; ის, დამატებითი ნაწილი ბურჟუაზიული საზოგადოებისა, მუდამ ახლათ დგება. მისი მონაწილე პიროვნებანი შეუჩერებელი ცვივდებიან პროლეტარიატში როგორც კონკურენციის, ისე და განსაკუთრებით, აგრეთვე დიდი წარმოების პროგრესიული მსვლელობის მეოხებით. ისინი ხედავენ იმ დროის მოახლოვებას, როცა სავსებით გაქრებიან როგორც დამოუკიდებელი ნაკვეთი თანამედროვე საზოგადოებისა და შეიცვლებიან ვაჭრობაში და მრეწველობაში თავმდგმურებით, ნოქრებით და მიწის მუშებით». (მ.)

როგორც ხედავთ, მთელი პროცესი კაპიტალისტური წარმოებისა და საზოგადოებრივი დიფერენციაციისა მოდის პროლეტარიატის სასარგებლოდ. მხოლოდ ეს კლასი მრავლობს, იზრდება და მაგრდება. ყველა დანარჩენი ირღვევა და კვდება.

«ყველა კლასებში, რომელნიც ბურჟუაზიას ეპირდაპირება, მხოლოდ პროლეტარიატია რევოლუციური კლასი; სხვა კლასები იღუპებიან დიდი ინდუსტრიის განვითარებით, პროლეტარიატი კი, პირიქით, მისი საკუთარი ღვიძლი შვილია». (მ.)

მომაკვდავი კლასები ხედავენ, რომ უკან დახევა და ძველი საწარმოვო ფორმის აღდგენა შეუძლებელი ხდება; დიდი ინდუსტრიის ბატონობა ისეთი საყოველთაო და ძირმაგარი ჩნდება, რომ შუათანა კლასების დამოუკიდებელ არსებობაზე ფიქრიც კი აღარ შეიძლება. ერთათერთი მათი გამოსავალია — პროლეტარიატის მხარეზე გადასვლა და მისთვის ბრძოლაში დახმარება. ამ შემთხვევაში მათი მოქმედება რევოლუციურია.

«თუ ისინი რევოლუციურათ მოქმედებენ, ეს პროლეტარიატში გადავარდნის შიშით. ამ შემთხვევაში ისინი იცავენ თავის მომავალ და არა აწმყო ინტერესებს; ისინი ტოვებენ თავის საკუთარ თვალთახედვას და ითვისებენ პროლეტარიატისას» (მ.)

და ასე, პროლეტარიატის სოციალური დროშის ქვეშ დგება ერის დიდი უმრავლესობა. მისი იდეოლოგია და ბრძოლის სა-

შუალებანი ბატონდება ყველა უკმაყოფილო წრეებში და ამით კაპიტალისტურ საზოგადოების კრიზისი ახლოვდება.

როგორც ხედავთ სოციალური რევოლუციის ჟამი ირეკება მხოლოდ კაპიტალისტურ საზოგადოებაში, ე. ი. იქ სადაც მთელი ერის ეკონომიური საქმიანობა აგებულია კაპიტალისტურ ნიადაგზე, მაშასადამე ძველი ეკონომიური ფორმები მომსპარია, ძველი საშუალო კლასები საბოლოო დამარცხებულია და იძულებული არიან თავი ირჩინონ ახალი ეკონომიური ფორმით. პროლეტარიატი მრავალრიცხოვანია და მეთაურობს ბურჟუაზიით უკმაყოფილო საზოგადოებას. მთელი ერი იყოფა ორ მეტ-ნაკლებ ბანაკათ — ერთი მხრით დგას მცირე რიცხვი ბურჟუაზიისა, მეორე მხრით კი მთელი დანარჩენი ნაწილი ერისა.

მარა არც ასეთი დანაწილება კმარა გამარჯვებისათვის. საჭიროა თვით გაბატონებული კლასიდანაც მიემხრონ პროლეტარიატს და დადგენ სოციალიზმის დროშის ქვეშ.

«იმ დროს, როცა კლასთა ბრძოლა უახლოვდება გადამწყვეტ მომენტს, გაბატონებული კლასის, მთელი საზოგადოების დარღვევის პროცესი ისე მკაცრათ წარმოებს, რომ ერთი ნაწილი გაბატონებული კლასისა შორდება თავის კლასს და ემხრობა რევოლუციურ კლასს, რომელიც წარმოადგენს მომავალს». (მ.)

აი ასეთ პირობაში იქმნება ისეთი საზოგადოებრივი მდგომარეობა, როცა შესაძლებელი ხდება «რამდენიმე უზურპატორის ექსპროპრიაცია ხალხის მასის მიერ».*)

ამნაირათ, ერთ მუჭა კაპიტალისტებს ეპირდაპირება მთელი ერი პროლეტარიატის სოციალისტურ დროშის ქვეშ თავმოყრილი. ხალხი აღიარებს ერთათერთ გამოსავალათ სოციალიზმს, ერთათერთ მალამოთ სოციალისტური მრეწველობის დაშვარებას. რევოლუცია ჩაიდდება.

«პირველი ეტაპი მუშათა რევოლუციისა შეიცავს პროლეტარიატის გამოცხადებას მართველ კლასათ, ძალა-უფლების დაპყრობას დემოკრატიის მიერ». (მ.)

აქ პროლეტარიატი და დემოკრატია ერთი და იგივეა. ერთის გამარჯვება ნიშნავს მეორის გამარჯვებას. რატომ? ცხადია რატომ — რაკი პროლეტარიატი შეიცავს ერის უმრავლესობას,

*) „კაპიტალი“, ტ. I.

რაკი პროლეტარულ მდგომარეობაშია ჩაყენებული ამ უმრავ-
ლესობის გარეშე დარჩენილი მასის ნაწილები, უმრავლესობის
ლექტარიატი ხალხია, ხალხი პროლეტარიატია. პროლეტარიატი
ატი აღარ ეპირდაპირება დემოკრატიას, პირიქით, ის თვით
არის დემოკრატია, ის თვით არის დემოკრატიზმის მატარე-
ბელი და განმხორციელებელი. მისი «მართველ კლასათ გადაქ-
ცევა», მისი დიქტატურა, მოასწავებს ხალხის მართველ კლა-
სათ გადაქცევას, დემოკრატიის დიქტატურას.

ამიტომ «პროლეტარიატის მოძრაობა არის მოძრაობა დიდი
უმრავლესობისა დიდი უმრავლესობის სასარგებლოთ» (მ.).
ამით ის ნსხვავდება ყველა წინანდელი რევოლუციური მოძრა-
ობისაგან, რომელსაც მეთაურობდა «უმცირესობა უმცირესო-
ბის სასარგებლოთ». ასეთი იყო მაგალითად საფრანგეთის დი-
დი რევოლუცია, ასეთია რუსეთის რევოლუცია. განსხვავებაა
მათ შორის ის, რომ რუსეთში ეს «უმცირესობა» კომუნისტურ
პარტიამდე ჩამოქვეითდა, საფრანგეთში კი ეს შეიცავდა მთელ
კლასს ბურჟუაზიისას სხვადასხვა პარტიებათ დაყოფილს. მა-
შასადამე, პრინციპი დიქტატურისა კი არ არის სადაო, არამედ
ის თუ ვინ დიქტატორობს, უმცირესობა თუ უმრავლესობა,
ჯგუფი თუ დემოკრატია. საფრანგეთში დიქტატორობდა ბურ-
ჟუაზია, რუსეთში ბოლშევიკური პარტია, ხოლო პროლეტა-
რულ რევოლუციაში იდიქტატორებს დემოკრატია, ერის დიდი
უმრავლესობა, პროლეტარიატით გადაქცეული.

არა-კაპიტალისტურ საზოგადოებაში, სადაც პროლეტარი-
ატი მცირეა, ხოლო შუათანა კლასები გაბატონებულია, პრო-
ლეტარიატის დიქტატურა ნიშნავს უმცირესობის ბატონობას
უმრავლესობაზე, ე. ი. დესპოტიას, ტირანიას, რაიცა თავდება
დამორჩილებული ხალხის აჯანყებით პროლეტარიატის წი-
ნააღმდეგ. ასეთ საზოგადოებაში «პროლეტარიატის დიქტა-
ტურა» რეაქციონური პრინციპია. ბოლშევიკებმა ამას შემო-
უარეს იმით რომ გამოიგონეს ახალი ცნება — «მუშა-გლეხის
ხელისუფლება». ამით ვითომ შეავსეს პროლეტარიატის სიმ-
ცირე გლეხთა სიმრავლით. ამით მარქსიზმს კიდევ უფრო და-
შორდნ. ასეთი ტერმინი მეცნიერულ სოციალიზმში არ იცის,
ის წმინდა რუსული გამოგონებაა. «პროლეტარიატის და გლე-
ხობის დიქტატურა» არაფრით არ გავს მარქსის «პროლეტა-
რიატის დიქტატურას». რატომ? იმიტომ რომ მარქსის აზრით

პროლეტარიატის დიქტატურა ნიშნავს დემოკრატიის დიქტატურას, ე. ი. პროლეტარიატია ხალხი, ხოლო მცირე რაოდენობის გლეხი-მესაკუთრისა ან მას მისდევენ ანდა განზე რჩება. თუ გლეხობაა დიდი უმრავლესობა, როგორც მაგალითად რუსეთში, იქ არავითარი სოციალური რევოლუცია არ შეიძლება და მაშასადამე არც სოციალისტური დიქტატურა პროლეტარიატისა. აქ შეიძლება მხოლოდ ერთი დიქტატურა — გლეხურ-წვრილ ბურჟუაზიული, მიმართული სამრეწველო ბურჟუაზიის და მთელი მისი ეკონომიკის წინააღმდეგ. ეს რეაქციონური დიქტატურაა.

როგორ წარმოებს სოციალური რევოლუცია, როგორია მისი პირველი ნაბიჯები?

როგორც ვიცით საკუთრება წინა-კაპიტალისტური, გლეხის და ხელოსანის არ შეადგენს საგანს სოციალიზაციისა. მხოლოდ კაპიტალისტურ ურთიერთობაზე შექმნილი საკუთრება, ე. ი. საკუთრება, რომელიც უკვე მუშავდება საზოგადო ძალებით, ხოლო ნაყოფი ითვისება კერძო პირის მიერ, უქმდება და მას სავსებით საზოგადოება ეპატრონება. კაპიტალისტურ საზოგადოებაში ქონების ცხრა მეათედი სწორედ ასეთი საკუთრებაა. არა-კაპიტალისტურ საზოგადოებაში კი პირიქით ბურჟუაზიული საკუთრება გამონაკლისია, წინა-კაპიტალისტური ქონება კი საზოგადო მოვლენაა.

ბურჟუაზიული საზოგადოების ძარღვია კაპიტალი, ე. ი. ისეთი ქონებრივი ძალა, რომლის საშუალებით შესაძლებელია პროლეტარიატის პირდაპირი, ხოლო წვრილ მესაკუთრეთა არა-პირდაპირი ექსპლოატაცია.

«კაპიტალი არის ნაყოფი ადამიანთა კრებულის. მისი ამუშავება შეიძლება მხოლოდ შეერთებული ძალებით საზოგადოების მრავალ წევრთა, კიდევ მეტი, საბოლოო საზოგადოების ყველა წევრთაც. მაშასადამე, კაპიტალი არ არის პერსონალური ძალა, ის სოციალური ძალაა». (მ.)

ეს სოციალური ძალა უნდა ეკუთვნოდეს საზოგადოებას და არა კერძო პირთ. იქ სადაც ქონებას ჯერ კიდევ არ მიუღია ასეთი ფორმა, სადაც ის კიდევ ინდივიდუალურ ძალას წარმოადგენს, ცხადია იქ არ შეიძლება სოციალიზმის განხორციელება. წარმოება უნდა იყოს უკვე განსაზოგადოებული, მრავალმუშათა მიერ ამუშავებული, რომ შესაძლებელი გახდეს მისი

ნაყოფის განსაზოგადლება. «სხვაფერდება მხოლოდ სოციალურ სისტემისა, რომელიც იქცევა «ფულათ, მიწა-ადგილათ, ერთი სიტყვით მონობოლიურ სოციალურ ძალათ», რომლის საშვალებით იმონება ადამიანი.

ცხადია, კაპიტალი არ არის ეს თუ ის ნივთი, ეს თუ ის ტომარა ფული, ეს თუ ის ქარხანა, ბანკი, მიწა-ადგილი — ყველა ეს მხოლოდ გარეგანი ნაწილობრივი გამოხატულებაა კაპიტალისა. თქვენ შეგიძლიათ ყველა ეს მოსპოთ, დაანგრიოთ, მარა ეს კიდეც არ ნიშნავს კაპიტალის მოსპობას, მისი ძლიერების გაუქმებას. ამის კლასიკური მაგალითია ბოლშევიკური რუსეთი, სადაც მიუხედავად ძირიანათ დანგრევისა, ადამიანის ექსპლოატაცია არა თუ დაინგრა, პირიქით კიდეც უფრო გაძლიერდა და გამკაცრდა. ბრძენ ბოლშევიკებს კაპიტალი ეგონათ მისი გარეგანი გამოხატულება; მათ დაანგრიეს მხოლოდ ისარი საათისა, მექანიზმი კი ხელუხლებელი დარჩა; უკანასკნელის დარღვევა კი მათ არ შეეძლოთ, ვინაიდან ის არ არის დასარღვევად მომწიფებული. კაპიტალი — ეს საზოგადოებაში ამუშავებული სოციალური ძალაა, დღეს კაპიტალისტთა სამსახურში მყოფი, ხვალ კი საზოგადოების სამსახურში შემსვლელი. უკანასკნელ შემთხვევაში ის უკვე აღარ არის კაპიტალი, ის რჩება მხოლოდ საზოგადოებრივ ძალათ.

ამნაირათ, სოციალიზმის მიზანია გაუქმება არა ამა თუ იმ კერძო ფაბრიკის და ქარხნის, არამედ კაპიტალისტური სისტემის, ე. ი. ისეთი ეკონომიური წყობილების, სადაც ქონება ხდება საშუალებათ ადამიანის ექსპლოატაციის და დამორჩილებისა. აქედან წარმოსდგება სოციალური ამოცანა: შექმნა ისეთი სამრეწველო ეკონომიკის, როცა ქონება ვერ გახდება კაპიტალათ. ბოლშევიკებმა ამ საკითხსაც, ისე როგორც ყველა დანარჩენს, ველურათ მიუდგენ; კერძო პირთ ჩამოართვეს მრეწველობა და გამოაცხადეს ამით კაპიტალისტური სისტემა მოვსპეთო, ნამდვილათ კი ეს სისტემა ოდნავათაც არ გაქანებულა. მან გამოიცვალა მხოლოდ მეპატრონე, კერძო პირის ალაგას ჩადგა სახელმწიფო და ყველფს მუშას და მთელ ხალხს გაცილებით უფრო უარესათ, ვინემ ეს ხდება ბურჟუაზიის მიერ. კაპიტალის ბუნება ძალაში რჩება.

ნამდვილი კომუნიზმი ამ ამოცანას სწვევტავს სრულიად სხვანაირათ. ის იწყებს ფესვებიდან, კაპიტალიზმის ძირიდან და ნელა, მარა მეთოდურათ თხრის მას. მრეწველობის განსაზოგადობა ბუნებრივი შედეგია ამ პროცესის. ხდება სოციალიზაცია არა მრეწველობის, არამედ მისი ეკონომიური საფუძველის — კრედიტის და მიწა-ადვილის. კრედიტის როლი ისე ცხადია, რომ ეს არ საჭიროებს განმარტებას. რაც შეეხება კაპიტალისტურ მეურნეობას — ეს თვით კაპიტალიზმის ძირითადი გამოხატულებაა. «მიწის საკუთრების მონოპოლია თითქმის საფუძველია კაპიტალის მონოპოლიის», სწერს მარქსი. (გ.) შრომის უმთავრესი იარაღი მიწაა. ამასთან შედარებით შრომის სამრეწველო იარაღები მცირე ღირსებისაა. რატომ? ცხადია რატომ — მანქანას აკეთებს ადამიანი, შეიძლება მისი გამრავლება; მიწა კი მოცემულია ბუნებისაგან. მთელი ქვეყანა რომ დაეხვიოს ამ ბუნებრივ სიმდიდრეს ერთ არშინ მიწას ვერ მიუმატებს. მიწა მონოპოლიური ხასიათისაა და ვის ხელშია ც ის არის თავმოყრილი — უდიდესი მონოპოლისტიც ის არის.

ახლა ადვილი მისახვედრია ის, თუ რა ზომები უნდა იყოს მიღებული პირველ რიგში სოციალიზმის გზაზე.

«ეს ზომები, რასაკვირველია, სხვა და სხვა უნდა იყოს სხვა და სხვა ქვეყნებში. მაგრამ ყველაზე უფრო წინ წაწეულ ქვეყნებში, შემდეგი ზომების მიღება შეიძლება საზოგადოთ:

«1. მიწის საკუთრების ექსპროპრიაცია და საადვილ-მამულო რენტის კონფისკაცია სახელმწიფოს სასარგებლოთ;

«2. მეტათ პროგრესიული გადასახადი;

«3. გაუქმება მემკვიდრეობის;

«4. კონფისკაცია ემიგრანტთა და აჯანყებულთა საკუთრების;

«5. ცენტრალიზაცია კრედიტის სახელმწიფოს ხელში ნაციონალური ბანკის საშვალებით სახელმწიფო კაპიტალით და მონოპოლიური უფლებით;

«6. გამრავლება სახელმწიფო მრეწველობის და წარმოების იარაღების; დამუშავება უყი მიწების და გაუმჯობესობა დამუშავებული მიწების ერთი საზოგადო სისტემის თანახმით;

«7. სავალდებულო შრომა ყველასთვის, სამრეწველო ჯარის ორგანიზაცია, განსაკუთრებით მეურნეობისათვის;

«8. სამრეწველო და სამეურნეო შრომის ისეთ ნაირათ კომ-
ბინაცია, რომ გაქრეს განსხვავება ქალაქს და სოფელს! შრომის;
«9. ყველა ბავშვთა საზოგადო და მუქთი აღზრდა; ბავშვთა
შრომის გაუქმება ფაბრიკაში, როგორც ეს დღეს ხდება; აღზრ-
დის შეერთება ნივთიერ წარმოებასან და სხ. და სხ.» (მ.).

აი ყველა ის ზომები, რომელიც უნდა მიიღოს გამარჯვე-
ბულ პროლეტარიატმა «ყველაზე უფრო წინ წაწეულ ქვეყანა-
ში», როგორც მაგ. ინგლისი და შეერთებული შტატებია. არც
ერთი მუხლი ამ ზომებისა არ ითხოვს სამრეწველო დაწესე-
ბულების კონფისკაციას. მრეწველობა რჩება კერძო პირთა
ხელში, მაგრამ მას ეცვლება სამუშაო კალაპოტი. მის ხელში
აღარ არის არც მიწა, არც კრედიტი — ეს ორი მთავარი წყა-
რო მისი არსებობისა. ამით ის ხდება დამოკიდებული პროლე-
ტარულ სახელმწიფოზე და ხდება შესაძლებელი მისი თანდა-
თანნი განსაზოგადოვება, მრეწველობის დაუნგრევლათ, წარმო-
ების შეუჩერებლათ.

ასეთი სათუთი მოპყრობა მრეწველობისადმი — ძირითადი
თვისებაა პროლეტარული სოციალიზმისა, რომელიც აგებუ-
ლია მხოლოდ სამრეწველო საფუძველზე. მიწა-ადგილს ის ასე
სათუთათ არ ეპყრობა, ვინაიდან ვერავითარი კონფისკაცია
ვერ დაანგრევს ამ ქონებას; აქ მხოლოდ შრომის ორგანიზაცია
შეიძლება დროებით შეირყას და ამიტომ «მანიფესტი» განსა-
კუთრებით ყურადღებას აქცევს სამეურნეო მუშაობის აწყობას,
რაც, რასაკვირველია, გაცილებით უფრო ადვილია, ვინემ სა-
ფაბრიკო მუშაობის აწყობა.

ყალბი კომუნიზმი, როგორც იცით, სავსებით უკუღმა მუ-
შაობს. მან თავისი «სოციალიზმი» სწორეთ მრეწველობის კონ-
ფისკაციით დაიწყო. შედეგი ცნობილია. ქვეყანა დაექანა უკან,
ბარბაროსობისაკენ. უდიდესი სოციალური რეაქცია გამოიტანეს
უდიდეს სოციალურ რევოლუციათ!

როცა ბარბაროსი გერმანელები რომის იმპერიას შეესია,
დაიწყეს პირველ ყოვლისა ქალაქების დანგრევა. ტყის ხალხს
ტყე ურჩენოდა. როცა რუსის ბარბაროსები — ბოლშევიკები —
შეესიენ რუსეთს, დაიწყეს მრეწველობის დანგრევა, პროლეტა-
რიატის დარღვევა და ხმალის რეჟიმის დამკვიდრება. ველურს
ველურობა ურჩევნია.

თავის თავათ ცხადია, თუ ეს ფრთხილი ზომები მისაღებია

«ყველაზე უფრო წინ წაწეული ქვეყნისათვის», უკან ჩამორჩენილი ნილისათვის ხომ ესეც შეუძლებელია, აქ ეს ზომები უნდა განხორციელდეს და ხანგრძლივი პროცესით შეიცვალოს. რაც შეეხება რუსეთს, ის არა თუ უკან ჩამორჩენილი სამრეწველო ქვეყანაა, ის სრულიად არ არის სამრეწველო ქვეყანა და აქ არც ეს ზომებია გამოსაყენებელი, არც სოციალისტური პროცესი. ის იმყოფება ბურჟუაზიულ რევოლუციის ხანაში.

4. კომუნისტური საზოგადოება

რაკი კომუნისტური საზოგადოება იბადება კაპიტალისტური საზოგადოებისაგან, ცხადია ეს ახალი დაბადებული თან ატარებს მშობლის მრავალ თვისებებს. ის იკვებება დედის ძუძუთი, შემკვიდრებით ღებულბს ძველ ნორმებს.

«ამ ხანაში ჩვენ საქმე გვაქვს ისეთ კომუნისტურ საზოგადოებასთან, რომელიც განვითარდა არა საკუთარ საფუძველზე, არამედ, პირიქით, გამოვიდა კაპიტალისტური საზოგადოებისაგან. მაშასადამე, ის კიდევ ყოველმხრივ, ეკონომიურათ, გონებრივათ, ზნე-ჩვეულებით, მიჯაჭვულია ძველი საზოგადოების საშოზე, საიდანაც ის მოდის». (გ.)

საზოგადოება თავის თავს ვერ გადაახტება. ის მუშაობს უკვე შეთვისებულ სოციალური სფეროს ფარგლებში. რევოლუციური მუშაობა აქ იხატება იმაში, რომ ამ ფარგლებში პროლეტარიატი ამყარებს საკუთრების ახალ ფორმას.

«ძველი ბურჟუაზიული საზოგადოების ალაგას, მისი კლასებით და კლასთა განხეთქილებით, დგება ასოციაცია, სადაც თვითეულის თავისუფალი განვითარება არის პირობა ყველას თავისუფალი განვითარებისა». (მ.)

ეს ასოციაცია თავის წარმოებას აყენებს ბურჟუაზიის ძირითად უფლებაზე — თანასწორობაზე, რაიცა არსებითად ნიშნავს უთანასწორობას. მუშა იღებს იმდენს რამდენსაც თვითონ აკეთებს (ზოგი ხარჯის გამოკლებით), აქ მეფობს სრული თანასწორობა ასოციაციის წევრთა შორის, მაგრამ ვინაიდან ერთს შეუძლია მეტი გააკეთოს, მეორეს ნაკლები, ერთს ცოლშვილი ფავს, მეორე მარტოხელაა, ცხადია თანასწორობა დარღვეულია.

«თანასწორობა მდგომარეობს იმაში, რომ შრომა იზომება

თანასწორი საზომით, მარა ერთი სჯობს მეორეს ფიზიკურად ან გონებრივად; მას მეტი ნაყოფის მოცემა შეუძლია. ეს თანასწორი უფლება არის უთანასწორო უფლება უთანასწორო შრომისთვის. ის არ სცნობს კლასთა განსხვავებას, ყველა ერთნაირი მუშებია. მაგრამ ის სცნობს თავისთვის უთანასწორო პირად ნიჭს და აქედან წარმომდგარ შრომის უნარს ბუნებრივ პრივილეგიით. ეს არის შინაარსით უთანასწორო უფლება, როგორც ყველა უფლება». (გ.)

«თანასწორი უფლება აქ პრინციპიალურად იგივეა რაც ბურჟუაზიული უფლება», მაგრამ ის აუცილებელია წარმოების შენახვისათვის. როგორც კი ამ უფლებას ფეხს გადააბიჯებ და გამოაცხადებ — მოდით ყველამ თანასწორათ დაირიგეთო, როგორც ეს ბოლშევიკებმა მოიმოქმედეს თავის ბატონობის პირველ ხანაში, იკარგება სტიმული მუშაობისა, ზარმაცობა ცხადდება სათნოებათ და მით ინგრევა ასოციაცია, ირღვევა მთელი კომუნისტური საზოგადოება, სოციალისტური ეკონომიკა შეუძლებელი ხდება. და თუ მაინც მოინდომეს ამ დარღვევის შეჩერება, ხმლის რეჟიმი წესდება, შრომის მილიტარიზაცია ჩაიდდება, მუშა ხელისუფლების მონობაში ვარდება — ერთი სიტყვით კომუნისტების ალაგას ბოლშევიზმი მყარდება.

იტყვიან: თუ ერთი მეტს მიიღებს, მეორე ნაკლებს, რა დაუშლის პირველს სიმდიდრე დააგროვოს და კაპიტალათ აქციოს. და სწორეთ ეს არ შეიძლება მოხდეს. სიმდიდრე თავის თავათ არ იქცევა კაპიტალათ, ამ გზით არ იბადება კაპიტალიზმის სტიმული წყობილება. წინააღმდეგ შემთხვევაში — კაპიტალი და კაპიტალიზმი მუდამ იქნებოდა. ნამდვილათ კი ვერც ძველ და ვერც საშუალო საუკუნოების სიმდიდრემ კაპიტალიზმი ვერ წარმოშვა. ძარღვი კომუნისტურ წყობილებისა არის ის, რომ ქონება კაპიტალათ, ე. ი. სხვისი ექსპლოატაციის იარაღათ ვერ გადაიქცევა. ამ მხრივ ის ემსგავსება ყველა დანარჩენ წინა-კაპიტალიზმურ ეპოქებს, ხოლო შინაარსით და წარმოების წესით მათგან განირჩევა.

«ჩვენ არავითარ შემთხვევაში არ გვინდა გაუქმება პირადი მითვისების შრომის ნაყოფის, რომელიც აუცილებელია ადამიანის სიცოცხლის შენახვის და განგრძობისათვის. ეს მითვისება არ იძლევა არავითარ წმინდა მოგებას ისეთს, რომ მან დაბადოს ძალა-უფლება სხვის შრომაზე». (მ.)

რასაკვირველია, უთანასწორო მითვისება არ არის იდეალი, ის ერთნაირი ბოროტებაა, მარა აუცილებელი, შედეგი ეკონომიური მდგომარეობის.

«ეს ნაკლულევანება დაუძლეველია კომუნისტური საზოგადოების პირველ ხანაში, რომელიც იშვა ხანგრძლივი მშობიარების ტკივილების შემდეგ კაპიტალისტური საზოგადოებისაგან. უფლება ვერასოდეს ვერ ამალღდება საზოგადოების ეკონომიური მდგომარეობის და ამით განსაზღვრულ მის კულტურულ მდგომარეობის მაღლა». (გ.)

ყალბი კომუნიზმის თანდაყოლილი დანაშაულობაა სწორეთ ამ ძირითადი დებულების უკუგდება. ის ქმნის ისეთ უფლებას, რომელსაც არავითარი ბაზა არ აქვს არც ეკონომიკაში, არც კულტურაში. მის უფლებრივ და მატერიალურ მდგომარეობას შორის არავითარი კავშირი არ არის და მით თან ატარებს თავისავე დარღვევას.

მარქსიზმი, პირიქით, უფლებას უმორჩილებს ეკონომიკას, თუნდაც ეს უფლება არხი-ბურჟუაზიული იყოს. ის აგებს თავის შენობას. ისტორიულათ ბოძებულ საწარმოვო მდგომარეობაზე და ცდილობს ეს მდგომარეობა ჯერ განავითაროს, გააძლიეროს და შემდეგ ამისდამიხედვით მისი უფლებრივი ზედშენობაც სცვალოს.

როდის არის შესაძლებელი ბურჟუაზიული უფლების კომუნისტური უფლებით შეცვლა? როდის შეიძლება მწარმოებელს მიეცეს არა მარტო თანახმათ მისი შრომისა, არამედ აგრეთვე თანახმათ მისი მოთხოვნილებისა? ეს შეიძლება მხოლოდ მას შემდეგ, «როცა შრომის დაყოფით გამოწვეული ადამიანის დამორჩილება გაქრება, მამასადამე გაქრება პირველყოვლისა წინააღმდეგობა გონებრივ და ფიზიკურ შრომას შორის; როცა შრომა გადაიქცევა არა მარტო სიცოცხლის საშუალებათ, არამედ უპირველეს მოთხოვნილებათ სიცოცხლისა, როცა ადამიანთა ყოველმხრივ განვითარებასთან ერთათ გაიზრდება საწარმოვო ძალები და სოციალური სიმდიდრის წყაროები სავსეთ ჩქეფს – ყველა ამას შემდეგ შესაძლებელია ვიწრო ბურჟუაზიულ უფლებრივ შეხედულებას გადავაბიჯოთ და საზოგადოებამ თავის დროშაზე წააწეროს: თვითუფლისაგან თანახმათ მისი ნიჭისა, თვითუფლს თანახმათ მისი მოთხოვნილებისა!» (გ.).

როგორც ხედავთ, ბურჟუაზიული უფლების დასამტკიცებლად საჭიროა გვარიანი დიდი ევოლუცია: პიროვნების საზოგადოებრივ გამოცვლა, შრომის სულიერ მოთხოვნილებათ გადაქცევა, წარმოების უმაღლეს დონეზე აყვანა, სიმდიდრით საზოგადოების გაგვება — ერთი სიტყვით ახალი მორალური და ნივთიერი ურთიერთობის დამყარება. ამით შევედივართ კომუნისტური საზოგადოების მეორე ხანაში, სადაც კაპიტალიზმის ყველა ნიშნობლივი თვისება დამარცხებულია და ცხოვრებიდან ამოვლებულია.

მაგრამ ამ მეორე, წმინდა კომუნისტური, საფეხურის მიღწევა დიდ დროს და მუშაობას მოითხოვს. ის, ასე ვთქვათ, იდეალურია, მანათობელი ვარსკვლავია, საითკენაც მიიმართება ხალხი. მუშის მიზანი რომ მარტო თავის მოთხოვნილების დაკმაყოფილება იყოს, მაშინ წარმოების განვითარება გაადვილებოდა და სიმდიდრის დაგროვება დაჩქარდებოდა. ნამდვილათ კი მუშა იკმაყოფილებს არა მარტო თავის მოთხოვნილებათ, არამედ მოთხოვნილებათ საწარმოვო და სოციალური ხასიათისა, ე. ი. ის ვერ მიიღებს მთელ თავის ნაშრომს ვერც კომუნისტურ საზოგადოებაში. აქ მას აკლდება მხოლოდ ერთი გასაყალი — მეპატრონე, მარა დანარჩენი რჩება.

მუშის, ანუ მთელი კომუნისტური საზოგადოების ნაშრომს უნდა გამოეკლოს:

«პირველათ, წარმოების იარაღთა საამორტიზაციო ხარჯი; მეორეთ, შესაფერი ნაწილი წარმოების გასაფართოვებლათ; მესამეთ, სარეზერვო ანუ დამხმარე ფონდი იმ შემთხვევისათვის, როცა საქმე ვერ შესრულდება, ბუნებრივი მოვლენით ზარალობს და სხ. ყველა ამის გამოკლება შრომის ნაყოფიდან შეიცავს ეკონომიურ აუცილებლობას; მისი რაოდენობა განისაზღვრება თანახმად არსებული ძალის და საშუალებისა, რამდენიმეთ ვარაუდის ანგარიშით, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში არ შეიძლება მისი გამოანგარიშება სამართლიანობის პრინციპით». (გ.)

სამართლიანობას თუ გავყევით — მუშას უნდა მიეცეს მთელი მისი ნაშრომი, მარა ამ შემთხვევაში ინგრევა წარმოება. ეს იქნებოდა ბოლშევიკური კომუნიზმი. ინტერესი წარმოების — აი რა დგას პირველ რიგში და ის უნდა იქნას დაკმაყოფილებული. ამ საწარმოვო ხარჯებს ემატება არასაწარმოვო

ხარჯები, ისეთივე აუცილებელი, როგორც პირველი. ეს არის პირველი, საერთო მართველობის ხარჯები ანუ ეგრეთ წოდებული სახელმწიფო ბიუჯეტი.

«ეს ნაწილი გასავლის წინდაწინვე ძალზე შემოკლებული უნდა იყოს შედარებით დღევანდელ საზოგადოების გასავლისა და ის იკლებს იმისდაგვარათ თუ რამდენათ საზოგადოება განვითარდება». (გ.)

სახელმწიფო, როგორც განსაკუთრებითი იძულებითი ძალა, თანდათან ქრება და ბოლოს ის სავსებით კვდება. მაშინ მისი ხარჯებიც მთავდება. მეორე, ხარჯი სასწავლებლის, ჯანმრთელობის და სხვა ასეთი საზოგადო მოთხოვნილებების.

«ეს ნაწილი თავიდანვე იზრდება დღევანდელ ხარჯებთან შედარებით და მატულობს იმდენათ, რამდენათ ახალი საზოგადოება განვითარდება». (გ.)

მესამეთ, ფონდი შრომის შეუძლოთა სასარგებლოთ და სხ., ე. ი. ის რასაც დღეს ღარიბებზე ზრუნვას უწოდებენ.

აი ყველა ამის შემდეგ მწარმოებელს ეძლევა მთელი მისი ნაშრომი. აქ ის მართალია კარგავს როგორც მომხმარებელი, მაგრამ იგებს როგორც საზოგადოების წევრი.

ამნაირათ, კომუნისტური საზოგადოება არის პირველ ყოვლისა სამრეწველო საზოგადოება, გამოსული კაპიტალისტური საზოგადოებისაგან და აგებული კაპიტალიზმის ტექნიკურ საფუძველზე. ის მემკვიდრეობით ღებულობს მშობელ დედისაგან ეკონომიურ, პოლიტიკურ და კულტურულ საუნჯეს და მას ავითარებს ბოლომდე. აქ ბატონობს მშრომელთა ასოციაცია, საწარმოვო ამხანაგობანი, მიმართული ერთი მთავარი მიზნისკენ — რაც შეიძლება მეტი სიმდიდრის შექმნისაკენ. ნამდვილი კომუნიზმი შესაძლებელია მხოლოდ მდიდარ საზოგადოებაში. სიღატაკე ყალბი კომუნიზმის სარბიელია.

როგორც ხედავთ, მარქსიზმი და ლენინიზმი, დასავლეთის სამრეწველო სოციალიზმი და რუსეთის მუჟიკური კომუნიზმი ორი სრულიად მოპირდაპირე მოძღვრებაა. მათ შორის არ არის არავითარი მსგავსება, არც თეორიული, არც პოლიტიკური, არც კულტურული. ეს ორი მიმდინარეობა ხატავს ორ სხვა და სხვა ეპოქას, სხვა და სხვა საზოგადოებას. პირველია მიუცი-

ლბელი თანამგზავრი სამრეწველო განვითარების, ^{თანამედროვე} კულტურის და ცივილიზაციის. მეორეა შედეგი სამრეწველო განვითარებლობის, დაცემული ეკონომიკის და ჩამორჩენის. ერთი დგას კაცობრიობის შარავზაზე, მას გზას ვერ აუხვევს ვერც ერთი სასიცოცხლო ერი. მეორე ორღობეში მიჩინულთა ნაცოდვილევი, წარმავალი ებიზოდია, რომელიც გაქრება მაშინვე, როგორც კი რუსეთი ევროპისაკენ პირს იბრუნებს.

ერთი სიტყვით,

«იგი სხვაა, ავი სხვაა,

შუა უზის დიდი ზღვარი,

ნურვინ გარეთ ერთმანეთსა, ვესმით ჩემი ნაუბარი!».

ჩვენი ტაქტიკა*)

I

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის მესამე არალეგალურმა ყრილობამ ამ ზაფხულს გამოიტანა მთელი რიგი რეზოლუციებისა საჭირობოროტო საკითხების შესახებ, რომელთა შორის უპირველესი ალაგი უჭირავს ტაქტიკურ რეზოლუციებს. აქ პარტიამ მოკლეთ, სხარტულათ გამოთქვა მთელი თავისი შეხედულება მიმდინარე მომენტზე და უჩვენა ნათელი, უდაო გზა ქართველ მუშა ხალხს და მასთან ერთათ მთელ ერს. სოც.-დემ. პარტიის პოზიცია, მისი სამუშაო გეზი, მისი იდეალი გარკვეული და განათლებულია. საიდან გამოდის ის, რა ასულდგომულებს მას, რაზე ემყარება მისი ტაქტიკა?

ტაქტიკა — ეს გზა თუ გზებია, რომლის საშუალებით შესაძლებელია დასახული მიზნის მიღწევა.

პირველ ყოვლისა თვით ეს მიზანი უნდა იყოს ნათლად წარმოდგენილი, შესწავლილი, გამორკვეული და მისი განხორციელების შესაძლებლობა ნათელყოფილი. როგორც მიზანი, ისეთი ტაქტიკა. ისინი ერთიმეორესთან მჭიდროთ დაკავშირებულია, ერთიმეორისაგან გამომდინარეა. მათ შორის კავშირის გარღვევა, ლოდიკურათ და პოლიტიკურათ მათი დაპირდაპირება, ან გან-განზე განდგომა აშკარა საბუთია ერთ-ერთის ან ორივესი ერთათ არეუ-დარევის და მოქმედების გამრუდების. ამ უგ-

*) ამ წერილში განვითარებული აზრების ერთი ნაწილი აშენებულია იმ ფაქტიურ მასალებზე, რომელიც არსებობდა მისი დაწერის დროს (1925 წ.). მაგრამ მდგომარეობის საერთო დაფასება და განვითარების ტენდენციების გზები ისეთი სისწორით არის აღნიშნული, რომ მისი გაცნობა დღესაც დიდ სარგებლობას მოუტანს ყველას, ვისაც საბჭოთა კავშირის საკითხები აინტერესებს...

ზო-უკვლობის თავიდან ასაცილებლათ მიზანი და ტაქტიკა, იდეალი და საშუალება ეკავშირება ერთმანეთს საერთო თეორიულ და ფილოსოფიურ პრინციპებით, ისკვნება მათი ერთობა ერთ იდეურ სათავეში, საიდანაც ისინი იბადებიან და რომელშიაც თავს იყრიან. როცა თეორია, პროგრამა და ტაქტიკა ერთ ხაზზე დგება, ერთი მეორეს განუყრელათ ეჯაჭვება და ერთ ისტორიულ აუცილებლობას ეფუძნება, მოქმედებაც მიზანშეწონილია და გამარჯვება უზრუნველყოფილია.

არის მიზანი სადღეისო, სახვალის, სამეომისო; ასევეა ტაქტიკაც. მხოლოდ ამ სხვადასხვაობაში უნდა იყოს დაცული ერთობა, ნათესაობა და თანხმობა. ეს ერთი ჯაჭვია, რომლის თვითეული რგოლი ნიშნავს განსაკუთრებით მომენტს მოვლენათა სერიისა, რასაც რიგრიგობით ანხორციელებ. ისინი ერთმანეთს გზას უკაფავენ და ეხმარებიან.

რა არის ჩვენი მიზანი?

სადღეისო — საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენა და დემოკრატიული წყობილების დამყარება.

სახვალის — კლასთა განსხვავების მოსპობა და სოციალიზმის დამკვიდრება.

საბოლოო მიზანი მთავარი მანათობელი ვარსკვლავია, რომელიც აშუქებს პირველს და მას იჭერს თავის საზღვარში.

სოციალიზმი იძლევა მკვეთრ თეორიას, მტკიცე პოლიტიკურ ხაზს, რომელსაც გაყვები ბოლომდე, გამარჯვებამდე.

იბადება საკითხი. აუცილებელია პირველი ორი ეტაპის გავლენა? განა არ შეიძლება სოციალიზმის მიღწევა გარეშე ნაციონალური და დემოკრატიული თავისუფლებისა? ამ ორ საკითხში ერთი აღარ არის სადაო, ცხოვრებამ ის სამუდამოთ გადაჭრა. რუსეთის მაგალითმა აშკარათ გაჩადა, რომ სოციალიზმის დამკვიდრება უდემოკრატიოთ სრული ოცნებაა, ისტორიული დანაშაულობაა, რაც ძვირათ უჯდება ქვეყანას და კიდევ უფრო ძვირათ უჯდება ბოლშევიკურ პარტიას. ახლა თვით კომუნისტებიც კი იძულებული არიან ილაპარაკონ დემოკრატიის საჭიროებაზე, საბჭოთა ხელისუფლებაზე, თუმცა ეს სიტყვა სიტყვათ რჩება და სინამდვილეთ ვერასოდეს ვერ გადაიქცევა. მათ ისე შორს შეტოპეს, რომ დემოკრატიისაკენ ხიდის გად-

ბა აღარ ძალუძთ, მათ შორის ორმოს ამოვსება ადამიანის საქმეებისადმი
საძლებლობას აღემატება.

მაგრამ აი გამოიჩეკა მეორე ჯურის ხალხი — მოღალულნი, გზადაბნეულნი, მობოლშევიკო თუ ბოლშევიკების ადვოკატები და ერთხმად ღაღადებენ: დემოკრატია კი, ამაზე არ გედავებით, მარა ეს ნაციონალური თავისუფლება, ერის დამოუკიდებლობა სრულიად არ მიგვაჩნია აუცილებელ საჭიროებათ, რუსეთთან ვიყავით და მასთან უნდა დავრჩეთო.

ამ დებულებაში ორი დედააზრია: სოციალიზმის ეტაპი არ არის ნაციის თვითგამორკვევა; და რომც იყოს, ჩვენ პირობებში ის მიუღწეველია, ფუჭი ოცნებაა, ე. ი. ის არ ვარგა არც მიზნათ, არც ტაქტიკათ.

მართალია ეს?

რას ჰქვია სოციალიზმის ეტაპი?

ჩვენ ვამბობთ — სოციალიზმი აუცილებელი დასკვნაა კაპიტალისტური განვითარების, ის ამის საბოლოო რგოლია. ამ გზაზე მივდივართ ძალაუნებურათ, ჩვენი ნების და სურვილის დამოუკიდებლათ, ობიექტიური, გარდაუვალი სოციალური კანონებით. მარა გზადაგზა არის ეტაპები, საფეხურები, მოვლენები, რომელნიც ასეთსავე აუცილებლობით ჩნდებიან და მათ გზას ვერავინ აუხვევს. ერთი ამ მომენტთაგანია ნაციონალური მომენტი, ადამიანთა ნაციონალურ-პოლიტიკურ ერთეულებათ დანაწილება, ერის სახელმწიფოებრივათ თვითგამორკვევა. ეს არის ისტორიული ფაქტი, დღეს სრულიად უდაოთ აღიარებული და საყოველთაოთ მიღებული. დემოკრატის გამოღვიძება ყოველგან მოხდა და ხდება აი ამ ნაციონალურ ფარგლებში. ეს ძველი სოციალ-დემოკრატიული თეზისი უკვე გადაიქცა ცოცხალ მოვლენათ, საზოგადოების დვრიტეთ, კაცობრიობის საფუძვლათ. ევროპაში არ არის არც ერთი ერი, რომელსაც დღეს არ ქონდეს საკუთარი სახელმწიფო. ნაციონალ-ისტორიული პროცესი აქ დასრულდა. საჭიროა მხოლოდ მისი შეკეთებ-შემოკეთება, ნაციონალურ უმცირესობათა უმრავლესობისათვის შეერთება. იგივე პროცესი წარმოებს აზიაში. დაწყებული ოს-მალეთიდან და აფრიკაში, დაწყებული ეგვიპტიდან. ეს არის მსოფლიო მოვლენა და ნუთუ მას რუსეთი აშორდება?

დღეს ერთათერთი მრავალერიანი დიდი სახელმწიფო არის რუსეთი. მსოფლიო პროცესი მასაც მოხვდა, მარა სავსებით

ვერ ჩაითრია, კიდევ დარჩა მის ფარგალში მრავალმეტრიანი მელიც ელის განთავისუფლებას. ეს აუცილებელია კანონია და რომც ამ ერებმა უარი თქვან თავისუფლებაზე, ისტორია მათ ამას თავს დაატეხს მთელი თავისი რისხვით. რუსეთის ველიკოროსიათ გადაქცევა ისტორიის განაჩენია.

ნაციის თვითგამორკვევას ვერ აცდება ვერც ერთი ეროვნება. ეს რასაკვირველია არ ნიშნავს ერთა ერთიმეორისათვის დაპირდაპირებას, მუდმივ შუღლს და გადაკიდებას. პირიქით, ამ პროცესის გვერდით ვითარდება მეორე პროცესი — თავისუფალ ერთა დაკავშირება, დაახლოება და ერთი საერთაშორისო ოჯახის შექმნა. ნაციათა ღივა ამ მიმდინარეობის გამოხატულებაა.

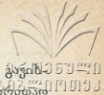
დანაწილება თანხმობაში, თანხმობა დანაწილებაში — აი ნაციათა ისტორიული კალაპოტი.

რუსეთის ველიკოროსიათ გადაქცევა არ ნიშნავს არც მის დაცემას, არც გამოშორებულ ერთა მის წინააღმდეგ დარაზმვას. ეს იქნება რუსეთის ერთა გადაჯგუფება ნაციონალური თავისუფლების და ინტერნაციონალური კეთილგანწყობილების ნიშნად. მოხდება ეს ნებაყოფლობით თუ ქარიშხალით, ეს არ ვიცით, ვიცით მხოლოდ რომ ის უეჭველათ მოხდება. მას ვერ შეაჩერებს ვერავინ.

ამნაირათ, ნაციონალური მომენტი ისეთივე ბუნებრივი ეტაპია კაცობრიობის, როგორცაა დემოკრატიული მომენტი. ეს ორი მსვლელობა ერთათ წარმოებს. ერთი მეორის შინაარსი და ფორმაა. დემოკრატია უეჭველათ ხდება ნაციათ, ნაცია უეჭველათ იქცევა დემოკრატიათ. ან ორივე უნდა უარყოთ და გადაიქცეთ მართლ-მორწმუნე ბოლშევიკათ, ან ორივე უნდა მიიღოთ და მით დარჩეთ ისტორიის საზღვრებში.

მაშასადამე, საქართველოს დამოუკიდებლობის მოთხოვნა არის არა უტოპია, არა გამოგონილი ოცნება, არამედ ის სრული რეალური მოთხოვნაა. ის დევს ისტორიის შარა გზაზე, როგორც აუცილებელი, შემოუვლელი საფეხური. უტოპიაში ვარდებიან მხოლოდ ამ საფეხურის მოწინააღმდეგენი, მისი გვერდის ამკლელნი და «პატარა საქმეების» მღალადებელნი. აი ესენი ნებით თუ უნებლიეთ რჩებიან ისტორიის გარეთ და მით ერის ხორცმეტათ ხდებიან.

მეტყვიან: ვთქვათ ეს ყოველივე ასე არის, მარა ოდესმე

რადაც მოხდება — იმას დღეს მოქმედების საგნათ ვერ გავინ-
 დითო. ასეთივე მოსაზრების წამოყენება ხომ ყველა ძირითად
 საკითხში შეიძლება. სოციალიზმი ოდესმე მოხდება — მაშასა-
 დამე დღეს ამოვაგდოთ ის ბრძოლის ასპარეზიდან? ცარიზმი
 დაინგრეოდა ოდესმე — ეს აშკარა იყო, მაშ არ გვებრძოლა მის
 დასანგრევათ? ეს იქნებოდა ტიპიური ოპორტუნისზმი, მედრო-
 ვეობა, ჩხირკედელაობით დაკმაყოფილება და არა პოლიტიკურ-
 რი და კლასიური ბრძოლა. ასეთი ოპორტუნისტები ყოველთ-
 ვის ბლომით მოიპოვებიან, მოძრაობის გაძლიერებით დაბლა
 ეშვებიან, მოძრაობის მოღუწებით წელში იმართებიან. ესენი
 ისტორიის მიერ განწირულნი არიან.

ნაციონალური თავისუფლება, ისე როგორც დემოკრატი-
 ული, უეჭველი პირობაა სოციალისტური წყობილების დამკ-
 ვიდრების, დამორჩილებულ კლასების გამარჯვების. ამ კლას-
 სებს სხვა გზით, სხვა ფორმით არ შეუძლიათ არც გამარჯვება,
 არც აღორძინება. ეს მათი არსებობის ბუნებრივი სტიქიაა. რო-
 გორც კი საქართველოს პროლეტარიატი და მოწინავე გლეხობა
 დაეპატრონა ძალაუფლებას, ის მაშინვე მოეწყო ნაციონალურ
 ფარგლებში. ხოლო როცა მას ეს ძალაუფლება დაეკარგა და
 კომპარტიის მონობაში ჩავარდა, მაშინვე დაეკარგა ნაციონა-
 ლური ფარგალიც და მოსკოვის საჯიჯგნათ გადაიქცა.

როგორც ხედავთ, ჩვენი ტაქტიკა აგებულია სრულიად შე-
 უმცდარ ისტორიულ დაფასებაზე, საზოგადო განვითარების
 სწორ გამოკვლევაზე, კაცობრიობის მიუცილებელ გზაკვალზე.

ასეთია ჩვენი მუშაობის ისტორიული საფუძველი.

როგორია ამ მუშაობის კონკრეტული საფუძველი?

შეიძლება დღეს არსებულ პოლიტიკურ პირობებში ჩვენი
 მიზნის მიღწევა?

ამის პასუხს მოგვცემს ამ პირობების ანალიზი, მისი სის-
 წორით წარმოდგენა და გათვალისწინება.

პარტიის კონფერენციაც სწორეთ აქედან იწყებს.

ტაქტიკის უახლოეს საფუძველს, ყოველდღიურ მუშაობის
 ნიადაგს იძლევა მხოლოდ მიმდინარე ხანის საზოგადოებრივი
 ურთიერთობა, მისი დამახასიათებელი მხარეები და განწყობი-
 ლება. და ისმება საკითხი: საბჭოთა წყობილება იძლევა ასეთ
 ნიადაგს? შესაძლებელია დღევანდელ რეალურ პირობებში სა-
 ქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენა?

საქართველოს განთავისუფლება შესაძლებელია, უკრაინის შემდეგი რუსეთის შინაგანი და საგარეო კონფლიქტებისა, გადაჭრით ამბობს პარტია. რა არის ამის უეჭველი საბუთი? ასეთი კონფლიქტების წარმოშობა დამოკიდებულია არა ჩვენ ნება-სურვილებზე, არა მის ნატვრაზე, ან მის უარისყოფაზე, არამედ სრულიად ობიექტურ, აუცილებელ პირობებზე. ეს პირობები გამომდინარეობენ საბჭოთა წყობილების შინაგანი ბუნებისაგან, მის საარსებო ნიშნობლივი თვისებებისაგან, რომლის მოშლა იქნებოდა თვით წყობილების დარღვევა.

ერთი მხრით დგას რუსეთი, მომწიფებული ბურჟუაზიულ-ეკონომიურ ფორმების მისაღებათ, ინდივიდუალურ საწარმოო საშუალებათა გასავითარებლათ, ხოლო მეორე მხრით დგას ხელისუფლება, ამ ფორმების, ამ საწარმოო ძალების უარისყოფელი და «კომუნისტური» ურთიერთობის ძალათ გამტარებელი. ისტორიამ არ იცის ამაზე უფრო ღრმა წინააღმდეგობა ეკონომიურ შესაძლებლობასა და პოლიტიკურ ზედნაშენს შორის. ნამდვილი კომუნიზმი, ანუ სოციალისტური მეურნეობა, არის შედეგი საწარმოო ძალთა უმწვერვალესათ განვითარების; პირველი სათავეა მეორის. რუსეთში კი პირიქით, საწარმოო ძალთა განვითარება სურთ გამოიყვანონ «კომუნიზმიდან», წმინდა პოლიტიკური მომენტიდან. სავსებით ობიექტიურ, ისტორიულ მიმდინარეობას წინ ეღობება სუბიექტიური, დოქტრინალური მიმდინარეობა და მათ შორის გამართულია სამკვდრო-სასიცოცხლო ბრძოლა. მარა ვინაიდან ეს უკანასკნელი აღჭურვილია სახელმწიფო ძალაუფლებით, ამიტომ ბრძოლა დებულობს ფორმას ხანგრძლივი შინაგანი კონფლიქტებისას. ამ ბრძოლაში ერთი — ეკონომიური ტენდენცია — მუდამ შემტევია, ხოლო მეორე — პოლიტიკური ძალაუფლება — მუდამ მომგერებელია. აქედან მომდინარეობს ბოლშევიკების იძულებითი შეუჩერებელი უკან დახევა მთელ ფრონტზე.

კომპარტიის ყველა ძირითადი ღოზუნგები, რომლითაც ის რევოლუციაში შევიდა, დღეს დატოვებულია. დიდი ზემოთ გამოცხადებული კომუნისტური რევოლიუცია დღეს დრომოჭმულ «სამხედრო კომუნიზმით» არის აღიარებული და საყოველთაოთ დაგმობილი.

ჯვაროსანთა ომი, ბურჟუაზიის და «კულაკების» წინააღმდეგ გამართული, დასრულდა ახალი ბურჟუაზიის შექმნით

და კულაკებისათვის სასარგებლო კანონმდებლობის შემოღებით. კომუნიზმის ლიკვიდაცია ხდება თვით კომუნისტების მხარე ურობით. ოქტომბრის რევოლუცია მთელი თავისი სოციალური იდეოლოგიით გაკოტრებულია, ის უკვე დამარხულია და მის ალაგას წამოყენებულია მისი მოპირდაპირე ეკონომიური ღოზუნგები და იდეოლოგია.

აი ასეთი ოპორტუნიზმი რევოლუციური პარტიის ისტორიაში არ მომხდარა. ყოველგან ერთი პარტიის იდეოლოგია მარცხდებოდა მოწინააღმდეგე პარტიათა მიერ. კონსტიტუციონალისტები შესცვალა ჟირონდისტებმა, ჟირონდისტები — იაკობინელებმა, იაკობინელნი — დირექტორიამ, უკანასკნელი — ბონაპარტმა და სხ. და სხ. აქ, კურთხეულ რუსეთში კი ყველა ამ ევოლუციას აკეთებს ერთი და იგივე პარტია! აქ წარმოებს ბრძოლა თავის თავთან, თავის რწმენასთან, თავის მიზანთან და პროგრამასთან. ეს საარაკო მოვლენა აიხსნება მხოლოდ ერთი გარემოებით: საწარმოო ძალთა განვითარების აუცილებლობა ძალზე არყვეს ბოლშევიკურ შენობას, აფორიაქებს მის სამირკველს და აიძულებს ამ შენობის პატრონებს სძებნონ ახალ-ახალი ბინა, გადავიდნენ ერთი სართულიდან მეორეში, მეორიდან მესამეში და ასე ბოლომდე, სანამ სახურავზე არ მოექცევიან და ქარიშხლის მსხვერპლი არ გახდებიან.

პოლიტიკური სტრუქტურა შემოქალაქტულია მებრძოლი ეკონომიური სტრუქტურით და მას სისტემატიურათ არღვევს. მთელი ეს ახალ-ახალი ღოზუნგები — პირი სოფლისაკენ, მომხრობა უპარტიოთა, არჩევნები თავისუფალი, სოციალიზმი ნაციონალურ მასშტაბში, სახელმწიფო კაპიტალიზმი და სხ. — დაჩიხული ხელისუფლების შეწუხებული წივილია, ფრიადაჭრილი ფრინველის ფართხალია. ის არის ტყვე ინდივიდუალური ეკონომიკის, საიდანაც მისთვის გამოსავალი დახშულია.

ამნაირათ, ინდივიდუალური ეკონომიური ფორმა, აი საბჭოთა წყობილების მტერი, მისი დამმხობი და დამარღვეველი.

ეს კარგათ იციან ბოლშევიკებმა და ცდილობენ თავის ბაზათ გაზადონ სახელმწიფო ეკონომიკა, ინდივიდუალურ წარმოებას დაუპირდაპირონ მთავრობის წარმოება, მოწინააღმდეგე გლეხობას მომხრე პროლეტარიატი. ლენინის ღოზუნგი — სახელმწიფო კაპიტალიზმი — ახლა შესცვალეს სახელმწიფო

სოციალიზმით, ხოლო ამ სოციალიზმს ისინი ხედავენ მთავრობის ხელში თავმოყრილ ფაბრიკა-ქარხნებში.

ველური ბოლშევიკები სტალინის მეთაურობით განაცხადებულა ამჟამათ ამ «ნაციონალური სოციალიზმით», ამტკიცებენ აუარებელ ციფრებით სხვილ მრეწველობის ზრდას უზურჟუხიოთ, წმინდა «სოციალისტური აღმშენებლობით». ერთი სიტყვით რუსეთი «არცხვენს», «დამპალ» ევროპას და მთელ მის პოლიტიკურ ეკონომიას. ციფრებს რომ ქონდეს ის მნიშვნელობა რუსეთში, რაც ყოველგან აქვს, მაშინ უეჭველია ეს სასწაული მოხდებოდა და ბოლშევიკური ხელისუფლება თავის დამოუკიდებელ ეკონომიურ საფუძველს გაიჩენდა.

მაგრამ ეს ასე არ არის. ბოლშევიკური სტატისტიკა გვარჩინა «თავისუფალი ხელოვნების» ნაყოფია და არავითარ სინამდვილეს არ შეესაბამება. ყველა დაწესებულებას აქვს თავისი საკუთარი უებარი ციფრები, ერთიმეორისაგან დიდათ განსხვავებული და მის საშუალებით ამტკიცებენ ყველაფერს, რაც მოეპრიანებათ — სიღარიბეს თუ სიმდიდრეს, სესხის საჭიროებას თუ უსესხოთაც იოლათ წასვლას, ვაჭრობის გაფართოებას თუ ჩამოქვეითებას, ერთი სიტყვით ყველაფერს. აი მაგ. ავიღოთ ორი ცენტრალური დაწესებულება — ფინანსთა და სახელმწიფო საგეგმო უწყება, რომელთა შორის ამ ბოლო დროს დიდი დავაა სწორეთ ციფრების სისწორეზე.

ფინანსთა სახალხო კომისარის, სოკოლნიკოვის აზრით «ფინანსთა და სახელმწიფო საგეგმო კომისიის ცნობებს შორის განსხვავება აღწევს 350—400 მილიონ მანეთამდე» (კომ. № 220). ეს ბოლშევიკური სტატისტიკის სრულ სიკოტრეს მოასწავებს და აკი არც ვინმე ენდობა მას გარდა ბოლშევიკური გალიორკისა.

ერთი კი უეჭველი ფაქტია: ამ უკანასკნელ სამ წელიწადს საბჭოთა ხელისუფლებამ გააფართოვა თავისი მრეწველობა, გაზარდა თავისი ქარხნეულობა. ნიშნავს ეს რუსეთის სამრეწველო განვითარებას, ქვეყნის ეკონომიურ აღორძინებას? ე. ი. მოემატა ქვეყანას ახალი სიმდიდრე? კერძო ეკონომიკაში წარმოების გაფართოება უეჭველათ სიმდიდრის გამრავლებას ნიშნავს. საბჭოთა წარმოებაზე კი ეს კანონი არ კანონობს, პირიქით აქ შეიძლება წარმოების გაძლიერება გადარიბებას, უკან დაქანებასაც მოასწავებდეს. რატომ? ცხადია რატომ. საბჭო-

ების ეკონომიკის მთელი სტრუქტურა ისეთია, რომ უძლია არ იზარალოს, შემოსავალმა გასავალი დაფაროს. საჭიროებს დახმარებას, სუბსიდიებს, სესხს. ბოლშევიკური მრეწველობა დახმარებას იღებს საზოგადო სალაროდან მრავალნაირი ფორმით: საბიუჯეტო წესით, ბიუჯეტის გარეშე კრედიტით, სუბსიდიებით და ღოტაციებით, ბანკების კრედიტით, საქონელზე მონოპოლიური ფასების დაწესებით, აკრძალვით კერძო მრეწველების და კონკურენციის, ერთი სიტყვით ყოველნაირი ფინანსიური და პოლიციური მფარველობით. მრეწველობას ინახავს არა-მრეწველობა, სახელმწიფო მეურნეობას ინდივიდუალური მეურნეობა. აი ძირითადი უკუღმართობა კომუნისტთა მთელ ეკონომიურ საქმიანობის, რაც ბადებს შეურიგებელ კონფლიქტს მათ და მთელ ხალხს შორის. ის ოცი მილიონი კერძო მეურნეობა, რომელიც რუსეთში ითვლება, ვალდებულია არჩინოს საბჭოთა «სოციალისტური წარმოება»! ხდება უსაზღვრო ექსპლუატაცია მუშის და გლეხის კომუნისტური ექსპერიმენტების სადღეგრძელოთ.

როგორც ხედავთ საბჭოთა მრეწველობა არათუ მატებს რამეს ქვეყნის სიმდიდრეს, პირიქით ის აქცევს ამ სიმდიდრეს, ფლანგავს ხალხის ნაოფლარს, მხოლოდ იმიტომ რომ სული კბილით შეინარჩუნოს და ხელისუფლება გაამაგროს. ამით აიხსნება ბოლშევიკების სიხარული მოსავალის გამო. გლეხის პურს ევროპაში გავიტანთ, ვალიუტას შემოვიტანთ და მოგება გავვიწევს სესხის მაგიერობასო.

მარა მთელი ეს აღტაცება ფეხმოკლე გამოდგა. გლეხის და საბჭოს ინტერესები ერთმანეთს მოხვდა და უკანასკნელმა დაიხია. გლეხს ესაჭიროება საფაბრიკო საქონელი, საბჭო მას აწვდის დიდ ფასებში, სამაგიეროთ გლეხი მას აწვდის პურს ასეთსავე პირობებში, მარა მთავრობა მას ვერ ყიდულობს, ვინაიდან მსოფლიო ბაზარზე პური უფრო იაფია და იზარალებს. პურის ყიდვა შეჩერდა. მეორე მხრით, მსოფლიო ბაზარზე საფაბრიკო საქონელი იაფია, რუსის გლეხი მას ადვილათ შეიძენს თავისი პურის ასეთსავე პირობებში შეძლევით. მარა შუაში დგას საბჭოთა მთავრობა და ამ ორ ბაზარს ერთმანეთთან არ უშვებს. მისი მიზანია თავის «სოციალიზმის» გამაგრება, მრეწველობის გლეხის ხარჯზე შენახვა. დაიწყო კომპანია სოფლებში პურის გაიაფებისათვის, რაც გლეხის მეურნეობას დას-

ცემს. სახელმწიფო ეკონომიკის და გლეხის ინტერესების წინააღმდეგობა შეურიგებელია. აქედან ერთათერთი გამოსავალია მრეწველობის გავერობილება, მისი მსოფლიო ბაზრის პირობებში ჩაყენება. ეს კი ნიშნავს საბჭოთა ეკონომიკის დამხობას და ბოლშევიზმის გაუქმებას.

ამნაირათ, საბჭოთა წყობილება ჩაყენებულია საალყო წესებში კერძო მწარმოებელთა მიერ და მას გასაქანს არ აძლევს. მათ შორის ორმო ამოთხრილია, ხიდი ჩატეხილია.

ეს საშინაო უღმობელი კონფლიქტი ბადებს საგარეო კონფლიქტს. მთავრობა იძულებულია თავისი შინაგანი ნაკლულევანება დაფაროს გარეგანი საშუალებებით. ის ერევა ყველა სახელმწიფოს საქმეებში, ჩუმათ თუ აშკარათ, რომ ძალა და ატანოს მათ ანგარიში გაუწიონ საბჭოებს და ის ფულით თუ საქონლით გაამაგრონ. ან მსოფლიო ბოლშევიკური გადატრიალება, ან მსოფლიო კაპიტალი — აი განწირული წყობილების ერთათერთი მხსნელი. ამ მიმართულებით მუშაობენ მოსკოვის დიპლომატია და კომინტერნი. დაიბადა რუსეთს და ევროპა-ამერიკას შორის ინტერესთა წინააღმდეგობა. ევროპა ირაზმება. მოსკოვი მარტოვდება. მისი «დასაყრდნობი წერტილები დასავლეთში თანდათან იშლება: კრიზისი შინ, კრიზისი გარეთ, აი როგორ ჩიხში ემწყვდევა დღეს საბჭოთა რუსეთი», ამბობს პარტიის რეზოლიუცია.

ამგვარათ, საქართველოს სოციალ-დემოკრატიის ტაქტიკა დაფუძნებულია ისტორიულ აუცილებლობაზე — საბჭოთა წყობილების უეჭველ დარღვევაზე, მისი ახალი წყობილებით შეცვლაზე.

და აი აქ იბადება საკითხი: საითკენ მივმართოთ ჩვენი ტაქტიკა ამ წყობილების დარღვევამდე, დარღვევის ხანაში, დარღვევის შემდეგ.

II

საბჭოთა არსებული წყობილება, როგორც ვთქვით, უნდა დაინგრეს მისი შინაგანი წინააღმდეგობით, მისი ბუნებრივი შეუძლებლობით. ისტორიაში არა ერთხელ მომხდარა დიდი ქარიშხალით ძველის დანგრევა, სრულიად ახალი წყობილების დარსება და მისი მოკლე დროში დარღვევა. საკმარისია გავიხ-

სენოთ გერმანიის გლეხთა ომები, ტომას მიუნცერის რევოლუციური ხელისუფლება და სხვ. რომლის ვერც ერთი პრინციპი ვერ გატარდა. რატომ? იმიტომ, ამბობს პლენანოვი ერთ ალბანს, რომ ძველი საზოგადოების დამარცხებასთან ერთად არ დამარცხებულა მისი საწარმოვო წესები, ახალი ბატონები არ ყოფილან ახალ საწარმოვო ძალთა მატარებელი და მასთანადამე არც მათი გამარჯვება იყო რევოლუციური. პირიქით, ბურჟუაზიის მოძრაობა ქალაქებში და ახალი უფლებების მის მიერ დაპყრობა ნიშნავდა უდიდეს რევოლუციურ აქტს, ვინაიდან ამ კლასთან ერთად გაბატონდა შრომის ახალი ფორმა. რაკი ბოლშევიკურ წყობილებამ ვერ გააუქმა ვერც ერთი კაპიტალისტური საფუძველი — ვერც პროლეტარიატი და ვერც ინდივიდუალური წარმოება — ცხადია ის უნდა გაქრეს და პოლიტიკური შენობა შეეგუოს თავის ეკონომიურ საფუძველს. ამ მსვლელობის აუცილებლობაში დღეს აღარავინაა დაეჭვებული, გარდა ურა-კომუნისტებისა. ამათი გონიერი ნაწილი ძლიერ კარგათ ხედავს თავის მომავალს და მხოლოდ იმის ცდაშია — ეს მომავალი უმტკივნეულოთ გადაიტანოს. ამაში მათ მხარს უმშვენებენ მრავალი არა კომუნისტებიც, ხშირათ მოწინააღმდეგენიც. რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტია ფიქრობს რუსეთის გამოყვანას საბჭოთა რეჟიმიდან უკატასტროფოთ, ევოლიუციური გზით. ეს აზრი პოულობს გამოძახილს ინტერნაციონალშიაც.

და აი ისმება საკითხი: საბჭოთა ხელისუფლება დაეცემა რევოლიუციური თუ ევოლიუციური საშუალებებით? პირველი გზა მოითხოვს აჯანყების ტაქტიკას, მეორე შეწყობის ტაქტიკას — ამბობენ მშვიდობიანობის მოტრფიალენი. ნამდვილათ კი, არც ეს ალტერნატივა და არც ეს დასკვნა სრულიად არ შეესაბამება სინამდვილეს. გარემოებათა რეალურ მსვლელობას. ევოლიუციას და რევოლიუციას შორის არ არის არც პრინციპიალური, არც პოლიტიკური დაპირდაპირება. ევოლიუცია თავდება რევოლიუციით, რევოლიუცია თავდება ევოლიუციით. ისინი ერთიმეორეში გადადიან, ერთიმეორეს გზას უწაღდავენ და ავსებენ.

უეჭველია ბოლშევიკები განიცდიან ევოლიუციას, აკეთებენ მრავალ დათმობებს მატერიალურ სფეროში. ჯერ მათ დააბეს კაცი და ნივთი, ახლა უკანასკნელი რამდენიმეთ აუშვეს, იბუ-

ლებული ხდებიან კიდევ უფრო აუშვან და ეკონომიური სარგებელი ხალხს გაუფართოონ. მაგრამ პოლიტიკაში არ ხდება არავითარი დათმობა, ადამიანი ისევ მიკრულია ჩეკაზე და პოლიციაზე. აქ მეორდება მეფეთა ახლო წარსული, არავითარი ახალი ამ ევოლიუციაშიც ბოლშევიკებს არ გამოუგონიათ. ყველა განწირული წყობილება ამ გზით მიდიოდა და მიდის დღესაც.

მაგრამ, ვთქვათ, მოხდა სასწაული, ბოლშევიკებმა დათმეს პოლიტიკაშიაც, აღიარეს ხალხის სუვერენიტეტი. ამ შემთხვევაში ეს იქნებოდა არა ევოლიუცია, არამედ რევოლიუცია, ვინაიდან, უფლებააყრილი კლასი თუ კლასები ბატონდებიან. ე. ი. კომუნისტური პარტია კარგავს პოლიტიკური სადავის მონობოლიას, თვითმპყრობელობას და მის ალაგს იჭერს ხალხი. აი ასეთი ცვლილება, იქნება ის სისხლით თუ უსისხლოთ, ნიშნავს რევოლიუციურ გარდატეხას, საზოგადოებრივ ნახტომს, საიდანაც იწყება ახალი წესწყობილება.

რაკი საბჭოთა წყობილების არსებობა შეუძლებელია, რაკი ის დასარღვევია, ცხადია, თვით დარღვევის პროცესი იწარმოებს ერთთერთი არსებული მიმართულებით — ევოლიუციით და რევოლიუციით. ამიტომ ტაქტიკა — აჯანყება თუ მშვიდობიანობა, იარაღი თუ პროპაგანდა ფუჭი ოცნების ნაყოფია. თვითეული კონკრეტიული მდგომარეობა იძლევა მოქმედების გეგმას. ხოლო მდგომარეობა კი იცვლება უჩვენოთ, სოციალისტურ ძალთა ჭიდილით, რაიცა იწვევს მოქმედების სხვადასხვაობას. საქართველოს დღევანდელ პირობებში ჩვენი ტაქტიკა ერთია — ხალხის დაყენება სოციალ-დემოკრატიის იდეურ სფეროში, მისი რიგების პოლიტიკურათ დაწყობა ჩვენი პარტიის გარეშემო, ჩვენი დროშის ქვეშ. ამ გზით მომზადებული ხალხი გადამწყვეტ მომენტში სარბიელზე გამოვა, როგორც ერთი შეგნებული მთელი და თავის თავს დაეპატრონება იმ საშუალებებით, რომელსაც იმ დროს აუცილებლობა უკარნახებს. მაშასადამე, ჩვენ ახლა თავს ნუ ვიმტვრევთ იმაზე, რა საშუალებები იქნება ეს, იარაღი, აჯანყება თუ უსისხლო რევოლიუცია. ჩვენთვის საკმარისია ვიცოდეთ ორი რამ: ამ რევოლიუციის უეჭველობა და ხალხის პოლიტიკურათ მომზადება.

როგორც ხედავთ, ჩვენი დღევანდელი მოქმედება იფარგლება პოლიტიკური მუშაობით, იდეური და ორგანიზაციული

წინამძღოლობით. რა შინაარსის უნდა იყოს ეს მუშაობა? **ერყენული**
 სოციალურ-პოლიტიკური სარჩული დაუდევათ ერის განთავსებას? **ლიონთაჲს**
 სუფლებას?

ჩვენი სოციალური პოლიტიკა სავსებით აგებულია ჩვენს სოციალისტურ მსოფლმხედველობაზე და პირდაპირ ეწინააღმდეგება ბოლშევიკურს. უკანასკნელის საფუძველია საწარმოვო ძალთა დაუძღურება და წარმოების სახელმწიფოს ხელში მოთავსება. ჩვენ კი, პირიქით, მივიღტვით საწარმოვო ძალთა გაძლიერებისა და წარმოების საზოგადოების ხელში გადასვლისაკენ. საზოგადოება და არა სახელმწიფო, თავისუფალ მოქალაქეთა ასოციაცია და არა ბიუროკრატია და პოლიცია — აი ჩვენი სახელმძღვანელო დედა-აზრი. თანახმათ ამისა ჩვენთვის მისაღებია ყველა ის ეკონომიური ფორმა, რომელიც კი წინ გაგვაქანებს ამ ორი მთავარი მიზნისაკენ. რა ფორმებია ეს?

ჩამორჩენილ ქვეყანაში საწარმოვო ძალთა განვითარება, მრეწველობის აღორძინება, ბუნებრივი სიმდიდრის საფუძვლიანათ დამუშავება და მისი ხალხისათვის მოხმარა — ერის მთავარი საზრუნავი საგანია. ეს კი შესაძლებელია ადამიანის თავისუფალი ინიციატივის აშვებით, საზოგადო და სახელმწიფო ორგანოების კერძო თაოსნობის გვერდზე თანასწორ პირობებში ამუშავებით. პირველის აღკვეთა ქმნის ბოლშევიკურ ეკონომიკას, მეორის აღკვეთა — წმინდა ბურჟუაზიულს, ხოლო ორივეს ერთათ შეერთება და ერთ ნაციონალურ ფარგალში მოთავსება იძლევა სოციალურ და დემოკრატიულ ეკონომიკას. სოციალურს იმიტომ, რომ, ძლიერდება რა საწარმოვო ძალა, იმავე დროს საზოგადოების, ხალხის ჯიბეში გადადის მისი მოგების დიდი ნაწილი, დემოკრატიულს იმიტომ, რომ ეს პროცესი წარმოებს დემოკრატიული წყობილების მფარველობით, პოლიტიკურ უფლებათა მოქალაქეთა შორის თანასწორათ განაწილებით.

რაკი ერთხელ ბოლშევიკებმა თავისი კომუნისტური ეკონომიკა ნებით შეანგრიეს, ყოველივე პრინციპიალური ნიადაგი დაეკარგათ და დღეს მხოლოდ უბრალო მიზანშეწონილობით ხელმძღვანელობენ, ე. ი. რა გააძლიერებს მათ ხელისუფლებას და რა დაასუსტებს. ამ უპრინციპობით აიხსნება ის საოცარი გარემოება, რომ ჩვენი ერის მთავარი სიმდიდრე — შავი ქვა — უცხო კაპიტალს გადაუგდეს ჩალის ფასათ და თვითონ

საწვრიმალე ჩხირკედლობით კმაყოფილდებიან. მილიონები კერძო კაპიტალს, გროშები საზოგადოებას — აი მთელი მათი სოციალური ავლადიდება. სოციალ-დემოკრატია ამ ავანტიურისტულ პოლიტიკას უპირდაპირებს გარკვეულ, სად დებულებას: ერის სიმდიდრის დამუშავება კერძო კაპიტალის მონაწილეობით საზოგადოებასთან ერთათ. დამოუკიდებელ საქართველოს სოციალური პოლიტიკა უნდა იქნას აღდგენილი და მის გარეშემო ფართე პროპაგანდა გაწეული. მხოლოდ ამ საშუალებით შეიძლება ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური არარაობიდან გამოყვანა და მისი ევროპიულ ქვეყანასთან გათანასწორება. ხოლო ეკონომიური აღორძინება — ერთათერთი ნიადაგია კლასების გაძლიერების და მათი ინტერესების სათანადო დაცვის.

აი ასეთ სოციალურ პოლიტიკის ფარგლებში შესაძლებელია იწარმოვოს მუშათა, გლეხთა და მოქალაქეთა ფართე პოლიტიკამ. თანამედროვე სოციალიზმის ანბანი — მუშათა განთავისუფლება თვით მუშათა საქმეა — უნდა გადაიქცეს ცოცხალ მოვლენათ, უფლებრივათ და ორგანიზაციულათ ამუშავებულ პრაქტიკათ. პროლეტარიატი დღეს გამოცხადებულია ოპეკის საგნათ, რომელსაც ბოლშევიკები პირში ლუკმას უდებენ და ძიძაობენ. მისი ამ ოპეკიდან გამოსვლა და თავისთავის სრულწლოვანათ აღიარება — წინასწარი პირობაა მისი აღორძინების და დამოუკიდებელი კლასიური მოძრაობის დაწყების. ეს წინეთ საკმაოთ ცნობილი პროლეტარული პოლიტიკა დღეს უკვე კარგავს მუშათა ერთ ნაწილში ნიადაგს და მის ალაგას ბატონდება ძიძაობის პოლიტიკა. ეგრეთ წოდებული «მუშათა კომისიის» დეკლარაცია უტყუარი საბუთია მის ავტორთა მიერ პროლეტარულ სულისკვეთების დაკარგვის და ბოლშევიკურ ორწოფეხაზე შედგომის. მათი აზრით მუშათა ჩაბმა ამა თუ იმ საპასუხისმგებლო მუშაობაში უკვე «სოციალისტური აღმშენებლობაა», ნამდვილათ კი ეს მხოლოდ მათი გამოშორებაა ხალხის ფართო მასიდან და პრივილეგიურ ჯგუფათ გადაქცევაა. ერთ ცნობილ ბოლშევიკ მუშას უთქვამს — მე უკვე მივალწიე სოციალიზმს, ორი ძროხა მყავს და პიანინოც მიდგიაო! აი ეს «ორი ძროხის და პიანინოს» სოციალიზმი მეტად მოედვა პროლეტარიატის მაღალ ფენას, გაჩინოვნიკებულ მუშათა წრეებს და ის ჩეკის მფარველობით პოლიტიკურ სიკვდილს უქადის მთელ კლასს. სოციალ-დემოკრატის წმინდა ვალია შეებრძო-

ლოს ამ გათახსირებას, შეამაგროს მუშათა მასა კლასიურ ნაწილებად დაგზე და მისგან მოკვეთოს დაცემული, დეკლასიური ელემენტები. მხოლოდ გაერთიანებულ მებრძოლ პროლეტარიატს შეუძლია შეინარჩუნოს გლეხობის წინამძღოლობა და საერთო მიზნისაკენ მისი მიმართვა. როგორც კი ის პრივილეგიურ და ბიუროკრატიულ წრეებათ დანაწილდება, მაშინვე მისი პრესტიჟი ხალხში დაეცემა და ხიდი მათ შორის დაინგრევა. რუსეთის გლეხობის დღევანდელი მტრობა ქალაქებისადმი უმთავრესათ ამ ნიადაგზეა აღმოცენებული.

მუშათა ერთი ნაწილის ბატონათ მოვლინება მათ მიიღეს მთელი პროლეტარიატის გლეხობაზე გაბატონებათ და აქედან შესაფერი დასკვნები გააკეთეს. საქართველოში ეს ანტაგონიზმი დღემდე უცნობი იყო, მხოლოდ ახლაა შესაძლებელი მისი ჩვენში გადმონერგვა ძამანაშვილისებურ მუშათა წყალობით. ამით ისტორიულათ შემუშავებული ქართველ მუშათა და გლეხთა ერთი ფრონტი დაირღვევა და მით დასუსტდება ერის პოლიტიკური სხეული.

ამნაირათ, ბრძოლა მუშათა ჯგუფურ პოლიტიკასთან, მათი კერძო ინტერესების მასის ინტერესებზე მალლა დაყენებასთან, მათ სამრეწველო და ჩინოვნიკურ ნაცარქექიაობასთან — და ყველა ამის ალავას წამოყენება კლასიური პოლიტიკის, მთელის ინტერესის დაკავშირების და მასთან ჭირში და ღზინში განუყრელობის — აი საქართველოს სოციალ-დემოკრატიის პროლეტარული პოლიტიკა მიმდინარე მომენტში. ეს არის ძირითადი საკითხი თვით მუშათა კლასის პოლიტიკური არსებობისა, მის მიერ დამოუკიდებლობის და მთლიანობის შენარჩუნების. აი აქ წყდება მისი ბედი დიდი ხნით — დაკარგავს ის 30 წლის მუშაობით მოპოვებულ მეთაურობას, თუ მოიჭრის დასენიანებულ ნაწილებს და განაგრძობს თავის ისტორიულ გზას, გზას ბრძოლის და თავისუფლების.

ყველა დანარჩენი მუშათა სოციალური და პოლიტიკური მოთხოვნილებანი წვრილმანია ამ დიდ პრობლემასთან შედარებით. მებრძოლი კლასი მოიპოვებს გამარჯვებას, დაცემული კლასი განიცდის მუდმივ დამარცხებას. მაგრამ ეს მოთხოვნილებანი იმავე დროს შეიცავენ საშუალებათ პროლეტარიატის გასამაგრებლათ და ბრძოლაში ჩასაბმელათ. პროლეტარიატის ეკონომიური გაჭირვება და პოლიტიკური უუფლებობა ერთათ-

ერთი ფარხმალია ბოლშევიკური ტირანიის და მუსკოვსკის მუშათა «ჯგუფიზმის» წინააღმდეგ მიმართული. ამიტომ მუშათა ზე უნდა მოხდეს გათიშვა პროლეტარიატს და მის ორგულ წევრთა შორის. მაშასადამე, ბრძოლა მუშათა ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის და პოლიტიკური უფლებების მოპოვებისათვის იყო და რჩება ჩვენი ტაქტიკის მთავარ ღერძათ.

საბჭოთა წყობილება განსაკუთრებით ანგრევს გლეხის კეთილდღეობას. თვით ბოლშევიკების მოწმობით გლეხის მეურნეობა დაცემულია, ის აღარ ამუშავებს მიწას წინანდელი ხალისით და მუყაითობით. ამის მთავარი მიზეზია მათივე სიტყვით (იხ. «კომ.» ორჯონიკიძის მოხსენება) გლეხის საკუთრების გაუქმება.

ჩვენ მიწა ჩამოვართვით მემამულეს და მივეცით გლეხს. ბოლშევიკებმა მიწა ჩამოართვეს გლეხს და მისცეს სახელმწიფოს. წინეთ ის იყო მემამულის მოიჯარადრე, ახლა ის სახელმწიფოს მოიჯარადრეა. ერთი ბატონი შესცვალა მეორემ. გლეხს ქონდა წინეთ თავისი კოოპერატივი, თავისუფალი და დამოუკიდებელი საკაჭრო ორგანიზაცია, რითაც თავის საშინაო მოთხოვნილებებს იკმაყოფილებდა. ბოლშევიკებმა წაართვეს ეს კოოპერატივი მას და გადასცეს თავის პარტიას, თავის სახელმწიფო დაწესებულებებს, რომელნიც სჭრიან და კერვენ სურვილებსამებრ. გლეხს არ გააჩნია არც საკუთარი მიწა, არც საკუთარი კოოპერატივი. გაუქმება ახალი მებატონეობის, ახალი ბიუროკრატიული კოოპერატივის და გლეხის ჩვენი დროის მდგომარეობის აღდგენა ერთათერთი საგლეხო მოთხოვნილებაა. გლეხის საწარმოვო ძალის გაძლიერება შეიძლება მიწის სრულ მის განკარგულებაში და მფლობელობაში გამოცხადებით. სოციალიზმის მიზანი არავითარ შემთხვევაში არ არის გლეხისათვის მიწის წართმევა, გლეხური საკუთრების ძალით განსაზოგადოება. მით უფრო ქართველი გლეხის, რომელსაც მხოლოდ პარცელური საკუთრება გააჩნია და იძულებულია სამრეწველო მუშაობით დანაკლისი აინაზღაუროს. აქედან წარმოსდგება მისი დაინტერესება სამრეწველო აღორძინებაში, ქვეყნის ეკონომიურ განვითარებაში. ის არის გლეხიც და მუშაც, სოფლელიც და ქალაქელიც; ის სრული მოქალაქეა, რომლის მსგავს სხვა ქვეყანაში იშვიათათ შეხვდებით. როგორც

მეურნე, ის საჭიროებს ბაზარს, ადგილობრივს და მსოფლიოს; აქედან მისი უარყოფითი დამოკიდებულება ბოლშევიკურ სისტემას შინაო და საგარეო სავაჭრო მონოპოლიებისადმი. თავისუფალი ბაზარი თავისუფალი კონკურენციით — აი მისი მთავარი მოთხოვნილება. ის არის ამავე დროს საფაბრიკო საქონლის მუშტარი. აქედანაა მისი უარყოფითი დამოკიდებულება ბოლშევიკურ სამრეწველო მონოპოლიის და საქონლის გაძვირებისადმი. ერთი სიტყვით, გლეხი მთელი თავისი არსებით ეპირდაპირება არსებულ წყობილებას. აქ კომპრომისი, ზავი შეუძლებელია. ქართველი გლეხი დღესაც ისეთივე სათავეა ქვეყნის ოპოზიციური განწყობილების, როგორც იყო წინეთ, მეფეთა დროს. ის ერთნაირათ უარსყოფს პომპეშიკურ და ბოლშევიკურ წყობილებას. ვინაიდან სამრეწველო მუშა მოდის სოფლიდან, გლეხობიდან, ცხადია ის ქალაქშიაც თან მოიტანს თავის პოლიტიკურ სულისკვეთებას და დაიჭერს ადგილს გაბოლშევიკებულ მუშებისას, პროლეტარიატის მთლიანობას მოწინავე გლეხი ხელს შეუწყობს.

ამნაირათ, მიწის კერძო საკუთრება, სავაჭრო-სამრეწველო მოქმედების თავისუფლება, წარმოების განვითარება, სამეურნეო ბაზრის და სამუშაოს უზრუნველყოფა — აი მთავარი საგლეხო ეკონომიური მოთხოვნილება.

მისი პოლიტიკური და უფლებრივი მოთხოვნილებანი არ განსხვავდებიან დანარჩენ მოქალაქეთა ასეთსავე მოთხოვნილებებისაგან. დემოკრატია შეიცავს მთელ საზოგადოებას, მთელ ერს გამოუკლებლივ. ბოლშევიკებმა ძველი რეჟიმის წოდებრივი პრინციპი თავისათ გამოაცხადეს, მხოლოდ ის შეაბრუნეს, თავად-აზნაურულ უფლების მაგიერ, მუშა-გლეხის უფლება წამოაყენეს. მარა ნამდვილათ, ორივე შემთხვევაში არც ერთ ამ წოდებას, თუ კლასს, არავითარი რეალური უფლება არ ქონებია და არ აქვს, ვინაიდან ორივე დესპოტიის საფუძველზეა აგებული, ხოლო დესპოტია კი ყველას უფლებას თვით პატრონობს. აი ამ წოდებრივ უფლება-უპირატესობას ეპირდაპირება დემოკრატიული თანასწორობა და თავისუფლება. ამ მხრით ჩვენი ტაქტიკა უცვლელია.

როგორც ხედავთ, ერთი მხრით ვიბრძვით ყოველდღიური მოთხოვნილებების, კერძო საკითხების ირგვლივ ხალხის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ, ხოლო მეორე მხრით ყველა ამ

საკითხებს ვუკავშირებთ მოძრაობის მიზანს. ძირითად პოლიტიკურ, ნაციონალურ და ეკონომიურ პრობლემას. რეალური გაუმჯობესება ხალხს არ ძალუძს არსებულ მდგომარეობის ფარგლებში, მხოლოდ მისი დამსხვრევა იძლევა ფართო გამოსავალს, შესაფერ საშუალებას ცხოვრების შეცვლის და გაუკეთესებისათვის. ყველა პოზიცია, იქნება ის კულტურულ-ეკონომიური, საზოგადოებრივი თუ სხვა, ჩვენი ამხანაგების თუ თანამგრძნობთა მიერ მოპოვებული, უნდა გადაიქცეს იარაღათ სახალხო საქმის წინ წასაწევათ. პარტია შედის ყველა წრეში, ყველა დაწესებულებებში, გარდა რასაკვირველია პოლიციურისა და პოლიტიკურათ პასუხისმგებელ პოსტისა და შეაქვს იქ თავისი აზრი, თავისი მუშაობა, თავისი დროშა. ამ ბოლო დროს, ბოლშევიკების გადმოცემით იზრდება ხალხის აქტიობა, მისი ჩარევა საბჭოთა საქმეებში. ცხადია, ეს მას ეჭირვება, ამ გზით ფიქრობს მძიმე ტვირთი შეიმსუბუქოს ოდნავათ მაინც. პარტია მიყვება ხალხს ყოველგან, სადაც ის მიდის, უხსნის და უკარნახებს მოქმედებას, პასუხს აძლევს ყველა საჭირობოროტო საკითხზე, არ ტოვებს არას შემთხვევაში უწინამძღვროთ დაბნეულობის და მტერთა ამარა. თვითეული ასეთი გამოვლა ხალხს დაანახვებს მთელ მოჯადოებულს წრეს, რომელიც მას გასაქანს არ აძლევს და ეს მასში განამტკიცებს ოპოზიციურ განწყობილებას.

რატაქტიკა უნდა ვაწარმოვოთ ბოლშევიზმის დაცემის ხანაში? ეს დამოკიდებულია ამ დაცემის ფორმებიდან. ყველა შემთხვევაში ერთი ძირითადი მოქმედება სავალდებულოა — საქართველოს აღდგომა და დემოკრატიული რესპუბლიკის გამოცხადება. ყველა შემდეგი ნაბიჯი დაექვემდებარება ამ რესპუბლიკის დაცვის საჭიროებას და ამ მიზნით კავკასიაში, რუსეთში და ევროპაში მოკავშირეთა მოძებნას. თავისთავათ ცხადია, რომ ქართველ ხალხს არაფერი აქვს სადაო და საომარი რუსეთის ხალხთან, რომელიც თვითონ იტანჯება საბჭოთა ტირანიით. რუსეთს არ აქვს არც ერთი ნამდვილი ინტერესი, რომლის შეთავსება არ შეიძლებოდეს საქართველოს დამოუკიდებლობასთან. მოლაპარაკების და თანასწორობის ნიადაგზე ყველა უთანხმოება ადვილათ ამოიწურება, მარა ეს კიდევ არ ნიშნავს ჩვენი თავისუფლების შესაძლებლობას რუსეთის ყოველგვარ წყობილების გვერდით. ამიტომ ჩვენთვის უდი-

დღეს საკითხია ის, თუ ვინ იქნება ბოლშევიკების მემკვიდრე პოპმეშნიკური რეაქცია, დემოკრატია თუ ნეკმანური ბონობარტული ბატონობა. ამ სამში ერთათერთი რადიკალური დემოკრატია საერთაშორისო დემოკრატის დახმარებით იძლევა შესაძლებლობას შინაგანი ძალებით დამოუკიდებლობა შევინარჩუნოთ. პირველი ჩვენი ისეთივე მტერია, როგორც ბოლშევიკები, ესენი ერთი ხის ნაყოფია და ჩვენს მიმართ ერთათ ვარდებიან. მათთან საერთო არაფერი გვაქვს. მესამე ფორმის წყობილებაში შეიძლება ჩვენი სუვერენიტეტის შერჩენა გარეშე ძალის შემწობით, ძალის არა სამხედროს, არამედ დიპლომატიურის და ფინანსიურის. მოსკოვის ბურჟუაზიული ბონობარტიზმი უევროპოთ ფენს ვერ აიდგამს.

ერთი სიტყვით, ჩვენი ტაქტიკა არსებული რეჟიმის გადატეხის ხანაში დაემორჩილება ჩვენს მთავარ მოთხოვნილებას — საქართველოს სუვერენიტეტის აღდგენას და ამის შესაფერათ მოხდება მისი მიხვრა-მოხვრა.

აი ამ რწმენით, ამ მუშაობით, ამ ტაქტიკით ქართველი სოციალ-დემოკრატია მიზანს მიაღწევს, ქართველი ხალხი დაკარგულ უფლებას მოიპოვებს, საქართველო წართმეულ თავისუფლებას დაიბრუნებს...

სუთი წელი

სუთი წელი ტანჯვის და მონობის, ტყვეობის და ბორკი-
ლების!

ვინ ვიყავით გუშინ? ყველაფერი!

რა ვართ დღეს? არაფერი!

ერი პატივყარილი, ხალხი დაქცეული, მოქალაქე შეკრულ-
შებოჭვილი.

საქართველოს მესაფლავენი დღეს დღესასწაულობენ თავის
გაბატონებას, საქართველო კი ძაძებით გლოვობს თავის და-
მარცხებას და მათდამი დამორჩილებას. ისინი იცინიან და
სტკბებიან, ჩვენები ოხრავენ და იტანჯებიან.

დღეს ორგვარი მოგონებაა: ერთია ვოჯოხეთის და მისი
მოციქულების, მეორეა თავისუფლების და მისი მოტრფია-
ლების.

სუთი წლის წინ ქართველმა ერმა დაკარგა უდიდესი გან-
ძი — თავისუფლება და მიიღო უმძიმეს უღელი მოსკოველების.
ერის უღირსი შვილები თავს დაეცნენ მშობელ დედას უცხო ძა-
ლებით, ამოართვეს სული და გაბაწრული ცოცხალ-მკვდარი მი-
უტანეს მსხვერპლათ თავის მომავლინებელთ. ეს საშინელი
სულთამხუთავი, რომლის თავია მოსკოვში, ხოლო ბრჭყალები
კი ჩვენში, სწუწნის დაუსჯელათ ჩვენს სიმდიდრეს, ჩვენს ავ-
ლადიდებას, ჩვენს სულიერს და ნივთიერ საუნჯეს. წაიღეს რის
წაღებაც კი შეეძლოთ, გააპარტახეს რაც დახვდათ, მოსპეს
მთელი ახალი კულტურა, შრომით და ბრძოლით შექმნილი,
და გადაგვისროლეს უკან, დაცემის და გავერანებისაკენ. ისინი
დღეს ცეკვობენ ერის სასაფლაოზე.

რა სურდათ, რას ფიქრობდნენ? სურდათ ჩვენი ჩაბრუნება
რუსეთის სამფლობელოში, ფიქრობდნენ ჩვენს გადაქცევას ძვე-
ლი იმპერიალიზმის გზათ და ხიდათ. საქართველო დასჭირდა
მოსკოვს მეფეთა აღმოსავლეთის პოლიტიკის გასაგრძელებ-

ლათ, ოსმალებში, სპარსეთში, შორეულ სამხრეთში სამოქმედო ბაზის შესაქმნელათ. მათ კარგათ იცოდენ, რასაც შერეოდნენ, რისთვის აგზავნიდენ თავის ჯარებს ჩვენს წინააღმდეგ. ეს იყო დიდი სახელმწიფოს შეთქმულება პატარას ჩასაყლაპავათ. ქართველები, ამ ბოროტების მებაირადტრენი? ამათ ქვეყანა გაყიდეს და მიიღეს სამსახური! თანამდებობაზე გადასვალეს ერის სვე-ბედი. განმეორდა სიტყვა-სიტყვით ძველი ამბავი, რუსის ჯარი შემოდის საქართველოში მეორეჯერ ქართველების წინამძღოლობით. ფაქტი ერთნაირია. მისი აზრი კი სხვადასხვაა. პირველი მოპატიჟება მოხდა უცხო მტრის მოსაგერიებლათ. ჭავჭავაძენი ემსახურებოდენ ქართველი ხალხის ფიზიკურათ გადარჩენას. რას ემსახურებიან მახარაძენი? რომელი მტრის წინააღმდეგ ამხედრდენ ისინი? ეს მტერია ქართველი ხალხი, მის დასამორჩილებლათ და მასზე გასაბატონებლათ მათ მოიხმეს ნამდვილი მტრები. ჩვენს წინაპართ აქვთ გასამართლებელი საბუთები. ამათ, ამ ჩვენს თანამედროვეთ, არავითარი გამართლება, არავითარი საბუთი არ ადგებათ. ესენი რუსეთის იმპერიალიზმის ყურმოჭრილი მონებია.

ერი თავისუფალი, აღორძინებული, ახალი იმედებით და იდეალებით აღფრთოვანებული დაატყვევეს და რუსეთის დესპოტიას დაუმორჩილეს. რას წარმოადგენს ეს ბატონი, ქვეყანამ იცის. ის გამოფიტულია, არ შერჩა არავითარი ნივთიერი და გონებრივი ღირებულება, გარიყული, განცალკევებული, კაცობრიობიდან გამდგარი — აი ამ არარაობაზე ვართ მიკრული და მის საჯეკნათ გადაქცეული. საქართველო ყოფილა დამცირებული, მარა არასოდეს არ ყოფილა ასე დაბლა დაშვებული. ის დღეს უფსკრულშია, ამაზე ქვემოთ წასვლა აღარ შეიძლება. მხოლოდ სულის სიმტკიცე და იმედი ატანიებს მას ამ საშინელ ტრაგედიას. «ჭირსა შიგან გამაგრება, ისე უნდა ვით ქვიტირსა» — ეს ძველი სიბრძნე დღევანდელი ჩვენი მნათობია. თავს დაგვატეხეს ჭირი, ჩვენ უპასუხებთ სიმაგრით: «გასტეხს ქვასაცა მაგარსა გრდემლი ტყვიისა ლბილისა». ქართველი ხალხის გრდემლს შეასკდა უთვალავი მტერი. ასეთი ბოლო მოელის ახლანდელ მის მტერსაც; ოღონდ კი გრდემლი მუდამ სცემდეს და ერს აღვიძებდეს. აწმყო არა გვწყალობს, მარა მომავალი ჩვენია.

ჩვენი გზა მიდის აღმართ-აღმართ, აღორძინების და თავი-

სუფლებისაკენ. აქეთ მოდის მთელი კაცობრიობა, მათი გზა
კი ეშვება დაღმართ-დაღმართ, ჭაობის და ჯურღმუნისაკენ. მათ
არავინ მისდევს, იმ გზით არავინ მიდის, მას ყველა, მთელი კა-
ცობრიობა, ზიზღით შეეყურებს. ახლა ბრმაც კი ხედავს, რომ
მოსკოვის მიმართულება გადაშენების ხიდია, აქეთ გასავალი
არ არის: ამას ქვანიც კი ღალადებენ. ამ ღალადმა გაარღვია თვით
კრემლის კედელიც და შეიტანა ხმა სინანულის. მათი დღენი
დათვლილია, ხალხის ამალღება მათი დაცემაა; ქვეყნის აღდ-
გომა მტარვალთა დამარხვაა. ასე ყოფილა მუდამ და ასე იქ-
ნება. გლახათ დამწყები გლახათ ათავებს. ეს უცვლელი განა-
ჩენია.

ეს ხუთი წელი, წელი ცრემლთა გუბეების და სისხლთა მო-
რევის, არის წელი ქართველი ხალხის სულიერი განკურნების.
ის ამ ციხეში ინათლება მტკიცე ნებისყოფით. იბანება თავი-
სუფლების წყაროთი და იჭედება სასიცოცხლო ძალებით.

განველეთ ეს ხუთი წელი, დრო მეტათ ძნელი. ჩვენი დრო-
შა დაბლა არ დაშვებულა. დგება დრო ნაკლებათ ძნელი, შევ-
დივართ გარდატეხის წლებში, ჩვენი დროშა მალლა აიწევა.

მაშ იმედი, კიდევ იმედი, მეტი იმედი!

ს ა ღ ლ ე ი ს ო

გავიდა ორი წელი, წელი საქართველოს აჯანყების, წელი ჩვენი ამხანაგების ციხეებში დახოცვის.

ხალხი აღდგა თავისუფლების მოსაპოვებლათ, თავის თავის მართველათ გამოსაცხადებლათ. ამ გზით, ამ დროშით მიდიოდა და მიდის ყველა სასიცოცხლო ერი, ყველა დაჩაგრული და გამწარებული საზოგადოება. ეს შედის ბრძოლის საშუალებათა რიგში, როგორც ერთი მისი ნაწილი. ისტორიამ არ იცის ისეთი ხალხი, რომელსაც თავის შეღახულ უფლების აღსადგენათ იარაღისათვის არ მიემართოს. რამდენი ასეთი მომენტი განვლო მაგალითად საფრანგეთმა უკანასკნელ საუკუნეში? აჯანყება აჯანყებას მისდევდა სანამ საბოლოოთ არ შექმნა თავისი სურვილის გამომხატველი წყობილება. რამდენი ბრძოლა მისცა იტალიელთა რაზმებმა ავსტრიის მთავრობას, სამშობლოს განსათავისუფლებლათ და აღსადგენათ? და ასე ყოველგან, ყველა ერში. მიმოიხედეთ უკან საქართველოს წარსულში. განა ჩვენი მატთანე სავსე არ არის აჯანყებებით სპარსთა, თურქთა, არაბთა და სხვა უცხო მტარვლების წინააღმდეგ? განა მეცხრამეტე საუკუნეში ამავე იარაღს არ მივმართეთ მრავალჯერ და თვით ახალ დროშიაც, ცხრაას ხუთში, უიარალოთ დავნებდით გამარჯვებულ მტერს?

საქართველოს უკანასკნელი აღდგომა ერთი რგოლია. ერთი მომენტია იმ დიდი ბრძოლის, რომელსაც ქართველობა ეწევა საუკუნეთა განმავლობაში თავის თავის გადასარჩენათ, თავის სახის შესარჩენათ. ამაში იხატება მისი სასიცოცხლო ძალა, მისი უნარი და მხნეობა. უძრავი, დავარდნილი ხალხი—ხალხი არ არის, ის უბრალო მძოვრია, სხვის საჯიჯგენათ და სათელათ შარავზაზე დაყრილი. ამ რიცხვს არ ეკუთვნის ქართველი ხალხი და სწორეთ ამით მოიტანა თავი დღევანდლამდე. გაჭირებით ის წელში არ იზნიქებოდა და მუცლით მიწაზე არ ხოხავ-

და; პირიქით, სწორეთ ამ დროს წელში იმართებოდა და მტერს ეკვეთებოდა. ეს ჩვენი ნაციონალური თვისება რუსის მთავარ ბიუროკრატიამაც კი შეიგნო და ამიტომ ვერ ბედავდა მართველობის იმ მეთოდების ხმარას ჩვენში, რასაც ხმარობდა რუსეთში. რუსის გლეხს «როზგავედენ» როგორც ცხოველს, ჩვენსას კი ხელს ვერ აკარებდენ. აი თვალსაჩინო განსხვავება ამ ორ ხალხთა სავალ გზას შორის. ქართველი თავს არ წადებს დასაკლავათ, არ სურს დაემორჩილოს სიკვდილს და როცა ასეთი ჟამი უდგება — ის იფეთქებს და უბედურებას ლახვარს მიაგებებს.

აჯანყება დამარცხდა. მაგრამ ყველა აჯანყებას გაუმარჯვია? ეს ასე არსად, არასოდეს არ მომხდარა. ასე იოლი არ არის სიცოცხლისათვის ბრძოლა. მისი გზა ეკლით არის მოფენილი, რის აკრეჭა ხელის დაუჩხვლეტათ არ შეიძლება. თეთრი ხელთათმანი ბრძოლაში გამოსადეგი არ არის. რასაკვირველია, დამარცხებას გამარჯვება სჯობია, მაგრამ დამარცხებული მოძრაობაც შედის სოციალური ტკივილების წამლობაში; ყველა ასეთ მოვლენას მოყოლია საერთო მდგომარეობის შემსუბუქება. მტერი მით უფრო უღმობელია, რაც უფრო ითმენენ. მაგრამ თუ მოთმენის ფიალა გაივსო და გადმოხეთქა, ის უკან იხევს და ბატონობის ახალ გზას ეძებს. ტანჯვის შემსუბუქებაც კი გამარჯვებაა, მტანჯველის ჩარჩოში ჩაყენებაც კი უღლის შემსუბუქებაა. ერთი დაკვირვებით ქვეყანა არ აშენდება, ერთი შენძრევით ხალხი არ განთავისუფლდება. საჭიროა მუდმივი, შეუპოვარი ბრძოლა სხვადასხვა საშუალებებით და მეთოდებით, რომ ის გამარჯვებით დაგვირგვინდეს. აჯანყება მხოლოდ ერთი საშუალებაა, ერთი მეთოდია სხვა მრავალთა შორის, მარა აუცილებელი კი. მებრძოლი მას გვერდს ვერ შეუარს. ის ძვეს ისტორიის შუაგულში და მას ვერც ერი, ვერც კლასი ვერ გადაახტება.

გავიღეთ მრავალი მსხვერპლი, დაკვარგეთ ბევრი პოლიტიკური მოღვაწენი. მარა განა ისინი აჯანყებაში დაკვარგეთ? არა, პირიქით, ბრძოლაში ყველაზე ნაკლები მსხვერპლი ვნახეთ. ლაჩარი მართველობის თვისებაა ბრძოლას გაექცეს და უიარაღოთ და ტყვეთ თავს დაეცეს. ხოლო ბოლშევიკური მართველობა ხომ ლაჩარზე ულაჩრესია. მან დახოცა პოლიტიკური ტუსაღები. ასევე ჩაიდინა მან წინეთაც, ობოლადის მოკვ-

ლის გამო. აჯანყება იყო საბაბი პოლიტიკური შურისძიების ჩვენ ვიცით მხოლოდ ერთი მაგალითი ტყვეთა დახოცვის არის პარიჟის კომუნარების დახვრეტა გამარჯვებული დენერლის მიერ. მარა ეს ტყვენი იყვენ მეზრძოლნი, იარაღით ხელში დაჭერილნი. ბოლშევიკებმა დიდათ გადააჭარბეს დენერალ გალიფეის თავისი ბარბაროსობით. ქართველ ხალხს და მათ შორის სისხლის გუბებია; ხიდი აქ გაუდებელია და მათი გზა სამუდამოთ გაყრილია.

დიახ, მსხვერპლი დიდაა, მარა ეს გამომდინარეობდა არა აჯანყების ბუნებისაგან, არამედ მტრის ბარბაროსობისაგან. ის ამ საშუალებით მართველობს მიუხედავათ აჯანყებისა. ეს მისი სტიქიაა, მისი სული და გულია. ის უნდა დაინგრეს, რომ ხალხი აღსდგეს. ამ მსხვერპლმა გააკაჟა ქართველი ხალხი, გაუძლიერა მტარვალთა სიძულვილი; ხოლო სულმდაბალნი დააშინა და მტარვალთა ბანაკში გადაისროლა. ამათი მრწამსი ასე გამოხატა ერთმა მობოლშევიკო მწერალმა: «კვდარ ლომს ცოცხალი კატა სჯობიაო» (ჯაფოს ხიზნები). მოკლე ჭკუის ხალხი გადაბარგდა კატებისაკენ და მათ ელაქუცებთან. ამ ვაჟბატონთ დააიწყდათ, რომ ლომი კვდარიც ლომია და მისი ერთი ფაფარი ყველა კატას სჯობია. მხოლოდ გზადაბნეულს შეუძლია იფიქროს, რომ სახელოვან კვდარს ბოროტი ცოცხალი სჯობიაო. განა იუდამ აჯობა ქრისტეს? განა ინკვიზიტორებმა გამარჯვეს გალილეიზე, ივანე გუსზე და მრავალ სხვა მათ მიერ მოკლულ დიდებულ ადამიანებზე? განა კ. სულაქველიძემ აჯობა ნ. სომერიკს? დაცემის მოციქულებს არასოდეს არ გაუმარჯვია აღორძინების მოციქულებზე. «სჯობს სიცოცხლესა ნამძრახსა სიკვდილი სახელოვანი».

თავდადებულნი ბრძოლაში იხოცებიან — ეს ძველი ამბავია, ლაჩარნი ნაცარქექიათ რჩებიან—ესეც ძველის ძველია. ჯერ კიდევ ჰომერიდან ვიცით: «აღარ არის დიდი პატროკლი, ცოცხალია საქაგელი ტერზიტი!» როგორც პატროკლის სისხლი გახდა თავდებათ მტერზე მისი მეგობრების და მისი ერის გამარჯვების, ისე ჩვენი დაღუპული პატროკლები ჩვენი გამარჯვების თავდებია. ამ განაჩენს ვერ გაექცევა მტარვალი.

ორი წელი, წელი დაუვიწყარი და მუდამ სახსოვარი, სამარადისოდ აღბეჭდილია ქართველი ხალხის გულში და მას ის მუდამ მოიგონებს მოწინააღმდეგეებით და თავყანისცემით.

ათი წელი

ნოემბერში სრულდება საბჭოთა ბატონობის ათი წელი, დრო საკმაოდ დიდი მისი ნაყოფის გამოსაღებათ და მისი სიმწიფის დასაფასებლათ.

და აი ჩვენ ვხედავთ, რომ ეს წყობილება არასოდეს არ ყოფილა ისე უკურნებლათ დასნეულებული, განმარტოვებული და შინაგანი წინააღმდეგობით დაუძღვრებული, როგორც ის ახლა, ათი წლის ბოლოს არის. ის უკვე გაფურჩქენამდე დაბერდა, ახალგაზრდობაში მოტყდა, უღღერი გამოდგა. მისი იდეოლოგია, მისი პოლიტიკა და პრაქტიკა საბოლოოთ გაკოტრდა, დაჩაჩანაკდა და მხდალთა საფრთხობელათ გადაიქცა.

ათი წლის წინ ბოლშევიზმი კიდეც ბევრს გულწრფელადა სჯეროდა. მისი მოციქულნი ბევრს ახალი სახარების მქადაგებლათ მიაჩნდათ. მას ყავდა თავდადებული მიმდევრები, ენერგიული დამცველები, საუკეთესო იდეალებისათვის მებრძოლნი. მან განვლო გმირული ხანა, ააფორიაქა მთელი რუსეთი, შეანძრია ბევრი ქვეყანა, გასცა მრავალი ჩინებული დაპირება, ჩამორეკა კაცობრიობის განახლების ზარი, ერთი სიტყვით, არასოდეს არც ერთ პარტიას და მიმდინარეობას ამდენი არ უხმაურებია, არ უტრაბახებია, არ უყვირია. დღეს ყველა ეს გაღნა, შარშანდელი თოვლივით; მათი სიტყვა უკვე გამოიფიტა, მათი საქმე უკვე გადუხჭირდა. ჩამოშორდა ყველა უანგარო მეგობარი, გაშტერებულია მისი შემხედვარე — ნუთუ ამ ჯოჯოს ვეთაყვანებოდით! იარაღი დაყარა მისთვის თავდადებულებმა, ნუთუ მისთვის სისხლს ვღვრიდით! მას შერჩა მხოლოდ «კაზიონი» ხალხი, ხაზინის საკუჭნაოს შემყურე და მის სკივრებში ხელის მოფათურე. ბოლშევიზმი გახდა მოძღვრება გეპეუსს, სადარაჯო დაქარავებულ ლაშქრის, განყოფილება პოლიციის დეპარტამენტის. ის ადამიანთა სულს და გულს აღარას ეუბ-

ნება, დახოუკადებელ მოღვაწეთ აღარ აფროთოვანებს, მასზე იმედს აღარავინ ამყარებს.

ის შეიქნა საკინკლაო საგნათ ხელისუფლების მაძიებელთა, წყაროთ გამოჩენის, პირადი ანგარიშების გასწორების, გზათ და ხიდათ ბატონობის და ნებივრობის. მას გაშორდა სული, ჩაუქრა იდეალი, დაეკარგა აღმაფრენა და იქცა ჩონჩხათ, ქვეყნის ყვავე-ყორანის საძიძვნათ. დღის წესრიგში დგას არა ამ ლემის გამოცოცხლება, არამედ მისი დროზე გადათრევა და შორს დასაფლავება.

ბოლშევიზმი დამარცხდა. მან ვერ შეასრულა ვერც ერთი თავისი დიდი დაპირება. რატომ, რისთვის დაგლახდა ასე ეს ძლიერი მოძრაობა? მიზეზი ერთათერთია: ბოლშევიკური რევოლუციური მოძრაობა არ ხატავდა საზოგადოების ნამდვილ მოთხოვნილებას; ე. ი. ბოლშევიზმი არ არის ისტორიული პროგრესის მატარებელი, მათი იდეოლოგია არ აღბეჭდავს ადამიანთა რეალურ ურთიერთობას.

და მართლაც, რა საკითხი დაუსვა ისტორიამ რუსეთს გადასატრელათ? ის, რაც ყველა ჩამორჩენილ ქვეყანას — გადაქცევა თანამედროვე დამთავრებულ სახელმწიფოთ, სავსებით შესვლა საკაცობრიო ოჯახში, ხალხის ქვეშევრდომის ხალხის — მოქალაქეთ შეცვლა. თებერვლის რევოლუცია თამამათ შედგა ამ გზაზე. ლიბერალურ ბურჟუაზიამ, სოციალისტურ ინტელიგენციამ და პროლეტარიატის ავანგარდმა ეს მიზანი დაისახა, მარა ვერ შეასრულა. მოძრაობაში ჩაება ახალი ფენები, აგორდა მთელი ჩამორჩენილი სტიქია, სალდათის და გლეხის მეთაურობით და დაეპატრონა რევოლუციას. იშვა ოქტომბერი და მით იშვა ძირითადი წინააღმდეგობა რუსეთის ისტორიული ამოცანის და რევოლუციის შორის. ეს ამოცანა პირველყოვლისა ითხოვს საზოგადოების ყველა სასიცოცხლო ძალების დახსნას, ყველა მათ წინ მდებარე პოლიტიკურ და ეკონომიურ ზღუდეების დაშლას და ახალი საამისო ნორმების ჩამოყალიბებას. ოქტომბერმა კი პირიქით ყველა ეს სასიცოცხლო ძალები შეკრა, დააბა და იწყო მათი კომუნისტურ კალაპოტში ჩაჭედვა. იწყება ბრძოლა ცხოვრების და ბოლშევიკურ იდეოლოგიას შორის, რაიცა გრძელდება მეტ-ნაკლები ტემპით დღევანდლამდე. აი ეს გარემოება არყვეს საბჭოთა წყობილებას,

ანგრევს ქვეყნის კეთილდღეობას, არღვევს ბოლშევიკურ პარტიას და მიჰყვართ ახალ-ახალ გადატრიალებსა და რევოლუციას. ეს ძირითადი წინააღმდეგობა რევოლუციას მოთხოვნილებას შორის არ არის ნიშნობლივი თვისება რუსეთის რევოლუციის. ის თან ახლავს საზოგადოთ ყველა დიდ პოლიტიკურ გარდატეხას წარსულში. თითქმის ყველა რევოლუცია სხვადასხვა გარემოების გამო ბოლოს და ბოლოს ხელში უვარდება უტოპისტებს, დოქტრინერებს, რომელნიც ცდილობენ შეუფარდონ თავისი იდეოლოგია არა ცხოვრებას, არამედ პირიქით, ცხოვრება ჩამოქნან თავის იდეოლოგიის თანახმად და მით იმზადებენ დამარცხებას. ინგლისის დიდი რევოლუცია დაწყებული ბურჟუაზიული საზოგადოების დაბადების გასაადვილებლად თავის მსვლელობაში რჩება სექტანტების ამართ, რელიგიური მოციქულების მეთაურობით, რომელთა მიზანია «წმინდანების სახელმწიფოს» დაარსება და ძალით, სამხედრო ზომებით, პარლამენტის მიერ ხმის უმეტესობით მიღებული ლოცვანის ხალხისათვის თავზე მოხვევა. კათოლიკურ ირლანდიას სამხედრო წესებით სარწმუნოებას უცვლიდენ და მით, რასაკვირელია, მთელი ხალხი გადაიკიდეს. ერთი სიტყვით, გაბატონებული პარტიები, დამოუკიდებლები, პრესვიტერიანელები და ნივერელები, სავსებით აცდენ ინგლისის ისტორიულ ამოცანას და შეეცადენ თანამედროვე ხანაში რაღაც პირვანდელი ქრისტიანობის მსგავსი საზოგადოება შეექმნათ. უტოპია დამარცხდა, კონტრ-რევოლუციამ გაიმარჯვა.

ასეთსავე მოვლენას ვხედავთ ჩვენ საფრანგეთის რევოლუციაში. რობესპიერი და სენჟუსტი არ სცნობენ რევოლუციის ბურჟუაზიულ ხასიათს და ცდილობენ საზოგადოება ააგონ ძველი საბერძნეთის და რომის პოლიტიკურ საფუძველზე. მარქსი სწერს: «რობესპიერი, სენჟუსტი და მათი მომხრეები დამარცხდენ იმიტომ, რომ მათ ერთმანეთში არიეს ანტიური დემოკრატიული და რეალისტური სახელმწიფო, დაყრდნობილი რეალურ მონობაზე, და თანამედროვე დემოკრატიული და სპირიტუალისტური სახელმწიფო, დაყრდნობილი განთავისუფლებულ მონობაზე, ბურჟუაზიულ საზოგადოებაზე» (იხ. «წმიდა ოჯახი»). აი ეს ერთი მხრით ანტიური იდეოლოგია და მეორე მხრით არსებული პირობები ერთმანეთს ეხეთქებიან და ბოლოს და ბოლოს იმარჯვებს უკანასკნელი. ტერმიდორი დგება. რე-

გოლიუცია დაიწყო ბურჟუაზიამ, მარა ვზადაგზა ის განდევნილ იქნა ასპარეზიდან და არ მიეცა საშუალება ბურჟუაზიულ თეორიულ თეორიის მეთაური გამხდარიყო. მარქსის აზრით, არა თუ იაკობინელები, არამედ ნაპოლეონიც ებრძოდა ეპოქის ამ ძირითად ტენდენციას და ამიტომ ისიც დამარცხდა. ის სწერს: «ნაპოლეონი, ეს იყო უკანასკნელი ბრძოლა რევოლიუციური ტერორიზმისა წინააღმდეგ ბურჟუაზიული საზოგადოებისა და მისი პოლიტიკის, რის დროშა რევოლიუციამ აღმართა. ნაპოლეონს უკვე ესმოდა თანამედროვე სახელმწიფოს ბუნება: იცოდა, რომ ის აგებულია ბურჟუაზიული საზოგადოების თავისუფალ განვითარებაზე... მარა მასში კიდევ ხედავდა თავისი ზრახვების აგენტს, ხოლო ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში ქონების მოიჯარადრეს, მის ხელქვეითს, რომელსაც არ უნდა ქონდეს საკუთარი ნება. მან მიმართა ტერორიზმს მუდმივი რევოლიუციის შეცვლით, მუდმივი ომით... მისი პროექტი იყო შემოღება აღებ-მიცემობის მონოპოლიის, რომ მთელი ვაჭრობა გადასცემოდა სახელმწიფოს... ერთი სიტყვით, ნაპოლეონის საშუალებით რევოლიუციური ტერორიზმი ერთხელ კიდევ ილაშქრებს ლიბერალური ბურჟუაზიის წინააღმდეგ; რესტავრაციით, ბურბონებით ამავე ბურჟუაზიას ებრძვის კონტრ-რევოლიუცია. მხოლოდ 1830 წ. ის ახორციელებს თავის 1789 წლის სურვილებს» (იქ.). ამას დაუმატებთ, რომ რობესპიერის დემოკრატია ხორციელდება მეოთხმოცე წლებში ანტიური სამოსელის გახდით და ბურჟუაზიულის ჩაცმით.

როგორც ხედავთ, უტოპიური მიმდინარეობა რევოლიუციის სიღრმიდან ამოტივტივება და სათავეში მოქცევა ძველი ამბავია. რუსეთში ახალია მხოლოდ ის, რომ ასეთი ამბავი მეორდება მეოცე საუკუნეში. ამდენი რევოლიუციების, ისტორიული გაკვეთილების და ისტორიული მეცნიერების შემდეგ. ეს მოწმობს ბოლშევიკური პარტიის პოლიტიკურ უსუსურობას, მის საარაკო ველურობას და ყოველნაირ უტოპიათა ტლაპოში ყელამდე ჩაფლას. მასში თავი მოიყარა რუსეთის ინტელიგენციის ყველა უტოპიამ — ნაროდნიკულმა, სლავიანოფილურმა, ნაროდოვოლცურმა, რეაქციონურმა — ერთი სიტყვით წარსულის მთელმა იდეურ ჭაობმა. ასეთი მარცხი არ მოსვლია გერმანიის და ავსტრიის სოციალ-დემოკრატიის და რევოლიუციური ქარტეზილიდან გამოვიდენ გამარჯვებული. მათ გადააბეს

იდეალი რეალობას და მით შეინარჩუნეს დემოკრატია და დემოკრატიული რესპუბლიკა. ხოლო სადაც კი იფეთქა ბოლშევიკურ უტოპიამ, იქ დღეს მეფობს საშინელი რეაქცია (უზგრეთი, ბავარია).

ამნაირათ, ერთ და იმავე დროს მომხდარ ორ რევოლუციაში, ერთი, რუსეთის, შორდება ისტორიულ კალაპოტს, ბოძებულ ბაზას და ვარდება ხრამში, საიდან ამოსვლა მას უკატასტროფოთ არ უწერია. ხოლო მეორე, დასავლეთის, თავსდება ისტორიულ კალაპოტში, არ შორდება სინამდვილეს და ყრის ურყევ საძირკველს მკვიდრი და მწყობრი განვითარების და ბრძოლისათვის. ეს უკანასკნელი თავის იდეალებს ეძებს მომავალში, მისი მუშაობა და პოლიტიკური საქმიანობა მიმართულია იმ იდეალის განსახორციელებელ საშუალებათა შექმნისაკენ, მისი ნიადაგის მომზადებისაკენ. ის ხდება ისტორიული პროგრესის შეგნებული მატარებელი. ასეთია მეოცე საუკუნის რევოლიუცია.

სამაგიეროთ ყველა წინანდელი რევოლიუცია თავის იდეალს ეძებდა წარსულში, ნიველერები ძველ ქრისტიანებში, იაკობინელები ათინაში: ეს იყო ცდა რევოლიუციური წარსულის აწმყოში გადმოსატანათ. ბოლშევიკები აქაც სასტიკათ ჩაიჭრენ. მათ გადმონერგეს აწმყოში ძველი მოსკოვური რუსეთის სინამდვილე, ეს სინამდვილე, როცა ადამიანი და ნივთი, მთელი ერი და მთელი სიმდიდრე იმყოფებოდა სახელმწიფოს სრულ მორჩილებაში და განკარგულებაში. ე. ი. მათ რეაქციონური წარსული აწმყოთ აქციეს და ზედ კომუნისტური დაღი დააკრეს. სტენკა რაზინი და პუგაჩოვი მათი წინამორბედეა. ერის სოციალურ შენობაში მოხდა მხოლოდ ერთი ცვლილება — თავად-აზნაურობის ალაგი დაიჭირა კომუნისტურმა პარტიამ, გაცილებით მეტი უფლებით და ძლევამოსილებით, ვინემ ბრწყინვალე წოდებას ქონდა მოსკოვის სამეფოში. ყველა დანარჩენი კლასი, დაწყებული წვრილი ვაჭარით და მრეწველით, თავის ალაგას დარჩა და მას დაერთო თანამედროვე ბურჟუა ნებჰანის სახით. ამ რეჟიმის დამკვიდრებაში მხურვალე მონაწილეობა მიიღო რუსის მუშათა კლასმა: მარა ჩქარა გამოჩნდა, რომ მისი ემანსიპაციის პირობები რუსეთში არ დამდგარა, მისი საკუთარი სასიცოცხლო პრინციპი სრულიად არ ფარავს რევოლიუციის სასიცოცხლო პრინციპს, საზოგადოების განთავი-

სუფლება არ მოითხოვს პროლეტარიატის განთავისუფლებას ისტორიის ამ პერიოდში. მუშამ ვერ მიაღწია არათუ სრულყოფილ ალურ განთავისუფლებას, არამედ ვერც მის წინასწარ პოლიტიკურ პირობებს. ცხოვრების უმაღლეს საფეხურზე დასმული ამოცანა ვერ გადაიჭრება მის უდაბლეს საფეხურზე. გლეხმა მიიღო მიწა სამუშაოთ, მარა ისეთ პოლიტიკურ და ეკონომიურ პირობებში, რომ ეს ბუნების სიმდიდრე გადაიქცა წყაროთ მისი გალატაკების და დაუძღურების.

ამნაირათ, კომუნისტური რევოლუცია დაშორდა არა თუ საერთო ისტორიის რეალურ ბაზას, არამედ, ამასთანავე ყველა მშრომელი კლასის მიუცილებელ ინტერესებს. კომუნისტები უბრძანებენ ისტორიას – იარე ჩემი გზით და არა შენითო. მარა ვინაიდან ბრძანება ისტორიას ვერ შეაჩერებს, ამიტომ ბრძანებელი იძულებულია თავისი წესი თავს ახვიოს მას ძალით, ტერორით. აართვით ეს იარაღი და მთელი სისტემა დაინგრევა, კომუნისტური რეჟიმიდან აღარაფერი დარჩება. მხოლოდ გაუსწორებელ ფანტაზიორს შეუძლია წარმოიდგინოს საბჭოთა წყობილება უტეროროთ, ხალხის ნებაყოფლობით და თავისუფალი თანხმობით. ეს ძლიერ კარგათ ესმით თვით ბოლშევიკებს და ამიტომ სავსებით ხიშტზე არიან დაყრდნობილნი. მაგრამ ამ რკინის ხალტეებში მომწვედელი ცხოვრება მაინც თავის გზით მიიმართება, მაინც არტყამს სასიცოცხლო ჩაქუნს და თავის თავის, თავისი აუცილებლობის ერთგული რჩება. ის მიდის იმ მხრით, საითკენაც ბოლშევიზმი არ მიდის. მათი გზანი ვერსად ვერ იყრებიან. ეს იმყოფება თავისავე არსებობის პირობების აშკარა წინააღმდეგობაში: ის იძულებულია პრაქტიკულათ დაუშვას ის, რასაც იდეურათ და პოლიტიკურათ ებრძვის. ეს ისტორიული დრამა აუცილებლათ უნდა გაიხსნას ბუნებრივი წესით – საზოგადოების განთავისუფლებით სახელმწიფოს ყმობისაგან და თანამედროვე ურთიერთობის აღდგენით. ე. ი. რუსეთი ბოლოს და ბოლოს მიაგნებს თავის თავს, თავის შესაფერ სოციალურ ნორმებს, წამოისხამს თავის ტანზე შეკერილ წამოსასხამს. მართალია, აგერ ჩინეთმა ეს 15 წელია თავისი კალაპოტი ვერ მონახა, ძალთა თანასწორობა ვერ აღადგინა; ეს მხოლოდ მოწმობს საქმის სიმძნელეს, მრავალნაირ მიხვევ-მოხვევას და ხანგრძლივი დადუღების საჭიროებას. ენგელსი სწერდა ამ ნახევარი საუკუნის წინ: «ორმოცი მილიონი

ველიკორუსი შეადგენს მეტად დიდ ხალხს და აქვს მრავალი
თავისებური განვითარება, რომ შეიძლება გარკვეულ
თვის ამა თუ იმ მოძრაობის თავზე მოხვევა*). მით უფრო ეს
მართალია დღეს, როცა ამ თავისებურების საქვეყნო მაგა-
ლითი ვიხილეთ. ამ მოულოდნელ ამბების ხლართში იმარჯვებს
ის, ვინც ნათელ წარმოდგენას არ კარგავს, ვისაც ესმის გზანი
ისტორიისანი და უეჭველი მომავლის გაჭვრეტა შეუძლია.
ბოლშევიკები ამ მხრით სამუდამოთ დაკარგულია, კუზიანს სა-
მარე ასწორებს. ის უკვე საარხივოთ გამზადებულია. მათი დღე-
ვანდელი იუბილე — გედის უკანასკნელი სიმღერაა.

*) მისი ბროშურა რუსეთზე 1875 წ.

ჩვენი გზა

ჩვენ უკვე ვრცლათ განვიხილეთ ნაციონალური პრობლემა და მისი გადაჭრის აუცილებლობა და შესაძლებლობა საბჭოთა კავშირის მასშტაბით. აქ ნაჩვენებია სოციალისტური მუშაობის ერთი ხაზი, ნაციათა ურთიერთობის აგება თავისუფლების და თანასწორობის ნიადაგზე. მარა ეს არ შეიცავს ჩვენი მოღვაწეობის მთელ ხაზს, მთელ გზას; ის ამ გზის ერთი რგოლია, რომელსაც მოსდევს დანარჩენი რგოლები და საფეხურები. საითკენ მიგვეყავს ჩვენ თავისუფალი ერი, რა პოლიტიკურ და სოციალურ საფუძველზე ვაგებთ მის კეთილდღეობას, მის აწმყოს და მერმისს? სოციალისტური თვალსაზრისით რა ვაკეთოთ, რა ვაშენოთ, რა შინაარსი მივცეთ ბოლშევიზმთან ბრძოლას? აი ამ მხრით მინდა დღეს მივაპყრა მკითხველის ყურადღება და ნუ დამემდურება თუ გრძელი სიტყვა მოკლეთ ვერ მოიჭრება.

ბოლშევიკებმა დიდის ზეიმით ოქტომბერს თავი მოსჭრეს. ტროცკის პარტიიდან გაძევება და გადასახლება — ეს უტოპიური ოქტომბრიზმის ცხოვრებიდან გაძევება და ისტორიიდან სამუდამოთ გაგდებაა. ეს კომუნიზმის მეთაურის და მის ლაშქარს შორის ხიდის ჩატყება, მათი აქეთ-იქით მიდგომ-მოდგომა და ერთიმეორის დაპირდაპირება სრულიად არ არის შემთხვევითი მოვლენა. ეს ლოლიკურათ, აუცილებლობით გამომდინარეობს იმ ისტორიული ჩიხიდან, რომელშიაც ეს პარტია მოემწყვდა და საიდანაც ამათ ეძებს გამოსავალს. რაშია საქმე?

ოქტომბრის ქურუმთა შორის ერთათერთმა ტროცკიმ ირწმუნა ეს დღე, მარტო მან იწამა გულწრფელათ და სინდისიერათ კომუნისტური რევოლიუციის შესაძლებლობა და მას მიეცა მთელი თავისი არსებით. და ეს იმიტომ, რომ ეს მას სწამდა წინეთაც, ოქტომბრამდე, თებერვლამდე, ათეულ წლებების განმავლობაში. ის მუდამ ოცნებობდა რუსეთის რევოლიუციას,

როგორც სოციალისტურს, რომლის მეთაურობას სოციალ-დემოკრატებს არგუნებდა*) ბოლშევიკები კი პირიქით, მათგან დებით ებრძოდნენ ტროცკის ამ დებულებას და ეტროფოდენ რევოლიუციას და რევოლიუციურ ხელისუფლებას ძველ რეჟიმთან ანგარიშის გასასწორებლათ. მარა ამათ რევოლიუციის მსვლელობაში დაინახეს, რომ ამ მისიის შესასრულებლათ, მართველობის ხელში ჩასაგდებათ და შესარჩენათ აუცილებელია დაბეჩავებული და დამშეული ხალხის სააქაო სამოთხის დაპირებით დაბმა და მით მისი თავის ბატონობის იარაღათ ამუშავება. მათ მოაგონდათ მაშინ ტროცკის მაქსიმალიზმი, საჩქაროთ ჩამოხსნეს დემოკრატიული რევოლიუციის ბაირადი და მის ალაგას კომუნისტური რევოლიუციის ბაირადი ააფრიალეს. ტროცკისათვის კომუნიზმი იყო მიზანი და საშუალება, ბოლშევიკებისათვის კი — მხოლოდ საშუალება სრულიათ სხვა მიზნის მისაღწევათ.

და აი როცა ოქტომბერმა არ გაამართლა ტროცკის იმედი, როცა კომუნიზმის დამარცხება აშკარა შეიქნა, ტროცკი აყვირდა, ეს არ გვინდა, ეს ჩვენი რევოლიუცია არ არისო. ბოლშევიკებმა სამართლიანათ მიუგეს — შენი არა, მარა ჩვენი რევოლიუცია კი არის, რასაც ვეძებდით, ის ვიპოვეთო. მათი გზა გაიყარა; ტროცკი დაეცა და მასან ერთათ დაეცა ოქტომბრის ილიუზიები. დარჩა წმინდა წყლის ბოლშევიზმი, მარტოთ-მარტო, იდეალს და აღმაფრენას მოკლებული. მისი ძირითადი თვისებები — ოპორტიუნიზმი და კარიერიზმი — ახლა პოულობს თავისუფალ განვითარებას და ედება ქვა-კუთხედათ პარტიის და ხელისუფლების მოღვაწეობას. ის ახლა შედის ღიათ და საქვეყნოთ თავის არსებობის იმ ხანაში, როცა იდეალი იკარგება და თავის შენახვის საჭიროება მთავარ მიზნათ ცხადდება. ეს ნიშნავს ნამდვილი ოქტომბრისტების შეცვლას უთაო, მარა ხელმაგარი ხალხით, რომელთაც კომუნიზმი რწმენისაგან გადააქციეს ხელობათ, შემოსავლიან საქმეთ და მზათ არიან შეეწყონ ყოველნაირ ცვლილებას, ოღონდ პრივილეგიური მდგომარეობა არ დაკარგონ. ესენი შეადგენენ ამჟამათ გადამცემ პუნქტს, გზა-ჯვარედინზე გაჩხირულს, საიდანაც იხსნება ორი გზა, ორი მიმართულება და სადაც უნდა გაითხაროს საბჭოთა სამარე. რა გზებია ეს?

*) იხ. მისი კრებული «ნაშა რევოლიუცია», 1907 წ.

ერთია გაგრძელება არსებული პოლიტიკური გზის, ექვემდებარება ლოდ ანტიკომუნისტური შინაარსით. აქ დღევანდელი «ცენტრალური კონსტიტუცია», კომუნისტების პრივილეგიურ პოლიტიკურ ერთეულთა აღჭურვა, იცვლება მეორენაირი ცენზიანი კონსტიტუციით, შეძლებულთა აღჭურვა ასეთივე პოლიტიკური პრივილეგიებით, სადაც შევლენ დღევანდელი სპეცები, ნეპმანები, მაღალი ფენის კომუნისტები და სხვადასხვა მოსაქმენი და მოჭახრაკებული ხალხი. ეს იქნება საბჭოთა წყობილების ლიკვიდაცია ბურჟუაზიულათ, მიუხედავად მისი გარეგანი ფორმისა, იქნება ის ბონაპარტისტული, ფაშისტური, მონარქისტული, ევრაზიული თუ სხვა ფორმა. მარა ვინაიდან დღეს, ხალხის გამოღვიძების ხანაში, არავითარი ცენზიანი კონსტიტუცია არ შეიძლება დამაგრდეს მისი შინაგანი წონასწორობით, ხალხის ჩუმი დასტურით და თანხმობით, როგორც ეს იყო ევროპის ბურჟუაზიის ბატონობის პირველ პერიოდში, ამიტომ მისი მიუცილებელი ფარხმალია ტერორი და ძალმომრეობა. ე. ი. კომუნისტური ძალადობა შეიცვლება ბურჟუაზიულ ძალადობათ.

მეორე გზაა ყოველნაირი პოლიტიკური პრივილეგიების გაუქმება და მთელი ხალხის სუვერენათ აღიარება. მართველობა არა ჯგუფის, ვინც უნდა იყოს იგი, არამედ ხალხის, დემოკრატიის. ეს ფორმა მართველობისა პრინციპიალურათ ეწინააღმდეგება როგორც საბჭოთა უფროსობას, ისე მის ბურჟუაზიულათ გადატეხას. ეს ორი მიმართულება ერთი ხაზისაა, ერთი დედააზრისაა, უფლება-უპირატესობა, ჯგუფური ხელისუფლება მათი საერთო თვისებაა. მხოლოდ დემოკრატია სცნობს უფლებრივ თანასწორობას და რიცხვის უადრესობას. ვიზოს ცნობილი ფორმულა — «ნიჭიერთა მთავრობა» საბჭოებმა განახორციელეს ამ საჭირო «ნიჭის» კომუნისტებში მოთავსებით. ხოლო ბურჟუაზია მის ჭურჭლათ შეძლებულთ და ნასწავლთ აღიარებს. ორივე შემთხვევაში ეს უმცირესობის ბატონობაა დიდ უმრავლესობაზე.

ცხადია, არსებული რეჟიმის პოლიტიკური გაგრძელება იქნება მისი ბურჟუაზიულათ შეცვლა, ხოლო მისი ძირფესვიანა ამოგდება იქნება მისი დემოკრატიით დაბოლავება. ეს ორი მოპირდაპირე გზა იძლევა ორ მოპირდაპირე სოციალურ და ეკონომიურ პოლიტიკას და აქედან იბადება მათი შეურიგებლობა სამეურნეო სფეროშიაც. ბურჟუაზიას შეეძლება ძალაუფლების

დაპატრონება მხოლოდ უფლებრივი პრივილეგიით და არა დემოკრატიული თანასწორობით. ე. ი. დემოკრატიული ლეგალიზაცია რუსეთში და ჩვენში თავისთავათ სრულიად არ ნიშნავს ბურჟუაზიის პოლიტიკურ გაბატონებას, მსგავსათ ვეროპისა. და აი რატომ.

რუსეთის სოციალისტურ პარტიაში და მასთან ერთათ ჩვენშიაც რევოლიუციამდე გაბატონებული იყო ის აზრი, რომ სოციალისტური ხელისუფლება შესაძლებელია მხოლოდ როგორც შედეგი სოციალისტურ რევოლიუციის, მანამდე კი ბურთი და მოედანი ბურჟუაზიას ეკუთვნის. ეს თეორიული მოსაზრება დაამარცხა ცხოვრებამ, ბურჟუაზიულმა რევოლიუციამ ქვეყნის სათავეში მოაქცია არა ბურჟუაზია, არამედ სოციალისტები. ე. ი. მოხდა სწორეთ წინააღმდეგ იმისა, რასაც ადგილა ქონდა ყოველგან და ყოველთვის, მთელს ქვეყანაზე. გამართლდა ის დებულება, რომელიც ჩვენ ამ ოცდაათი წლის წინეთ წამოვაყენეთ: «მოწინავე ქვეყნებში ამ ცვლილების (პოლიტიკური განთავისუფლება) ინიციატორი იყო ბურჟუაზია, უკან ჩამორჩენილში კი მუშა ხალხია». ეს კლასების ასე შეცვლა, ერთი მეორის ადგილის დაჭერა, აქტიური და პასიური ძალების პირუკულმა გადანაწილება არის დამახასიათებელი თვისება თებერვლის რევოლიუციის; პირველათ აქ გამოვიდა მუშა-ხალხი არა მარტო მეზრძოლათ, ის ყოველგან იბრძოდა, არამედ ბრძოლის პოლიტიკურ ხელმძღვანელათ და იდეურ მედროშეთ. როგორც კი თავისუფლების კარები გაიღო და შიგ გრიალით შევიდა ხალხი, მან თავის ნდობით აღჭურვა არა ბურჟუაზია, არამედ სოციალისტები. რუსეთის და ჩვენი დამფუძნებელი კრების დიდ უმრავლესობას ეს პარტია შეადგენდა. ბოლშევიკებსაც ირჩევდა ხალხი როგორც რევოლიუციურ სოციალ-დემოკრატს. და ან ვინ უნდა ყოფილიყო მათ ალაგას? ბურჟუაზიული პარტიები? რა გააკეთეს მათ რევოლიუციის და ხალხისათვის ასეთი დიდი ნდობის დასამსახურებლათ? თითქმის არაფერი და ამით ნსხვავდება ეს კლასი ვეროპის თავის მოძმესაგან. თუ აქ ხალხი ბურჟუაზიას მისდევდა და მის დირექტივას ემორჩილებოდა, ეს იმიტომ რომ მხოლოდ ეს კლასი იბრძოდა საუკუნეთა განმავლობაში და რევოლიუციას რევოლიუციაზე აკეთებდა. მან დასცა ფეოდალიზმი, მან დაამხო აბსოლიუტიზმი, მან ჩამოკრა დემოკრატიის პირველი ზარი, ის იბრძოდა გა-

აფთრებით მეცამეტე საუკუნიდან და არ მოისვენა მიზნის მიწვევამდე. ამ მუშაობით მოპოვებული მისი პრესტიჟი დღესაც ვერ დაცემულა, დღესაც მას მეთაურის ალაგი უჭერია და იერიშებს-იერიშებზე თავგამოდებით იგერიებს. შექმნილი პოლიტიკური კაპიტალი ასე ადვილათ არ იფლანგება. გააკეთა რამე ამის მსგავსი საქართველოს და რუსეთის ბურჟუაზიამ? რასაკვირველია, არა, შედარებაც კი შეუძლებელია. რუსეთს ფეოდალიზმი ააშორა მონგოლებმა, ხოლო აბსოლიუტიზმი დასცა პროლეტარიატმა. ბურჟუაზია მხოლოდ სამინისტროთა დერეფანში სჩანს. მართალია უკანასკნელ ათეულ წლებში გამანთავისუფლებელ მოძრაობაში გამოჩნდნენ ლიბერალებიც, მარა უფროს როგორც სოციალისტების დამხმარე და მათი ამყოლი, ვინემ საკუთარი რევოლუციური ძალა.

მაშასადამე, პოლიტიკური დემოკრატიის ასპარეზზე გამოსვლა სოციალისტების (და არა ბურჟუაზიის) მეთაურობით სრულიად აუცილებელი, ლოლიკური დასკვნაა მთელი წინანდელი ისტორიის, შედეგია საზოგადოებრივი და რევოლუციური განვითარების. ეს ჩვენი მოპოვებული პოზიციაა, დამსახურებული ჯილდოა და მისი შენახვა, მის ნიადაგზე მაგრათ დგომა ჩვენი ისტორიული მოწოდებაა. მარა აი ამ ბუნებრივ პროცესს წინ გადაეღობენ ბოლშევიკები, შეანგრის ის და მისცეს დასაბამი ისეთ წყობილებას, რომლის ლიკვიდაცია ადვილათ შეიძლება გახდეს დასაწყისი ბურჟუაზიის გაბატონების. აქედან იბადება მთელი სიმწვავე საკითხის თუ ვისი ხელმძღვანელობით დაიმსხვრევა საბჭოთა წყობილება: ხალხს თუ პრივილეგიური კლასების. სოციალისტური პარტია, რომელიც არ ებრძვის მათ ტირანიას, წინდაწინვე უარს ამბობს ხალხის ნდობაზე და ხელისუფლების გაზიარებაზე. ამ მხრით მეტათ დამახასიათებელია «სოც. ვესტნიკ»-ის უკანასკნელი ნომრის (2 თებერვლის) მეთაური, სადაც მკრთალათ, მარა კატეგორიულათ დაგმობილია ეს პოლიტიკური ნილილიზმი. აქ წამოყენებული დებულება — მუშების და გლეხების კავშირი პოლიტიკური დემოკრატიის ნიადაგზე — ნიშნავს ამ კავშირის მებაირალტრობას სოციალისტების მიერ და მაშასადამე დაგმობას იმ ტაქტიკის, რომელიც ძალაუფლების ბურჟუაზიისათვის გადაცემას გულისხმობს. თუ ეს წერილი შემთხვევითი არ არის. თუ ის ხატავს რუს მენშევიკების ძირითად შეხედულებას, ცხადია ჩვენ ვიქნებით ახლო

ხანში მოწამე მთელი მათი ტაქტიკის ამ ხაზზე აგების და სხვა დასხვა სოციალისტურ მიმდინარეობათა და პარტიულ დასულოვნების.

ამნაირათ, საბჭოთა წყობილების ლიკვიდაცია დემოკრატიულათ დემოკრატიის მეთაურობით ნიშნავს მუშის და გლეხის კავშირის გამაგრებას სოციალისტების ხელმძღვანელობით. აქ ხელისუფლება სოციალისტურია. პირიქით, ბოლშევიზმის ლიკვიდაცია არადემოკრატიულათ, რა გინ ფორმითაც უნდა იყვეს იგი, უეჭველათ ნიშნავს შეძლებული კლასების ხელში ძალაუფლების გადასვლას და ხალხის და მასან ერთათ სოციალური დემოკრატიის გარიყვას. ამ შემთხვევაში ისტორია მეორდება, ვიწყებთ «ევროპიულათ», მეთაური ბურჟუაზია, ხალხი მისი მაჩანჩალა. ბოლშევიზმი აი ამ მერმისს ამზადებს, რამდენათაც კი ეს მასზე დამოკიდებულია. ბურჟუაზიის პოლიტიკური გაბატონება თუ მოხდება — მოხდება მხოლოდ და მხოლოდ ბოლშევიკების მეოხებით. მათ გასტეხეს სოციალისტური დემოკრატიის ძლევა მოსილი მსვლელობა, შექმნეს ტირანული-ბიუროკრატიური წყობილება და მით შექმნეს შესაძლებლობა ევროპის განვლილი ბურჟუაზიული განვითარების განმეორების. მთელი მათი მუშაობა თავიდანვე ობიექტიურათ, ისტორიული დურბინდით გახედული, ბურჟუაზიის გაბატონებისაკენაა მიმართული. სოციალიზმის მთავარი მესაფლავე დღეს ისინია.

ამ მდგომარეობიდან გამოსვლა, დემოკრატიის გაბატონება და შეწყვეტილი პოლიტიკური ძაფის კვლავ გამთელება — აი დღევანდელი ბრძოლის ერთათ ერთი დროშა. ვინც მის ქვეშ არ იბრძვის, ის ეხმარება არსებული წყობილების ბურჟუაზიულათ ლიკვიდაციას. ან დემოკრატიული ან ბურჟუაზიული — მესამე ფორმა ამ ლიკვიდაციისა არ არსებობს. ყველა ანტი-ბოლშევიკს კარგათ უნდა ქონდეს ეს გათვალისწინებული და სრულიად თვაღიხილულათ ერთ-ერთ ფერხულში ჩაებას. მხოლოდ ამ ორ მიმდინარეობათა შორის დღეს გამართულია დუელი ბოლშევიზმის სამკვიდროს დასაპატრონებლათ. ამ დავის დემოკრატიის სასარგებლოთ გასათავებლათ საჭიროა პირველყოვლისა სოციალისტური პარტიების მიერ მტკიცეთ შეგნება თავის ისტორიული მისიის — იყოს პარტია არა მხოლოდ ერთი კლასის, არამედ მთელი მშრომელი ხალხის, მთელი ერის

პროლეტარიატის მეთაურობით. ის ნაციონალური გეგმონია, საითკენაც დღეს სწრაფი ნაბიჯით მიექანება ევროპის სტრუქტურაში და რაც ჩვენ რევოლუციამ მოგვანიჭა, არის ჩვენ განვითარების დაუძლეველი საფეხური. ბოლშევიკური ძალმომრეობის არსებობა არ ნიშნავს ამ საფეხურის მორალურათ დაძლევას, პირიქით ხალხი ელის განთავისუფლებას, რომ ის აღადგინოს. ნაციონალური თვალსაზრისით, რუსეთში დემოკრატიის გამარჯვება თავისთავათ არ გვაძლევს თავისუფლებას, მარა სამაგიეროთ გვაძლევს საშუალებას ამ თავისუფლებისათვის აშკარათ ბრძოლისათვის. ხოლო ანტიდემოკრატიული ელემენტების გამარჯვება კი გვისპობს ამ საშუალებასაც და გვაბრუნებს რევოლუციის წინა ხანაში. აქედან წარმოდგება აუცილებლობა — ყველა ქართველ პატრიოტების, ვინც კი ერის ინტერესს თავის კლასისაზე მაღლა აყენებს, მხარი დაუჭიროს სწორეთ ამ დემოკრატიულ მიმდინარეობას და შეეცადოს მისი დროშის ქვეშ საერთო მტრის დაძლევა.

რუსის საზოგადოებაში, სადაც დგას მხოლოდ რეჟიმის საკითხი, ასეთი თანამშრომლობა ან გაუგებრობის ნაყოფია ან ხერხია. მართალია აქ არსებობს ბურჟუაზიული დემოკრატია, მარა რამდენათ ის ბურჟუაზიის პოლიტიკურ გაბატონებას ეტრფის, მისი არსებობა წარმატალია. მას გონია, რომ სუვერენი მუშა და გლეხი მას მიანიჭებს ძალაუფლებას, როგორც ეს ევროპაშია და. ამიტომ დემოკრატობს; როგორც კი ამაში დაეჭვდება, ის თავის საწოლს მარჯვნივ მონახავს და ცენზიანი კონსტიტუცია მისი საზარება გახდება. ალბათ ამით აიხსნება მისი დღევანდელი ასეთი სიკოჭლე, ორივე მხრით მისი არსებობა და წინდაწინ თავის დაზღვევა ხალხის მოძრაობისაგან. ლიბერალიზმი ბურჟუაზიის პოლიტიკური მოძღვრებაა, დემოკრატიზმი ხალხის (ე. ი. მუშა, გლეხის და წვრილი ბურჟუაზიის). თუ რუსის ბურჟუაზიული დემოკრატია პოლიტიკური გაუგებრობის ნაყოფია, სამაგიეროთ მისი ტაქტიკური მხედველობა სწორი კლასიური ალღოს ნაკარნახევია, რომელიც პრაქტიკულათ ამარჯვებს მის მრუდე იდეოლოგიას. ბოლშევიზმის ლიკვიდაცია ურევოლიუციოთ, მასის აუმიოძრავებლათ, უეჭველი პირობაა დემოკრატიის გასარიყავათ და ძალაუფლების შეძლებულ კლასებისათვის გადასაცემათ. და თუ ამავე ტაქტიკას სოციალისტებიც ეტრფიან — ეს მხოლოდ აზრთა აბნეულობის

შედევია, ეს ბურჟუაზიულ, ანტიდემოკრატიულ წისკვილის აბრუნებაა. გამოდის, რომ სოციალისტები თავს ახვევენ ბურჟუაზიულ დემოკრატიათა თავის პოლიტიკურ დროშას. ნათლად ჩანს უკანასკნელი მათ უკარნახებს თავის ტაქტიკურ საშუალებას. ეს არაბუნებრივი სიმბიოზი უნდა გათავდეს ამ ბანაკთა თავთავისი გზის მონახვათ.

ამრიგათ, ბოლშევიზმის დაცემა რევოლუციური გზით, ამ საქმეში ფართე მასების ჩაბმით იძლევა დემოკრატიათა გამარჯვებას, ხოლო დემოკრატია — სოციალისტურ ძალაუფლებას. და აი ისმება მძიმე საკითხი: რა პოლიტიკა უნდა აწარმოვოს ასეთმა მთავრობამ, რომ მან შეინარჩუნოს ძალაუფლება, იყოს ნამდვილი დამცველი და გამტარებელი ხალხის ინტერესების და არ გახდეს გზა და ხიდი ბურჟუაზიის გაბატონების.

ამ საკითხის გამოსარკვევათ პირველ ყოვლისა ნათლათ უნდა წარმოვიდგინოთ რას ნიშნავს ხალხის ინტერესები. რაკი სუვერენი ხალხია, ცხადია მისი წარმომადგენელი შეიძლება იყოს მხოლოდ მისი ჭირვარამის, მისი მოთხოვნილებათა მატარებელი და მეჭირნახულე. პარტია, რომელიც თავის პროგრამას ვერ შეუთანხმებს ამ სუვერენის პსიხოლოგიას, იქნება დამარცხებული. ხალხის ძირითადი მოთხოვნილება, რაიცა საზღვრავს მის იდეოლოგიასაც, არის რასაკვირველია, ეკონომიური ხასიათის. ამ ხაზზე პირველი რიგი უჭირავს საკითხს წარმოების, საჭირო ნივთის დამზადების და მისი მომხმარის შესახებ, საწარმოო ძალის გაძლიერება, ნაკლები შრომით მეტი სიმდიდრის დამუშავება — აი მთელი საზოგადოების, მთელი ერის სასიცოცხლო მიდრეკილება. ეს არის იმავე დროს კაცობრიობის წინსვლის მთავარი საზომი. ის დგას ისტორიის შარა-გზაზე. ბოლშევიზმის დანაშაული, მისი უისტორიობა და წარმავალობა გამომდინარეობს სწორეთ ამ კანონის უკუგდებისაგან და ცხოვრებისათვის საკუთარი «კანონის» თავზე მოხვევისაგან. აღდგენილი ხალხი პირველყოვლისა აი ამ ბოლშევიკურ «კანონს» გააუქმებს და თავის სოციალურ შენობას საწარმოო ძალთა აღორძინების ნიადაგზე ააგებს.

აგრარიული ქვეყანა ეწოდება ისეთ მხარეს, სადაც ნედლი მასალა საკმარისია, ხოლო კაპიტალი ცოტაა. აქ წარმოების პრობლემა კაპიტალის მოპოვება ნედლი მასალის დასამუშავებლათ და მით მრეწველობის ასაღორძინებლათ. სამრეწველო

ქვეყანაში კი პირიქით პირველ რიგზე დგას ნედლი მასალის
შეძენა და მით მრეწველობის შენახვა და გაძლიერება. ამ ორ
სხვადასხვა ეკონომიურ ბაზაზე შენდება ორი სხვადასხვა სა-
გარეო პოლიტიკა, ნაციონალური ურთიერთობა, კოლონიებთან და-
მოკიდებულება და სხ., რასაც აქ ვეხებით. ჩვენი დემოკრატიის
პირველი რეფორმატორული ზომა უნდა იყოს მიმართული ისე-
თი წყობილების დამყარებისაკენ, რომელიც კაპიტალის შე-
მოსვლას და ამუშავებას ხელს შეუწყობს. ეს ნიშნავს ადამიან-
ის და ნივთის განთავისუფლებას დღევანდელ პოლიციურ
არტახებისაგან და პიროვნებისათვის თავისუფალი ეკონომიური
აქტივობის მინიჭებას. ევროპის კაპიტალი ევროპიულ ეკონო-
მიკას საჭიროებს. ეს დღეს სრულიად უდაოა აგრარული ქვეყ-
ნების სოციალისტებს შორის. დავას იწვევს რამდენიმეთ მი-
წათმფლობელობის საკითხი. შეიძლება მიწის «სოციალიზა-
ცია» დიდ რუსეთში მართლაც მეურნეობის ამპლორდინებელი
ზომაა, შეიძლება რუსის ხალხმა ეს ფორმა ხელშეუხებლათ
დასტოვოს, მაგრამ არარუსებმა, კერძო საკუთრების გლეხობა-
ში, განსაკუთრებით იქ, სადაც ინტენსიური და ფასიანი კულ-
ტურა წარმოებს, გლეხის კერძო საკუთრების მოშლა — მოშლაა
წარმოების, გაჩანაგება და გალატაკება მეურნეობის. ერთხელ
და სამუდამოთ უნდა დავიმახსოვროთ, რომ სოციალიზმი სრუ-
ლიად არ ითხოვს წვრილი საკუთრების ჩამორთმევას. ის იწყე-
ბა, საზოგადოთ არა მიწიდან, არამედ მრეწველობიდან, ბურ-
ჟუაზიული საკუთრებიდან და სჭრის დავას კაპიტალს და შრო-
მას შორის ისტორიულათ ატეხილს. ეს უდაო არის ევროპის
სოციალისტებისათვის, მარა კიდევ სადაო არის რუსის სოცია-
ლისტებისათვის. აქ სოციალიზმი აგრარული წარმოშობის არის
და თან ატარებს რუსულ ობშჩინურ ნიშანდობლივ თვისებას. და
თუ ამ ნიადაგზე რუსი ამხანაგები «ნაროდნიკულ» დოგმას არ
გაეყარენ, შესაძლებელია ბურჟუაზიული დემოკრატიის მათზე
გამარჯვება და მით ბურჟუაზიული ხელისუფლების დიდი ხნით
შედგენა. მიწათმფლობელობის ფორმას ბრძოლის საგნათ
ჩვენს და შეძლებულ კლასთა შორის ვერ გადავაქცევთ. ის წყდე-
ბა თანახმათ გლეხობის სურვილისა და მეურნეობის ინტერე-
სისა.

მეტყვიან: მაშ თქვენ შესაძლებლათ მიგანჩიათ ბურჟუაზი-
ულ ეკონომიკის, ე. ი. დაქირავებულ შრომის და საქონლის

ტრიალის ფარგლებში სოციალისტური მართველობა დასა-
რასაკვირველია. პოლიტიკის და ეკონომიკის ასეთი გაფრა, მა-
თი სხვადასხვა კლასის ხელში მოქცევა ახალი ამბავი არ არის.
ცნობილია, რომ გერმანიის ბურჟუაზია, ყოვლად შემძლე ეკო-
ნომიკაში, მოკლებული იყო პოლიტიკურ ძალაუფლებას და გა-
ნიცდიდა იუნკერთა ბატონობას. და ეს გვარიანი სარფიანი იყო
ამ მოწოდებისათვის. ის მართველობის საშუალებით ნაციონა-
ლური შემოსავლის დიდ ნაწილს თავის სასარგებლოთ სმა-
რობდა, ე. ი. აწარმოებდა აზნაურულ სოციალურ პოლიტიკას.
მთელა საზოგადოებრივი ბრძოლა კლასთა და პარტიათა შო-
რის კაპიტალისტური რეჟიმის ფარგლებში სწარმოებს სწორეთ
ამ ნაციონალური შემოსავლის განაწილების ირგვლივ. პოლი-
ტიკურათ გაბატონებული კლასი სახელმწიფო მექანიზმის სა-
შუალებით თავისკენ ეწიწება საზოგადოების ნაშრომს და მასში
წილს უდებს თავის ამყოლ დამყოლთ. მაშასადამე, სოციალის-
ტური მართველობა ბურჟუაზიული წარმოების ნიადაგზე ნიშ-
ნავს ერის შემოსავლის დიდი ნაწილის ხალხის სასარგებლოთ
მოხმარას, მუშის და გლეხის სოციალური პოლიტიკის წარ-
მოებას და საამისო კანონმდებლობას მართველობის ყველა დარ-
გებში — ფინანსებში, ვაჭრობა-მრეწველობაში, მეურნეობაში,
განათლებაში, ჯანმრთელობაში — ყველა სფეროში. საბჭოთა
სისტემის სიდუხჭირე სწორეთ იმაშია, რომ აწარმოებს საქონ-
ლის მეურნეობას, მუშაობას ბურჟუაზიული წესით, მარა ამ
წესს არ აძლევს გასაქანს, ძალით ხარშავს ვიწრო ქვაბში და
არ ძალუძს ხალხის ზურგიდან ჩამოვიდეს; ის ცხოვრობს ხალ-
ხის ქონით და იმავე დროს ფიქრობს დაეყრდნოს ამავე ხალხს.
და რადგანაც ამ ორი ელემენტის შეერთება შეუძლებელია, ამი-
ტომ ის იძულებულია აირჩიოს ერთ-ერთი, ირჩევს პირველს
და ეყრდნობა ხმალს. სოციალისტური სისტემა ეყრდნობა
ხალხს, ის მხოლოდ მისგან იღებს ძალაუფლებას და მუშაობს
მის სასარგებლოთ, ხოლო ხარჯების სიმძიმე გადააქვს შეძლე-
ბულ კლასებზე. ბოლშევიკებმა ეს ხალხის სარგებლობა გაი-
გეს იმ მხრით, რომ აკრძალეს კერძო სხვილი წარმოება და
აღებ-მიცემობა და ის გადასცეს ბიუროკრატებს. ნამდვილათ კი
ყველაზე უფრო საზარალო ხალხისათვის სწორეთ ეს გამოდგა,
რამაც მოელი საზოგადოება დაასნეულა. ამ გარემოებამ მეტათ
გააძლიერა ბურჟუაზიული სულისკვეთება. ხალხის საერთო გა-

ლატაკებამ, უფულობამ, უსაქონლობამ, და უუფლებობამ უმწვერვალესათ განავითარა პირადი ეგოიზმი, ინდივიდუალიზმი, თავის ინტერესების გაღმერთება, გამორჩენის და წაგლეჯის წყურვილი; ამ გარემოებამ შექმნა წინეთ გაუგონარი მტაცებლობითი პსიქოლოგია. ბრძოლა ყველასი ყველას წინააღმდეგ, ეს პირველყოფილი კაპიტალიზმის სახარება განთავისუფლებულ ხალხში თავიდანვე იფეთქებს მთელი თავისი სიმკაცრით და თუ ამისი რეგულიატორი დემოკრატია არ შეიქნა, თუ მართველობა შეძლებულთ ხელში ჩაუვარდა, დატრიალდება ველური კაპიტალიზმის ბასრი ცელი და ხალხს გაანადგურებს. სოციალიზმის უწმინდესი ვალია ხალხს ააცილოს ეს ბოლშევიზმის მიერ მისთვის გამზადებული სამსალა და შექმნას თანამედროვე ევროპიული პირობები. ეს კი შეიძლება მხოლოდ და მხოლოდ დემოკრატიის გაბატონებით. ბოლშევიკური და ბურჟუაზიული დიქტატურა იძლევა ბურჟუაზიული წარმოების პრიმიტიულ, მტაცებლობითი ფორმას, ხალხი სუვერენი კი თანამედროვე ფორმას.

ამნაირათ, უფლების და ქონების გათიშვა, ხალხის გაბატონება პოლიტიკაში, ხოლო ბურჟუაზიის ეკონომიკაში საეხებით შესაძლებელი და დასაშვებია. სამუდამოთ? არა, რასაკვირველია. ბოლოს და ბოლოს ქონება თავისას გაიტანს და შესაფერ უფლებას შეიძენს, თუ კი სოციალური რევოლიუციის საქვეყნო ზარმა არ მოუსწრო. მართალია, გერმანიის ბურჟუაზიამ დღესაც ვერ მიაღწია ერთბატონობას, მას მძლავრი სოციალისტური პარტია ებრძვის და არ ანებებს მის ჭკვავზე მართველობას. მან ვერ განვლო საფრანგეთ-ინგლისის ბურჟუაზიის სრული ბატონობის ოქროს ხანა და სანახევროთ ჩარჩა ჩამორჩენილი ქვეყნის ბურჟუაზიის უფლებრივ მდგომარეობაში. ვინც ასეთ პირობებში გერმანიის სოციალ-დემოკრატიას კოალიციურ ტაქტიკას უწუნებს და ძველი აღთქმის ძველ სიტყვას არ ეშვება, მან არაფერი არ იცის დღევანდელი დროის. დღეს სოციალიზმი აღარ წარმოადგენს უპასუხისმგებლო უმცირესობას, მხოლოდ კრიტიკის და უარყოფითი პოლიტიკის მატარებელს. მაგრამ ყოველ შემთხვევაში ეს მოვლენა ხდება განვითარებულ კაპიტალისტურ საზოგადოებაში, მაშინ როდესაც აგრარული ქვეყნის სოციალისტებს უხდებათ მოღვაწეობა განუვითარებელ ეკონომიურ ურთიერთობაში. აი ეს გარემო-

ემა აადვილებს რა მათ გამარჯვებას, თან ავალებს ისეთ როლს რომელსაც მოკლებულია ევროპის მათი თანამოძმენი. რა როლია ეს?

დასავლეთში ეკონომიური აღორძინება მოხდა ინდივიდუალური თაოსნობით და საქმიანობით, რაიცა ვითარდებოდა საუკუნოებით. პროცესი დააჩქარა კოლონიების უმაგალითო დამარცვამ და თავის ხალხის აღვირახსნილ ყვლეფამ. არც ერთი ეს ოქროს მადანი დღეს ჩამორჩენილ ქვეყანას არ აქვს და თუ ის ინდივიდუალური საქმიანობით დაკმაყოფილდა, მისი სამრეწველო აღორძინება ყინულზე დაწერილი იქნება. ის დარჩება უცხო კაპიტალის მოხარკეთ. აქედან გამომდინარეობს ეკონომიური აუცილებლობა ინდივიდუალურ ეკონომიკის გვერდით წარმოებდეს კოლექტიური ეკონომიური მუშაობა, სახელმწიფო და საზოგადოებრივი წარმოება და ალებ-მიცემობა. ხალხი, როგორც კოლექტივი, სხვადასხვა ფორმით და სახით თვით უნდა იყოს ჩაბმული წარმოებაში და კერძო მეურნეობასან ერთათ ხელს უწყობდეს საერთო აღორძინებას. ეს აზრი საქართველოს დამფუძნებელ კრებამ შემდეგი სიტყვებით ჩამოაყალიბა კონსტიტუციაში: «რესპუბლიკას აქვს საკუთარი კომერციული და სამრეწველო ორგანიზაცია. მისი მთავარი მიზანია განავითაროს ეს ორგანიზაცია და შექმნას ერთი მთლიანი სისტემა სოციალური ეკონომიკის. რესპუბლიკა ეხმარება თვითმართველობათა ორგანოებს მსგავსი ეკონომიური ორგანიზმების გასავითარებლათ და გასამდიერებლათ» (მუხ. 115). ამას მიუმატეთ მთელი ბადე მასიური კოოპერატივებისა და ამხანაგობათა და მიიღებთ სოციალური ეკონომიის ყველა ფერმას.

ამნაირათ, მწარმოებელია: კერძო პირი, სახელმწიფო, თვითმართველობა, კოოპერატივი, ყველა თანაბარი იურიდიული უფლებით და კომერციული თანასწორობით. ყოველნაირი მონოპოლია და სახელმწიფო პრივილეგიური მდგომარეობა დაავლახებს წარმოებას და შექმნის ბოლშევიკურ მდგომარეობას. მონოპოლია შეიძლება მხოლოდ განვითარებული წარმოების გამორკვეული მუშტრით, ე. ი. სამრეწველო ქვეყანაში. ხოლო იქ სადაც ყველაფერი თავიდანაა დასაწყები, სადაც აგრარული ურთიერთობა წესია, ხოლო სამრეწველო გამონაკლისი, აი აქ კონკურენციის გარეშე ეკონომიური წინსვლა შეუძლებელია.

და თუ საქართველოს დემოკრატიაშე შემოიღო ზოგი სავაჭრო დარგის მონოპოლია, ეს აიხსნება ქვეყნის სრულიად არაწვეულებრივ მდგომარეობით, მსოფლიო ბაზრიდან მოწყვეტით, მიმოსვლის გაძნელებით, ბოიკოტით გარედან და შიგნით რევოლუციური მდგომარეობით. ნორმალურ პირობებში ასეთი ამბავი დემოკრატიაში არც მოხდება, ხალხი თავის მტერი არ არის, ის გაყვება მხოლოდ რეალისტურ ეკონომიურ პოლიტიკას და მის მატარებელ პარტიას.

ბურჟუაზიის ინდივიდუალური ეკონომიკა და სოციალისტების სოციალური ეკონომიკა პოლიტიკური დემოკრატიაშე ფარგლებში — აი გზა დღევანდელ აგრარულ ქვეყნის ეკონომიურად აღორძინების და სწრაფი ნაბიჯით გავერობიელების. საზოგადოებაში იქმნება ორი ნივთიერი დასაყრდნობი ცენტრი — კერძო და საზოგადო საკუთრებაზე აგებული. ამ შემთხვევაში ბურჟუაზიას აღარ რჩება ხალხზე ნივთიერი გავლენის მონოპოლია, როგორც ეს დღეს არის დასავლეთში; მის გვერდზე მუშაობს თვით საზოგადოება, ადამიანთა კოლექტივი და ეს გავლენა ნაწილდება მათ შორის. მშრომელი ხალხი — წვრილი მესაკუთრე და ქირით მომუშავე — ჩაბმული სხვადასხვა ფორმის ეკონომიურ ორგანიზაციებში სოციალისტური ხელისუფლების მფარველობით და წინამძღოლობით ვერ აცდება ამ ერთათერთ მის სასარგებლო ეკონომიურ ხაზს და ვერ გადასცვლის მას თავის კლასიურ მოწინააღმდეგეთა ხაზზე. ამ პროცესს აადვილებს ერთი გარემოება. დემოკრატიულმა რევოლუციამ სახელმწიფოს არგუნა ყველა ბუნების სიმდიდრე — მადნები, წყლები, ტყეები და სხ., რომლის წესიერად მოხმარა და წაყვანა გადაიქცევა სახელმწიფო მეურნეობის უდიდეს წყაროთ და საფუძვლათ. ამ საკითხს საქართველოს სოციალისტური მთავრობა სჭრიდა იმ მხრით, რომ შედიოდა ამხანაგათ კერძო კაპიტალისტებთან, რომელნიც ამუშავებდენ ამ სიმდიდრეს თავისი თანხით. მოგებას ორავე ინაწილებდა, ხოლო რამდენიმე ხანს შემდეგ მთელი საწარმოვო მოწყობილება სახელმწიფოს რჩებოდა მუქათათ. ეს შეერთება კერძო და საზოგადო ინიციატივის და სიმდიდრის აუცილებელი ფორმაა სოციალური მეურნეობის ბევრი დარგისათვის. ჩვენი სახელმწიფო არა გავს ევროპისას, რომელსაც ერთი არშინი მადანიც კი არ მოეპოვებათ. ჩვენ დიდი კოლექტიური საკუთრებანი გვაქვს. ბოლშევიკები მას ხმა-

რობენ თავის პარტიის და ჩინოვნიკების სასარგებლოთ, ლიბერალები მოიხმარებენ კერძო პირთა გასამდიდრებლად და ამგვარად გზით ძლიერი ბურჟუაზიის შესაქმნელათ, დემოკრატიის ხალხის სასარგებლოთ.

ამდენ ხანს ეგონათ, რომ არსებობს მხოლოდ ერთი გზა მრეწველობის გასავითარებლათ — მუშისათვის ნაკლები ქირის მიცემა, ამით საქონლის გაიაფება და მერე მისი უცხოეთში გასაღება. აგრესიული საშინაო პოლიტიკა, აგრესიული საგარეო პოლიტიკა, ომი პროლეტარიატს, ომი უცხო ერებს ბაზრის დასაპყრობათ — აი როგორ ვითარდებოდა ევროპა. მარა გამოვიდა ჩრდილოეთი ამერიკა და ფაქტიურათ დაამტკიცა მეორე გზის არსებობა. მთავარი ბაზარია შიგნით, თავისივე ხალხი, მხოლოდ მას უნდა მიეცეს საშუალება საქონლის ყიდვის, ე. ი. მეტი ქირა მუშას, მეტი შემოსავალი წვრილ მესაკუთრეს — აი უღვევლი წყარო მრეწველობის გასამდიდრებლად. ეს კი თავის მხრივ ითხოვს ტექნიკურ მოწყობილების განვითარებას და სათანადო სიმაღლემდი აყვანას. სოციალისტების თეორია ამით საქვეყნოთ დამტკიცდა. აგრარულ ქვეყანაში, ისიც ბოლშევიკების ნახსენებზე, ვის შეუძლია ეს ამერიკული სისტემა აწარმოვოს, თუ არა სოციალისტებს? ბურჟუაზია ხომ ევროპის ძველ გზას ვერ მოშორდება და ისტორიას თავიდან დაიწყებს. ის რასაკვირველია შინაურ აგრესიულ პოლიტიკას საგარეოსაც მიაყოლებს და ომის ქსელში გაეხვევა. როდესაც დღეს რუსის სოციალისტები აცხადებენ — რუსეთი დაიღუპება თუ მან ოკეანიდან ოკეანემდე არ იბატონაო, ამით შეუგნებლათ დგებიან თავიანთ გაბატონებული კლასის თვალსაზრისზე, რომელთაც მართლაც არ შეუძლიათ სხვანაირათ გაძლიერდნ. მარა ეს ხომ ნიშნავს რუსის ხალხის გაყვლეფასაც, უცხო ერებთან ერთათ. პოლიტიკა ყოველთვის მთლიანია, არ შეიძლება შიგნით აწარმოვოთ სახალხო პოლიტიკა, ხოლო გარეთ ხალხთა წინააღმდეგი. საგარეო მუშაობა საშინაოს გაგრძელებაა. დემოკრატიულ და პაციფიურ პოლიტიკას განსაკუთრებით ხელს უწყობს ის გარემოება, რომ ნედლი მასალა შორიდან მოსატანი არ არის. და მაშასადამე კოლონიალური ციებ-ცხელება მრეწველობისათვის ზედმეტია. აგრარული ქვეყანა იძლევა შესაძლებლობას განავითაროს მრეწველობა სასოფლო მეურნეობასთან წონასწორობის დაცვით. ამერიკაში ეს პროცესი განვითარ-

და სრულიად სტიქიურათ ბურჟუაზიის შეგნების და ნების რეჟე. საჭიროა მისი განვითარება მოხდეს სოციალისტების წინამძღოლობით და შეგნებით, ვინაიდან ის ძვეს მისი მსოფლმხედველობის ხაზზე და მაშასადამე კიდევაც შეუძლია მას უწინამძღვროს.

ბოლშევიზმის ბურჟუაზიულათ ლიკვიდაცია, ამყარებს რა მტაცებლობითი ველური ფორმის კაპიტალიზმს, არ ხდება ისტორიული პროგრესის მატარებელი ნაციონალური ეკონომიის არც ერთ დარგში. ვინაიდან მისი იდეალია კერძო პირთა გამდიდრება, ბურჟუაზიის შექმნა, რომელიც დღეს მოკლებულია იმ პროგრესულ როლს, რაც მას ისტორიის წინა პერიოდში ქონდა, ცხადია მთელი სახალხო ქონება, პირველ ყოვლისა კოლექტიური საკუთრება, გაიფლანგება და უცხო კაპიტალი ქვეყანას ბატონათ დააჯდება. ეს მთავარი იარაღი უცხო თანხის დასამორჩილებლათ და მისთვის კოლონიალური კბილების ჩასამტკრევათ რაკი ხალხს ხელიდან გამოეცლება, აშკარაა ევროპიული კაპიტალი მაშინვე შინ დატოვებს ექსპლუატაციის თანამედროვე ფორმას და გვესტუმრება აფრიკანული სამოსელით. ადვილათ წარმოსადგენია ასეთ პირობებში რა მდგომარეობაში ჩავარდება შრომა და წვრილი საკუთრება. ის გახდება კაპიტალის საწველ ფურათ, უმწეოთ და უმფარველოთ დატოვებული. საამისო ნიადაგი უკვე მოამზადა ბოლშევიზმმა. მუშა და გლეხი დღეს ასე საშინლათ გამწარებული საქონლის ნაკლებობით და ბაზრის შებოჭვით, ადვილათ შეურიგდება პირველ ხანაში ყოველნაირ მართველობას, ოღონდ ამ გაჭირვებისაგან გამოიყვანოს და მათი უახლოესი პრაქტიკული მოთხოვნებიანი დააკმაყოფილოს. გიზოს ისტორიული ფრაზა, ბუხარინის მიერ ბრეჟულათ განმეორებული, გადაიტყვევა საზოგადოების ძირითად მცნებათ, მოკლებული გიზოსებურ პოლიტიკურ გამართლებას. თუ ის ბურჟუაზიას ურჩევდა — გამდიდრდით ბატონებოვო! ეს იმიტომ ის დარწმუნებული იყო ამ კლასის დიდ ისტორიულ დამსახურებაში და მომავლის მის მიერ გამოჭედაში. აგრარიულ ქვეყანაში კი ამას ეს კლასი ვერ დაიტრაბახებს, მას ევროპის, მისი მოძმის, არც წარსული აქვს, არც აწმყო, არც მომავალი და მაშასადამე მისი პრივილეგიებით აღჭურვა მასზე ზრუნვა იქნება ტლანქი, აღსაშფოთებელი ძაღმომრეობა, მსგავსი დღევანდელი ბოლშევიკური პოლიცი-

ური აღვირახსნილობისა. რასაკვირველია, ეს ახალმშობლები შეეცდებიან, მსგავსათ კომუნისტებისა, თავის დახლის წინაშე იური ბაირალი დაკიდონ, თავისი ქვენა საქმენი ბრჭყვიალა სიტყვებით შეკაზმონ და ათ წელს ჭურში მყოფი რუსის ხალხი თავისი დაპირებებით გააყრუონ. ხალხი, როგორც ვთქვი, მზათაა ყველაფერი აიტანოს, ოღონდ ცოტა სინათლე დაინახოს, და თუ ეს ცოტა სინათლე დიდი სიძნელის წინამორბედია ამას ახლა არ დაგიდევს.

სულ სხვა მდგომარეობას ქმნის ბოლშევიზმის დემოკრატიული ლიკვიდაცია და სოციალისტური მართველობა. აქ პირველ ალავს დაიჭერს შრომა და მის ინტერესებს დაემორჩილება დანარჩენი დარგები. შრომა არა მარტო მუშის, არამედ ყველასი, ოღონდ კი ის ატარებდეს თანამედროვე საწარმოვო პროგრესს და მიიმართებოდეს ერის საკეთილდღეოთ. აქ პირველი ალავი უჭერია, რასაკვირველია, ფიზიკურ შრომას, ამ ღირებულების ერთათერთ შემქმნელს და მამასადამე საზოგადოების მთავარ ბაზას. საქართველოს კონსტიტუცია ამ აზრს ხატავს შემდეგნაირათ: «სახელმწიფოს არსებობა დაფუძნებულია შრომაზე და რესპუბლიკის განსაკუთრებითი მოვალეობაა მისი დაცვა» (მუხლი 117). ხოლო შრომის ნამდვილი დაცვა მოითხოვს მუშაობის მთავარ სიმძიმის ტექნიკაზე გადატანას, წარმოების უკანასკნელი ევროპული იარაღებით აღჭურვას. ე. ი. შრომის ინტერესი პირდაპირ ეთანხმება კულტურას და პროგრესს და ეპირდაპირება ბოლშევიკურ და მტაცებელ ბურჟუაზიის ინტერესებს. ტექნიკის საკითხი კი მეცნიერების და კაპიტალის საკითხია. შრომის ინტერესია, მამასადამე, ორივეს კარი ფართოთ გაეღოს და ის შრომის სამსახურში ჩააყენოს. წარმოების ორი მთავარი ფაქტორი — შრომა და ნედლი მასალა — ხალხის ხელშია, აკლია მესამე აუცილებელი ფაქტორი — კაპიტალი, რითაც ბოლშევიკების მეოხებით ჩვენი ქვეყანა გაწმენდილია და მამასადამე უცხოეთიდან უნდა მოვიდეს. მარა როგორ? ისე რომ ორივე ეს ელემენტი დაიმორჩილოს და გაანიავოს თუ მათ დაეხმაროს, გააპოხიეროს და ამ საქმეში ევროპული (და არა კოლონიალური) სარგებლით დაკმაყოფილდეს. აქ შრომის და ნაციის ინტერესი ერთდება და უცხოეთის წინაშე ორივე ერთათ დგება. ბოლშევიკების მიერ ნათარეშევ ქვეყანას უცხოეთის კოლონიათ გადაქცევისაგან იხსნის მხოლოდ სოციალისტური იდეოლოგია.

აშკარაა, საბჭოთა წყობილების ლიკვიდაცია ბურჟუაზი-
ულათ და დემოკრატიულათ ნიშნავს არსებული კვანძის გახსნას
ნას ორ სხვადასხვა ხაზზე, რომელთა შორის პრინციპიალურ
წინააღმდეგობაა. აქ ერთიმეორეს ეპირდაპირება არა ორი ხა-
რისხის განვითარების ერთი და იმავე ტიპის, არამედ ორი
სხვადასხვა ტიპი, ორი გზა, რომელნიც სხვადასხვა მხრით
მიიმართებიან. ჯერ ბურჟუაზია და მერე სოციალიზმი სრუ-
ლიად არ უდგება ბოლშევიკების ნაოხარს.

დღეს ერის ეკონომიური შესაძლებლობა ბორკილდადებუ-
ლია, გზები დახშულია. მარა რაკი მისი ლიკვიდაცია მოხდება
და ეკონომიური თვითმოქმედება აიშვება, გადამწყვეტი მნიშვ-
ნელობა ექნება მის მიმართულებას. მისი ბურჟუაზიულ რელ-
სებზე შეყენება სამუდამოთ აქრობს სოციალური ეკონომიკის
შესაძლებლობას, ახდენს ქონებრივ და სოციალურ ძალთა გა-
დაჯგუფებას სავსებით ინდივიდუალურ საფუძველზე და უცხო
კაპიტალთან ერთათ იმორჩილებს მთელ ხალხს თავის სად-
ლეგრძელთ. სოციალიზმი ამ მომხდარი ფაქტის წინაშე დამდ-
გარი დაკარგავს ყველა მოპოვებულ პოზიციას და გადაიქცევა
დიდი ხნით უძლურ მიმდინარეობათ. მაშასადამე, მთელი პოლი-
ტიკური და ეკონომიური მერმისის სვე-ბედი ახლა, ბოლშე-
ვიზმის ლიკვიდაციის ხანაში იჭრება და აქ ყოველნაირი ყოყ-
მანი დაუშვებელია. რაკი დემოკრატიის გაბატონება ერთათ-
ერთი მისაღები სოციალური და ნაციონალური გზაა, ცხადია
ამ დემოკრატიის ყველა ნაწილის, მისი ყველა პარტიის შეერ-
თება საერთო მიზნის მისაღწევათ აუცილებელია. წვრილბურ-
ჟუაზიული პარტიები, რადიკალური დემოკრატია, სოციალის-
ტების ბუნებრივი მოკავშირე და თანამგზავრია. ამიტომ სრუ-
ლიად ფუჭია დავა იმაზე, თუ გლეხნი რა კლასს ეკუთვნის —
წვრილ ბურჟუას თუ მუშას. საკმარისია ვიცოდეთ, რომ ორი-
ვე ეს შეადგენს მშრომელ ხალხს, რომელთა ინტერესი ერთ-
დება მიმდინარე პოლიტიკის ყველა სფეროში. პროლეტარი-
ატის იზოლიაცია გლეხობისაგან, რასაც ადგილი აქვს ახლა
ბოლშევიკების მეოხებით, უნდა მოიხპოს ურთიერთ ინტერესე-
ბის ცნობით და მათთვის საერთო ძალღონით ბრძოლით.

საქართველოს მასშტაბით დემოკრატიის გამარჯვება და
საქმიანობა წინდაწინვე უზრუნველყოფილია; აქ ნაციონალუ-
რი ბურჟუაზია მეტათ სუსტია და ხელმძღვანელ როლს ვერც

კი დაიჩემებს. ერთათ-ერთი ჩვენი არასოციალისტური პარტიკული უფრო წვრილ-ბურჟუაზიულია, ვინემ ბურჟუაზიულია მაშასადამე ხალხის სუვერენიტეტის ფარგლიდან და თუ რომელიმე მისმა ნაწილმა მოინდომა ამ ფარგლიდან გამოსვლა, ის კალთაში ჩაუვარდება არა არარსებულ ბურჟუაზიას, არამედ დროგადასულ წოდების ნამსხვრევს და მით ერის პოლიტიკური სხეულიდან სამუდამოთ მოწყდება. ერთი სიტყვით, ქართველი ერის სოციალური შენობა და მისი პოლიტიკური მდგომარეობა ქმნის მისი დემოკრატიულათ განვითარების უეჭველ შესაძლებლობას. ეს ზედმეტი საბუთია იმის, რომ ჩვენი თავი ჩვენ გვეკუთვნოდეს და რუსეთის საეგებო გეგმზე მიბმული არ ვიყოთ.

ვათავებ. ჩვენი გზაა — პოლიტიკური დემოკრატია, შრომის პოლიტიკა, სოციალური ეკონომია. ეს არ არის სოციალიზმი, ეს არის მხოლოდ მოკლე, პირდაპირი გზა მისკენ მიმავალი. სოციალიზმი ნიშნავს ისეთ სოციალურ წყობილებას, სადაც არც დაქირავებული შრომაა, არც საქონლის წარმოება. ეს ვერ დამყარდება ერთი დაკვრით, ერთი შეძახებით; ეს მთელი საზოგადოებრივი პროცესია, ნელი, თანდათან მუშაობაა ამ მიზნისაკენ მიმართული. და ეს არა ერთ ერში, არამედ ყველა ერში, უმთავრესათ მსოფლიო ბაზრის მეთაურთა შორის. ჩვენი გზა ამ პროცესის ერთი რგოლია და წარმოადგენს ისტორიულ აუცილებლობას, როგორც მიმდინარე პოლიტიკური და ეკონომიური პრობლემის გადასაჭრელათ, ისე საბოლოო ეტაპის მისაღწევათ.

საბჭოთა სამკვიდროში ბურჟუაზიული იდეოლოგია ეკონომიურათ, პოლიტიკურათ, სოციალურათ და ნაციონალურათ არის კონტრ-რევოლიუციური, რეაქციონური იდეოლოგია. ყველა ამ სფეროში ერთათ-ერთი სოციალისტური იდეოლოგია არის რევოლიუციური და ისტორიული პროგრესის მატარებელი. პირველის პოლიტიკური და საზოგადოებრივი როლი ვათავებულია, ის უნდა დაკმაყოფილდეს კერძო ეკონომიური საქმიანობით. საზოგადოების პატრონი, წინამძღვარი და მეგზური მეორეა. ის აერთებს თავის საშოში მოწინავე ქვეყნების რევოლიუციურ ბურჟუაზიის წასულ განმათავისუფლებელ მოძრაობას და დღევანდელი რევოლიუციური კლასის — პროლეტარიატის — სოციალურ ბრძოლას. მისი დროშა არის ერის დროშა. მასში იხატება ერის ნებისყოფა.

საქართველოს საგარეო პოლიტიკა

1

საქართველოს მუდამ ქონდა და აქვს თავისი საგარეო პოლიტიკა.

ქონდა ისტორიულ წარსულში — მეფეთა ხანაში, მეცხრამეტე საუკუნეში — რუსეთის ბატონობაში, დამოუკიდებელ რესპუბლიკაში და აქვს დღეს, მოსკოვის ოკუპაციის დროს.

რა ახასიათებდა ამ პოლიტიკას თვითეულ ამ ისტორიულ პერიოდში?

საგარეო პოლიტიკის საგანია პირველყოვლისა გადარჩენა ერის ფიზიკურათ უცხოთა შემოსევის და გაჟლეტისაგან, გადარჩენა მისი დამოუკიდებლობის, ნაციონალური ყოფა-ცხოვრების და წყობილების, შენახვა მისი შინაგანი ძალებით განვითარების, მისი მატერიალური და იდეური საუნჯის გამდიდრების, აღორძინების და აყვავების. აქ წინ დგება ერის საერთო ინტერესები და ამ დროშის ქვეშ ის ეპირდაპირება უცხოეთს. ეს დაპირდაპირება დებულობს ორ ფორმას: თავდაცვის და შეტევის, ბრძოლას დამპყრობელთა წინააღმდეგ და ბრძოლას დასაპყრობელათ. საგარეო პოლიტიკა იძიებს გზებს, საშუალებებს ორივე ამ ფორმის საწარმოებლათ და გასატარებლათ.

მაშასადამე, საგარეო პოლიტიკა არსებობს იმიტომ, რომ არსებობს ქიშპობა და ბრძოლა სხვადასხვა ერთა და სახელმწიფოთა შორის. ამ საერთო. შუღლში თვითეული მისი მონაწილე ცდილობს, რასაკვირველია, გადარჩეს და გაიმარჯვოს. ქართველი ერი ერთი ამ მონაწილეთაგანია და იძულებულია თავი დაიცვას და გადარჩეს. როგორ, რა გზით — ეს საკითხი მას მუდამ ედგა წინ და მას სჭრიდა თავისებურათ.

საქართველოს საგარეო პოლიტიკაზე გადამჭრელ გავლენას

ახდენდა ერის მცირე რიცხვიანობა და უხსოვარე დროედან დაღვეანდელ მის მიწა-წყალზე დასახლება. პირველი შემთხვევა მას არ ანებებდა ეწარმოებია აგრესიული პოლიტიკა, სხვა ხალხების დაპყრობა და დარბევა, ხოლო მეორე შემთხვევა მას არ ანებებდა თავისი მიწა-წყალიდან აყრილიყო, სხვა ხალხებში ათქვეფილიყო ან მათთან თავი შეეფარებია და მათი გავლენის ქვეშ ჩავარდნილიყო. ორივე ამ გარემოებით ის იძულებული იყო ეწარმოებია თავის დაცვა თავის საკუთარ ტერიტორიაზე და ამ დიდი მიზანისათვის სავსებით დაემორჩილებია მთელი თავისი საგარეო მოღვაწეობა.

სანამ საქართველო კულტურულათ წარმოადგენდა ნაწილს ძველი სპარსეთის, ეს მისი საგარეო მუშაობა წარმოებდა გვარიან მწყობრათ სპარსთა გვერდით და მათი დახმარებით. პირველი ქრისტიანი მეფე მირიანი სპარსელი იყო. ჩვენი პატარა ერის დიდი ერის მფარველობით და კეთილმეზობლობით გადარჩენა და მისი თავისუფლების დამაგრება ამ დროის საგარეო პოლიტიკის მთავარი ამოცანაა. მაგრამ ბიზანტიის აღორძინება და ქართველობის გაქრისტიანებით მის გავლენის სფეროში მოქცევა სცვლის მთელ ობიექტიურ მდგომარეობას და ართულებს საგარეო მუშაობას. საქართველო ემწყვდევა ორ დიდ სახელმწიფოს გვერდით, ამათში ერთი კერპთაყვანისმცემელია, შემდეგ მუსულმანი, ხოლო მეორე კი ქრისტიანი. მათ შორის შუღლი და ბრძოლა იღებს შეუწყვეტელ ხასიათს. რა პოზიცია დაიჭირა ამათ შორის ქართველ მთავრობამ?

ერთი შეხედვით, აქ ასარჩევიც არაფერია, ქრისტიანი ერი მულამ გვერდში უნდა ყოლოდა მეორე ქრისტიან ერს. ე. ი. რელიგიური მოსაზრება უნდა გამხდარიყო საგარეო პოლიტიკის მთავარ შინაარსათ. აი ეს დებულება, რაიცა დიდი ხნის შემდეგ საქართველოს საგარეო პოლიტიკათ გახდა, სრულიად უცნობია ჩვენი ისტორიის კლასიკურ პერიოდში. აქ წინ დგება სახელმწიფოს ინტერესი, მიუხედავათ მისი რწმენისა და სამღვთო წერილისა, ინტერესი რეალური, ანგარიშზე აკებული, ავანტიურას და ფანტაზიას მოკლებული. რა მოუხდება ერს, სახელმწიფოს — აი რა საკითხია გადასაჭრელი. რელიგია ცვალებადია, წარმავალია, ერი მუდმივი, უცვლელია. აი ეს მუდმივი, უცვლელი მოვლენა არის სავანი სახელმწიფო პოლიტიკისა და ის დგება პოლიტიკის წინა რიგში. ორი დიდი მოქიშვე

სახელმწიფოს შორის საქართველოს შექმლო თავი გადაერჩინა
ორივესაგან დამოუკიდებელი პოლიტიკის წარმოებით, ჩინილიყო მესამე ფაქტორათ, არ ჩავარდნილიყო ერთ-ერთის
კოალიციაში და მით სამუდამოთ ხიდი არ ჩაეტეხა მეორე მე-
ზობელთან. ამ პოლიტიკის საუცხოვო ნიმუშია ვახტანგ გორ-
გასლანის მოქმედება. ის თხოულობს წარმართი შახის ქალი-
შვილს და მას უმოყვრდება; ბიზანტია სპარსეთის ომში დახმა-
რებას აღუთქვამს უკანასკნელს, ამით აიძულებს პირველს და-
უბრუნოს წართმეული ქართული პროვინციები, რომლის შემ-
დეგ მეფე ვახტანგი გამოდის ორივე მეომართა არბიტრათ და
მომრიგებლათ. სპარსეთის ახალი მეფე სარწმუნოებრივი მო-
ტივებით მოდის საქართველოზე, საიდანაც ცეცხლის თაყვანის-
მცემელნი განდევნეს და ფიქრობს ძალით ძველი სარწმუნო-
ება აღადგინოს. მეფე სთხოვს დახმარებას ბიზანტიას; ბერ-
ძენთა ჯარის გამოჩენა საკმაო გახდა უომრათ მშვიდობიან-
ობის ჩამოსაგდებათ და სპარსთა ჯარების პატივით უკან გა-
სასტუმრებლათ.

განსაკუთრებით ძნელი შეიქნა საგარეო პოლიტიკის წარ-
მოება მაჰმადიანობის აღორძინებიდან, როცა საქართველო
მოექცა მაჰმადიანთა ზღვაში, როგორც პატარა კუნძული, თუმ-
ცა მარჯვენა მხარეზე ბიზანტია განაგრძობდა არსებობას. და-
კავშირება ამ დიდ ქრისტიანულ სახელმწიფოსან ნიშნავდა გა-
დაკიდებას ყველა სხვა მეზობლების და თავისი ფიზიკური არ-
სებობის ხიფათში ჩაგდებას. სამოქალაქო მომენტი სძლევს რე-
ლიგიურ მომენტს და ერი განაგრძობს დამოუკიდებელი პოლი-
ტიკის წარმოებას. არაბთა ბატონობის დროს ქართველობა
ეწყობა შიგნიდან ამ ბატონობის უღლის ქვეშ, ვითარდება და
ძლიერდება და უცდის დროს არაბთა გასადევნათ. ასეთი დრო
კიდევაც დაუდგა. მაჰმადიანებთან შეგუება, როცა არა სჯობს
გაცლა, როცა სჯობს ომი, და ამ გზით თავისი ფიზიკური, კულ-
ტურული და პოლიტიკური არსებობის შერჩენა — აი ამ დრო-
ის რეალური სახელმწიფო პოლიტიკა. ამ პოლიტიკას მისდევ-
და ყველა დიდი მეფე მე-16 საუკუნემდე, აქედან გამომდინარე-
ობდა ის საოცარი მოვლენა, რომ ევროპის რელიგიურ აღტყი-
ნებაში, ჯვაროსანთა ომებში მონაწილეობაზე საქართველომ
უარი განაცხადა და სომხებივით თავისა თავი არ მიიტანა სა-
საკლაოზე. ქართველები კარგათ ხედავდნენ, რომ ევროპელები

შინ დაბრუნდებოდენ, ხოლო ისინი კი დარჩებოდნენ ^{პატიოსნად} მაჰმადიანებთან განმარტოვებულნი. სახელმწიფო ^{სარბიელზე} საქართველო სრულიად არ არჩევდა ქრისტიანს და არა ქრისტიანს, ორივეს ერთნაირათ ებრძოდა ომით და ამღევდა ზავს, თავის ინტერესების მიხედვით. თამარის ომები ბიზანტიასან ცნობილია.

ერთი სიტყვით, მთლიანი საქართველოს საგარეო პოლიტიკა ნათელია: ის ცდილობდა არ მომხდარიყო იზოლიაციაში, არ დაპირდაპირებოდა მუსულმანობას, როგორც ამნაირს, არ ჩამდგარიყო ანტიმუსულმანურ ბლოკში და არ გადაეკიდებია მეზობლები. ეს პოლიტიკა დაგვირგვინდა შესამჩნევი ნაყოფით. მაშინ, როდესაც მუსულმანობა ცდილობდა მოესპო მეზობელი საქრისტიანო სახელმწიფოები და კიდევაც მოსპეს, ჯერ სომხეთი, შემდეგ ბიზანტია, საქართველოს მიმართ კმაყოფილდებოდნენ მისი თავის გავლენის ქვეშ ჩაყენებით, თავისი ორბიტაში მომწყვდევით. ამ გზით ერი ირჩენდა თავის თავს გაუღუპის და გადასახლებისაგან, სახელმწიფო თავის პოლიტიკურ წყობილებას, თავის პროვინციებს, ქრისტიანობა თავის სარწმუნოებას და კულტურას.

შერჩა ამ პოლიტიკას საქართველო?

მოხდა ორი დიდი ამბავი: დაეცა ბიზანტიის იმპერია მისი სატახტო ქალაქით (1454 წ.) და ოსმალები გაბატონდნენ ბალკანეთში; განვითარდა ჩვენში ფეოდალიზმი და დაეცა საბოლოათ საქართველოს სახელმწიფოებრივი მთლიანობა.

პირველმა გარემოებამ გამოიწვია მოსკოვის პრეტენზია ბიზანტიის სარწმუნოებრივ მემკვიდრეობაზე; ვასილი მესამე ერთავს ბერძენთა ბატონიშვილს, იღებს საბერძნეთის სახელმწიფო გერბს და ტიტულებს და ცხადდება ბიზანტიის იმპერატორთა მემკვიდრეთ. მართლმადიდებლობის პოლიტიკური ცენტრი ხდება მოსკოვი, ისე როგორც წინეთ იყო კონსტანტინოპოლი. მაგრამ ამით საქართველოს საერთაშორისო მდგომარეობა სრულიად არ იცვლება. ახლაც, ისე როგორც წინეთ ბიზანტია, მოსკოვი ებრძობა მუსულმანობას და მართავს მასან სისტემატიურ ომს. საქართველოს პოზიცია ამ ბუმბერაზებს შორის უნდა ყოფილიყო ისეთივე, როგორც იყო წინეთ — დამოუკიდებელი პოლიტიკის წარმოება და მეზობლებთა წინაშე ლობიალობა. ნამდვილათ კი მოხდა ამ პოლიტიკის სავსებით უკუ-

გდება და გადაჭრით ანტიმუსულმანური ბლოკის არჩევა მოსკოვის გვერდით.

ეს საოცარი მოვლენა აიხსნება მხოლოდ ფეოდალიზმის გამარჯვებით და სახელმწიფო პოლიტიკის მაგიერ კუთხური და პიროვნული პოლიტიკის ამუშავებით. თვითეული ფეოდალი, თვითეული მეფე ამ ფეოდალების მიერ შეწუხებული, ეძებს საკუთარი გზით და საკუთარი ჭკუით მეგობარს, მფარველს და გამორჩენას. რატომ ამ ხანაში იწყება ასეთი მფარველის რუსეთში ძებნა? ამის მიზეზია განვითარება ფეოდალიზმის თანამგზავრის — კლერიკალიზმის, რელიგიური საკითხების წინა რიგებში წამოყენება და ქვეყნის ინტერესების სარწმუნოების თვალსაზრისით გაზომვა. მოსკოვი ხდება ქართველი სამღვდლოების მექა.

პირველ მიწერ-მოწერას და ელჩების გზავნას მოსკოვში იწყებს კახეთის მეფე ალექსანდრე 1492 წელს. მას მიბაძა ქართლის მეფემ გიორგი მეათემ; მათ გზას აგრძელებენ მათი მემკვიდრენი. ესენი სთხოვენ მოსკოვის მეფეს «მიიღონ ისინი რუსეთის ქვეშევრდომობაში»; მეფე ალექსანდრე მეორე შეფიცავს რუსეთის მეფეს «ერთგულ ქვეშევრდომობას შვილებით და პირდება უხადოს ხარკი წლიურათ ქართული ნაქსოვებით» (დუბროვინი). ერთი სიტყვით ქართლ-კახეთის მეფენი უარს ამბობენ თავის სუვერენობაზე, აღიარებენ რუსეთის ქვეშევრდომობას და საფასურათ ითხოვენ მფარველობას და დახმარებას მუსულმანობის წინააღმდეგ.

იბადება საკითხი: იცოდენ კი ამ ახირებულ პოლიტიკოსებმა არა თუ მოსკოვის მართველობის სისტემა, არამედ მისი გეოგრაფიული საზღვარი მაინც? იმ დროს როცა კახეთი ითხოვს მისგან ჯარით შევლას, მისი სამხრეთი საზღვარი გადადიოდა მდინარე ოკაზე (დღევანდელი მოსკოვის და რიაზანის გუბერნიებს შორის), ქვემოთ მდებარეობდა კაზაკების დამოუკიდებელი რესპუბლიკა, იმის ქვემოთ ყირიმის და ასტრახანის სახანო, მერმე კიდევ ჩერქეზები — ერთი სიტყვით, არავითარი საშუალება რუსეთიდან რაიმე სამხედრო დახმარების მიღების. პოლონეთი გაცილებით უფრო ახლო მდებარეობდა ჩვენგან, ვინემ მაშინდელი რუსეთი. არც არავითარი რეალური დახმარება მოსკოვიდან არ მოსულა საქართველოს არც ერთ გაჭირებულ მდგომარეობაში, ხოლო რუსეთში კი მიდიოდენ ქართ-

ველები, შედიოდნენ იქ სამხედრო სამსახურში და თავს დებდნენ მოსკოვისათვის. «ქართული გუსართა პოლკი თავრების წინააღმდეგ ომში 1739 წელს შესანიშნავათ იბრძოდა», სწერს ბუტკოვი. ამის გამო 1740 წ. განსაკუთრებითი უქაზით გადაწვდა «ქართველების მოწვევა გაგრძელდეს და მათგან დაარსდეს ათი როტა». დამხმარე რუსის ძალა საქართველოში არ მოდის, ხოლო ქართული ძალა კი იქით მიდის და ეხმარება «საწყალ» რუსეთს თურქების წინააღმდეგ!

აი ამ ფანტასტიურ ავანტიურისტულ საგარეო პოლიტიკამ სავსებით შესცვალა საქართველოს საერთაშორისო მდგომარეობა და დაედვა საფუძვლათ ყველა უბედურობას, რაც შემდეგ მას თავს დაატყდა. რუსეთი აწარმოებს ომებს ჯერ ყაზანის სახანოსან, შემდეგ ასტრახანის, შემდეგ ამათი ძღვევისა სპარსეთთან კასპიის ზღვისა და სავაჭრო მიზნებისათვის; ამავე დროს ომები ოსმალეთთან დუნაის მიმართულებით და ყირიმით. ამ ბუმბერაზებს შორის მომწვევდელი პატარა საქართველო გადაჭრით ემხრობა ერთ მხარეს, ისიც უშორეს, რომელსაც მოსავალი გზებიც კი არ აქვს ჩვენამდე. ახლა იბადება სპარს-ოსმალეთში აზრი საქართველოს მოსასპობათ, მსგავსათ სომხებისა, და მით რუსის საფრთხის კავკასიის გზით თავიდან მოშორებისა. მაგრამ პირველათ სცადეს დიპლომატიური საშუალებანი. სპარსეთის შაჰი, შაჰ-აბაზი უთვლის ქართლ-კახეთის მეფეთ ჩამოშორდით რუსეთს და მიერთვით ყოველივე შეღავათებით. ამათ. არ გასჭრა. იწყება კახეთის აოხრება სპარსელებისაგან და ქართველების მასიური გადასახლება. მეორე მხრით, ოსმალეთმაც სცადა საქართველოს ჩამოშორება რუსეთიდან და როცა ამას ვერ მიაღწია, იწყო ქართული დაპყრობილი პროვინციების ძალით გამაჰმადიანება. სამცხე-საათაბაგო, აჭარა-ქობულეთი ხდება იძულებული მიიღოს ისლამი.

როცა ასეთი საშინელი ამბები ტრიალდებოდა ჩვენში, როგორ გვეპყრობოდა ჩვენი მძლავრი მოკავშირე, რუსეთი? პეტრე დიდს სპარსთან ომში ვახტანგ მეფემ მიაშველა 40.000 მეომარი, რითაც რასაკვირველია მეტათ გაარისხა როგორც შაჰი, ისე სულთანი. მაგრამ ზავის ჩამოგდების დროს მოსკოვმა «დაივიწყა» საქართველო და ჩაუტოვა ის უმწეოთ ვანრისხებულ მეზობელთ. შაჰმა იჯერა გული ვახტანგზე, გააძევა საქართვე-

ლოდან და ისიც თავს აფარებს მრავალი საუკეთესო ქართველი მოსკოვს. სოლო ქვეყანას კი აოხრებს შემოსეული სპარსელები. ერეკლე მეორე გაყვა მამის — თეიმურაზის გზას, გააგრძელა მეგობრობა სპარსეთთან, მონაწილეობაც კი მიიღო მის ომებში ინდოეთის საზღვარზე. მაგრამ ამ ხაზს ბოლომდე ვერ შერჩა, ჩაება რუს-ოსმალეთის ომში (1770 წ. ასპინძის ომი) რუსეთის დასახმარებლათ, და მით გადაეჯაჭვა სარუსეთო პოლიტიკას; უკან დასახვევი გზა აღარ ქონდა.

ბოლოს, სულ ბოლოს, სამასი წლის ლოდინის შემდეგ, როგორც იყო მოვიდა საქართველოში «მოკავშირე» ჯარებით და დახმარების მაგიერ, ის სავესებით მოსპო და თავის გუბერნიათ აქცია. ასე საქვეყნოთ დაპარცხდა მეთექვსმეტე საუკუნიდან დაწყებული ჩვენი საგარეო პოლიტიკა: ქვეყანა აოხრებული, ერის მესამედი გამაჰმადიანებული და უცხო უღელში მყოფი, მცხოვრებთა რიცხვი განახევრებული, თავისუფლება დაკარგული, საერთაშორისო ურთიერთობიდან გამოვარდნილი.

ამნაირათ, მეფეთა ხანაში იყო ნაწარმოები ორი მოპირდაპირე საგარეო პოლიტიკა: ერთია პოლიტიკა სახელმწიფოებრივი, რეალურ ინტერესებზე აგებული, ერის სვებელზე მზრუნავი და სინამდვილეზე დაყრდნობილი. მეორეა პოლიტიკა ფეოდალური, კუთხური, ოჯახური, პირადი თუ ჯგუფური სარგებლობის მაძიებელი, ერისთვის ავანტიურისტული და დამღუპველი. რაკი არ იყო ერთი სახელმწიფო, არ იყო ერთი სახელმწიფო პოლიტიკა. საქართველოს პატრონი არ დაურჩა.

აი ამ ფეოდალური საგარეო პოლიტიკით გადმოვივით მეცხრამეტე საუკუნეში.

2.

პირველ წერილში დავინახეთ, რომ საქართველოს ანექსია რუსეთის მიერ იყო აუცილებელი შედეგი საქართველოს მართველი წრეების საგარეო პოლიტიკისა, დაწყებული მეთექვსმეტე საუკუნიდან. წარმოიდგინეთ, მაგალითად დღეს, შვეიცარია უკავშირდება გერმანიას და ხელს იღებს თავის საკუთარ საგარეო პოლიტიკაზე. ამის შედეგი იქნება საფრანგეთის მიერ დაპყრობა მისი მოსაზღვრე ნაწილების და რაც გადარჩება გერმანიის ლუკმათ გადაქცევა. აქედან წარმოიღება საგარეო პო-

ლიტიკის ძირითადი დებულება: კავშირი შეიძლება მხოლოდ თანასწორ მეზობელ სახელმწიფოთა შორის; კავშირმა მატარა და დიდი სახელმწიფოსი თავდება პირველის დანგრევით. ეს ძველი ამბავია, თიხის და რკინის ქოთანის ერთათ მოგზაურობა მუდამ სახიფათოა.

საქართველო რუსეთის ხელში გადაიქცა სპარს-ოსმალეთის საფრთხობელა იარაღათ, რითაც ის აიძულებდა მათ დათობებს. ხოლო საქართველომ კი სამაგიეროთ ვერავითარი შეღავათი, ვერავითარი დახმარება ვერ მიიღო რუსეთისაგან. იქიდან მოდიოდენ მხოლოდ ბერები, საჩუქრები და უღვევი დაპირებანი. ეს აშკარა მაჩვენებელია იმის, რომ ერთი, უძლიერესი მხარე აწარმოებდა სახელმწიფო პოლიტიკას; ხოლო მეორე, უსუსტესი, არა სახელმწიფო, კერძო ინტერესების პოლიტიკას. ეს უკანასკნელი მოვლენა დამახასიათებელია მთელი ფეოდალური წყობილებისა მთელ ქვეყანაზე. ინგლის-საფრანგეთის ასი წლის ომი იკვებებოდა ფრანგ ფეოდალების მიერ ინგლისის მოწვევით შანაურ საქმეებში ჩამოსარევათ თავის მეფის წინააღმდეგ. აქ მეფე იცავდა თავის საბრძანებელის მთლიანობას, რაიცა ნიშნავდა დაცვას ამავე დროს ნაციონალური ინტერესისა. ფეოდალები კი თავის ოჯახის და ლოკალური ინტერესების მეთაურათ გამოდიოდენ. რაკი საქართველო სავსებით მოექცა ფეოდალურ ურთიერთობაში, რაკი აქ მეფენიც კი არ ცდილობდენ ერის გაერთიანებას (ერეკლე მეორემ უარი თქვა იმერეთის შემოერთებაზე) და მთლიან სახელმწიფოს საფუძველზე დაყრდნობას, ამით აიშვა დამარღვეველი ელემენტების თარეშობა და მათ დარჩათ ბატონობა.

ადარ იყო ნაციონალური საგარეო პოლიტიკა, გამეფდა ფეოდალური პოლიტიკა.

ამით აიხსნება ისიც, თუ რა ხასიათის მოძრაობა გამოიწვია საქართველოს დამოუკიდებლობის მოსპობამ. მაშინ, როდესაც კახეთში და მთაში მღელვარება დაიწყო, ქართლი სდუმდა, ხოლო იმერეთი შორიდან სეირს უცქეროდა. როცა იმერეთი ადგა, ამერეთი სდუმდა. ე. ი. ანექსიას ერი შეხვდა დაქსაქსულათ, დაბნეულათ, მისი სხვადასხვა ნაწილები სხვადასხვა ინტერესებით გარემოცული. გაბატონებულ წრეებმა დიდმა მემამულეებმა დასტოვეს ბაგრატიდების დინასტია და თავისი ბედი გადაასკვნეს რომანოვებს. პენსიები, ჩინები, ორდენები გახდენ

მათი მონადირების საშუალებათ. ოჯახურ წოდებრივი ინტერესი დადგა ერის ინტერესების მაღლა, ე. ი. წინანდელი ფეოდალური პოლიტიკა იქნა გავრძელებული ახალ პოლიტიკურ თეორიაში. ამ გარემოებამ გარიყა აჯანყებული ტახტის მემკვიდრე და მისი მომხრენი და ისინიც იძულებულნი გახდნენ სპარსეთში სამუდამოთ გადახვეწილიყვენ. ასე დასრულდა გარღვევა ნაციონალური ტახტის და მართველი წოდების ინტერესების. ხოლო ხალხს ხომ არაფერი ეკითხებოდა, გარდა მორჩილებისა თავთავიანთ მებატონეებისადმი.

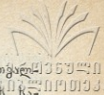
საქართველოს საგარეო პოლიტიკა საეკსპედიციო კარგავს ნაციონალურ ელფერს და ხდება თავად-აზნაურობის ინტერესების დაცვათ რუსეთის მთავრობის საშუალებით. ამიტომ საქართველოს ხმა აღარ ისმის არც ერთ საერთაშორისო გართულებაში, რითაც მდიდარია მაშინდელი ეპოქა. ფეოდალიზმი, როგორც პოლიტიკური ინსტიტუტი ირღვევა, მაგრამ ფეოდალური პოლიტიკა, პოლიტიკა პირადი გამორჩენის, გრძელდება. ეს ხაზი თანდათან ხდება გაბატონებული წოდების კოლექტიური ხაზით და ბოლოს ის ყალიბდება თვით ამ კოლექტივის ჩამოყალიბებით, მსგავსათ რუსეთის თავად-აზნაურობისა.

რუსეთის ერთათერთ დასაყრდნობ ბაზათ კავკასიაში ხდება საქართველო, საიდანაც ის აწარმოებს შეტევას ყველა ჩვენი ნებობლების წინააღმდეგ. რა მიზანი ქონდა რუსეთს? კარლ მარქსის მაშინდელი ცნობებით რუსეთის მიზანი იყო შავი ზღვის გადაქცევა თავის დახურულ ტბათ და ამით ხელის გახსნა აზიაში საბატონოთ, ხოლო ეს შეიძლებოდა დაპყრობით კავკასიის და დუნაის ნაპირების. მაგრამ ამ პლანებს ებრძვის გარდა ოსმალეთისა, ინგლისი და საფრანგეთი და მით კავკასია-დუნაის საკითხი ხდება ევროპის საკითხათ. ადრიანოპოლის ზავით 1837 წელს დამარცხებულმა ოსმალეთმა აღიარა მთელი კავკასია რუსეთის სამფლობელოთ. ინგლისმა უარი თქვა ამ ხელშეკრულობის ცნობაზე. ლორდთა პალატაში გრემიზ განაცხადა, «რომ ამ ხელშეკრულობის დადასტურება ნიშნავს ოსმალეთის განწირვას და მშვიდობიანობის დარღვევას ევროპაში». დიდი დიპლომატიური ბრძოლის და მიწერ-მოწერის შემდეგ რუსეთს გამოვლიჯა ევროპამ ჩერქეზეთი და ის აღიარა დამოუკიდებელ სახელმწიფოთ თავისი შავი ზღვის ნა-

პირებით*). ამ საერთო ევროპიულ დავაში საქართველოს ხმა არ ისმის, ქართველი მოღვაწენი არ სჩანან და არ მღვანელობენ ველ შემთხვევაში ერეკლე მეფის მიერ რუსეთთან დადებული ტრაქტატის ხელშეკრულობას. ეგევე განმეორდა ყირიმის ომის დროს 1854 წელს, როცა კავკასიის ირგვლივ დიდი ომი გაჩაღდა და შავ ზღვაზე გამოვიდა ინგლის-საფრანგეთის შეერთებული ესკადრა რუსეთის წინააღმდეგ. ოსმალეთი იძლევა წინადადებას საქართველოს ოკუპაციისას და ამ გზით ყარსიდან და მით მთელი ამიერ-კავკასიიდან რუსის ჯარის გარეკისას. საფრანგეთი მხარს უჭერს ამ პროექტს, ინგლისის სამხედრო მინისტრი წინააღმდეგია იმ მოსაზრებით, რომ მტრის ტერიტორიაზე ჯარის ექსპედიცია ხაფანგიაო. კ. მარქსი თავის წერილში ებრძვის ამ შეხედულობას და ამბობს, რომ მინისტრს შეიძლება «საქართველო მართლა მიაჩნია მტრათ და არა მეგობრათ, ის საქართველო, რომელიც წარმოადგენს კავკასიაში რუსეთის პოლონეთს. ოსმალეთის პროექტი არის მთელი თავისი შინაარსით გაბედული, კარგათ დამწიფებული და შეიძლება ერთათ-ერთი სტრატეგიული იდეა, რაც ამ ომმა მოგვცა». შემდეგ ავტორი იძლევა თავის პლანს: ჯარის გადასხმა სამეგრელოში, დაჭერა ქუთაისის, წასვლა თბილისზე და რუსის ჯარის განდევნა და სხ.**). იბადება საკითხი: ვინ იყო მართალი, ინგლისის მინისტრი თუ მარქსი? უეჭველია პირველი, საქართველო ამ დროს იყო «მტრის ქვეყანა», ხოლო მარქსი გამოდიოდა იმ საერთო მოსაზრებიდან, რომ დაპყრობილი ერი არ შეიძლება იყოს დამპყრობელის ერთგული. ინგლისს ქონდა რასაკვირველია, თავის დიპლომატიური აგენტებისაგან ცნობები, რომ ქართველი თავად-აზნაურობა იბრძვის რუსის გვერდით და მაშასადამე მოკავშირეთა დასაყრდნობი ბაზა ამ ქვეყანაში არ მოიპოვება. ამავე დროს მოკავშირეთა აგენტები მუშაობდნენ აბხაზეთში და სამეგრელოში, მაგრამ სამეგრელოს დედოფალის ეკატერინეს გული ვერ მოინადირეს. ცნობილია მისი პასუხი მათდამი: «ვერ ვუღალატებ ჩემს ხელმწიფე იმპერატორსო». მას აზრათაც არ მოსვლია მოეთხოვა სამეგრელოს ავტონომიის საერთაშორისო ცნობა მაინც. და ეს იმიტომ, რომ ის უყურებდა

*) კ. მარქსის «პოლიტიკური თხუზულებანი», ტ. I, გამოცემა კოსტის.

**) იხ. იქვე, ტომი VIII, გვ. 50-51.

თავის ქვეყანას არა სახელმწიფოს, არამედ ფეოდალური თვალსაზრისით. ქვეყანა ეკუთვნოდა მას კერძო საკუთრების ფუძველზე, რომელსაც მართავს, გაყიდის თუ გააქირავებს თანახმად თავისი ოჯახური ინტერესებისა. ამით აიხსნება ისიც, რომ როგორც სამეგრელოს მთავრის მემკვიდრე ნიკოლოზი გახდა სრულწლოვანი, მან რუსეთის მთავრობას მიყიდა ფულზე ყველა თავისი უფლებები და თვითონ გადადგა. სამეგრელო პოლიტიკური ერთეულიდან უცებ გადაიქცა ადმინისტრაციულ ერთეულად, მაზრად, მაზრის უფროსის სამართველოთ. ე. ი. ფეოდალური პოლიტიკა პრაქტიკულად ხორციელდებოდა მესამოცე წლებშიაც და ეს არავითარ პროტესტსაც კი არ იწვევს საზოგადოებაში!

თავისთავად ცხადია, რომ ასეთი პოლიტიკის მიმდევარნი ვერ გამოვიდოდნენ ვერც ერთ დიდ ისტორიულ გართულებაში საქართველოს უფლების დამცველად და მისი სახელით მოლაპარაკეთ. ყველაფერს სწყვეტს რუსეთის ხელმწიფე-იმპერატორი, ბაგრატიდების მემკვიდრე, და მას უნდა ემორჩილებოდეს ერი — ეს აზროვნება ხდება ოფიციალურ დოქტრინათ და მასზე შენდება რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა. ქართველ თავად-აზნაურობის მიერ გამართული დღესასწაული რუსეთთან შეერთების ასი წლის თავზე, 1901 წ., და მის მიერ ოთხი სტიპენდიის დაარსება იმ რუსის პოლკებისათვის, რომელნიც პირველად ჩვენში შემოვიდნენ და დაგვიპყრეს — იყო ლოლიკური დასკვნა ერთხელ აღებული პოლიტიკური ხაზის.

ამ ფეოდალურ პოლიტიკურ ხაზზე საბოლოოდ დადგენ, მცირე ყოყმანის შემდეგ, ქართველი საზოგადო მოღვაწენიც. ტახტის ერთგულების საჯაროთ გამოფენა, მისი სახალხოთ ქადაგება, უქვეშევრდომილესი მორჩილების აღიარება და ამ გზით ქართული საქმისათვის სამსახური — ხდება ჩვენ მოღვაწეთა საზოგადო დოქტრინათ. ეს იყო პოლიტიკა, საშუალება, გზადახიდი ჩვენი ნაციონალური აღორძინების წინ წასაწევათ. ამ დოქტრინას ეძლევა ოფიციალურად ქართული ნაციონალური ხასიათი ი. ჭავჭავაძის ხელის მოწერით გამოქვეყნებული წერილით, დაწერილი ნიკოლოზ მეორის გვირგვინის კურთხევის გამო. აქ ვკითხულობთ: «სასოებით ვეგებებით ჩვენთვის და მთელი რუსეთისათვის დიდებულ დღეს და ერთგული ქვეშევრდომის გრძნობით ღმერთსა ვსთხოვთ მრავალუამიერ სიცოცხ-

ლეს ჩვენის საყვარელის იმპერატორისას საბედნიეროთ და სა-
ახოდ ჩვენდა*). შემდეგ, როცა ხალხის მოძრაობა დაიწყო და
პროგრამებზე ჩამოვარდა კამათი, «ივერია» ისევ უბრუნდება
ამავე დოქტრინას და სწერს: «ქართველს უნდა ქონდეს გარკ-
ვეული პროგრამა; ასეთი პროგრამა გვაქვს. პირველი მუხლი:
ქართველობა აღიარებს თავის მტკიცე ერთობას და ერთგულე-
ბას რუსეთისას და ჩვენი ხელმწიფე იმპერატორისა**).

რაკი ერთხელ მოვხვდით იზოლიაციაში, დაუპირდაპირდით
ყველა მეზობელ ხალხებს, რომელთა დაპყრობაში აქტიური
მონაწილეობაც მივიღეთ, ცხადია რაიმე ძალას უნდა დავყრდ-
ნობოდით და მომავალი ხიფათისაგან თავი გადაგვერჩინა. ასეთ
ძალათ იქნა აღიარებული ხელმწიფე-იმპერატორი, რუსეთის
ტახტი, რომლის წინ საქართველო დააჩოქა ფეოდალურმა პო-
ლიტიკამ. ამნაირათ, მე-16 საუკუნის საგარეო პოლიტიკა პირ-
დაპირ გადაება მე-19 საუკუნისას, ერთი და იგივე გაბატონე-
ბული წრეების საშუალებით, თუმცა გარეგანი ჩარჩოები ამ
პოლიტიკისა სავსებით შეიცვალა, ბაგრატიონთა ალაგი და-
იჭირა რომანოვებმა.

მაგრამ როგორც ეს ხაზი გაკოტრდა ძველათ რუსის მოსვ-
ლისთანავე, ისევე გაკოტრდა ის შემდეგ, ახალ გარემოებაში.
ტახტზე დაყრდნობამ არა თუ ააღორძინა ჩვენი ნაციონალური
ცხოვრება, პირიქით, ეს უკანასკნელი უფრო გვარდებოდა, მა-
ხინჯდებოდა, რუსიფიკაცია მთელი თავისი ძლიერებით ტარ-
დებოდა. ჩვენ ვერ მივიღეთ უბრალო რეფორმებიც, რაც რუ-
სებს თავსაყარათ ქონდათ, ვერც ერობა, ვერც ნაფიცთა სამსა-
ჯულო, ვერც უნივერსიტეტი, ვერც ერთი კულტურული კერა.
მიუხედავათ ამ აშკარა ფაქტებისა, «უქვეშევრდომილეს გრძნო-
ბებს» არ ეყრებოდენ, ფეოდალური პოლიტიკა გრძელდებოდა.

აი ეს პოლიტიკა პირველათ გაარღვია ქართველი ხალხის
ამოძრავებამ.

რაკი ხალხი გამოვიდა პოლიტიკურ ასპარეზზე და დაუპირ-
დაპირდა შინაურ თავის მოპირდაპირეთ, ამით ის დაუპირდა-
პირდა მათ პოლიტიკასაც, მათ მფარველ «ხელმწიფე იმპერა-

*) «ივერია», 1896 წ. № 102.

**) იქვე, 1901 წ. № 116. ახ. გ. ვიორგაძის წიგნი «საზოგადოებრივი
ურთიერთობა».

ტორს“, მათ მთავრობას, მთელ მათ ეკონომიკას და იდეოლოგიას. ქართველი ხალხის პოლიტიკური ამოსაღები დაიწყო მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ხალხმა შეძლო, რომ დაეცა იმპერატორის წინააღმდეგ. ეს იყო ძირიანათ შებრუნება ჩვენი საგარეო პოლიტიკის. ვისი იმედით? ქართველი ხალხი ხომ ვერ მოერეოდა რუსეთის იმპერატორს. აი აქაც იმავე ხალხმა გაარღვია მეორე რკალი, ჩვენი იზოლიაცია მეზობელ ხალხებისაგან და წამოაყენა ყველა ხალხის, ყველა ტვირთმძიმეთა დარაზმვა და ერთი დროის ქვეშ თავის მოყრა.

ამ ინტერნაციონალურ დროშას ჩვენ გამოვყავდით განმარტოებისაგან, გვიშლიდა ფართე ასპარეზს, გვაკავშირებდა იმპერიის ყველა ხალხებთან და ხსნიდა პერსპექტივას დიდი რევოლუციისას, დაბმულ ხალხთა და ერთა განთავისუფლებისას. აქ მთავარი ამოცანა იყო კერპის — ტახტის დამსხვრევა, ამ უახლოესი მიზნის გარეშე მთელი ძალღონის ამოძრავება და გამარჯვება. ასეთი გაბედული ნაბიჯი ქართველი ხალხისა იწვევს შიგნიდანვე, ძველი აღთქმის მოღვაწეებისაგან, მედგარ წინააღმდეგობას, ფართო შემოტევას, პრესის და საზოგადოების აყაყანებას, მაგრამ მთელი ეს ხმაურობა აღმოჩნდა სულთმობრძავის უკანასკნელ გაზმორებათ. ქართველი ხალხი უკან არ იხევს, პირიქით, იმპერიის ყველა ხალხთა შორის ის იყო უეჭველათ ყველაზე უფრო აქტიური, მედგარი, შეუპოვარი. ყველა დიდ საერთო ლეგალურ თუ არალეგალურ გამოსვლებს მან უმეთაურა, პირდაპირ თუ თავის არჩეულთა საშუალებით, როგორც ამიერ-კავკასიაში, ისე მთელ იმპერიაში. ეს მოძრაობა პირველი რევოლუციით სასიკვდილოთ სჭრის ტახტს, ხოლო მეორეთი მას სავსებით ანგრევს და მასთან ერთათ ანგრევს ტახტთან დაკავშირებულ მთელ დრომოჭმულ ეკონომიურ და პოლიტიკურ წყობას.

ფეოდალური საგარეო პოლიტიკა ეცემა, ხალხური პოლიტიკა იწყება.

ამნაირათ, რევოლუცია და დემოკრატია გახდა იმ საშუალებათ, რომელმაც გაარღვია ჩვენს ირგვლივ შემოვლებული საგარეო რკალი, გამოიყვანა ერი ისტორიული ჩიხიდან და დაუბრუნა მთლიან ნაციონალურ და სახელმწიფოებრივ პოლიტიკას. თუ ჩვენი ისტორიის კლასიკურ პერიოდში ამ პოლიტი-

კას მეთაურობდენ დიდი მეფენი, ახლა მის მეთაურად დადგა ქართველი ხალხი, გამოღვიძებული და შეკავშირებული ქართველი ერი.

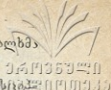
იშვა საქართველოს ნაციონალური საგარეო პოლიტიკა.

ხალხი თავის მტერი არ არის, მის მიერ წარმოებული პოლიტიკა არ შეიძლება არ მომდინარეობდეს მისი საარსებო მოთხოვნილებებისაგან, მისი მიუცილებელი საჭიროების და მდგომარეობისაგან. ხოლო ხალხის პოლიტიკა ნიშნავს ერის პოლიტიკას, ნაციის დიდი უმრავლესობის ინტერესების გამოხატულებას.

ხალხის მტერია არა ხალხი, არამედ მისგან გამდგარი და მის მალლა მდგომი გაბატონებული კლასი თუ ჯგუფნი, რომელნიც მას ეპირდაპირებიან ცხოვრებაში და, მაშასადამე, მათი საშინაო და საგარეო მუშაობის სხვადასხვა ინტერესებს ემსახურება.

რაკი საქართველოში დაირღვა ძველი გაბატონებული წოდება, ხოლო მისი ალაგი ვერ დაიჭირა ახალმა ბატონებმა, ამით ძალა-უფლება ხელში ჩაუვარდა ხალხს, ერის დიდ უმრავლესობას და შეიქმნა შესაძლებელი მართლა ნაციონალური პოლიტიკის წარმოების. ეს პოლიტიკა არ იყო იმპროვიზაცია, უცებ გამოგონილი მუშაობა, არამედ იყო ლოდიკური გაგრძელება იმ პოლიტიკის, რომელსაც მისდევდა თავის რევოლუციურ ბრძოლაში ქართველი ხალხი. მისი დამახასიათებელია ორი დებულება: თავიდან აცილება იზოლიაციის და ავანტიურის. ეს ხაზი დიდი სიფრთხილით და გამჭრიახობით ტარდება გარემოებათა ახალ ქსელში, სამოქალაქო ომის და მსოფლიო სისხლის ღვრის საბედისწერო მომენტში. ერის გემი ცურაობდა აი ამ ორ აგორებულ ტალღებს შორის. სცილას და ხარბდას სასიკვდილო ლახვარის მიდამოებში და ბოლოს გაბედულათ, გონიერათ გაექცა ორივეს, გამოვიდა უვნებლათ სანაპიროში. მისი ორგანიზმი ვერ დაასახიჩრა ვერც შინაურ, ვერც საგარეო ომმა. საქართველო გადაიქცა ირგვლივ ანთებულ კოცონის ზღვაში ის მშვიდი და აწყობილი კუნძულად, სადაც პოულობენ უშიშროებას და მყუდროებას ყველა დევნილ-

ნი და შეწუხებულნი. ამ ტრადიკულ ხანაში ქართველმა ხალხმა დიდებულათ ჩააბარა ისტორიის გამოცდა.

ამ ხაზის გამარჯვება შესაძლებელი გახდა ერის დიქტატორებით, ყველა მისი სასიცოცხლო ნაწილების დარაზმით და ერთი მთლიანი ნაციონალური ფრონტის შექმნით. პატარა ერი ვერ გადაურჩება ისტორიულ ქარცეცხლს საშინაო შუღლით და განხეთქილებით. ეს შეგნება გახდა საყოველთაო, სახალხო და ის გადაიქცა ჩვენი პოლიტიკური დოქტრინის მიუცილებელ ელემენტათ. ამ ხაზს დამორდენ მხოლოდ მცირე ჯგუფები, როგორც მარჯვნივ, ისე მარცხნივ და თავის სახელმძღვანელოთ გაიხადეს ძველი ფეოდალური პოლიტიკა: თავისი ბატონობა მოიპოვონ არა თავის ხალხის, არამედ უცხო ხალხის საშუალებით, უცხო ძალებზე დაყრდნობით; ასეთ ძალათ ერთმა დასახა ჩვენში მდგომი უცხო ჯარი, ხოლო მეორემ მოსკოვი. პირველი ჩაგვიდგა სისტემატიურ ოპოზიციაში, მეორემ სისტემატიურ მტრობაში. მაგრამ ესენი წარმოადგენდენ თავისთავათ უმნიშვნელო ძალას და ოდნავადაც ვერ არყვედენ ერის მთლიანობას.

ჩვენი საგარეო პოლიტიკის მთავარი ძარღვი მიიმართებოდა რევოლუციურ ერთა თვითგამორკვევის გატარებისაკენ საერთო თანხმობით და ურთიერთ გარანტიით. ე. ი. ერის და ხალხის თავისუფლების განმტკიცება ყველა ჩაგრულ ერთა და ხალხთა შეერთებით და ამათი ურთიერთობის აწყობით და დაწყობით.

მაშასადამე, აქ გასარჩევია ორი მომენტი: მიზანი და გზა ანუ მეთოდი მის მისაღწევათ. რევოლუციის დროშაზე ეწერა ორი ლოზუნგი: დემოკრატია და ერთა თვითგამორკვევა. ხოლო თვითგამორკვევა ნიშნავდა ერის თავისუფლებას და საკუთარი სახელმწიფოს დაარსების შესაძლებლობას. სხვანაირი თვითგამორკვევა ისტორიამ არ იცის. მაგრამ ამ მიზნის მიღწევა მოითხოვდა შესაფერ მეთოდს, რომ ბოლოს არ მიგველო მიზნის საწინააღმდეგო მდგომარეობა და არ დაეშარცხებულებოდა. ყველა ჩაგრულ ხალხთა და ერთა ერთობა და საერთო ძალდონით საერთო მიზნის განხორციელება იყო ჩვენი მთავარი საშუალება. ეს იყო ჩვენთვის უძლიერესი ფარ-ხმალი იზოლიაციის და დამარცხების წინააღმდეგ ამართული. მაგრამ ამ ხაზს თანდათან ეცლებიან სხვადასხვა ხალხნი, პირველ ყოვ-

ლისა რუსის ხალხი. რევოლუცია და დემოკრატია მარცხდება ცენტრში, ბოლშევიკურ და მონარქიულ რეაქციას. ყველა დანარჩენი ერი თავის ძალით და პასუხისმგებლობით არაკვეს თავის თავს სუვერენულ და დემოკრატიულ ერათ. ჩვენ ვიკეტებით ამიერ-კავკასიის საზღვრებში და აქ ვაგრძელებთ ჩვენს ხაზს. და როცა ეს რკალიც სკდება გარეშე ძალის შემოსევით, ვიკეტებით ჩვენს საკუთარ საზღვრებში იმ იმედით, რომ კვლავ გადავებმებით ჩვენს მეზობლებს და შევექმნით მთლიან საერთო საფარს. ამ ეკლიან გზაზე ქართველი ერი ვიდოდა მთლიანათ, შეგნებულათ და დაწყობილათ.

რაკი ჩვენ ვერ მივიღეთ ქართველი ერის დამოუკიდებელი არსებობის შესაძლებლობა შინაგანი, საიმპერიო ძალების აწყობათ, ვერც კავკასიის ფრონტის შექმნით, ამით მივიჩინეთ გარეშე იმპერიალისტური ძალებისაკენ და გადავებით მათი ინტერესების ალაღბედს. ჩვენ აქ მოვიპოვებდით მფარველობას იმდენათ, რამდენათ თავისუფალი საქართველო შევიდოდა მათი საერთაშორისო პოლიტიკურ სისტემაში, ე. ი. რამდენათ ეს მათვის სასარგებლო და საინტერესო გახდებოდა. ყველა, ახლათ აღორძინებული ერი გაექანა ევროპისაკენ, ყველამ აქ გაშალა თავის მუშაობა და დაიწყო ძებნა მფარველის და დახმარების. ამათ შორის ვიყავით ჩვენც. ე. ი. მიზანი რჩება ურყევი, ნაციონალური თავისუფლება ჩვენს დროშათ, მხოლოდ იცვლება მეთოდი. ვცდილობთ მოვიპოვოთ დამოუკიდებლობის გარანტია დიდი სახელმწიფოებისაგან და საამისოთ ეწყობა მთელი საგარეო მუშაობა.

ყველა არსებული პატარა სახელმწიფოები არსებობენ რომელიმე დიდი სახელმწიფოს თუ სახელმწიფოთა შემწეობით, ე. ი. ყველა ისინი წარმოადგენენ მიუცილებელ ღერძს საერთაშორისო წონასწორობისა. ბელგიას და სკანდინავიას უდარაჯებს ინგლისი, შვეიცარიას მის ირგვლივ მდებარე მოქიშპე დიდი ერები, ბალკანეთს რუსეთი წინეთ, დღეს საფრანგეთი, არაბეთს ინგლისი, სამხრეთ ამერიკას ჩრდილო ამერიკა (მონორეს დოქტრინა), ერთი სიტყვით არც ერთი პატარა ერი არ არის გაშვებული ეულათ, ბაწარწაძრობილი, გინდ იყავი და გინდ არაო. ერი, რომლის თავისუფლება არავის არ ესაჭიროება სხვის უდელშია.

ვერც ერთი პატარა ერი თავს ვერ გაინთავისუფლებს დი-

დისაგან მხოლოდ საკუთარი ძალღონით. სუსტის და მძლავრის
კანონი მუდამ ძალაშია.

რა გეზით მიიმართა ჩვენი დამოუკიდებლობის დროს მსოფ-
ლით პოლიტიკა და რა გავლენა იქონია ამან ჩვენს სვე-ბედზე?

ახალ აღორძინებულ ნაციონალურ ერთეულებში დამოუკი-
დებლობა შეინარჩუნეს მხოლოდ იმათ, რომელნიც მდებარე-
ობენ რუსეთს და ევროპის შორის. ამის მთავარი მიზეზია არა
მათი განსაკუთრებითი ღირსება და უნარიანობა, არა მათი სა-
კუთარი თვისებები, არამედ მათი გეოგრაფიული მდებარეობა
და ამიტომ მათ არსებობაში ევროპის დაინტერესება. მას შემ-
დეგ რაც ევროპის ექსპედიცია რუსეთში თეთრი ძალების და-
სახმარებლათ დამარცხდა და იძულებული გახდა სამშობლო-
ში დაბრუნებულიყო, აშკარა ხდება ევროპიელთათვის, რომ
ბოლშევიზმი რჩება რუსეთის განვითარების აუცილებელ სა-
ფეხურათ და საჭიროა მხოლოდ ამ ჭირისაგან დასაველეთის
დაზღვევა. ამერიკის ელჩის ცნობილი სიტყვა ვერსალის კონგ-
რესზე «სანიტარული კორდონის» გავლებაზე რუსეთ ევროპის
შორის ხდება ამ მიმდინარეობის ოფიციალურ გამოხატულებათ.
ბოლშევიკური რუსეთის და ევროპის შორის ბუფერი — სახელმ-
წიფოთა შექმნა შედის ევროპის მსოფლიო პოლიტიკის სისტე-
მაში; ეს ახალი კარანტინი ხდება ამ სისტემის წონასწორო-
ბის მიუცილებელ ელემენტათ. ბოლშევიზმი იკეტება ამით თა-
ვის სამშობლოში და ის ცხადდება რუსულ წყობილებათ.

მაგრამ ამავე დროს გამოჩნდა, რომ ასეთი კარანტინის
შექმნაში დაინტერესებულია თვით ბოლშევიკური ხელისუფ-
ლება. ის, შეშინებული მუდმივი ინტერვენციით, ცდილობს
თავიდან აიცილოს ეს ევროპიული ჭირი საზღვრების შეცვ-
ლით. ახალი ნეიტრალური სახელმწიფოების აღორძინებით
დასაველეთის გასწვრივ და მით უზრუნველყოფა ამ მხრით თა-
ვისი არსებობის. ყველაფერში დაპირდაპირებული ორი ბანა-
კა — ევროპა და მოსკოვი — ერთი-მეორის შიშით შეერთდენ
ამ ერთ საკითხში და გააველეს თავიანთ შორის «ნეიტრალური
ზონა». მათი უშიშროება ამას მოითხოვდა, მიუხედავად იქ ბი-
ნადართა ვინაობისა და მათი წასულისა.

პოლიტიკაში ის მიიღწევა მკვიდრი და საფუძვლიანი, რო-
მელიც აკებულია ინტერესზე, რეალურ სარგებლობაზე. ყვე-
ლაფერი ის, რაც კეთდება ინტერესის გარეშე, ხათრით, პრო-

ტექციით, სიმპატიით, წარმავალია, უძირო მცენარეა. დღესაც ბალტიის პატარა სახელმწიფოები წარმოადგენენ მთავარ საფარს მოსკოვისათვის და ამიტომ ლიტვინოვი ყოველნაირი საშუალებით ცდილობს მათი ხელშეუხებლობა უზრუნველყოს.

ახლა გადავხედოთ კავკასიის მდებარეობას და მის მეზობელ სახელმწიფოთ. ერთათერთი მეზობელი, რომლის ინტერესში შედიოდა უეჭველათ ჩვენი დამოუკიდებლობა — ეს იყო ოსმალეთი. ეს ოდესმე დიდი სახელმწიფო დღეს პატარათ ქცეული საკუთარი ძალღონით ვერ დაიფარავს თავის თავს დიდი მოსაზღვრე რუსეთისაგან. ის ადრე თუ გვიან უნდა გახდეს მსხვერპლი ამ ვეშაპისა. აქ გაისკვნა ორი მოპირდაპირე ინტერესი: ოსმალეთის, რუსეთის წინააღმდეგ საფარი — კავკასია, რუსეთის, ასეთი საფარის მოშლა და ოსმალეთთან საერთო საზღვარი. რომ ამით მას ქონდეს მუდმივი შესაძლებლობა მასზე მოახდინოს პირდაპირი გავლენა. რაკი ოსმალეთის გზით მოსკოვს არ მოელოდა ინტერვენცია, მსგავსათ ევროპის გზისა. ცხადია მის ანგარისში აღარ შედიოდა ჩვენი ქვეყნის დამოუკიდებლობა. არ შედიოდა ეს არც ევროპის «სანიტარული კორდონის» სფეროში. ვინაიდან ჩვენ დიდათ დაშორებული ვართ მისგან გეოგრაფიულათ და ამ მხრით მას არ მოელოდა ბოლშევიზმის საშიშროება. ეს მით უფრო რომ ევროპა იჯდა კონსტანტინეპოლში და სრუტეების გზას ფხიზლათ იცავდა, იქით არ უშვებდა მოსკოვის სენს, ხოლო აქეთ ვისაც ის მოედებოდა — არ დაგიდედა. ამნაირათ, ამიერკავკასიის დამოუკიდებლობას ითხოვდა ერთათერთი ოსმალეთის (რამდენიმეთ სპარსეთის) ინტერესი, ძალა ერთობ მცირე და გავლენით სუსტი. მაგრამ ეს მცირე ძალაც, კიდევ უფრო დამცირდა ამ მდგომარეობით, რომელშიაც ის მოემწყვდა. მას გადაეკიდა ევროპა, მის წინააღმდეგ დარაზმეს საბერძნეთი, მის გზებს და დედაქალაქს დაეპატრონენ ევროპიელები და ამით აიძულეს ის ჩრდილოეთში მოენახა დამხმარე და მფარველი. განსაკუთრებით ლოიდ ჯორჯის მთავრობამ ითამაშა ამ მხრით გადამჭრელი როლი და ოსმალეთი დააჩოქა მოსკოვის წინაშე: მოსკოვის აგენტი, ლოიდ ჯორჯის პირადი მდივანი, უაზი ერთი მხრით აახლოვებდა თავის მთავრობას მოსკოვთან, ხოლო მეორე მხრით ასისიანებდა მას ოსმალეთის წინააღმდეგ; შუღლი ოსმალეთს და ევროპის შორის შედიოდა მხოლოდ რუსეთის ან-

გარისში, რომ ამით ის ჩამოეთრია ანტი-ევროპულ ბლოკში და გაბატონებულიყო კავკასიაში მისივე დახმარებით. ამ შემთხვევაში დინარეობას ხელს უწყობდა ინგლისის ლიბერალიზმის ტრადიციული ანტი-ოსმალური პოლიტიკა, რომლის სადავე ლოიდ ჯორჯს ხელთ ეყრა და ის ეძლეოდა ძველებურ ილიუზიას — რუსეთის ოსმალეთის წინააღმდეგ დარაზმვას. მისთვის მისაღები იყო თუნდაც კაციჭამია რუსეთი, თუ კი მას ამ ხაზზე აამუშავებდა და მამასაღამე ბუფერ-სახელმწიფოს შექმნა ოსმალეთს და რუსეთს შორის მის ანგარიშში არ შედიოდა. სწორედ ამიტომ 1920 წელს შემოდგომაზე ლოიდ ჯორჯი უცხადებს კრასინს, რომ ამიერ-კავკასიაში ინგლისი არ არის დაინტერესებული, როგორც ეს შემდეგ ჩიჩერინმა გამოამჟღავნა. მხოლოდ ამ აშკარა ნებართვის მიღების შემდეგ, რუსეთი შემოგვესია. ასე დაუგეს მახე ოსმალეთს და ისიც შიგ ხელაღებ ჩავარდა. აზერბაიჯანი დაეცა სწორედ ოსმალთა მეოხებით, ძალდატანებით და რჩევით, იგივე ოსმალები დაესხა საქართველოს ზურგიდან რუსეთის შემოსვლის დროს — ერთი სიტყვით მიიღო აქტიური მონაწილეობა ამიერ-კავკასიის რესპუბლიკათა დაცემაში.

როგორც ხედავთ, საერთაშორისო ურთიერთობა დასავლეთით მიიმართა ბალტიკის სასარგებლოთ, ხოლო აღმოსავლეთით ამიერ-კავკასიის წინააღმდეგ. ჩვენი საგარეო პოლიტიკა მოემწყვდა აი ამ ობიექტიურ ჩვენს სამტროთ მომართულ პირობებში, რომლის გარღვევა პატარა ერის ძალღონეს აღემატება. მას შემდეგ, რაც რევოლიუცია რუსეთში დამარცხდა, მამასაღამე დაიკარგა იმედი შინაგანი ძალთა ურთიერთობით ერთა თავისუფლების და თანამშრომლობის უზრუნველყოფის, ჩვენი ყურადღება მიიმართა, რასაკვირველია საგარეო ძალები-საკენ და აქ თავიდანვე შევეჩხეთ ჩვენს წინაშე ამ აღმართულ კედელს. ოსმალების შემოსევა შევაჩერეთ გერმანელების შემწეობით, ერთათ ერთი მაგალითი ომის მსვლელობაში მოკავშირეთა ერთი მეორის წინააღმდეგ მიმართვისა; ომის გათავებისას ჩვენ მთელ რუსეთთან ერთათ მოვხვდით გამარჯვებულთა ბლოკადაში, ხოლო ინგლისის პრესაში გაიმართა მთელი კამპანია («მორნინგპოსტ», «ტაიმსი» და სხ.) საქართველოს წინააღმდეგ. მათ ისარგებლეს საზღვარგარეთელ ქართველ ავანტიურისტების ოსმალეთთან დადებული ხელშეკრულებით,

მიაწერეს ის მთელ საქართველოს, გამოგვაცხადეს მოღალატეთ, ოსმალ-გერმანელთა აგენტებათ, დაგვაყენეს საქართველოს მფარველობის გარეშე, მიუხედავად ჩვენი ცდისა, დიდი ავანსების მიცემისა ინგლისისათვის, რომელიც ფაქტიურად საკითხს სწყვეტდა, მისი პოლიტიკის სისტემაში ვერ შევდიოდით, ჩვენი საკითხით არ დაინტერესდა. ამით აიხსნება იარაღის შესაძენად დენ. ოდიშელიძის თავმჯდომარეობით გამოგზავნილი კომისიის დამარცხება და ხელცარიელი დაბრუნება. მოკავშირეებმა ხელი დაადვეს ყველა იარაღს, სადაც კი ის ეწყობდა და აკრძალეს ვისმესათვის რაიმე იარაღის მიცემა. საქართველო იბულებული იყო იარაღის, განსაკუთრებით თოფის, ნაკლებობის და ბლოკადის გამო, დაკმაყოფილებულიყო მცირე შეიარაღებული ძალებით.

ასეთ ჩვენს წინააღმდეგ მიმართულ საერთაშორისო ურთიერთობაში ჩვენი რესპუბლიკის სამ წელიწადს გაძლება, მის მიერ შინაური წყობილების ახალ თანამედროვე საფუძველზე აწყობა, ხოლო გარეთ ყველა იურიდიული უფლების და ცნობის მოპოვება ჩაითვლება უდიდეს გამარჯვებათ, რაიცა წინეთ არც ერთ ქართველს აზრშია არ მოუვიდოდა. საქართველო მე-15 საუკუნის შემდეგ პირველად ახლა გაერთიანდა პოლიტიკურად, სულიერად, შექმნა ერთი მთლიანი ნაციონალური წყობილება, ერთი მთავრობა და მოიპოვა დამოუკიდებლობის ხარტია მტრის და მოყვრისაგან. მისი ყველა სასიცოცხლო ძალების აღორძინება, შეუჩერებელი დუდილი, მრავალფეროვანი შემოქმედება და ჰარმონიულად საერთო მიზნისაკენ მიმართვა დარჩება სამუდამო ძეგლად ქართველი ერის ცხოველმყოფელობის, კულტურის და მომწიფების. აი ეს ძეგლი არის ურყევი თავდები მომავალში ჩვენი გამარჯვების და ადგომის.

ამგვართ, საქართველოს დამოუკიდებლობის დაცემის მთავარი მიზეზია ჩვენი იზოლიაცია კავკასიაში, აზიაში, ევროპაში. დაფრჩით მარტო, ჩვენ წინააღმდეგ მოიმართა ყველა საგარეო ძალები. მაგრამ ეს იზოლიაცია არაფრით არ გავს გასულ საუკუნეთა იზოლიაციას. მაშინ ამას აწარმოებდნენ ჩვენი მეთაურები შეგნებულად, გაზომილად, ეს იყო მათი პოლიტიკა. ახლა კი ის გახდა შედეგი არა ჩვენი მუშაობის და პოლიტიკისა, არამედ გარეშე ობიექტიურ პირობებისა. ქართველობამ კი პირიქით აწარმოვა პოლიტიკა ერთა სოლიდარობის, საგარეო

კავშირების და მეგობრობის, მსოფლიო პოლიტიკურ სისტე-
მაში შესვლის. ეს ხაზი დაამარცხა გარეშე უძლეველ კარგულ მოღვაწე
მოღვაწე, მაგრამ ამას არ შეეხვედით პანიკურათ, არ დაუშვით მოსკოვს,
არ მიეცით ახალი თამასუქები და არ ჩაუვარდით ძველებურათ
კალთაში. ქართველი ერი კარგავს თავისუფლებას ბრძოლით და არა
ჩოქვით, ის განაგრძობს ბრძოლას, იარაღს არ ყრის არც შინ და
არც გარეთ, ის არ ურიგდება შექმნილ მდგომარეობას და ცდილობს
მის გარღვევას. მან შეინახა ნაციონალური მორალი, გაუტეხელი
ნებისყოფა, წმინდა იდეალი. როგორც კი ობიექტიური პირობები
ჩვენს სასარგებლოდ მობრუნდება, ეს იდეალი ზორცს შეისხამს და
გამარჯვებული მოგვევლინება...

კავკასიის კონფედერაცია

ჩვენი გამოცემის ამ ნომერში იბეჭდება კავკასიის კონფედერაციის პაქტი, ხელმოწერილი კავკასიის სამი ერის წარმომადგენლების მიერ.

ეს პაქტი არ არის იმპროვიზაცია, საზღვარ-გარეთ გამოცხადებული და შეთხზული ახალი ამბავი. ის მოდის თვით კავკასიიდან, იქ მობინადრე ერთა მიუცილებელი მოთხოვნილებებისაგან და საჭიროებისაგან. ცალკე ეროვნულ სახელმწიფოთა დაარსებას წინ მიუძღოდა ჩვენში მთელი კავკასიის თვითგამორკვევა და ამიერ-კავკასიის ფედერაციის დაარსება 1918 წელს. რუსეთის უღლისაგან განთავისუფლება ხდება საერთო ძალღონით, ერთათ დგომით და ერთათ ბრძოლით. ეს იყო ბუნებრივი, სტიქიური მოძრაობა კავკასიის ხალხების ერთიმეორისაკენ, ჭირში და ლხინში ერთათ ყოფნისაკენ. ეს ხალხთა გულიდან ამოხეთქილი ნაკადული ერთა სოლიდარობის შეეხეთქა დიდი ომის ნაკადულს, რაიცა წვდა ჩვენს შორეულ ქვეყანასაც და დამარცხდა. ფედერაცია დაიშალა, თვითეული ერი იძულებული ხდება თავს უშველოს ცალ-ცალკე, აარსებს დამოუკიდებელ სახელმწიფო ერთეულებს, იმ იმედით, რომ კავკასიური ერთობა კვლავ აღდგება და ერთ მთლიან საფარველს ქვეშ ძმურათ თავს მოიყრიან დროებით გათიშული ძმები. ჩვენ წილათ გვხვდა ეს საერთო, საკავკასიო იმედი გამოგვეთქვა თავიდანვე, იმ დღეს როცა ფედერაცია დაიშალა და საქართველოს რესპუბლიკა გამოცხადდა. 1918 წ. 26 მაისს საქართველოს ნაციონალური საბჭოს პირველსავე სხდომაზე ეს იმედი გამოითქვა ამ სიტყვებით:

«მოქალაქენო, დღეს თქვენ იყავით მოწამე იშვიათი და თან დრამატიულ-ისტორიული აქტის. ამ დარბაზში მოკვდა ერთი სახელმწიფო და აი ახლა ამავე დარბაზში ვერება საფუძველი მეორე სახელმწიფოს. ამ ორ სახელმწიფოთა შორის, რომელ-

თავან ერთი მოკვდა, მეორე კი იბადება, არ შეიძლება ყოფი-
ლიყო ინტერესთა წინააღმდეგობა... საქართველოს ხალხს
გაერთიანებული საერთო დროშის ქვეშ, დასდებენ კავშირს იმ
ხალხებთან, რომელნიც ცხოვრობენ ჩვენი სახელმწიფოს გა-
რეთ და ამ გზით აღსდგება სახელმწიფოებრივი ერთობა, და
აღადგენს ჩვენ თვალწინ დანგრეულ სახელმწიფოს. ეს სახელ-
მწიფო იქნება კავკასიის კონფედერატიული კავშირი. ჩვენი გზა,
ჩვენი იდეალი მიიმართება ასეთი კავშირის შექმნისაკენ».

ამ იმედის გამართლება იქ ვერ მოვასწარით; დაწაწილე-
ბული კავკასია დაიპყრო მტერმა ნაწილ-ნაწილათ. იმედი დარ-
ჩა იმედათ, ხალხთა გულში აღგზნებულ ლამპათ და მოელის
განხორციელებას მომავალში.

კონფედერაციის პაქტი, როგორც ხედავთ, მოდის კავკასი-
იდან, მისი დროშა იქ აღიმართა, მისი საყვირი იქ გაისმა, მას
შეეწირა მრავალი მსხვერპლი. ჩვენ მხოლოდ მას მივეციით აქ
იურიდიული ფორმა, ჩამოვყალიბეთ მისი სტატუსტი, მივეციით
წერილობითი ბაზა იმ ბრძოლას თავისუფლებისათვის, რასაც
ჩვენს ქვეყანაში ეწვევიან ყველა ერთათ, ეროვნების განურჩევ-
ლათ. თათარი, ქართველი, სომეხი და მთიელი. ეს ოთხი ხალხი,
უხსოვარი დროიდან დასახლებული ერთ ტერიტორიაზე, ერ-
თიმეორის გვერდით. თავისი საარსებო ინტერესებით გადაჯაჭ-
ვული იყვენ და არიან ერთიმეორეზე: ერთი ვერ წავა წინ, თუ
მეორე არ გაიყოლია, ერთი ვერ წაიქცევა, თუ მეორეც თან
არ ჩაიყოლია. საქართველოს თავისუფლების დაკარგვას მოყვა
მთელი კავკასიის თავისუფლების დაკარგვა მე-19 საუკუნეში;
კავკასიის თავისუფლების დაკარგვას მოყვა საქართველოს თავ-
ისუფლების დაკარგვაც მეოცე საუკუნეში. ასე იყო მუდამ
და ასე დარჩება მომავალშიაც. ან ერთათ თავისუფლებაში, ან
ცალ-ცალკე მონობაში, მესამე გზა ისტორიას არ მოუცია. კავ-
კასიის ხალხებს ეს ჭეშმარიტება შეგნებული აქვთ, ისინი იბრ-
ძვიან ხელიხელ გაყრილნი ტირანიის წინააღმდეგ. ჩვენი პაქ-
ტი მხოლოდ იურიდიული გამოსატულებაა დღევანდელი ბრძო-
ლის და ზვალინდელი გამარჯვების. მის დროშაზე აწერია ერ-
თა, ყველა ერთა, სოლიდარობა, თავისუფლების და დამოუკი-
დებლობის ნიადაგზე. ის ებრძვის მხოლოდ ძალმომრეობას,
უღელს და მტარვალობას. მისი იდეალია მოწინავე კაცობრიო-
ობის იდეალი, მისი გზა მიიმართება ისტორიული აუცილებ-

კავკასია ერთი მთლიანი ტერიტორიალური და ეკონომიური ორგანიზმია; აქეთ არ ძვეს გზანი არც ჩრდილოეთის, არც სამხრეთის; მათი საარსებო გასავალნი სხვაგან არიან; აქ ძვეს მხოლოდ ერთი მოკლე გზა — დასავლეთიდან აღმოსავლეთში, აღმოსავლეთიდან დასავლეთში. კავკასიას შევყავართ შუაგულ აზიაში, ამ კაცობრიობის და კულტურის უძველეს აკვანში. ეს გზა დღეს დახშულია, მას გახსნის მხოლოდ თავისუფალი კავკასია; ამ თავისუფლებაში დაინტერესებულია ყველა ერი, ყველა სახელმწიფო, რომელიც კი არ არის შეპყრობილი ვიწრო ნაციონალიზმით და ფართე იმპერიალიზმით. კავკასიის პრობლემა საკაცობრიო პრობლემაა; მისი გადაჭრის ფორმა ერთაერთია, ეს არის კავკასიის კონფედერაცია.

კავკასიის ერნი დგანან რა პაქტის ნიადაგზე მოუწოდებენ საბჭოთა კავშირის ყველა ჩაგრულ ერთ და ხალხთ შეერთებულ ძალღონით კომუნისტური ტირანიის დასანგრევად და საერთო თანხმობით ერთა და ხალხთა ცხოვრების და ურთიერთობის ასაგებათ თავისუფლების და კეთილმეზობლობის საფუძველზე.

კავკასიის პაქტი არის საუკეთესო ფორმა ამ ურთიერთობის გასატარებლათ, აღმოსავლეთის პატარა მეზობელ ერთა შესაკავშირებლათ და მძლავრ საერთაშორისო ფაქტორათ გადასაქცევათ. ერთათ დგომით აშენდებიან, ცალ-ცალკე დგომით დაიქცევიან...

ორი ქვეყანა

ხანგრძლივი დავიდარაბის შემდეგ საბოლოოთ ჩამოყალიბდა ორი ქვეყანა, ერთი დასავლეთი ამერიკიანა, მეორე საბჭოთა იმპერია ჩინეთიანა. ყველა ამათ გარეთ მდგომნი ხალხები არის ქანაობაში, ზოგი ერთ მხარეზე მიექანება, ზოგი რჩება ძველ პოზიციებზე.

ამ ორ ქვეყანას შორის არის ორნაირი განსხვავება — ეკონომიური და პოლიტიკური. პირველის ეკონომიკა არის სავსებით ანდუსტრიალური, კაპიტალისტური. მეორის ეკონომიკა არის სავსებით აგრარიული: მთავარი წყარო ცხოვრებისა არის მიწათმოქმედება. ხოლო ეს წყარო ზოგან სახელმწიფოს ხელშია, ზოგან კერძო მესაკუთრეთა მფლობელობაშია. დასავლეთი აგებულია თავისუფლების საფუძველზე, აღმოსავლეთი ძალმომრეობაზე. პირველი იძლევა ბრძოლის თავისუფალ კალაპოტს, მეორეში ეს კალაპოტი დახშულია, თავისუფალი ბრძოლა შეუძლებელია. მეფეთა რეჟიმი რუსეთში შესცვალა საბჭოთა ტირანიამ, გაცილებით უფრო მკაცრმა და დაუნდობელმა.

ამ ორნაირ ქვეყანას აერთებს თეორეტიულათ ერთი ყალბი დროშა, აგრარიული ნაწილი იჩემებს და აფრიალებს მარქსიზმს, მოძღვრებას ანტიკაპიტალისტურს, აღმოცენებულს ევროპის ეკონომიურ საფუძველზე. მას არ აქვს არავითარი კავშირი არც თეორიულათ, არც პოლიტიკურათ აგრარიულ ეკონომიკასთან, აღმოსავლეთის კულტურასთან. მოძრაობის ეს საოცარი გაყალბება ჩაიდინა მოსკოვმა და მას თავს ახვევს მსოფლიოს. დრო არის ეს ყალბი დროშა ჩამოიხსნას, მის მიერ დაფარული სინამდვილე აშკარა გახდეს და დიდ მოვლენათა რგოლს თავისი სახელი დაერქვას. ხოლო ეს სახელია ერთი, აშკარა და ნათელი — მსოფლიოს ჩამორჩენილ ქვეყნებში ხდება ერთი მხრით აგრარიული რევოლიუცია, მიწების ჩამორთმევა შემამუღლებისათვის და მისი მოხმარა ხალხისათვის. რუ-

სეთში ეს ჩამორთმეული მამულები გადაეცა არა ხალხს, მიწის მუშაკთ, არამედ სახელმწიფოს, მთავრობას. ამიტომ ხალხი წინააღმდეგია არსებული ხელისუფლების. ვევეე საკითხი დგას დღეს ჩინეთში, აქვე დაიწყო ძებნა გამოსავალის.

ამ აგრარიულ ქვეყნების თავისებურობას ემატება პოლიტიკური და ნაციონალური ამოცანა. ევროპა კარგა ხანია დაეპატრონა მრავალ ერებს და ქვეყნებს აზიაში და აფრიკაში. ახლა ამათ აღარ სურთ იყვენ სხვისი კოლონია და ამ ნიადაგზე დაწყებულა მოძრაობა, ამას ხელს უწყობენ მოსკოველები, თავისი მეხუთე კოლონიის საშუალებით. ეს საკითხი დროს შესაფერათ გადასჭრა მხოლოდ ინგლისმა, ის თავისი ნებით გამოვიდა ინდოეთიდან და მით ძირი გამოუთხარა იქ კომუნიზმის განვითარებას.

ჩინეთის კომუნისტური რევოლიუცია არავითარ კომუნისტურს არ ატარებს. ჩანკაიშეკის მთავრობის უმრავლესობა შედგებოდა მემამულეებისაგან. მცხოვრებთა 85 პროცენტი სოფლელია. ჩაბმული მემამულეთა სამსახურში. სუნტიასენის მიერ დაწყებული რევოლიუცია სრულიად არ შეხებია აგრარიულ რეჟიმს, არ მოუსპია ძველი ფეოდალიზმი. აი ამ მდგომარეობით ისარგებლეს მოსკოველებმა, ააჯანყეს ჩინეთის ხალხი და დაამარცხეს არსებული მთავრობა. ახლა დაისვა საკითხი მიწების გადანაწილების შესახებ. მთავრობის მეთაური მათ აცხადებს, რომ ის წინააღმდეგია კოლექტივიზაციის, ხელშეუხებელია გლეხთა საკუთრება და სხვ. ე. ი. ის მომხრეა აგრარიული რევოლიუციის ხალხის სასარგებლოთ. ამით ის გამოეყო მოსკოვის ეკონომიკას.

ასეთივე დავაა დღეს ინდოჩინეთის კომუნისტთა შორის: მათი ერთი ნაწილი მოითხოვს წვრილი გლეხობის საკუთრების ხელშეუხებლობას, მდიდარი გლეხობის მიწის კონფისკაცია არ მოხდეს, აგრარიული რეფორმა გამოიხატოს მხოლოდ მემამულეთა ლატიფუნდიების გაუქმებით და მათი ხალხის სასარგებლოთ განაწილებით.

ერთი სიტყვით, მთელ აზიაში დღეს დგას მხოლოდ ერთი საკითხი გადასაჭრელათ — საკითხი აგრარიული; და რადგანაც ამის მომხრე პარტია გარდა კომუნისტებისა, არ აღმოჩნდა, ამიტომ მას მოსკოვმა დაარქვა მარქსიზმი, თუმცა მათ შორის არაფერი საერთო არ არის.

ამნაირათ, აზიის გარდაქმნას ევროპის ხაზით, დემოკრატიული, ეკონომიური და პოლიტიკური რეფორმებით დღეს უღობება ბოლშევიზმი, კრემლის დიქტატურა და მიილტვის მის რუსეთის ბატონობაში ჩაჭერას. რუსული კომუნიზმი არის გაგრძელება რუსული სოციალური მოძღვრების, რომლის მთავარ მედროშეთ ითვლებოდენ ნენჩაევი და ტკაჩოვი და რასაც დღეს მოსკოველები ასაღებენ მარქსისტულ სოციალიზმით. ასეთი გაყალბება ისტორიის და მისი სინამდვილეთ გამოტანა აიხსნება ერთი გარემოებით. სოციალისტური ინტერნაციონალი დავარდნილია. ის მოკლებულია იდეოლოგიას და მოქმედებას, ვერ დაუპირდაპირდა მოსკოვის დესპოტიას, მის ცრუ სოციალიზმს და მით გზა გაუკაფა მსოფლიოს იდეურ და პოლიტიკურ არეგ-დარეგვას. ახლა მოსკოვი ასრულებს ლენინის მთავარ დებულებას — ევროპის კაპიტალიზმის გაუქმება შესაძლებელია აზიის და აფრიკის ხალხთა მისგან განთავისუფლებითო. ის სპობს დასავლეთის გავლენას მსოფლიოში და მის ალაგას ამყარებს რუსეთის გავლენას. ბოლშევიზმი სხვადასხვა თანამედროვე ტერმინოლოგიით ფარავს თავის ნამდვალ სახეობას და შეპარულათ ახორციელებს მეთვრამეტე საუკუნის სლავიანოფილების მოძღვრებას, რომელნიც სწერდენ: ევროპა დაღბა, მისი ადგილი უნდა დაიჭიროს რუსეთმაო (ბოლტინი და მისი მიმდევრები). ეს მოძღვრება გაკოტრდა, რუსეთი შედგა ევროპის გზაზე; ახლა ის აღადგინეს სამარიდან ბოლშევიკებმა და შეუდგენ მის განხორციელებას. მაგრამ აზიის კომუნისტები ასე ბრმათ არ მისდევენ მოსკოველებს და მათ შორის იღვიძებს განსხვავება საშინაო პოლიტიკაში. სამაგიეროთ საგარეო პოლიტიკა საერთო აქვთ, მისი ძირია ერთი ხაზი: განთავისუფლება აზიის ევროპის ბატონობისაგან. ამ გზაზე აღმოსავლეთის კომუნისტები ხელი-ხელ ჩაკიდებული მიდიან, ერთიმეორეს ეხმარებიან. ამ მიმართულებით პირველი დიდი დათმობა გააკეთა ინგლისმა, ის გამოვიდა ინდოეთიდან.

ამნაირათ, აღმოსავლეთი დგას ერთად ნაციონალურ ხაზზე, მოსკოვი ეხმარება; დასავლეთი განიცდის რყევას, მოცულია დაუსრულებელი ლაპარაკით და ვერ გადაუდგამს ნაბიჯი აზიის დაახლოვებისაკენ, ვერ ბაძავს ინგლისის მაგალითს. ამ ყოყმანობით სარგებლობს მოსკოვი და გამოდის აზიის ხალხების მყარველათ. მისი მიზანია აზია და კოლონიალური ხალხება

გაიხადოს თავის ექსპანსიის გზათ და ხიდათ. ამჟამად, რუსეთში შაობს თავის გავლენის გასავრცელებლათ სხვადასხვა ლხინურ ქვეყნებში: ინდო-ჩინეთში, მალეზიაში, ბირმანიაში, ინდონეზიაში, ფილიპინში, ინდოეთში და პაკისტანში. აქედან აპირებს გადასვლას აფრიკაში და ლათინურ ამერიკაში.

ამ მოსკოური ხაზის მოშლა და დასავლეთის გავლენის აღდგენა შეიძლება ერთი საშუალებით: ევროპა-ამერიკამ უნდა იცნონ აზიის ხალხების ნაციონალური და პოლიტიკური მოთხოვნილებანი, დაეხმარონ მათ ამ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ, ხელი გაუწოდონ რუსის და არარუსის ჩაგრულ ხალხებს საბჭოთა იმპერიისა, გამოვიდნენ მსოფლიო სარბიელზე აშკარა ანტიბოლშევიკური დროშით. ამის პირველი ნაბიჯი უნდა გადადგას სოციალისტურ ინტერნაციონალმა და ის გახდეს ამ ახალი ბრძოლის იდეურ მეთაურათ. წინააღმდეგ შემთხვევაში საბჭოთა გამარჯვება ყველა ფრონტზე აუცილებელია. მებრძოლის დამარცხება შეიძლება მხოლოდ მიზანშეწონილი ბრძოლით.

ამ ბრძოლის ხაზი ერთნაირია: მსოფლიოს ორათ გაყოფა დაუშვებელია. აღმოსავლეთის ევროპეიზაცია აუცილებელია. ამის საშუალება ერთია: ორივე ქვეყნის დამსგავსება პოლიტიკურათ, ეკონომიურათ და ნაციონალურათ. აღმოსავლეთსაც, მსგავსათ დასავლეთისა, უნდა ქონდეს თავისუფლება, სამრეწველო განვითარება, დამოუკიდებლობა. დასავლეთის მიერ ასეთი დროშის აფრიალება გარიყავს მოსკოვს და დაანგრევს მის დიქტატურულ წყობილებას. მაშინ რუსეთიც შემოვა ამ საერთო მსოფლიო შენობაში და კაცობრიობა გამთელდება.

დრო კი არის ძველი ბურჟუაზიული ეგოიზმი, შენ შენთვის და მე ჩემთვისო, მოიხსნას და მისი ალაგი დაიჭიროს ჰუმანიზმმა, არა ნაციონალურმა, არამედ საკაცობრიომ, საყოველთაომ. ქვეყანა ერთია, ადამიანი ერთია; მათი ცხოვრებაც საერთო ხაზის მატარებელი უნდა იყოს.

დემოკრატია

1. აზროვნების კრიზისი

თანამედროვე დემოკრატიის კრიზისი უდაო მოვლენაა.

გერმანიის უკანასკნელი ამბები ასკარა მაჩვენებელია ამ კრიზისის გაღრმავების, გაფართოების და მსოფლიო მოვლენათ გადაქცევის.

ამ დიდი კულტურული ერის მიერ თავისივე ძალდაუტანებელი ნება-სურვილით დემოკრატიული წყობილების დაგმობა და 31 ივლისის და 6 ნოემბერის არჩევნებით ანტიდემოკრატიული იდეოლოგიის ხალხის უმრავლესობის იდეოლოგიით აღიარება — ღრმა იდეური გარდატეხის გარეგანი გამოხატულებაა.

შეჭველია, რაღაც პოლიტიკური სენი შეჭრილია საზოგადოების შუაგულში, რაღაც მავნე მიკრობი ღრმით ღრუნის ხალხის აზროვნებას, მის სულს და გულს. ამ სენისაგან არ არის დაზღვეული არც ერთი ერი, რა გინდ ის დღეს საღათ გამოიყურებოდეს. საკმარისია მის ფარგლებში ამუშავდეს იგივე მიზეზები, დაუდგეს იგივე სოციალური განცდა, რაიცა იწვევს ანტიდემოკრატიულ ტალღის გაძლიერებას, რომ აქაც თავი იჩინოს ამავე სენმა და მასას ფართეთ მოედვას.

ომის წინ დასავლეთ ევროპაში არსებობდა მხოლოდ ორი დემოკრატიული სახელმწიფო — შვეიცარია და საფრანგეთი. ომის შემდეგ თითქმის მთელი ევროპა დემოკრატიის საბრძანებელი ხდება, ხალხის სუვერენობა ყოველგან გამარჯვებული რჩება. კაცობრიობამ მოიპოვა ის, რისთვისაც ის დიდი ხანა იბრძოდა; ამით მან ვითომ მიადწია უშიშარ ნავთსაყუდელს. ხალხთა ეს საერთო აღფრთოვანება ხანმოკლე გამოდგა; დემოკრატია ვერ ამართლებს მასზე დამყარებულ გადაჭარბებულ იმედებს. ის ვერ ერევა ვერც ეკონომიურ კრიზისს, ვერ საერთაშორისო აწეწილ ურთიერთობას. არასოდეს არ ყოფილა

ხალხთა მოურიგებლობა ისე გამწვავებული, როგორც არის დღეს, დემოკრატიის მეფობაში. ძველი თქმულება ხალხი ხალხის მტერი არ არისო, თითქოს არ მართლდება.

დემოკრატიის გაბატონება გახდა გაბატონება ეკონომიური ქაოსის და საერთაშორისო არეუ-დარევის. ეს ობიექტიური მდგომარეობა მწვავეთ გადატყდა ერის შეგნებაში და ააფორიაქა მისი დამშვიდებული სულიერი არსება. დემოკრატამ ვერ დაიჭირა პირველი საქვეყნო გამოცდა, ვერ გადალახა პირველი დიდი დაბრკოლება, ვერ გამოვიდა გაჭირვების ტალკვეხათ, ვერ გასცა შესაფერი პასუხი ისტორიის ახალ ამოცანებს. ხალხი დაიბნა, ვის მიმართოს, საით ეძიოს გამოსავალი, რა აზროვნება შეითვისოს, იწყება ყველა ღირებულების გადაფასება, ყველა ძველი სულიერი ძაფების რღვევა და ახლის ძიება. დგება საერთო კულტურული კრიზისი ყველა სფეროში, ნგრევა ყველა ტრადიციების, უღაოთ მიჩნეული აზრების და გადმოცემების, რაიცა განსაკუთრებულ მწვავეთ თავს იჩენს პოლიტიკაში. ძველი სულიერი წონასწორობა დარღვეულია, ახალი არ შექმნილა, ვიმყოფებით კრიზისში, ე. ი. გარდამავალ ხანაში; საზოგადოების დაშლილი შემაერთებელი სიმები არ შეცვლილა ახალი კავშირებით. აზროვნება ამ ჟამათ ამ კავშირების ძიებაშია.

ერთი ძირითადი საკითხი, რაიცა უკვე გადაჭრილი გვევონა, ისევ დაისვა გადასაჭრელათ. ვინ მართავს, საიდან მოდის ძალაუფლება, ვინ ბრძანებლობს — ეს საკითხები დადგა აზროვნების ცენტრში და მათ გარეშემო გაჩაღდა პოლიტიკური ბრძოლა. გამოირკვა ერთი ძველის ძველი დებულების სრული დამარცხება და მისი აზროვნებისაგან განდევნა. დღეს აღარავის სწამს ძალაუფლების მოვლინება ზევიდან, ზეციდან თუ მირონცხებული პიროვნებისაგან. ეს მონარქიული ტრადიცია გაქრა. ახლა ამ საჭირო ავტორიტეტს ეძებენ დაბლა, თვით ხალხში, ეძებენ სხვადასხვა გზით და ფორმით. ამ ძიებაში ნათლათ სჩანან ძველი ტრადიციის მოტრფიალენი, ძველი მონარქიული მედროშენი, რომელნიც ცდილობენ წაქცეული ავტორიტეტების აღდგენას ახალი საშუალებით, ხალხის დახმარებით, ხალხის სანკციის მიღებით. მუსოლინი, ჰიტლერი, ფონ-პაპენი — ყველა ხალხს მიმართავენ ძალაუფლებისათვის. ყველა უზურპატორი დღეს ხალხის სახელით ბრძანებლობს.

ხალხის ასე უღაო ავტორიტეტით გამოცხადება უჭკველია დიდი გამარჯვებაა ძირითადი დემოკრატიული პრინციპის. ჩვენ ვხდებთ ერთი იშვიათი მოვლენა, ეს პრინციპი ვერ მოხლობს შესაფერ პოლიტიკურ ჩარჩოს და მიიმართება თავის თავის წინააღმდეგ, მტერთა სასარგებლოთ. ეს აზვირთებული მასები დემოკრატიამ ვერ ჩაიჭია თავის კალაპოტში, ვერ მოუყარა თავი, ვერ უწინამძღვრა, ვერ ააცილა ეკლიან გზებს. ხალხი ეძებს გამოსავალს დემოკრატიის გარეშე. ხალხი უჯანყდება დემოკრატიას გაჭირების დროს, მას ემორჩილება და მისდევს დალხინებაში. გამოდის რომ დემოკრატია ჩინებულია ნორმალურ მდგომარეობაში, კლასთა ბრძოლის ჩვეულებრივ, უმტკივნეულოთ მიმდინარეობის ხანაში. მაგრამ როგორც კი ეს მდგომარეობა ირყევა, ბრძოლა მწვავედება, სოციალური რეჟიმის საკითხი დგება, აი ამ დიადი განცდის დროს დემოკრატია აღარ სჩანს თავის პოსტზე, თავს ვერ ართმევს გართულებულ ცხოვრებას და ხალხის ფართე წრეებს მტერთა ბანაკისაკენ მიერეკება.

თვით დემოკრატიის ლაშქარში თავის პოსტის მიტოვება ხდება პირველ ყოვლისა მისი ბურჟუაზიული გუნდის მიერ. და ეს არც გასაკვირალია, არც მოულოდნელი. ბურჟუაზიისათვის დემოკრატია მუდამ იყო და არის თავზე მოხვეული წყობილება, ისტორიული აუცილებლობა, რასაც ის ძალაუხერბურად ურიგდება. ხალხის სუვერენიტეტი არ არის მისი კლასიური დოქტრინა, და მას მუდამ ებრძოდა. დამარცხებულმა სახე იბრუნა და შეეცადა გამარჯვებული პრინციპის თავის ბატონობის იარაღათ გამოსაყენებლათ. მაშასადამე, მისგან ყოველთვის, პოლიტიკური გარდატეხის და გაჭირვების დროს, მოსალოდნელია უკან დახევა. ახალი გარემოებით სარგებლობა თავისი პოლიტიკური იდეოლოგიის გასამარჯვებლათ, ხალხის სუვერენობას მაგიერ თავისი სუვერენობის აღსადგენათ.

ბურჟუაზიის ამ უკანდახევაში მოხდა ერთი საოცარი ამბავი, დაქანებულმა ტალღამ გაიტაცა ნამდვილი დემოკრატიული წრეებიც, გაიყოლა მასები, ხოლო თავის პოსტზე დარჩენილთა შორის შეიტანა იდეური რყევა, უილაჯობა, უენერგიობა, ერთი ადგილის ბეკნა.

დემოკრატიის რიგები ერთი მეორეზე აიშალა — ბურჟუაზიას მიყვა მის უკან მდგომი წვრილი ბურჟუაზია, უკანასკნელს—

პროლეტარიატი. შეირყა რა ასე ფართოთ და ღრმათ მთელ
ფრონტი, ღია კარებში შემოგრიალდა ანტიდემოკრატიული
ტალღები სხვა და სხვა ფერის და ღირსების მფხვლად. [ფხვლად] [ფხვლად]
იდეიური მსოფლმხედველობით და პოლიტიკური ღოზუნგებით.
ბურჟუაზიული დემოკრატია მომხთურთა წინაშე იარაღს ყრის,
სახალხო დემოკრატია შეშინდა, დანაწილდა და ბრძოლის უნა-
რი შეუსუსტდა. მიწვეული ბრძოლას და შეტევას კლასიური
მტრის წინააღმდეგ, ის იბნევა თავისივე კლასიური მასის შე-
მოტყევის წინაშე და არ იცის რით და როგორ მას დაუპირდა-
პირდეს. იდეური კრიზისი ხდება პოლიტიკურ კრიზისათ, რის
დასაფარავათ და გასამართლებლათ ითხზება ახალ-ახალი თე-
ორიები.

კრიზისია, მაშასადამე, არა ბურჟუაზიის აზროვნებაში, არა-
მედ სახალხო დემოკრატის მსოფლმხედველობაში. ეს კრიზი-
სი ნიშნავს არა უიდეობას, არამედ საკუთარი იდეოლოგიურა
გზიდან გადახვევას, მოპირდაპირე კლასების იდეოლოგიისაკენ
გადაქანებას, განვლილი, დაძლეული იდეიური ეტაპისაკენ დაბ-
რუნებას. ამ გზაზე დემოკრატიული აზროვნება მიადგა ერთ
ძველ დებულებას და ის გაიხადა თავის სახელმძღვანე-
ლოთ. ადამიანის მოქმედების იდეიური მომენტი აღიარებუ-
ლია გადამჭრელ მომენტათ პოლიტიკური შენობის ასაგებათ და
დასამაგრებლათ. ლიბერალების პოლიტიკური დოქტრინა — აზ-
რის მართველობა — გამოცხადებულია რეალურ ძალათ, სათა-
ვეთ, საიდანაც თურმე გამომდინარეობს პოლიტიკური და საზო-
გადოებრივი ურთიერთობა. ერთი სიტყვით, შეგნება საზღვრავს
მდგომარეობას და არა მდგომარეობა, რეალური ძალთა განწყო-
ბილება, შეგნებას. ამ იდეოლოგიის კლასიკური გამოხატულე-
ბაა გერმანიის ნოემბრის რევოლიუცია, როცა ყველა რეალური
ძალა დემოკრატის მტერთ შერჩა, ხოლო ცარიელი დემოკრა-
ტიული შეგნება (ვეიმარის კონსტიტუცია) ხალხს. და ჩვენ ვხე-
დავთ დღეს ამის შედეგებს: კარგი აზრი, ჰაერში გამოკიდებუ-
ლი, გლახათ მარცხდება, გლახა აზრი, რეალურ ძალაზე დაყრ-
დნობილი, კარგად იმარჯვებს. ეგევე პოლიტიკური რაციონა-
ლიზმი მძვინვარებს დემოკრატის მთელ მიმდინარე პოლიტი-
კაში, რომლის მთავარი არეოპაგია უენევა. კაცობრიობას ათასი
წელიწადი არ ულაპარაკია პოლიტიკაზე იმდენი, რამდენიც მან
ამ უკანასკნელ ათ წელიწადს ილაპარაკა და ჯერ კიდევ არ გა-

უთავებია. შედეგი? ტვირთი ადგილიდან არ იძვრება. დემოკრატიას დღესაც ისე სჯერა საყვირით იურიზონის კედლების ქვეშ, როგორათაც მას სჯეროდა, მარქსის მოწმობით, ამ ოთხმოცი წლის წინეთ (18 ბრიუმერი). ერთი მხრით დგას ეს კარგათ მოლაპარაკე ხალხი კეთილი სურვილებით დატვირთული, მეორე მხრით კარგათ მოსაქმე ხალხი, უფრაზოთ, უსიტყვოთ შეთქმულნი საზოგადოების უკან დასაბრუნებლათ და ახალი ფორმით ძველი შინაარსის აღსადგენათ. ისტორიამ დღეს საზოგადოებას დაუსვა ძალთა განწყობილების საკითხი, გამოსვლა არსებულ ჩიხიდან უკან დაბრუნებით თუ წინ გაქანებით. დემოკრატია მას უპასუხებს ფრაზების განწყობილებით, შენევის თავის შექცევით, გერმანიის აკადემიური დავით, მრავალი ჩინებული რევოლიუციებით. დემოკრატიული და სოციალისტური რადიკალიზმი ნელდება, დემაგოგიური და რეაქციონური რადიკალიზმი ძლიერდება.

ღაჩიხული საზოგადოება, რომელიც გამოსავალს ვერ მიაგნებს, იღუპება. ყველა ძველი საზოგადოება ასე დაიღუპა. დღევანდელი საზოგადოებაც ეძებს გამოსავალს დღევანდელი ჩიხიდან. ამ გზაზე სოციალისტური თვალსაზრისით შეიძლება მხოლოდ ერთი ხაზის აღება, ერთი გამოსავალის ჩვენება. ეს არის სახალხო დემოკრატიის მთლიანობის აღდგენა, მისი დაპყნული წყებების თავის მოყრა და ერთ ძლიერ ფრონტათ გადაქცევა. ეს კი შესაძლებელია სადი დემოკრატიული მსოფლმხედველობის დროშით, განრილი დემოკრატიული ხაზის გამოსწორებით.

2. დემოკრატიის ძირითადი პრინციპები

ხალხი სოციოლოგიური ცნებაა, დემოკრატია — პოლიტიკური.

ხალხის გადაქცევა თვითმართველ საზოგადოებათ ანუ დემოკრატიათ შესაძლებელია მხოლოდ ამ სოციოლოგიური ერთეულის ბაზაზე, მის მიუცილებელ, ბუნებრივათ ბოძებულ, გარდაუვალ სოციალურ თვისებებზე. ამ ერთეულის ცენტრალური ფიგურაა ადამიანი, მისი ინტერესები, მისი მოთხოვნილებები, მისი საარსებო საშუალებები, მისი წარსული, აწმყო და მომავალი. მაშასადამე, ცხოვრების მთელი დაწყობილება,

საზოგადოების მთელი ურთიერთობა უნდა ემსახურებოდეს აი ამ ადამიანს და მის მოთხოვნილებათ. მსაჯული ამ შემთხვევაში შეიძლება იყოს მხოლოდ ის; მხოლოდ მას შეუძლია ვაზომოს ამ დაწყებულებათა სიაკვარგე, მათი მიზანშეწონილობა და დანიშნულება.

რაკი ადამიანია საზომი ყველა სოციალური მოვლენის, ნივთის და იდეის, ცხადია ამით აღიარებულია ისიც, რომ ის არის თავისთავის პატრონი და ბატონი, თავის მოქმედების მომფიქრებელი, ხელმძღვანელი და გამტარებელი, თავისი კერძო თუ საერთო საქმეების ამწყობი და გამძღოლი. ეს მის არსებასთან შეკავშირებული, განუყრელი თვისებაა, ეს ასე ვთქვათ, ბუნებრივი მოვლენაა.

მაშასადამე, დემოკრატიის ძირითადი პრინციპია: ადამიანი და მისი სუვერენობა. ის სუვერენია ინდივიდუალურათ თავის კერძო, საოჯახო საქმეებში, სუვერენია კოლექტიურათ, სხვასთან ერთათ, საერთო, საზოგადო საქმეებში.

ყველა ანტიდემოკრატიული მიმდინარეობა, რაგინდ დიდი განსხვავება იყოს მათ შორის, შეერთებულნი არიან აი ამ ძირითადი პრინციპის უარისყოფაში. ისინი არ სცნობენ ადამიანის ამ ბუნებრივ უფლებებს და აღიარებენ აუცილებლობას ერთი ადამიანის პატრონობის და მართველობის, მის დაუკითხავათ და ნებადაურთველათ, მეორის მიერ, არის ეს უკანასკნელი გვირგვინოსანი, ფეოდალი, ბატონი თუ რჩეული პირი თუ პირები. ყველა ეს მიმართულება შეადგენს ერთ ბანაკს, დგანან ერთ საერთო პრინციპიალურ ხაზზე და დავა აქვთ ერთმანერთს შორის მხოლოდ კონკურენციის ნიადაგზედ, ებრძვიან ერთიმეორეს მეტოქის თავიდან მოსაშორებლათ და მარტოთ თავისთავის გასაბატონებლათ.

მონის მფლობელი არ სცნობდა მონის არავეითარ უფლებას, ყმის ბატონი სცნობდა ყმის ზოგ საოჯახო უფლებას. ბურჟუაზია აღიარებს პროლეტართა სუვერენობას მათ კერძო საქმეებში, უარს ყოფს მათ სუვერენობას პოლიტიკურ საქმეებში; ფაშისტები, ბოლშევიკი და მათი მიმყოლი დაჯგუფებანი აღიარებენ მხოლოდ თავის თავის ბატონობას ერზე და ერში. ერთი სიტყვით, იცვლება ბატონობის ხარისხი და ფორმა, იცვლება ბატონის ვინაობა, ხოლო არ იცვლება ბატონობა, პრინციპი სხვისი მართველობისა რჩება. ამ ხაზზე რაიმე კომპრომისი,

რაიმეს დათმობა, როგორც მაგალითათ ანტიდემოკრატიული სოციალიზმის აღიარება, ნიშნავს დემოკრატიის უძლეველ მოწინააღმდეგეებს შიციის შენგრევას, აზროვნების არევას და მოპირდაპირეთა იდეოლოგიისაკენ დაქნებას. საკმარისია ამ მოწინააღმდეგეთა ერთი დებულება იცნოთ, რომ მოხდეს იდეოლოგიის გათიშვა ადამიანისაგან, მისი საზოგადოების ძალა დაყენება, რომლის წინაშე ხალხი ვალდებულია დაიჩოქოს, მას ემსახუროს და თავისი საარსებო ინტერესები მის სამსხვერპლოზე მიიტანოს. იდეალის ადამიანზე ძალა დაყენება, დეე ხალხი დაილუპოს, ოღონდ ჭეშმარიტებამ გაიმარჯვოსო — დამახასიათებელი თვისებაა ყველა სექტის, წინასწარმეტყველის და მხსნელის. ნათქვამია, საკმარისია ეშმაკს ცალი თითი გაუწოდოთ, რომ მთლათ დაგიპყროსო: ერთი ნაბიჯის გადადგმაც კი საკმაოა ამ «მხსნელებისაკენ» რომ სამუდამოთ მათი ტყვე გახდეთ.

ამნაირათ, პოლიტიკაში პირისპირ დგას მხოლოდ ორი ძირითადი პრინციპი, გამომდინარე ორგვარი შეხედულობისაგან კაცობრიობაზე. ამათ შორის არის გამართული საისტორიო ბრძოლა, ბრძოლა მუდმივი, შეუჩერებელი. ეს ორი ბანაკია, რომელთა შორის ხიდი ჩატეხილია. თვითეულ ბანაკში არის აზრთა სხვადასხვაობა და დავა უღაოთ მიჩნეულ ძირითადი პრინციპის პოლიტიკურათ ამუშავების და ჩამოყალიბების გარეშემო. ასეთივე დავაა დემოკრატიის ბანაკში, აქ იწყება ამათ შორის აზრთა განსხვავება.

ადამიანის თავის თავის ბატონობის აღიარება ნიშნავს მისთვის მინიჭებას თავისუფლების ამ ბატონობის ასამუშავებლათ და საქმეში გამოსაჩენათ. მაშასადამე, დემოკრატიის ძირითადი პოლიტიკური პრინციპია თავისუფლება, მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური. მაგრამ თავისუფლების ტენდენციაა შექმნას მოქალაქეთა ნივთიერი უთანასწორობა, გააბატონოს ეკონომიურათ ერთი მეორეზე, ღარიბი გააღარიბოს, მდიდარი გაამდიდროს. ასეთ პირობაში ხალხი აღარ არის დაინტერესებული დემოკრატიის შენახვასა და დაცვაში და მისი სუვერენობა ეცემა. თავისუფლება სპობს დემოკრატიას. ცხადია, დემოკრატიის მიუცილებელი საფუძველია არა ყოველნაირი თავისუფლება, არამედ თავისუფლება განსაზღვრული, რომლის ასპარეზი იფარგლება მოქალაქის და საზოგადოების ინტერესებით. ეს საზღვარია მოქალაქეთა ეკონომიური თანასწორობა, პიროვნების

ნიეთიერი დამოუკიდებლობა, რომლის ჩარჩოში ადამიანი თავისუფლად მოქმედებს. დემოკრატიის პრინციპია თავისუფლება და თანასწორობა. აქედან მძიმე პრობლემა: ამ ორ პრინციპს შეთავსება პოლიტიკაში ისე, რომ მათ ერთიმეორე არ მოსპონ და მით დემოკრატია არ დაანგრეონ, თუ თავისუფლების ტენდენციაა თანასწორობის დანგრევა, თავის მხრით თანასწორობის ტენდენციაა თავისუფლების მოსპობა ან მისი მინიმუმამდე დაყვანა და მთელის, საზოგადოების და მისი მართველობის, მოქალაქეზე გაბატონება. დემოკრატიის ძირითადი პრინციპი ილახება, დემოკრატია ეცემა. კერძო და საზოგადო ინტერესების შეთანხმება, მაშასადამე, არის საგანი ყველა დემოკრატიული უფლებრივი ნორმის. ეს ასე ესმოდათ ძველად დემოკრატიის ყველა კანონმდებელთ და მის საფუძველზე აშენებდენ ხალხურ წყობილებას.

პრიმიტიული დემოკრატია, როგორც უკლასო, შინაგან სოციალურ ბრძოლას მოკლებული, ამ პრობლემას სჭრიდა თავისთავათ, ბუნებრივად. ჩვენამდე მოაღწია მხოლოდ ერთმა წერილობით საბუთმა ასეთი დემოკრატიისა, საიდანაც ნათლად სჩანს მისი სოციალური აგებულება. ეს საბუთია დაბადება, მოსეს ხუთი წიგნი, რომელშიაც თავმოყრილია ებრაელთა დემოკრატიის ძირითადი კანონები. ამ საზოგადოებაში ბატონობდა მალაქა ღმერთი, დაბლა ხალხი, თემებათ დაყოფილი. თემი ირჩევს თავის მეთაურთ, საკითხები წყდება თემის ყრილობაზე. სიმდიდრის მთავარი წყარო მიწა დაყოფილია თემთა შორის, თემში ოჯახთა შორის. ეს თანასწორ ადამიანთა პირველი სახელმწიფო წყობილება აგებულია შესაფერ სოციალურ კანონმდებლობაზე. ათი მცნება უკრძალავს ებრაელს «ისურვოს ცოლი მოყვასისა») მისისა, სახლი მოყვასისა მისისა, ნუცა მიწისა მისისა, ნუცა ხარისა მისისა, ნუცა ვირისა მისისა, ნუცა ქონებისა მისისა». ღმერთი უეხნება მოსეს: «მიწის სამუდამოთ გაყიდვა არ შეიძლება, რამეთუ მიწა ჩემია, თქვენ კი მოსულნი და დაბინავებული ხართ ჩემსას. თუ ძმა შენი გაღარიბდა და გაყიდა თავისი მიწა, მივიდეს მისი უახლოვესი ნათესავი და გამოიყიდოს იგი. და თუ ასეთი ნათესავი არ აღმოჩნდა, იუბილეს წელს მიწა მუქათათ დაუბრუნდეს გამყიდველს». ხოლო

*) მოყვასი თანამემამულე, ებრაელი.

ასეთი ყველას გამათანასწორებელი იუბილეი იმართებოდა 50 წელში ერთხელ. ამ კანონს ექვემდებარებოდა სოფლის შენახვის ბიცი. აკრძალული იყო ებრაელის დამონება ან დაყმობა ვალის გასასტუმრებლათ ასეთ ზომას მიმართავდა, პატრონი ვალდებული იყო მეშვიდე წელს მას ან ყმათ შესული უსასყიდლოთ გაენთავისუფლებია და თან მისი ნამუშევრის ერთი ნაწილი გაეტანებია*).

ამავე სოციალურ გეზს მისდევდა კლასიკური დემოკრატია. მონტესკიო სწერს:

«ძველ რესპუბლიკათა დამაარსებელნი თანასწორათ ყოფდენ მიწას. ამით ხალხი ძლიერდებოდა და მით კარგათ მოწესრიგებული საზოგადოება დგებოდა. ეს ქმნიდა ძლიერ მხედრობასაც, ვინაიდან თვითეულ მოქალაქეს ქონდა თანასწორი ინტერესი და დიდი ინტერესიც დაეცვა სამშობლო»**). როგორც კი ასეთ საზოგადოებაში მიწის მობილიზაცია გაძლიერდებოდა და უმამულო ხალხი მრავლდებოდა, დემოკრატიის გადასარჩენათ ხდებოდა მიწის რეფორმები, დარღვეული მიწათმფლობელობის წონასწორობის აღდგენა (სოლონი, ლიკურგი და სხ.).

ამნაირათ, დემოკრატიის პოლიტიკური პრინციპია თავისუფლება, სოციალური პრინციპია — თანასწორობა; ამათ შორის გამართულია მუდმივი შუღლი და ბრძოლა. დემოკრატიაში რაც უფრო მეტი გავლენა აქვს შეძლებულთ, მით უფრო მეტია თავისუფლება და ნაკლები თანასწორობა; და პირიქით, რაც მეტი გავლენა აქვთ ღარიბ ხალხს, მით უფრო მეტია თანასწორობა და ნაკლები თავისუფლება. პირველი მდგომარეობა ქმნის გარდამავალ საფეხურს ოლიგარქიისაკენ, მონარქიისაკენ და სხვ., მეორე კი ტირანიისაკენ: ყველა ტირანი ხალხისაგან გამოვიდა, დემაგოგიით გაბატონდა. ორივე ამ მდგომარეობას გზას უჭრის თავისუფლების და თანასწორობის შენახებულათ შეთვისება და მკვიდრი პოლიტიკური წესებით დამაგრება. ამ წესების შემუშავება და შენახვა შეუძლია მხოლოდ დემოკრატიას. ე. ი. დემოკრატიის არსებობა მათი არსებობის წინასწარი პირობაა. ჯერ დემოკრატია, შემდეგ თავისუფლება და თანასწორობა. მაშასადამე, დემოკრატიის დამახასიათებელი ატრიბუტი ეს ორი დებულება არ არის.

*) მოსკეს კანონები, თავი 3, 5, 14, 15; ლევითის წიგნი თავი 25.

**) «რომაელთა აღორძინება და დაცემა».

და მართლაც, თავისუფლება შეიძლება იყოს დემოკრატიის გარეშეც. ლიბერალების რეჟიმი თავისუფლების რეჟიმის ვეა თანასწორობა. დესპოტიაში ყველა თანასწორი უფლებებით; საბჭოთა ქვეყანაში მთელი ხალხი ყოველ მხრივ განაბრებულია სილატაკეში და მორჩილებაში. ცხადია, მხოლოდ თვით დემოკრატიის მიერ დამყარებული თავისუფლება და თანასწორობა შეიძლება იყოს ხალხური, დიდი უმრავლესობის ინტერესების და აზრების გამომხატველი. ხოლო დემოკრატია არსებობს იქ, სადაც თვითეული მოქალაქე არის ერთ და იმავე დროს სუვერენი და ქვეშევრდომი, ბრძანებელი და ბრძანების ამსრულებელი. ის, როგორც სუვერენი, კანონმდებელია, აღმასრულებელია, მოსამართლეა; როგორც ქვეშევრდომი — კანონის მორჩილია, განჩინების და სასჯელის მიმღებია. სადაც ასეთი წყობილება არსებობს, იქ თავისუფლების და თანასწორობის საკითხი დებულობს ხალხურ ხასიათს. აქ თავისუფლება არ ნიშნავს მოქალაქის უფლებას — აკეთოს რაც მოეპრიანება. არც თანასწორობა ნიშნავს მოქალაქის ქონებრივი უფლების აყრას და ძალით, მექანიკურათ, მათ გათანაბრებას. ეს იქნებოდა არა დემოკრატიზმი, არამედ ბოლშევიზმი. ანტიდემოკრატიულ ქვეყანაში თავისუფლების შეკვეცა წარმოებს მუდამ ხალხის საწინააღმდეგოთ, დემოკრატიაში კი — ხალხის სასარგებლოთ. დემოკრატიული ათინის კანონმდებლობით აკრძალული იყო თავსდასხმა ორ უზენაესობაზე: მაღლა ღმერთზე და დაბლა დემოკრატიულ წყობილებაზე.

მოქალაქის თავისუფლების შეზღუდვა ეკონომიურ და პოლიტიკურ სფეროში ხალხის სუვერენობის გადასარჩენათ და უზრუნველსაყოფათ დემოკრატიის არსებითი პოლიტიკაა. დემოკრატიის მიუცილებელი ატრიბუტი თავისუფლებაა, მარა არა იმდენი რომ მან შესჭამოს მშობელი დედა.

დემოკრატიაში ყველა პიროვნებას უნდა ქონდეს თავისუფალი გასაქანი დაიცვას თავისი მრავალფეროვანი ინტერესები, აწარმოვოს თავისი საქმეები თავის შეხედულობისამებრ, მაგრამ ეს გასაქანი არ უნდა შორდებოდეს იმ საზღვარს, რომლის იქით იწყება პოლიტიკური საზოგადოების დანგრევა კერძო პირთა მიერ. მიუღებელია მოშლა მთელის მიერ კერძოსი, კერძოს მიერ მთელის. ამათ შორის საზღვარის გაღება და დაცვა არის საგანი დემოკრატიის ორგანოების.

3. დემოკრატიის ორგანოები

მოქალაქე არის საზოგადო საქმეებში სუვერენი, მაგრამ არა ინდივიდუალურათ, მის-მისდა, არამედ სხვა მოქალაქეებთან ერთათ, როგორც წევრი მთელი საზოგადოების. ის ახორციელებს თავის სუვერენობას კოლექტიურათ, ქვეშევრდომობას ინდივიდუალურათ. მაშასადამე, დემოკრატიის მთავარი ორგანოა მოქალაქეთა მთელი კრებული, სუვერენია ადამიანთა კოლექტივი. ეს კოლექტივი არის სხვადასხვა სახის, ზომის და დანიშნულების. ის ყოველგან, სოფელში, ქალაქში თუ სახელმწიფოში, ერთი და იმავე პრინციპის მატარებელია — განავოს თვითონ თავისი საქმეები.

ხალხი და ერი ერთმანეთს არ ფარავენ. ერი არის კრებული ყველა კლასთა და წრეთა, ხალხი კი კრებული ერთი მეორის მსგავსი კლასების და წრეების ადამიანებისა. ეს მსგავსება არ არის ერთიგვივობა, თანაბრობა, ნივთიერი და სულიერი თანასწორობა. ცდა მისი ამ ვზაზე გადაყვანის, ხალხის ერთფეროვან ერთეულათ გარდაქმნის სავსებით ეწინააღმდეგება დემოკრატიის ძირითად დებულებას, ადამიანის ცნობას ისე როგორც ის ბუნებრივათ ბოძებულია და საზოგადოებრივათ განვითარებულია. საბოლოათ, ერში არის ორი კლასი: დიდი შეძლების და პატარა შეძლების, რომელთა შორის სოციალური ხაზი ღრმათ გავლებულია, ორ ბანაკათ ჩამოყალიბებულია. დემოკრატია ერში ნიშნავს ხალხის, ე. ი. პატარა შეძლების კლასების პოლიტიკურ ბატონობას; არა-დემოკრატია, რა სახისაც უნდა იყოს ის, ნიშნავს დიდი შეძლების კლასების, ე. ი. ხალხზე მაღლა მდგომი წრეების პოლიტიკურათ ბატონობას. ამ საერთო კანონს ვერ აშორდა საბჭოთა წყობილებაც, სადაც პარტია — სუვერენი აღჭურვილია დანარჩენ მცხოვრებთან შედარებით ყველა ქონებრივი პრივილეგიებით. უმცირესობას არ შეუძლია შეინარჩუნოს ძალაუფლება თუ ის ქონებრივათ დამოკიდებულია უმრავლესობაზე. თუ ხალხი სტიქიურათ მიიღტვის დემოკრატიისაკენ, შეძლებული და პრივილეგიური წრეები ასეთივე სტიქიურათ მიიღტვიან ანტიდემოკრატიული წყობილებისაკენ. ამათი ამ ბრძოლაში დამარცხება, მათი დემოკრატიაში ჩაჭერა მათთვის დიდი უბედურობაა და ცდილობენ პირველ შემთხვევისთანავე მას თავი დააღწიონ, ძველი პრივილეგიური მდგომა-

რეობა აღიდგინონ. მათი მთავარი პოლიტიკური მოთხოვნაა დემოკრატიაში თავისუფლება, რაც შეიძლება სუფულება, რომ ამით ეკონომიურათ და პოლიტიკურათ ხალხი დასჯაბნონ და მისი ბატონობა დაანგრინონ. დემოკრატის ორგანობის საგანია თავისთავი დაიცვას მათ თავდასხმისაგან, ე. ი. ალაგმოს მათი თავისუფლება ხალხის სასარგებლოთ. რაკი დემოკრატის მთავარი ორგანოა ხალხი — სუვერენი, მას თავისი უზენაესობის გამოხატვა შეუძლია მხოლოდ ერთი გზით — რიცხვით, უმრავლესობის გადაწყვეტილებით.

ძალაუფლების სათავეა უმრავლესობა. ვინაიდან ძალაუფლება არის ერთი, მთლიანი, განუყოფელი მართველობა, ცხადია მისი ჩამორიგება, სხვადასხვა მოპირდაპირე ჯგუფებისათვის დანაწილება ნიშნავს მის დამბლას, დაუძღურებას. დესპოტიაში მართველობის დამბლა ხალხის სასარგებლოა, დემოკრატიაში კი საზარალო. ძალაუფლება ვერ ამუშავდება სხვადასხვა ერთიმეორის მოპირდაპირე ხაზზე. ის ავია თუ კარგია, ერთ პრინციპს, მთლიან უფლებას წარმოადგენს. როცა ხალხი — სუვერენი ჩაყენებულია ისეთ მდგომარეობაში რომ ის არ იძლევა გარკვეულ უმრავლესობას, მისი აზრი და სურვილი ნაწილდება მრავალ სხვადასხვა მიმდინარეობათა შორის, რომელთაგან არც ერთი არ ხატავს სუვერენის ნებისყოფას. ცხადია ამ ნიადაგზე აგებული მართველობა უძღური და უნებისყოფო იქნება. ამიტომ პროპორციონალური საარჩევნო სისტემა, ხელისუფლების პროპორციონალურათ დარიგება ეწინააღმდეგება დემოკრატის პრინციპებს და ინტერესებს. ის ჩინებულია აზრის გამოსარკვევათ, მაგ., პარტიაში და მის მიხედვით შინაგანი კომპრომისის დამყარება. მაგრამ კომპრომისი მეზრძოლ კლასთა შორის, ხელისუფლების სფეროში, დაუშვებელია. რა სჯობია: გლახა უმრავლესობის მართველობა თუ მისი პარალიჩი? დემოკრატიაში უჭველია უპირატესობა ეკუთვნის პირველს; აქ დემოკრატის სათავე, მისი მთავარი ორგანო — ხალხის სუვერენობა — შენახულია და თუ ის დღე კონკრეტულ პოლიტიკაში ცდება, ხვალ გამოსწორდება. მეორე შემთხვევაში კი იშლება თვით დედა-ბოძი, ხალხი გულს იცრუებს თვით დემოკრატიაზე, მის შესაძლებლობაზე და უმზადებს ნიადაგს თავის მტრებს. დემოკრატია იღუპება. ამის მაგალითია გერმანია. პროპორციამ შექმნა დუხჭირი საპარლამენტო კოალიცია, კოალი-

ციამ პოლიტიკური უძღურება, უძღურებამ ანტიდემოკრატიული უმრავლესობის შეყენება, უკანასკნელმა ბრიუნინგის ტატურა, პარლამენტის ალაგას ორდონანსები და ასე დაბლა დაბლა ჩამოიჩოჩება ფონ პაპენამდე. დემოკრატიის ორგანოა მოქალაქეთა უმრავლესობა. აქედან წარმომდგარი ხელისუფლება არის მომქმედი, მჭრელი, მებრძოლი; ერთ ადგილზე ტკეპნა, გაურკვეველობა და უთავბოლოება გამოირიცხულია. მსაჯული და რეგულიატორია ხალხი.

აქ ისმება ერთი მძიმე საკითხი: როგორ შეიძლება დემოკრატიის დაცვა თვით ხალხის — სუვერენის თავსდასხმისაგან. გათიშვა დემოკრატიის და ხალხის სშირათ მომხდარა და ხდება დღესაც, ჩვენ თვალწინ. ხალხის ბუნებრივი, სტიქიური დემოკრატია თავისთავათ არ ფარავს პოლიტიკურ დემოკრატიას, მის წყობილებას და სისტემას. სტიქიური დემოკრატია საფუძველია შესაფერი უფლებრივი ზედშენობის. მათი გარღვევა ხდება ყოველთვის როცა მათ შორის არ არის დაცული მჭიდრო კავშირი. ე. ი. მათი შეუსაბამო ურთიერთობა, ხალხურ საფუძველზე არახალხური პოლიტიკური შენობის აგება არღვევს დემოკრატიას. პოლიტიკური დემოკრატიის დაშორება ხალხის რეალურ ინტერესებისაგან, მის საარსებო პირობებისაგან და მისი გადაქცევა იარაღათ ხალხის მტრებისა — დემოკრატიის დანგრევის წინამორბედი. ამის მაღამოთ წამოყენებულია იდეური მომენტი, ვითომ სტიქიური და პოლიტიკური დემოკრატიის გადაჯაჭვა შეიძლებოდეს პროპაგანდა-აგიტაციით, პარტიული ორგანიზაციებით და დისციპლინით. რასაკვირველია, ეს ყველაფერი საჭიროა, აუცილებელია, მაგრამ გადაჭრელი ფაქტორი ის არ არის. ვინაიდან ხალხის შეგნება და აზროვნება დამოკიდებულია მის მდგომარეობაზე, მთავარია, მაშასადამე, აზროვნების დამაგრება მდგომარეობის შეცვლით. დემოკრატია, რომელიც არ ახდენს მუდმივად, შეუჩერებლად ამ ცვლილებას ხალხის სასარგებლოთ, განწირულია, ვერავითარი ქადაგება მას ვერ უშველის. ეს ნიშნავს მხოლოდ იმას, რომ ხალხის ბუნებრივ დემოკრატიობამ ვერ იპოვა თავისი შესაფერი პოლიტიკური გამოხატულება.

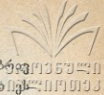
დემოკრატიის მთავარი ორგანოა, როგორც ვთქვით, ხალხი — სუვერენი. მისი ამუშავება ხდება შესაფერ ფორმებში. ეს ფორმები დამოკიდებულია ერის კულტურულ, ისტორიულ

და პოლიტიკურ მდგომარეობაზე. ეს უკანასკნელი ცვლადები ერთ-ერთი ქვეყნიდან მეორემდე, ყველა ხალხი თავისებურად იმდენად ცხოვრების გზას. მისი კონსტიტუცია უნდა ეგუებოდეს აი ამ გზას, მის სოციალურ სტრუქტურას, მის წარსულს და აწმყოს. მონარქიული ტრადიციების ქვეყანაში პრეზიდენტის არჩევა პლებისციტური გზით არ შეეფერება დემოკრატიის ინტერესებს, ეს უკვე ჩანასახია მონარქიზმის და ბონაპარტიზმის. თვით პროცესი არჩევისა არ ქმნის დემოკრატიას; საჭიროა ამ არჩევის ჩამოსხმა ისეთ ფორმებში, რომ ის არ გახდეს ანტიდემოკრატიული ხელისუფლების კვარცხლბეკი. იმ ფორმების დაუცველობა ბადებს ამ საოცარ მოვლენას, რომ ჰინდენბურგი სრულიად კანონიერათ აუქმებს დღეს დემოკრატიას. გერმანიის დემოკრატიული კონსტიტუცია გაქვინთილია მონარქისტული სულით, ის არ შეეფერება ერის კონკრეტულ პოლიტიკურ მდგომარეობას.

რაც უფრო ხალხის სუვერენობა იხატება სახალხო ფორმებში, რაც უფრო მრავალფეროვანი და მრავალმხრივია ამ სუვერენობის განხორციელება, რაც უფრო უშუალოთ იღებს ის მონაწილეობას კანონის გამოცემაში, ასრულებაში და სამართალში, მით უფრო დაახლოვებულია პოლიტიკური დემოკრატია სტიქიურ დემოკრატიასთან, მით ნაკლები ზღუდეებია მათ შორის. კონკრეტიულათ რომ ვთქვათ, დღევანდელ დემოკრატიულ ერთა შორის, ყველაზე მეტი სუვერენია შვეიცარიის ხალხი, ყველაზე ნაკლები საფრანგეთის. ეს აიხსნება იმ გარემოებით, რომ შვეიცარიის დემოკრატია განვითარდა მისი პრიმიტიული დემოკრატიისაგან და გამოიყოლია მისი დადებითი თვისებები; საფრანგეთის კი აღორძინდა ბურჟუაზიული ლიბერალიზმისაგან და თან გამოიყოლია მისი ყველა უარყოფითი მხარეები. იქ დემოკრატიას და ხალხს შორის მცირე მანძილია, აქ კი გრძელი ხიდია, ხალხისაგან ისე დაშორებულია, რომ ამას წინეთ ვიღაც ავანტიურისტ ბულანჟემ კინალამ დაანგრია. დემოკრატია მკვიდრია იმდენათ, რამდენათ ხალხს და ხელისუფლებას შორის ნაკლები საფეხურია. ცხადია, დემოკრატიის საფრთხე მოდის არა ხალხისაგან, არამედ ხალხის და დემოკრატიის უფლებრივათ დაშორებისაგან არახალხური პოლიტიკური წყობილებისაგან.

პოლიტიკური დემოკრატიის დაყვანა ბუნებრივ დემოკრატი-

ამდე, მათ შორის გზის შემოკლება, იძლევა მთავარ უფლებებზე გარანტიას ხალხის სუვერენობისას. ძველ დემოკრატიაში იქნებოდა პირობა იყო დაცული სავსებით, მხოლოდ ის იფარგლებოდა მცხოვრებთა უმცირესობით; დიდი უმრავლესობა, პოლიტიკურ უფლებას მოკლებული, აღარ იყო დაინტერესებული დემოკრატის შენახვაში და ამით ხელს უწყობდა მის დაქცევას. დღეს ეს ნაკლი აცილებულია, მაგრამ მისი ღირსება უარყოფილია, რაც ბოლოს და ბოლოს იმავე შედეგს იძლევა — ხალხის გულგრილობას დემოკრატის სვებედისადმი. თანამედროვე დემოკრატის წარმომადგენლობითი ფორმა დღეს აუცილებელია. მაგრამ ის არ არის არც იდეალური, არც სამიღვამისი. წარმომადგენლობითი სისტემა ღვიძლი შვილია ბურჟუაზიული პერიოდის და გათავდება ამ პერიოდის გათავებასთან ერთად. სოციალისტური პოლიტიკური საზოგადოება უეჭველია იქნება კრებული პატარა თვითმართველი ერთეულების, სადაც მთელი ერის დელეგაცია შეიყრება მხოლოდ ზოგი საერთო საკითხების მოსაგვარებლათ, დაახლოვებით იმ ფორმის და სახის, რომელიც გამოიმუშავა საფრანგეთის კომუნამ 1871 წ. მაშასადამე, წარმომადგენლობითი სისტემა ბურჟუაზიის გამოგონებაა, ხოლო დემოკრატის საქმეა მისი შეკეთება და მისთვის თანდათან ხალხური ფორმის მიცემა.

ყველა დემოკრატია ძველათ ემსახურებოდა ხალხის — სუვერენის ინტერესებს და ებრძოდა შეძლებულთა ბატონობას. უკანასკნელნი მიზანს აღწევდენ არა დემოკრატის ფარგლებში, არამედ მისი დაქცევით და მის ალაგას ოლიგარხიის ან ტირანიის შემოღებით. აქ მუდამ იყო დაპირდაპირებული ორი ბანაკი: ხალხის და მდიდრების. უკანასკნელთა კლასმა ვერასოდეს ვერ შესძლო დემოკრატია ხანგრძლივად თავის ინტერესების ორგანოდ გაეხადა, თავის სამსახურში ჩაეყენებია. ოლიგარხიული დემოკრატია დიდ სიბრძევით და შეუძლებლათ იყო ცნობილი. აი ეს პოლიტიკური სეკრეტი აღმოაჩინა ბურჟუაზიამ, მან პირველათ გახადა დემოკრატია შეძლებულთა ძლიერების გზათ და ხიდათ. იშვა ბურჟუაზიული დემოკრატია. ამ მსოფლიო მოვლენამ დაასვა წაუშლელი დაღი თანამედროვე დემოკრატის, აუბნია გზა-კვალი ხალხის სუვერენობას, მისცა მას ანტიხალხური ფორმები.

ხალხის სუვერენიტეტის საკვებით ხალხის განუყოფელ კლასების სასარგებლოთ ამუშავება ჩვენი დროის მოვლენას ამიტომ დემოკრატიის ძირითადი პრინციპები პოულობენ თავის პოლიტიკურ გამოხატულებას ამ გაბატონებულ კლასების იურიდიულ ფორმებში. ერის უმრავლესობის ფორმალური ბატონობა ხდება უმცირესობის ფაქტიურ ბატონობათ; და რადგანაც ამ უმცირესობას დღეს ეწოდება ბურჟუაზია — დემოკრატიაც ხდება ბურჟუაზიული. ის, მსგავსათ ოლიგარხიული დემოკრატიისა, თან ატარებს შინაგან შეურიგებლობას. დემოკრატია ან უნდა იყოს ხალხური ან სრულებით არ უნდა იყოს. ნამდვილათ კი ის არის და არც არის, ხალხი ერთდამიპვე დროს ბატონობს და არც ბატონობს, პოლიტიკური ფორმა და სოციალური შინაარსი ერთმანეთის მუდმივ წინააღმდეგობაშია. ერის სათავანიდან მომდინარეობს წმინდა წყალი, მაგრამ შემდეგ გზადაგზა ის იმღვრევა და ბოლოს საკვებით წუმპეთ ხდება. აი ამ ამღვრევას, ხალხის ინტერესების გამრუდებას, წაშლას და მის ალაგას შეძლებულთა ინტერესების წამოყენებას ემსახურება მთელი თანამედროვე ფორმები დემოკრატიული წყობილებისა. და რაც უფრო გასაკვირალია, ეს ფორმები არ იწვევენ უკმაყოფილებას, ბრძოლას, სხვა ფორმების დაპირდაპირებას. პირიქით, ისინი უდაოთ მიღებულია დამორჩილებულთა კლასების მიერ და მხოლოდ ცდილობენ მათ თავის სასარგებლოთ გამოყენებას. ეს ნიშნავს იმას, რომ ბურჟუაზიამ დაიმორჩილა არა-ბურჟუაზიული კლასები იდეოლოგიურათ და მიადებია თავისი კონცეპცია დემოკრატიაზე; მან დაიმორჩილა პირველ ყოვლისა წვრილი ბურჟუაზია და შეიტანა არეგ-ღარევა პროლეტარიატში.

დღევანდელი დემოკრატიული მსოფლმხედველობა მოდის ბურჟუაზიიდან და ეფინება მთელ საზოგადოებას. მის ეკონომიურ და პოლიტიკურ ბატონობას ერთვის იდეოლოგიური ბატონობა. კლასიკურ დემოკრატიაში ხშირად ხდებოდა ისეთი ძირითადი რეფორმები, რომელიც არყვედა შეძლებულთა ნივთიერ უპირატესობას. თანამედროვე დემოკრატიაში არ მომხდარა არასოდეს ისეთი რეფორმა, რომელიც არყვედეს ბურჟუ-

აზიის უპირატესობას. მისი ბრძანებლობა სრული, ყოველ-
მხრივია.

დემოკრატიის დედა-ბოძი — ხალხის სუვერენიტეტის
სოდეს არ ყოფილა ბურჟუაზიის მოძღვრება. სამაგიეროთ მე-
ორე მისი ატრიბუტი — თავისუფლება შუდამ ეწერა ბურჟუაზი-
ის დროშაზე. ამ დროშის ქვეშ ებრძოდა ის საუკუნეთა განმავ-
ლობაში ფეოდალებს, მეფეთა თვითმპყრობელობას და გამოვი-
და გამარჯვებული დიდი რევოლუციის საშვალებით. დამფუძ-
ნებელი კრება გახდა იარაღი მისი პოლიტიკური და იდეური
გამარჯვების. აქ გაიშალა ფართე მასშტაბით მისი მიმართუ-
ლება: სრული თავისუფლება ეკონომიურ სფეროში (Laisser
fair), თავისუფლება საზღვარ დადებული ცენზიანი კონსტიტუ-
ციით პოლიტიკურ სფეროში — აი მისი დროშა; თავისუფლე-
ბის ამ ოლიგარხიულ კონცეპციას თავიდანვე დაუპირდაპირდა
მისი ხალხური კავება. ჯერ კიდევ რევოლუციამდე რუსო სწერ-
და თანასწორობაზე:

«რაც შეეხება სამდიდრეს, არც ერთი მოქალაქე არ უნდა
იყოს იმდენათ მდიდარი რომ შეეძლოს სხვისი შეყიდვა და
არავინ ისე დარბი, რომ იძულებული იყოს სხვას მიეყიდოს»^{*}).

ეს შეხედულება დაუპირდაპირა რობესპიერმა დამფუძნებელ
კრებაში ბურჟუაზიის ლიბერალურ პრინციპებს. მან 5 აპრი-
ლის კრებაზე (1791 წ.) განაცხადა:

«შემდეგის ნამეტანი უთანასწორობა არის მიზეზი პოლი-
ტიკური უთანასწორობის და თავისუფლების მოსპობის. კანონი
მუდამ უნდა ცდალობდეს შეამციროს ეს უთანასწორობა, რა-
იცა ზოგისათვის არის იარაღი სიამაფის, ვნებების და ხშირად
დანაშაულობის. დიდი სიმდიდრე რყვნის მის პატრონს და მის
შემშურეთ... მაშ, თქვენ არაფერი არ გავიკეთებიათ საზოგადო-
ების ბედნიერებისათვის თუ ყველა თქვენი კანონები, ყველა
თქვენი დაწესებულებები არ მუშაობენ შემდეგის ამ ნამეტანი
უთანასწორობის წინააღმდეგ». ორი დეკემბრის სხდომაზე ის
შეებრძოლა ვაჭრობის თავისუფლების თეორიას.

«უპირველესი სოციალური კანონია ის, რომელიც უზრუნ-
ველყოფს საზოგადოების თვითეული წევრის საარსებო საშვა-
ლებებს, ყველა სხვა კანონი ამას ექვემდებარება. საკუთრება

* Contrat social.

დაწესდა აი ამ კანონის გასამაგრებლათ... გადასაჭრელია ძირითადი პრობლემა: უზრუნველყოფის საზოგადოების წევრს მიწის ნაყოფის მოხმარა, რაც მიუცილებელია მისი ბოზისათვის, მესაკუთრეს ანუ მიწის მუშაკს ფასი მისი ნამუშეირის, ხოლო რაც ამას გადარჩება გადაეცეს თავისუფალ ვაჭრობას. მე ვსპობ არა ვაჭრობას, არამედ მონოპოლიის ყაჩაღობას. მე მათ ვსჯი იმით, რომ ვაიძულებ დაანებონ ცხოვრება თავისავე მოძმეთ... კანონმდებელი ადამიანთ უდიდეს სამსახურს გაუწევს იმით, რომ აიძულებს მათ იყვენ პატიოსანი».

ერთი სიტყვით, ბურჟუაზიულ ლიბერალიზმს თავიდანვე ებრძოდა სახალხო დემოკრატიული იდეოლოგია და ითხოვდა თავისუფლების დაყენებას თანასწორობის სამსახურში. იაკობინელების შინაური პოლიტიკა ამ დოქტრინაზე იყო აგებული. მათი დამარცხება გზას უკაფავს ბურჟუაზიის დროშას. მაგრამ ნაპალეონის დიქტატურა ამ გზას ახშობს და საზოგადოებაზე აბატონებს ხმაღს. მხოლოდ ლუი ფილიპეს ეპოქა ქმნის ბურჟუაზიის ეკონომიურ და პოლიტიკურ ტრიუმფს, რასაც ბოლოს უღებს თებერვლის რევოლიუცია. თავისუფლების ორგვარი გაგება აქაც ერთმანეთს ეჯახება, იწყება ცდა შრომის ორგანიზაციისა, რაც თავდება ივნისის აჯანყებით. მაგრამ ბურჟუაზიის გამარჯვება ხანმოკლე ჩნდება, ნაპალეონ III იმორჩილებს ყველა კლასს თანასწორობით. 1871 წ. მეორდება იგივე ორი მიმდინარეობის შეჯახება. გამარჯვებულ ბურჟუაზიას ეპირდაპირება კომუნა, თავისი საკუთარი სოციალური და პოლიტიკური კონცეპციით.

ყველა დემოკრატიული კლასები და მათი იდეოლოგები ამ ხანგრძლივ ისტორიულ ბრძოლაში დარწმუნებულნი იყვენ, რომ დემოკრატიული წყობილება ნიშნავს შეძლებულ კლასების ბატონობის დაცემას და ხალხის ეკონომიურ და პოლიტიკურ უადრესობას. დემოკრატია ყოველგან და ყოველთვის ეპირდაპირება ლიბერალიზმს, დემოკრატის ბატონობა ბურჟუაზიის ბატონობას. დაბოლოს, მოხდა მოულოდნელი ამბავი: ერთ და იმავე დროს იმარჯვეს ბურჟუაზიაც და დემოკრატიაც! ბურჟუაზია დემოკრატდება, დემოკრატია ბურჟუაზდება. რანაირათ? ან ბურჟუაზიას უნდა დაეკარგა თავისი კლასიური ხასიათი, ან დემოკრატია თავისი ხალხური შინაარსი. სხვანაირათ ამ ორი მოწინააღმდეგე მიმდინარეობის შედეგება შეუძლებელი იქნე-

ბოდა. მოხდა, რასაკვირველია, მეორე პროცესი. დემოკრატიამ მიიღო ბურჟუაზიული ფორმა და შინაარსი. ხალხი გაირიყა; დემოკრატია მისთვის მოწინააღმდეგე ბანაკიდან აღმოცენებული მცენარეა, რასაც მასთან არ აქვს ორგანიული კავშირი.

ამნაირათ, დემოკრატიის გამარჯვება ყოველგან ხდება მისი ხალხური სულიკვეთების დაკარგვით და ბურჟუაზიულის მიღებით. ამიტომ ბურჟუაზია დემოკრატიას ღალატობს მაშინვე, როგორც კი ეს უკანასკნელი დებულობს ხალხურ შინაარსს და, მაშასადამე, მას თავისი ბატონობის იარაღათ არ ადგება. გერმანიის ბურჟუაზია სწორედ ამ ზიზეზით გადაუდგა დემოკრატიულ რესპუბლიკას, სადაც პროლეტარულ დემოკრატიამ დაიპყრო რამდენიმე პოზიცია და ცდილობდა ბურჟუაზიულ რესპუბლიკას სახალხი რესპუბლიკათ გადაქცევას. მისი პოლიტიკური ზომიერება, წარმოებული ბურჟუაზიის დემოკრატიასთან შესარიგებლათ და მით ვეიმარის რეჟიმის გასამაგრებლათ, გათავდა დამარცხებით. დემოკრატია შეიძლება იყოს ან ბურჟუაზიული ან ხალხური, შუათანა გზა გამორიცხულია. მაშასადამე, გერმანიის დემოკრატიის საბოლოოთ დამკვიდრება შეიძლებოდა არა ზომიერებით, არამედ რადიკალიზმით, რევოლუციის ხანაში რევოლიუციური გზით სახალხო რესპუბლიკის დამყარებით. საზოგადოთ, დემოკრატიული წყობილების შემოღება და დამაგრება უფრო ადვილია ჩამორჩენილ, აგრარიულ ქვეყანაში, ვინემ სამრეწველოში. იქ საკმარისია მიწათმფლობელთა კლასის დარღვევა, რომ ხალხმა დემოკრატიაში ამოყოს თავი. აქ საჭიროა მთელი თანამედროვე სოციალური ურთიერთობის შერყევა, სხვილი ბურჟუაზიის დაშლა, მთავარი ეკონომიური დარგების ხალხის საკუთრებათ გამოცხადება, მთელი ეკონომიური ევოლიუციის ახალ რელსებზე გადაყვანა, რომ დემოკრატია საბოლოოთ დამაგრდეს. ეს იქნება დემოკრატია ხალხური, ძლიერი, შეურყეველი.

ერის დაწერილი კონსტიტუცია აღბეჭდავს მის დაუწერელ, მატერიალურ კონსტიტუციას. მათ შორის აღორძინებული შეუსაბამობა იხსნება უკანასკნელის გამარჯვებით პირველზე. ნივთიერი საფუძველი ითხოვს მის შესაფერ პოლიტიკურ ზედშენობას. ისტორიის მოტყუება სიტყვიერებით, პროპაგანდა ავტაცით შეუძლებელია.

ბურჟუაზიული დემოკრატიის კლასიკური ქვეყანაა საფრან-

გეთი. ე. ი. აქ მოხდა ყველაზე უფრო დაშორება დემოკრატი-
ისა ხალხისაგან და ბურჟუაზიისა თავისი კლასიური პოლიტი-
კური დოქტრინისაგან. გამოჩნდა რომ ეს საშიშარი დემოკრა-
ტია არც ისე საშიშარი ყოფილა გაბატონებულთათვის, რომ-
ლის მოთვინიერება, მოშინაურება, ყველა რევოლუციური და
ხალხური კბილების ამოგლეჯა და სალონებში გამოსაჩენათ
ახალი ფერ-უმარილის შეცხება შესაძლებელია. აი ამ პირფა-
რემის როლი იტვირთა წვრილბურჟუაზიამ. ის დაემორჩილა
რა ბურჟუაზიულ სოციალურ იდეოლოგიას, დაიმორჩილა ის
პოლიტიკურათ. მან შესძლო უკანასკნელი 40-50 წ. განმავლო-
ბაში საფრანგეთის სოფელში შეერყია კლერიკალური, ბონა-
პარტისტული და მონარქიული ტრადიცია, გამოეყვანა გლეხი
სამოქალაქო ასპარეზზე, განეშორებია ეკლესია სახელმწიფოსა-
გან, აემუშავებია მოქალაქეთა თავისუფლების დასაცავათ და
გასატარებლათ პოლიციის აპარატები, მიეცა მუნიციპალიტე-
ტებისათვის დამოუკიდებლობა და ასპარეზი — საერთოთ იმუ-
შავა პოლიტიკური უფლებების ხალხისთვის შესარჩენათ და
გასაფართოვებლათ. სამაგიეროთ სოციალურ ასპარეზზე ის ვერ
გაშორდა ბურჟუაზიის მოძღვრებას. ამ სფეროში მთელი მისი
იდეოლოგია იხატება ჟორესის უკვდავი დახასიათებით: კაპი-
ტალიზმის ბატონობა მათრახს ქვეშ. ხოლო ამ ძირითად დე-
ბულებას თავისი ლოლიკა აქვს; კაპიტალიზმის ელდორადო
გახდა სწორეთ მესამე რესპუბლიკა. თავისთავად ცხადია, რომ
ამ წყობ. ლებაში ფრთა გაშლილი და აღორძინებული გაბატო-
ნებული კლასი იქნება რესპუბლიკის და დემოკრატიის მომხრე,
სანამ... სანამ ეს დემოკრატია მას ემსახურება რასაკვირველია.
გერმანიის შინაგანი მდგომარეობა აქ ჯერ არ დამდგარა.

წვრილ ბურჟუაზიულ რადიკალიზმს ერთი დიდი სამსახუ-
რი მიუძღვის — მან გაბეკნა გზა სოციალური დემოკრატიისათ-
ვის. მას უკან მისდევს პროლეტარიატის ლაშქარი და მის მიერ
დაპყრობილ რაიონებს იპყრობს. ეს ერთი პოლიტიკური რგო-
ლია: კონსერვატიულ ბურჟუაზიას ამარცხებს რადიკალური,
რადიკალურს პროლეტარიატი. რადიკალიზმი მომწყვდებულია
ორ გრდემლს შორის, მას ურტყამენ მარჯვნივ და მარცხნივ,
მაგრამ იმყოფება განსაკუთრებულ პრივილეგიურ მდგომარე-
ობაში; ორივე მოწინააღმდეგე ეპყრობა ლმობიერათ, ურტყამენ
რბილათ, ისე რომ მართლა არ წაიქცეს და ორი უკიდურესი

ბანაკი არ დარჩეს პირისპირ, უშუალოდ. ამიტომ ხალხი სუ-
ვერენი, რომელსაც 4 წელში ერთხელ ეკითხებიან პოლიტიკურ
აზრს, ვედარც კი არჩევს რა განსხვავებაა ყველა ამ დემოკრატიულ
თა შორის, უმრავლესობას არიგებს ხან მარჯვნივ, ხან ცენტრ-
ში, ხოლო ცოტაოდენ ნამცეცებს გადაისვრის მარცხნივაც. და-
იწყო პოლიტიკური წაჯექ-უკუჯექობა, კონსერვატიული ბურ-
ჟუაზიის მართველობას მოსდევს რადიკალური მართველობა,
უკან-სკნელს ისევ პირველი და ასე ერთი მეორეს სცვლიან პე-
რიოდულად. ხოლო ინგლისში, ბელგიაში და სკანდინავიის
ქვეყნებში ამ პარლამენტარულ თამაშში შევიდა პროლეტარუ-
ლი დემოკრატიაც. ხდება უკანასკნელის ჩატყუება ბურჟუაზი-
ული მართველობის სისტემაში, მისთვის, მსგავსათ რადიკალე-
ბისა, ამოგლეჯა ხალხური კბილების და «რიგიან» საზოგადო-
ებათ გადანათვლა. ხალხი ვედარ არჩევს მათ შორის დიდ განს-
ხვავებას და აქეთ-იქით ეხეთქება; წაჯექ-უკუჯექობა გრძელ-
დება მთელი ერის მასშტაბით. ბურჟუაზიული დემოკრატია გა-
კოტრებულია. ეს დღეს ისე თვალსაჩინოა, რომ ყველა მიმართუ-
ლება ეძებს ახალ გამოსავალს, ამდენხანს არსებული პოლიტი-
კური გეზის გადატეხას და საზოგადოების ახალ რელსებზე შე-
ყენებას. და თუ ამას თავის დროზე პროლეტარული დემოკრატია
ვერ მოახდენს, მემარჯვენენი მას დაასწრებენ და ამ გადატეხას
მოახდენენ ისტორიის ჩარხის უკან დასაქანებლად.

5. პროლეტარული დემოკრატია

ხალხის ნაწილთა შორის ყველაზე უფრო დემოკრატიული
ნაწილია პროლეტარიატი. მათ შორის საერთოა მათი სოციალუ-
რი მდგომარეობა, ყველა ერთად საგანია შეძლებულთა ექს-
პლუატაციის, საწველი ფურია მსხვილი ბურჟუაზიის და მის
ამყოლ-დამყოლთა. მათ შორის ერთი დიდი განსხვავებაა: ყვე-
ლა ისინი იძულებულნი არიან თავი ირჩინონ პირადი შრომით.
მაგრამ გლეხის და წვრილი ბურჟუაზიის შრომა წარმოებს ინ-
დივიდუალურად, ცალ-ცალკე, ერთი მეორეზე დამოუკიდებლათ,
ხოლო პროლეტარიატის შრომა კი მიმდინარეობს სხვებთან
ერთათ, თავის კლასიური ამხანაგების გვერდით და მათთან სა-
ერთო ფერხულში. ის ამ რგოლიდან ვერ გამოვარდება შრომის
პროცესში, ვერ გამოვარდება ვერც ბრძოლის პროცესში. მაშა-

სადამე, მისი სტიქია, მისი საარსებო კალაპოტი, რომლის გადალახვა მას არ ძალუძს, არის კლასიური, საზოგადოებრივი თვით შებრძოლი და თვით მართველი. პროლეტარიატის დემოკრატიზმი დაყრდნობილია არა ერთ, არამედ ორ თვისებაზე: სიღარიბეზე და შრომის პროცესზე. დემოკრატიზმი მისი თანდაყოლილი, განუშორებელი სოციალური ბუნებაა. ამ ბუდიდან მისი ამოვარდნა, ინდივიდუალურათ თუ კოლექტიურათ, არ შეიძლება არ გათავდეს მისი განმარტოებით და სასტიკი დამარცხებით. ანტიდემოკრატიული მიმდინარეობა მუშათა კლასში თუნდაც ის ამ კლასის დროშით გამოდიოდეს, არის ღრმათ ანტიპროლეტარული, ანტიკლასიური მიმდინარეობა, რომლის ობიექტიური შედეგია ამ კლასის დაქსაქსვა, მთლიანი მოძრაობის მოსპობა, და ასე დაუძლურებული — მტრის ადვილ დასამარცხებლათ გადაქცევა. ბოლშევიზმი პროლეტარიატს უნგრევს თვით საფუძველს, უჭრის იმ ხეს, რომელზედაც ის ზის, ართმევს იმ ერთათერთ მჭრელ იარაღს, რომლითაც ის თავს იცავს და მტერს უტევს. ამაზე უფრო დიდი მტერი პროლეტარიატს თავის წიადში არასოდეს არ ყოლია.

დემოკრატიზმი პროლეტარიატის სოციალური ბუნებაა. ის მისგან განუყრელია. პროლეტარული დემოკრატია უფრო ფართეა, ვინემ სოციალისტური დემოკრატია. პირველი ხატავს მუშათა კლასის მთელ აქტივობას თავის ფარგალში, ერთში, საერთაშორისო ასპარეზზე, ხოლო მეორე ხატავს მისი აქტივობის ერთ მხარეს — პოლიტიკურ-პარლამენტარულ ბრძოლას. ამ მეორე შემთხვევაში ის მხარში უდგას სხვა დემოკრატიულ კლასებს, რომელთა შორის განსხვავება მცირდება, თუ სულ არ იშლება; პირველ შემთხვევაში კი ის რჩება სავსებით განსხვავებულ, სხვა კლასებიდან გამოყოფილ სოციალურ ერთეულათ თავისი საკუთარი სავალი გზით და ბრძოლის მეთოდებით. მისი კლასიური დროშა გამომდინარეობს მისი მდგომარეობიდან წარმოებაში. ის იძულებულია იყოს მუდმივ დაპირდაპირებაში მის პატრონ-კლასთან და მასთან ფეხდაფეხ ბრძოლით გაიუმჯობესოს თავისი მდგომარეობა. მისი ანტიბურჟუაზიული მიდრეკილება ისეთივე გარდაუვალია, როგორც მისი დემოკრატიული სულისკვეთება. ე. ი. მისთვის დემოკრატიული სტიქიურათ ნიშნავს ანტიბურჟუაზიულს. ბურჟუაზიული დემოკრატია მისთვის ბუნებრივათ მიუღებელია.

რაკი პროლეტარიატი იძულებულია თავისი მდგომარეობით აწარმოვოს გამანთავისუფლებელი ბრძოლა ბურჟუაზიის ბატონობისაგან, ცხადია, მას ეს არ შეუძლია აწარმოვოს ნაყოფიერათ ისეთი დროშით, რომელიც მიუღებელია სხვა დემოკრატიული კლასებისათვის. მისი სოციალური მიზანი ისეთივე დემოკრატიული უნდა იყოს, როგორც არის მისი პოლიტიკური მიზანი, ხალხური დემოკრატია, ხალხური ეკონომია. ამ ეკონომიის ძირითადი პრობლემაა კაპიტალი, კაპიტალისტური ურთიერთობის სწორათ შეფასება და გაგება.

არის ორნაირი შეხედულება კაპიტალზე: ვულგარული, ბურჟუაზიული ეკონომისტების და მეცნიერული ანუ მარქსისტული.

პირველი გაგებით, კაპიტალია ყოველნაირი საწარმოვო საშუალებები, ფაბრიკა, ბანკი, სახელოსნო, დუქანი, მიწა, მანქანა, ოთხფეხი პირუტყვი და სხ. მაშასადამე, კაპიტალისტია ყველა, დაწყებული ფაბრიკანტით და გათავებული გლეხით. ბოლშევიკებმა დაიჯერეს ეს და დაუდვეს ის საფუძვლათ თავის სოციალიზმს. მოახდინეს ექსპროპრიაცია როგორც შეძლებული კლასების, ისე მთელი ხალხის ქონების და ასე «მოსპეს» კაპიტალი, ე. ი. გაძარცვეს მთელი ხალხი და მის ქონებას თვითონ დაეპატრონენ.

მეორე გაგებით «კაპიტალია არა პერსონალური, არამედ სოციალური ძალა», ის «კოლექტიური ნაყოფია; მისი მოხმარა შეიძლება მხოლოდ მრავალ ინდივიდთა ძალღონის შეერთებით, საბოლოოთ, ყველა ინდივიდთა, მთელი საზოგადოების ძალღონით». (კომ. მან.).

კაპიტალის წყაროა მთელი საზოგადოების ეკონომიური აქტიობა, მისი ეკონომიური თაოსნობა, ენერჯია და შრომა, რის შედეგია და მატერიალური გამოხატულებაა სხვადასხვა საწარმოვო საშუალებები და დაწყობილობა. ეს მთელი ერის ეკონომიური საქმიანობა ხდება კაპიტალათ იმდენათ რამდენათ მისი ნაყოფი გროვდება კერძო პირთა, კაპიტალისტების ხელში, და რის საშუალებით წარმოებს ექსპლუატაცია მუშის და მთელი საზოგადოების. სიმდიდრის ის ნაწილი, რომელიც რჩება თვით მის შემქმნელთ და ხდება პირად სახმარ და სამუშაო საშუალებათ აღარ არის კაპიტალი, მისი პატრონი არ არის კაპიტალისტი. აქედან ძირითადი სოციალური ამოცანა: არაკაპიტალისტების, ე. ი. მთელი ხალხის შრომის და ნაშრომის დაცვა

კაპიტალისტებისაგან და მისი მოხმარა თვით ხალხის სასარგებლოთ. დღევანდელი ეკონომიური და ფინანსიური კანონები რომლითაც სოციალური ძალა მიჩქეფავს კაპიტალისტების წიქველზე უნდა იქნას შეცვლილი სახალხო კანალებით, რომლითაც იჩქეფს იგივე ძალა ხალხის საკეთილდღეოთ.

ამნაირათ, კაპიტალის წარმოშობა განვითარებულ სამრეწველო საზოგადოებაში განისაზღვრება ორი საფეხურით: პირველი ეტაპია, კერძო პირთა მუშაობა და ნამუშეურის ერთი ნაწილის, რაც მოხმარებას გადარჩება, დაგროვება; მეორე ეტაპია, ამ დაგროვილი სიმდიდრის თავის მოყრა ფინანსიური დაწესებულებების საშველებით და წარმოებაში ჩადება, დღეს ეს უკანასკნელი საფეხური სავსებით ბურჟუაზიის ხელშია, ხვალ ის უნდა გამოერთვას მას და გადავიდეს საზოგადოების ხელში. მაშასადამე, არც ერთი ეს ეტაპი არ იშლება. პირველი რჩება ხელშეუხებლათ, როგორც აქტივობის ბაზა, მეორე რჩება აგრეთვე ხელშეუხებლათ, როგორც მიუცილებელი ელემენტი წარმოებისა; იცვლება მხოლოდ უკანასკნელის ფორმა, კერძო პირთა ალაგს იჭერს საზოგადოება; კაპიტალი, მაშასადამე, ხდება საზოგადო საკუთრებათ; ის გაპოზიერებული და გამრავლებული უბრუნდება მის მომცემს — ხალხს. არსებული ქარხნები და ფაბრიკები, თუნდაც დარჩეს კერძო საკუთრებაში, თავისთავად დაჭკნება და განგრდება როგორც კი მისი საკვები წყარო — სოციალური კაპიტალი — მათ დაეწობათ; ყველა კერძო ბანკი დაიხურება როგორც კი საზოგადოება მას თავის ფულს არ მიაბარებს და უფრო საიმედო, სახელმწიფოს გარანტიით, მსესხებელს მიაგნებს.

სოციალური საკითხის ასე გაგება ნიშნავს დარჩენას დემოკრატიის ძირითად ხაზზე — ადამიანის ცნობის როგორც ბატონის და პატრონის თავის თავის, თავის შრომის, ნაშრომის და მოფიქრების. ამ ნიადაგზე დგას ყველა დემოკრატია, იმ განსხვავებით, რომ ამ პრინციპის ბურჟუაზია ამუშავებს თავის სასარგებლოთ. ხოლო პროლეტარიატს სურს ის ამუშავოს ხალხის სასარგებლოთ. ამ გაგებით პროლეტარული დემოკრატია ამავე დროს მჭიდროთ ეკავშირება ხალხის ყველა ნაწილებს, ნამდვილ ნაციონალურ დემოკრატიას, და სცნობს რა მის ინდივიდუალურ საქმიანობას და ეკონომიკას, გამოდის მის მეთაურათ, მისი შრომის მფარველათ. ასეთია ნამდვილი ხალხური

და პროლეტარული დემოკრატიზმი. ამ ხაზზე პროლეტარიატის როგორც კლასის, დარაზმვა, მისი მთლიანობის ამ გზით დაცვა ჯგუფური მოძღვრების და პოლიტიკის მისი წრიდან განდევნა გადაიქცა დღეს მუშათა მოძრაობის საჭირ-ბოროტო კითხვათ. ამ ხაზის გარღვევა და ჯგუფური დროშის აღმართვა ბოლშევიზმის სახით უეჭველია არის რეაქცია წინააღმდეგ პროლეტარიატში შემოჭრილ ბურჟუაზიულ-დემოკრატიული იდეოლოგიისა. პროლეტარული დემოკრატია იმიჯნება რა მკაცრათ ამ ანტიდემოკრატიულ ოლიგარხიულ მიმდინარეობისაგან, უნდა გაიმიჯნოს ასეთივე სიმკაცრით ბურჟუაზიული დემოკრატიზმისაგან და დარჩეს თავისი ბუნებრივი, სტიქიურათ მომდინარე ძირითად დემოკრატიულ ტენდენციების საფუძველზე. ე. ი. პროლეტარიატის სოციალურმა ბუნებამ უნდა პოვოს თავისი შესაფერი გამონატულება დემოკრატიულ იდეოლოგიაში. რაც უფრო მეტი ჰარმონიაა კლასის საწარმოვო მდგომარეობის და მის პოლიტიკურ გაგებას შორის, მით უფრო მთლიანი და ნაყოფიერია მისი ბრძოლა და მოძრაობა.

პროლეტარული დემოკრატიზმი აგებულია არა ინდივიდუალურ შრომაზე და ბრძოლაზე, არამედ კოლექტიურზე. მასა-სადამე, მისი ძლიერების მატარებელია არა პიროვნება, არა ცალ-ცალკე დაყენებული ინდივიდები, არამედ მათი შეერთება და აქედან გამომდინარე მისი სოციალური ძალა. ბურჟუაზიული დემოკრატიზმი კი პირიქით აგებულია სწორეთ ინდივიდზე, საზოგადოების ცალკე პიროვნებათ დაყოფაზე, მათ შორის კავშირის დაშლაზე, კლასიური და პროფესიონალური ერთობის უარის ყოფაზე—ერთი სიტყვით, მთელი ნაციონალური სხეულის ატომებათ დაჭრაზე და დარღვევაზე. პროლეტარიატი ბუნებრივათ კოლექტივისტია, ბურჟუაზია ინდივიდუალისტი. ამ მდიდარი და ძლიერი კლასის მიშვება თვითეულ პიროვნებასთან ეკონომიური და პოლიტიკური მიზნით ნიშნავს მისთვის წინასწარ მიცემას გამარჯვების ყველა პირობების. სანამ მუშა ინდივიდუალურათ იდგა მის წინაშე, მანამდე იძულებული იყო მიეღო შემოდლეული ხელფასი და შრომის სხვა პირობები. მისი მდგომარეობის გაუმჯობესობა, მისი კულტურის საფუძურზე მალლა აწევა იწყება იმ დღიდან, როცა ის კაპიტალისტს ეპირდაპირება არა ინდივიდუალურათ, არამედ კოლექტიურათ, კლასიურათ. მაგრამ ხალხის დანარჩენი ნაწილები

დღესაც ინდივიდუალურათ ეპირდაპირება ბურჟუაზიას; მოკლებული ერთობას და კლასიურ ორგანიზაციას ის მუდამ დაკარგული ნების რჩება.

თუ კი პროლეტარიატის ბრძოლის პრინციპია ეკონომიკაში კოლექტივი, ცხადია იგივე პრინციპი უნდა ქონდეს მას პოლიტიკაში. ნამდვილათ კი მისი ბუნებრივი დემოკრატიზმი ამ ორ ხაზზე გარღვეულია და ის სხვადასხვა, მოპირდაპირე ფორმებში გამოხატულია, კოლექტივისტი ეკონომიკაში, ინდივიდუალისტია პოლიტიკაში. მან უარყო ბურჟუაზიული ეკონომიური იდეოლოგია, მაგრამ მიიღო მისი დემოკრატიული იდეოლოგია, ე. ი. მან მოიმოქმედა სავსებით წინააღმდეგ თავისი სოციალური ბუნებისა და პოლიტიკურ ასპარეზზე ჩავარდა უძლურ მდგომარეობაში.

წარმომადგენლობითი სისტემა დაყრდნობილი ინდივიდუალურ სარჩევნო სისტემაზე მთავარი იარაღია ბურჟუაზიის ბატონობის, ნიშნობლივი თვისებაა მისი დემოკრატიზმის.

წარმომადგენლობითი სისტემის შესუსტება ხალხის პირდაპირი პოლიტიკური ჩარევით (რეფერენდუმი, საკანონმდებლო ინიციატივა და სხ.) და საარჩევნო სისტემა დაყრდნობილი კოლექტივზე, სოციალურ ერთეულებზე — პროლეტარული დემოკრატიის გეზია.

დღეს თითქმის ყველა კლასს და ჯგუფს აქვს თავისი საკუთარი ეკონომიური ორგანიზაციები, თავს იყრიან პროფესიის მიხედვით. ამ ტენდენციის გაშლა, მის ფარგალში მთელი ხალხის შეყვანა ყველა ხელობის და დარგის ადგილობრივი და ცენტრალური სინდიკატების შექმნა მოგვცემს სახალხო დემოკრატიის ურყევ ფუძეს. ეს იდეა წამოაყენეს სინდიკალისტებმა, მას ჩაებლაუჭა ფაშისტები, მისცეს საშუალო საუკუნის კორპორაციის ხასიათი, მით შერყვნეს და აამუშავეს დემოკრატიის წინააღმდეგ დესპოტიის გასამაგრებლათ; ამას, რასაკვირველია, არაფერი საერთო არ აქვს პროლეტარულ დემოკრატიასთან. როცა პარლამენტი გახდება კრებული კოლექტივების მიერ არჩეული დეპუტატების, თანახმად მათი პროფესიისა და წევრთა რაოდენობისა, ის მართლა გადაიქცევა ხალხის ორგანოთ, მატარებლათ ხალხის სუვერენობისა. მაშინ ბურჟუაზიული დემოკრატიის ბატონობა გათავდება, სახალხო დემოკრატია აღსდგება.

ამნაირათ, პროლეტარული დემოკრატიის ძირითადი პრინ-

ციპი სავსებით ეწინააღმდეგება ბურჟუაზიულ დემოკრატიას. ეს ორი სხვადასხვა პოლიტიკური მსოფლმხედველობაა. ფუძველზე შენდება ორი სხვადასხვა პოლიტიკური მეთოდი, ბრძოლისა და გამარჯვებისა.

6. დემოკრატიული მეთოდი

არსებობს, როგორც დავინახეთ, ორი დემოკრატიზმი: ბურჟუაზიული და პროლეტარული, რომელთა პრინციპები, ფორმები და პოლიტიკურ-სოციალური მიზანი სავსებით ეწინააღმდეგება ერთმეორეს. აქედან თავისთავათ ცხადია, რომ მათი ბრძოლის წესები, მათი მეთოდი არ შეიძლება იყოს ერთნაირი. ტაქტიკა ეწოდება მოქმედების იმ საშუალებებს, რომლითაც სურთ მიზნის მიღწევა. ბურჟუაზიის მიზანია დაიცვას თავისი გაბატონებული მდგომარეობა, თავისი ეკონომიური და პოლიტიკური ძლიერება; პროლეტარიატის ინტერესია პირიქით, დააშოს ეს მისი მდგომარეობა და მის ალაგას გაბატონოს დაჩაგრული ხალხის ნამდვილი უფროსობა. ერთია მიზანი კონსერვატიული, მეორეა — რევოლუციური. ამ ორი სხვადასხვა მხრით მიმართული მიმდინარეობის ერთ უღელში შებმა, ერთ ტაქტიკაში მოთავსება, მოძრაობის ერთ ჩარჩოში ჩაჭედა — აშკარა, ბუნებრივი შეუსაბამოაა.

ბურჟუაზიული დემოკრატიის მეთოდი: აწარმოვოს თავისი საქმეები არსებულ პოლიტიკურ ფორმებში, ვინაიდან ეს ფორმები მისი ფორმებია, მისი ბატონობის გარანტიაა. ამიტომ ბურჟუაზიული დემოკრატია პარლამენტარული დემოკრატიაა, ლეგალური ფორმების მატარებელი და დამცველია. ასეთია საზოგადოთ გაბატონებული კლასის პსიხოლოგია და ბრძოლის ფარ-ხმალი. დაჩაგრული კლასების პსიხოლოგია და ბრძოლის საშუალებები გამოდის ამ ფორმების ფარგლებიდან, ეძებს ახალ გზას და მიზანშეწონილ ფარ-ხმალს მათ გარეთაც, არალეგალურ, რევოლუციურ ტალღებში. თვითონ ბურჟუაზია ამ უკანასკნელ გზას ადგა თავის გაბატონებამდე. ის საუკუნოების განმავლობაში აწარმოებდა ლეგალური ბრძოლის გვერდით რევოლუციურ ბრძოლასაც. მისი სასამართლო უწყებებში დამკვიდრება, მართლ ლეგალური გზით თავის უფლებებისათვის ბრძოლა არ გახდა მისი გამარჯვების გზათ და ხიდათ და იძუ-

ღებულები იყო ბოლოს და ბოლოს დიდი რევოლუციით დაე-
გრია ძველი წყობილება. მისი რევოლუციები 1830 წ., 1848
წ., 1870 წ. მოწმობენ ამ კლასის უადრესათ რევოლუციურ
მეთოდს ბრძოლისას და გამარჯვებისას.

მაშასადამე, ბურჟუაზიული დემოკრატია, ეს ბურჟუაზიის
ბატონობის პოლიტიკური ფორმა, ნიშნავს ლეგალიზმს, არსე-
ბული დაწერილი კანონების ფარგლებში მომწყვდევას, მთელი
საზოგადოებრივი ბრძოლის პარლამენტარიზმის ჩარჩოში ჩა-
ტევას, გაბატონებულთა და კმაყოფილთა იურიდიული ნორმების
საყოველთაო ნორმათ გადაქცევას.

პროლეტარიატი, როგორც ყველაზე უფრო დაჩაგრული
კლასი დღევანდელი საზოგადოებისა, არასოდეს არ მდგარა ამ
ტაქტიკურ ხაზზე, ეს მისთვის ბუნებრივიათ, სტიქიურათ მი-
ულღებელია. არა თუ მისი რამოდენიმეჯერ რევოლუციური ცდა
ბურჟუაზიის დასამარცხებლათ, არამედ ყოველდღიური ბრძო-
ლაც თავისი ეკონომიური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლათ
არ ჩატეულა და ვერ ჩაეტევა ბურჟუაზიული დემოკრატის
ფორმებში. მუშა იძულებულია სადაც მოლაპარაკება არ სჭრის
ძალა დაატანოს თავის პატრონს პირდაპირი მოქმედებით, მი-
მართოს გაფიცვას, ბოიკოტს და სხვ. პროლეტარიატის დიდ
ისტორიულ გაფიცვებს არა ერთი და ორი კონსტიტუცია შეურ-
ყევია და ზოგი მისი ანტიხალხური წესები შეუცვლია, არა ერ-
თი და ორი ქვეყანა უხსნია რეაქციისაგან და მემარჯვენეთა გა-
დატრიალებსაგან. საზოგადოთ, მუშათა კლასის ეს ბასრი
ხმალი უდიდესი დარაჯია დემოკრატისა. დაჩაგრული კლასის
ძიერ რევოლუციური მეთოდის ხმარა არასოდეს არ ყოფილა
სადაო ჩაგრულთა წრეებში. ეს გახდა სადაოთ მხოლოდ ახლა,
ომის შემდეგ, რაიცა ნიშნავს ბურჟუაზიული ტაქტიკური
მსოფლმხედველობის პროლეტარიატში ფართოთ შემოჭრას.

ბურჟუაზია ცდილობს ხალხის სუვერენიტეტი შეასუსტოს,
მინიმუმამდე დაიყვანოს და ამის საუკეთესო საშუალებათ სა-
მართლიანათ მიიჩნია პარლამენტარიზმი; ოთხ წელიწადში ერ-
თხელ, ერთ დღეს ეს «სუვერენი» სუვერენობს ქაღალდზე, საარ-
ჩვენო ბიულეტენით, დანარჩენ დროს კი ფაქტიურათ სუვერე-
ნობენ მისი ვეჭილები, ენაწყლიანათ მეტყველნი, სრულიად მის
დაუკითხავათ და ნებადაურთველათ. მთელი დემოკრატის ამ
ფორმაში მოქცევა, ხალხის მთელი ბრძოლის და მოძრაობის

«ბიულეტენით» განსაზღვრა შეადგენს გაბატონებული კლასის სულისკვეთებას. ის იძულებულია იცნოს დემოკრატიული მისეპური, გამრუდებული, ანტიხალხური. ბურჟუაზიული დემოკრატიის პოლიტიკური კონცეპციის გავრცელებამ პროლეტარიატში დაბადა მისი ტაქტიკური კონცეპციის გავრცელებაც. ეს ორი მიმდინარეობა ერთათ ვითარდება, როგორც ერთათ გადაჯაჭვული ორი რგოლი. ორივე ეს ერთნაირათ ეწინააღმდეგება პროლეტარიატის სოციალურ ბუნებას, მის საწარმოვო და საზოგადოებრივ მდგომარეობას.

პროლეტარული დემოკრატიის ბრძოლის მეთოდი იყო პირველათ რევოლიუციური, ხოლო პარლამენტი გახდა გაბატონებული კლასების ბრძოლის ასპარეზათ. ამიტომ ცომ. მანიფესტი აღიარებს მუშათა მოძრაობის ერთაერთ რევოლიუციურ მეთოდს. შემდეგ გერმანიაში იწყება მუშათა მონაწილეობა პარლამენტში და იქ სოციალისტური ფრაქციის დაარსება. პროლეტარული მოძრაობის ეს მეორე შესაძლებლობა გავრცელდა ყველგან და გახდა უდიდეს საპროპაგანდო და საორგანიზაციო იარაღათ. ეს იყო დამატება პირველი მეთოდის და არა მისი შეცვლა და გაუქმება, ე. ი. პროლეტარიატის ტაქტიკა შეიცავდა ორ მხარეს: რევოლიუციურს და პარლამენტარულს. ორივე ეს არის მისი დემოკრატიული, ე. ი. ხალხური მეთოდი, ვინაიდან ორივეს აწარმოებს უაღრესათ დემოკრატიული კლასი — პროლეტარიატი. პარლამენტარიზმის განვითარებასან ერთათ — ხდება ამ ახალი მეთოდის გაზვიადება, გაბერვა და სოციალური ბრძოლის გადამწყვეტ მომენტათ დასახვა. გაბატონდა ის აზრი, რომ წმინდა პარლამენტარული გზით, საარჩევნო წესებით, სოც. დეპუტატების უმრავლესობის შედგენით შეიძლება ბურჟუაზიის ბატონობის დაცემა და პროლეტარიატის გამარჯვება. დემოკრატიული მეთოდი იქნა აღიარებული პარლამენტარულ მეთოდათ, პროლეტარული სოციალიზმი პარლამენტარულ სოციალიზმათ. ამ დებულების თეორიული საფუძველია ძველი იდეალისტური მსოფლმხედველობა: პოლიტიკური წყობილება სათავეა, სოციალური წყობილება ზედშენობა. ამ შესწავლობის უსაფუძვლობა ყოველდღე საბუთდება ფაქტებით. სოციალისტების პარლამენტარულ ხელისუფლებამ ვერსად ვერავითარი ცვლილება ვერ მოახდინა სოციალურ ძალათა განწყობილებაში. პროლეტარიატი პოლიტიკურათ ზოგ ქვეყანაში იბა-

ტონობს ბურჟუაზიული დემოკრატიის ფორმებში, ხოლო სოციალური რეჟიმი კი იქ ურყევია. ეს გარემოება არ აიხსნება პიროვნებათა თვისებებით, მართველთა ღალატით ან დაბნე-
ვით. ეს აიხსნება თვით მეთოდის შეუძლებლობით, მისი სი-
ყალბით და უნიადაგობით. არსებული პოლიტიკური წყობილება
არის გამოხატულება ერის რეალური მდგომარეობის, მისი ში-
ნაგანი სოციალური ურთიერთობის. სახელმწიფო მხოლოდ
ადასტურებს იმას, რაც არის. «იდეა რომ სახელმწიფოს პო-
ლიტიკური აქტი არის ისტორიის გამსაზღვრელი წარმოადგენს
ისეთივე სიძველეს, როგორც თვით ისტორიოგრაფია», სწერს
ენგელსი ამ ძველი აზრის მქადაგებელის დიურიზგის წინააღ-
მდეგ. «ეს იდეა ბატონობდა წასულში მთელ ისტორიულ მოძ-
ღვრებაში და ის შეარყია მხოლოდ რესტავრაციის ხანაში საფ-
რანგეთის ბურჟუა-ისტორიკოსებმა»^{*)}. აი ეს ძველი იდეა ახ-
ლა ისევ აღდგა და პროლეტარულ პოლიტიკაში პირველი აღ-
გილი დაიჭირა: სოციალისტურ-პარლამენტარული მთავრობა
გამოსცემს აქტებს და სოციალიზმს დაამყარებსო! სინამდვი-
ლეში ისტორიის მთელ სივრცეზე არ არის არც ერთი მაგა-
ლითი რეჟიმის ასე იდილიურათ, კანონიერათ შეცვლის, და ეს
არა თუ ეკონომიურის, არამედ პოლიტიკურისაც. ყველა არსე-
ბული თუ დაღუპული რეჟიმი შეიცვალა რევოლუციური
გზით; პროლეტარიატმა საარჩევნო უფლებაც კი ვერ მოიპოვა
ლეგალურათ, საპარლამენტო ბრძოლით (ბელგია, ავსტრია და
სხ.). სოციალისტური კი არა, ჰერიოს რადიკალური კაბინეტი
დასცა ამ ოთხი წლის წინეთ ბურჟუაზიამ ფინანსიური მანიოვ-
რებით. გაბატონებული კლასები ამ «პარლამენტარულ კრეტი-
ნიზმს» პროლეტარიატისათვის ქადაგებენ, თვარა თავისთვის
მას სრულიადაც არ სცნობენ, თავის ბატონობის შესარჩენათ
მიმართავენ არაპარლამენტარულ მეთოდებს. მრავალჯერ სა-
ყოველთაო კენჭის ყრით არჩეული ბულანჟე ფერის სამინის-
ტრომ სახელმწიფო მოღალატეთ გამოაცხადა და პოლიციურათ
ანგარიში გაუსწორა. გერმანიის რეაქცია იმარჯვებს დღეს
სწორეთ ამ საპარლამენტო ბრძოლის უკუგდებით. ერთი სი-
ტყვიით, რეჟიმის შეცვლა ითხოვს ძალთა განწყობილების შეც-

^{*)} M. F. Engels. M. E. Duhring boulderse la science, t. II, edi-
tion Costes. 1932.

ვლას, ძალთა განწყობილება იცვლება რევოლიუციური გზით, მთელი დემოკრატიის ამოძრავებით და ძალაუფლების დაპყრობით. ფონ-პაპენმა ეს პოლიტიკური ანბანი ძალიან კარგად იცის, მან პრუსიის სოც. დემ. მთავრობის გარეკვისთანავე სამხედრო წესები გამოაცხადა ბერლინში და მოემზადა შეძენილი უფლების ძალით დასაცავათ. ხოლო გარეკილ ხელისუფლებამ კი ამ ძალის წინააღმდეგ მიმართა... სასამართლოს!

ამნაირათ, თვითეულ მეთოდს თავისი ადგილი აქვს ბრძოლაში; პარლამენტარული ფორმა ამზადებს ხალხს იდეურათ და ორგანიზაციულათ პროლეტარიატის დროშის ქვეშ; ის ქმნის რეფორმების შესაძლებლობას, ბურჟუაზიის სუფრიდან ნამცეცების ხალხის სასარგებლოთ გატაცებას, ფართე მასების პოლიტიკურ აქტივობაში ჩაბმას და თავისი ინტერესების დაცვას; რევოლიუციური მეთოდი ქმნის შუსაძლებლობას სოციალური რევიმის გადატეხისას, ბურჟუაზიის სუპრემატიის დაცემის და სახალხო დემოკრატიის და სახალხო ეკონომიის აღორძინებისას. ეს ერთი ტაქტიკური ხაზია, ერთი გზაა, რომელზეც დგას პროლეტარიატი ბუნებრივათ და თავის მოძრაობაში მიმართავს ხან ერთ, ხან მეორე საშუალებას, პირობების და მიზანშეწონილობის თანახმათ. ამ ხაზის პოლიტიკურ ასპარეზზე ამუშავება, ამ პირობების აწონ-დაწონვა და ბრძოლის საშუალებათა ამორჩევა არის საგანი პროლეტარიატის პოლიტიკური პარტიებისა და ორგანიზაციებისა.

7. სოციალისტური დემოკრატია

სოციალისტური დემოკრატია არ ფარავს პროლეტარულ დემოკრატიას; ის ცდილობს იმდენათ გაიზარდოს და გაფართოდეს, რომ მთელი პროლეტარიატი შედიოდეს მის ფარგალში და ამ გზით მოახდინოს პარტიის და კლასის გაერთიანება. დღეს ის ნაწილია პროლეტარული დემოკრატიის და მისი მოთხოვნილებანი და ინტერესები გადააქვს სახელმწიფო მასშტაბით პოლიტიკურ ასპარეზზე. მაგრამ ვინაიდან ამ ასპარეზზე მასთან მეზობლობენ სხვა კლასების ორგანიზაციებიც, აქ ზდება გამიჯვნა თუ დაახლოვება სხვა პარტიებთან, იქმნება სხვადასხვა საპარლამენტო კომბინაციები, დამოყვრება და არშეყოფა; ცხადია ამით იღება ფართეთ ის კარები, რომლიდანაც

პარტიაში შემოდის მოწინააღმდეგეთა პოლიტიკური მსოფლ-
მხედველობა და აქედან გადადის თვით პროლეტარიატში — ეს
კლასი როგორც სოციალური ერთეული მუდამ დაბნელებულ
ბულია ბურჟუაზიასთან, მათ შორის კარები დახშულია; სამა-
გიეროთ იგივე კლასი, პოლიტიკური დაჯგუფების შემწეობით,
დაა არის მტერთა იდეური გავლენის და არეუ-ღარევისათვის.
ბურჟუაზიული დემოკრატიზმი სწორეთ ამ კარებიდან იკაფავს
გზას პროლეტარიატში და ის გადაყავს თანდათან თავის ტაქ-
ტიკურ ხაზზე. სწორეთ პარლამენტარული ბრძოლის აღორძი-
ნებით იწყება ძველი დემოკრატიული მეთოდის დატოვება და
ახალის, ბურჟუაზიულის, მიღება. თვითონ პროლეტარიატი
თავის კლასში, თავის ეკონომიურ ბრძოლაში ახლაც არ ცნობს
ამ ახალ მეთოდს და მაგრათ დგას თავის ნაცად კლასიურ პო-
ზიციაზე.

მეორე მხრით, სოციალიზმი არ იფარგლება სოციალის-
ტური ინტერნაციონალით. ის გაცილებთ უფრო ფართე, ღრმა
და გარდაუვალი მოვლენაა, ვინემ მეორე. სოციალისტური
ორგანიზაცია სოციალისტურია იმდენათ, რამდენათ მისი გე-
ზი, საქმიანობა და მოძრაობა თან ატარებს სოციალისტურ
მსოფლმხედველობას, რამდენათ მათ შორის მჭიდრო მიზე-
ზობრივი კავშირია. დღეს სოციალისტი ვინც არ არის, ყველა
ამ მოძღვრებას ეპოტინება და მისი სახელით თავის მისწრაფე-
ბას ფარავს. კარგათ ნათქვამია: საქმენი შენი გაცხონებენ შენ.
საქმით გამოიცილება პოლიტიკური დაჯგუფება. ჩინებული დრო-
შა არაფრათ არ ვარგა, თუ მისი განმახორციელებელი საშუა-
ლებები უვარგისია; მუშათა სტიქიური მოძრაობა, გარკვეულ
სოციალისტურ მიზანს მოკლებული, გაცილებით მეტს აკე-
თებდა სოციალიზმისათვის, ვინემ ასეთი მიზნით აღჭურვილნი
ახალ მოდის დემოკრატიული მეთოდის მიმდევარნი. პარტია,
პარტიათა შემადგენლობა და კავშირები იცვლება, მუდმივ გა-
დასხვაფერებაშია, დროთა და გარემოებათა ამყოლია. არ იც-
ვლება მხოლოდ სოციალიზმი, ის დგას სფინქსივით ურყევი
კაცობრიობის შარა გზაზე და აიძულებს გამკვლელ-გამომ-
ვლელთ მისკენ მოიხედონ, მას ანგარიში გაუწიონ. მისი სულით
გაჟღენთილია თანამედროვე საზოგადოება, მის ფარგალში
ტრიალებს საერთო აზროვნება, მის გამოყენებას ცდილობს
მისი მოწინააღმდეგენიც თავის წისქვილის ასაბრუნებლათ. აქ

ქართული
ლიბრთეკა

ეშლება ფართო ასპარეზი ბურჟუაზიულ დემოკრატიას სოციალისტური დემოკრატიის საშუალებით გაამრუდოს, გააფალებს სოციალიზმიც, მისი ან აბსურდამდე მიყვანით, ან წვრილ რეფორმიზმით გადაქცევით. პირველი ამოცანა ჩინებულად შეასრულა ბოლშევიზმა; სოციალიზმის საშინელი კარიკატურა გამოეფდა კომინტერნში. მეორე ამოცანა ნიადაგს პოულობს სოცინტერნაციონალში. ამ მიმდინარეობის პირველი ამოსაღებია ტაქტიკა «უმცირესი ბოროტების».

ერთხელ თურმე მხიარულ მზარეულმა კითხა თევზს: როგორ გირჩევნია, შეგწვა თუ მოგხარშოვო. მისი ჭკუით თევზს უმცირესი ბოროტება უნდა აერჩია. საფრანგეთის სოციალისტებს კითხეს: ვინ გირჩევნია, ფერი თუ ბულანჟეო. მათ თევზით წყალი არ უშლიდა ხმის ამოდებას და თამამათ მიუგეს: არც ერთი და არც მეორე, გაუმარჯოს სოციალისტურ რესპუბლიკასო! ეს იყო ძველათ, როცა დემოკრატიული მეთოდი ძველებურათ ესმოდათ. შემდეგ, აგერ ახლა, გერმანიის სოც. დემოკრატიას კითხეს: ანტიდემოკრატიული რეიხსტაგი გირჩევნია თუ კანცლერი ბრიუნინგიო, მან აირჩია უკანასკნელი. საპარლამენტო დადგენილებანი თუ ორდონანსები, აირჩია ორდონანსები, ჰიტლერი თუ ჰინდენბურგიო, აირჩია უკანასკნელი და ასე უმცირესი ბოროტების პოლიტიკამ იჩონა-იჩონა დაბლა და მიადგა სამხედრო დიქტატურას. ამჟამათ დასმულია ასეთი საკითხი: ჰიტლერის თუ ჰოპენცოლერენების მთავრობა. მოიპოვებინა აქაც უმცირესი ბოროტების მიმდევარი...

უმცირესი ბოროტების თეორია სავსებით გაკოტრდა. საზოგადოთ, ბოროტების არჩევა, თუნდაც უმცირესის, არ შეიძლება იყოს სოციალისტური დემოკრატიის პოლიტიკა. ასეთი პოლიტიკა უეჭველათ მიმართულია მასის ინტერესების წინააღმდეგ, უამისოთ ხომ ის ბოროტებაც არ იქნებოდა, და მასა-სადამე არის საუკეთესო საშუალება მასის ჩამოშორებისა, დაქსაქსვისა, იდეური არევ-დარევისა და სოც. პარტიის განმარტოებისა. პარტიის სამოქმედო ხაზი აშკარაა, გზა გაკაფულია: ის მხარს უჭერს ყველა რეფორმისტულ მიდრეკილებას, რაც კი მასის სასარგებლოთ მიიმართება, თუნდაც ის არ მიდიოდეს ჩვენსავით შორს. მამასადამე, ის ძევს მისი კლასიური ბრძოლის ხაზზე და არავითარ ბოროტებას არ შეადგენს. მხოლოდ ეს პრინციპიალური მოსაზრება უნდა იყოს ჩვენი ტაქ-

ტიკური მიხვევ-მოხვევის გადამჭრელი საზომი. მაგრამ აქ მუშაობს მეორე მოსაზრება, რაიცა რევს მთელ საქმეებს. ეს არის პასუხისმგებლობის საკითხი. წინეთ სოც. დემოკრატია წარმოადგენდა მცირე, პროპაგანდისტულ ორგანიზაციას, მოკლებულს სახელმწიფო საქმეებში პასუხისმგებლობას. ახლა კი ის სახელმწიფოს ერთი მესაჭეთაგანია და შესაფერი პასუხისმგებლობაც აწევს. ეს მოსაზრება ფაქტების მხრით მართალია. ხოლო ნიშნავს ეს პროლეტარული დემოკრატიის მეთოდის და პრინციპების დატოვებას და ბურჟუაზიულ დემოკრატიის გემში გადაჯდომას? და თუ არა, ცხადია ახალი არაფერი მომხდარა პროლეტარიატის რიგებში, გარდა მისი გავლენის გაზრდისა. სოციალისტური დემოკრატიის პასუხისმგებლობა გაიზარდა დიდათ პროლეტარიატის და მთელი ხალხის წინაშე იმ მხრით, რომ მას მიეცა საშუალება ამ დაჩაგრულთა სასარგებლოთ სახელმწიფო აპარატი აამუშაოს, სიტყვიდან საქმეზე გადავიდეს. რამდენათ ის ამას სჩადის, რამდენათ ხალხის მდგომარეობა მათი მეოხებით უმჯობესდება, იმდენათ მისი დამსახურება დიდია და პასუხისმგებლობა გამართლებულია. მაგრამ პასუხისმგებლობა გაბატონებულთა პოლიტიკის და საქმიანობისათვის, გამოსწორება მათი შეცდომების მათივე ნიადაგზე, ე. ი. მათ მაგიერობის გაწევა, მათ ტეხნიკურ აპარატთ გადაქცევა — ეს უკვე დატოვებაა საკუთარი გზის და საკუთარი მსოფლმხედველობის. გერმანიის დამარცხებულ იმპერიალისტებმა ხელი დაიბანეს, განზე გადგენ და მათ მიერ არეულ-დარეული საქმეები გერმანიის დემოკრატიას ჩაუტოვეს მოსავარებლათ*). აქ იყო ორი გზა: ან ძველ საზოგადოებრივი ურთიერთობის ნიადაგზე დარჩენა და საქმეების ძველ კალაპოტში ჩამოლაგება, ან ახალი სოციალური ურთიერთობის დამყარება, ძველი ნაგავის სავესებით გადათრევა და ამ ახალ საფუძველზე სახელმწიფოს საშინაო და საგარეო ინტერესების დაწყობა. ე. ი. შექმნა შინაური ცვლილებებით ახალი საზოგადოების, ახალი ერის, სახალხო სახელმწიფოს და სახალხო ეკონომიის და წადგომა გამარჯვებულ უცხოეთის წინაშე ახალი

*) შეიდეგანის მოწმობით ვილჰელმის და მისი წრეების მართველობის ასპარეზიდან გასვლა მოხდა ანტანტის მოთხოვნისაგან, ვილსონს უარი განუცხადებია ამ ხალხთან ზავზე მოლაპარაკების დაწყებაზე. („ფორვერტში“, 9 ოქტ. 1932).

ქვემოთაა
საქართველოს
საქართველოს

დროში და ახალი პროგრამით. ნამდვილათ მოხდა საწინააღმდეგო, საგარეო მომენტი გადაიქცა საშინაო პოლიტიკის გამსაღწეველ მომენტათ, შინაური სიდუხჭირე და სატკივარი დაზარალებული იწინადა, საგარეო სატკივარი გაიბერა, ყველა კლასის ერთი ფრონტი შედგა და ნაციონალური დროში უცხოეთს დაუპირდაპირდა. ნაციონალიზმი გაიზარდა და შინაგანი რეაქციის გზად და ხიდათ გახდა. ვიქტორ შიფი ასე აღწერს ამ პროცესს:

«13 წლის წინეთ მთელ გერმანიის ხალხში გაისმა ყიჟინა აღდგომის. შელახულმა უფლებრივ გრძობამ გარდაქმნა გერმანია მართლა ერთ. მხოლოდ მომავალი თაობა მიხვდება რომ გერმანიის სოციალ-დემოკრატიამ შესძლო მუშა-ხალხის სახელმწიფოსან მორიგება. მწარე მოგონება ვილჰელმის კასტიური მართველობის, სამკლასიან საარჩევნო უფლების ძველ თაობაში ისე მაგრათ იყო ფესვგადგმული, რომ საჭირო იყო არა მცირედი შრომა მუშათა დასაჯერებლათ, რომ მას დაედასტურებია კაპიტალისტური რეჟიმიანი სახელმწიფო. ეს იყო შესაძლებელი იმიტომ რომ ამასობაში გერმანია გადაიქცა ვეიმარის სახელმწიფოთ, რომლის კონსტიტუცია თავის საშოში ატარებდა აგრეთვე მომავალი სოციალისტური საზოგადოების წინასწარ პირობებს. დადასტურა რა მუშათა კლასმა სახელმწიფო, დადასტურა სამშობლო. მხოლოდ ამ გზით გახდა შესაძლებელი წარმოება გვირული საგარეო ბრძოლის 12 წლის განმავლობაში ვერსალის უსამართლობის გასაქრობათ... ეს იყო ბრძოლა გერმანიის უფლებისათვის მსოფლიოში» და სხ. («ფორვერტსი», 17 აგვ. 1932).

ფაქტები სწორათ გადმოცემულია, სოციალ-დემოკრატია თავის მუშაობის ცენტრში აყენებს საგარეო მომენტს, ქმნის ერთ ნაციონალურ ფრონტს ვერსალის წინააღმდეგ. და როცა ეს საქმე საკმაოთ გამოსწორდა, ვეიმარის კონსტიტუციის საშოდან წარმოდგა არა სოციალისტური, არამედ აგრარიული მთაერობა, აღსდგა ძველი იმპერიალისტური ძალა, ამდენხანს კულისებში გაჩერებული და შესაფერი მომენტის აუჩქარებელი მომლოდინი, აღსდგა გაუტეხელი იმავე ნაციონალური დროშის ქვეშ და გვარიან უცერემონიოთ წესი აუკეს ვეიმარის ილიუზიებს.

ასეთია საქვეყნო ისტორიული ნაყოფი ომის შემდეგ მო-

აზრებული დემოკრატიული მეთოდისა, რომლის მსხვერპლი ხდება პირველ ყოვლისა თვით პროლეტარული დემოკრატია. პარლამენტარიზმის, ე. ი. სიტყვიერი ბრძოლის და დაქვეითებული აქტების პანაცეიით გამოტანა, დემოკრატიის მთავარ ფარსმალათ აღიარება და ამ იარაღით აბოზოქრებულ კაცობრიობის მორევში საბრძოლველათ შესვლა — აი მთავარი მიზეზი პროლეტარიატის დღევანდელი დანაწილების, დაძაბუნების, უკმაყოფილების და დაქსაქსულობის. ეს დანაწილება პოლიტიკიდან გადავიდა მუშათა ეკონომიურ ორგანიზაციებშიაც, კლასის იდეური და პოლიტიკური მთლიანობა დაირღვა მთელ ხაზზე, ყველა მისი მოქმედების სფეროში. მის წიაღში მარჯვნივ და მარცხნივ შეხეთქა უცხო ტალღებმა, ნამდვილი დემოკრატიის ყველა ჯურის მტრებმა. ამათ მოხერხებულათ ისარგებლეს სოციალისტური პარტიების იდეური დაუძღვრებით და მათ წინააღმდეგ აამოძრავეს ხალხის ფართე ნაწილები. ამ ტალღებმა ვერ შეხეთქა მხოლოდ ერთი კარი პროლეტარული შენობისა, ვერ შერყვნა ერთი მისი იდეური საფუძველი და მით მისი დამოუკიდებლობა და ძლიერება რჩება ხელშეუხებელი. ყველა დემოკრატია, პრიმიტიული, კლასიკური, ბურჟუაზიული, წვრილბურჟუაზიული იყო და არის იმპერიალისტური. ისინი თავისუფლებას და თანასწორობას სცნობენ მხოლოდ თავის ერის შვილებისათვის, თავისი სამშობლოს მოქალაქეთათვის, ხოლო სხვა უცხო ერთ იმორჩილებენ და თავის საწველ ფურათ ხდიან. ერთათერთი პროლეტარული და სოციალისტური დემოკრატია შეადგენს გამონაკლისს და დღესაც ისე როგორც წინეთ აღიარებს: ნაციონალური განთავისუფლება არის წინასწარი პირობა ეკონომიური და სოციალური განვითარებისა (სოც. და სინდიკ. ინტერნაციონალთა რეზოლიუცია 21 ივნისის, 1932 წ.). აი ეს დებულება შეადგენს მხოლოდ მის საკუთარ, მის დამახასიათებელ აზროვნებას, მის უდიდეს იდეალიზმს და თავის დადებას. აი ეს დროშა მას ვერ შეურყვნა ბურჟუაზიულ დემოკრატიამ; აქ ის აღმოჩნდა მედგარი, მტკიცე და ურყევი. ეს ხდის პროლეტარიატს ნამდვილ დემოკრატიათ, ყველა ტვირთმძიმეთა და მაშვრალთა ერთგულ მეთაურათ, გულწრფელ მეგობრათ.

ინგლისის გამოჩენილმა ფილოსოფოსმა ჰერბერტ სპენსერმა ბურჟუაზიის დოქტრინას სახელმწიფოზე მოკლეთ თავი მოუყარა ერთ პატარა წიგნში და გამოთქვა ამ სათაურით: ინდივიდი სახელმწიფოს წინააღმდეგ!

სოც. ინტერნაციონალის გამოჩენილ მეთაურმა ემ. ვანდერველდემ პროლეტარიატის შეხედულება ამავე საგანზე გამოხატა თავის წიგნში ასეთი სხარტული სათაურით: სოციალიზმი სახელმწიფოს წინააღმდეგ!

ორივე თხზულებაში დასაბუთებულია, სხვადასხვა მოტივებით, რასაკვირველია, ერთი და იგივე დებულება — ბურჟუაზიის და პროლეტარიატის უარყოფითი დამოკიდებულება სახელმწიფოსადმი. ასეთია ამ ორი თანამედროვე კლასის სახელმწიფო დოქტრინა.

როგორია სინამდვილე?

სინამდვილე იძლევა ამ დოქტრინის ძირბუდიანათ დამარღვეველ სურათს. სახელმწიფო არა თუ არ სუსტდება, პირიქით, ის თანდათან ძლიერდება, მისი გავლენა ფართოვდება, ის მოქალაქეთა ცხოვრების ყველა კუნჭულში იჭრება, ადამიანის თვითიუღ ნაბიჯს თავის კონტროლს უქვემდებარებს, მის ჯიბეს, მის ნაშუშევარს, მის შემოსავალ-გასავალს თავის ანგარიშებს უმორჩილებს — ერთი სიტყვით, ის ხდება ზღაპრულ მაჯლაჯუნათ, მთელი თავისი სიგრძე სიგანით ერზე გადაწოლილი.

დემოკრატიაში მუდმივი მოთხოვნილებაა იაფი მართველობა. სინამდვილეში კი ეს მართველობა ძვირდება დემოკრატიაში აღორძინებასთან ერთათ. ყველაზე უფრო ძვირი მართველობაა სწორეთ დემოკრატია. მაშასადამე, ბურჟუაზიული დემოკრატია ნიშნავს სახელმწიფოს როლის გაზვიადებას, მის ხალხის ტვირთად გადაქცევას, ძვირ სამართველო აპარატს, ერთი სიტყვით, ანტიხალხური სახელმწიფოს შექმნას. ცხადია ბურჟუაზიის ინტერესი მოითხოვს სწორეთ ასეთ პოლიტიკურ წყობილებას; ის ქმნის თავისი ბატონობის ორგანოებს თავის სახისამებრ. ამ მის პოლიტიკურ შემოქმედებაში ის განიცდის დრმა ცვლილებას, ეტაპების მთელ რიგს, რომელთაგან უკანასკნელი სავსებით ეპირდაპირება წინანდელ, გავლილ, საფეხურებს.

სპენსერის დოქტრინა ხატავდა თავის დროის ბურჟუაზიულ მსოფლმხედველობას. მისი აღორძინება და განვითარება მოხდა ანტისახელმწიფოებრივი გზით, კერძო პირობებში კერძო პირების ექსპლუატაციით და ეკონომიურათ დამორჩილებით. კაპიტალისტები ითხოვდნენ მათ საქმეებში, მათ დამოკიდებულებაში მუშასთან და მუშტართან სახელმწიფო ჩაურევლობას, იძულებითი აპარატებისათვის მაყურებლის როლის მინიჭებას, გარეგანი უშიშროების დაცვას, პოლიციური ფუნქციებით დაკმაყოფილებას. აი ამ ტენდენციას პირნათლათ ემსახურებოდა მაშინდელი სახელმწიფო. მაგ. ამ ასი წლის წინეთ, 1831 წ., საფრანგეთის პარლამენტმა გამოსცა 41 კანონი, ამათ შორის 31 მთავრობის ინიციატივით, 10 კი თვით პარლამენტის ინიციატივით. ნაკლები კანონი, ნაკლები მოხელე, ნაკლები გადასახადი — აი ამომავალი ბურჟუაზიის პოლიტიკური დროშა ასეთი იურიდიული პირობები იძლეოდა თავისუფალ მოედან მრეწველთა საქმიანობისათვის, ხალხთან მისავალი გზების გაფართოებას, შრომა-კაპიტალს შორის დამოკიდებულების თავისუფლებას. რამდენათ პროლეტარიატი თვითცნობიერდება, წელში იმართება, თავის ორგანიზაციებს აარსებს და უსახლვრო ექსპლუატაციას საზღვარს უდებს, შრომის სამფარველო კანონების გამოცემით თუ პირდაპირი ბრძოლით, იმდენათ კაპიტალისტები იძულებულნი არიან ამ ნიადაგზე დაკლებული შემოსავალი სხვა ნიადაგზე აინაზღაურონ და კაპიტალის დაგროვების ახალი წყაროები გაიჩინონ. აი აქ ჩნდება, რომ სახელმწიფო ერთი უძლიერესი წყაროა შეძლების დასაგროვებლათ, ხალხის ჯიბიდან უმტკიუნეულთ ქონების ამოსახიდავათ და მის გასანაწილებლათ. ამუშავდა საკანონმდებლო ორგანოები, დატრიალდა კანონების კორიანტელი, გადასახადები საშინელი ტალღები. მაგ. 1920 წ. გამოდის საფრანგეთში 21 კანონი, 1923 წ. 277 და სხ., გარდა საბიუჯეტო კანონების. კანონთა პროექტების რიცხვი ათასობით ითვლება, რის მიღებას ვერ ასწრებს საპარლამენტო მექანიზმი. ასი წლის წინეთ სახელმწიფო ბიუჯეტი უდრიდა ერთ მილიარდს, ახლა კი აღწევს 45 მილიარდს. გადასახადები 1913 წ. შედარებით დღეს 21-ჯერ უფრო მძიმეა, ხოლო მუშის ქირა იმავე დროს გაიზარდა 7-ჯერ.

ახლა წარმოიდგინეთ სახელმწიფოს განვითარების მსვლე-

ლობა ასეთივე ტემპით. ის ას წელიწადში შესჭამს საზოგადოებას, დაიმონებს მას სულიან-ხორციანათ და გადაიქცევა გაუმაძღარ ლეგენდარულ მოლოხათ, რომლის საკვებავაც შესანახათ საჭირო იქნება მთელი ხალხის დღე-ღამიანი მუშაობა. ის უკვე შეუდგა მთელი თავის ძალ-ღონით დემოკრატიისათვის ძირის გამოთხრას, წაქცევას იმ ხისას, რომელზედაც დაყრდნობილია ხალხის სუვერენიტეტი. ის ნთქავს ადამიანის ნაშრომის დიდ ნაწილს, ბოჭავს მის ეკონომიურ აქტივობას, მის თაოსნობას, მის ბატონობას და ხდის მას მართველობაზე სავსებით დამოკიდებულათ. ფაშიზმი აი ამ ტენდენციის განვითარებაა, მისი ლოლიკური დასკვნაა. თუ მოქალაქე არ არის თავის ნაშრომის გამგებელი, ცხადია ის არც თავის აზრის და რწმენის გამგე უნდა იყოს. ის ფორმალური თავისუფლება, რასაც ბურჟუაზიული სახელმწიფო სცნობს ადამიანში, უნიადაგო ზედმენობაა, ძველი განვლილი ეტაპის გადმოცემაა, შეუფერებელი დღევანდელ მდგომარეობასთან, როცა ის ნივთიერთ სახელმწიფოს ყმობაში ჩაუარდა. ახლა ამ დიდ ბატონს მიუმატეთ პატარა ბატონები, დემოკრატიის სხვა ორგანოები — მუნიციპალიტეტები, კომუნები, სადეპარტამენტო საბჭოები, რომელთა ბიუჯეტი ასეთივე ტემპით იზრდება, გადასახადები გადასახადებს ემატება. ცხადია, არსებული სისტემა მართველობისა აღემატება ხალხის ძალ-ღონეს, ის მისთვის მძიმე ტვირთია და, მაშასადამე, არ შეიძლება იყოს მისი ორგანო, მისი ინტერესების და აზროვნების გამომხატველი. სახელმწიფო ბიუჯეტის სამი მეოთხედი სწორეთ ხალხის ჯიბიდან ამოდის არაპირდაპირი გადასახადების საშუალებით, ხოლო დანარჩენს იძლევა პირდაპირი გადასახადი და სახელმწიფოს ქონება*). ამ ვებერთელა თანხიდან ნამდვილი გადამხდელი — გლეხი, მუშა და წვრილი ბურჟუაზია — ვერაფერს ვერ იბრუნებს, ის სავსებით ნაწილდება გაბატონებულ კლასებში და წრეებში. ბანკირები, ფინანსისტები, ბირჟევიკები, სპეკულიანტები და მათი ლაშქარი — პოდრიანიკები, მრეწველნი და სხვილი კომერსანტები შეადგენენ იმ მთავარ არმიას, რომლის ჯიბეში გადადის ბიუჯეტის დიდი ნაწილი დემოკრატიული ორგანოების საშუალებით. მათ უკან მიყვება დიდის ბრძო-

*) სახელმწიფო და სამუნიციპლო წლიური ბიუჯეტი უდრის დაახლოებით ოთხმოც მილიარდ ფრანკს საფრანგეთში.

ლით და ვაივაგლახით მოხელენი, უმუშევარნი, პენსიონერები და ითხოვენ გაშლილ სუფრიდან ნამცეცების მათუქუქც კედლ მოკდებას. სახელმწიფო, ე. ი. გადამხდელი ხალხს, ცახდა რფრუქქტი საყოველთაო ექსპლუატაციის.

ამნაირათ, ბურჟუაზიული სახელმწიფო დღეს წარმოადგენს წინანდელის ანტიტეზას. კაპიტალიზმის სამრეწველო პერიოდში, ე. ი. როცა წარმოებაში ბატონობდა ინდივიდუალური, მრეწველობის პროცესიდან მოკებული კაპიტალი, სახელმწიფო ასრულებდა უმთავრესათ პოლიციურ ფუნქციას, იცავდა და მფარველობდა არსებულ ეკონომიურ ურთიერთობას, ხოლო თვითონ კი ამ პროცესში პირდაპირ მონაწილეობას არ იღებდა. სახელმწიფოს რაიმე ეკონომიური აქტივობა გამოცხადებული იყო შეჩვენებულ სოციალიზმით, რამაც უნდა დასჩაგროს საწყალი ბურჟუაზია. «კანალის ალაგას რკინის გზის გაყვანა უკვე სოციალიზმს ნიშნავდა», სწერს მარქსი 18 ბრიუპერში. ლიბერალური დოქტრინა სენსერის აი ამ ხანას გამოხატავს.

კაპიტალიზმის მეორე პერიოდში, რომელშიაც ჩვენ ვიმყოფებით, წარმოების მთავარი მამოძრავებელი ღერძია არა ინდივიდუალური კაპიტალი, არა კაპიტალისტის პირადი ქონება, არამედ მთელი სოციალური კაპიტალი, ფინანსიურ დაწესებულებებში თავმოყრილი და შემდეგ მრეწველთა საქმეებში დაბანდებული. ამ ფინანსიური კაპიტალის მოთხოვნილებას აღარ შეეფერება სახელმწიფო-პოლიცია, საზოგადო უშიშროების და კანონიერების მოდარაჯე; მას ესაჭიროება აგრეთვე სახელმწიფო — დამხმარე სოციალური კაპიტალის დასაგროვებლათ და მის განკარგულებაში დასაყენებლათ. ხალხის ნამუშევრის მობილიზაცია გადასახადებით. საბირჟო და საბანკო კანონებით, კრედიტის სახელმწიფო ბანკის მფარველობით, ახალ-ახალი სამუშაოების წამოწყებით და გაცემით და სხ. და სხ. აი რას ითხოვს დღეს ბურჟუაზია მართველობისაგან.

მთელი დღევანდელი ბრძოლა განიარაღების ირგვლივ არის უმთავრესათ ბრძოლა ხალხის დაყმობის შესამსუბუქებლად სახელმწიფოსადმი ბიუჯეტის შემცირებით. ომი პოლიტიკაა და არა ტეხნიკა, თუ საომარი პოლიტიკა მეფობს საზოგადოებაში — ომი აუცილებელია, თუნდაც ის შვილდ-ისარით იყოს შეიარაღებული. ბურჟუაზია ებრძვის განიარაღებას არა, მა-

შასაღამე, ომის მოსაზრებით, არამედ ბიუჯეტის მოსაზრებით, ხალხის დაბეგურის შემცირება მის ეკონომიურ ინტერესს შეადგენს.

სახელმწიფოს დანიშნულების ასე რადიკალურათ შეცვლა ზადებს მის ერთ უმძლავრეს თანამედროვე ტენდენციას — ეტატიზმს. თუ წინეთ მუნიციპალური აფთიაქიც კი სოციალიზმით იყო გამოცხადებული, დღეს ასეთ «სოციალიზმს» ბურჟუაზია თვით აწარმოებს დიდის ენერგიით. სხვადასხვა წარმოების დარგების ნაციონალიზაციას დღეს ებრძვიან არა პრინციპი-ალურათ, არამედ მიზანშეწონილობით. საფრანგეთის სოციალისტების უკანასკნელმა საარჩევნო პლატფორმამ რკინიგზის ნაციონალიზაციისა გამოიწვია კრიტიკა მხოლოდ ფინანსიური მოტივებით, სახელმწიფოს ტვირთათ დააწვებაო. ასეთივე მოტივებით ებრძვიან მრეწველობის მთავარ დარგების სოციალიზაციას, რაიცა ინგლისის და გერმანიის სოც. პარტიების მთავარი საარჩევნო პლატფორმაა დღეს. ბურჟუაზიის ბატონობას სრულიად არავითარ საფრთხეს არ უქადის არც ერთი ეს სოციალური რეფორმა, რატომ? იმიტომ რომ ამ გზით არ ირყევა მისი ეკონომიური მდგომარეობა; მისი შრომის და მოგების პრინციპი არ იცვლება სხვა მისი მოპირდაპირე ეკონომიური სისტემით. ყველა ეს ნაციონალიზაცია ჭედის კაპიტალისტურ სისტემაში, ექვემდებარება ყველა მის კანონებს, განსხვავება იქნება მხოლოდ რაოდენობითი ხასიათის, ერთი გუნდი კაპიტალისტებისა გამოვარდება წარმოებიდან და გადაიქცევა რანტიეთ, რამდენიმე ახალი შემოსავალი გაუჩნდება სახელმწიფო ბიუჯეტს. ეს არის და ეს.

ასეთი ნაციონალიზაცია კაპიტალიზმის პირველ პერიოდში შეარყევდა უეჭველათ თვით სისტემას, ვინაიდან ის იყო დაყრდნობილი, როგორც ვთქვით, სამრეწველო კაპიტალზე. დღეს კი მხოლოდ ფინანსიური კაპიტალის ნაციონალიზაციას შეუძლია შეარყიოს კაპიტალისტური რეჟიმი და გახსნას გზა სოციალისტური ეკონომიკისაკენ. ვის ხელში დღეს სოციალისტური კაპიტალია, ვინც კრედიტს პატრონობს — ის ბატონობს მრეწველობაშიდაც, მთელ თანამედროვე ეკონომიურ ურთიერთობაზე. ამ ძალის სახელმწიფოს ხელში გადასვლა შეუ-
თავსებელია ბურჟუაზიის ბატონობასთან, ვინაიდან ეს იქნებო-

და სოციალურ ძალთა განწყობილების შეცვლა მის წინააღ-
მდეგ.

ამნაირათ, არის ორ გვარი ეტატიზმი — ბურჟუაზიული და
ხალხური, პროლეტარული. ეს საბოლოოთ ძალთა განწყობი-
ლების საკითხია და არა წმინდა ეკონომიური. სიმდიდრის ნა-
ციონალიზაცია კლასთა არსებული ურთიერთობის ნიადაგზე
სოციალისტური ღობუნგი არ არის; ის ფაშიზმის დოქტრინის
ერთი რგოლია, ბურჟუაზიის სუპრემაციის გამომხატველია,
ამ ხაზზე დგას ეგრეთ წოდებული «პლანით წარმოება», რასაც
ბურჟუაზიული ინტელიგენცია, ჰიტლერიზმი და მათი ამჟოლ-
დამჟოლნი დღეს ქადაგებენ. მხოლოდ პროლეტარული ეტატიზ-
მი განირჩევა მათგან არსებითათ, ავლებს მკაცრ ხაზს ძველ
და ახალ რეჟიმს შორის და დგას სოციალისტური გარდაქმნის
ხაზზე.

მეტყვიან: ბურჟუაზიულ სახელმწიფოს მიერ მოხდენილი
ნაციონალიზაცია გახდება სოციალიზმის პირველი საფეხური
როგორც კი ძალა-უფლებას დაეპყრობთო. ასეთივე უფლებით
შეგვიძლია ვეგვე ვთქვათ ყველა სხვა სახელმწიფოზე — ფაშის-
ტურზე, მილიტარისტულზე, თავად-ახნაურულზე და სხ. ბო-
ლოსდაბოლოს ყველაფერი ხალხს დარჩებაო. ჩვენ კი წინააღ-
მდეგი ვართ ნაციონალიზაციის დესპოტიაში, ვინაიდან ეს იქ-
ნებოდა ამ დესპოტის გამაგრება და იმ «ბოლოს და ბოლოს»
შორს და შორს გადატყორცნა. ბურჟუაზიული ეტატიზმი მისა-
ღები იყო ჩვენთვის, სანამ გვეგონა, რომ ამ წყობილების მემ-
კვიდრე უეჭველად სოციალური დემოკრატია იქნებოდა. მაგრამ
ახლა ხომ გამოირკვა, რომ მისი მემკვიდრე ყოველგვარი დეს-
პოტია უფრო ადვილათ ხდება, ვინემ პროლეტარული დემოკ-
რატია და, მაშასადამე, ბურჟუაზიული სოციალიზაცია ხდება
მათი გამაგრების გზა და ხიდი. თანამედროვე ბურჟუაზიული
დემოკრატია თან ატარებს ფაშისტურ სულს, რომელიც სო-
ციალურ საფრთხის პირველ მოახლოვებისთანავე იფეთქებს.
ფაშიზმი როგორც გაზვიადებული ეტატიზმი მისი კლასიური
მისწრაფებაა. ეს ერთი იარაღია, ყველა ბურჟუაზიის სალარო-
ში შემონახული, დიდი სოციალური კონფლიქტების ხანაში
ასამუშაველათ და თავის ბატონობის გადასარჩენათ.

რაკი ბურჟუაზიული სახელმწიფო როგორც თავისი ფორ-
მით, ისე მისი შინაარსით, ეპირდაპირება ხალხურ, პროლე-

ტარულ სახელმწიფოს, ცხადია ძალა-უფლების დაპყრობა დაჩაგრულთა მიერ არ ნიშნავს ამ აპარატებზე, ამ ფორმებზე და მის მუშაობის წესებზე დაყრდნობას. პარლამენტარიზმი, მნიშვნელოვანი საარჩევნო სისტემა, ხალხის და მართველობის ერთი მეორისაგან დაშორება უსაზღვრო ბიუროკრატიზმი, უზომო გადასახადები, მრავალ მილიარდიანი ბიუჯეტი — ერთი სიტყვით მთელი ფარ-ხმალი თანამედროვე სახელმწიფოსი უნდა გადავიდეს ისტორიაში პოლიტიკური რეჟიმის შეცვლის-თანავე და მათი ადგილი დაიჭიროს სახალხო სახელმწიფო აპარატებმა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ძალა-უფლების დაპყრობა იქნება პარლამენტარული თამაშის ერთი რგოლი, უბრალო სამინისტრო, რომელსაც დასცემს პირველსავე არჩევნებზე უკმაყოფილო ხალხი. ხალხური სახელმწიფოს ძირითადი ფორმა ჩვენ მოგვცა პარიზის კომუნამ.

აი რას ვკითხულობთ პარიზის კომუნის მიმართვაში ერისადმი:

«ცნობა და გამაგრება რესპუბლიკის, ამ ერთათერთი მარ-თველობის ფორმის, შეთავსებული ხალხის უფლებებთან და საზოგადოების თავისუფალ და რეგულიარულ განვითარებასთან.

კომუნის სრული ავტონომია, გაგრძელებული საფრანგეთის ყველა ადგილებზე. ის უზრუნველყოფს თვითეული ამ ადგილების მთელ უფლებებს და თვითეული ფრანგის სრულად ამუშავებას, ყველა მისი ნიჭის და შესაძლებლობის, როგორც ადამიანის, მოქალაქის და მშრომელის.

კომუნის ავტონომიას ექნება საზღვარი ასეთივე ავტონომიებთან სხვა კომუნებისა, რომელნიც ემხრობიან ხელშეკრულობას და რომელთა ასოციაცია უზრუნველყოფს საფრანგეთის მთლიანობას.

კომუნის მიუცილებელი უფლებებია:

კომუნალური ბიუჯეტის, შემოსავალ-გასავლის, მიღება; გადასახადთა დაწესება და განაწილება; მართველობა ადგილობრივ დაწესებულებათა; სასამართლოს, შინაური პოლიციის და სწავლა-განათლების ორგანიზაცია; კომუნის ქონების გამკებლობა.

დანიშვნა არჩევანით ან კონკურსით პასუხისმგებლობის

ქვემ და მუდმივი კონტროლის და გამოცვლის უფლებით კომუნის ყველა მოსამსახურე პირთა ანუ მოხელეთა. *ქართული*
სრული თავისუფლება პიროვნების, სვინიდისის და *საქართველო*
მის. მოქალაქეთა მუდმივი ჩარევა კომუნის საქმეებში, მათი აზრის თავისუფალი გამოთქმით, მათი ინტერესების თავისუფალი დაცვით. ამ თავისუფლების ვარანტიას იძლევა კომუნა, რომელიც ყურს უვდებს და უზრუნველყოფს თავისუფალ და სამართლიან უფლებას კრების და სიტყვის.

ორგანიზაცია ადგილობრივი დაცვის და ნაციონალური გვარდიის, რომელიც თვით ირჩევს თავის უფროსთ და იცავს წესიერებას კომუნაში.

პარიზი არ ითხოვს არავითარ სხვა უფლებას, ვარდა ამავე პრინციპების განხორციელებისა, ერთაერთი პირობით, რომ ამ დიდ საადმინისტრაციო ცენტრში თავს იყრიდეს კომუნათა ფედერაციის დელეგაცია...

მთლიანობა, რომელიც დღემდის თავს მოგვახვია იმპერიამ, მონარქიამ და პარლამენტარიზმმა არის მთლიანობა დესპოტიური, უგუნური, თვითნებითი და საზარალო.

პოლიტიკური მთლიანობა, რასაც პარიზი ითხოვს — ეს არის თავისუფალი შეერთება ყველა ადგილობრივი ინიციატივის, ყველა პიროვნულ ენერჯიათა თავისუფალი დახმარება საერთო მიზნით, ყველას კეთილდღეობის და თავისუფლების უზრუნველყოფისათვის.

ეს არის დასასრული ძველი ქვეყნის, ქვეყნის მთავრობების და ხუცების, მილიტარიზმის, ბიუროკრატიზმის, ექსპლოატაციის, აჟიოტაჟის, მონოპოლიების და პრივილეგიების, რომელთა მეოხებით ხდება პროლეტარიატის დაყმობა და სამშობლოს განადგურება და უბედურობა*).

მოკლეთ, სახელმწიფო არც ბურჟუაზიული, არც ბოლშევიკური, პირიქით, ის უნდა იყოს დემოკრატიული, ხალხური. «შეხედეთ კომუნას, აი პროლეტარიატის დიქტატურა», სწერდა ენგელსი.

ცხადია, ვანდერველდე მართალია, «სოციალიზმი სახელმწიფოს წინააღმდეგია...»

სახელმწიფო ასპარეზზე დღეს გამართული პოლიტიკური

*) ახ. Journal Officiel de la Commune, 20 აპრილი, 1871 წ.

ვიდილი არის უმთავრესათ ბრძოლა არა რეფორმების, არამედ
ძალაუფლების გარეშემო. დღეს ყველა გაბატონებული კლასი
თუ პარტია რეფორმებზე გაკვივის, ყველა რეფორმატორი
ოდონდ ძალაუფლება კი მას შერჩეს. ხალხი დარწმუნებულია,
რომ რეფორმიზმით მის ტკივილებს ბოლო არ მოეღება; მას
ეჭვიერება რადიკალური, ქირურგიული სოციალური ოპერაცია.
ამ პერსპექტივებით შეშინებული ბურჟუაზია თვით აკეთებს
პოლიტიკურ დივერსიას და სხვადასხვა სახით ხალხურ რადი-
კალიზმს ეპოტიხება. მიმდინარე ისტორიული პერიოდის ძი-
რითადი საკითხია არა რეფორმები, არამედ ძალაუფლება; ვისაც
ის დარჩება და საზოგადოებას დაიმორჩილებს — სახელმწიფო
მისი სახის და ინტერესებისდაგვარათ აეწყობა. ტრადიციული
ბურჟუაზიული სახელმწიფო კრიზისშია, მან დრო მოჰამა, ის
აღარ შეეფერება ახალ საზოგადოებას. მას ორი გზა აქვს —
უკან, დესპოტიისაკენ, წინ პროლეტარულ-ხალხური დემოკ-
რატიისაკენ, ყველა შუა გზაზე გაჩერებულნი განწირულია. ამ
პრობლემასან სამ პოლიტიკურ ბანაკს, რომლითაც დაყოფილია
საზოგადოება, სხვა და სხვა დამოკიდებულება აქვს. ყველა ფე-
რის ანტიდემოკრატიული ბანაკი გაერთიანებულია ბურჟუაზი-
ული დემოკრატიზმის უარის ყოფით და ყოველნაირი საშუალებით
დესპოტიის დამყარებით. აქ იბრძვიან დიდის ენერგიით ძა-
ლაუფლების, მთელი ძალაუფლების, ხელში ჩასაგდებათ. მეორე
ბანაკი ბურჟუაზიული დემოკრატია პარალიზშია, შეპყრობილი
ძველი ფორმულებით, უძლური გაიგოს ახალი საზოგადოება
და გამონახოს წამალი გარეშე თავისი დაძველებული კარაბა-
დინისა. ის იბეკნება ერთ ალაგას და იძულებულია საამდროვო
საკითხებს უპასუხოს დაუსრულებელი სიტყვებით. მესამე ბა-
ნაკი — პროლეტარული და სოციალისტური დემოკრატია იხ-
ლიჩება ორ ტენდენციას შორის: ერთი ფრთა იმყოფება ბურ-
ჟუაზიული დემოკრატიის გავლენის ქვეშ, ხოლო მეორე ფრთა
ენათესავება ბოლშევიზმს და «რუსეთის რევოლუციისათვის
მხარის დაჭერის» სახელით ამაგრებს საბჭოთა უსაშინელეს
დესპოტიას. არსებითათ ორივე მიდრეკილების შედეგი ერთი
და იგივეა — მშრომელთა მასის დაშლა და მათი გადასროლა
სხვადასხვა მოპირდაპირე ბანაკებში. ირდევია რა ამ გზით
პროლეტარიატის მთლიანობა, ირდევია ამ კლასის კავშირი
ბოლშევიზმით დაშინებულ ხალხის ფართე მასებთან. სოცია-

ლისტური არმია დგას აქტიური მტრის წინაშე, დაუძღვრული
ბული და აქტივობას მოკლებული.

სოც. ინტერნაციონალის მიერ სადისკუსიოთ დასმული ტაქ-
ტიკური საკითხი უნდა დასრულდეს მისი რიგების პირველ
ყოვლისა იდეურათ გამთელებით. ხაზი ამ გამთელებისა ერ-
სია — გამოშორება როგორც ბურჟუაზიული დემოკრატიის,
ისე ბოლშევიკური დესპოტიისაგან და მტკიცეთ, საბოლოოთ
შედგომა პროლეტარულ-ხალხურ დემოკრატიის გზაზე.

ნომბერი, 1932.

ჩვენი გზა

ევროპის ცივილიზაციის დღევანდელი კრიზისი, რაიცა ჩვენ დავახსიათეთ „რა მოხდა“-ში, ჩვენ წინაშე სვამს ერთს დიდს საჭირობოროტო საკითხს: საით მივდივართ, რა მიმართულებების უნდა იყოს ჩვენი ერის გზა, მისი განვითარების წესრიგი, რომ თავისი ბიოლოგიური და ნაციონალური მერმისი უზრუნველყოს. ამ პრობლემის გადაჭრა ჩვენგან მოითხოვს კარგად გაგებას და შესწავლას არა მარტო კრიზისის შინაარსის, არამედ აგრეთვე მისი ხელმძღვანელობის, მისი მეთაურობის როლს ამ საშინელ ტრაგედიაში.

დასავლეთის მეთაური ცნობილია — ეს არის პოლიტიკურათ და ეკონომიურათ გაბატონებული ბურჟუაზია, მატარებელი კაპიტალისტური წარმოების მთელი პროცესის. აი ეს ბურჟუაზიული პოლიტიკა და ეკონომიკა მოდის ხელიხელ ჩაკიდებული, როგორც განუყრელი ერთი მთელი და ახდენს ღრმა ცვლილებას ერის სტრუქტურის ყველა სფეროში.

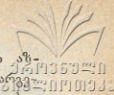
1850 წლის სტატისტიკით ევროპაში რუსეთიანათ ითვლებოდა 266 მილიონი მცხოვრები, ამაში ქალაქების მცხოვრებნი შეიცავდნენ მხოლოდ თორმეტ მილიონს. აშკარაა, ამ დროს ევროპა წარმოადგენდა მთლიან აგრარიულ ქვეყანას და, მაშასადამე, მისი სავსებით ინდუსტრიალურ ქვეყანათ გადაქცევა მოხდა უკანასკნელ ოთხმოცდაათი წლის განმავლობაში. ეს სწრაფი განვითარება მიმდინარეობდა, როგორც ერთი მოზღვავებული შეუჩერებელი ტალღა, უბატრონო, უხელმძღვანელო სტიქია, რამაც ასე მოკლე დროში არივ-დარია მთელი დასავლეთის ყოფა-ცხოვრების ძირი და გამოსჭვდა ახალი ბოგანური სოციალური ეკონომიკა და ფსიქიკა.

ეს ტალღა აფეთქდა უცებ, მაგრამ მისი მომზადება და მისთვის ბრძოლა წარმოებდა საუკუნეთა განმავლობაში. დაწყებული საშუალო საუკუნიდან ბურჟუაზიის მთელი მოძ-

რაობა ტრიალებდა ერთი ლოზუნგის გარშემო **ქართული** ლება. ე. ი. თავისუფლება იმიტომ, რომ მოაწყას **საქართველო** თავისი ცხოვრება როგორც მას სურს. ამ დროშით მან დამარცხა მეფესთან ერთად ფეოდალიზმი, ხოლო შემდეგ თვითმპყრობელი მეფობა და განახორციელა თავისი იდეალი საეხებით, ზოგან მონარქიული ფორმით, ზოგან რესპუბლიკანურით. ამ ჭიდილში და დუდილში განვითარდა უკიდურესი ინდივიდუალიზმი, მე-ს გაღმერთება, პიროვნების საზოგადოებაზე მაღლა დაყენება და მის წინაშე ერის და სახელმწიფოს დაჩოქება. აი ამ საუკუნოებით მიმდინარე ტალღა დღეს ტრადიკულათ იმსხვრევა და თან ამსხვრევს ერს, რასას, მთელ მის კულტურას.

ამ თავაშვებულ სტიქიას შეებრძოლა მხოლოდ ერთი მიმდინარეობა: მეთვრამეტე საუკუნეში ჰუმანიზმის მკადაგებელი ფილოსოფოსები რუსოს და მონტესკიოს მეთაურობით, ხოლო მეცხრამეტე საუკუნეში სოციალისტები. ორივე ეს მიმდინარეობა არსებითად განაგრძობდენ ძველი საბერძნეთის ფილოსოფოსთა აზროვნებას, რომელნიც მუდამ თავისუფლების საკითხში იცავდენ ზომიერებას და მის საერთო ინტერესებისათვის დამორჩილებას. ისინი გამოდიოდენ ერის ინტერესებისაგან. აი რას სწერს პლატონი: „ბედნიერი სიტე (ნაციონალური ერთეული) უნდა იყოს არც მეტად მდიდარი, რაიცა ბადებს უსაქმობას და მოღუნებას, არც მეტად ღარიბი, რაიცა ბადებს დაბალ გრძნობებს, შურს და არეულდარეულობას. მისი ტერიტორია უნდა იყოს დასაზღვრული ისეთი საზღვრებით, რომელიც ინახავს მის სრულ მთლიანობას. ეს მთლიანობა არის არსებითი პრინციპი ხანგრძლივობის და ძლიერების“. (იხ. რესპუბლიკა). ამავე საკითხს სოციალისტები მიუდგენ არა ერის, არამედ კლასის თვალსაზრისით, როგორც საუკეთესო საშუალება მუშა ხალხის გამოსალვიძებლათ და კაპიტალისტების წინააღმდეგ დასარაზმავათ. ამ ნიადაგზე გაიმართა ბრძოლა ორ ბანაკთა შორის — სოციალისტების და ანტი-სოციალისტების. ეს უკანასკნელნი ედავებოდენ პირველთ მთელი ერის სახელით და გამოჰქონდათ ბურჟუაზიული რეჟიმის გამაგრება ნაციის გამაგრებათ. კლასი და ნაცია ერთმანეთს დაუპირდაპირდა. მთელი ეს ისტორიული კონცეპცია და ბრძოლა თავდაყირა დაატრიალა დღევან-

დელმა სინამდვილემ. გამოჩნდა, რომ სოციალისტური აზროვნება — ეკონომიკის ხელმძღვანელობა ხალხის სასარგებლოდ — არის სასარგებლო არა მხოლოდ რომელიმე კლასისათვის, არამედ ამასთანავე გაცილებით უფრო უაღრესად სასარგებლოა ნაციის, რასის, ერის სისხლის და სიახალგაზრდავის შენახვისათვის.

გაბატონებული უკიდურესი ინდივიდუალიზმი დაეყრდნო რომის უფლებას, რომლის ძალით მესაკუთრეს შეეძლო მოეხმარა თავისი საკუთრება როგორც მას მოეპირიანებოდა. ამ გაზვიადებიდან წარმოიშვა თანამედროვე ბურჟუაზიული უფლება, რომლის ძალით საკუთრება არის მთავარი ატრიბუტი ადამიანის, მისი მეორე ბუნება. ადამიანს შევიძლიათ შეეხრთ, ხოლო მისი საკუთრება კი ხელშეუხებელია. აქ მოხდა ერთნაირი დაპირდაპირება ადამიანს და პიროვნებას შორის. პირველია მოვლენა ბიოლოგიური, მეორე კი — სოციალური, საზოგადოებრივი. ადამიანი, ვინც უნდა იყოს ის, თანასწორია, ხოლო პიროვნება სხვადასხვანაირია. ადამიანები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან, ერთიმეორეს ებრძვიან, როგორც პიროვნებები, ინდივიდუუმები, რითაც კაცი ხდება კაცად, უმაღლეს არსებათ. რამდენათაც ერთი პიროვნება მალდება მეორეზე, იმდენათ საზოგადოება მიდის წინ, ვითარდება კულტურა და ცივილიზაცია. აი ამ ბურჟუაზიულ ცონცეპციას დაუპირდაპირდა სოციალისტური იდეოლოგია, რომელიც დაეყრდნო სავსებით ბიოლოგიურ მოვლენას, ადამიანს და მისი სასიცოცხლო ინტერესები დააყენა პიროვნების ინტერესების მალლა. ეს დავა მოდის ძველთაგან, არის შეუწყვეტელი გონებრივი ტალღა, მაგრამ ვერც ერთ ეპოქაში იგი ვერ გადაიჭრა.

ძველი რეაქციონერი თავის აზროვნებაში და მოქმედებაში გამოდის მემამულეთა უაღრესობისაგან და მათი მამულის უპირატესობისაგან საზოგადოებაში. დიდი მამული, აი ერის საფუძველი. ლიბერალები და სხვა ყველა ბურჟუაზიული მიმდინარეობანი აღიარებენ ვაჭრობა-მრეწველობის უაღრესობას და მისი მეთაური კლასის ბატონობას. ყველა ჯურის ტირანები აღიარებენ მთავარ ფაქტორათ ძალმომრეობას, საზოგადოებაზე იარაღის გაბატონებას; მხოლოდ სოციალისტები და ძველი და ახალი ფილოსოფოსები გამოდიან

ადამიანის მოთხოვნების და მისი ყოველ მხრივად დაკმა-
ყოფილების აწყოებისაგან. ჰუმანიზმი მთავარი მისი საფუძვე-
ლია პოლიტიკაში, ბუნებრივობა ფილოსოფიაში. ბუნება
ქმნის ადამიანს თავისუფალს და თანასწორს, ერთიმეორის
მხგავსს. ყველა ფერის სოციალიზმი დგას ამ საფუძველზე და
ცდილობს დაიცვას მისი ძირითადი თვისებანი საზოგადოე-
ბაში. ყველა სხვა მიმდინარეობა ებრძვის და ანგრევს ამ სა-
ფუძველს და ქმნის არაბუნებრივ, ანტიბუნებრივ ურთიერთო-
ბას ადამიანთა შორის.

სოციალიზმი აცხადებს ეკონომიკის საფუძვლათ შრომას,
ფიზიკურ მუშაობას; ყველა სხვა მიმდინარეობა შრომის ამ
როლს უარყოფდა თავიდანვე და ეკონომიკის საფუძვლათ
აცხადებდა ნიჭს, მოხერხებას, გამჭრიახობას, ფულს, ალბე-
მიცემობას, ერთისიტყვით, ყველაფერს გარდა მუშაობისა. ეს
აზროვნება ხატავს უფრო ცხოველთა ცხოვრების წესებს, ვი-
ნემ ადამიანებისას; მხოლოდ პირუტყვებს არ ეჭირვებათ მუ-
შაობა თავის სარჩენათ, ისინი იკვებებიან ბუნების მიერ მზა-
მზარეულათ ბოძებულით. აქ შრომა მართლაც სათაკილოა, მი-
უღებელია; მაგრამ მას შემდეგ, რაც ადამიანმა დაიწყო თავი-
სი არსებობის საშუალებათა თავისი შრომით მოპოება, ე. ი.
არ დაკმაყოფილდა ცხოველივით ბუნების მიერ ბოძებულით,
ამით ის გამოეყო ცხოველებს, შექმნა კულტურა, ცივილიზა-
ცია, პროგრესი, მთელი ნივთიერი და სულიერი სიმდიდრე.
სოციალიზმი ეკავშირება ამ ძირითად მამოძრავებელ ჩარხს,
საზოგადოების ძარღვს და სურს მას დაუმორჩილოს წყობი-
ლება; თუ კი ადამიანი გამოეყო ცხოველთა სამეფოს შრომით,
ცხადია, მთელი ცხოვრების, ყველა მისი დარგების, ფუძეა
შრომა, გარჯა, ხელის გაქანება; მთელი პროგრესი ამ წყარო-
დან მოდის და მისი გეზით მიიმართება; საზოგადოების სტრუქ-
ტურა ემყარება ამ ფუძეს და იცვლება მასთან ერთად. აი ეს
აზროვნება ჩვენ გვაძლევს საშუალებას გამოვიდეთ რეალური
მდგომარეობიდან, ფაქტიური ურთიერთობიდან და მივიდეთ
მის გაგების, შეგნების და წარმოდგენის სფერომდე. იბადება
იდეოლოგია, აზროვნება, სისტემა, ფილოსოფია. როგორც კი
ამ გზას შევაბრუნებთ, გამოვალთ აზროვნებისაგან და წავალთ
რეალობისაკენ, მაშინვე სინამდვილე იღებს ფანტასტიურ სა-
ხეს და მის ალაგს იჭერს ჩვენი წარმოდგენები, ე. ი. ჩვენი

სურვალემა, ჩვენი ნატურა, ჩვენი ინტერესი. ცხოვრება საზღვრავს ჩვენ შეგნებას და არა პირუკულმა. ყოველივე სხვათაგანს ირი მიდგომა ამ საკითხისადმი არის არა ბუნებრივი. ბუნებას ვერ გადავახტებით.

ცხოვრების ცენტრში რჩება ადამიანი თავისი გარდაუვალი მოთხოვნებით, იცოცხლოს და თავისი მოღვაწეობა გარდაუვალი. რაც ამ ძირითად საფუძველს უდგება, აკმაყოფილებს, მას აადვილებს და ხელს უწყობს, ის არის მისაღები და გასატარებელი. და რადგანაც ადამიანები შეადგენენ ეროვნებას, რასას, კაცობრიობის სხვადასხვა მოღვაწეობას, ცხადია, მათი ყოფა-ცხოვრების საღ ნიადაგზე აგება ნიშნავს ერის და რასის საღ ნიადაგზე დამყარებას და მისი სიცოცხლის გახანგრძლივებას. რაკი ბურჟუაზიულმა მეთაურობამ სავსებით უარყო და დაანგრია ადამიანის ყველა ბუნებრივი ატრიბუტა, ამით მან განსაცდელში ჩააგდო არა მარტო პიროვნებანი, არამედ თვით ერნი და მათი ხანგრძლივათ არსებობა. დღეს არსებული მდგომარეობა ადამიანებისა პირდაპირ ეწინააღმდეგება ბუნების მიერ დაწესებულ მათ სასიცოცხლო აუცილებლობას. მას დაკარგული აქვს სავსებით ყველა ბუნებრივი უფლებები და ეს არყვეს ნაციის მთელ ბიოლოგიურ შენობას. ცხადია, ამ მდგომარეობის შებრუნება, არსებული უწყესობების მოსპობა და კაცის კაცად და ერის ერად აღდგენა ნიშნავს უდიდეს რევოლიუციას. არსებული ქვეყნის გადასხვაფერება და ახლის აწყობა შეიძლება მხოლოდ რევოლიუციით. სოციალიზმი არის პირველყოვლისა რევოლიუციური დოქტრინა, რევოლიუციური ტაქტიკა და პრაქტიკა.

იტყვიან, ჩვენც, არასოციალისტებს, ადამიანები გვყავს სახეში და აქედან გამოვდივართო. უეჭველია, მათაც ადამიანები ჰყავთ სახეში და არა ძროხები, მაგრამ რომელი, ყველა ადამიანი საზოგადოთ, თუ გამოყოფილი ჯგუფი, ზოგიერთნი? სწორედ აქ არის ძირითადი განსხვავება. მათი ადამიანია კონკრეტული წყება, განსაზღვრული ნაწილი, გაბატონებული, თუ ბატონობის მაძიებელნი. მათი იდეოლოგია არის ბატონის და მორჩილის, უმცროსის და უფროსის, კლასიური და წოდებრივი. ისინი ეყრდნობიან ისტორიას, ასე ყოფილა, ასე უნდა იყოსო. მაგრამ ისტორიის სათავე, მისი ობიექტი და სუბიექტი არის ერთი და იგივე ბუნებრივი მოვლენა — ადა-

მიანი. უიმისოთ არავითარი ისტორია არ არის. ხოლო ადამიანი პირველ ყოვლისა საჭიროებს ცხოვრების საშუალებებს, მას ესაჭიროება საჭმელი, სასმელი, ბინა, ტანსაცმელი და სხვა. ყველა ამას ამზადებს თვითონვე, ე. ი. თვითონ ქმნის თავისი ისტორიის საფუძველს, მაგრამ გზადაგზა ამ საფუძველს ადამიანთა უმრავლესობას აცლის უმცირესობა და თვითონ იჩემებს. აქედან კეთდება დასკვნა: ეს ბატონები, ეს უმცირესობა, ქმნიან ისტორიას, რომელთა ხელში ერი უბრალო მასალაა, საითაც მოეპრიანებათ, იქით მიაბრუნებენ. თუ ცივილიზაციის საფუძველია შრომის გაყოფა და მისი განვითარება დაკავშირებულია ამ შრომის გაყოფის განვითარებასთან, ცხადია, შრომა, შრომის მეთოდი და ფორმები სათავეა მთელი ისტორიის, მთელი პროცესის, დედა საზოგადოების, მთელი ერის. შრომის აწყობა, მისი განთავისუფლება, მისი გაბატონება, მის ნაციონალურ მესვეურად გადაქცევა, არის ძირითადი პრობლემა, რომლის გადაჭრა დღევანდლამდე არ მოხერხდა. დღევანდლამდე შრომა არის ხვედრი ერთის, ხოლო მისი ნაყოფის გამოყენება — მეორის. შრომა და შრომის შედეგი ერთად არ მიდიან, ერთდამიპვე პიროვნებას არ ეკუთვნიან; უშრომლათ თავის რჩენა-საამაყო, საოცნებო საგნათ გადაიქცა და სწორედ თანამედროვე ბურჟუაზიული საზოგადოება ამ ამაყმა ხალხმა დაღუპა; ამ ბატონების ჭკუაზე მომყვანი, ბუნებრივ კალაპოტში ჩამჭერი ძალა არ გამოჩნდა.

ადამიანთა შორის დარღვეული წონასწორობის აღდგენა გახდა შეუძლებელი; ამის მიზეზია ის, რომ განალებულია თავიდანვე ბრძოლა კერძო და საზოგადო ინტერესებს შორის. საზოგადოებას ებრძვის კერძო პირი, უმრავლესობას უმცირესობა. მთელი შინაარსი ყველა არსებული საზოგადოების, სახელმწიფოს გაჩენიდან, აი, ამ ბრძოლაში გამოიხატება; კერძო და საზოგადო ინტერესების ჰარმონია ვერ დამყარდა; მთელი თუ კარგათაა, ნაწილიც ხომ კარგათაა, ეს ცხადია, მაგრამ ეს არ სჯერათ, ამით არ იწყებენ; იწყებენ მუდამ ნაწილით და ანგრევენ მთელს; ასეთია მუშაობის მეთოდი ერში და ერთა შორის, რაიცა ბადებს შესაფერ იდეოლოგიას. ყოველთვის კლასი გაბატონებული ნივთიერათ, გაბატონებულია იდეოლოგიურათაც, მისი აზროვნება არის საზოგადოების ეპოქის აზროვნება; მხოლოდ მისი დაქანების საფეხურზე ვი-

თარდება აღმომავალი კლასის იდეოლოგია და იმარჯვებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს კლასი იჭერს ადგილს ძველსავე სას რეალურად. ეს მოვლენა კიდევს, ამ გარდატეხის ში, ევროპაში ვერ მოხდა.

ამბობენ, არსებობს ევროპის ცივილიზაცია; უეჭველია არსებობს, მარა მას ამორთმეული აქვს სული, გდია მხოლოდ მისი ჩონჩხი. მთლიანი ცივილიზაცია გულისხმობს მთლიან იდეოლოგიას, მთლიან ფსიქოლოგიას, სოლიდარობას, კეთილმეზობლობას და სხვა. ასე იყო ყველა ძველი ცივილიზაციის წევრთა შორის. აქ, ევროპაში, კი ეს კანონი დარღვეულია. მთლიანი ცივილიზაცია კი ანგრევს ერთობას, აძლიერებს ერთა შორის შუღლს, აფაჩადებს მათ ერთიმეორის წინააღმდეგ. რით აიხსნება ეს საოცარი მოვლენა? მხოლოდ ერთი მიზეზით, ამ ცივილიზაციის შუაგულში ზის ერთი დიდი მატლი და ღრღნის მას. ეს მატლია კაპიტალიზმი და მასზე აგებული ბურჟუაზიული სულისკვეთება, რომლის მთავარი ნიშანია უკიდურესი ეგოიზმი. მისი ერთად ერთი დროშაა გამდიდრება, საშუალება კი ფოველივე მისაღებაა. ეს არის ცივილიზაცია ბურჟუაზიული, რომელიც განირჩევა ყველა ძველისაგან კერძო ინტერესების გაბატონებით. ფეოდალური ევროპა გაცილებით უფრო მთლიანი იყო, ვიდრე დღევანდელი; მასში არსებობდა საერთო მორალი, ეთიკა, სიტყვა, პირობა, საერთო ფსიქიკა, ახლა ფოველივე ეს გაქრა და დაექანა ევროპა ველურობისაკენ. ამ მოვლენას კავშირი არ აქვს შრომის განაწილებასთან; ამ სფეროში ახალი არაფერი მომხდარა გარდა დაწყებული შრომის განაწილების გაზრდის და გაზვიადებისა. ამან მხოლოდ შექმნა ხელსაყრელი ატმოსფერა გასაძლიერებლათ ბურჟუაზიის თანდაყოლილი ძირითადი თვისებისა — მხოლოდ გამორჩენისა; წინეთ ეს მიდრეკილება მიიმართებოდა ფეოდალური და მონარქიული რეჟიმის წინააღმდეგ, ხოლო შემდეგ ეს უკანასკნელი ორმოცდაათი წელია ის მიიმართება ერის და ერთა სოლიდარობის წინააღმდეგ და მივედით იქ, სადაც ამჟამათ ვიმყოფებით.

არის ერთი საბუთი ბურჟუაზიის გამართლებისა. ის იძულებულია იმუშაოს ადებული ხაზით, დააწეროს თავის დროშას მხოლოდ ფული და ფული თვით ეკონომიური პროცესის ძალდატანებით, კაპიტალისტური წარმოების აუცილებელი კანონ-

ნებით. ეს არის სწორი შეფასება აღნიშნული მოვლენის. რასაკვირველია, ბურჟუაზიის ეს ანტიხალხური და ანტიერთოვნული მუშაობა სრულიად არ გამოძინარეობს მისი ცუდი განზრახვისაგან, მისი თავისუფალი სურვილებისაგან, მისი მორალური დაცემის და ავკაცობისაგან. ყველა კაპიტალისტი, ვინც უნდა იყოს ის, რა ჩინებული პიროვნული თვისებითაც იყოს ის აღჭურვილი, იძულებულია კაპიტალის საკითხი დააყენოს პირველ რიგში, თუ მას სურს იყოს კაპიტალისტი. წარმოიდგინეთ, ერთმა მწარმოებელმა შეიძინა ახლათ გამოგონილი მანქანა და მისი საშუალებით დაამზადა საქონელი იაფ ფასებში, სოლო მეორეს არ დაურჩა საკმაო საამისო თანხა და ჩარჩა დაძველებული მანქანების ამარა. შედეგი: პირველის ბაზარზე გამარჯვება და მეორის აუცილებელი გაკოტრება. ცხადია, ასეთი გაკოტრება არავის სურს და იძულებულია თანხების დაგროვების საკითხი თავის აქტივობის მთავარ საგნათ დასახოს. მაშასადამე, ბურჟუაზიული მუშაობის გეზს იძლევა თანამედროვე სოციალური პირობები, ე. ი. დამზადება არა სახმარი ნივთის, არამედ გასაყიდი საქონლის. ბაზარი მისი ბატონია, ხოლო ბაზარის ბატონია ნაციონალური და ინტერნაციონალური სააღმზრდელო პირობები. ბურჟუაზიის ამ ტყვეობისაგან გამოსნსა შეიძლება მხოლოდ თვით ამ პირობების მოშლით, კაპიტალისტური რეჟიმის გაუქმებით და სოციალური წყობის დამკვიდრებით. სწორედ ამიტომ რეფორმიზმი, ამ რეჟიმის შეკეთ-შემოკეთება, უბრალო თავის მოტყუილებაა, განუხორციელებელი ილიუზიების თესვაა. სანამ არსებობს ბურჟუაზიის ბატონობა, იარსებებს მისი ყველა თვისება, ამათ შორის საერთო კონკურენცია. ამ დამანგრეველი მოცილეობის წინააღმდეგ არის ერთი წამალი — ერთობა, თანხმობა, ერთათ წარმოება და ერთათ გაყიდვა. და სწორედ ეს არ ძალუძთ მათ. ინდივიდუალიზმი იმდენათ გარდაუვალი კანონია კაპიტალისტური პროცესის, რომ კონკურენციის მოშლას ხდის შეუძლებლად. მართალია, არსებობს კომპანიები, ტრესტები, ამხანაგობები, მაგრამ ესენიც მუშაობენ კონკურენციის ფარგლებში, ებრძვიან ერთიმეორეს ერში და ერთა შორის.

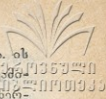
ამ საერთო აფორიაქების შედეგია ის გაუგონარი ამბავი, რაიცა ეს ორი-სამი წელიწადია ევროპაში ტრიალებს. ცოფიანი მგელივით მივარდებიან ერთიმეორეს, დიდი თუ პატარა

სახელმწიფო სულერთია და გლეჯენ. ჩეხოსლოვაკიას მეურნეობა ვარდა პოლონეთი და წაგლიჯა ერთი ბარკალი, მეორე წაგლიჯა ვენგრიამ, ხოლო დანარჩენი იხელთა გერმანიამ. პოლონეთს მიუვარდა ერთი მხრით გერმანია და მეორე მხრით რუსეთი და ის დაინაწილეს. გერმანია მივარდა დანაის, ნორვეგიას, პოლანდიას, ბელგიას და დაიპყრო. რუსეთი შეესია ფინლიანდიას, ნაწილი წაგლიჯა, შემდეგ — ესტონიას, ლატვიას, ლიტვას და წაიღო; ვენგრია და რუსეთი რუმინიას, ახლა კიდევ გერმანია და იტალია იუგოსლავიას, მათ აყვა ბოლგარია და ვენგრია. ერთი სიტყვით, ვიმყოფებით დაბურულ ტყეში მხეცებისამარა, ხვალ ვინ ვის გათელავს, ვინ ვის გაცარცვავს არავინ იცის; ასე სამარცხვინოთ ბოლოვდება კაცობრიობის ბურჟუაზიული ეტაპი. ყველა ეს საერთაშორისო რბევა ხდება ინდუსტრიალური ქვეყნების მფარველობით და წაქეზებით; ზოგი გერმანიის იარაღია, ზოგი საფრანგეთის და ინგლისის. ეს ორი უკანასკნელი ასე თუ ისე მოეწყვენ, კოლონიები დაირიგეს; გერმანია ვერ მოეწყო, მისი ბურჟუაზია ვერ გადაიქცა სახელმწიფოთ და არჩია ამოეფაროს უკან სხვა ძალების ხელისუფლებას, მაგრამ მას იმედი ვერ გაუმართლა ვერც კოჭენცოლერებმა, ვერც დემოკრატებმა. წამოაყენეს ჰიტლერი და მისი საშუალებით ფიქრობენ მიიღონ თავისი წილი, თუნდაც ოფიციალური იდეოლოგია. მის წინააღმდეგ იყოს მიმართული. სიტყვიერება არაფერია, საქმე ყველაფერია და თუ საქმე გაკეთდა, გერმანიის ბურჟუაზიამ მოიპოვა შესაფერი ბაზარი, მიიღო თავისი წილი, შეუსაბამო იდეოლოგიას და მის მატარებელს მიაბრძანებენ. ტისენი აჩქარდა, ჰიტლერს გადაუდგა თავისი მისიის დასრულებამდე, მაგრამ ბურჟუაზიული კლასი არ გადადგომია, ის მასთან არის, თუნდაც უკმაყოფილო და კბილის მლესავი. დრო მუშაობს მისთვის, თუ ხიფათი არ გამოეკრა, თუ მართლა სოციალიზმი არ განხორციელდა.

საბოლოოთ, მთელი თანამედროვე პრობლემა ტრიალებს ერთი საკითხის გარეშემო: პიროვნება უნდა იყოს ბურჟუაზიული, თუ ადამიანური. ის უნდა ეწყობოდეს მთელს, საზოგადოებას, თუ პირიქით, მთელი ეწყობოდეს მას და აღმერთებდეს. ეს ორი ერთიმეორის მოპირდაპირე წერტილია, რომლის შიგნით არის მეორეხარისხოვანი მიხვევ-მოხვევანი. სწორედ

ამ მიხვევ-მოხვევებით სარგებლობენ ძველი ალექიმის მოციქულნი, იჭრებიან შუაგულში და ახალი „სახარების“ სახელით უმორჩილებენ პიროვნებას და საზოგადოებას ერთ მუჭა ტირანებს. ორში ერთი: ან პიროვნება, ან საზოგადოება; ამათ მონახეს მესამე გამოსავალი, არც პიროვნება, არც საზოგადოება, არამედ რჩეულთა ჯგუფი სხვადასხვა საამდროვო სახელწოდებით — სოციალისტი, კომუნისტი, ფაშისტი და სხვა. რასაკვირველია, ეს არის პრობლემის ამჩატება, უბრალოთ, მსუბუქათ წარმოდგენა. ამით ის კიდევ უფრო ბნელდება და მისი გადაჭრა გვიანდება. ამ ძალათ მაცხონეთა პარპაში აერთებს, აახლოებს პიროვნებას და საზოგადოებას ამ საერთო მტრის წინააღმდეგ, ე. ი. ხდება მათი ურთიერთობის მიჩქმალვა, მათი ნამდვილი სახის დამალვა და მით თანამედროვე პრობლემის დახურდავება ძველისძველ პრობლემაზე. დღევანდელი პრობლემის სახე კი ერთია, აშკარაა, წამოყენებულია ჯერ კიდევ პირველ დიდ რევოლუციასში, ეს არის ურთიერთობა თავისუფლებას და თანასწორობას შორის, გამონახვა ისეთი კალაპოტის, სადაც პიროვნება არ ჩაგრავდეს საზოგადოებას და საზოგადოება პიროვნებას. ეს საკითხი არა თუ არ გადაჭრა ბურჟუაზიულ კულტურამ, პირიქით, პიროვნების თავისუფლების გაზვიადებით დაანგრია საზოგადოება და გადაისროლა ის უკან დიდი ხნობით.

სოციალიზმის ცენტრში დგას ადამიანი, ხოლო ბურჟუაზიის — „მე“. ეს უკანასკნელი ახლა შესცვალა „ჩვენ“, ხოლო ეს „ჩვენ“ არის არა ადამიანი, არამედ ჯგუფი, კლიკა, რომელიც იმორჩილებს ადამიანს. ჯგუფს ჰყავს მეთაური, რომლის სიტყვა არის უკრიტიკოთ ასასრულებელი, მივიღეთ ისევე „მე“, ხოლო არა ლიბერალური, არამედ დესპოტიური. ლიბერალიზმმა შესცვალა დესპოტია, დესპოტიამ — ლიბერალიზმი. არც დესპოტია, არც ლიბერალიზმი, აი, სახალხო ლოზუნგი, ნამდვილი დროშა ამ ქაოსიდან გამოსავალის მაჩვენებელი. ადამიანი არ არის განყენებული არსება, ის არის არსება არა მარტო რეალური, არამედ ამასთანავე ისტორიული, სხვადასხვა დროს სხვადასხვა ჩარჩოში ჩაყენებული. მისი პირველი და მუდმივი ჩარჩოა ოჯახი, შემდეგ კლასი, ნაცია, ის მოძრაობს ამ ფორმებში და აძლევს მათ ახალ-ახალ შინაარსს. ყველა ადამიანი პირველყოვლისა ფიქრობს თავისთავზე; ის უჭკველად

ეგონისტია, ამ თვისების მოშლა უტოპიაა, არც სასურველია. ის ამოდრავებს და აბრძოლებს ადამიანს არსებობისათვის, უმძიმეს სოთ ის გადაიქცევა ღებმათ, უახროთ, უნებისყოფოთ, უუნერგით. სოციალიზმი მითხოვს არა ამ თვისების მოშლას, არამედ მის დაკმაყოფილებას ისეთი ნორმებით, რომელიც მეორის ასეთსავე მითხოვნილებას არ ებრძოდეს. ჰარმონია ადამიანთა შორის ნიშნავს ჰარმონიას მათ პირად მითხოვნილებათა დაკმაყოფილების საშუალებათა შორის.

ბურჟუაზიის გაბატონებამდე პირადი ეგონიზმი იყო მეტად სუსტი, მისი ალაგი ეჭირა ოჯახის ეგონიზმს, ე. ი. ოჯახი იყო მთავარი ფუძე საზოგადო ურთიერთობის და მორალის. ბურჟუაზიამ ოჯახი გახადა საანგარიშო კავშირათ, სადაც მთავარი ალაგი უჭირავს ფულს. ოჯახი თითქმის დაშალა პროლეტარიატში, სადაც ქალი და კაცი იძულებულია ოჯახს გარეთ იმუშაონ და შვილები ღვთის ანაბრათ დასტოვონ ან სრულიად არ იყოლიონ. მაშასადამე, ეს პირადი ინდივიდუალური ეგონიზმი, საიდანაც გამორიცხულია კოლექტივი, არის ბურჟუაზიის დვიძლი შვილი და გაუქმდება მასან ერთად. მაგრამ ეგონიზმი საღი, ოჯახური, კოლექტიური, სოციალური, რომლის ფარგალში იპოვის პიროვნება დაკმაყოფილებას დარჩება, აღდგება, გაბატონდება და საერთო მორალის საფუძვლათ გახდება. მაშასადამე, ბრძოლა არსებულ ეგონიზმთან ბურჟუაზიის შენახვით არის ბრძოლა უნაყოფო, რითაც თვით მებრძოლი თავს გაიტყვნს.

რაკი ბურჟუაზიამ დაფლთა და დაარღვია ოჯახი, აქედან სოციალისტებმა, განსაკუთრებით მობოლშევიკებმა, გააკეთეს დასკვნა: ოჯახი საჭირო არ არის, ხალხი შევრეკოთ კოლექტიური მეურნეობის ერთ სადგომში, შვილები კი ჩამოერთვას დედ-მამას და იზრდებოდენ ცალკე გარეშე ოჯახური ურთიერთობისა და სხვა, რაიცა განახორციელეს ნაწილობრივით საბჭოთა რუსეთში. ეს ნიშნავს დადასტურებას კაპიტალიზმის უარყოფითი ნაყოფისა და მიღებას მისი დამანგრეველი ელემენტებისა. ეს არის იმავე დროს ანტიბუნებრივი მიდგომა პრობლემისადმი. რაკი ოჯახი ბუნებრივი მოვლენაა, ცხადია, ყველა მისი დამარღვეველი ფაქტორები ანტიბუნებრივია, გამოგონებულია, რომელთა მოშლით უნდა აღსდგეს ბუნების ქმნილება. დაშლა, დანგრევა, დაჩაგვრა არის შედეგი ადამი-

ანთა ერთიმეორეზე გაბატონების. თუ კი ბუნებამ ადამიანი გა-
აჩინა თანასწორი და თავისუფალი, ყველა ეს ანტიადამიანური
მოვლენა არის იმავე დროს ანტიბუნებრივი, რის შიშლა თა-
ვისთავით ნიშნავს დაბრუნებას ბუნებისაკენ. სოციალიზმი გა-
მოდის რა ბუნებრივი ფაქტორებიდან, ცდილობს ამ ფაქტო-
რებს შეუთანხმოს სოციალური ფაქტორები, სამუდამოდ და-
მარხოს ყველა ღუბჭირი ნაშთები ადამიანის ჩაგვრისა და
რღვევისა.

ასე თუ ისე, ეგოიზმი, ე. ი. თავისი ინტერესების წინ დაყე-
ნება და მისთვის მუშაობა სრულიად კანონიერი ადამიანური
მოვლენაა, სამაგიეროთ ბურჟუაზიული ეგოიზმი სავსებით ეპი-
რდაპირება ამ მოვლენას. ერთი არის თავისი საარსებო ინტე-
რესების დაცვა, ხოლო მეორე ნიშნავს ხელში ჩაგდებას ყვე-
ლაფრის, რასაც კი შეძლებს და მიახვლებს. აქ მოქმედების
სტიმულია არა მოთხოვნილების დაკმაყოფილება, არამედ სიმ-
დიდრის შეძენა, სხვათა ინტერესების გათელვა და თავისთავის
გაბატონება. რასაკვირველია, ამ ეგოიზმის შეთავსება საზო-
გადოების ინტერესებთან შეუძლებელია, მათ შორის ორმო გა-
თხრილია, ამიტომ საკუთრება ამ ორივე შემთხვევაში სრული-
ად არ ნიშნავს ერთდამივე მოვლენას. ის არის ადამიანისათვის
საშუალება თავის რჩენის, ხოლო კაპიტალისტისათვის საშუა-
ლება სხვისი რბევის, სხვაზე ბატონობის. აი ამ საკუთრების
ჩამორთმევა სოციალიზმის მოთხოვნილებაა, რაიცა სრულიად
არ ნიშნავს ყველა ფორმის საკუთრების გაუქმებას. ადამი-
ანური საკუთრება რჩება, ანტიადამიანური — ქრება. საკუთრების
ასე ორ კატეგორიით გაყოფა მიუცილებელი პირობაა თანამედ-
როვე პრობლემის გადაწყვეტისა. ყველა ანტისოციალისტი მათ
ერთმანეთში ურევს და ამ საბუთით განგაშობს — საზოგადო სა-
კუთრება უეჭველათ გულისხმობს პიროვნების დამონებას, თა-
ვისუფლების მოსპობასო. ახლა მათ ახალი საბუთი მიეცათ, ეს
არის საბჭოთა რუსეთი, სადაც მართლაც ყოველნაირი საკუთ-
რება მომსპარია და ადამიანი დამონებულა, მაგრამ ეს მაგა-
ლითი სრულიად არ ჩაითვლება საბუთად, ვინაიდან მას არა-
ვითარი საერთო არ აქვს სოციალიზმთან, ადამიანურ სოცია-
ლურ წყობილებასთან. მოსკოვში არც საზოგადოებაა, არც
ადამიანი, არის მხოლოდ ტირანების შაიკა და დამონებული
ბრბო.

ამნაირად ახალი წყობილების ფუძეა: ადამიანი, ადამიანური საკუთრება, ადამიანთა თავყრილობა ანუ საზოგადოება და საზოგადოებრივი საკუთრება. ამ ორნაირი საკუთრების კოორდინაცია, მათი ურთიერთობის ჩამოყალიბება ისე, რომ ერთიმეორეს არ სპობდეს, არ ისპობოდეს ადამიანის თავისუფლება საზოგადოების მიერ, არც საზოგადოების თავისუფლება ადამიანთა მიერ. ადამიანისათვის სულერთია ვინ ჩაგრავს მას, კერძო პირი თუ საზოგადოება, ეს ორივე ჩაგვრათაა. მოსპობა ერთის და შემოღება მეორის, ეს სიზიფის შრომაა. უნდა დავრჩეთ რეალური ჰუმანიზმის საფუძველზე. სოციალური პრობლემა არის არა პრობლემა მხოლოდ პოლიტიკური, ეკონომიური, კულტურული, არამედ უმთავრესად ჰუმანიური, ადამიანური. ცვლილება პოლიტიკური, ეკონომიური, კულტურული სრულიად არ ნიშნავს თავისთავად ცვლილებას ადამიანურს, ჰუმანიურს, სადაც ადამიანი, როგორც ამნაირი, იმარჯვებს. ყველა ასეთი ცვლილება არ ახალია, ძველია. ისტორია მხოლოდ ამ პროცესს მოგვითხრობს. ის სდუმს ჰუმანიური მსვლელობის შესახებ, ვინაიდან ის არ არსებობდა, უკეთ არსებობდა ანტიჰუმანიური მსვლელობა ისტორიულ ფაქტებში გამოხატული, სიტყვა და საქმე ერთიმეორეს დაუპირდაპირდა. ქრისტეს ჰუმანიზმი გადაიქცა რელიგიურ ომებათ, ადამიანთა ჟღერათ; ფილოსოფოსთა ჰუმანიზმი ბურჟუაზიულ სინამდვილეთ, მის ანტიტივით. რასაკვირველია, ამ მწარე სინამდვილის განხორციელება არ მომხდარა თავისთავად, ადვილათ, დიდ დაბრკოლებათა დაუძლეველათ. რევოლუციის მესვეურები რობესპიერი, სენჟუსტი და სხვები ზასტიკათ ებრძოდნენ ამ სინამდვილის გამარჯვებას. რას უპირდაპირებდნენ? კარლ მარქსის სიტყვით რობესპიერის იდეალი იყო „დემოკრატიული და სახალხო მთავრობა“, აგებული ერთ პრინციპზე, ეს პრინციპია სათნოება, კეთილმოქმედება, რამაც ისე სასწაულებრივად აამაღლა ძველი საბერძნეთი და რომი და რამაც უნდა აამაღლოს რესპუბლიკანური საფრანგეთიო. სენ ჟუსტისათვის „რესპუბლიკანელობა ნიშნავს ანტიურ თვისებებს — ზომიერებას, უბრალოებას, გულადობას და სხვა“. აი, ამ დემოკრატიზმის გამარჯვება ვერ შესძლო ტერორისტულ რეჟიმმა. ბურჟუაზიული სტიქია აიშვა, მისი დაბმა და თავის სამსახურში დაყენება მოინდომა ნაპოლეონმა, მიზანს ვერ მიაღწია, ის ვერც რესტავრაციამ

დააბა, ხოლო ლუი ფილიპეს გამეფებიდან სავესებით აიწყვეტა და მოგვიყვანა ჭენებ-ჭენებით დღევანდლამდე. ახლა კი მთელი იმეორებს ნაპოლეონის ცდას, მოიძვის იმავე ნაყოფს. რატომ? აი, აქ მარხია რეფორმიზმის უტოპიური სულისკვეთითობა. აწყვეტილი ბურჟუაზიის მოთვინიერება შეუძლებელია, ის ან უნდა იყოს, ან არა; კი — არა ოცნებაა, განუხორციელებელია. ერის პატრონი, ხაზეინი, მეთაური უნდა იყოს ან ის, ან ხალხი, საზოგადოება, მესამე გამორიცხულია. ორივეს ერთად პატრონობა თავის მოტყუილებაა, რის პოლიტიკური განოხატულებაა პარლამენტარიზმი.

ამნაირათ, თავიდანვე, კერძო ინტერესების აშვებით და გაბატონების დღიდან, მას თან დასდევს აჩრდილი საერთო ინტერესების, რაიცა ხანდახან იქცევა ძალათ, ამარცხებს მას, როგორც ეს იყო სოლონის დროს ათინაში, მაგრამ ჩქარა თვით მარცხდება და ოპოზიციური ბრძოლით კმაყოფილდება. ამ შეურიგებელი ისტორიული ოპოზიციის ფორმაა სოციალიზმი, მეცნიერული, რევოლიუციური და ხალხური. ეს მიმდინარეობა უკანასკნელი ორმოცი-ორმოცდაათი წლის განმავლობაში ძლიერდება, მასში ვრცელდება, ერთაერთთ სოციალურ ტალღათ ხდება და თვით მოწინააღმდეგეთა ბანაკშიაც იჭრება. აქ მან მიიღო მოულოდნელი შეხვედრა. მისი ერთი ძირითადი დებულება — ეკონომიური განვითარების ხელმძღვანელობა ცნობილი და მიღებული იქნა, მხოლოდ „შესწორებით“ — ეს ხელმძღვანელი უნდა იყოს იგივე ბურჟუაზია. იწყება ეტატიზმი, ოფისები, დიდი ბიუჯეტი, ჩინოვნიკების გამრავლება, ერთი სიტყვით, ცნობილი თანამედროვე სახელმწიფო. ამ ტალღამ გაამრუდა რა სოციალიზმის გზა, გაამრუდა თვით სოციალისტების აწროვნება, მათი პოლიტიკა, მათი მოქმედება და გამოაცხადეს, ახლა დაიწყო სოციალიზმის განხორციელებაო. მოხდა კი სულ უბრალო ამბავი. ბურჟუაზიამ ერთი თავისი ეკონომიური პოლიტიკა — ლიბერალური — შესცვალა მეორეთი — ეტატიზმით. პირველი იყო დიდი პროგრესიული ფაქტორი, აახლებდა მთელ ნივთიერ და პოლიტიკურ ურთიერთობას ერში და ერთა შორის; ის მოვიდა, როგორც გრიგალი, შეუდრეკელი რევოლიუციური ტალღა და შესცვალა ძველი დახავსებული ეკონომიკა ახალით. მეორე კი მოვიდა, როგორც რეაქცია პირველის, საერთაშორისო ეკონომიური პოლიტიკის, ჩაიჭედა თა-

ვის ნაციონალურ ჩარჩოში, მიიმართა უცხო ერთა წინააღმდეგ, დაიმონა კერძო და სახელმწიფო ფინანსები, მოაჯღაპრებს მაგარი უნაგირით და ამ თამასში შეიყვანა სოციალისტებიც, როგორც უკანონო შეილები. ფინანსიური კაპიტალის სრული გაბატონება გახდა მისი მოქმედების მთავარი შინაარსი.

ევროპის დღევანდელი ანარქია, მისი საშინაო და საგარეო კოლიზია მომდინარეობს ერთი ძირიდან — დიდი ინდუსტრიიდან. აგრარიული ქვეყნების პრობლემის სათავეა არა ეს ძირი, რაიცა არ არსებობს, არამედ მიმდინარეობა ამ დიდი ინდუსტრიის შესაქმნელათ და გასაბატონებლათ. აქ წარმოებს საამისო ნიადაგის მომზადება საკუთრების და ფულის აღებ-მიცემობის სფეროში. წვრილი საკუთრების დაბეჩავება, მოვასშე კაპიტალის თარეშობა, სოფლის ხალხის ლტოლვა ქალაქებისაკენ, ლუკმა პურის ძებნა ქარხნებში, ყველა ეს ქმნის ნიადაგს ინდუსტრიის გაძლიერებისა. ამ პროცესს მეთაურობს უმთავრესად ინდუსტრიალური ქვეყნების კაპიტალი. ამ ორ სხვადასხვა ეკონომიურ საფეხურზე სოციალური საკითხი სხვადასხვა სახისაა და სხვადასხვანაირათ ღვას. რაც რეგრესიულია პირველზე, პროგრესიულია მეორეზე. მაგალითად, საყოველთაო საარჩევნო სისტემა უდიდესი რევოლუციური აქტი იყო ყოველგან მთელს ევროპაში წინეთ, როცა ის წესდებოდა. დღეს კი ის გადაიქცა რეაქციონურათ, იარაღათ ქვეყნის ნგრევის და ყველა ოხრების გაბატონების. რატომ? იმიტომ რომ ბურჟუაზიული საზოგადოება თავის პირველ საფეხურზე არ არის მკაცრათ დანაწილებული, დაპირდაპირებული, შინაური კონფლიქტებით გაწიწმბებული. ის კიდევ დაახლოებით ერთგვარი საზოგადოებაა და როგორც მთელი, ჩაბმულია ძველ თავად-აზნაურულ ნაშთებთან ბრძოლაში; აქ ხალხი ამოდის დაბლიდან და ითხოვს თავის ადგილს ქვეყნის მმართველობაში. ასეთივე მდგომარეობაა დღეს ყველა აგრარიულ ქვეყნებში. ინდუსტრიალურში ეს გარემოება დღეს რადიკალურათ გამოცვლილია. ბურჟუაზია იმდენათ ძლიერია, იმდენათ გამდიდრებული და გავლენიანია, რომ მთელი ერი მის მორჩილებაში ჩავარდა და მას ემსახურება. ხალხის სუვერენობა, მისი საარჩევნო უფლება გადაიქცა იარაღათ ბატონობისა არა ხალხის, არამედ ბურჟუაზიისა. ყველა პარტია, ყველა სინდიკატები და კოოპერატივები მოექცა ამ საერთო

ტალღაში, არსებული წყობილების შენახვის ფარგალში, ბაუერის და სხვა ნეო სოციალისტების აზრი — ვითომ ალიზმის განხორციელება შეიძლება პარლამენტარიზმით, ამ ამ მიმდინარეობის გამოხატველია. მათ დაავიწყდათ, რომ ასეთი გარდაქმნა შეუძლებელია, ამას არასოდეს არ დაუშვებენ გაბატონებულნი და რომ ეს ასეა, ეს თავის ზურგზე გამოსცადეს ამ უტოპისტებმა — ბაუერი და მისი პარტია გამოდნეს თავისი ქვეყნიდან და მათ მიაყოლეს ყველა სოციალისტური პარტიები.

აქედან ერთი დასკვნა. ეკონომიური პროცესის ხელმძღვანელობა ხალხის მიერ გაცილებით უფრო ძნელი მისაღწევია ინდუსტრიალურ ქვეყნებში, ვინემ აგრარიულში. ჩვენ, საქართველოში, სწორედ ამ ხელმძღვანელობას ვმეთაურობდით, ხოლო ბურჟუაზიული ოპოზიცია სუსტი და დაჩაჩანაკებული გვეყვდა. აქ კი თვით სოციალისტები ჩავარდნენ ბურჟუაზიული ხელმძღვანელობის კალაპოტში. საყოველთაო საარჩევნო უფლებამ ჩვენში მოგვცა სოციალისტების მეთაურობა, ხოლო აქ კი მუდამ იძლევა ბურჟუაზიის ბატონობას. ის, რაც ჩვენში რევოლიუციურია, აქ კონსერვატიულია. ჩვენშიაც ვგრევე მოვლენა გამეორდება ოცი ორმოცი წლის შემდეგ, თუ ეკონომიკის ხელმძღვანელობა ხალხს არ ჩაუვარდა ხელში.

ინდუსტრიალურ ქვეყნებში დგას მხოლოდ ერთი ძირითადი საკითხი: ბატონობა მუშა ხალხის, თუ ბურჟუაზიის, ყველა სხვა პალიატივები, რეფორმიზმი, ორატორობა, პოლიტიკური თამაში, გზა და ხილია პირადი კარიერის გასაკეთებლათ, შესაძენათ სახელის და სახრავისაც.

ერთი დიდი შემცდარი აზრი, რაიცა მეტად გავრცელდა სოციალისტებთა შორის შეიცავს შემდეგ დებულებას: ბურჟუაზიის გაბატონება არის წინასწარი პირობა მუშა ხალხის გაბატონების. აი, ამ აზრმა არივ-დარია სოციალისტების ტაქტიკა, გამრუდდა მთელი მათი ბრძოლის ხაზი. აქედან რა მივიღეთ? რაკი გერმანიაში მაგალითად, ვერ მოხდა ბურჟუაზიის პოლიტიკური გაბატონება, ამიტომ ვერც სოც.-დემოკრატიამ მოახდინა სოციალური რევოლიუცია 1918 წელს და დაკმაყოფილდა დემოკრატიული რეჟიმის შემოღებით. ვერ ბურჟუაზია, შემდეგ ჩვენო, აღიარებდნენ ისინიც, ხოლო ცოტა ხნის შემდეგ ეს უმწეო ორი კლასი გამორეკა ჰიტლერმა მარ-

თველობის სფეროდან, როგორც ცხვრები. ასე მოხდა ყოველგვარი გან ერთი გამოკლებით. 1871 წელს პარიჟის კომუნამ ამატა სოციალისტური დროშა, თუმცა ბურჟუაზია ახალგაბატონებული იყო ვერსალში. პარიჟის პროლეტარიატი არ აყვა დოქტრინას — ჯერ ერთი, შემდეგ მეორე და მობინდომა პირდაპირი მოქმედება. ეს გაკვეთილი სავსებით დაივიწყა მეორე ინტერნაციონალმა და მას მიაყოლა თვით დებულებაც — ჯერ ის და შემდეგ ჩვენ; ამის ალაგას წამოაყენეს ახალი მოძღვრება — ბურჟუაზიაც და ჩვენცო.

ყველა ეპოქის ეკონომიკას ჰქონდა ხელმძღვანელობა, დაწყებული ფარაონებიდან. ავი იყო, თუ კარგი, დესპოტიური, თუ თავისუფალი, ვიღაცა უეჭველად უწევდა პატრონობას ნივთიერ მდგომარეობას და აწყობდა თავის შეხედულებისამებრ. ასე იყო ფეოდალურ პერიოდში, როდესაც თითოეული ფეოდალი ზრუნავდა თავის სამფლობელოში ნივთიერი პროცესის აწყობაზე. მხოლოდ ბურჟუაზიულ პერიოდში დაიბადა ის აზრი, რომ ეკონომიურ განვითარებას არავითარი ხელმძღვანელობა არ ეჭირვება, თვითეულ პიროვნებას აცალეთ მოქმედება, აცალეთ მოძრაობა. ეს სრულიად ახალი მოძღვრება ისტორიაში გახდა მამოძრავებელი დერძი კაპიტალიზმისა და მიიყვანა მსოფლიო დღევანდელ საშინელ კრიზისამდე. ისტორიამ შური იძია და გადარეული საზოგადოების ჭკუაზე მოყვანას მწარე სასჯელით ახორციელებს. ახლავინ არ გაყვირის სოციალიზმზე, რევოლიუციაზე, ხელმძღვანელობაზე. პეტენის მიერ გამოშვებულ სამაისო ფურცელში გასაშტერებელი საბუთებით განათებულია სოციალური პრობლემა. ის, რაც მთელმა ბურჟუაზიამ ვერ გაიგო, თუ არ გაიგო, ეს ლენერალი მკაფიოთ გამოხატავს. ის სწერს: „კლასთა ბრძოლა არ მოისპობა მანამდე, სანამდე არ მოისპობა მისი გამომწვევი მიზეზებით“-ო, ჩამოთვლილია ეს მიზეზები და ახლოებით ჩვენი სიტყვებით. ეს ჩინებულია, მაგრამ საშუალება? პრობლემას კარგათ ხედავენ დიქტატორები, მხოლოდ წამალი ვერ დაუნახავთ, ხალხის გაბედნიერებას უხალხოთ ლამობენ. ძველი უტოპიზმი გაცოცხლდა.

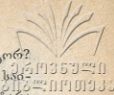
დღევანდელ ისტორიულ პერიოდში დგას ერთი ძირითადი გამოცანა, დგას აშკარათ, საჯაროთ და საყოველთაოდ დანახული. ეს ამოცანაა ეკონომიური მსვლელობის ჩაბრუნება

ისტორიულ კალაპოტში, ხელმძღვანელობის სახელმძღვანელო მას უნდა აედვას ლაგამი და ამუშავდეს ადამიანის ზედმეტად ლოთ. ახლა მაინც ნათელია, რომ ეს საკითხი არ არის ვიწრო კლასიური, როგორც მუდამ ეგონათ, არ არის გამოვონილი პროლეტარიატის გასათავისუფლებლათ, მშრომელთა კეთილდღეობის შესაქმნელათ, პოლიტიკური და სოციალური მიზნების მისაღწევათ, არა, ის უფრო ღრმაა, ის არის უმთავრესად საკითხი ერის, რასის, გვარტომობის არსებობის შენახვის. საღი ეკონომიკა არის აკვანი საღი ეროვნობის, ჯანმრთელ საზოგადოების. გაკვეთილი მივიღეთ საქვეყნოთ. დიდი ერის საფრანგეთის მორალური კრიზისი არის შედეგი ამ აწვევტილი უთავბოლო ეკონომიკის და ასე სოციალური საკითხი გადაიქცა ნაციონალურ საკითხათ, სოციალიზმი ცივილიზაციის მხსნელათ. ამას დღეს ყველა ხედავს. პეტენიც კი ალაპარაკდა ამ ჰანგებზე.

როგორც ზემოთ ვთქვით, სოციალისტურ მოქმედებას აფერხებს და მას ძირს უთხრის თვით დოქტრინაში შეჭრილი ფატალიზმი, დეტერმინიზმი, ცდა მოვლენათა დამწიფებამდე, რომლის შემდეგ ყველაფერი თავისუფლად მოგვარდება. საღ იწყება და როდის თავდება რევოლიუციის ეს მომწიფება არავინ იცის. ეს აზროვნება ბადებს პასივობას, სიზანტეს, უნებისყოფობას და უენერგიობას. ბურჟუაზიული ეკონომიკა არა თუ მომწიფდა, არამედ კიდევაც დალბა, აყროლდა, ხოლო სოციალისტები კიდევ მომწიფებას უცდიან და ხმას არ იღებენ. კ. მარქსს ოთხმოცდაათი წლის წინეთ ეგონა სოციალური რევოლიუციის შესაძლებლობა, ხოლო მეორე ინტერნაციონალს დღესაც ნაადრევათ მიაჩნია.

ეკონომიური პროცესის ხელმძღვანელობა თავისთავად კიდევ არ ნიშნავს პროგრესს, წინმსვლელობას. წინააღმდეგ შემთხვევაში არც ერთი ძველი ცივილიზაცია არ დაიღუპებოდა და თუ დაიღუპა, ამის მიზეზია ამ ხელმძღვანელობის ამუშავება არა ხალხის, არამედ გაბატონებულთა სასარგებლოდ. ამათთვის ხელმძღვანელობა გახდა მეტად სარფიანი ისე, როგორც ბურჟუაზიისათვის თანამედროვე ხელმძღვანელობა (ეტიპტიზმი), ვინაიდან შეერთებული ძალონით ხალხს აშრომებდენ თავის სასარგებლოთ. არასოდეს ბურჟუაზიის განკარგულებაში არ ყოფილა იმდენი თანხები, რამდენიც შათ

მიეცათ ამ უკანასკნელ ათ-თუთხმეტ წელიწადს. როგორ? სულ უბრალოთ. მათ მონახეს მრავალნაირი ხერხელები, დანაც ამოქონდათ ხალხის ჯიბიდან შემონახული პატარა თანხები და იყენებდნენ თავისი კომბინაციებისათვის. ფინანსური კაპიტალის გაბატონება მოხდა სწორედ ამ გზით. ხოლო ჩვენმა სოციალისტებმა ეს მიიღეს სოციალიზმის დაწყებით.

რატომ სოციალისტები აითქვიფენ ბურჟუაზიულ რეფორმატორებში? ამის მიზეზია დოქტრინის ერთი დებულება, რომლის ძალით კაპიტალიზმის თანდაყოლილი თვისებაა ქონდეს ფაბრიკაში წარმოების ორგანიზაცია, ხოლო მთელ საზოგადოებაში წარმოების ანარქია, რომელთა შორის მუდმივი ანტაგონიზმია. ამ ანტაგონიზმის აუცილებელი შედეგია სოციალური რევოლუცია. ეს დებულება არ გამართლდა. ის სწორი იყო კაპიტალიზმის პირველ პერიოდში; ეს კარგათ გაიგო ბოლოს ბურჟუაზიამაც და შეუდგა ამ ანტაგონიზმის მოსპობას ეკონომიკის ხელმძღვანელობის აწყობით და კიდევაც მიაღწია მიზანს მთლათ თუ არა ნაწილობრივ მაინც. საფრანგეთი ამზადებდა იმდენ საქონელს, რამდენიც მას ესაჭიროებოდა. გამოჩნდა, რომ კაპიტალიზმის მიუცილებელი თვისება ისპობა, ხოლო კაპიტალიზმი მაინც რჩება. სოციალისტებმა კი გადაწყვიტეს, რაკი ეკონომიკით ხელმძღვანელობა დაიწყო, ამით დაიწყო კაპიტალიზმის მოსპობაცო. სოციალისტური დოქტრინით ამ ხელმძღვანელობის აწყობა არის საქმე პროლეტარიატის, სინამდვილეში კი მას ხელი მოკიდა ბურჟუაზიამ, რამაც დავთარი დაუბნია პროლეტარიატს. ეგონათ, მათ საქმეს აკეთებენ ბურჟუა რეფორმატორები. რევოლუციური სინდიკატები თანდათან გაოპორტუნისტდენ და ბოლოს ლეონ ჟუოს შეაფარეს თავი.

ეს ახალი ეკონომიური წესები თავისთავად ბადებს უმუშევრობას, მაშასადამე, მუშათა მასის გარევილიუციონერობას, სოციალური ანტაგონიზმის გაძლიერებას. ამას კარგათ მიხვდა ბურჟუაზია და თავისთვის სარფიანათ ჩასთვალა უმუშევართა მუქათა რჩენა და მით რევოლუციისათვის კბილების ამორთმევა. ამ გზაზე წავიდა ყველა მთავრობა; არ გამართლდა სოციალიზმის დებულება — მაშინის განვითარება ბადებს უმუშევრობას და მით სილატაკესო. უმუშევრობა დაიბადა, ხოლო სილატაკე მას არ მოყვა, ბინა და საჭმელი მა-

ინც ყველას დაურჩა. ფიქრობდენ, ეკონომიური კრიზისის გამწვანებას მასების მდგომარეობას, რომ რევოლუციური ძალები უკვე დაიწყეს. სინამდვილეში კი ევროპა ამ კრიზისიდან ვერ გასოვიდა, ხოლო სოციალური რევოლუცია კი არსად არ მომხდარა; მან მოგვცა საშინელი ომი, ხოლო რევოლუცია კი არსად, არც დამარცხებულ და არც გამარჯვებულ მეომარ ქვეყანაში. ამნაირათ ასრულდა წარმოუდგენელი — მორიგება კაპიტალისტური მითვისების და მუშათა კმაყოფილებას შორის. და ეს იმიტომ, რომ ამ მითვისების პროცესში ერთი ზედმეტი ლუკმა მუშებსაც გადაუგდეს და მით ისინი ჩააჩუმეს.

როგორც ვხედავთ, ჩვენ ვიმყოფებით კაპიტალისტური წარმოების სრულიად ახალ პერიოდში, რომლის შესახებ ვწერდით ამ რამდენიმე წლის წინეთ (იხ. „ჩვენი დროის ევროპა“) და რაც დარჩა შეუმჩნეველი, ახლა კი საშინელმა კატასტროფამ მრავალს აუხილა თვალები. საერთო ძილმა მოამზადა ნიდაგი არა მარტო კლასის, არამედ აგრეთვე ერის დარბევის. კაპიტალიზმის ამ ახალ პერიოდში ობიექტურათ გაცილებით უფრო ადვილია სოციალიზმის განხორციელება, ვიდრე ეს იყო ინდივიდუალიზმის პერიოდში. რაკი დღეს მიღებულია ეკონომიკის ხელმძღვანელობა, წარმოების და ადებ-მიცემობის საშუალებათა თავის მოყრა სახელმწიფოს ზედამხედველობის ქვეშ, ცხადია, ამით მოცემულია ფორმა სოციალური ეკონომიის. მაგრამ ამ წყობის ხალხის სასარგებლოთ ამუშავება მოითხოვს აუცილებლათ თვით სახელმწიფოს ხალხის მიერ დაპყრობას. და სწორედ ეს გზა მიატოვეს სოციალისტებმა და ის შესცვალეს პარლამენტარიზმით, კენჭობით, გაუთავებელი ყბედობით. ახლა მოვიდა ჰიტლერი და წესი აუგო ამ ყბედებს. სოციალიზმის დროშა ააფრიალა მარსელ დეამ! ეს ნიშნავს, რომ ობიექტურათ სოციალიზმის ნიდაგი მომზადდა, ხოლო სუბიექტურად ის აღმოჩნდა მოუმზადებელი, იდეურათ დაბნელებული და რადგანაც ბოლოს და ბოლოს ობიექტივიზმი პოულობს გამოსავალს, მანაც იპოვა ის ახლა გერმანელთა შემოსევაში და აქედან წარმომდგარ ახალ კრიზისში. ნათქვამია, ბუნებას კარებიდან გააგდებ, ფანჯრებიდან შემოვაო.

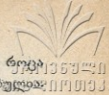
როგორც ბუნების კანონებს ვერ შეაჩერებთ, ისე საზოგადო-

დოების სტიქიურ მსვლელობის კანონებს ვერ შეაჩერებთ. ამ მხრით ესეც ემზგავსება ბუნების აუცილებლობას და მბრძანებლობას. თუკი დადგა საზოგადოების გარდაქმნის უეჭველი ვტაპი და ეს არ ესმის ადამიანის გონებას, ის მაინც ხდება რამე კატასტროფის სახით. ზოგი ჭირი მარგებელია, ეს კატასტროფაც მარგებელია, ვინაიდან მომწიფებულ პრობლემას დღის წესრიგში სვამს და აქეთ მიაპყრობს საზოგადოების ყურადღებას. ბურჟუაზიის პარპაშობის გაგრძელება კიდევ დიდხანს იქნებოდა საბედისწერო საფრანგეთის ერისათვის, ახლა კი იმედია მისი გამობრუნების და აღდგომის, თუმცა არა ისე სწრაფათ, როგორც ეს სასურველია.

თუკი ჩვენ ერთხელ და სამუდამოთ გადავწყვეტთ, რომ ეკონომიის ხელმძღვანელობა ხალხის მიერ არის აუცილებელი პირობა ერის და საზოგადოების სისადის, დარჩება გადასაჭრელათ მეორე საკითხი — რა გზით, რა საშუალებით შეიძლება ამ მიზნის განხორციელება. აი ამ ხაზზე გადაიჭრელია ერთი მოსაზრება: ყველა ერს ერთი საზომი ვერ მიაღება, ეკონომიური პირობები სხვადასხვა ქვეყანაში სხვადასხვანაირია; ინდუსტრიალური ქვეყნებიც განირჩევიან ერთიმეორისაგან, რა გასაკვირალია აგრარიული ერები მათ არ ემზგავსებოდენ. მაშასადამე, სოციალურ პრობლემას ყველგან აქვს ხასიათი რეალური, სახე ისტორიული, შინაარსი ფაქტიური და ერთი გაზეპირებული ფორმულებით მას ვერ გადავჭრით. სოციალური არე ინდუსტრიალური ქვეყნების დიდად განირჩევა სხვა ქვეყნებისაგან, იქ ბატონობს სავსებით ბურჟუაზიული ეკონომიკა დაგვირგვინებული ბურჟუაზიული ხელისუფლებით, იდეოლოგიით, კულტურით, პოლიტიკით. იქ, სადაც ინდუსტრია ახალგაჩენილია, საერო ეკონომიკა მის ჭკუაზე კიდევ არ არის აგებული. საქონლის კეთება და გასაღება ჯერ კიდევ არ გამხდარა ერის მთავარ სარჩოთ, ამიტომ აქ ბურჟუაზიის ბატონობა ჯერ კიდევ არ დამდგარა, ის მხოლოდ იწყებს თავის განვითარებას, თავის აღორძინებას და ერის კისერზე მოსაჯდომათ მომზადებას. სამაგიეროთ აქ არიან სხვა ბატონები — მემამულენი, ტირანები, ყველა ჯურის რეაქციონერები, ამათი თავიდან მოშორება პირველი პირობაა მომავლის გამოჭედის, ხოლო ეს გამოჭედა უნდა იკისროს დაჩაგრულმა ხალხმა, რომელიც შედგება გლეხების, მუშების და წვრილი ბურჟუაზიისა-

გან. ჩვენში სწორედ ეს პროცესი დაიწყო ძველი წყობილების დანგრევით. აი ეს მასა, სამი კლასის ბლოკი გამოვიდა ახლანდელ რეზზე და შეუდგა თავისი ბედის თავისავე ხელში აღებას. ამ დროს მათ თავს დაესხნენ რუსის ტირანები და აქციეს ისინი თავის მონათ. ამ უღლის გადაგდება არის ერთადერთი პირობა შეწყვეტილი პროცესის განახლების და გაგრძელების. მაშასადამე, სამდროვო ჩვენი ამოცანაა — მოსპობა არა გაბატონებული კლასის, რომელიც არ არსებობს, არამედ გაბატონებული უცხო ტირანიის. მაგრამ სხვა ქვეყნებში ასე ნათლათ არ დვას სოციალური საკითხი. თუ აგრარიულ ერებში სოციალიზმის მომხრენი ცოტანი არიან, ამის მიზეზია თვით სოციალისტები, ამათ ვერ შეძლეს შეერთება, მორიგება პროლეტარული და წერილი მესაკუთრის სასიცოცხლო ინტერესების, ვერ გადავეს მათ შორის ხიდი ვერც იდეოლოგიურათ, ვერც პოლიტიკურათ და ჩავარდნენ სექტის მდგომარეობაში. სოციალისტური პოლიტიკის და ტაქტიკის რევიზია ამ თვალთსაზრისით ვერ მოხდა.

სოციალური ძალა მიშვებული მის ამართ ბუნების ძალას უდრის, არღვევს და ანგრევს ყოველივეს, რაც წინ გადაელობება; მაგრამ თუ ეს ძალა შევიგნეთ, მისი თვისებები გავიგეთ და შევისწავლეთ, მისი ამუშავება საზოგადოების სასარგებლოთ გაადვილებულია. ინდუსტრიალური განვითარება აუცილებელი და სასარგებლოა ყველა ერისათვის, მაგრამ როგორ, სტიქიურათ, ბურჟუაზიულათ, თუ შეგნებულათ, ხალხურათ? ევროპა, მთელი მსოფლიო ჯერჯერობით მიდის პირველი გზით, მეორე გზა მხოლოდ ახლა დგება დღის წესრიგში. თუ აქამდეს ეგონათ, რომ სოციალიზმი არის საშუალება სოციალური განთავისუფლებისა, ახლა გახდა აშკარად, რომ ის არის გზა და ხიდი ერის თავდაცვისა დანგრევის და გაქრობისაგან. თუ ამ ორ თვისებას შევაერთებთ, თუ მართლა ავმადლდებით ვიწრო კლასიური ინტერესებიდან ერის უმაღლეს ინტერესებამდე, დავრწმუნდებით, რომ სოციალური განთავისუფლება შეუძლო მასებისა არის მიუცილებელი პირობა ერის და მისი ცივილიზაციის შენახვის და უკვდავების. ამ ნიადაგზე უნდა შეერთდნენ იდეური ნაციონალისტები და სოციალისტები. სოციალური და ნაციონალური თავისუფლება ხელიხელ ჩაკიდებული ერთი მიმართულებით მიდიან, ერთი მიზნისაკენ მიემართებიან. საღ ორგანიზმში საღი სულია; ერთ

კვდება, როცა მისი სული კვდება, ხოლო სული კვდება, როცა მისი სოციალური ორგანიზმი უკურნებლათ დასნეულებულია.

იტყვიან, ერნი ცოცხლობენ ათასი წლობით უსოციალიზმით, რაღა შაინცდამაინც ახლა გახდა საჭიროდ ასეთი წყობილებაო. ეს სწორია რამდენადაც ის ხატავს წასულს, თუმცა ისიც ვიცით, რომ მრავალი ერი და ცივილიზაცია დაიღუპა შეუსაბამო ეკონომიური წყობით; დღესაც არ არის ყველა ხალხისათვის სავალდებულო სოციალისტური მეურნეობა; ეს სავალდებულოა მხოლოდ იმათთვის, რომელნიც შედგენ კაპიტალისტურ გზაზე, არის ეს ინდივიდუალური, ეტატიური თუ სხვა ფორმის. ვინაიდან ეს გზა თავისთავათ უეჭველათ მიდის ერის და ცივილიზაციის დაცემისაკენ, ამიტომ საჭიროა თავიდანვე ის იყოს მიზანშეწონილათ წაყვანილი და ამუშავებული საზოგადოების სასარგებლოთ. მაშასადამე, ლაპარაკია თანამედროვე ერებზე და არა პრიმიტიულ მდგომარეობაში დარჩენილ ხალხებზე. როცა ესენიც გაყოფენ თავს კაპიტალიზმის ჭახრაკში, ეს გზა მათთვისაც სავალდებულო გახდება. საბოლოოთ რაზეა დავა? სულ უბრალო არჩევანზე: სჯობია სტიქიური, უთავბოლო, შეუგნებელი განვითარება თუ შეგნებული, მიზანშეწონილი სახალხო და საერო წინმსვლელობა. ვისაც მართლა ერის და ქვეყნის ბედი აინტერესებს მისთვის პასუხი ბოძებულია, არჩევანი მოხდენილია.

სოციალიზმი ინდუსტრიალურ და არაინდუსტრიალურ ერებში იქნება, რასაკვირველია, სხვადასხვა შინაარსის და ფორმის. რადგანაც ეკონომიკის ძირია საწარმოო პირობები, ცხადია პირველ შემთხვევაში სოციალიზმი გახდება უმთავრესად პროლეტარული, ხოლო მეორე შემთხვევაში ხალხური. იქ გადამწყვეტია ინდუსტრია და მისი დარგები, როგორც ერის სიმდიდრის მთავარი შემქმნელი, აქ კი წვრილი საკუთრება, მეურნეობა, ხოლო სამრეწველო დარგები მისი დამატება და დანშარებაა. პროლეტარიატი თუმცა რიცხვით მცირე აქაც უმეტაურებს გარდაქმნის პროცესს, როგორც უკეთ შეკავშირებული და შეგნებული აქტიური ელემენტი. მეთაურობის საკითხს წყვეტს არა რიცხვი, არამედ ისტორიული როლი, რომელიც წილად ხვდება ერის ამა თუ იმ დაჯგუფებას. ფეოდალთა რიცხვი მეტად მცირე იყო, მაგრამ მაშინდელ ეკონომიკას, მთელ ერს ისინი წინამძღოლობდნენ. ასევეა დღეს ბურჟუაზია. რაკი

პროლეტარიატი თავისი მდგომარეობით ბუნებრივი აგენტია სოციალური გარდაქმნის და ეს მას შეგნებული აქვს, რაც მას ადარ აქვს მნიშვნელობა. მხოლოდ მათ მიერ ნამეთაურევი სოციალური რევოლიუცია ერთი და იგივე ვერ იქნება ყოველგან. სადაც ფაბრიკა-ქარხანა ხჭარბობს, იქ ეკონომიკის აწყობა უყრდნობა ამ დარგებს, ხოლო სხვა დარგები მას უნდა შეეწყოს. ეს საკითხი გარკვეულია, აშკარა და ნათელია, გაურკვეველია მხოლოდ სოციალური გარდაქმნის გეზი აგრარიულ ქვეყნებში. აქ პირველ ყოვლისა წინ დგას მიწა-ადგილის მნიშვნელობა, სასოფლო მეურნეობა, აი ამ დარგის და მრეწველობის კოორდინაცია ისე, რომ ერთმა მეორე არ დაანგრიოს, არ დააჩაჩანაკოს, პირიქით, ორივე განვითარდეს და გაძლიერდეს — მთავარი ამოცანაა. ჩვეულებრივად ბურჟუაზიის სამეფოში სამრეწველო პროცესი ძირს უთხრის მეურნეობას, აგლახებს სოფელს, ფანტავს გლეხობას, ფასს უკარგავს სოფელს და მით მთელი ერის ჯანმრთელობას ღრღნის. სოციალისტური ხელმძღვანელობის დანიშნულებაა სწორედ ეს უბედობა ააცილოს ერს და ის იყოლიოს მუდამ ჩაბმული სად ნივთიერ და სულიერ ატმოსფეროში. აქედან დაიბადა ერთი აუცილებელი მოთხოვნილება — სოფლის და ქალაქის მოთანხმება. ეს საკითხი წინ უდგას აგრეთვე ინდუსტრიალურ ქვეყნებს, სადაც ის კარგა ხანია გახდა აქტუალური. აი რას სწერს ამაზე ფრ. ენგელსი:

„გაუქმება წინააღმდეგობის ქალაქს და სოფელს შორის არათუ შესაძლებელია, არამედ ის პირდაპირ აუცილებელია როგორც სამრეწველო, ისე სამეურნეო წარმოებისათვის. ამას ითხოვს აგრეთვე საზოგადო ჰიგიენა; მხოლოდ ქალაქის და სოფლის გაერთიანებით შეიძლება ბოლო მოეღოს დღევანდელ მოწამვლას ჰაერის, წყლის და ნიადაგის. თანამედროვე მრეწველობის ეს წინააღმდეგობა გაქრება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა მას წაერთმევა კაპიტალისტური ხასიათი...“ (იხ. მისი „ანტი დიურიზმი“ ფრანგ. გამოც. ტ. III, გვ. 73).

აი ასეთი გარდაქმნა თანამედროვე სოციალური წყობის მართლა ნიშნავს დიდ რევოლიუციას, დიდ ცვლილების შეტანას საზოგადოებაში. აგრარიული ქვეყანა კი თავისთავად უზაათაა ამ გზით სიარულისათვის; იქ ჯერ კიდევ არ აურდაურევია ბურჟუაზიას ერის ყოფა-ცხოვრება და მაშასადამე ნა-

ჩვენებ ხაზზე ეკონომიური პროცესის გატარება გაადვილებულა. ჩვენში მაგალითად ქალაქი ჯერ კიდევ ვერ ჩაგრავს სოფელს, მრეწველობას ჯერ კიდევ ვერ გამოურეკია სოფლის ხალხი შარაზე საცხოვრებელი წყაროს საქებნელათ. სამრეწველო წარმოებათა სოფლათ განჩენა და იქ მუშის დაინტერესება მეურნეობაშიაც მისთვის მიჩენით საკუთარი სახლ-კარის და საბახჩე ადგილის არის დასაწყისი სოფლის და ქალაქის მორიგების.

* ამნაირათ ხალხური სოციალიზმის ფორმაა: წვრილი საკუთრება გლეხის, ხელოსნის, წვრილი ბურჟუაზიის, ერის ყველა ფენის. ამ ფარგალში თვითეული მესაკუთრე იმუშავებს ისე, როგორც მას მოესურვება; ეს მხოლოდ ანგარიშს გაუწევს საერთო მოთხოვნილებას ამა თუ იმ ნივთზე. სხვილი საკუთრება: მამული, ქარხანა-ფაბრიკა, ტყე ველი და მანდები, მიმოსვლის საშუალებანი და სხვა გადადის საზოგადოების ხელში და მუშავდება ამ მიზნით შექმნილ ორგანოების ხელმძღვანელობით. მაშასადამე, სოციალიზმი აქ ნიშნავს შეერთებას წვრილი საკუთრების მშრომელთა კლასებისა სხვილ საკუთრებასთან მთელი ერისა. დაწყობა მათი ურთიერთობის, განვითარების და აღორძინების მთავარი საზრუნავი საგანია ხელმძღვანელობის. ეკონომიური თავისუფლება შეკვეცილია, გონებრივი, სულიერი, პოლიტიკური თავისუფლება შეუკვეცილია იმ პირობით, რომ ის მუშაობს არსებულ სოციალურ საფუძველზე და იტოვებს უფლებას კრიტიკის ამ საფუძველზე აწყობილ მუშაობის და ხელმძღვანელობის. ოპოზიცია საჭიროა, თუ კი ის არ ებრძვის თვით ძირითად სოციალურ შენობას, თუ კი ის იხელმძღვანელებს ათინის კონსტიტუციით, რომლის ძალით არავის არ ჰქონდა უფლება ბრძოლა გამოეცხადებია დემოკრატიის ბატონობისათვის. ის, რაც ევროპის დემოკრატიულ ქვეყნებში ხდებოდა ამ მხრივ იყო არა ნამდვილი დემოკრატიული, არამედ ანარქიული, გამოწვეული საერთო უპატირობით და უსუსურობით. ბურჟუაზიას ფეხებზე ეკადა დემოკრატიის სვე-ბედი თუკი ფულს იშოვიდა, თუ ცარცვის და ყვლეფის სფერო მას დარჩებოდა.

თავისუფლების გაგება მართლა დემოკრატიულათ და ხალხურათ ჯერ კიდევ შორს არის თვით სოციალისტებში. აი, მა-

გალითად, მათი სამაისო ღობუნგი წელს გადმოსროლილი
ლონდონიდან შეიცავს ორ მოთხოვნილებას: პიროვნებებს
ვისუფლება და სოციალური რეფორმები. მაგრამ ეს ხომ მკვე
ლი მამაონვენია, ორივე კარგა ხანია გადაიქცა ბურჟუაზიის
ღობუნგათ. პიროვნების თავისუფლება — ეს ხომ ბურჟუაზიის
დროშაა. მთელი მოძრაობა და ბრძოლა პროლეტარიატისა თა-
ვიდანვე ამ ღობუნგის წინააღმდეგ იყო მიმართული, ე. ი. არ
მიეცეს პიროვნებას იმდენი თავისუფლება, რომ ცარცვოს და
არბიოს მასები. მთელი სოციალური საკითხი მდგომარეობს
თავისუფლების საკითხში — რის გაკეთების უფლება უნდა
ჭქონდეს ადამიანს და რის არა.

ჯერ კიდევ ფილოსოფოსი პლატონი სწერდა: „როგორც
კი უფლება მიეცემა მოქალაქეს სხვას წაართვას საკუთრება,
იბადება ბოგანო ხალხი. დემოკრატია თავისი მეტისმეტი თა-
ვისუფლებით ბადებს ტირანიას“ (იხ. მისი „რესპუბლიკა“).
მონტესკიო სწერს: „დემოკრატიის პრინციპი ირყვნება, როცა
იკარგება აზრი თანასწორობის, ან ეს თანასწორობა ხდება უკი-
დურესი. დემოკრატია უნდა აუხვიოს ორ უკიდურესობას:
უთანასწორობას, რასაც მიჰყვართ არისტოკრატიის ბატონო-
ბისაკენ და უკიდურეს თანასწორობას, რასაც მიჰყვართ ერ-
თის დესპოტიზმისაკენ“. ამ დებულებებში მოცემულია მთელი
პრობლემა, სწორედ თავისუფლების განსაზღვრა, მისი კალა-
პოტის შექმნა ისე, რომ არ განვითარდეს ბატონობა არც არის-
ტოკრატის, ანუ, დღევანდელი ტერმინით, ბურჟუაზიის, არც
დესპოტიის, დღეს სტალინელნი და მათი მიმბაძველნი, არის
ძველის ძველი პრობლემა, ზოლო თანამედროვე სოციალისტე-
ბის ყურამდე დღესაც ვერ მიუღწევია. რასაკვირველია, ამ სა-
კითხის გადაჭრა ადვილი არ არის. კერძო ინტერესების შე-
თანხმება ერის ინტერესებთან დიდად დამაფიქრებელი ამოცა-
ნაა. ამათ შორის ატეხილმა წინააღმდეგობამ არა ერთი და
ორი ცივილიზაცია დაასამარა. სახელმწიფოს და პიროვნება-
თა ინტერესებს შორის გაუთავებელი შუღლია, რის შედეგია
ხან ერთის გამარჯვება, ხან მეორესი. ერთი მხრით დგას ოჯა-
ხი, ეს პიროვნებათა ბუნებრივი უჯრედი და მათი თავყრი-
ლობა — სამოქალაქო საზოგადოება, ზოლო მეორე მხრით — სა-
ხელმწიფო და მისი ხელისუფლება. მთელი სიძნელე მდგომა-
რეობს მათ შორის უფლება-მოვალეობის განსაზღვრაში. მა-

გალითად სახელმწიფო სცნობს კერძო პირთა საკუთრებას, მაგრამ სრულიად არ თვლის თავის მოვალეობათ ეს საკუთრება მათ უზრუნველ უყოს. სახელმწიფო ითხოვს გადასახადს, მაგრამ მას თავის მოვალეობათ არ მიაჩნია გადასმდელს და ეზმაროს გადასახადთა წყაროების გამრავლებაში. უფლება და მოვალეობა ერთმანეთს აღარ ფარავს. პოლიტიკური შენობის ბაზა არის ოჯახი, საზოგადოება, რომელნიც მას ქმნიან, მაგრამ შემდეგ ერთმანეთს ეთიშებიან და შექმნილი შექმნელთა ბატონათ ხდება. ეს ზედშენობა ისე მაგრათ აწევს საფუძველს, რომ ის ბოლოს მას სტეხს და მით თვითონაც ტყდება. ამიტომ არის, რომ სოციალიზმი ითხოვს სახელმწიფოს, როგორც საზოგადოებისაგან გამოყოფილ აპარატის, გაუქმებას, თუმცა მის გამოყენებას სოციალიზმის დასამყარებლათ აღიარებს. აქ უეჭველია არსებობს აზროვნების წინააღმდეგობა. თუკი სახელმწიფო ისეთი ძლიერია, რომ ახდენს სოციალურ რევოლუციას, ვინ არის მისი ძლიერების გამტეხი, მისი გამაუქმებელი? რატომ უნდა ვიფიქროთ, რომ ამ უძლიერესი აპარატის პატრონი თავს დაანებებს ამ პატრონობას და გადადგება. მაგალითი გვეუბნება წინააღმდეგს. ვინც კი სახელმწიფოთ გადაიქცა, საზოგადოებაზე გაბატონდა — მოსკოვი, ბერლინი. მთელ ამ დებულებაში უდაოთ უნდა მივიღოთ ერთი ნაწილი — სახელმწიფოს გაუქმება, სამოქალაქო საზოგადოების გაბატონება მზგავსად ძველი საგვარეულო წყობილებისა. სოციალური რევოლუციის ერთი მიზანთაგანი უნდა იყოს სწორეთ ამ ამოცანის შესრულება.

რატომ სახელმწიფო არ ზრუნავს საზოგადოებაზე, მათ შორის არის მუდმივი ანტაგონიზმი? იმიტომ რომ სახელმწიფო და საზოგადოება ერთმანეთს არ ფარავს, მათი ინტერესები ერთი მხრით არ მიიმართება. ამის მთავარი მიზეზია ის უბრალო ფაქტი, რომ ამ აპარატის ბატონია არა მთელი ერი, არამედ მისი გაბატონებული ნაწილი, შეძლებული, რომელთა ინტერესი მიიმართება ხალხის ინტერესების წინააღმდეგ. ამიტომ სრულიად არ კმარა ამ აპარატის დაპატრონება და პოლიტიკური ბატონობა. ჩვენ ვიხილეთ სოციალ-დემოკრატიული შთაერობები, რომელნიც ცოტა ხნის შემდეგ კარგავენ ხელისუფლებას და ისევ ძველ მდგომარეობაში ვარდებიან. და ეს მოხდა იმიტომ, რომ არავითარი ცვლილება არ შეიტანეს საკუთრების

სფეროში, კლასთა ურთიერთობაში. ეკონომიკა დარჩა ძველი და მან აღადგინა რევოლიუციით დაშინებული კლასები ტონობა.

სახელმწიფო რომ მხოლოდ გაბატონებული კლასების ინტერესებს პირდაპირ ემსახურებოდა, ის დიდხანს ვერ იარსებებდა, მაგრამ არის ერთი სფერო, რაიცა ეხება ყველას, მთელ ერს, რის სამსახურისათვის ის მოწოდებულია. ეს საერთო ინტერესია დაცვა საშინაო და საგარეო მყუდროების. ხელისუფლება, რომელიც ამ დავალებას ვერ ასრულებს ეცემა, მის ალაგას მოდის მეორე. ეს ცვლილება არ ნიშნავს ცვლილებას თვით რეჟიმის, კლასთა ურთიერთობის გადასხვაფერების. ამჟამათ ბევრს წერენ და ლაპარაკობენ, რომ მთავრობები ახდენენ რევოლიუციასო. რასაკვირველია, აქ აზრთა სრული შერევაა. რევოლიუცია უხალხოთ, ხალხის გარეთ არ არის და არასოდეს ყოფილა. მთავრობები, მართალია, ახდენენ ცვლილებებს, გარდატეხას, მაგრამ ყველა ეს მიმართულია მხოლოდ თავისი უფლებების გასამაგრებლათ. აქ ლაპარაკიც კი არ არის ხალხის უფლებებზე. პირიქით, გადატრიალება მიმართულია სწორედ ამ უფლებების წინააღმდეგ, მთავრობის სასარგებლოთ. გამოდის რომ ეს რევოლიუცია გავს უფრო რეაქციას, უხალხოთ ხალხის „გაბედნიერებას“, მისი დათრგუნვით და დამორჩილებით. შეჭველია, ასეთ მეთაურთ ამოქმედებს კეთილი განზრახვები, მაგრამ ვინ არის ამის მსაჯული? ის, რაც კეთილი გონიათ, შეიძლება საშინელი ბოროტებაა. მსაჯულია მხოლოდ ხალხი, ვინაიდან ყოველივე ეს ეხება მას, გადადის მის ზურგზე და იცის რა არის მისთვის მისაღები და რა უარსაყოფი.

ადამიანი იმყოფება ორნაირ ორგანიზაციაში: სახელმწიფო აპარატების და სამოქალაქო საზოგადოების. ეს ორგვარი მისი პოზიცია ხატავს მთელ მის გარეგან სახეს, მაგრამ მათ შორის მჭიდრო კავშირი არ არის. სახელმწიფო არ დაგიდევს როგორ, რით ცხოვრობს სამოქალაქო საზოგადოება. ეს მას მიაჩნია კერძო საქმეთ, ოჯახთა და პიროვნებათა შინაურ საზრუნავათ. ბურჟუაზიამ ეს გათიშვა მიიყვანა უკიდურესობამდე. აი ამ გაორების მოსპობა, ადამიანის გამართლება სოციალურათ და პოლიტიკურათ მოითხოვს სამოქალაქო საზოგადოების თავის უფლებაში აღდგენას, მის გამოხსნას სახელმწიფო აპარატების ტყვეობისაგან, ამ აპარატების არქივში გადაყრით

და მათ ალაგას სოციალური აპარატების დაწესებით. სოციალური და პოლიტიკური საზოგადოების პირველი ცდა იყოველთაო საარჩევნო უფლების შექმნა და დემოკრატიის გაბატონება. დაწყებისას მართლაც დაიბადა იმედი და ილიუზია ამ ორი საზოგადოების შედუღების, მაგრამ ჩქარა გამოჩნდა ამის შეუძლებლობა სანამ მისი ძირი — სოციალური დიფერენციაცია ძალაში რჩება. ხალხის სუვერენობა გადაიქცა შეძლებულთა სუვერენობათ. მოქალაქის ორგვარი მდგომარეობა გრძელდება. პოლიტიკური თანასწორობა და სოციალური უთანასწორობა, იურიდიული ბატონობა და ეკონომიური ყმობა — ეს ძირითადი უკუღმართი ურთიერთობა ადამიანებისა ერთხელ და სამუდამოთ უნდა მოისპოს. საზოგადოების ეს არანორმალური საფუძველი ბოლოს და ბოლოს ყველა საზოგადოებას დაარღვევს, ყველას ძირს გამოუთხრის და გადაისვრის ისტორიის არქივში.

წინეთ ყოველ შემთხვევაში ისტორია იყო ლოლიკაში, პოლიტიკური უფლებობა ეთანხმებოდა სოციალურ უფლებობას, ორივე მხარე ერთ ძაფზე იყო აცმული. აი ეს ძაფი პირველად გასწვრიტა ბურჟუაზიამ. მისი საარსებო პირობები დღეს უეჭველად მოითხოვენ როგორც საყოველთაო საარჩევნო უფლებას, ისე საყოველთაო ცარცვას. მართალია, მან პირველად სცადა ამ ლოლიკის გარღვევაც, პოლიტიკური უფლებების თვითონ დაჩემება; ლუი ფილიპეს მეფობაში (1831—1848 წ.წ.) საფრანგეთში მხოლოდ ორასიათასი მეკენჭე ითვლებოდა, ე. ი. მარტოთ მარტო შეძლებული ბურჟუაზია. მაგრამ ეს პრივილეგია მან ვერ შეირჩინა. შემდეგ არც მოინდომა შერჩენა და ის მართალი აღმოჩნდა. არც ერთ პერიოდში ბურჟუაზიის ეკონომიური აღორძინება და გამდიდრება არ ყოფილა ისეთი ძლიერი, როგორიც იყო უკანასკნელ საყოველთაო საარჩევნო პერიოდში (1871—1940 წ.). მისი ელდორადო აქ გაიშალა და აყვავდა. აქ მასში გაერთიანდა ის ორგვარი მდგომარეობა, რომელშიაც ხალხი მოემწყვდა, ის გამთელდა პოლიტიკურად და ეკონომიურად, რაიც მხოლოდ დღეს გარედან შემოსევამ დაამსხვრია. ამჟამად მან დაკარგა პოლიტიკური სადავე, ხოლო ეკონომიური შეირჩინა. ამით მისი მოძრაობის ხაზი გაკვალულია, ის შეეცდება პოლიტიკური ძალის აღდგენით აღადგინოს დაკარგული მთლიანობა; არის მეორე გამო-

სავალიც, მზგავსათ გერმანიის ბურჟუაზიისა — შეეწყოს ახალ ურთიერთობას, პოლიტიკურ უმცირესობას და ეკონომიკურ უფროსობას; მაგრამ საფრანგეთში ეს იქნება ძნელი განატარებელი. ასეთი კოჭლა-კოჭლობით სიარული მისმა ისტორიამ უარყო. დღეს არის გარდამავალი ხანა — ან სოციალიზმისაკენ, ან ბურჟუაზიის პოლიტიკურათ აღდგენისაკენ. ყველა შესამე გამოსავალი დროებითი მოვლენაა.

სახოგადოების ბუნებრივი საფუძველია ოჯახი და მისი მასაზრდოებელი მიწა. ასე იყო მუდამ, თავიდანვე. კაპიტალიზმი ანგრევს ამ საფუძველს და მას სცვლის მეორეთი — მრეწველობით და გაპროლეტარებით. კლასთა ძველი ურთიერთობა იცვლება ახალით, სტიქიურათ, შეუგნებლათ, საერთო ნებაყოფლობით. ერთათერთ ინგლისმა მოახდინა ერთი გადატრიალება ძალმომრეობით მე-17 მე-18 საუკუნეში, როცა გლეხებს ძალით აძევებდენ მიწებიდან, მიდენიდენ ქარხნებში, ან კოლონიებში და მათ ალაგას ამრავლებდენ თეთრი ცხვრების ფარებს. მაგრამ ახლა, ამ მეოცე საუკუნეში აღმოჩნდენ მათი მიმბამველნი, გაცილებით უფრო მკაცრნი და მთელი სახელმწიფო ძალაუფლებით აღჭურვილნი. ესენია ბოლშევიკები და მათი საბჭოები. აქ ინდუსტრიალიზაცია ხდება გაცილებით უფრო მწვავეთ და ანტიხალხურათ, ვინემ ყოველგან. მთელი გლეხობა და წვრილი ბურჟუაზია გაპროლეტარებულია არა ეკონომიური თანდათან პროცესით, არამედ ერთბაშით პოლიციური წესებით. კერძო საკუთრება ყველას ჩამოართვეს, მთელი ერი გამარცხულია და მცხოვრებნი სამუშაოთ ყაზარმებში შერეკილია. აი ასეთი ხელოვნური ინდუსტრიალიზაცია, ასე შეგნებულათ დარღვევა ოჯახის და მისი საარსებო ბუნებრივი პირობების ისტორიამ არ იცის. თუ ბურჟუაზიამ არ იცოდა რას აკეთებდა, თვითეული კაპიტალისტი კონკურენციით იბუღლებული იყო ეკეთებია ის, რასაც მომენტი მისგან მოითხოვდა და ბოლო ეტაპზე არ ფიქრობდა. საბჭოთა იმპერიაში ხდება იგივე პროცესი წინასწარი გაზომით და გააღანვით, არის ერთი ფსიქოლოგიური განსხვავება. მაშინ როდესაც დასავლეთში ამ წყობას ხალხი შეურიგდა და მის ფარგალში ეძებს მდგომარეობის გაუმჯობესებას, იქ, საბჭოებში, ხალხი არ შერიგებია თავის გამარცვას და ნატრულობს მის დანგრევას და ძველი მდგომარეობის აღდგენას. აი ეს სულიერი სიმ-

ტკიცე მასებისა იძლევა საბუთს ვიფიქროთ, რომ ბოლშევიკური პოლიციური ინდუსტრიალიზაციის შეჩერება და მისი ხურ ფორმებში ჩატარება შესაძლებელი გახდება. მაგრამ ამავე დროს ბოლშევიკური წყობილება არ აძლევს გაყვლეფილ ხალხს გასაქანს, თავის სურვილების გამოთქმის და ბრძოლის საშუალებას. ამიტომ აქ არავითარი რეფორმა, არავითარი ცვლილება ლეგალურათ არ შეიძლება და რევოლიუცია აუცილებელია. საბჭოებში არავითარი საზოგადოება არ არსებობს. არც პოლიტიკური და არც მოქალაქობრივი, არიან მხოლოდ უფლებააყრილნი მობინადრენი, „ობივატელები“, როგორც ეკატერინე მე-II-ს სამოქალაქო კოდექსი უწოდებდა რუსის ხალხს. მართალია, მას შემდეგ, განსაკუთრებით ბატონყმობის მოსპობიდან, მან მოიპოვა ზოგი უფლებები, „ობივატელობიდან“ გამოდიოდა და მოქალაქე ხდებოდა, მაგრამ ამ პროცესს წესი აუგეს ბოლშევიკებმა და მცხოვრებნი ჩააყენეს ჯოგის მდგომარეობაში. ამ ჯოგს ისე მიდენ-მოდენიან, როგორც ცხოველებს, საითკენაც მოეპრიანებათ. ადამიანის ფასი კიტრია.

ამნაირათ, საბჭოთა ეკონომიური ხელმძღვანელობა მიმართება ხალხის გადაშენებისაკენ გაცილებით უფრო სწრაფი ნაბიჯით, ვინემ ბურჟუაზიული ხელმძღვანელობა. ჩვენი უწმინდესი მოვალეობაა ორივე ეს მეთაურობა თავიდან ავიციდინოთ და ქართველი ერის ნორმალური წინმსვლელობა უზრუნველყოთ. პრინციპი ხელმძღვანელობისა ბოძებულაა. რუსო წერს: „ყველა ადამიანს აქვს ბუნებრივათ უფლება ყოველივე იმაზე, რაიცა მისი არსებობისათვის აუცილებელია. მოქმედება, რომელიც მას ხდის რაიმე ქონების მესაკუთრეთ, რიცხავს მას სხვისი ქონებიდან. რაკი თავისი წილი მიიღო ამით უნდა დაკმაყოფილდეს, ხოლო ეს მიღება უნდა ხდებოდეს შრომით და კულტურით, ამ ერთადერთი ნიშანით საკუთრებისა“. აი ამ დებულების განხორციელება მთავარი დანიშნულებაა სოციალური ხელმძღვანელობის. როგორც ამ ხაზს გადაშორდებით, როგორც სიმდიდრის შექმნა თავისთავათ ხდება კერძო პირთა დროშათ, რაიცა ვერ შესრულდება სხვებას გაუძარცვავათ, ინგრევა მთელი სოციალური წყობა და მეფდება ინდივიდუალიზმი. ჩვენი მოვალეობა საზოგადოების წინაშე იმ ზომისაა, რა ზომის არის საზოგადოების მოვალეო-

ბა ჩვენდამი. ეს ორი მოვალეობა ერთიმეორეს უნდა უდრდეს. სინამდვილეში ხდება უკუღმა, მთლათ უკუღმაა რუსეთში, წილობრივ უკუღმაა დასავლეთში. ორივე შემთხვევაში პრინციპი ერთია: ადამიანის მოვალეობა მთელის წინაშე უსაზღვროა, ხოლო მთელის მოვალეობა მის წინაშე საზღვარდადებულია ან სრულიად არ არსებობს. ეს მთელი დღეს იხატება სახელმწიფოს სახით, სხვა სახე საზოგადოებას არ აქვს. ხოლო ეს ორგანო დღეს ემსახურება პირდაპირ მთელი ერის ცარცვას ერთი მუჭა ბატონების სადღეგრძელოთ, როგორც ეს საბჭოებშია, ხოლო არა პირდაპირ, ფაქტიურათ, ერთი მუჭა ბურჟუების გამდიდრებას, როგორც ეს ევროპაშია. ძველათ ფილოსოფოს პლატონს თხოვეს დაეწერა კანონების პროექტი არკადიელთა და სირენაიკის მოქალაქეებისათვის. მან უარი თქვა იმ მოსაზრებით, რომ ისინი გამდიდრდენ და თანასწორობას ვერ მოითმენენო. კანონის საგანია თანასწორობის აწყობა და დაცვა, ასე ესმოდათ ძველათ მოწინვე პირებს. ახლა კი, პირიქით, ყველამ დაიჯერა, რომ კანონი ემსახურება ყველაფერს, რაც გინდათ, გარდა თანასწორობის დაცვისა. ეს არის ცივილიზაციის უკანასკნელი დასკვნა. რატომ? იმიტომ რომ ეს ცივილიზაცია დაბერდა, მისი თავი და ბოლო გახდა სიმდიდრე. ამიტომ სულიერათ გამოიფიტა, მისი მატარებელი ერები სუსტდებიან და ტყდებიან ფიზიკურადაც. ძნელია მათი შეჩვეული ჭირისაგან გამოსხნა.

სულ სხვა მდგომარეობაშია ახალგაზრდა ერები, აქ ჯერ კიდევ დულს ვაჟკაცური სისხლი, ფეთქს მედგრათ მათი გული, სიმდიდრე მათ არ მორევიათ. და სწორედ ამიტომ ვამბობთ, რომ ჩვენში, მაგალითად, უფრო ადვილი ასაწყობია სოციალური ხელმძღვანელობა, ვინემ დასავლეთში. ვინ დაგვიდგება წინ? თავად-აზნაურობა აღარ არის, ბურჟუაზია აკვანშია, ხალხი გამოღვიძებული და თავისთავის მართვისათვის მომწიფებულია. დაბრკოლება ერთია — უცხო უღელი, რომელიც იჭერს ქვეყანას არაჩვეულებრივ ეკონომიურ და პოლიტიკურ პირობებში. ეს პირობები არ არის ჩვენი ერის შვილი, ის გარედან შემოტანილი და თავზე მოხვეული, აქ სოციალური საკითხი უფრო მარტივია და ადვილათ მოსაგვარებელია.

რასაკვირველია, ყოველივე სიკვდილის შვილია. რაც იწყება, ის თავდება. ადამიანი იბადება და კვდება. ასევეა საზო-

გადოება, ხოლო მათ შორის არის ერთი დიდი განსხვავება ადამიანის სიკვდილი ბუნების საქმეა, ხოლო საზოგადოებში თვით საზოგადოებისვე. მოუწესრიგებელი, არეულ-დარეული, უკალაპოტო საზოგადოება ჩქარა იღლება, სუსტდება და ქრება. აი სწორედ ამ ფატალურ ბოლოს უნდა შებრძოლება თავიდანვე და არა სიკვდილის ჟამს. საფრანგეთის გამართვა უნდა დაწყებულიყო ამ ორმოცი-ორმოცდაათი წლის წინეთ მაინც, მისი აწყვეტილი ბურჟუაზიის მოთვინიერებით და ერის ახალ სოციალურ კალაპოტში ჩაყენებით. ცხოვრება იქნებოდა უფრო გაწესრიგებული, უფრო ზომიერი და ხანგრძლივობის მატარებელი.

რა ძალას წარმოადგენს ახალგაზრდა და დაბერებული რეჟიმი ნათლად სჩანს ორი დიდი ომიდან: 1793 წელს საფრანგეთს თავს დაესხა მთელი ევროპა—ავსტრია, პოლანდია, პრუსია, ისპანია, ინგლისი და რუსეთი ერთად, ხოლო შინ ამავე დროს მძვინვარებდა კონტრრევოლუციცა, ვანდეა. და აი ეს მოზღვავებული მტერი დაამარცხა ერმა. რით? მხოლოდ თავის დადებით, სივაჟაკით, აღფრთოვანებული სულით, დიადი დროშით. ერის ასეთი გაახალგაზრდება მოახდინა რევოლუციამ, ძველი რეჟიმის დაცემამ და მის ალაგას ხალხური რესპუბლიკის შექმნამ. 1940 წელს იგივე საფრანგეთი მარტო გერმანიის თავდასხმასაც ვერ იგერიებს და ეცემა. რეჟიმი დაბერდა, მისი შემცვლელი არ აღმოჩნდა. იდეალი, ენერგია, აღფრთოვანება ხალხს არ დაურჩა და სულიერ დავარდნასთან ერთად ვარდება ხორციელადაც. 1871 წელს იმავე გერმანიამ დაამარცხა საფრანგეთი. ერმა ამას უპასუხა რეჟიმის დაუყოვნებლივ ჩამოგდებათ და დემოკრატიული რესპუბლიკის დაარსებით. ერი გაახალგაზრდა და მოიგო დიდი ომი. ამ გამარჯვებამ ის დაათრო, დაამაბუნა და გახდა მსხვერპლი ახალი ომის. აქედან ერთი დასკვნა: ერი მუდამ უნდა იყოს აღჭურვილი ახალგაზრდული სულისკვეთებით, გაუტყეხელი თავის დადებით, მხნეობით, ენერგიით და იდეალით. რაც მას აბერებს უნდა მოისპოს, რაც აჯანსაღებს უნდა დაწესდეს. როგორც კი ის ამ ხაზს მოშორდება და კერძო ინტერესების იარაღი გახდება, ის იწყებს თავდაღმართისაკენ დაგორებას და თუ დროზე ვერ შეჩერდა უფსკრულისაკენ იჩეხება.

ჩვენ, ქართველები, ვართ ახალგაზრდა ერი არა ხნოვანე-

ბით, რასაკვირველია, არამედ თანამედროვე კულტურით და ცივილიზაციით. დიდი ხანი არ არის, რაც გამოვლინდა ევროპის სავალი გზის ხაზზე, ჩავდექით მის ფერხულში. ეს არ არის რაღაც უცაბელი, თვითნებითი მოვლენა. ის აუცილებელია, ფატალურია, მას ვერ აცდება ვერც ერთი ხალხი. ევროპის გზა მსოფლიო გზაა, ახლა ისტორიას სხვა გზა არ გამოუგონია და თავისთავად მისახვედრია ჩვენი მასზე შედგომა. ეს დაგვიანება ჩვენთვის შეიძლება დიდათ სასარგებლო გახდეს, თუ მას სწორი შეხედულებით მიუდგებით და მის მაგალითს გამოვიყენებთ. ევროპა მოდიოდა ამ ხაზზე სტიქიურათ, ვინაიდან მზგავსი ისტორიული მაგალითი თვალწინ არ ქონებია და მაშასადამე, სხვისი გამოცდილებით ვერ ისარგებლებდა. ის თვითონ ქმნიდა თავის ისტორიას, იკაფავდა წალდით ხელში ახალ ეკლიან გზას, მიდიოდა წინ, მუდამ წინ და მხოლოდ ფაქტების დაგროვების შემდეგ ვინმე ისტორიკოსი და მეცნიერი თავს უყრიდა ამ გროვას და აკეთებდა დასკვნებს. ვინაიდან მომავალი მუდამ ბურუსში იყო გახვეული იდეოლოგებს ქონდათ გაშლილი ფართე ასპარეზი ეკვლიათ, ეფიქრათ და ეცხოთ ყოველნაირი პლანი და პერსპექტივა მომავლისათვის. მოხდა მოულოდნელი ამბავი, ამ დიად მსოფლიო აღორძინებამ მაინც ვერ გამოიცილო საით მიდის, რით ათავებს ეს ამოდენა კულტურა და ცივილიზაცია, ვერავინ ვერ იწინასწარმეტყველა ის, რაც მოხდა.

ჩვენ მადლობა ღმერთს არ ვიმყოფებით უდაბნოში, არ მივდივართ უგზო-უკვლოთ. რაკი ჩავდექით ევროპის ფერხულში, ვიცით რას ვაკეთებთ, საითკენ მივიმართებით, მაგალითი გადაშლილია. ჩვენი მოვალეობა, წმინდა მოვალეობაა მხოლოდ ერთი: ვიყოთ თვალახილული, გავარჩიოთ ავი და კარგი, მივიღოთ მისაღები და უარყყოთ უარსაყოფი. შეჭველათ მისაღებია ევროპის შრომის საშუალებანი, მისი ტექნიკა, მისი მეცნიერება, მისი ნივთიერი და სულიერი კულტურა. არაა მისაღები მთელი ამ განძის ცალმხრივი ეგოისტური ხელმძღვანელობა, მისი კერძო ინტერესების იარაღათ გადაქცევა, ერთი კლასის ხელში დატოვება და მის გასამდიდრებლათ და ხალხის გასაცარცვაათ გამოყენება. მეცნიერება იგონებს ახალ აღმოჩენებს, ხოლო მათ კაპიტალისტები ეპატრონებიან. რამდენი აღმოჩენა ტევს შენახული ამ გაჟბატონების ყუთში

უხმართ, ვინაიდან მათი ამუშავება არ ეთანხმება მათ პირად ინტერესებს. ამ ბოროტმოქმედებას სახელმწიფო უფროდან უყურებს, რა ჩვენი საქმეაო. ერს არ ჰყავს ეროვნული შეთაურობა. აი ეს არ არის მისაღები, არ არის მისაბაძი; ის მომაკვდინებელია ყველა ერისათვის, მით უფრო პატარა ერისათვის. ჩვენ გვინდა ვიყოთ ევროპიელი, მაგრამ არა ერთიმეორის მტერი და მჩაგვრელი, არა დაბრმავებული და უტიფარი. წყდება არა კლასის, არამედ ერის ბედი. ჩვენ მას ვერ შევსწირავთ მცარცველებს. ეს პრობლემა დღეს მწვავეთ დგას არა მარტო ჩვენთვის, აგრეთვე ევროპისათვის, თუმცა აქ ეს მეტად დაავიანეს. წამოყენებულია სხვადასხვა საშუალება მის გადასაჭრელათ. ამათ შორის სულ ახალია ჰიტლერის ნაციონალური სოციალიზმი. ეს დოქტრინა მან ასე სხარტულათ განმარტა ერთ თავის სიტყვაში: „მე ვსცნობ კერძო საკუთრებას, მხოლოდ ის უნდა იყოს ჩაბმული ნაციის სამსახურში“. ამით ის სავესებით გამოეყო ბოლშევიკებს, რომლებიც არ სცნობენ არც კერძო საკუთრებას, არც ნაციას. ესენი აღიარებენ ძველი რუსეთის ივანე მრისხანის და მისი ოპრიჩინის პრაქტიკულ პოლიტიკას, როცა მთელი ხალხის ავლა-დიდების მესაკუთრეთ ითვლებოდა ხელისუფლება. ჰიტლერის სოციალიზმი არ არის აზიური წარმოშობის, ის ევროპიულია, ხოლო ის გაურკვეველია; კერძო საკუთრებას ჩვენც ვსცნობთ, მაგრამ არა ყოველნაირს, არა ისეთს, რომელიც ანგრევს მეორის კერძო საკუთრებას. არის ორნაირი საკუთრება: ერთია იარაღი თავის რჩენის, მეორეა იარაღი სხვისი დარბევის. სოციალისტი, რა ფერისაც უნდა იყოს ის ამ მეორენაირ საკუთრებას ვერ იცნობს, თავის საზრუნავ საგნათ ვერ გაიხდის. იტყვიან, თუკი ის იქნება ჩაყენებული ისეთ კალაპოტში, რომ დამანგრეველი ძალა წაერთვა, მკბენარი ეშვი ამოერთვა, მაშინ მისაღები და დასაშვები გახდებაო. თუ მართლა მისი ასეთი შებოჭვა მოხდა, ეს მაინც ვერ იქნება ხანგრძლივი, ვინაიდან შებოჭვილი მუდამ იმის ცდაში იქნება, რომ აიშვას და თავისი დიდი საკუთრება თავისუფლად მოიხმაროს; ის, რასაკვირველია, ისარგებლებს პირველი შემთხვევით არსებული წესების დასანგრევათ. მუდმივ ფარაულით, მუდმივ ხმალთ სოციალური წონასწორობა ვერ დამკვიდრდება. ის უნდა გამომდინარეობდეს თვით ფაქტიური მდგომარეობიდან, თვით სოციალური წყობიდან; ამის აუცი-

ლუბელი პირობაა ნაციის სამსახურში ჩაყენებული მსხვილი საკუთრების თვით ნაციისათვის გადაცემა, მისი საზღვრულ კუთრებათ აღიარება.

სოციალიზმი რა ფერისაც უნდა იყოს ის, უეჭველათ ნაციონალურია, ის უნდა ემსახუროდეს ერს და არა კლასს, მისი არსებობა და გატარება უეჭველად მოითხოვს კლასების გაუქმებას, მთელი ერის საერთო ნივთიერ კალაპოტში ჩაყენებას. კლასების არსებობა, გამყვლეფელთა და გაყვლეფილთა შენახვა სოციალიზმის ძირბულიანათ ამომფხვრელია. ის ვერ იქნება ვერც კლასიური, ვერც ნაციონალური. ერის კონსტრუქცია ერთ მთლიან სოციალურ ერთეულათ, თავის ეკონომიკის ბატონათ და პატრონათ ხდის სოციალიზმს ნაციონალურ მოვლენათ. რადგანაც ეს წყობა იქნება არა მხოლოდ ერთ ერში, არამედ მრავალ ერებში, ცხადია, მათი ურთიერთობა გახდება საგანი საერთაშორისო ეკონომიური სტატუტის და მით ნაციონალური სოციალიზმი გადაიქცევა ინტერნაციონალურ სოციალიზმათ. წმინდა ნაციონალურია მხოლოდ ბოლშევიზმი. მისი მზგავსი არსად არ არის გარდა რუსეთისა. ეს რუსული მოვლენა ვერსად ვერ გადაიქცა საერთაშორისო მოვლენათ, მოსკოვის მთელმა მუშაობამ ამ მზრით დღეუანდლამდე უწყოფოთ ჩაიარა. თუ ასე ერთხელ და სამუდამოთ გამოყოფოთ ბოლშევიზმს, ამორჩევა გაადვილებულია. ჩვენ ვერ გავიზიარებოთ ამ საკითხის გადაჭრის გადადებას მზგავსათ მეორე ინტერნაციონალისა, ვერც მის ხმალით გადაჭრას. ჩვენი მუშაობა თავისუფალ საქართველოში ამ ორ უკიდურესობას შორის მიმდინარეობდა. საკუთრების ფორმასაც ვსცვლიდით, ნაციონალურ საკუთრებასაც ვამრავლებდით და თავისუფლებასაც ვინახავდით. ეს იყო მართლა ქართული ნაციონალური სოციალიზმი, რომლის მზგავსი არც ერთ მეზობელ თუ შორეულ ერში არ ტარდებოდა. მთელი ეს მუშაობა იყო მიმართული ერის გამაგრებისაკენ, მის სამსახურში ეკონომიკის ჩაყენების და სადი ეროვნული ორგანიზმის შექმნისაკენ. ის ამ მზრითაც იყო მართლა ნაციონალური, რაიცა ჩაჩანაკ ბურჟუაზიულ დემოკრატიამ ოდნავათაც ვერ შეაჩერა. ამათ მოინდომეს ევროპიული ფორმის ხელმძღვანელობის გადმონერგვა, ბურჟუაზიის სახელმწიფოს სათავეში მოქცევა, მაგრამ ვერ შესძლეს, ხალხმა დიდი ხმის უმრავლესობით ეს პროგრამა უარყო.

ყველა თანამედროვე ერი საერთოთ შიდის ერთი მხრით, ერთი ცივილიზაციისაკენ, მაგრამ თვითეული აკეთებს ამ კვანს თავისებურათ, თანახმად მისი წარსულის და აწმყოს მდგომარეობისა. შენახვა საერთო ხაზის და იმავე დროს თვითეულის თავისებურობის აუცილებელია. მიზანი ერთია, მეთოდი სხვადასხვაა. გზა ზოგან ფართოა, ზოგან ვიწრო და კლდოვანი. თუ კი ერთ ქვეყანაში ისე გამწვავებულია კლასიური დიფერენციაცია და წინააღმდეგობა, რომ ეს მათი დავა თავისუფლებით ვერ გადაწყდება, ძალა აუცილებელია, დიქტატურა ბუნებრივია. ხოლო სადაც ასეთი დრმა სოციალური კონფლიქტი არ არის, ერის ნივთიერი დანაწილება სუსტია, აქ თავისუფლება საუკეთესო საშუალებაა უმტკივნეულოთ ერთი წყობიდან მეორეში გადასვლის. ამის კლასიკური მაგალითი მოგვცა თავისუფალ საქართველომ. თუ ხალხმა ამ სოციალური საფეხურით ვერ ისარგებლა, თუ ისიც აყვა სტიქიას, უცადა ბურჟუაზიის გაძლიერებას და გაბატონებას, ჩავარდება ინდუსტრიალური ქვეყნების მდგომარეობაში, აირ-დაირევა დემოკრაფიულათ, ნივთიერათ, ეროვნულათ და გაეხვევა შეუწყვეტელი კრიზისების ქსელში.

ვიცი, მართლმადიდებელი სოციალისტები შემომიტყვენ: როგორ, ინდუსტრიალიზაციის აღორძინებამდე წმინდა აგარაირულ ქვეყანაში სოციალიზმის განხორციელებას მოელი, ეს ხომ პირდაპირი ღალატია მარქსისტული დოქტრინისო. ეს მართლაც ღალატია, მარა არა ამ დოქტრინის, არამედ ნეომარქსისტების გაზეპირებული მამაოჩვენოსი. კ. მარქსი სოციალისტურ რევოლიუციას ქადაგებდა კომუნისტურ მანიფესტში 1847 წელს, როცა მთელი ევროპა წარმოადგენდა წმინდა აგარაირულ ქვეყანას. აქ სრულიად არ არის წამოყენებული დემოკრატიული ეტაპები, მასების გაპროლეტარებისთვის ცდა, ეროვნული ცხოვრების ძირ-ბუდიანათ არევ-დარევა და მხოლოდ შემდეგ ოდესღაც სოციალური რევოლიუციის დაწყება. მთელი ეს „დემოკრატიული ლიტანია“ „მარქსისტების“ გამოგონებაა, რის გამო მარქსი ამბობდა: მე არ ვარ მარქსისტიო.

როგორ ქონდა კ. მარქს წარმოდგენილი სოციალური რევოლიუციის დაწყება აშკარად სჩანს ერთი დოკუმენტიდან, რაცა ავერ ახლა გამოქვეყნდა. ეს დოკუმენტი მისი და მის ამხანაგთა ხელმოწერილი მიმართვა გერმანიის მუშა ხალხისადმი

1848 წელს შემდეგი რევოლიუციური პროგრამით: აი რა მო-
 თხოვნილებანია აქ წამოყენებული: 1. მთელი გერმანია ცხად-
 დება ერთ მთლიან განუყოფელ რესპუბლიკათ. 2. ხალხის წარმომადგენელს პალატაში ეძლევა გასამსჯელო, რომ მუშების
 მონაწილეობა მის სხდომებში გახდეს შესაძლებელი; 3. ხალხის
 საერთო შეიარაღება; 4. კონფისკაცია მამულების — თავადების,
 პრინცების, აზნაურების რანაირიც უნდა იყოს ის, ამასთანავე
 ჩამოერთვას მებატრონეთ მთა-მადნები და მთელი ეს ქონება
 გადაეცეს სახელმწიფოს; 5. ჩამოერთვას კერძო პირს მიმოს-
 ვლის ყველა საშუალებანი — რკინისგზა, არხები, ვემები, შა-
 რა-გზები და სხვა და გადაეცეს სახელმწიფოს; 6. შემცირება
 მემკვიდრეობის უფლების; 7. შემოღება პროგრესიული გადა-
 სახადის და მოსპობა გადასახადების სახმარ. საქონელზე; 8. და-
 არსება ნაციონალური ფაბრიკა-სახელოსნობის; სახელმწიფო
 უზრუნველყოფს ყველა მუშის არსებობას, ხოლო შრომის
 უნარმოკლებულთ იღებს თავის ხარჯზე და სხვ. აქვე ნათქვამია
 შემდეგი: „ამ ზომების გასატარებლათ ენერგიული მუშაობა
 არის საერთო ანტერესი გერმანიის პროლეტარიატის, გლეხო-
 ბის და წვრილი ბურჟუაზიის. მხოლოდ ამ ზომების გატარება
 მისცემს საშუალებას გერმანიის მოქალაქეთა მილიონებს, რო-
 მელიც დღევანდლამდე ჩაგრულია მცირე უმცირესობის მიერ,
 მიიღონ ის, რაც მათ ეკუთვნის და მოიპოვონ ბატონობა, რო-
 გორც ყოველივე სიმდიდრის შემქნელნი“. ცხადია, აქ წამო-
 ყენებული პროგრამა დაახლოებით იგივეა, რაიცა წამოყენებუ-
 ლია კომუნისტურ მანიფესტში, როგორც პროგრამა სოცია-
 ლისტური რევოლიუციის.

გერმანიის 1848 წლის რევოლიუცია დამარცხდა, ამ პრო-
 გრამის ვერც ერთი მოთხოვნილება ვერ გახორციელდა. მაგ-
 რამ, საკვირველია, თითქმის მთელი ეს პროგრამა სრულიად
 დამოუკიდებლათ, ჩვენ მიერ საქართველოში წამოყენებული,
 განხორციელებულ იქნა და რაც ბოლოს ბოლშევიკურმა რეაქ-
 ციამ გაანადგურა. ჩვენ მიერ წამოყენებული წვრილი საკუთ-
 რების დაცვა და სამი კლასის ბლოკი, რამაც იმდენი გაუგებ-
 რობა გამოიწვია ევროპის სოციალისტთა შორის, პირველათ
 თვით მარქსის მიერ ყოფილა წამოყენებული. იმედია, ჩვენ
 მარქსისტები დაუბრუნდებიან მარქსს.

ყველა რევოლიუცია ხდება ერთი გზით. ის ატყდება მხო-

ლოდ მაშინ, როდესაც გაბატონებულთა შორის ჩამოვარდება უთანხმოება, დაპირდაპირება და ბრძოლა. ამ შემთხვევით ვებლობენ რეჟიმით უკმაყოფილონი, ერევიან ამ დავაში და რეკენ პოლიტიკური ასპარეზიდან მოღავეებს. ყველას ერთათ. ყველა წინანდელ ნაბატონართა შორის მეტად შეკავშირებული და შეერთებული აღმოჩნდა ბურჟუაზია. მის შიგნით დავა წვრილმანებზე, არასოდეს თვით პრინციპზე. ის არის გასამტერებელი ელასტიური სხეული, რომელიც ადვილათ ითვისებს და ეწყობა ყოველნაირ აზროვნებას და საქმიანობას, ოღონდ კი მისი ეკონომიური მეთაურობა არ შეირყას. აგრარიულ ერებმა თუ ამ უფალის მოსვლას უცადა და ხელი არ გაანძრია, თუ თავის საკალ გზაზე და მომავალზე მანამდის არ დაფიქრდა და თავისთავს არ დაეპატრონა, მერე გვიანდა იქნება თითზე კბენანი. განსაცდელის მოსვლას არ უცდიან, მას ებრძვიან. ხოლო განსაცდელი კი დიდა.

როცა ერში გაბატონდება კლასი, რომლის ერთად ერთი მამოძრავებელი ძარღვია სიმდიდრის შექმნა, ფულის დაგროვება, მთელი მისი მოქმედება ამ ხაზით ეწყობა და მიიძმარება ერის არათუ ნივთიერი ვითარების წინააღმდეგ, არამედ ამასთანავე მისი დემოგრაფიის, მისი ჯანმრთელობის წინააღმდეგაც. საკმარისია მოვიყვანოთ აქ რამდენიმე მაგალითი*). საფრანგეთის კაპიტალისტებმა სოფლის გაჩანაგებას ინდუსტრიალური მეთოდით, მიუმატეს წმინდა სამეურნეო მეთოდიც. მათ გააჩაღეს სოფლის მეურნეობა ალჟირში და მაროკოში, სადაც ცხოვრება და მუშა იაფია, დამზადებული სანთვავე შემოიტანეს საფრანგეთში იაფ ფასებში, შეეცილენ და დასცეს ფრანგი გლეხის ნამუშევრის ღირებულება, გახვიეს გლეხოზა აუარებელ ვალებში, რასაც თვითონვე ასესხებდენ და მიიყვანეს ნაციონალური მიწათმოქმედება განიავებამდე. ამავე დროს არ აღმოჩნდა არც ერთი მთაურობა, არც ერთი საპარლამენტო პარტია, არც სოციალისტები, რომელთაც გაეებლათ შეტანა პალატაში კანონპროექტის გლეხთა ვალებისაგან განსათავისუფლებლათ. შედეგი: სოფლის თანდათან დაკარილეება, მიწის ფასების დაცემა, საკუთრების მნიშვნე-

*) იხ. დაწვრილებით აქვე დამატება „ბურჟუაზიის მართველობა და ერის ჯანმრთელობა“.

ლობის დავარდნა. გლეხთა ყრილობებს არაერთხელ მოუთხო-
ვიათ მათი მეურნეობის დაცვა კოლონიის საქონელზე დადებით,
დადებით, მაგრამ ამათ. ბურჟუაზიას სოფელი და მწიფობის
მედება ფეხებზე ჰკიდია, ოღონდ ფული კი გააკეთოს.

მეორე მაგალითი. გამოიგონეს ახალ-ახალი მაგარი სასმე-
ლები, წოდებული მადისმომგვრელათ (აპერატივი). ალკოჰო-
ლიზმი მოედვა ფართო მასას და გამოიწვია მრავალი დანაშა-
ულობანი, ავთომყოფობანი, საოჯახო კონფლიქტები, ცემა და
ხოცვა ერთიმეორის — ერთი სიტყვით მოიწამლა ადამიანი ფი-
ზიკურათ და სულიერათ. საექიმო აკადემიამ განიხილა სას-
მელთა როლი ნაციონალური ჰიგიენის თვალსაზრისით; დაად-
გინა 1931 წ. 24 ოქტომბერს და 20 აპრილს 1937 წ. მოეთხო-
ვოს მთავრობას მიიღოს ყველა ღონე მაგარი სასმელების ფაბ-
რიკაციის შესამცირებლათ და მათი გავრცელების შესაზღუდა-
ვათ. მერე? მერე არაფერი, დადგენილებანი დარჩა ხმად მლა-
დადებელისა უდაბნოსა შინა. არავითარი ზომა, არავითარი კა-
ნონპროექტი. რატომ? იმიტომ, რომ ბურჟუაზიას შემოსავლის
ერთი წყარო დაეკარგება, ხოლო ეს კი მიუღებელია! საპარ-
ლამენტო ფრაქციებმა ვერ გაბედეს ამ საკითხის წამოყენება —
შიშით, ამომრჩეველნი გადაგვეკიდებიანო. აღმოჩნდა რომ ალ-
კოჰოლის გასაღებით ფულს იძენს ოთხი მილიონი ადამიანი;
ამოდენა შეკენჭენი რომელ ფრაქციას არ დაანგრევს. პირადი
სადეპუტატო ინტერესები გადაება ბურჟუაზიის ნივთიერ ინ-
ტერესებს და სოციალური ჰიგიენა დაასამარეს. საჭირო იყო
რეჟიმის შეცვლა, პეტენის მთავრობის მოვლინება, დიდი ნა-
ციონალური კრიზისი, რომ ხალხის მომწამვლელთა წინააღ-
მდეგ მცირე ზომა მაინც ყოფილიყო მიღებული.

აი ასეთი მეთაურობა, ასეთი კლასის ერის ბატონ-პატრო-
ნათ მოვლინება უდიდესი საფრთხეა აგრარიული ერებისათვის
და მათი წმინდა მოვალეობაა ეს საფრთხე დროზე აცილონ.
ქართველ ერს არ შეფერის ბრმათ სიარული, სხვისი წაბაძუ-
ლობით მოქმედება, თავისი საკუთარი აზრის უქონლობა. ის
უნდა გაერთიანდეს ერთ სოციალურ და პოლიტიკურ პლატ-
ფორმაზე, გადაიქცეს ერთ შეგნებულ სხეულათ, გადასწყვიტოს
თავისი სვე-ბედის ხელში აღება. ამ მიზნის მისაღწევათ აუცი-
ლებელია ერთ გზაზე დარაზმვა ყველა სასიცოცხლო ძალების,
ცნობა ერთი საერთო პრინციპის, ერთი შემაერთებული დებუ-

ლების: ვალიართ ერთხელ და სამუდამოთ, რომ ერის ბიუჯეტის გიური არსებობის უზრუნველყოფა აუცილებლათ მოხდეს. სახალხო სოციალურ ეკონომიკას და ტექნიკურ კულტურას. ეს იქნება ერთ და იმავე დროს ბლოკი ნაციონალური და სოციალური, რომლის გარეშე დარჩება მხოლოდ ერთი მუჭა ბურჟუაზია და მისი ამყოლები, რომლებიც ბოლოს და ბოლოს იძულებული გახდებიან მიემხრონ საერთო ტალღას, თუ მან ვერ გამოიწვია უცხო ძალა ერის დასამორჩილებლათ და თავის სამსახურში ჩასაყენებლათ.

ქართველი ხალხისათვის საფრთხე გამომდინარეობს არა შინაგანი ძალთა-განწყობილებისაგან, არამედ უცხო ძალთა შემოსევისაგან შინაური ანტიხალხური ელემენტების წინააღმდეგობით. გაბატონების მაძიებელი ჯგუფნი, თავის ერში მოკლებულნი ნიადაგს, ეძებენ დამხმარეთ გარეთ, ანაცვალებენ ერს უცხო იმპერიალისტებს, ოღონდ კი თვითონ ამით ხელი მოითბონ. საქართველო არაერთხელ დააქცია ამ მეთოდმა, ამ ვაჟბატონებმა და მოსალოდნელია განმეორება ამავე საშუალების ბოლშევიზმის დაცემის ხანაში, თუ კი ქართველობა, მთელი ერი თავის თავის სადარაჯოზე ფხიზლათ, მედგრათ არ დადგა.

საქართველო საქართველოს. ქართველი ერი არის ბატონი თავის შინ და მზათაა შევიდეს კავშირში სხვა ხალხებთან. შეზობელ თუ შორეულებთან, თანასწორობის საფუძველზე. აი ეს ნაციონალური სუვერენობა არის წინასწარი პირობა მისი ფიზიკურათ შენახვის და კულტურულათ აყვავების.

ბურჟუაზიის მართებლობა და ერის ჯანმრთელობა

(დამატება „ჩვენი გზა“-სი).

ერის არსებობის ძირითადი პრობლემაა მისი საღი ორგანიზმის შენახვა, მისი ფიზიკური არსებობის გახანგრძლივება. ისმება საკითხი: ბურჟუაზიის ხელმძღვანელობა ემსახურება ერის ჯანმრთელობის შერჩენას თუ, პირიქით, ერს ანგრევს და გადაგვარების გზაზე აყენებს. ამ საკითხის გადასაჭრელათ საკმარისია გავიცნოთ ყველაზე უფრო ტიპიური ბურჟუაზიული დემოკრატიის სამოქმედო ასპარეზის — საფრანგეთის მდგომარეობა ამ სფეროში.

დემოკრატიული რესპუბლიკა აქ საბოლოოდ დამკვიდრდა 1871 წლიდან და დაუბრკოლებლად მუშაობდა ერში 1940 წლის შუა ივნისამდე. ამ ხანგრძლივ პერიოდში მან სავსებით გამოაწვინა თავისი ფრთები, თქვა თავის სათქმელი, ააყვავა ყველა თავისი ძალები. ჩვენ უკვე ვიცით როგორ მოიხმარა ეს თავისი ძალა ეკონომიურ და სოციალურ დარგებში, როგორ მოგლიჯა ერის უმრავლესობა მიწას, საკუთარ სახლკარს და აქცია ბოგანოთ, მოხეტიალე ლუკმა პურის მამებარ მასათ. მოუარა მაინც ამ ხალხს სანიტარულათ? ამ საგანზე არის მრავალი გამოკვლევა გამოქვეყნებული და მრავალი სტატისტიკური ცნობები, რომელთაგან აქ მოვიყვან მთავარს.

ერის გამრავლება საფრანგეთში თანდათან კლებულობს და ბოლოს მივიდა დეფიციტამდე. ნაპოლეონის ომების გათაფებიდან 1816 წელს დაბადებულთა რიცხვი ჭარბობდა გარდაცვალებულთ 245.000-თ; 1821 წელს – 244.000-თ; 1872 წელს – 173.000-თ; 1886 წელს – 53.000-თ და ასე კლება-კლებით მივედით 1935 წელს, როცა გარდაცვალებულთა რიცხვი აჭარბებს დაბადებულთ 19.000-თ; 1936 წელს – 12.000-თ, ასევე შემდეგ წელს. ერი აღარ მრავლდება; ის მრავლდებოდა ძველ დროს, როცა არც ექიმობა იყო, არც ჰიგიენა, არც სხვადასხვა სანიტარული დაწესებულება და დახმარება და მიუხედავით ყველა ამ დაბრკოლებისა ადამიანის ფიზიკური ძალ-ღონე შეუდრეკელი რჩებოდა და შთამომავლობას ამრავლებდა. მხოლოდ ცივილიზაციის აყვავების დროს ეს ბუნებრივი მსვლელობა ტყდება და სიცოცხლის წინააღმდეგ მიიძარბება. ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ბავშვი არ იბადებოდეს საკმარისათ, იბადება, მაგრამ ბევრი მკვდარი, ხოლო ცოცხალ ბავშვთა დაბადება კლებულობს. მაგალითად ცოცხალი ბავშვი დაიბადა 1892 წელს 856.000; 1921 წელს – 812.000; 1935 წელს – 641.000; 1937 წელს – 617.000. ამასთანავე მატულობს საერთო გარდაცვალებულთა რიცხვი. ამათი რაოდენობა უდრიდა 1930 წელს 648.000; 1931 წელს – 679.000; 1932 წელს – 659.000; 1933 წელს – 660.000 და სხვა. ეს მიუხედავით აუარებელი ჰოსპიტალებისა, ექიმებისა, მუქთი დახმარებისა და აქიმობისა. ყველაზე მეტი იხოცება შემდეგი ავითმყოფობით: გულის (61.000), კიბოთი (39.000), დამბლით (39.000), ჭლექით (66.000), ხოლო გადამდები სენით, გაცივებით და სხვა ძლიერ ცოტა, ე. ი.

გარდაცვლის მთავარი მიზეზია ორგანოების დაავადება, მოს-
ლა სისხლის და ცხოველყოფობის დაკარგვა. მთავარი მიზეზი
ადამიანის სხეულის ასეთი დაძაბუნებისა არის ალკოჰოლი
აქიმა გამოკვლევით მაგარი სასმელი იწვევს დასნეულებას
პირველ ყოვლისა ნერვების სისტემის, სტომაქის, ფილტვების
და არტერიების, ე. ი. ყველა იმ სხეულებას, რითაც იხოცება
ფრანგთა დიდი უმრავლესობა. ერთი სპეციალისტის სიტყვით:
„მედიცინაში საყოველთაოთ მიღებულია, რომ ალკოჰოლიზმი
ღრმათ ასხვაფერებს არა მარტო პიროვნებას, არამედ ამასთა-
ნავე გადასცემს მის შთამომავლობას შხამს, რაიცა მისგან
ქმნის ავადმყოფს და დამნაშავეს. ის არ კმაყოფილდება გაავ-
სოს საგიჟეთი, საავადმყოფონი და სატუსაღოები, ის ამავე
ღროს უმზადებს ნიადაგს ჭლექს“.

ოფიციალური სტატისტიკით ერთი სული ფრანგი სვამს
წელიწადში 80 ლიტრა სასმელს; თუ ოჯახის წევრთა რიცხვს
ვიანგარიშებთ ოთხ სულს, ოჯახი ხარჯავს 320 ლიტრას, თუ
აქედან გამოვაკლებთ ბავშვებს, ორ სულს, გამოვა, რომ ამო-
დენა სასმელს მიირთმევს მხოლოდ ორი პირი — მამა და დედა.
ახლა ამას თუ მიუმატებთ იმ ალკოჰოლს, რაც იხდება და ის-
მება ჩუმათ ბაჟის გადაუხდელათ, მივიღებთ გაცილებით მეტ
რაოდენობას, როგორ ვრცელდება ეს სენი სჩანს შემდეგი
ციფრებიდან: სასმელთა დუქანი ითვლებოდა 1855 წელს
291.000; 1879 წელს — 334.000; 1913 წელს — 476.000; 1930
წელს — 505.000 ; საბაჟოში (აქციზი) გასული წმინდა ალკო-
პოლი 1919 წელს იყო 831.000 ჰექტოლიტრი, ხოლო 1931
წელს ეს რაოდენობა ავიდა 1.126.430 ჰექტოლიტრამდე; ეს
არის ლეგალური წყარო ღოთობისა, ხოლო არალეგალურის
რაოდენობა უცნობია. როგორ უყურებს ამ სენს ბურჟუაზიული
ხელისუფლება და მისი პარლამენტი? საგიჟეთთა მართველო-
ბის ასოციაციის ყრილობაზე 13 ივნისს 1935 წელს წარდგე-
ნილ მოხსენებაში ვკითხულობთ: „არა თუ არ არის არავითარი
კანონი, რომელიც მფარველობდეს საფრანგეთის ხალხს ალ-
კოჰოლიზმის საშინელი შედეგებისაგან, არამედ, პირიქით, გა-
მოდის კიდევ კანონები, რომელიც ნებას რთავუნ მომწამ-
ვლელთ კიდევ უფრო სისტემატიურათ მოწამლონ ჩვენი ქვე-
ყანა. უკანასკნელი 15 წლის განმავლობაში პარლამენტმა ხე-
ლი შეუწყო ალკოჰოლის ფაბრიკანტების რიცხვის გაზრდას;

ესენი ითვლებოდნენ 1917 წელს 777.025, ხოლო ახლა არის 2.386.614. საფრანგეთი ხარჯავს მრავალ ასეულ მილიონებს ალკოჰოლის უბედურ მსხვერპლთა მოვლაზე და კვამონაზე, ხოლო ამ ნიაღვარის წყაროს ამოსაშრობათ არას აკეთებს^{*)}. ამ საკითხს ყურადღება მიაქცია საექიმო აკადემიამ და ორჯერ მიიღო შესაფერი რეზოლიუცია. 1931 წელს მან მიმართა მთავრობას შემდეგი რეზოლიუციით: „საექიმო აკადემია იღებს რა მხედველობაში ალკოჰოლიკების მიერ ჩადენილ დანაშაულობათა რიცხვის ზრდას და უფრო და უფრო ადამიანის ფიზიკურათ და მორალურათ დავარდნას, რის სათავეა ალკოჰოლი, მიმართავს მთავრობას მიიღოს სასწრაფოთ შემდეგი ზომები: 1. ჩაყენებულ იქნას კანონების ფარგალში ალკოჰოლის დამზადება, გაყიდვა და დაღვევა, განსაკუთრებით მადის მომყვანის; 2. თანდათან შემცირდეს სასმელთა ღუქების რიცხვი, ხოლო ახალის გახსნა პირდაპირ აიკრძალოს“.

ეს რეზოლიუცია დარჩა უშედეგოთ. ამიტომ აკადემია კიდევ ერთხელ უბრუნდება ამავე საკითხს და თავის სხდომაზე 20 აპრილს 1937 წელს მოითხოვს: „მთავრობამ მიიღოს ყველა ზომა განსაზღვროს რიცხვი სამიკიტიზაციების, გააუქმოს ალკოჰოლის ფაბრიკანტების პრივილეგიები, დაკეტოს შაბათობით და კვირაობით სასმელთა საწყობები, კანტორები, სამიკიტიზაციები და კაფე-სამიკიტიზაციები“. ეს მიმართვა დარჩა უშედეგოთ. რატომ? იმიტომ, რომ ოთხი მილიონი მოქალაქე ფულს იძენს ალკოჰოლის გავრცელებით და ამოდენა ამრჩეველთა გადაკიდება ვერ გაბედა ვერც ერთმა მთავრობამ, ვერც ერთმა პოლიტიკურმა პარტიამ.

ამ საშინელი ჭირის შედეგია ერის ჯანმრთელობის ძირბუდიანათ შერყევა. აი მაგალითები. 1937 წელს ითვლებოდა 35.000 ყრუ-მუნჯი, გარდა ომში დაყრუებულებისა. მთავარი მიზეზია მშობელთა ალკოჰოლიზმი. ავთიმყოფთა რიცხვი პოსპიტალებში უდრიდა 1875 წელს 410.611, ხოლო 1933 წელს — 1.153.409; გაწეული ხარჯი 85 ათასიდან ავიდა ორ მილიარდ ფრანკამდე; ავთიმყოფ ბავშვების რაოდენობა საავთიმყოფოებში 1876 წელს იყო 88.000 ხოლო 1936 წელს 181.000; გლექიანთა რიცხვი, მიუხედავათ ყოველნაირ მიღებული ზო-

*) Alec Lahile. Questions d'Actualités.

მებისა, არა თუ არ კლებულობს, არამედ მატულობს. საავთომოტორული მანქანების სტატისტიკით ისინი ითვლებოდნენ 1926 წელს 114.693, ხოლო 1937 წელს 299.367; სახელმწიფო ხარჯავს ჭლებთან ბრძოლაზე 1925 წელს 25 მილიონ ფრანკს, 1937 წელს 59 მილიონს, ეს გარდა იმ თანხებისა, რომელიც ეძლევა პროვინციებს ჭლებთან საბრძოლველათ, ამ თანხების რაოდენობა 1928 წელს უდრიდა 22 მილიონს, 1935 წელს კი 67 მილიონს.

მატულობს აგრეთვე რიცხვი გიჟებისა. მთელ საფრანგეთში 1933 წელს ითვლებოდა 126 ათასი გიჟი, ე. ი. ათიათას მცხოვრებზე გიჟი ირიცხებოდა სენის დეპარტამენტში 43, ხოლო დანარჩენ საფრანგეთში 28. საერთოთ გიჟთა რიცხვი მატულობს ყველა კაპიტალისტურ ქვეყანაში. მათი რაოდენობა ითვლებოდა: ინგლისში 1888 წელს 82.000, ხოლო 1936 წელს 155.000; შვედეთში 1880 წელს 40.000, ხოლო 1936 წელს 353.000; პატარა ბელგიაშიც კი მათი რიცხვი 8.000-დან ავიდა 23.000-დე და ასე მთელ ევროპაში.

მატულობს აგრეთვე რიცხვი ვენერიული ავთომოტობის. ამათი ოფიციალური აღრიცხვა სრულიად არ ხატავს სინამდვილეს, ვინაიდან უმრავლესობა თვითონ წამლობს კერძო ექიმების საშუალებით. მაგრამ საავთომოტოების სტატისტიკა მაინც გვიჩვენებს ამ სენის გავრცელებას. მაგალითად, სიფილიტიკების რიცხვი ითვლებოდა 1930 წელს 99.000; 1932 წელს — 123.000; 1933 წელს — 150.000 და სხვა.

მატულობს რიცხვი დანაშაულობათა და სასამართლოების მიერ დასჯილთა. საყურადღებოა, რომ დამნაშავე ბავშების რიცხვი თანდათან იზრდება. 1925 წელს ითვლებოდა დამნაშავენი 914.000; 1930 წელს — 1.43.000; 1934 წელს — 1.064.

აღსანიშნავია აგრეთვე ერთი საოცარი მოვლენა. ქორწინების რიცხვი კლებულობს, ხოლო მუცლის მოშლა კი მატულობს. მაგალითად, 1921 წელს ჯვარისწერა ითვლებოდა 455.543; 1933 წელს — 315.668; 1934 წელს — 298.482; 1938 წელს — 273.903, ხოლო მუცლის მოშლელთა რიცხვი წელიწადში უდრის ნახევარ მილიონს.

აი, მოკლეთ, საფრანგეთის ეროვნული ჯანმრთელობის სურათი, ბურჟუაზიის ხელმძღვანელობით ცივილიზაცია გამოიხატა ხალხის ფიზიკურათ დავარდნაში. უნდა ითქვას,

რომ ამავე დროს საფრანგეთის გონებრივმა განვითარებამ დიდ-
დათ აიწია. თუ აქ ნაციონალური ბიოლოგია უკან-უკან მიდის,
სამაგიეროთ სულიერი კულტურა, მასიური სწავლა-ცოდნა,
ინტელექტუალიზმი მეტად გაძლიერდა. ამ მხრით საფრანგე-
თის ერს ვერ შეედრება ვერცერთი ევროპიული ერი. ამ დიდუ-
ბულ მიღწევას თან ახლავს ერთი დიდი ნაკლი, რამაც დაღუ-
პა ძველი საბერძნეთი. ერის გონებრივ და ფიზიკურ მდგომარეობას შორის დარღვეულია წონასწორობა, გაწყვეტილია კავ-
შირი, ვერც პირველმა აიყოლია მეორე, ვერც მეორემ დაიყო-
ლია პირველი. ისინი ცალ-ცალკე მიდიან, მოპირდაპირე მი-
მართულებით ერთიმეორეს შორდებიან. შესაძლებელია ამ
დარღვეული წონასწორობის აღდგენა, ვრის ფიზიკურ ჯან-
მრთელობის გონებრივ ჯანმრთელობამდე აყვანა? ეს საკითხი
დღეს უდგათ მეცნიერთ. ერთი ექიმი, არასოციალისტი, წერს:
„პიროვნებათა განახლებისათვის აუცილებელია განახლება
თანამედროვე ცხოვრების პირობების, ხოლო ეს შეუძლებელია
ურევოლიუციოთ. არ კმარა შეგნება ცვლილების აუცილებ-
ლობის, საჭიროა ამასთანავე გქონდეს მისი განხორციელების
მეცნიერული საშუალებანი; საჭიროა აგრეთვე ამ ტექნოლო-
გიური ცივილიზაციის დანგრევის პროცესმა დაბადოს ამ ცვლი-
ლებისათვის მიუცილებელი ნებისყოფა. გვაქვს კი საკმარისი
ენერჯია და შორსმჭვრეტელობა ასეთი გარდატეხისათვის? ერ-
თი შეხედვით არა სჩანს, რომ ის გვექონდეს. თანამედროვე ადა-
მიანი დაეშვა აპატიაში ყველა საკითხის მიმართ გარდა ფული-
სა. მაგრამ იმედი მაინც არის. თანამედროვე ორგანიზაცია წარ-
მოების და საქმეების ვერ თავსდება ადამიანის პიროვნების
განვითარებასთან, თუ ეს ასეა, უნდა იქნას შეწირული თანა-
მედროვე ცივილიზაცია და არა ადამიანი“*) ეს მეცნიერი, რო-
გორც არა-სოციალისტი, ვერ ხედავს რეალურ გზას, ვერც სა-
ამისოთ მომზადებულ ხალხს და ამიტომ მთელ თავის იმედს
ამყარებს „მცირედ გუნდზე“, რომელთაც „წინაპართა ენერ-
ჯია“ შერჩათ.

21.5.41.

*) Dr. Alexis Carrel L'Homme cet inconnu 1940 გვ. 335.

დღეს, სვალ

1. კითხვის დასმა

რა ხდება დღეს ქვეყანაზე — ყველა ხედავს. კაცობრიობის გადავარდნა სრულიად მოულოდნელათ უფსკრულში, მისი უეცარი გახვევა გაუვალ სიბნელეში საყოველთაო სინამდვილეა.

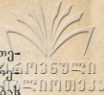
შესრულდა ორი წელიწადი მას შემდეგ, რაც დღევანდელი ომი ატყდა და მას არავითარი დასასრული არ უჩანს; ის არა თუ არ იკვეცება და ვიწროვდება, არამედ, პირიქით, თანდათან ფართოვდება, ახალ-ახალ ხალხებს და ტერიტორიებს ეფინება და მსოფლიო ქარიშხალათ ხდება. ამ უამათ ის აწვება ახლო აღმოსავლეთს, იპერობს სპარსეთს. კაკკასია იმწყვდება ომის რკალში.

ომი ძველი ამბავია. ამ გზაზე მოღის ადამიანი თავიდანვე. მან უეჭველათ უნდა დახოცოს და დაარბიოს თავისავე მსგავსნი. კაინმა, როცა ვერავინ ნახა მოსაკლავათ, თავისი ძმა აბელი მოკლა. ეს აწყვეტილი ტალღა ადამიანთა შორის გადაიქცა აუცილებელ სტიქიურ მოვლენათ და ბოლოს და ბოლოს საზოგადოება გახდა იბულებული მისთვის მიეცა რაიმე კალაპოტი, განსაზღვრული წესები და სავალდებულო პრინციპები. ამათ შორის მორალურათ მისაღები იყო ერთი წესი: ომი წარმოებს შეომართა, შეიარაღებულ ბანაკთა შორის. მშვიდობიანი, უიარაღო, მცხოვრებნი გამოიყო ამ წრიდან და მათ არ ერჩოდენ. ეს ველურობის დროს გამომუშავებული სამხედრო ყოფაქცევა დღეს სავსებით უარყოფილია განათლებული კაცობრიობის მიერ და მის ალაგას აღმართულია დროშა ომის ყველასი ყველას წინააღმდეგ. ღამით, სიბნელეში ჩუმათ თავს ესხმიან ქალაქებს და სოფლებს, ანგრევენ მათ, ხოცავენ ქალებს, ბავშვებს, მოხუცთ, ავითმყოფთ, მთელ მშვიდობიან მოსახლეობას და ამას ომს უწოდებენ. შეიარაღებუ-

ლი მოპირდაპირე ჯარები ერთიმეორეს გაურბიან, თავთავის შინ იკეტებიან, ხოლო მათ მაგიერობას სწევენ ^{მწვეხვლი} ^{საქართველი} საქაერო აპარატები. ამათი მოქმედება ქებადიდებას იწვევს თავიანთი მთავრობებიდან, მთელი საზოგადოებიდან და ამ შეფასებას დიდი ზეიმით აცხადებენ. თუ საშუალო საუკუნეში იარაღგატეხილი მეზობლის მოკვლა შეიარაღებული მოწინააღმდეგის მიერ ითვლებოდა სამარცხვინო მოქმედებათ, ახლა, პირიქით, სწორედ უიარაღოთა ქლეტა გადაიქცა საქებრათ და საამაყოთ; ასეთია უმაღლესი ცივილიზაციის უღაღლესი საომარი მორალი.

ამ მორალის შედეგი რა იქნება თუ არა უთავბოლო ნგრევა ადამიანის ნაშრომის და ნაღვაწის. ინგრევა აუარებელი შენობები, იძირება ზღვაში აუარებელი გემები და საქონელი, ნიავდება მასიურათ კაცობრიობის სიმდიდრე და ნაამაგარი. და ეს არა თუ იწვევს პროტესტს, პირიქით იწვევს აღტაცებას, დაჯილდოებას და წაქეზებას. თმის მეთოდი სრული განმეორებაა ყაჩაღების მეთოდის, იმ განსხვავებით, რომ ყაჩაღები სხვის სიმდიდრეს თვითონ ეპატრონებიან, ხოლო განათლებულები ზღვაში ყრიან, არც შენ და არც მეო.

სამხედრო ზნეობის დაცემას ემატება სამოქალაქო ზნეობის დაცემა. ამის გასაშტერებელი და დამახასიათებელი ნიშანია კენტერბირიის არქიფისკოფოზის გამოსვლა, რომლითაც უბრძანა ინგლისის სამღვდელეობას ილოცეთ სტალინის გასამარჯვებლათო. მათი ერთათერთი მოწოდებაა ილოცონ ქრისტეს სადიდებლათ და მისი მოძღვრების გასავრცელებლათ. საბჭოებმა კი დაანგრეეს თავის საბრძანებელში ეკლესია, სდევნიან სამღვდელეობას, მთელ ქრისტიანობას, მთელ რელიგიურ მოძღვრებას, ხოლო ინგლისის ეკლესია კი ნატრულობს ამ მღვენელთა გამარჯვებას, ქრისტიანობის განადგურებას! ამაზე უფრო დაბლა დაცემა რელიგიური მორალის წარმოუდგენელია. მით უფრო გამქრალია ყოველივე ზნეობა და პრინციპი პოლიტიკაში. ინგლის-ამერიკა საჯაროთ მუშაობენ მოსკოვის გასამარჯვებლათ, რის შედეგი იქნება მთელი ევროპის კონტინენტის გასაბჭოება, ე. ი. მთელი თანამედროვე კულტურის დაქცევა და მის ალაგას ძველი ეგვიპტური მონური სოციალური წყობის გაბატონება. ამას ისინი არ დაგიდევენ იმ იმედით, რომ მათ კუნძულზე, მათ შინ ეს ჭირი ვერ გადავა, ხოლო სხვა

ქვეყნების ბედი ფეხებზე კიდიათ. ინგლის-მოსკოვის შეერთებული ჯარები შევიდნენ სპარსეთში, ბოლშევიკები იქ ამყარებენ საბჭოთა წესებს, არღვევენ მთელ ადგილობრივ წყობას ყოველგან, სადაც კი ხელი მიუწვდებათ, ხოლო ინგლისისათვის ეს მისაღები, ხელის შესაწყობი და მოსაწონია.

რაშია საქმე, რატომ ასე ძირბუდიანათ აფორიაქდა კულტურული ევროპა და ამერიკა, რამ გამოიყვანა ისინი თავისი ნორმალური კალაპოტიდან, აუმღვრია სული და გული, დაუბნელა გონიერება და გადაისროლა პრიმიტიული საზოგადოების დაბალი საფეხურის უკან? ამ ღრმა გარდატეხის ახსნა ზერელე მიზეზებით, თითო-ორი პირების ბოროტი განზრახვით; ავი სულის ავით ნაფიქრით იქნებოდა თავის მოტყუება, დიდი საკითხის ბანზე აგდება და ოცნებების ტყვეობაში თავისი ნებით მოქცევა. ისტორიული მსვლელობა არ არის ნაუცფათევი, არეულ-დარეული პროცესი; ის მუდამ მიმდინარეობს ლოდიკურათ, მის ნაბიჯების ერთიმეორესთან დაკავშირებით, ერთიმეორის განსაზღვრით და თანდათან ცვლილებით. მოულოდნელი აქ თავისთავათ არაფერია. რაც ხდება — აუცილებელია; მოულოდნელია მხოლოდ ადამიანისათვის, განსაკუთრებით ზერელე და დაუფიქრებელისათვის. ხოლო ამ სათაკილო თვისებით არიან, მუდამ იყვენ და იქნებიან, შეპყრობილნი კმაყოფილი, გამძლარი და განებივრებული პირები და წრეები, დღევანდელ სიამოვნებაში ჩაფლულნი და ხვალინდელი დღის დაუნახავნი. მოსალოდნელ ომზე არა ერთხელ მიუთითეს ეკონომისტებმა და მსწავლულებმა მართველ წრეებს, მაგრამ მათ ყური მოიყრუეს, თავისი სურვილი სინამდვილეთ მიიღეს და ქვეყანა მოუშადებლათ დაახვედრეს ამოვარდნილ გრიგალს.

და რაღა შორს გავიხედოთ, მიმოვიხედოთ ჩვენს ირგვლივ, ჩვენს ემიგრაციისაკენ, რომელმაც სრულიად ზერელეთ, ალმაცერათ შეხედეს ჩვენს გაფრთხილებას. 1938 წ. დეკემბერში მიმართული ჩვენი წერილი ერთი ფრონტის შესაქმნელათ და მოახლოებული მსოფლიო გარდატეხისათვის ერთად დარაზმულათ დასახვედრათ დარჩა უშედეგოთ. რაც მოხდა რვა თვის შემდეგ — არავინ მოელოდა. ხოლო რაც მოხდა — გარკვეულათ იყო ნავარაუდები მიმართვაში. აი რას ვსწერდით სიტყვასიტყვით ამ საგანზე:

„ამ უამათ კაცობრიობა იმყოფება ხალხთა და ტერიტორია-

ათა გადანაწილების პერიოდში. ასეთი გადანაწილება დასრულდა ნასკნელ ერთ საუკუნეში ორჯერ მოხდა: 1815 წ. ვენაში, რაიცი დაარღვია 1848 წ. რევოლიუციამ და 1919 წ. ვერსალში, რაიცი დაირღვა ჩვენ თვალწინ, ირღვევა მისი ნაშთები ყოველდღე. კაცობრიობა მოშორდა ვერსალის კალაპოტს, ხოლო ახალი ჯერ ვერ შეუქმნია. ნათელია მხოლოდ ის გეზი, საითკენაც მიიმართება მისი მთავარი ხაზები. ის იწყება შუაგული ევროპიდან ერთი მხრით, შორეული აღმოსავლეთიდან მეორე მხრით და ორივენი შეიყრებიან აღმოსავლეთი ევროპის ვრცელ სივრცეზე. ამ მოძრაობის მეთაური არიან უკმაყოფილო სახელმწიფონი, რომელნიც ვერ ეტყვიან თავის ვიწრო ჩარჩოში და ცდილობენ მის გაგანიერებას ეკონომიურათ და პოლიტიკურათ.

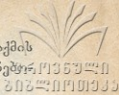
„ჩვენი დროის ასეთი მიმდინარეობა არ არის ვინმეს მიერ შეთხზული, მოცლილ ჭკუის სააყალმაყალო ნაყოფი. ის მოდის სტიქიურათ, სრულიად ობიექტიურათ, ცხოვრების სიღრმიდან, მსოფლიო ეკონომიური კრიზისიდან, რაიცი არ ემორჩილება ადამიანის სურვილებს და ნებისყოფას. მოდის ის როგორც შეუჩერებელი, გარდაუვალი ქარიშხალი და აფორიქებს ყველა საზოგადოებას, ყველა ერს, მიუხედავათ მისი პოლიტიკური წყობილების და იურიდიული გამოხატულებისა. ამ ფარგალში მოთავსებული უკმაყოფილო ერები თამაშობენ აქტიურ როლს, ხოლო გამაძლარი, განებივრებული კმაყოფილი ერები განცვიფრებით შეყურებენ ამათ აქტივობას და ცდილობენ ეს ტალღა ააშორონ თავის საზღვრებს. ესენი პასიურ პოზიციასზე მაგრდებიან“.

აი ამ წერილში ანუსხულია არა მარტო შემდეგ გავარდნილი მეხი, არამედ ამასთანავე ნაჩვენებია მისი გამომწვევი მიზეზი — მსოფლიო ეკონომიური კრიზისი. ეს არ იყო მარტო ჩვენი პირადი ნააზრევი. საფრანგეთის საგარეო სავაჭრო საზოგადოების მიმართვაში 1933 წ. მთავრობისადმი ფრთხილათ, მაგრამ ხაზგასმით, ნათქვამია:

„პოლიტიკა კარის ჩაკეტვის, ეკონომიური იზოლიაციის და ოტარკიის თან აატარებს უდიდეს რისკს მსოფლიო მშვიდობიანობისათვის“*). ამ უკანასკნელ ათი წლის განმავლობა-

*) იხ. გამოცემა: Union française des Industries exportatr, № 3, გვ. 68, 1933.

ში ასეთი გაფრთხილება არა ერთხელ გამოცხადებულა საქმის მცოდნე და მოაზროვნე ხალხისაგან, მაგრამ ყველა ეს რჩევა და უშედეგოა.

ამნაირათ, უღაო არის ერთი ფაქტი: დღევანდელი ომის მიზეზი უნდა ვეძიოთ მსოფლიო ეკონომიკაში. მხოლოდ ამ გზით შეგვიძლია მივიღეთ მომავლის გამოცნობამდე, ნამდვილი სავალი გზის და მოქმედების გათვალისწინებამდე. მაშასადამე ისმება საკითხი:

რა სახის და შინაარსის არის ის ეკონომიური წყობა, რომელიც იძლევა ასეთ გაუგონარ კატასტროფას მთელი საკაცობრიო ცივილიზაციისა, მთელი მოპოვებული კულტურისა და განვითარებისა.

2. ორგვარი ეკონომიკა

არის ორგვარი ეკონომიური წყობა, ერთი მოდის დასაბამიდან, ადამიანთა პირველი საზოგადოებიდან და გრძელდება დღევანდლამდე. ეს არის მიწათმოქმედება, სასოფლო მეურნეობა და მასზე აგებული სოციალური ურთიერთობა ერში და ერთა შორის. მეორეა ახალი მოვლენა. იწყება მეთერთმეტე საუკუნის ბოლოდან, გაძლიერდა მეცხრამეტეში და სავსებით გარდაქმნა მთელი ძველი სოციალური წესწყობილება. ეს არის მრეწველობა. თანახმათ ამ ეკონომიური დაყოფისა, იყოფა ცივილიზაცია; ისიც ორია — აგრარიული და ინდუსტრიალური. მათი დამახასიათებელი თვისებები არ ძვეს მოთხოვნილებათა, ნედლი მასალების, სასიცოცხლო პირობების განსხვავებაში. ყველა ადამიანს ყველა ეპოქისა ეჭირვება ბინა, ჩაცმა-დახურვა, ჭამა-სმა, რაიცა კმაყოფილდება მუდამ ერთნაირათ, ერთი და იგივე მასალებით. განსხვავება იწყება თვით ამ ნაყოფთა მოპოვების საშუალებებიდან, როგორ, რა წესით მუშა მუშაობს, რა შრომის მეთოდით იკმაყოფილებს თავის მოთხოვნილებას. მრეწველობა, აღებმიცემობა, ვაჭრობა ძველი ამბავია, ის არსებობდა მუდამ სხვადასხვა ფორმით და სახით. ამ მხრით არავითარი განსხვავება არ არის, მაგ., ძველი ფინიკიელთა ვაჭრობის და ახალი ინგლისის შორის. ორივეს ერთნაირათ გააქვთ თავისი საქონელი უცხოეთში გასაყიდათ, ორივე ერთნაირათ სღებიან მსოფლიო ბაზრის მეთაურნი და ბატონნი.

მაგრამ მათ შორის მზგავსებაც კი არ არის გასაყიდი საქონლის დამუშავების წესებში. ყველა ეპოქის ნივთი მუშავდებოდა ხელით, ადამიანის მუსკულების პირდაპირ ამუშავებით. ამატომ ნაყოფი იყო ცოტა, ძვირი, თუმცა ღირსებით ჩინებული, მაგრამ ღარიბისათვის ხელმიუწვდენელი. ხალხი მას ვერ ყიდულობდა და თვითიული ოჯახი იძულებული იყო თავისი სამოსი თვითონვე დაემუშავებია თავისივე ბინაზე. ამ ბაზაზე ერთდებოდა სამიწათმოქმედო და სამრეწველო მეურნეობა. ორივე წარმოადგენდა ერთ მთლიან ეკონომიკას, ხოლო ადებ-მიცემობა რჩებოდა ხვედრი მდიდარი მუშტარის და მდიდარი ვაჭარის, რაიცა წარმოადგენდა ერის პატარა უმცირესობას. რასაკვირველია შრომის ასეთი ვიწრო დარგი ვერ გაბატონდებოდა ეკონომიურ წყობაში, ვერ დაეცილებოდა მეურნეობას, ვერც მუშაობით, ვერც კულტურით, ვერც მნიშვნელობით. ცივილიზაცია რჩებოდა აგრარული.

აი ამ ძველისძველ ეკონომიურ წყობაში პირველათ ხდება უდიდესი რევოლიუცია 1769 წ., როცა უბრალო ხელოსანმა ჯემს უატმა, ინგლისში, თავისი სართავი იარაღი აამუშავა არა ხელით, არამედ ორთქლით, მის მიერ გამოგონებული მანქანით. ფაბრიკა ჩნდება, თანამედროვე ინდუსტრია არსდება, საქონელს და მის მუშაკს შორის ტექნიკა დგება. ერთი სიტყვით, ცივილიზაცია იცვლება, მისი ერთი ხანა მეორეს მოსდევს იმის თანახმად, თუ რა იარაღით ადამიანი იკმაყოფილებს თავის საარსებო მოთხოვნილებას, რა წესით ის თავს ირჩენს. ამ მხრით მისი ისტორია იყოფა ოთხ პერიოდად: ნადირობა (შვილდ-ისარი), მეჯოგეობა (პირუტყვი), მიწათმოქმედება (თოხი და წალდი) და მრეწველობა (მანქანა).

ამჟამათ კაცობრიობა იმყოფება ამ უკანასკნელ პერიოდში. მაგრამ ეს არ ნიშნავს ყველა ერის ამ ხაზზე გათანასწორებას და ერთ უღელში შებმას. მრეწველობა გაადვილებულია ტექნიკის საშუალებით, ის დღეს მასიურად ამზადებს საქონელს. მიუხედავად ამისა, ის ყოველგან ვერ გაბატონდა, ყოველგან ვერ შეიტანა ძველი ეკონომიკის ნგრევა და ახალის დამკვიდრება. პირიქით, წმინდა სამრეწველო ქვეყნები რიცხვით და მცხოვრებთა რაოდენობით მეტათ მცირეა დანარჩენ კაცობრიობასთან შედარებით. ისინი შეიცავენ: ინგლის, გერმანიას, საფრანგეთს, ჩრდილოამერიკის შტატებს, იაპონიას და პატარა ერებს: ბელ-

გიას, ჰოლანდიას და შვეიცარიას. თუ ამ უკანასკნელთ გამო-
ვაკლებთ საერთო რიცხვს, როგორც მცირე მნიშვნელოვან ქვე-
ლენის საერთაშორისო ურთიერთობაში, დავინახავთ რომ ქვე-
ყანას ეკონომიურათ გაუბატონდა ხუთიოდე ერი, ჩაითრია თა-
ვის გავლენაში დანარჩენნი და მიყავს კაცობრიობის მთელი ის-
ტორია თავის ნებისამებრ.

ამნაირად, ორ მილიარდ მცხოვრებთა შორის წმინდა სამ-
რეწველონი არიან სამასი მილიონი, ყველა დანარჩენნი შეი-
ცავენ აგრარიულ ქვეყნებს მცირე ინდუსტრიით. ამათ შორის
ერთი ძირითადი განსხვავებაა: პირველნი ერთ დღესაც ვერ გას-
ძლებენ უსაზღვარგარეთოთ, ვერ აცხოვრებენ საკუთარი სა-
ნოვავით, ვერ ააშუშავენ ფაბრიკა-ქარხნებს მხოლოდ საკუ-
თარი ნედლი მასალით და ამიტომ იძულებულნი არიან ყველა
ეს საქონელი შემოიტანონ უცხოეთიდან. მეორენი კი, პირი-
ქით, ცხოვრობენ თავისივე მიწის ნაყოფით, თავის მრეწველო-
ბას აშუშავენ თავისივე ნედლი მასალით, გასატან-შემოსა-
ტანი საქონელი აქვთ მცირე, არ არიან დამოკიდებულნი მსოფ-
ლით ბაზარზე და საერთაშორისო კრედიტზე. მაგრამ მათ არ
ეშვება ინდუსტრიალური ეკონომიკა და ითრევს ძალით თუ
ნებით თავის სააღებ-მიცემო სფეროში. მისი ფუძეა მსოფლიო
ბაზარის არსებობა, ე. ი. ყოველგან გატანა თავის საქონლის გა-
საყიდათ და იქიდან შემოტანა დაუშუშავებელი მასალების. მას
არ ძალუძს შეაჩეროს, დაასუსტოს თავისი მრეწველობა, ვი-
ნაიდან ეს იქნებოდა დამშვევა მცხოვრებთა დიდი უმრავლე-
სობის, მთელი ერის დაქცევა. ცხადია, ინდუსტრიალური ადა-
მიანის საარსებო ინტერესი მოითხოვს უცხო საქონლის შემო-
ტანას, ხოლო შემოტანა შეუძლებელია, თუ სამავიერო არ გაი-
ტანა, ისე როგორც გატანა შეუძლებელია, თუ არ შემოიტანა.
აგრარიულ ერში მუშაობენ იმდენათ და იმდენს, რომ თავის
რჩენის საშუალებანი მოიმუშაონ და ბედელში შეინახონ. მეტს
არ ეძებენ, ვინაიდან გასავალი არ აქვს; შრომის გაყოფა სუს-
ტია, ყველას ყველაფერი აქვს თავისივე სახლში, ვაჭრობა მცი-
რეა. მათ ეჭირვებათ მხოლოდ ჩაცმა-დახურვის საქონლის შე-
ძენა, რაიცა მისი ბიუჯეტის მცირე ნაწილს შეიცავს. სამრეწ-
ველო ქვეყანაში მუშაობენ არა თავისთვის სახმარი საქონლის
შესაქმნელათ, არამედ სხვისი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფი-
ლებლათ, სხვა ქვეყანაში გასატანათ და იქ მიღებული ფულით

სანოვაგის შემოტანას. აქ მთელი ცხოვრება დამოკიდებულია ფულის ტრიალზე, ყველაფერი იყიდება, ყველა ყველაფერს ყიდულობს. ამ პროცესის ოდნავათაც წაბორძიკება, შეჩერება, შესუსტება, ბაღებს საშინელ კრიზისს, ხალხს ეკარგვის თავის რჩენის წყარო, ჩამოვარდება უმუშევრობა, უფულობა, უბურობა, საერთო აფორიაქება. ასეთი უბედურობა აგრარიულ ქვეყანას ეწვევა მხოლოდ მოუსავლობის დროს, როგორც შედეგი ბუნების მოვლენისა. ამ მოულოდნელი დამშევის შესამსუბუქებლათ იღებენ წინასწარ ზომებს, ინახავენ საზოგადო ბედელში ხორბლეულობას და გაჭირვების დროს მცხოვრებთ ურიგებენ. ასე იყო ყოველგან ძველათ, არის ახლაც ბევრ ალაგას. პირველია შედეგი ადამიანის საქმიანობის, მისი უგუნურობის, ხოლო მეორეა შედეგი ბუნების, რაიცა არ ემორჩილება ადამიანის ნებისყოფას და ძალაუნებურათ მისაღებია. ომის დროს განსაკუთრებით იფეთქებს ღრმა განსხვავება ამ ორ ეკონომიკას შორის. მაგალითად, დიდი ომი წარმოებდა ჩვენს საზღვრებთან, მაგრამ ჩვენი ხალხის ყოფა-ცხოვრება ამით არ აფორიაქებულა. ის ისე იკვებებოდა, როგორც ყოველთვის. აქ, ინდუსტრიალურ ქვეყანაში, გამარჯვებული თუ დამარცხებული — ორივე ერთნაირ უმწეო მდგომარეობაში ვარდებიან და იძულებული არიან ხელოვნურათ შეიმოკლონ კვება, შეივიწროვონ თავის რჩენა. რაკი უცხოეთიდან სანოვაგის მიღება გაძნელებულია, ხოლო შინ კი არ გააჩნიათ, შიმშილობა თავისთავათ ბოძებუღია. სწორედ ამ აარადის იმედი აქვს ინგლისს გერმანიის დასამარცხებლათ.

ამ ორგვარი ეკონომიკის შედეგია ორგვარი ომი, ორი სხვადასხვა მიზეზებით ატეხილი ხალხთა ერთი-მეორის ელექტა. ყველა ძველებურ ომს იწვევდა ორი გარემოება: ადგილობრივათ ჩამოვარდნილი შიმშილი და აქედან წარმომდგარი აუცილებლობა უცხოეთში სანოვაგის შოვნისა (ატილი, ჩინგისხანი და სხვ.), ანდა გაბატონებული მართველობის ამბიცია იყოს ბრძანებელი რაც შეიძლება მეტი ხალხის, მეტი ტერიტორიის (ალექსანდრე მაკედონელი, ქსერქს, რომის იმპერატორები და სხვ.). აი ეს ომის ძველი ხასიათი მოსპო თანამედროვე სამრეწველო განვითარებამ და ჩაუყარა საფუძველი ახალი ხასიათის ომებს, წმინდა სავაჭრო სამრეწველო თვისებისა. ამ განსხვავების ორ მაგალითს იძლევა დღევანდელ ომში რუ-

სეთი და გერმანია. პირველი წარმოადგენს ომიანობის ძველ ტიპს, მეორე კი — ახალს. გერმანია პირდაპირ აცხადებს, რომ მისი მიზანია მოიპოვოს „სიცოცხლის არე“, ე. ი. ისეთი ეკონომიური ბაზარი, სადაც შეიძლებოდა მისი საქონლის გასაღება და საიდანაც შეეძლება სამაგიერო ნედლი მასალის და სანოვაგის შემოტანა. დასავლეთის ყველა სამრეწველო სახელმწიფო მოეწყო ამ ნიადაგზე, ყველას აქვს, პატარა ბელგისა, თავისი „საარსებო არე“; ამის გარეთ დარჩა ერთადერთი გერმანია და ისიც იძულებულია ამ სახით იაროს. რუსეთს კი არავითარი ახალი საარსებო სივრცე არ ეჭირვება, მისი საკუთარი სივრცე, მისი მოსახლეობა, მისი ეკონომიკა სრულიად არ საჭიროებს საგარეო არეს, ყველაფერი შინ აქვს. ბალტიკას, პოლონეთს, რუმინიას აგერ ახლა თავს დაესხა და დაიმორჩილა არა ეკონომიური მოტივებით, არა თანამედროვე სამრეწველო აუცილებლობით, არამედ ძველებური მოტივებით, ძველი დესპოტების ამბიციით — იმატონონ რაც შეიძლება მეტ ხალხზე, მეტ ტერიტორიაზე. ამ პეტრე პირველის ანდერძს ახლა სტალინი მისდევს და ინგლისთან შეთანხმებით ფიქრობს მის განხორციელებას. ევროპის ყველა ომი 1914 წლამდე იყო ომი ძველი ტიპის, აგრარული ხასიათის და მისგან გამომდინარე პრინციპების. 1870 წლის საფრანგეთ-გერმანიის ომს არ ქონდა არავითარი ეკონომიური სარჩული; ის იყო გამოწვეული პრუსიის მიერ ნაციონალური მოსაზრებით, როგორც საშუალება პრუსიის ჰეგემონიის დამკვიდრებისა გერმანულ სახელმწიფოთა შორის და ამათი თავის მოყრის მის საფარველს ქვეშ. მხოლოდ დიდი და დღევანდელი ომით იხსნება ახალი ხანა სავაჭრო შეიარაღებული კონფლიქტებისა ევროპაში და მით მსოფლიოში. ეს სავსებით ახალი მოვლენაა. ცივილიზაციის ახალი საფეხურია, რაიცა უნდა გათავდეს ან მისი დანგრევით ან მისთვის ახალი ეკონომიური კალაპოტის შექმნით და მით მისი გაჯანსაღებით.

იკითხავთ, კაპიტალიზმი არსებობს დიდხანია, მრეწველობა გაბატონდა გასული საუკუნის მეორე ნახევრიდან, ხოლო სამრეწველო შინაარსის ომები ატყდა ბოლო ხანებში; რატომ, რამ გამოიწვია ეს ახალი საერთაშორისო სამკვდრო-სასიცოცხლო გადამტერება? ამის გასაგებათ საჭიროა გავიგოთ კაპიტალიზმის უკანასკნელი ეტაპის ფორმა და შინაარსი.

თანამედროვე ეკონომიკა წარმოადგენს არსებითად ეკონომიკას გაცვლის, ეკონომიკას ბაზრის. წარმოების სვე-ბედი წყდება ამ ასპარეზზე. ამიტომ სრულიად ბუნებრივია სახელმწიფო ზრუნავდეს ამ ნიადაგზე დაიცვას და გაამაგროს თავისი საქონელი, გაუწიოს მას მფარველობა, ამ გზაზე იდგა ყველა მთავრობა მეთვრამეტე და მეცხრამეტე საუკუნის პირველი ნახევრისა. ერთადერთ ინგლისს არ ეშინოდა უცხო კონკურენციისა და ამიტომ თავისუფალი ვაჭრობა, ლიბერალიზმი, მისი დოქტრინა და მისი პოლიტიკა გახდა სავაჭრო ასპარეზზე. ამ გარემოებამ გაზარდა ლონდონის ბაზარი იმდენათ, რომ ის გადაიქცა მსოფლიო ბაზრათ, ფასების რეგულიატორათ მთელი ქვეყნის საქონლისათვის. ნაპოლეონ შესამე ბაძავს ინგლისს და პროტექციურ სავაჭო სისტემას სცვლის ლიბერალურზე. თავისუფალი შეჯიბრება, საქონლის ყიდვა-გაყიდვა მისი ღირსების თანახმათ, გახდა საერთაშორისო ეკონომიურ პოლიტიკათ. ამიტომ ბაზრის საკითხი არ იჭრებოდა ხმალით, ძალდატანებით, ომით, არამედ თავისუფალი კონკურენციით, შეჯიბრებით; კარგი და იაფი საქონელი თავისთავად იმარჯვებდა. გამარჯვებულ გერმანიას 1871 წ. არავითარი საადემიციემო პრივილეგიები, არავითარი „საარსებო არე“ არ მოუთხოვია, ვინაიდან მისი მჭრელი ფარხმალი იყო თავისუფალი კონკურენცია. ის იდგა დარაჯათ რეინზე. საფრანგეთმა არ დამინგრიოს გაერთიანებული გერმანიაო და ყოველივე ზომას იღებდა ამ საშიშარი მეზობლის ყურადღება მიეპყრო ევროპიდან აფრიკისაკენ, ჩაება საკოლონიო ძიებაში. მაროკოს საკითხში მას არ გამოუჩენია შეურიგებლობა, არც თავისთვის მოუთხოვია „ჯილდოთ“ ნაჭერი ტერიტორია. ამ ეკონომიური პოლიტიკის შედეგი მრეწველობის და ალებ-მიცემობის დიდად გაზარდა, ქალაქების და საწარმოვო ცენტრების აყვავება, სოფლის ხალხის ამ ცენტრებისაკენ დაძვრა და ახალ-ახალ დარგებში მოსახლეობის ჩაბმა. მაგალითად, გერმანიაში ითვლებოდა 1870 წ. მცხოვრებნი სოფლად 64 პროც., ქალაქად — 36 პროც., ხოლო 1910 წ. — 40 პროც. პირველი, 60 პროც. — მეორე. ინგლისში 1850 წ. სოფლელნი ირიცხებოდენ 50 პროც., ამდენივე ქალაქელნი, ხოლო 1910 წ. — პირველნი 22 პროც., მეორენი —

78 პროც. ამ ტემპით ვითარდებოდა ყველა სხვა სამრეწველო
ერნი*). ამდენი ხალხის ჩაბმამ სამრეწველო დარგში გამოიწვი-
ვია მსოფლიო საგარეო ვაჭრობის გაზრდა. ის უდრიდა 1898
წ. 82 მილიარდ ოქროს მარკას, 1895 წ. 113 მილიარდს, 1913
წ. 169 მილიარდს (იქვე გვ. 26). ამაში ევროპის წილი იყო,
1895 წ., შემოტანის სამიმეთოხედი (72 პროც.) და გატანის
ორიმესამედი. მას შემდეგ ევროპის საგარეო ვაჭრობა მიდის
უკან, მისი გატანის წილი 65 პროცენტიდან ვარდება 62 პრო-
ცენტამდე 1913 წ. იწყება მსოფლიო ვაჭრობის სფეროში ევ-
როპის ჰეგემონიის შესუსტება, რაიცა აფორიაქებს განებივრე-
ბულ დასავლეთს და აბამს დიდ ომში ახალი ბაზრების მოსა-
პოვებლათ.

ამ დიადი ნივთიერი აღორძინების წინამძღოლი და ჰეგე-
მონი შეიქმნა ინგლისი, ხოლო ინგლისში ლონდონის ცენტრი,
რომელსაც ეწოდება სიტი. აქ ძვეს მსოფლიო ვაჭრობის სვე-
ბედი. მის ცნობებს, მის გამოცხადებულ ფასებს ყურს უგდე-
ბენ დედამიწის ყველა კიდეში და იქმნება თუ იღუპება მრავალ-
თა სიმდიდრენი. რეიტერის სააგენტოს დირექტორი ამ-
ბობს: „იმ დღეს, როცა ამერიკელები გამოარკვევენ ბამბის მო-
სავლის რაოდენობას, მთელი ქვეყანა ჩვენს სააგენტოებს ყურს
უგდებს, რომ ჩვენი ფასებით გაითვალისწინონ ამ საქონლის
ადგილობრივი ფასები. ერთი ციფრი იწვევს ერთ ალაგას სიმ-
დიდრის გაქრობას, მეორე ალაგას კი მის შექმნას. ალექსანდ-
რიაში იწვევს მთელ აჯანყებას, კალკუტაში სპეკულიანტებს
ამწყვდევენ სადგომში და მხოლოდ ჩვენი გამოცხადების შემ-
დეგ უშვებენ ბალკონებზე, საიდანაც მოგროვილ და მღელვარე
ხალხს თითებით უჩვენებენ ჩვენს ფასებს. ჩვენს სააგენტოს ასი
წელიწადია კარები არ დაუხურავს, ყოველ ორ-სამ წუთში ქვე-
ყანას ვაძლევთ საეკონომიო ცნობებს“**). მუდმივი შეუჩერე-
ბელი ლტოლვა მსოფლიოს საქონლის სიტესაკენ — მსოფლიოს
ბაზრის მიუცილებელი თვისებაა. ფასების თავისუფალი ცხრი-
ლი აქ დგება გარეშე ყოველნაირი ძალდატანებისა. სიტი არის
თვითმართველი ერთეული, რომელზედაც არავითარი ძალა არ

*) იხ. Wl. Woytinsky: Die vereinigten Staaten von Europa.
გვ. 114.

**) იხ. A. Dauphin-Meunier: La Cite de Londres. გვ. 11.

აქვს პარლამენტს, არც მეფეს. ეს არის ვაჭართა რესპუბლიკა და მის ღირებულებებს ასრულებს ყველა სავაჭრო ცენტრი მთელ მსოფლიოში. აქ არის ბაზარი არა მარტო საქონლდს, არამედ ამასთანავე ფულის, კაპიტალის. მისი მეთაურობით გამოდის ბაზარზე სანოვავე და ნედლი მასალა, ის ერევა მის დამუშავებაში და გაყიდვაში, ის ერევა ვალების აღებაში და გადახდაში, ყველა ანგარიშებს ასწორებს ისე, რომ არ ხმარობს არც ქალაქს, არც ოქროს ფულს, უბრალო ანგარიშების გასწორებით. ის უზრუნველყოფს ფულის ბაზრის მოქმედებას, ერთი ქვეყნის ვალიუტის გაცვლას მეორე ქვეყნისაზე. ერთი სიტყვით, სიტყ არის მსოფლიოს აღებ-მიცემობის ნამდვილი დიქტატორი (იქვ. გვ. 17). განა ამ როლს შეეშვება ინგლისი ოდესმე, ისიც თავის ნებით?

დიდი ომის წინ უცხოეთის მთელი სესხის 60 პროც. განაღდება ხდებოდა ინგლისში. მისი რაოდენობა უდრიდა 1900 წ. 45 მილიონ ვირჯანქას, ხოლო 1913 წ. 84 მილიონს. სიტყ მუდამ ცურავს სხვის საქონელში და კაპიტალში. „სიტყს არ აქვს პოლიტიკური პრინციპი, სწერს ერთი მკვლევარი, მას აქვს ერთი პრინციპი, პრინციპი მოგების. ის არც კონსერვატორია, არც ანტი-სოციალისტი. ის ემხრობა ყოველივეს, რაც კი ამლიერებს საქმეს, ებრძვის ყველაფერს, რაც კი ამცირებს მოგებას“. მონტესკიო სწერდა, რომ ყველა ერი უმორჩილებს კომერციის ინტერესებს პოლიტიკურ პრინციპებს, გარდა ერთადერთი ინგლისისა. ის კი, პირიქით, პოლიტიკურ ინტერესებს უმორჩილებს კომერციის ინტერესებსო. მას შემდეგ ეს განსაკუთრებით თვისება ინგლისის საზოგადოებისა სავსებით ბატონდება და ედება ურყევ საფუძვლათ მთელ სამინაო თუ საგარეო ურთიერთობას. ამით აიხსნება ლოიდ ჯორჯის ცნობილი აფორიზმი, ჩერჩილის დაკავშირება რუსეთის ტირანიასთან, კენტუმბირის მთავარი ეპისკოპოსის ლოცვა, ყოველივე ადამიანური ღირსების დამცირება, ყოველივე მორალის უარყოფა, თუ კი ამით მოგება ექნება, ვაჭრობა გაიზრდება, გამოიჩინა გამრავლდება.

მთავრობა ყოველგან მოსაქმე ბურჟუაზიის იარაღია. ამ მხრითაც ინგლისის მაგალითი დამახასიათებელია. სიტყ არის პაციფიური მიდრეკილების, სანამ მშვიდობიანობა მის ინტერესებს ემსახურება, მოგება უზრუნველყოფილი აქვს. მაგრამ

როგორც კი ეს წყარო შეერყევა, მთავრობა მირბის მის მისა-
ხმარებლათ მთელი თავისი ძალდონით. ინდოეთი ვაჭრებს
კომპანიამ დაიპყრო ჯერ ვაჭრობით, ხოლო როგორც კომპანიამ
დუსებმა წინააღმდეგობა გაუწიეს, ინგლისის მთავრობა იარა-
ღით მიეშველა და მთელი ორას მილიონიანი მხარე თავის
კოლონიათ გამოაცხადა. მთა-მადნების კომპანია, ცნობილი სე-
სილ როდის მეთაურობით, იწყებს სამხრეთ აფრიკაში მუშა-
ობას; აქ ის ეხეთქება ადგილობრივ ხალხების მტრულ გან-
წყობილებას, მთავრობა დაუყონებლივ მათ უცხადებს ომს;
იწყება ტრანსვაალის ომი, რაიცა ორი წლის ბრძოლის შემ-
დეგ თავდება ინგლისის გამარჯვებით. 1897 წ. ჩინეთმა რკი-
ნისგზის კონცესია მისცა ბელგიელთ, სიტყ აფეთქდა, როგორ
ჩვენ არ მოგვცესო. სოლიუსბირის მთავრობამ დაუყონებლივ
წარუდგინა ჩინეთის მთავრობას ულტიმატუმი — მიეცეს ბრი-
ტანიის კომპანიას ექვსი რკინისგზის ხაზის შენების კონცე-
სიაო. ჩინეთი არ დათანხმდა, ინგლისი თავისი სამხედრო
ფლოტით მიადგა ჩინეთის პორტებს საომრათ. პეკინი შეშინ-
და და დათმო. საერთო წესია — სადაც კი ინგლისელი ვაჭარი
მიდის, მას მისდევს ინგლისელი სალდათი: ამ ათი წლის წი-
ნეთ საფრანგეთის კომპანიამ ყოფილი და მომავალი მინის-
ტრების მონაწილეობით შეიძინა აფრიკის ერთ თავისუფალ
კუთხეში მოამადნები. ერთი წლის შემდეგ მთავრობა ომს უცხა-
დებს ამ კუთხეს, იწყება აბდულ კერიმის ეპოპეია, რაც თავ-
დება მისი დამარცხებით და დატყვევებით. ამნაირათ, კაპი-
ტალი და იარაღი ყოველგან ერთად მიდიან ხელიხელ ჩაკი-
ლებული, ერთიმეორის მეგზური და დამხმარე. იაპონია არის
მთავარი კონკურენტი ინგლისის შორეული აღმოსავლეთის
ბაზარზე; ამის გამო ინგლისის მთავრობა ყოველივე საშუალე-
ბით ეხმარება ჩანკაი შუკს იაპონიის ჩინეთიდან გასაძევებლათ.
მთავარი მისი იარაღია უცხო სახელმწიფოთა მოსამხრობათ
ფული. ამ გზაზე მხოლოდ ერთი სახელმწიფოდან მიიღო უარი,
ეს არის გერმანია. 1939 წელს ივლისში, ომის ერთი თვის წინ,
სიტყმ მისცა წინადადება ბერლინს, რომ ის დაეხმარება მას
ფინანსიურათ და ეკონომიურათ იმ შემთხვევაში, თუ გერმანია
თავის სამხედრო ეკონომიას გადააქცევს სამოქალაქო ეკონო-
მიათ, სიმდიდრის შესაქმნელათ. პასუხათ მიიღო: „ეს პლანი
არის ბრიყვული. ლონდონში უნდა მიხვდენ ერთხელ მაინც,

რომ გერმანია ეძიებს არა ფულს, არამედ თავისუფლებას იმოქმედოს როგორც სურს ყველა დარგში“ (იქვ. გვ. 287).

სამაგიეროთ აგრარიული ქვეყნების ფულით მოყიდვა უფრო ადვილი გახდა. რუსეთი დიდ ომში ჩაება საფრანგეთ-ინგლისის კოალიციაში იმიტომ, რომ მათგან მიიღო მილიარდები სესხი. ოსმალეთმა დღევანდელი ომის დაწყებიდანვე აიღო ინგლისის ხაზი იმიტომ, რომ მისგან მიიღო მრავალი მილიონები. ერთი სიტყვით, კაპიტალისტური მეურნეობის მთელი საშინაო და საგარეო მუშაობა აგებულია მხოლოდ ფულზე, სულ ფული და ფული. საქმის კაცი მთავარი პიროვნებაა, ყველა დანარჩენი, ვინც უნდა იყოს იგი, ფასობს იმდენათ, რამდენათ მას ემსახურება, მის საქმიანობას ხელს უწყობს, მის სიმდიდრეს ამრავლებს.

ამნაირათ, ამ წესით და მუშაობით ევროპის სამი ინდუსტრიალური სახელმწიფოს ეკონომიური ჰეგემონია განმტკიცდა მსოფლიოში. მოხდა ეს მექანიკურათ, თავისთავად, თავისუფალი ვაჭრობის და მთავრობათა პოლიტიკური მფარველობის წყალობით. მათი საშინაო და საგარეო სავაჭრო წონასწორობა შეიქმნა ამ მიღწეულ მაღალ ბაზაზე. მაგრამ ამ პროცესს გვერდში ამოუდგა ერთი აჩრდილი, ერთი ახალი პროცესი, რომელმაც მას ბოლოს და ბოლოს დავთარი აურიო. ეს პროცესია აგრარიული ქვეყნების მიერ ინდუსტრიალიზაციის, საკუთარი მრეწველობის გაჩენა და მით განთავისუფლება ამ ახალ მოვლენილ ბატონისაგან. აი ეს ახალი მეტოქე, ეს ინგლის-გერმანიის მსოფლიო ბაზრის შერყევა საფრთხეში აგდებს მათ მოგებას. აქ მოხდა ერთი მოულოდნელი ამბავი. იმის მაგიერ, რომ ამ ორ სახელმწიფოს საერთო საფრთხე საერთო ძალღონით თავიდან აეცილებიათ და ძველი მოქმედების ხაზი გამოესწორებიათ, ერთმანეთს წაესიენ და ასტეხეს ურთიერთშორის დიდი ომი. საქვეყნოთ დამტკიცდა, რომ ინდუსტრიალური ერები ერთმანეთს ვერ ეწყობიან, თავის მტერთ ერთიმეორეში ხედავენ და მზათ არიან გააქრონ უფრო სუსტი, რომ მის ნანგრევზე თავისი შერყეული ბატონობა განამტკიცონ.

დიდი ომიდან იარაღით გამარჯვებული გამოვიდა ინგლისის კოალიცია, ხოლო ნივთიერთ დამარცხებულნი აღმოჩნდნენ ყველა, ორივე კოალიცია, ე. ო. ის სატკივარი, რის განკურნება მებრძოლებმა თავის მიზნათ დაისახეს, კიდევ უფრო გაღვივდა და უკურნებელ სენათ გადაიქცა.

ევროპის აშლილობამ პირველყოვლისა აიძულა აგრარული ქვეყნები დაწყებული პროცესი ინდუსტრიალიზაციისა ჩქარი ტემპით ეწარმოებია და ამ გზით ევროპიდან საქონლის შემოტანის შეუძლებლობა ადვილობრივი საქონლით შეეცხო. მშვიდობიან ერთა ეკონომიკა ვითარდება, მეომართა ეკონომიკა სუსტდება. ამიტომ მიუხედავთ ომის შემდეგ დაწყებული ფართე მუშაობისა, ახალ-ახალი სიმდიდრის შექმნისა, ომის წინანდელი ნივთიერი ღონე ვერ ბრუნდება. ბრიტანიის საგარეო გატანის ღირებულებამ შედარებით 1913 წელთან დაიწია პროცენტულათ შემდეგნაირათ: 1913 წ. — 100, 1920 წ. — 71, 1921 წ. — 50, 1927 წ. — 79, 1929 წ. — 82. ამავე დროს მსოფლიოს საგარეო ვაჭრობამ აიწია 18 პროცენტით, ამათ შორის ამერიკის 51 პროც., ღომინიონების 31 პროც., ხოლო მთელი ევროპის კი დაეცა 55 პროცენტიდან 46 პროცენტამდე, ე. ო. ძველი ქვეყნები უკან მიდიან, ახალი წინ მოდიან*). ინგლისში აღმოჩნდა მთელი მხარეები ინდუსტრიალურათ დანგრეული. ამავე დროს ინგლისი იძულებულია შემოტანა გააძლიეროს, რომ მცხოვრებნი არ დაიმშეს და რევოლიუცია არ ატყდეს. ამ სავაჭრო დეფიციტის დაფარვა გაადვილდა ინგლისის ფინანსიური როლით მსოფლიოში. სიტე ისევ დარჩა კრედიტის მონოპოლისტათ. 1924—1929 წლებში ინგლისის ბანკებმა გამოუშვეს სესხი მილიარდი სტერლინგი. ამასში არა-ინგლისელთა სესხი უდრიდა 779 მილიონს. მთელი ემისია, ბანკებიანა, კი უდრიდა მილიარდ რვაას მილიონს. ფინანსიურ როლში ინგლისს ომის შემდეგ უთანასწორდება მხოლოდ შვედეთებული შტატები, სიტეს გვერდში ამოუდგა ნიუ-იორკის ვალსტრიტ. და თუ წინეთ ლონდონი ასესხებდა სხვას გაცილებით მეტს, ვინემ თვითონ სესხულობდა, ხოლო ამერიკა სესხულობდა მეტს, ვინემ ასესხებდა, ომის შემდეგ ეს როლი

*) André Siegfried: La Crise Britanique au XX siecle 1931.

შეიცვალა — შტატების გასესხებული თანხა დიდათ აჭარბებს ნასესხს, ხოლო ინგლისის ამ სფეროს ბალანსი შეივსება 1929 წ. ამერიკის ემისია უცხოეთისათვის აღმატებოდა ინგლისისას 50 პროცენტით.

დამარცხებული გერმანიის სავაჭრო ბალანსი, რასაკვირველია, დიდათ დაზარალდა. მისი საგარეო ვაჭრობა უდრიდა 1913 წ. 13 პროცენტს მთელი მსოფლიო ვაჭრობისა, ხოლო 1924 წ. კი 7 პროცენტს. საფრანგეთის კი აიწია შვიდი პროცენტიდან რვა მდე. საერთოდ ბრიტანიის ნაწილმა მსოფლიო ვაჭრობისა აიწია 18 პროცენ. 1913 წ., 20 პროცენტამდე 1927 წ. ხოლო დასავლეთი და ჩრდილო ევროპის დაწია 38 პროცენტიდან 31 პროცენტამდე. შტატების აიწია 12-დან 16-მდე, დანარჩენ მსოფლიომ 30-დან 32-მდე. ყოველ შემთხვევაში დიდი ომის შემდეგ პირველი ათი წლის განმავლობაში ინდუსტრიალური ქვეყნები, გარდა გერმანიისა, მაინც ახერხებენ შემოკლებული წონასწორობის შენახვას, თუმცა წინანდელ დონეს ვერ აღწევენ. ამ შემოკლებული წონასწორობის ძირბუდიანათ ნგრევა იწყება 1929 წლიდან, როცა გვირგვინდება მეორე დიდი ომით.

რა და როგორ მოხდა?

პირველყოვლისა ინგლისი კარგავს წინანდელ ბაზრებს; რუსეთის ვაჭრობა მოშორდა, გერმანიას არა შემოაქვს იქიდან ვალიუტის გამო, როგორც დადარიბებულს; სამხრეთ-ამერიკაში ინგლისი შესცვალა შეერთებულ შტატებმა; ამის გამო ინგლისის გატანა 1914 წ. შედარებით შემცირდა 30 პროცენტით. დაიბადა ნაციონალური ეკონომიური პატრიოტიზმი, ლიბერალიზმის დატოვება და ისევ პროტექციონიზმის განახლება. ასეთსავე მდგომარეობაში ჩავარდა ამერიკა, სადაც მეურნეობა დიდათ დაზარალდა, სამეურნეო ნაწარმოების ბაზარი შემცირდა, მრავალი გასატანი საქონელი გაუფიძველი დარჩა და ფერმერები ჩავარდნენ ვალში. ამის შედეგი იყო საგარეო ბაჟების აწევა 1930 წ. გარეშე კონკურენციის თავიდან მოსაშორებლათ. ფერმერებმა სული მოითქვეს, მაგრამ მთელი ერი ჩავარდა გასაჭირში. გაძვირდა ნედლი მასალა და სანოვაგე, აქედან მუშა ხელიც. ამან გამოიწვია სამრეწველო საქონლის გაძვირება იმავე გლენებისათვისაც. ამ ჩიხის გამოსასწორებლათ ათასმა ეკონომისტმა მიმართეს კონგრესს პროტექ-

ციონიზმის გაზვიადების გასაუქმებლათ, მაგრამ უნაყოფიერ ქვეყნის სწავლულებს არავინ უყურებს, კერძო ინტერესებია გაქმნილი წყვეტი. ამ ორი დიდი სახელმწიფოს ეკონომიური არეგ-დარეგა ედება ყველა ინდუსტრიალურ ერს და ითრევს მათ თავის თხრილში. ეს გახდა აუცილებელი, სტიქიური მოვლენა, რაიცა გამომდინარეობს თვით კაპიტალისტური წყობიდან. და მართლაც, თვითეული კაპიტალისტი იძულებულია, რაც შეიძლება შეტი საქონელი გაყიდოს, რომ ამით თავისი წარმოების გაგრძელება შესძლოს, მუშები მშვიერი არ დარჩეს, მოგება გაადიდოს, ახალ-ახალი მანქანები შეიძინოს, მეტოქეობამ არ დაღუპოს. ერთი სიტყვით, ვიდოდეს ერთი სავალდებულო საწარმოო გზით. ამავე ხაზს მისდევს მეურნე, რომ თავისი ვალეები გაისტუმროს, გადასახადები გადაიხადოს და სხ. ასეთ ბირობაში საგარეო ვაჭრობის შემცირება ნიშნავს კატასტროფას, რაიცა აფეთქდა მსოფლიოში 1929 წელს და შემდეგ ის ვერ განელდა; აი ციფრები:

მსოფლიო ვაჭრობა (შემოტანა-გატანა) ოქროს დოლარით უდრიდა 1929 წ. 68 მილიარდს, 1937 წ. 31 მილიარდს, 1938 წ. 27 მილიარდს, დაეცა 60 პროცენტით. ამათ შორის განსაკუთრებით დაზარალდა ინდუსტრიალური ქვეყნები, ხოლო აგრარიულნი ირჩენენ ძველ მდგომარეობას. მაგ. ინგლისის გატან-შემოტანა უდრიდა 1929 წ. 8 მილიარდ 956 მილიონს. 1938 წ. 3 მილიარდ 840 მილიონს. შტატები იმავე წლებში 9 მილიარდ 805 მილიონს. 1938 წ. 2 მილიარდ 957 მილიონს. გერმანია ექვსი მილიარდიდან ჩამოვიდა ორ მილიარდამდე, საფრანგეთი ოთხი მილიარდიდან მილიარდ სამას მილიონამდე, და ასე ყველა სამრეწველო ქვეყნები. თუ შევადარებთ ომის წინანდელ მდგომარეობასთან ამ უკან-უკან დახევას მივიღებთ შემდეგ ციფრებს:

ევროპას, რუსეთიანა შემოქონდა 1913 წ. 13 მილიარდის, 1938 წ. კი - 8 მილიარდის, გაქონდა 11 მილიარ. და 6 მილიარდის; ხოლო აზიას ურუსეთოდ - იმავე წლებში შემოქონდა ორი მილიარდის; გაქონდა იმავე რაოდენობით. აქ ომის წინანდელი სავაჭრო ბალანსი სავსებით დაცულია, კრიზისი არ არის. ასეთსავე მდგომარეობაშია აფრიკა. ლათინური ამერიკა, ცოტაოდენი დაწევით*). საქონლის ეს მოძრაობა წონით თითქ-

*) Commerce mondial 1938. გამოცემა ერთა ლიგის. 1939 წ.

მის ერთი და იგივეა, ხოლო ღირებულებით კი დაცემულია მანკი
სანოვაგეს ღირებულებამ 1929 წ. შედარებით დაიწია 1930 წელს
წელს 83 პროცენტამდე, 1931 წ. 63 პრ., 1938 წ. 39 პროცენ.
ნედლი მასალა 77 პროც. ჩამოვიდა 40-მდე, ხოლო სამრეწვე-
ლო საქონლის 83 პროცენ. 41 პროცენტამდე. საერთოდ ვაჭ-
რობის ღირებულება დაეცა 40 პროცენტამდე. მაშასადამე,
მსოფლიო გაღარიბდა (იქ.).

ამავე დროს სამრეწველო და სამეურნეო საქონლის რიც-
ხვი-წონა არა თუ არ დაცემულა, არამედ, პირიქით, დიდათ
გაიზარდა და რომ ბურჟუაზიული ანარქიული ეკონომიკის
ალაგას არსებობდეს სოციალისტური ეკონომიკა ქვეყანა სიმ-
დიდრეში შეტოპავდა. ახლა კი სწორედ ეს სიმდიდრე გახდა
მიზეზი მსოფლიოს დაღარიბების. აი ზოგი ციფრები: ჩრდი-
ლო-ამერიკაში ხორბლის მოსავალი იყო 1913 წ. 187 მილი-
ონი კვინტო, 1929 წ. 287 მილიონი. ფოლადი იმავე წლებში
31 მილიონიდან ავიდა 52 მილიონამდე, ბამბა 28 მილიონიდან
39 მილიონამდე, ასევე ნავთი, სპილენძი, და სხვ. საზოგადოებას
არავითარი საქონელი არ დაკლებია, მაგრამ მათი დამუშავება
გახდა საზარალო ფასების დაცემით, ვალებში გახვევით, წარ-
მოების შემცირებით, უმუშევართა გამრავლებით, ამათი მუქ-
თათ რჩენით, სახელმწიფო ბიუჯეტის საამისოთ გაზდით, მთე-
ლი რიგი ეკონომიური და ფინანსიური პერტურბაციით. ყვე-
ლა ეს ხდება ერთი მიზეზით: ქვეყანას პატრონი არ ჰყავს, მე-
თაურობა უვარგისია, ბატონები ჩაფლულია ღვრია წყალში ნა-
დირობით, კერძო ინტერესები ბრძანებელია, საერთო ინტერესი
მსხვერპლია.

სამეურნეო კრიზისი იწყება 1930 წლიდან, როცა აუარე-
ბელი პურეულობა მოიწვიეს, ხოლო ამავე დროს წინა წლის
მოსავალიც არ იყო გასაღებული. ხორბლეულობის უდიდესი
ნაწილი კანადაში დარჩა საწყობებში. 1931 წელს აქ ითვლე-
ბოდა 580.000 გლეხი სავსებით გაკოტრებული, რომელთაც
სახელმწიფო ხაზინა ეხმარებოდა როგორც უმუშევართ (ეს ათ
მილიონ მცხოვრებზე). პურის მოსავალი მთელ ქვეყანაზე ირი-
ცხებოდა 1926-30 წ. წ. 919 მილიონი კვინტო, 1931 - 32
წ. წ. 947 მილიონი კვინტო, 1932 - 33 წ. წ. 959 მილიონი,
ამათში დაახლოებით ერთი მესამედი შემოქონდათ ევროპაში,
ხოლო აქედან გაქონდათ მეტად მცირე. შემოქონდათ, რასაკ-

ვირველია, ინდუსტრიალურ ქვეყნებში, სადაც დიდი უმრავ-
ლესობა მცხოვრებლებისა ქალაქის ხალხია და შინაური საქონელი
გაგით ვერ გამოიკვება*). ეს არის აუცილებელი შემოტანა,
რის ხარჯების დაფარვა მოითხოვს დამუშავებული საქონლის
გატანას ანდა ფინანსიურ კომბინაციებს. გაუსაღებელი, საწყო-
ბებში დაგროვილი სანოვაგე და ნედლი მასალა თანდათან მა-
ტულობს. ამათი რაოდენობა ირიცხებოდა 1925 - 29 წ. წ. შე-
დარებით 70 პროც. მეტი 1932 წ., ხოლო 1925 წ. შედარე-
ბით ორჯერ მეტი, ამავე პერიოდში ნედლი მასალის ფასები და-
ეცა 40 პროცენტით (იქ.).

ამ სავაჭრო-საწარმოო არეგ-დარეგას მიემატა ფინანსების
არეგ-დარეგა. ფული არის მოსაშუაღე ორ საქონელს შორის
მათ ერთიმეორეზე გადასაცვლელათ. ამით ის ემორჩილება
წარმოებას, საქონლის დამუშავების წესებს. ძვირი საქონელი
მეტს ფულს თხოულობს მის შესაძენათ. ეს ასე იყო გაგებული
კლასიკურ კაპიტალიზმში და კლასიკურ საეკონომიო მეცნი-
ერებაში. დიდი ომის შემდეგ ეს გაგება ქრება, ფული აღარ
ემორჩილება საქონელს, პირიქით, დიდი ცდაა საქონელი დაუ-
მორჩილონ ფულს და დაამტკიცონ, რომ ფასები ფულის, ვა-
ლიუტის მოწესრიგების საქმეა და არა წარმოების. ფინანსის-
ტებმა მოიპოვეს დამოუკიდებლობა და გამოვიდნ ბატონათ
მსოფლიო ბაზრის. „გაწესრიგებული ვალიუტა“ გახდა საერთო
ლოზუნგათ. იწყება ფულის გამრავლება ინფლაციით, თითქოს
ამით სიმდიდრე მრავლდებოდეს. ამ აწვევტილ გაყალბებულ
ვალიუტას შეებრძოლენ საღი ვალიუტის პატრონი ქვეყნები
და გაჩაღდა მათ შორის საფინანსო ომი. წარმოების წონასწო-
რობის კვერდით დაირღვა აგრეთვე ფინანსიური წონასწორო-
ბაც. რა ზომები იქნა მიღებული ამ სენის წინააღმდეგ?

5. ზომები

რაკი კრიზისი გადაიქცა საერთაშორისო მოვლენათ, ცხა-
დია მისი შენელება მოითხოვდა საერთაშორისო მოთანხმე-
ბულ ზომებს. ეს გზა კიდევაც სცადეს საეკონომიო კონფერენ-
ციების მოწყობით. ასეთი კონფერენციები იყო 1920 წ. ბრიუ-
სელში, 1922 წ. გენუიაში, 1927 წ. ჟენევაში, 1932 წ. ლოზანა-

*) Union Française იქ. გვ. 110. კინტი უდრის 100 კილოს.

ში, 1933 წ. ლონდონში. ვერც ერთ ამ თავყრილობამ მიზანს ვერ მიაღწია, ვერ შეთანხმდენ, საერთო ზომა ვერ მინიჭეს. რატომ?

თვითეულ სახელმწიფოში კრიზისმა მოახდინა ახალი დავგუფება სოციალურ და პოლიტიკურ სფეროში. ბურჟუაზია დანაწილდა ორათ: მწარმოებელი და საქონლის გარეთ გამტანი, ამათ მალლა წამოსკუბდა ფინანსების კომბინატორები. პირველი ითხოვდა მისი საქონლის დაცვას უცხო კონკურენციიდან, ამით ფასების აწევას და მუშაობის გაგრძელებას. ამათ მიემხრენ მეურნეები, სანოვაგის და ნედლი მასალის დამზადებელნი — ესენიც ითხოვდენ უცხო სამეურნეთ საქონლის აკრძალვას და შინაური ბაზრის დამარტოვებას. მაღალი ფასები და მათი დაცვა გამოცხადდა მწარმოებელთა საარსებო მოთხოვნილებათ. მათ წინ აღუდგა გარეთ გამტანი ბურჟუაზია და მოითხოვდა ხალხთა შორის ვაჭრობის გაადვილებას. პროლეტარიატი განზე გადგა, ეს ჩვენ არ გვეხებაო და შორიდან შეყურებდა ამ ატეხილ ბრძოლას. და რადგანაც პარლამენტის მთავარი ამრჩეველია პირველი ორი კატეგორიის მეკენჭენი, დეპუტატები ვერ ილაშქრებენ თავის ამრჩეველთა წინააღმდეგ, ემორჩილებიან მათ ღირექტივებს და აკანონებენ მათ ინტერესებს. გადაისროლეს ლიბერალიზმი და აღადგინეს პროტექციონიზმი. ეს პროცესი, ლიბერალიზმის კალაპოტიდან ამოვარდნა, იწყება 1922 წლიდან. ამ წმინდა ეკონომიურ ტენდენციას მიემატა საფინანსო ტენდენცია სახელმწიფოსი — გაიჩინოს ახალ-ახალი წყარო ბიუჯეტის, გაზარდოს გასავალი შემოსავლის გაზრდით, გაიჩინოს მრავალი მოხელეობა, დაეხმაროს ნაციონალური ეკონომიკის შექმნას — ერთი სიტყვით ფული და ფული. ყველა სახელმწიფო ხურავს თავის საზღვრებს მაღალი ბაჟებით. საფრანგეთი იგონებს „კონტინენტებს“ (ე. ი. საქონლის შემოტანის უფლების გაცემას თვითეულ პირზე); ცენტრალური ევროპა იწყებს დევიზების კონტროლს, ინგლისი აძლიერებს ბაჟებს, ეთიშება ევროპას და უახლოვდება დომინიონებს, ერთი სიტყვით, იწყება ევრედ წოდებული ოტარკია, თავისივე საშინაო რესურსებით დაკმაყოფილება.

ამ ფორმის ეკონომია ძველი ამბავია; ის პირველათ გამოიგონა სპარტის რესპუბლიკამ, რომელიც უცხოელს არ აჭაჭანებდა თავის საზღვრებში და არც რაიმე გაცვლა-გამოცვლას

აწარმოებდა მათთან. ოტარკია იქ ნიშნავდა მონოპოლიას, რა-
 იცა იყო მთავრობის ხელში. იქ აღორძინდა სრული ეტატიზმი,
 აქ კი სანახევროთ, მთელი ეკონომიკის მფარველობით და-
 გარეო ხელმძღვანელობით. ამ ხაზზე ბოლოს და ბოლოს შედ-
 გა საშინაო ეკონომიური პოლიტიკა, რაიცა სოციალისტებმა
 მიიღეს სოციალიზმის დაწყებათ. სწორედ საკვირველი მოვლე-
 ნაა. ქვეყნიერება პატარავდება, ყველა ხალხი, მთელი ხმელე-
 თი ტექნიკურ გამოგონებათა წყალობით ერთმანეთს უახლოვ-
 დება, ემუშობლება, მანძილი კარგავს ძველ გამოთქველ მნიშ-
 ენელობას, ნამდვილი ფაქტიური მთლიანობა კაცობრიობის
 პირველათ ახლა დგება, ხოლო ევროპა სწორედ ახლა ამოვარდა
 ამ კალაპოტიდან, ამ ევოლიუციიდან და დაუბრუნდა საშუალო
 საუკუნურ პარტიკულიარიზმს. გაბატონდა უკიდურესი ნაცი-
 ონალიზმი, მე ვარ და ჩემი ნაბადი, სხვა ყველა ფეხებზე მკი-
 დიაო. ეკონომიურმა კრიზისმა დაბადა მორალური კრიზისი.

მართალია, ეკონომიკის ასე უეცრათ არევედარევა იყო მო-
 ულოდნელი. ის იწყება 1929 წლიდან, როგორც შედეგი სამე-
 ურნეო საქონელზე ფასების დაცემის; ამან გამოიწვია ნიუ-იორ-
 კის ვალსტრიტის (ბირჟა) კრაზი, რასაც სამრეწველო ევრო-
 პამ ოქტომბერშივე უპასუხა თავისი ბაზრის დახურვით. კრე-
 დიტი შემცირდა, გასესხებამ იკლო, ხალხი მოიცვა შიშმა და
 ფული შინ შეინახა. საქონლის კრიზისს ემატება კრედიტის
 კრიზისი, კაპიტალი გარბის ასპარეზიდან და იმალება, ხდება
 სტერლინგის დევალიუაცია 30 პროცენტით (დეკემბერი, 1931
 წ.), ამან კიდევ გამოიწვია საყოველთაო დევალიუაცია. მთელი
 ეს დიდი ძლიერებით ამოვარდნილი ფაქტების ქარტეხილი
 დაუთარს უბნევს მეთაურობას, ყველა პარტიას, ყველა მთავრო-
 ბას და ესენი თავთავის კუნჭულში იმალებიან. იყო კი სხვა
 გზა?

კრიზისი გამოიწვია სამეურნეო საქონლის გაუსაღებლო-
 ბამ, ამან გამოიწვია გლეხების და ფერმერების მიერ ვალების
 გადაუხდელობა ბანკებისათვის. აქედან ამ ბანკების კრიზისი.
 გზა იყო ერთი: ვალების გაუქმება, პირვანდელი მდგომარეო-
 ბის აღდგენა და ამ ახალ ვალებისაგან განთავისუფლებულ ბა-
 ზაზე ახალი ეკონომიკის აგება. ეს ზომა არავის წამოუყენებია,
 არც სოციალისტებს, სოლონსაც კი ვერ მიბამეს; აირჩიეს ბან-
 კების დახმარება, საამისოთ სახელმწიფო ბიუჯეტის გაზრდა,

რაც დიდათ დააწვა მთელ ერს. ერთი სიტყვით, სახელმწიფომ თავის ოპეკაში მიიღო და თავისი შემოსავლიდან აქტიურად ხმარება მეურნეობას, ინდუსტრიას, გლეხებს, უმუშევრებს ამავე დროს საგარეო ვაჭრობა მცირდება, შემოსავალი კლებულობს, ფასები შიგნით მატულობს — ერთი სიტყვით, მეფდება ნამდვილი ქაოსი. სახელმწიფო ამ ახალი ხარჯების დასაფარავათ ბაჭებს უმატებს, პროტექციას აძლიერებს; ის უფრო და უფრო შორდება მსოფლიო ბაზარს. ყველას სურს გაყიდოს და არაფერი იყიდოს.

ერთა ღივა აფრთხილებს ყველა მთავრობას. თავის ეკონომიურ მოხსენებაში 1932 წ. ის სწერს: „აუცილებელია მოხდეს ეკონომიური განიარაღება. თუ ეს არ მოხდა, თუ ამ მხრით გადამჭრელი ნაბიჯი არ გადაიდგა ლონდონის კონფერენციაზე, მოხდება ყველა ერის მიერ მთელ ქვეყანაზე ოტარკიული სისტემის მიღება, რაიცა დაეცემა დამბლათ ეკონომიურ პროგრესს. ასეთი ზომა ძირიანათ შეანგრევს საერთაშორისო ფინანსიურ წყობას, ცხოვრების დონე დაიწვევა და არსებული სოციალური სისტემა დაიღუპება. თუ ეს მოხდა, ამის მიზეზი იქნება არა აუცილებელი ბუნებრივი კანონი, არამედ ადამიანის ნებისყოფის და გონების სივლახე. მთავრობათა პასუხისმგებლობა ნათელია“ (იქ. გვ. 115).

გაფრთხილება დარჩა უშედეგოთ. ლონდონის კონფერენციამ ის არ მიიღო. რატომ? აი აქ გამოჩნდა ახალი მიმართულება, რომელმაც პირველათ თავი იჩინა მაკდონალდის კაბინეტში 1930 წ. და შემდეგ განვითარდა სავაჭრო წრეებში. ეს ახალი აზრი მდგომარეობდა მსოფლიო ბაზრის დანაწილებაში და კუთხური, თავისი საკუთარი საიმპერიო ბაზრის შექმნაში. რაც უნდა ყოფილიყო დაცული სპეციალური ბაჭებით და ერთიმეორისათვის შიგნით სავაჭრო პრივილეგიის მიცემით. დაწვებულ სტიქიურ დანაწილებას მსოფლიოსი და ნაციონალური ეკოიზმის გაბატონებას მიეცა მკაფიო პოლიტიკური და ეკონომიური სახე. ამ დაქსაქსულობის დროშა ააფრიალეს პირველათ ტრედიუნიონებმა 1930 წ. მე-62 კონგრესზე ქალაქ ნოტინგამში, სექტემბერში. საბჭომ წარადგინა თავისი პროექტი ეკონომიურ საკითხებზე, სადაც გაატარა მთავარი დებულება პროტექციისა მთელი ინგლისის იმპერიისა, დომინიონების და კოლონიებთან ერთად და უცხოელებისაგან თავის დაცვა

საბაჟოებით. ამ წინადადებას შეებრძოლენ იმ საბუთით, რომ ის საერთაშორისო სინდიკალურ ორგანიზაციის დოქტრინას სწავლებით ვწინააღმდეგება, ის ითხოვს საბაჟოების სავსებით მოშლას, ხოლო პროექტი კი მას კიდევ უფრო ამწვავებს. ამ გზით მოხდება მთელი ქვეყნის მშრომელთა დაყოფა ეკონომიურ ჯგუფებათ და მომზადდება ნიადაგი ახალი ომისათვის. ხმის უმეტესობით გავიდა საბჭოს წინადადება, რასაც მხარი დაუჭირა მაკდონალდის მთავრობამ*). იმავე თვეში მოწვეული ერთა ლიგის სესია, სადაც ბრიანმა წარადგინა თავისი პროექტი ევროპის ფედერაციისა, გათავდა უშედეგოტ მინისტრ ჰენდერსონის პროტესტის გამო. ამნაირათ ინგლისი დაადგა საბოლოოთ პარტიკულიარიზმს, ევროპიდან და მსოფლიოდან გამოყოფის პოლიტიკას მუშათა პარტიის მეთაურობით. ბრიანის დამარცხების შემდეგ საიმპერიო ბლოკის იდეა დაიბადა და გავრცელდა საფრანგეთშიაც.

იწყება ამ მიმართულების ცხოვრებაში გატარება, რომლის შემდეგ არავითარი საერთაშორისო ეკონომიური კონფერენცია აღარ მოწვეულა. შედგა პირველათ ინგლისის საიმპერიო ეკონომიური ბლოკი, მას მიყვა საფრანგეთი, ბელგია, ჰოლანდია, იაპონია — ყველა სამრეწველო ერი, ვისაც რაიმე კოლონია გააჩნდა, გარდა ერთადერთი გერმანიისა, რომელსაც არავითარი კოლონია არ ჰქონდა და ჩაიჭედა თავის ვიწრო საზღვრებში. შეერთებულ შტატებმაც კი მიბაძა ინგლისს მის ერთადერთ კოლონიის — ფილიპინების — თავის ეკონომიურ მთლიანობაში შემოყვანით. ამ გარემოებამ მათი ვაჭრობა თავის კოლონიებთან გაზარდა, რასაკვირველია. ინგლისის გაზრდა 30 პროცენტიდან 50 პროცენტამდე, საფრანგეთის 12-დან 27-მდე, ჰოლანდიის 5-დან ათამდე. მაგრამ საერთო ვაჭრობის დავარდნას, როგორც ზემოთ დავინახეთ, ამ ახალმა მალამომ ვერ უშველა. ერთა ლიგის ეკონომიური კომისიის აზრით, პირიქით, ამ მსოფლიო ბაზრის დეზორგანიზაციამ კიდევ უფრო არივდარია მსოფლიო ვაჭრობა. კომისია სწერს: „მსოფლიო ვაჭრობის დაშლა ეკონომიური ჯგუფების შექმნით არის შედეგი ვაჭრობის რეგლამენტაციის და ფულის გაცვლის კონტროლის, რითაც სხვადასხვა ქვეყნები ფიქრობდენ თავისი საერთა-

*) იხ. ჟურნალი L'Europe nouvelle № 657, 1930.

შორისო ვაჭირების შემსუბუქებას. არავითარი საბუთი არ არის ვიფიქროთ ამ რღვევის შეჩერების შესაძლებლობაზე. ერთი-ქით, ამ მსოფლიო ვაჭრობის რღვევის ტენდენცია ძლიერდება*). და მართლაც, ის ისე გაძლიერდა, რომ ერთი წლის შემდეგ მივიღეთ მეორე დიდი ომი.

ამნაირათ, ყველა მიღებულ ზომებმა კრიზისი ოდნავათაც ვერ შეაჩერა, ვერ შეარბილა, ევროპა ვერ გამოიყვანა წინანდელ ნორმალურ სავაჭრო გზაზე. რატომ? იმიტომ რომ კრიზისის მიზეზი ძვეს სხვაგან, რაზედაც ჩვენ მიუთითეთ ჯერ კიდევ 1930 წ., როცა ვსწერდით: „ეს მთავარი მიზეზია დასავლეთის სამრეწველო მონოპოლიის დარღვევა და აგრარული ქვეყნების თანდათან ემანსიპაცია მისი სამრეწველო ჰეგემონისაგან“ და სხ.**). ის ტენდენცია შემდეგ დიდათ გაძლიერდა, რაიცა მტკიცდება ციფრებით, მაგ. 1938 წ. მსოფლიო ვაჭრობაში განსაკუთრებით თვალსაჩინოა აგრარული ქვეყნების მიერ გაძლიერებული მოთხოვნები და შეკვეთები მანქანების და სხვა სამრეწველო იარაღების. დღევანდელი ომი კიდევ უფრო აძლიერებს აგრარული ერების ინდუსტრიალური ერებისაგან ჩამოშორებას და მომავალშიაც კრიზისის კიდევ უფრო გამწვავებას.

ცხადია, ყველა ეს მიღებული ზომები სჭრის რა ობიექტიურათ გამთელებულ კაცობრიობას მოპირდაპირე ნაწილებათ, ეპირდაპირება მსოფლიო ევოლიუციას, მის აუცილებელ სავალ გზას და მით ავდებს საფრთხეში მთელ დასავლეთს, მთელ მის კულტურას და არსებობას. ეს სახიფათო გზა ადებულია მხოლოდ იმიტომ, რომ გაბატონებულნი ცდილობენ დიდი მოგების მაძიებელთა ჯიბე იქნას დაცული და რაც შეიძლება მეტი სიმდიდრით გატენილი. სოციალისტები იყვენ მოწოდებულნი შებრძოლებოდენ ამ საფრთხეს, წამოეყენებიათ საერთაშორისო სოლიდარობის დროშა და დაეცვათ ეკონომიურ სფეროში ინტერნაციონალიზმი. და სწორედ ეს ვერ მოხდა. ინგლისის სოციალისტები ხსნიან სწორედ ამ ახალ გვერდს ისტორიისა და მას ბაძავენ კონტინენტებიც. ბელგიის და სა-

*) Commerce mondial.

**) იხ. „ბრძოლის ხმა“ № 12, 1931 წ. დაიბეჭდა წინა წელს ფრანგულათ და გერმანულათ.

ფრანგეთის სოციალისტებმა კრიზისის დასაძლევად წამოაყენეს ერთი მალამო: გაძლიერება მოხმარების, შესაძლებლად მეტის ყიდვის და მეტის ხარჯვის. აქედან მუდმივი მოთხოვნა დღის ქირის მომატების, ნაკლები მუშაობის და სხვა ცნობილი რეფორმისში. ე. ი. ბევრი ჭამა და ბევრი ჩაცმა აღადგენს მსოფლიო ბაზარსო! მაგრამ ეს ხომ აშკარა უტოპიაა, ერთი კილო პურის აღავას ათი კილო პურს ვერ შეჭამთ დღეში. ვერც ერთი ხელი ტანისამოსის ტარების მაგიერ ათ ხელს ვერ ატარებთ. ეს აშკარათ შეუსაბამო წამალი მხოლოდ ოპორტიუნისში დასაფარავი საშუალებაა, ბურჟუაზიული დემოკრატიის ტყვეობაა, საავიტაცით და საკარიერიოთ გამოგონილი. როცა კარლ მარქსს დაუყენეს საკითხი, რომელი სჯობია, პროტექციონისში თუ თავისუფალი ვაჭრობაო, მან მიუგო: თრივე მიუღებელია სოციალისტური ეკონომიკისათვის, ხოლო კაპიტალიზმის ფარგალში მათ შორის ვარჩევ თავისუფალ ვაჭრო რეჟიმს, როგორც საშუალებას თვით კაპიტალიზმის ჩქარის ტემპით დასანგრევათო (იხ. მისი სიტყვა ამ საგანზე). თანამედროვე სოციალისტები ამ ხაზზე ვერ დადგენ, თავისუფალი ვაჭრობა ვერ დაიცვეს და სავსებით ჩადგენ აღებული ნაციონალური ეგოიზმის საეკონომიო პოლიტიკაში, რაიცა დათავდა პოლიტიკური და კულტურული განკერძოებით. ამ მსვლელობით ევროპის დემოკრატია მივიდა ინგლისის კუნძულურ სულისკვეთებად, ჩადგა მის კალაპოტში და ააფრიალა ანტიჰუმანიური და ანტიკაცობრიული ბაირადი — ოლონდ მე ფიყო კარგად, სხვა ყველა წყალს წაუღიაო. მათი მთელი ცდა მდგომარეობდა იმაში, რომ აგორებული უკმაყოფილების ტალღა შუაგული ევროპისა თავის საზღვრებიდან სხვის საზღვრებისაკენ მიედგნა და თვითონ აზვირთებული ღელვისაგან მშრალათ გამოსულიყო.

ამ იზოლიაციური (განმარტოების) სისტემით აიხსნება ის საოცარი ფაქტი, რომ 1930 წ. ტრავაისტების კაბინეტმა ინგლისში არ დაამტკიცა ფრანგ-ინგლისელი ექსპერტების პროექტი ლამანშის წყალქვეშ გაყვანათ ტუნელი და ინგლისი გადაბმულიყო ევროპის კონტინენტთან ხმელეთის გზით.

ევროპა ვერ გაერთიანდა. ის დარჩა დაყოფილი 26 საბაჟო სისტემით, ექვსიათას კილომეტრზე გადებული საბაჟო ხიდებით. საფრანგეთის საგარეო მოვაჭრენი ითხოვენ ამ ბა-

რიერების მოშლას, ისინი სწერენ: „ეკონომიური შეთანხმება გერმანიას და საფრანგეთს შორის იქნება შესავალი საქართველოში პიო კავშირის, ურომლისოთ ხსნა არ არის... დრო გეგმავს, თუ არ გვინდა ერთად დავიღუპოთ“. ეს და მრავალი ასეთი მიმართვა მრავალი საზოგადოებათა, ერთა ლიგის, მსწავლულთა და უანგარო პირების რჩება მგლის თავზე სახარების კითხვათ. სიტის ყოფიური და კუნძულური პსიქიკა ხდება საერთო პსიქიკათ. რაკი მწარმოებელმა მიიღო დაცვა მისი საქონელის უცხო მოცილებებისაგან, ფასები აიწია, ყველაფერი გაძვირდა. ამას მოყვა მუშის ხელფასის აწევა, ამას კიდევ საქონლის და ასე დაუსრულებლივ, სწორედ, როგორც თხის ვაჭარს მოუვიდა, თხა ვიყიდე, თხა გაყვიდე, მოსაგები ვერა ვნახე.

სახელმწიფო ერევა საქმეში თავისი ეტატიური ეკონომიკის გაძლიერებით ნაციონალური წარმოების სახსნელათ გაკოტრებისაგან. ფინანსიური პოლიტიკა გახდა მთავარი დერმი მრეწველობის მუშაობის. ამ მხრით არის ორნაირი წყობა: სადაც მრეწველობა მთავარი დარგია მუშაობის, იქ მას ემორჩილება ფინანსები, სადაც, პირიქით, ფინანსებია მთავარი დარგი, მრეწველობა მას ემორჩილება. პირველის მაგალითია გერმანია, მეორის — ინგლისი. იქ სამრეწველო შრომა იძლევა თანხების დაგროვებას, აქ თანხების დაგროვება იძლევა საქონლის გამრავლებას. გერმანიაში შემდეგ მრავალჯერ გაკოტრებისა დიდი ომის შემდეგ, ორასი მილიარდი კონტრიბუციის გადახდისა და შარკის განიავებისა. რასაკვირველია, ლაპარაკიც კი არ შეიძლებოდა თანხების შინ დაგროვებით ფაბრიკა-ქარხნების ამუშაებაზე. ინგლისში, სიტეში, უღვეველი წყაროა ფულის დაგროვების. ხალხი ფულს ინახავს და აბარებს ბანკებს; ბანკი იძულებულია ეს თანხები ჩადვას საქმეში, რომ შესძლოს პროცენტების გადახდა. საქმეთა გაფართოვება და გაძლიერება აუცილებელი პირობაა ფინანსების გაძლიერების, რაც იძლევა ფულის დაგროვების შესაძლებლობას. ამ გზას მისდევს საფრანგეთიც. მომჭირნობა, შენახვა და გასესხება გახდა საერთო, სახალხო დროშათ. იშვიათია ისეთი პირი, ვინც უნდა იყოს ის, რა დაბალ ქირასაც იღებდეს, რომ მთელი თავისი შემოსავალი დახარჯოს, უეჭველათ ერთ ნაწილს ინახავს, ბანკებს ან სახელმწიფოს აბარებს, შავი დღისათვის ემზადება. და თუ დაგროვილი თანხების ამუშაება შინ არ შეიძლება სავსებით ნაწილი გადის

გარეთ, ეძლევა სესხათ უცხოეთს, კრიზისის ხანაში, უცხოეთის წინაშე შიშიანობამ, შეაფერხა ეს უკანასკნელი ოპერაცია და სატანი კაპიტალი მიიმართა კოლონიებისაკენ, ოტარკოვს იმპერიო ასპარეზისაკენ. მაგრამ ეს ასპარეზი ვიწროა, ამიტომ დაგროვილი თანხის ასპარეზი ხდება თავისი ნაციონალური ბაზარი სახელმწიფოს სახით. მთავრობა უშვებს ბონებს ბიუჯეტის შესავსებათ, მას ყიდულობენ ბანკები და კერძო პირები და სამაგიეროთ იღებენ პროცენტებს ხაზინიდან. საფრანგეთის ბიუჯეტის ნახევარზე მეტი იხარჯება ამ პროცენტების გადახდაში. რა დიდი ღირებულების არის კერძო თუ სახელმწიფო აქციები სჩანს შემდეგი ციფრებიდან: 1929 წ. საფრანგეთში ის უდრიდა 307 მილიარდ ფრანკს ნომინალურად, ფაქტიურათ 430 მილიარდს. ამაში მთავარი ადგილი უჭირავს სახელმწიფო ქალაქებს ანუ რენტას — 152 მილიარდი, შემდეგ მოდის რკინისგზათა კომპანიები — 45 მილიარდი, უცხოეთის აქციები — 69 მილიარდი და სხვ. დიდი ომის წინ უცხოეთში იყო გასული 40 მილიარდი, ამას შორის 12 მილიარდი რუსეთში. ომის შემდეგ ფინანსები საჭირო გახდა შინაური დანგრეული ცხოვრების ასაწყობათ, ქვეყნის აღსადგენათ, რასაც მოუნდა თითქმის მთელი კრედიტი, ხოლო გარეთ გადიოდა ძლიერ ცოტა. ამავე დროს ფრანკის ღირებულობის დაცემამ და ინფლიაციამ მოსწყვიტა ის საგარეო ფულის ბაზარს, რამაც ჩაჭედა ინტერნაციონალური ფინანსები ნაციონალურ ჩარჩოში. ეკონომიური ნაციონალიზმის თვალსაჩინო წევრი ხდება ფინანსებიც. ასე ერთდება დღეს სამი დარგი ეკონომიკისა ოტარკოვულ — კუთხურ მთლიანობაში: მრეწველობა, მეურნეობა და ფინანსები. ამ მშობის სუსტი წევრია მეურნეობა, რომელიც თავის მხრით ითხოვს დაცვას არა მარტო უცხოეთისაგან, არამედ აგრეთვე კოლონიისაგანაც. მრეწველობის და ფინანსების სფეროში კოლონიები ვერ შეეცილებიან დედა სამშობლოს, მაგრამ სამეურნეო დარგში კი კოლონიის საქონელს ვერ უძლებს საფრანგეთის ასეთივე საქონელი თავისუფალი კონკურენციით. ამ საგანზე ვერ კიდევ დავა და ბრძოლაა.

ეკვე პროცესი ამუშავდა ინგლისში. ომის შემდეგ უცხოეთის ემისიას შეებრძოლენ, პირველ რიგში დგება ემისია კოლონიებისათვის. ეს უკანასკნელი შეიცავდა 1920 წ. 37 მილიონ გირ., 1923 წ. 91 მილიონს, 1927 წ. 100 მილიონს და

სხ. ამავე დროს ეცემოდა უცხოეთის ემისია. კრიზისის დაწყებ-
ბიდან უცხო ემისია სახსრებით აიკრძალა (1931 წ.), მუჯერების
ემისიამ იმატა, 1929 წ. ის იყო 65 მილიონი, 1937 წ. — 110 მილიონი
მილ., 1939 წ. ავიდა 800 მილიონამდე. მთელ სატრიალებელ
კაპიტალს კონტროლს უწევს მთავრობა. 1937 წ. მის კონტ-
როლს ქვეშ ირიცხებოდა 584 მილიონი სტერლინგი.

ამ ახალი საქმიანობისაგან გამოვარდა გერმანია. მას არც
კოლონია ქონდა, არც ფინანსები, არც ფართე მეურნეობა; მას
დაურჩა მხოლოდ კარგათ აწყობილი ფაბრიკა-ქარხნები, გა-
წესრიგებული ინდუსტრია, აუარებელი გასატანათ დამზადებუ-
ლი საქონელი, აუარებელი სანოვაგის და ნედლი მასალის შე-
მოტანის აუცილებლობა, ხოლო უცხო ბაზარი ყოველგან ჩა-
კეტილი, ყველა ერთიმეორისაგან განკერძოებული, „არსაიდან
ხმა, არსაიდან ძახილი“, ყველა ერი მის-მის ბედზე მიშვებუ-
ლი.

ომმა იფეთქა; დამწყვედული 80 მილიონი გერმანელი
ხმალს იღებს და დაკეტილ ფანჯრებს ამტვრევს.

6. გერმანია

გერმანიის ინდუსტრიალიზაცია იწყება 1870 წლიდან. ამ
დროს მისი მოსახლეობა შეიცავდა 63,9 პროც. სოფლელთ,
36,1 პროც. ქალაქელთ, ე. ი. წარმოადგენდა აგრარიულ ქვეყანას.
ეს ურთიერთობა შემდეგ იცვლება ამნაირათ: 1880 წ. სოფ-
ლელნი 58,6, ქალაქელნი 41,4; 1890 წ. 53,0 და 47,0; 1900 წ.
45,7 და 54,3; 1910 წ. 40 და 60; 1920 წ. 37,1 და 62,9 პრო-
ცენტს. ასე თანდათან მატულობს არასოფლელთა რიცხვი დღე-
ვანდლამდე (ვოიტინსკი, L. C.). ამავე დროს მცხოვრებთა სის-
ქით გერმანიას უჭირავს მეორე ადგილი, შემდეგ ინგლისისა,
თითო კვადრატ კილომეტრზე მოდის 127 სული, ინგლისში კი
151. გერმანიის სწრაფი ინდუსტრიალიზაცია აშკარაა.

მაგრამ აქ მოხდა ერთი მოვლენა, რაც არსად არ მომხდარა.
ყოველგან ინდუსტრიალიზაციას მოყვა ძველი კალაპოტიდან
გამოსვლა არა მარტო ეკონომიურათ, არამედ ამასთანავე პო-
ლიტიკურათ, კულტურულათ, მოქალაქობრივათ, იდეურათ,
სულიერათ, ზნე-ჩვეულებრივათ — ყოველმხრივი განახლება. ამ
საერთო ევოლიუციიდან გამოთიშულია მხოლოდ გერმანიის

ხალხი; აქ მან თანამედროვე ტექნიკური აღორძინება და ძველი ეკონომიური საფუძველის გამოცვლა მოახდინა ძველ წარმოებაში, არც ერთი ძველი პოლიტიკური თუ იდეური შენობა შეუცვლია. აქ ოდნავათაც არ შერყეულა ფიზტეს იდეები, ჰოპენცოლერნ-ბისმარკის მსოფლმხედველობა, იუნკრული სოციალური ინსტინქტები, ხალხურ-სოფლური ადათ-ჩვეულებები; სოფელნი მიაწვენ ქალაქებს, ფაბრიკა-ზავოდებს და თან წაიღეს მამა-პაპათა პსიქოლოგია, აღზრდა და თვისებები; არის ეს ნაკლი, თუ ღირსება? ეს სადაოა; მხოლოდ უდათ არის ერთი ფაქტი: ეს შეერთება ახალი ეკონომიური შეიარაღების ძველ სულთან და ხორცთან, ძველ ხასიათთან და მუსკულებთან აძლევს ერს სულიერ ძალას, მუშტის სიმამრეს, ნაციონალურ სიამაყეს და ენერგიას. ეგ შეერთება ძველი და ახალი ცივილიზაციის არის დამახასიათებელი გერმანიის ერის. ამ ძირითად თავისებურობის გაუგებრობა ბადებს ყველა საერთაშორისო გაუგებრობას, საიდანაც ევროპა დღემდე ვერ ამოსულა. ჩვენს წინ დგას ძველი გერმანელი, ახალი ტექნიკით შეიარაღებული. ახალი გერმანელი შორეული მომავლის საქმეა, თუ ოდესმე მას გაჩენა მოეღოს.

გერმანიის ინდუსტრიალიზაცია ხდება სწრაფათ, თც წელიწადში, მრეწველობის და მეურნეობის წონასწორობა მკაცრათ ირღვევა მოკლე დროში, სულიერი ევოლიუცია კი საჭიროებს დიდ დროს, ხანგრძლივ პროცესს შეცვლის და განახლების ეს ორი ევოლიუცია ერთმანეთს ვერ ეწევა, ერთმა აიწყვიტა და გაიქცა, მეორე ვერ აიწყვეტს, მისდევს ნორმალურ, ბუნებრივ მსვლელობას. ეს ნელი პროცესი მართველობის სფეროში გამოიხატა წყობილების სიმამრეში. ბურჟუაზია დაეპატრონა ეკონომიკას; მამრამ ვერ დაეპატრონა მართველობას, აქ ისევ ძველი ბატონები — იუნკრები და ჰოპენცოლერნები დარჩენ. 1918 წ. რევოლიუცია იყო შედეგი არა შინაგანი პროცესის, არამედ საგარეო მარცხის, უცხო ძალთა გავლენით და კარნახით. აქაც ბატონი გახდა არა ბურჟუაზია, არამედ ბლოკი ლიბერალ-სოციალისტების, რამაც ერის იმედი ვერც ერთ ასპარეზზე ვერ გაამართლა და ბოლოს ის იქნა აფეთქებული შინაური ძალებით. ჰიტლერის გაბატონებამ მთელი ევროპა გააოცა, მაშინ როდესაც საკმარისი იყო მოეგონებიათ ფიზტეს და კაფედრის სოციალისტების შმოლერვაგნერის და სხვათა

მოძღვრება, რომ ეს მოვლენა მის განხორციელებათ მიეღოთ. ევროპიელი ერთიმეორის ისტორიას ან არ იცნობენ, ან იცნობენ სი სურვილები სინამდვილეთ გამოაქვთ. დღესაც მეორდება ამბავი. რუზველტი და ჩერჩილი აცხადებენ, რომ ჰიტლერთან არავითარ საზავო მოლაპარაკებას არ გამართავენ, ე. ი. მას არ სცნობენ გერმანიის წარმომადგენელათ; ეს არის პირწმინდა განმეორება ვილსონის განცხადების 1917 წ. 4 დეკემბერს ამერიკის კონგრესის წინაშე, სადაც ის უარს ამბობდა რაიმე მოლაპარაკებაში შევიდეს ვილჰელმ მეორესთან. მეორდება ერთი და იგივე განცხადება სრულიად სხვადასხვა გარემოებაში. ე. ი. როგორც ამ ოცი წლის წინ არ სცნობდნენ გერმანიის მეთაურობას, არ სცნობენ არც ახლა, თუმცა ეს მეთაურობა დიდათ გამოიცვალა. ცხადია იცვლება მხოლოდ მეთაურობა, გერმანია რჩება უცვლელი. მაშასადამე, საქმე გვაქვს ამ მუდმივ, უწყვეტ მოვლენასთან, გერმანიის ხალხთან, რომლისაგან გამოშორება მართველი წრეების იქნებოდა თავის მოწყუილება, ილიუზიების შექმნა. ასეთი ილიუზიები ერთხელ შეიქნა, დემოკრატია იქაც გამეფდა, მაგრამ იმავე ძალამ, რომელმაც ეს ცვლილება მოახდინა, ის გადააყენა და მის ალაგას სხვა მთავრობა დააყენა. გერმანია ერთია, მისი ისტორია, წასული და აწმყო ერთია და თუ ამას ვიცნობთ, გამოსავლის მონახვა გაადვილდება. ვილსონის ძველი სიტყვა: „ჩვენ არ შეგვიძლია მივიღოთ გერმანიის დღევანდელი ბატონების სიტყვა, როგორც გარანტია რაიმე შეთანხმების“-ო*), მეორდება ახლა ჰიტლერის შესახებ.

იმედები გამართლდა, ბატონები გამოიცვალენ, დემოკრატიული რესპუბლიკა დაარსდა, მაგრამ საგარეო პოლიტიკა მაინც ძველი დარჩა. 1922 წ. გენუის კონფერენციას, ე. ი. ევროპის დემოკრატიას, გამოეყო დემოკრატიული გერმანია და რაპოლოში ხელშეკრულება დადვა მოსკოვის ტირანიასთან. ვილსონის და კლემანსოს განხორციელებული ნატვრა ამუშავდა თავიდანვე მათ წინააღმდეგ. და დღესაც არ უკვირდებიან რატომ ეს ასე ხდება, რატომ ეს შუაგული ევროპა დასავლეთის ჭკუაზე არ დგება და მუდამ თავისას იმეორებს, მუდამ ტყისაკენ იყურება. ამ საკითხის ახსნა იქნებოდა გერმანიის სულისკვეთების გაგება, მასი გასაჭირის ცნობა, მისი ახალი ეკონომიკის გათვალისწინ-

*) E. Denis: l'Allemagne et la Paix. 1918 გვ. 132 და სხ.

ნება და შესაფერი გამოსავლის ჩვენება. ამ შემთხვევაში ომიც არ მოხდებოდა. მაგრამ სიბრძნე ვილაცასთვის სასარგებლოდ სანამდევლის მიფუჩჩეება ვილაცასთვის ხელსაყრელია და ცა გახლავს გაბატონებული ბურჟუაზია და მისი მორჩილი ხელისუფლება. ეგენი თავისით არ შეეშობიან თავის ქონების მცირე ნაწილსაც, თუნდაც ქვეყანა დაიქცეს.

ისტორია მეორდება მატემატიკური სისწორით. არა თუ დღევანდელი ომი არის წინანდელის გაგრძელება, არამედ მთელი დღევანდელი იდეოლოგია, მიზანი, დეკლარაციები, მთელი აგიტაცია და პროპაგანდა ახლანდელი გერმანელებისა არის განახლება, თავისათ გამოტანა დიდი ომის გერმანიის. მიზანი, დროშა, საშუალება რჩება ძველი. 1918 წ. 15 ივნისს პინდერბურგის მიერ გამართულ ნადიმზე მეფე ვილკელმა წარმოსთქვა გრძელი სიტყვა, სადაც სხვათა შორის თქვა: „დღეს გამართულია ბრძოლა არა ორ სტრატეგიას შორის, არამედ მსოფლიოს ორგვარ გაგებას შორის. ერთის გაგება პრუსიული, გერმანული, მეორეა ინგლისური. ეს ორი მსოფლმხედველობა დგას პირისპირ; აუცილებლათ საჭიროა ერთ-ერთის დამარცხება. ზედმეტია თქმა იმის, თუ რატომ ვიბრძვით, ყველამ იცის ეს, მტერიც კი მას აღიარებს. ჩვენ გავიმარჯვებთ, გაიმარჯვებს გერმანული შეხედულობა მსოფლიოზე“ (იქ. გვ. 250). რა შინაარსის არის ეს გერმანული გაგება? „პრუსიული მილიტარიზმი, განაგრძობს იგივე, რასაც ეომებიან ჩვენი მტერნი, ჩვენ შევქენით, ჩემმა წინაპრებმა და მე. ის არის განხორციელება ჩვენი გრძნობის მოვალეობის, წესიერების, ერთგულების და მორჩილების“. გერმანიაში სუვერენია სახელმწიფო, პიროვნება მისი მორჩილია, მას ემსახურება. ეს აზრი ჯერ კიდევ მირაბომ გამოხატა ასე სხარტულათ: „პრუსია არის არა ერი, რომელსაც ყავს ჯარი, არამედ არის ჯარი, რომელსაც ყავს ერი“. აქ ცხოვრების მომწყობი, ხალხის წინამძღოლი, კლასების ხელმძღვანელი არის ერთად ერთი ძალა, მაგარი, ურყევი ხელისუფლება. ამ წყაროდან გამოდის ადამიანის მთელი უფლება და მოვალეობა. ის არის ერთად ერთი მსაჯული. ეს დოქტრინა სავსებით ეწინააღმდეგება, დასავლეთის მთელ მოძღვრებას, ლიბერალურ და დემოკრატიულ მსოფლმხედველობას. ეს ორი მოპირდაპირე ხაზებია რომელნიც არსად არ ერთდებიან. ამ იდეური დროშის ქვეშ მიდი-

ოდა დიდი ომი. იგივეა ახლაც, არავითარი ცვლილება, არავითარი მიხვევ-მოხვევა არ მომხდარა. შინაარსი, ამ დოქტრინის ასპარეზი ახლა უფრო გაფართოვებულია, ვინემ ის ომში. მაშინ ომის გამოცხადებული მიზანი იყო შუაგული ევროპის შექმნა გერმანიის ხელმძღვანელობით, ახლა კი მთელი ევროპის გაერთიანება იმავე გერმანიის მეთაურობით. საბუთები კი ორივე შემთხვევაში ერთნაირია. აი რას სწერდა გეოპოლიტიკის შემქნელი მენციერი გერმანელი ერნესტ ჟაკ ამ საგანზე: „გამგის და ბატონობის როლი ეკუთვნის გერმანიას იმიტომ, რომ ყველა ერში მხოლოდ მას შეუძლია ორგანიული შემოქმედება. დამახასიათებელია, რომ პირველ გერმანელ მეცნიერმა მე-15 საუკ. ნიკოლა დაკემ უკვე გამოთქვა შეხედულება მოპირდაპირეთა ერთიგვიეობაზე. ის ამბობს ამით იმ ორგანიულ იდეალზე, რომელიც არის საფუძველი გერმანული მისტიკის, ლეიბნიცის და კანტის სისტემის, ფიხტეს, ჰეგელის, შელინგის და შოპენჰაუერის. ეს არის მსოფლმხედველობის ერთიანობა პიროვნების და მთელის მთრიგება ნაწილის და საერთოსი... მთლიანობა სხვადასხვაობაში, სხვადასხვაობა მთლიანობაში, ე. ი. ჰარმონია — აი მუდმივი იდეა, მუდმივი საგანი გერმანული აზროვნების და, მიუმატებთ, გერმანული პოლიტიკის“. საგარეო მინისტრი კულმანი ამ „გერმანულ სულს“ ასეთ ხორცში ათავსებს: „რას ითხოვს გერმანია? მას სურს იცხოვროს უშიშრობაში, თავისუფალი, ძლიერი, ბატონი იმ საზღვრებში, რაც მას გაუხაზა ისტორიამ, ზღვების იქითაც, ჩვენი ძალის ღირსი სამფლობელოებით და ჩვენი საკოლონიზაციო ნიჭის შესაფერი, რის აშკარა საბუთი ჩვენ ვაჩვენეთ. ამასთანავე უნდა გვექონდეს ყველა შესაძლებლობა განვავეითაროთ ჩვენი ვაჭრობა დაუბრკოლებლათ ზღვებზე, მთელ მსოფლიოში“.

ამ საერთო გუნდს ემატებოდა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის უმრავლესობა ფოლმარის და ბერნშტეინის მეთაურობით, რომლის წინააღმდეგ გაილაშქრა კაუცკიმ თავისი წიგნით „საშუალო ევროპა“. პარტიის სამხედრო მოსაზრება მოთავსებულია ლენშის წიგნში, სახელწოდებით „სამი წელი მსოფლიო რევოლიუციისა“, რაიცა უნდა ჩაითვალოს ჰიტლერიზმის წინამორბედათ. ავტორის აზრით წარმოებს უმთავრესათ არა უბრალო ომი, არამედ რევოლიუცია. ის სწერს: „ჩვენი

გამარჯვება იქნება სასარგებლო მთელი ქვეყნისათვის, პირველყოვლისა დემოკრატიისათვის, ვინაიდან ეს იქნება იმავადროს გამარჯვება სოციალიზმის. აფრიკის ორგანიზაცია, მაგალითად, შესაძლებელია მხოლოდ სახელმწიფო სოციალიზმით; ხოლო კაპიტალიზმი, რომელმაც დაიწყო ომით თავისი ბატონობის გასამტკიცებლათ, გაათავებს მას როგორც ტყვე სოციალიზმის. თუ გერმანიამ გაუძლო სამ წელიწადს საშინელ მის ირგვლივ შემორტყმულ კოალიციას, ამის მიზეზია მისი წინ წაწეული ეკონომიური წყობა, რაიცა ამზადებს მას სოციალისტური ევოლუციისათვის. სახელმწიფოს ინდივიდუალური გაგება განწირულია. ის გაქრება საფრანგეთის და ინგლისის დამარცხებით, სადაც ის დაიბადა და აქვს უარყოფითი გავლენა აზროვნებაზე. გერმანიაში არასოდეს არ ყოფილა, როგორც ეს ინგლისშია, ხელისუფლება ერთი კლასის სამსახურში. ის მუდამ იღვა კერძო ინტერესების მალლა და ემსახურებოდა საერთო ინტერესებს. გერმანიის ისტორიული მისიაა თანხმობის განხორციელება პირველათ ისტორიაში სახელმწიფოს და ხალხს შორის. მოკავშირეთა დამარცხება იქნება არა დამარცხება დემოკრატიის, არამედ მსოფლიო რეაქციის, რასაც მეთაურობს ინგლისი. რა საწყლათ სჩანს საფრანგეთის რევოლუცია შედარებით იმ რევოლუციასთან, რომელსაც დღეს გერმანია ახდენს! ინგლისის ბატონობის დანგრევა გერმანიისაგან შეედრება მხოლოდ რომის დანგრევას ტევტონებისაგან. კაცობრიობას ეხსნება ახალი ერა“*)

კმარა, აზრი და მიმართულება ნათელია. ნაციონალ-სოციალიზმის საფუძველი და მისი ტაქტიკა მოცემულია, გერმანიის ჰეგემონია ბედნიერების მომცემია.

რამ გამოიწვია გერმანიის ასეთი თავის განწირვა, ასეთი დიდი ომი? ლენსში იძლევა ამის ნამდვილ და მკაფიო პასუხს. ის სწერს: „შრომის განაწილება, ეს ცივილიზაციის ერთი კანონთაგანი და პროგრესის პირობა, ჩვენ გვხდის დამოკიდებულებათ მსოფლიოსაგან. ხოლო ინგლისი და ამერიკა უარს გვეტყოდენ მოგვეიდონ, ან თუ მოგვეიდინ — საზარალო ფასებში, ნედლი მასალა, ურომლისოდაც ჩვენი მრეწველობა და მეურნეობა ვერ იარსებებს... მაშასადამე, გერმანია ვალდე-

*) E. Denis L. C. ვვ. 120.

ბულია, თუ არ სურს დაიღუბოს, ინგლისი დაამარცხოს“. ჩი-
ნებული ახსნაა, სწორი მიზეზი ნაჩვენებია, ინდუსტრიულნი-
ცია — ომის სათავეა.

როგორც ხედავთ, დღევანდელი მსოფლიო პრობლემა, სამ-
ხედრო და იდეოლოგიური დაპირდაპირება არის პირწმინდა
განმეორება ასეთივე მოვლენის ამ ოცი წლის წინეთ. მას შემ-
დეგ ევროპას წყალი უნაყავს, ოდნავათაც წინ არ წასულა, არც
ერთი საერთაშორისო ამოცანა არ გადაუჭრია, თვითეული მის-
მიზდა უდარდელათ წამოწოლილა და მომავალზე არ უფიქრია.

აქვე ირკვევა მეორე გარემოება, რაც დღეს მაინც უნდა
იყოს უდაო და ნათელი. გერმანია არის ერთი, მთლიანი ნაცი-
ონალური ერთეული, თავისი საკუთარი წარსულით, აწმყოთი,
პოლიტიკური და იდეური თავისებურობით. მისი მოქმედება,
სხვადასხვა რეჟიმის და ეპოქის გამოლაშქრება არ არის შემ-
თხვევითი, უცაბედი, არამედ მომდინარეობს ერთი და იმავე
ძირითადი წყაროდან, ლოლიკურათ აცმული და ისტორიულათ
აუცილებელი.

სად არის გამოსავალი?

7. ნიხში

ინგლის-ამერიკის დღევანდელი სამხედრო და პოლიტი-
კური ხაზი არის განმეორება დიდი ომის ასეთივე ხაზის. მაგ-
რამ ერთი ფაქტი ხომ უდაოა — ამ ხაზის მაშინდელმა გამარ-
ჯვებამ ვერ გადასჭრა დასმული პრობლემა და ის ისევ დაისვა
დღეს გადასატრელათ. ერთი და იმავე მოვლენის ასე დაჟინე-
ბით განმეორება ნათლად ამტკიცებს იმას, რომ გაბატონებუ-
ლი საზოგადოება იბეკნება ერთდღიმავე ადგილზე, იმყოფება
ნიხში, საიდანაც გამოსავალი არა თუ ვერ უპოვია, არც კი
ეძებს მას. მას ურჩევნია იჯდეს აქ, განაგრძოს დამჯდარი
ცეკვა, ხელიდან რ გაუსხლტეს სადავე და არ გადაიქცეს მე-
ხუთე ბორბლათ. ამ ეტლში შებმულია დღეს, როგორც იყო
წინა ომში, სოციალისტებიც და მათთან ერთათ საერთო ხო-
როთ იმეორებენ: ჯერ გამარჯვება, მერე რეფორმებიო. ჩვენ
ვნახეთ ორივე ეს ლოზუნგი განხორციელებული, იყო გამარ-
ჯვება, იყო რეფორმები, სოციალისტური სამინისტროებიც.
მაგრამ ტვირთი ადგილიდან არ დაძრულა, არავითარი მალამო

არ მონახულა, აშეებული სტიქია არ მოთოკვილა და ადამიანის სამსახურში არ შესულა. პირიქით, ჩიხში მომწვედუქროთა საქმიანობა მიიმართა მდგომარეობის გაუარესებისაკენ, ერთა ერთიმეორისაგან გამოყოფის და წინააღმდეგობისაკენ, საერთაშორისო უთანხმოების გამწვავებისაკენ.

რა რევს დღეს ევროპას? ერთი ბრძემებისათვისაც დასანახავი მოვლენა: გერმანიის უკიდურესი ინდუსტრიალიზაცია და ძველ ჩარჩოში მისი მოუთავსებლობა. ამ ინდუსტრიალიზაციის გამაგრება და გაფართოვება მოხდა თვით ინგლისის დახმარებით, მისი კაპიტალის მილიონობით ამ საქმეში ჩაღებით. საყოველთაოთ ცნობილია, რომ გერმანიის დამარცხების დღიდან სიტე შეიპყრო შიშმა, ვაი თუ საფრანგეთს ჩაუვარდეს ხელში ევროპის ეკონომიური ჰეგემონიაო, პირი იბრუნა გერმანიისაკენ, მისცა დიდძალი სესხი მისი ეკონომიის აღსადგენათ, გახდა უეცრათ მთელი ინგლისი გერმანოფილათ. ამ ხაზს ის შერჩა ბოლომდე, ომის ატეხამდე. 1934 წ. ინგლისის ბანკმა, მიუხედავათ წინეთ გაცემული და არდაბრუნებული თანხებისა, მისცა გერმანიას 750.000 სტერლინგი, რაიცა იქნა დახარჯული ნელლი მასალის ყიდვაში და სამხედრო მზადების გაძლიერებაში. 1939 წლის დასაწყისში, ჩეხოსლოვაკიის პირველ დანაწილების დროს, იმავე ბანკის მეთაური მონტაგიუ ნორმანი იწყებს ეკონომიურ მოლაპარაკებას გერმანიასთან, აგზავნის მთელ დელეგაციას მრეწველების, ბანკების და ვაჭრებისას დიუსელდორფში. ეს ლაპარაკი წყდება ჩეხოსლოვაკიის მეორეთ გაყოფის და ანექსიის შემდეგ, მაგრამ ჩეხოსლოვაკიის მიერ ინგლისის ბანკში შენახული ოქროს კაპიტალს აძლევენ ბერლინს. ინგლისის და გერმანიის მრეწველთა კავშირების ერთად მუშაობა, ერთი მეორისათვის დახმარება და ხელის შეწყობა წარმოებდა დიდი ომის შემდეგ შეუწყვეტილთ 1939 წლის სექტემბრამდე. ხოლო ამავე დროს ინგლისი სრულიად არ ფიქრობდა იმაზე, თუ სად, როგორ უნდა გაყიდოს გერმანიამ ამ დიდი მრეწველობის ნამუშეირი, სად არის მისი ბაზარი. ერთი მხრით ის ეხმარება აუარებელი ნივთის დამზადებაში, მეორე მხრით კი უკეტს ყოველი მხრიდან გასატან კარებს. უხშობს მსოფლიო ბაზარს, ქმნის საკუთარ კუთხურ სავაჭრო ერთეულს და მით ამზადებს ნიადაგს საერთაშორისო აფეთქებისას.

ბრიტანიის საგაჭრო ჰეგემონია იყო მსოფლიო ბაზრის და თავისუფალი ვაჭრობის ხანაში. მაგრამ ამავე ჰეგემონიის დაცვა კუთხური ბაზრის და პროტექციონიზმის ხანაში არის სრული უტოპია, სრული შეუძლებლობა და უდიდესი სიბრყვე. ჰეგემონიის დრო წავიდა და ამ წასულის დასაბრუნებლათ, ამ უტოპიის მისაღწევათ იღვრება სისხლი, იწირება აუარებელი მსხვერპლი. ეს საშინელება ვერ შეჩერდება, ვერ გათავდება, დღეს თუ შეწყდა, ხვალ იფეთქებს, კაცობრიობა, იქნება მუდმივ, გაუთავებელ შიშში და ძრწოლაში მანამდის, სანამ მის ეკონომიკაში არ შეიქნება ახალი წონასწორობა. ხოლო ის ვერ მოინახება არსებულ ჩიხში, ის უნდა მოინახოს მის გარეთ, თვით ამ ჩიხის დახშობით.

დღევანდელ ომს მოიგებს გერმანია თუ ინგლისი — ეს სრულიად არ სჭრის მათ შორის ატეხილ დავას. მოხდება მხოლოდ ან პირველის ძველ მდგომარეობაში ჩარჩენა, ან მეორის პირველის მდგომარეობაში მოქცევა. ეს იქნება მხოლოდ ადგილის გამოცვლა, ერთის მაგიერ მეორის წაქცევა, ხოლო პრობლემის პრობლემათ დატოვება. ვინ არევს ქვეყანას, ერთის ინდუსტრია თუ მეორის — ეს სულერთია დანარჩენი კაცობრიობისათვის, რომელიც არ არის და არც სურს იყოს მონაწილე ამ აყალმაყალის. წარმოვიდგინოთ წარმოუდგენელი. ორივე მორიგდენ, ყველა დღეს არსებული ინდუსტრიალური ქვეყნები იკმაყოფილებენ თავის საარსებო მოთხოვნილებას უჩიხუბრათ. გაინაწილეს ქვეყანა თანხმობით. მაგრამ ხომ შესაძლებელია, აუცილებელიც არის აღორძინდეს ახალი ინდუსტრიალური ქვეყანა. მაგალითათ რუსეთი გახდეს გერმანიათ, ჩინეთის ეკონომია გადაიწყოს ევროპიულათ, ერთი-სიტყვით, გაჩნდეს ახალი კერანი ეკონომიურა დაუდევრობის და პოლიტიკური შფოთისათვის. დაისმება იგივე პრობლემა, როგორ არჩინონ ამოდენა უმამულო და უსახლკარო ხალხი. საიდან მიეცეს მათ საჭირო ნედლი მასალა და სანოვავე. აგრარიული ერების ინდუსტრიალიზაცია დაწყებულია და თუ ეს პროცესი იწარმოვა მათ შორისაც ისე სტიქიურათ, ისე აწყვეტილათ და უპატრონოთ, როგორც დასავლეთში, ცხადია მოკლე დროში კაცობრიობა დადგება ყოფნა-არყოფნის დილემის წინაშე. დღეს ეს დილემა დაუდგა გერმანიას ევროპაში, იაპონიას აზიაში. ორივე მის ახლო-მახლო ემებს და-

არსებო სივრცესა. ხვალ დაუდგება სხვა ერებს — და ასე სტიქიის მსხვერპლი გახდება თანამედროვე კულტურა და მესტი მატარებელი ხალხები. ვერც კოლონია დარჩება მუდამ კოლონიით სხვების საჯიჯვნათ და სათელათ. ისინიც გამოვლენ დღევანდელი უმწიეთ მდგომარეობიდან. დაეპატრონებიან თავის ქვეყანას, თავის სიმდიდრეს და მოინდომებენ შესვლას საკაცობრიო ოჯახში როგორც თავისუფალი და თანასწორი წევრი.

ამნაირათ, დღის წესრიგში დგას არა ზერელე და წარმავალი მოვლენა, როგორიც არის ომი და ზავი. არამედ ის მუდმივი, უცვლელი ძირითადი ფაქტორი, რომელიც იწვევს ამ კატასტროფებს და რაიცა არ თავდება. თუ პირველი დიდი ომი ამ მხრით კიდევ არ იყო ნათელი, კიდევ ეგონათ — ეს რაღაც ხელოვნურათ, უცაბედათ ატეხილი დავიდარაბაა, ახლაც ასე თვალდახუჭვით მიდგომა ამ მოვლენისადმი, ახლაც ძველებურათ ყურის მოფრუება და გაუგებრობა ნიშნავს ცეცხლზე ნავთის დასხმას და ავარდნილ ალში თავისი ხელით გახვევას.

მაშასადამე, ძირითადი საკითხია ერთი: რა უყონ ინდუსტრიალიზაციით თავმოყრილ ზედმეტ მოსახლეობას, როგორ და რით არჩინონ ის. წინეთ ამ სენს ებრძოდენ გადასახლებით, უმუშეირნი გადიოდენ სამშობლოდან და სახლდებოდენ უცხოეთში თავისუფალ ადგილებში. ეს იყო ერთნაირი შეკეთება, აწეწილი მდგომარეობის ბრძოლა მოვარდნილ ეკონომიურ ნიაღვართან. ამ წესით აშენდა ამერიკა და მრავალი კუნძულები. ეს ლტოლვა უცხოეთისაკენ დიდი ხანია შესუსტდა და ბოლოს შეწყდა. ამის მიზეზია ორი გარემოება. ერთია უცხოეთის თავდაცვა ახალი ემიგრაციისაგან, უკვე გაშენებული და სახელმწიფოთ გადაქცეული ყოფილი კოლონიები აღარ უშვებენ თავის საზღვრებში უცხოელთ, მათში აღარ საჭიროებენ. ამ მხრით ყველა ერმა ჩაკეტა თავისი ჭიშკარი. ხოლო ინდუსტრიალური ქვეყნების ხელში მყოფი კოლონია დაკეტილია უცხოელთათვის ამ ბატონების მიერ. ამნაირათ, ემიგრაციას დაედვა საზღვარი მისი დაუშვებლობის გამო. მეორეა, ემიგრაციის განვითარებას შეებრძოლა ყველა სამრეწველო ქვეყნები დემოგრაფიული მოსაზრებით. დიდი ომის შემდეგ დიდათ იკლო ხალხის გამრავლება, მაშასადამე იკ-

ლო საწარმოო და სამხედრო ცოცხალ ძალამ. ამიტომ მრავალ სახელმწიფოში აკრძალულია პროპაგანდა ემიგრაციის სასარგებლოთ, იღვენება სასტიკათ საემიგრაციო ხალხის აღნუსხვა და უცხოეთში გაგზავნა; ხოლო უსაქმოთ დარჩენილთ შინ დასარჩენათ ეძლევათ ნიეთიერი დახმარება. ორივე ანტიემიგრანტული მოსაზრება — დაბადების შემცირება და ომისათვის მუდამ მზადება გამოიწვია იმავე ინდუსტრიალიზაციამ, ჭამა-სმის ვალმერთებამ, ზრუნვამ თავის სიამოვნებაზე და არა შთამომავლობაზე, საერთო მცნებათ გადაქცევამ — ჩემს მერე წარღვნაო. ეკონომიურ ჰეგემონიის ძიების და მოპოვებული ბატონობის შესარჩენათ საჭიროა სამხედრო ძალა, ერთისიტყვით, მთელი სამრეწველო ცივილიზაცია მიიმართა გადასახლების წინააღმდეგ, როგორც საშუალება თავის დაცვის და თავის უპირატესობის შერჩენის*). ამას ზედ ერთვის საერთო მიდრეკილება — რაც შეიძლება ნაკლები შრომით თავის რჩენა, თავისთავის შეუწუხებლობა და მოპოვებული საცხოვრებელი დონეს ადგილობრივათ შენახვა. ინგლისში მიუხედავათ ეკონომიური კრიზისისა მუშათა დღის ქირა არ დაწეულა, ხოლო ამერიკაში ის დიდათ გაიზარდა. ყველა ამ მიზეზებით აიხსნება ემიგრაციის დავარდნა. მაგალ. ინგლისში დიდი ომის წინ ყოველწლიურათ ემიგრაციის რიცხვი უდრიდა 400.000 სულს, 1925 წ. კი დაიწია 140.524. მდე, 1928 წ. 136.834 და ასე ყოველ წლიური შემცირებით ემიგრაცია დავიდა უმნიშვნელო რაოდენობამდე (იხ. სიგფრიდი, L.C.). ცხადია, ეს ძველებური გამოსავალი დღეს საეხებით გამორიცხულია. საამისოთ გამოსაყენებელი ადამიანები ევროპაში აღარ მოიპოვებიან. ყველას სურს შინ მოეწყოს და იცხოვროს.

გამორიცხულია აგრეთვე შინაური რეფორმები — თავისუფალი კონკურენციის და ლიბერალური მსოფლიო ბაზრის აღდგენა. ეს იქნებოდა ფასების დავარდნა, მეურნეობის და მრეწველობის დაცემა, უმუშევართა გამრავლება, სახელმწიფოს ფინანსიური გაკოტრება, მთელი ეკონომიური არევ-დარევა უმიზნოთ და უპერსპექტივოთ; ეს შეუძლებელია პოლიტიკურადაც. გაბატონებული ბურჟუაზია თავისი ნებით არასოდეს

*) იხ. L. Cioli, L. C.

ამ ზომაზე არ დათანხმდება, ამ ხაზით რეფორმიზმს არ აწარმოებს. ერთისიტყვით, არსებულ კაპიტალისტურ ფარგლებში, ჩიხში შეჭრილი ეკონომიკის გაწესრიგება, მისი ორგანიზაციის კრიზისის მოგვარება შეუძლებელია. მაშასადამე, ომიანობა, ერთიმეორის თავისმტკრევა ხდება ქრონიკულ, მიუცილებელ თანამგზავრათ არსებული საწარმოვო რეჟიმის. ამ ჩიხიდან გამოსავალია მხოლოდ ერთი გზა, — ერთი საშუალება — ეს არის კაპიტალისტური ეკონომიკის სავსებით გადაწყობა ახალ სოციალურ საფუძველზე.

8. ეკონომიური ფორმა

ყველა ხალხს, ყველა ცივილიზაციას უდგებოდა დრო თავისი ეკონომიური წყობის, თავისი რჩენის საშუალებანის გადაწყობის, რეორგანიზაციის, ძველის ალაგას ახლის აგების. სადაც ეს ვერ მოხერხდა, იქ დაიღუპა ერიც და კულტურაც. საბოლოოთ, საზოგადოების სვე-ბედი შეკავშირებულია არა იმდენათ ფიზიკურ, რამდენათ ეკონომიურ გეოგრაფიასან. ბუნებას ადამიანი ეგუება გაცილებით უფრო ადვილათ, ვინემ მის მიერ შექმნილ საარსებო პირობებს. პირველ შემთხვევაში ხელის შემშლელი არავინაა, საჭიროა მხოლოდ შრომა და გამჭრიახობა, მეორე შემთხვევაში ხელის შემშლელია იგივე ადამიანი, მთელი ჯგუფები, ხალხისაგან გამოყოფილნი და მის კისერზე მოკალათებულნი. ამათთვის არსებული წყობილება ჩინებულია, დასაცავია, რადგანაც მას უპყრია მისი მეთაურობა, მისი სიმდიდრე, მისი ბატონობა. აქ იმართება ბრძოლა არა პასიურ ბუნებასთან, არამედ აქტიურ ადამიანებს შორის, ერთიმეორის მოსარევათ და დასაჯაბნელათ. აი ამის გამო ვერსად ვერ აქნა დამყარებული ისეთი ეკონომიური წყობა, რომელიც გამომდგარიყო საფუძვლათ ხალხთა ხანგრძლივი სიცოცხლისა და მუდმივობისა.

ამ მხრით თუ შევადარებთ თანამედროვე ეკონომიურ ფორმებს, დავინახავთ, რომ ახალი არაფერია ცისქვეშ, ყველა ისინი განმეორებაა ძველის, გარდა ერთათერთი შრომის პროცესისა, საშუალო იარაღებისა, როგორც ზემოთ დავახასიათეთ. რაკი ეს ძირითადი საშუალება თავის რჩენისა ახალია, მოსალოდნელი იყო, რომ მისი ფორმა, მისი პოლიტიკური და სო-

ციალური ჩარჩოც იქნებოდა ახალი. მისი შინაარსის ნამდვილი გამოძახებელი. სინამდვილეში ასე არ მოხდა, შინაარსი ახალია, ფორმა კი ძველი, ძველის ძველი. აქედან პირობულმა: ახალ შინაარსს მიეცეს ახალი კალაპოტი, მისი შესაფერი საზოგადოებრივი შენობა. ეს არის აუცილებელი, სრულიად გარდაუვალი სავალი გზა, რითაც მისი განხორციელება გაადვილებულია. პირველყოვლისა გავიცნოთ უარსაყოფი ფორმები.

საბჭოთა ეკონომიკა არის პირწმინდა განმეორება ძველი ეგვიპტის და ძველი პერუს ეკონომიკის.

ინგლისის სავაჭრო სისტემა არის ასლი ფინიკიელთა ასეთივე სისტემის, ხოლო ყველა სხვა სისტემა, ბურჟუაზიის გამეფებამდე, ბაბილონის.

ეგვიპტეში მთელი მიწა ეკუთვნოდა სახელმწიფოს, განაგებდა ფარაონი და მისი მოხელეთა შტატი. ქვეყანა იყო დანაწილებული რაიონებათ, რომელთა მეთაური ინიშნებოდა მთავრობისაგან. მიწების დამუშავება ხდებოდა კოლექტიურათ. რაიონი წარმოადგენდა ერთ კოლექტივს. მთელი სამეურნეო მოსახლეობა იყოფოდა ჯგუფებათ, რომელიც თვითეულ სოფელში რიგრიგობით მუშაობდნენ სოფლის უფროსის მეთაურობით. მიწის მთელი მოსავალი — ხორბალი, ცხოველი, ნანადირევი, ნათევზარი — გროვდებოდა რაიონის საწყობებში, რასაც ვანაგებდა განსაკუთრებით მოხელე. მოსავალის ერთი მეოთხედი ეძლეოდა მის დამმუშავებელთ შრომის ფასათ, დარჩენილიდან ერთი ნაწილი ეძლეოდა მეფეს (ხაზინას) და ტაძრებს, ერთიც მოხელეებს, ჯარს, სამრეწველო მუშებს, დანარჩენი ინახებოდა საზოგადო ბედელში, რომ ამით თავიდან აეცილებიათ დამშევა გლახა მოსავლის დროს.

დაახლოებით ასეთივე ეკონომიური სისტემა ბატონობდა პერუსი ისპაანის მიერ დაპყრობამდე (მე-15 საუკუნეში). მთელი მიწის შესაკუთრე იყო მეფე და იყოფოდა ორ ნაწილათ: ერთი ნაწილი ენდობოდა ხალხს და ნაწილდებოდა ოჯახთა შორის საჭიროების და სიმრავლის მიხედვით; გადანაწილება ხდებოდა ყოველ წელიწადს, მცხოვრებთა გამრავლების მიხედვით. მეორე ნაწილი იყოფოდა მეფეს, ზუცების და მაღალ მოხელეთა შორის. მთელი მიწის დამუშავება და მოხმარა წარმოებდა მთავრობის კონტროლით და ხელმძღვანელობით.

მშრომელთა თვითეული კატეგორია ღებულობდა ბრძანებას მთავრობის აკენტებიდან როდის, რამდენი მიწა დაამუშაოს კოლექტიურათ. ასეთივე წესით მუშავდებოდა მრეწველობის დარგი. პერუს ხალხს არავითარი საკუთრების უფლება არ ქონდა არა მარტო მიწაზე, არამედ ამასთანავე არც მის ნაყოფზე, მთელი სამეურნეო და სამრეწველო მოსავალი გროვდებოდა საერთო საწყობებში და აქედან ეძლეოდა ხალხს, მაღალ მოხელეთ და ჯარს, დანარჩენი ხაზინას. საწყობების გამგენი ინიშნებოდენ მთავრობისაგან*).

აი ეს უაღრესათ დესპოტიური და კოლექტიური საწარმოვო წესები არსებობდენ ამ ორ ქვეყანაში ასეული წლები. ორივე წყობა დაინგრა არა შინაგანი ძალებით, არამედ გარედან შემოსევით. ცხადია, მოსახლეობა თვით იყო დაინტერესებული ასეთ მეურნეობაში, რაიცა აიხსნება ერთი გარემოებით: შრომის იარაღები იყო მეტად პრიმიტიული, დიდი მდინარეების ნიაღვარი მეტად საშიშარი, მოუსავლობა და წალეკვა ხშირი და ყველა ამ ბუნებრივი დაბრკოლებათა დაძლევა შეიძლებოდა მხოლოდ კოლექტიური მუშაობით, საერთო ძალღონით. სადაც კი ასეთი აუცილებლობა არ არსებობდა და მხოლოდ მიბაძულობით იქნა მზგავსი ეკონომიური წყობის შემოღება, როგორც ეს მოხდა ჩინეთში მეთერთმეტე საუკუნეში, ის ჩქარა დაინგრა შიგნიდანვე. ასეთივე ბოლო მოელოდა ბოლშევიკურ ეკონომიკას, რომ ჰიტლერი არ შესეოდა და ის იარაღით არ დაერღვია**. მეოცე საუკუნეში, ტექნიკის უმაღლესი განვითარების ხანაში პრიმიტიული ეგვიპტის და ბერუს მიბაძვა ვერასოდეს ვერ განხორციელდება, ვერ დასაგრდება თუ არა მუდმივი, შეუჩერებელი უკიდურესი ტერორით.

ფინიკიელები მისდევდენ ვაჭრობას და მრეწველობას, მეტად მცირეთ მეურნეობას. ქალაქის და სოფლის მცხოვრებთა რაოდენობა ძალიან წააგავდა დღევანდელ ინდუსტრიალურ ერისას. მათი პოლიტიკური მართველობა სავსებით ეპირდაპირება ყველა სხვა ძველებურ დესპოტიურ მართვაგამგებობას. თვითეული ქალაქი იყო ავტონომიური, ყავდა სა-

*) ის. სიოლის აღნიშნული შრომა.

**) მაკრან, როცა ის უკან გამოიქცა, მოსკოვა თავისი ეკონომიკა ისევ აღადგინა. შენიშვნა 1944 წ.

კუთარი მთავრობა და შეადგენდნენ ერთ კავშირს მხოლოდ საგარეო საქმეებისათვის. თვითეულ მათ კოლონიას ქონდა დამოუკიდებელი მინიონის უფლებები, ხოლო ეკონომიურათ შედგებოდნენ მსოფლიო როპოლიის საშუალებით საერთო ეკონომიურ ერთეულში. მათი მთავარი ქალაქები სიდონი და ტირი (სირიაში) გახდნენ ისორი სავაჭრო ცენტრი, რომლის ირგვლივ ტრიალებდნენ ყველა ქალაქები და დომინიონები. მათ შექმნეს საერთო ბაზარი (მაშინდელი მსოფლიო ბაზარი), რომლის მთავარი ასპარეზი იყო ხმელთაშუა ზღვა და მის ნაპირებზე მდებარე ქვეყნები. ფინიკიელებმა დაასახლეს მრავალი ქალაქები და გააჩაღეს ვაჭრობა თავიანთ ირგვლივ და შორეულ ხალხებში. როგორც დღევანდელი ინგლისის საკომერციო სისტემიდან მომდინარეობს მისი საკოლონიო პოლიტიკური და ეკონომიური სისტემა, ისე ფინიკიელთა საკომერციო ინტერესები გახდა სათავე მთელი მათი შინაური და საგარეო ურთიერთობის. განსხვავებაა მხოლოდ იმაში, რომ ინგლის გვერდში ამოუდგნენ კონკურენტები. ისეთივე სავაჭრო და საწარმოვო ქვეყნები. ხოლო ფინიკიელნი თავისუფალი იყვნენ მოცილეთაგან; მათ ხელში ქონდათ მთელი სავაჭრო მონოპოლია. ერთად ერთი ბერძნები უწევდნენ კონკურენციას, მაგრამ, როგორც ახალდაწყებულნი, მეტათ მცირეს და სუსტს. ფინიკიელთა ნაციონალური ეგოიზმი გამომდინარეობდა მათი ფაქტიური სავაჭრო მონოპოლიიდან. ასეთივე მონოპოლია ქონდათ საზღვაო მიმოსვლაში. მათი ვაჭრი, მათი გემი და მათი საქონელი ბატონობდა ყველა იმ დროს ცნობილ ზღვებზე. ერთისიტყვიით, ფინიკიელთა მთელი ეკონომიური წყობა არის წინამორბედი, დიდათ მზგავსი თანამედროვე ინგლისის. არის ერთი დიდი განსხვავება: ფინიკიელთა მონოპოლიური მდგომარეობა იყო შედეგი მაშინდელი საერთაშორისო ურთიერთობის, მოცილუ და მოპირდაპირე არავინ ყავდა და ამიტომ არც საჭიროებდა ომებს თავისი მონოპოლიის შესარჩენათ. დღეს კი ინგლისის, ან სხვა რომელიმე ერის, ასეთივე პრეტენზია არის არაბუნებრივი, ანტიკაცობრიული, დაპირდაპირებული მსოფლიოს ობიექტიურ განვითარების მიმართ. აქ მარხია დასაბამი ერთა თანამედროვე შუღლისა და ომებისა. ფინიკიურ როლს ვერც ერთი ერი დღეს ვერ შეიარჩენს; აქ აუცილებელია ერთა შორის თანხმობა და სოლიდარობა; ძველ ილიუზიებს ნიადაგი გამოეცალა.

მესამე ტიპის ეკონომიკას წარმოადგენს ბაბილონი. აქ მიწა შეადგენდა კერძო საკუთრებას, რაიცა ქონდა მეფეს, ტაძრებს, ე. ი. სახელმწიფოს და ხალხს. კერძო პირი ამუშავებდა თავის საკუთრებას თავის სურვილისამებრ, მოსავალი მას ეკუთვნოდა, გაყიდდა, გააჩუქებდა, მოიხმარდა როგორც მოპრიანებოდა. აღმოჩენილია მრავალი მაშინდელი საბუთები მიწის ყიდვა-გაყიდვისა. ამ კერძო საკუთრებასთან იყო დაკავშირებული მუშაობა საერთო ინტერესებისათვისაც. მესაკუთრენი ვალდებული იყვნენ დაემუშავებით სახელმწიფო მიწები, მდინარეთა საირიგაციო დამბები და არხები, მთავრობის აგენტების მეთაურობით, მთავრობა ერეოდა მესაკუთრის და დაქირავებული მუშის ურთიერთობაში და აწესრიგებდა მას განსაკუთრებითი კანონებით. სამეურნეო და სამრეწველო მუშის დღის ქირა განსაზღვრული იყო კანონით; აგრეთვე მუშაობის დროს დაშავებულს ეძლეოდა შესაფერი სასყიდელი. ერთისიტყვით, ბაბილონი აერთებდა კერძო საკუთრების დაცვას საზოგადო ინტერესების დაცვასან და მით წარმოადგენდა ახალ ეკონომიურ წყობას.

საერთოდ ყველა ძველი სახელმწიფო მისდევდა ეკონომიურ ეტატიზმს, სახელმწიფო ძალაუფლების ჩარევას სოციალურ სფეროში. ზოგან ეს ხდებოდა კერძო ინიციატივის დაშვებით და წახალისებით ბაბილონის ტიპისა, ზოგან კი მთავრობის სრული კონტროლით, აგერ-ეგერ სახელმწიფოს ერთადერთ მესაკუთრეთ აღიარებით. ბტოლმეის ეგვიპტეში სახელმწიფოს მონოპოლია გახდა მეურნეობა, ინდუსტრია და კომერცია, რომელთა ნაყოფს თვით მთავრობა ანაწილებდა.

აზიურ ხაზს რამდენიმეთ გამოეყო რომი, რომელიც დაეყრდნო კერძო საკუთრებაზე, მაგრამ დიდმა მესაკუთრემ თანდათან ჩაყლაპა პატარა და აქცია გლეხობა ბოგანოთ. შეიქმნა პლებსი. დაიბადა აუცილებლობა ერში წონასწორობის აღდგენის, მდიდარ და ღარიბთა შორის საშუალო ქონების მქონებელთა ჩადგომის. ეს ხაზი გამოცხადდა ერთათერთ საშუალებათ ერის გადარჩენისა დანგრევისაგან. ამ მიზნით 132 წ. (ქრ. წინ) გრახმა შეიტანა სენატში კანონპროექტი: ჩამოერთვას დიდ მემამულეთ ოდესღაც მათთვის მიცემული საზოგადო მიწა (აგერ პუბლიკა) და დაურიგდეს ღარიბ რომაელთ და იტალიელთ, თითოს შვიდი დესიატინა (ჰექტარი). კანონი

გაეიდა, რამაც მოგვცა 73 ათასი წვრილი მესაკუთრე რომში. შემდეგ ეგვევ პოლიტიკა გრძელდება, მემამულეთ კლასს მთართვეს მიწები და დაურიგეს ასიათას კაცს. ცხარმა კლასმა ნაგრძო ეგვევ ხაზი, წვრილი მესაკუთრების დასაცავათ დიდი მემამულეებისაგან კანონით დაწესდა ფულის პროცენტის მინიმუმი, არაუმეტესი ოთხის და ექვსისა. ერთი სიტყვით, მთელი ეკონომიური პოლიტიკა რესპუბლიკის პერიოდში მდგომარეობდა ერის დაცვასა და გაძლიერებაში წვრილი მესაკუთრეთა შექმნით და მფარველობით.

დემოკრატიის შეცდომა იყო ის, რომ დიდი მემამულეობა კი არ გააუქმა, არამედ ის დააბა. რესპუბლიკის დაცემა და იმპერატორების გამეფება იწყება ამ დამბულთა აწვევით და ძველი ძლიერების აღდგენით. იწყება წვრილი მესაკუთრეთა განიაკება. მხოლოდ მესამე საუკუნეში, როცა უსახლკაროთა გაზრავლება საშიშარ ხასიათს ღებულობს, მთავრობა იწყებს ჩარევას კერძო პირთა ეკონომიკაში ისეთი სიძლიერით, რომ მთელი საქმიანობა გადადის მოხელეთა კონტროლში. რადგან ომების გამო გაიფდა მუშახელი მონების ყიდვით, მთავრობა კანონით აიძულებს ყველა დამქირავებულთ ერთიმესამედი მუშების უეჭველათ ყავდენ თავისუფალი მოსახლეობისაგან. ეს არ შევლის, ქალაქს მოაწყდა სოფლებიდან დიდძალი უმუშეირნი და ყოფილი წვრილი მესაკუთრენი. სახელმწიფო ხდება იძულებული არჩინოს ეს უმუშეირნი, რაიცა კიდევ უფრო ამრავლებს მათ რიცხვს სოფლებიდან გამოქცეულებით. ამ გამოქცევის შესამცირებლათ კანონით მიაკრეს სოფლის მუშები სოფელს და სამუშაოს. წარმოიშვა ყმობა, ასევე მიაკრეს მემამულე თავის მამულს.

ამნაირათ, ეკონომიური საქმიანობა, რაიცა იყო თავისუფალი რესპუბლიკაში, ხდება სახელმწიფო მოვალეობათ, ეტატიურ დაწესებულებათ იმპერიაში. მთავრობას დაუმორჩილეს მეურნეობა და ხელოსნობა; კერძო მრეწველობა — ისე როგორც კერძო საკუთრება, ემორჩილებოდა მოხელეთა კონტროლს. სახელმწიფო გადაიქცა უზარმაზარ ტვირთათ, დააწვა მთელი თავისი სიმძიმით საზოგადოებას და ორ საუკუნეში მიიყვანა ის სიკვდილამდე. რომის იმპერია დაეცა, რომის ერი დაირღვა, სახელმწიფო მოიშალა და ამ ნანგრევზე აღმოცენ-

და ფეოდალიზმი. სამაგიეროთ აღმოსავლეთში აღორძინდა რომიდან გამოყოფილი მისი ნაწილი — ბიზანტია.

ბიზანტიაში განმეორდა იგივე მოვლენა: ბრძოლა სხვილ და წვრილ მესაკუთრეთა შორის. ბატონობდენ პირველნი და აქრობდენ და ყლაპავდენ მეორეთ — იმპერატორების მთავრობამ თავის მფარველობის ქვეშ მიიღო წვრილი საკუთრება; გლეხებს აუკრძალა აიღონ სესხი მემამულეებისაგან, ნება დართო გააუქმონ ხელშეკრულებები მათთან და სხ. გააუქმეს ბატონყმობა, მემამულეთ აუკრძალა ახალი მიწების შეძენა, შეამცირეს დიდი საკუთრება თავად აზნაურობის და ეკლესიის. ეს პოლიტიკა გაგრძელდა მე-7 — 9 საუკუნეებში. მაგრამ მემამულეებმა იარაღი არ დაფარეს; რაკი ის როგორც კლასი დარჩა, მისი მოქმედება ვერ შეაჩერა წვრილმა კანონმდებლობამ. მთავრობა მისდევდა ერთნაირ ნაციონალ-სოციალიზმს, ე. ი. სხვილი საკუთრების არა გაუქმებას, არამედ მის თავის სამსახურში ჩაყენებას, როგორც ეს დღეს გერმანიაშია; მაგრამ ეს „ჩაყენებული“ პირველ შემთხვევისათანავე აიწვევტდა და თავის ბუნებას განაგრძობდა. თავის დამანგრეველ მოქმედებას — ღარიბთა ჩავვრას აძლიერებდა. ბოლოს და ბოლოს ამ ბრძოლაში ეცემა მთავრობა, იმარჯვებენ მემამულენი ყველა თავისი ეკონომიური და პოლიტიკური შედეგებით. იწყება მგზავსათ დასავლეთისა ფეოდალიზმი. იმარჯვებს საბოლოოთ სხვილი კერძო საკუთრება და მის ნიადაგზე ჩადდება ახალი ეკონომიური და პოლიტიკური წყობა. ეს წყობა დაანგრია აქ მხოლოდ გარეშე ძალამ, ისლამის შემოსევამ, ხოლო იქ, ევროპაში, შინაურ ძალამ — ბურჟუაზიამ და მეფობამ ერთად, ხოლო თვით მეფობა ბურჟუაზიამ და ხალხმა ერთად. დაიბადა ახალი ევროპა.

ამ მოკლე მიმოხილვიდან აშკარაა ძველი მუდმივი ეკონომიური ხაზი: ეს არის ეტატიზმი, ხელისუფლების შეუჩერებელი ჩარევა ხალხთა ნივთიერ მდგომარეობაში და მიღება ზომების ამ მდგომარეობის აწყობის თავის შეხედულობისამებრ. ვერსად ამ მუშაობამ ერი და ცივილიზაცია ვერ გადაარჩინა დაღუპვისაგან, ვერ იხსნა რასა გაქრობისაგან. პირიქით, თვით ეს პოლიტიკა გახდა საზოგადოების ერთი უძლიერესი დამარღვეველი, როგორც მისი აუტანელი ტვირთი. იქ, სადაც ბატონობდა ხალხური დემოკრატია, შეხამება კერძო და სახელმწი-

ფო ინიციატივას შორის, როგორც ეს იყო რომის რესპუბლიკაში, ცივილიზაცია იფურჩქნებოდა, ცხოვრება წინ მიდრეკილია ერთი და სახელმწიფო ახალგაზრდულ სიჯანსაღეს განმტკიცებაში ამ წყობილების შეცვლა იმპერიით ხდება დასაწყისი დაქანების და ბოლოს გაქრობის. რატომ? იმიტომ, რომ ამ წყობილებაში გაიზარდა და იშვა სხვილი საკუთრება, ხდება დარბევა აგრარიული ქვეყნების ფუძის — წვრილ მესაკუთრეთა კლასის. ეს ქმნის საზოგადოების მეპატრონეთ — ეკონომიკაში შეძლებულთ, პოლიტიკაში მოხელეთ, ხოლო დაცემულ, დაღარიბებულ ხალხს მათ მაჩანჩალათ. ნაციონალურ ჩონჩხს სული ამოეცალა და ის დაიმსხვრა.

ისტორიული კანონია: ყოველგან, სადაც სხვილი მესაკუთრეთა კლასი ხდება ბატონი და არ ჩნდება ერში ძალა მისი ჩამომგდები, ერი ირღვევა ნაციონალურათ, პოლიტიკურათ, დემოგრაფიულათ და ფიზიკურათ. ვერავითარი პოლიცია, ვერავითარი სახელმწიფო ძალა რაგინდ მრისხანე იყოს ის, ამ პროცესს ვერ აჩერებს, პირიქით მას თვითონ ითრევს თავის ფერხულში და შლის.

და დღეს ევროპა, ახალი ევროპა, მივიდა სწორედ იმ ხაზამდე, საიდანაც დაიწყო რომის და ბიზანტიის დაშლა. მეორდება იგივე ეტატიზმი, იგივე შეძლებულთა ბატონობა, ბურჟუაზიის სახით, რაცა იძლევა იმავე შედეგებს — დაავადებას, დასნეულებას, ერთიმეორის ჟღეტას და ზოცვას. წყდება ატლანტიკის ცივილიზაციის სვე-ბედი. ისიც უნდა გაყვეს მისი წინაპრების გზაკვალს, გაქრეს მსგავსათ ეფრატის, ნილოსის და ხმელთა შუა ზღვის ცივილიზაციისა, თუ შეძლებს გამობრუნებას, გაახალგაზრდავებას და ქვითკირივით გამაგრებას. ვერავითარი საგარეო ძალა ამ აღორძინებას ვერ მოახდენს, მას მალამოთ ვერ დაედება; მხოლოდ შიგნიდან, ერის საშოდან უნდა წარმოსდგეს მკურნალი და წამალი. შემოსეული თუ შემოსული უცხო ხალხი, როგორც დამპყრობი და ბატონი, ახდენს მხოლოდ და მხოლოდ ერის გადაგვარებას, დაშლას და მის ნანგრევებზე სრულიად ახალი მოსახლეობის და წესწყობილების აგებას. მექსიკის და პერუს ძველი ხალხები და მათი ცივილიზაცია გააქრეს ისპანიელებმა რაღაც ორ საუკუნეში (15—17 საუკ.). ისინი აღარ არსებობენ არც ფიზიკურათ, არც კულტურულათ; აშკარაა, ძველი გაკვეთილი, ძვე-

ლი ეკონომიური წყობა არ იძლევა მისაბამ მაგალითს თანამედროვე ხალხებისათვის; ის გვაძლევს მხოლოდ უარყოფით მოვლენებს, რის მიბაძვა იქნებოდა მომაკვდინებელი სახეობისათვის. მართალია, პრობლემა დღესაც იგივეა, რაც წინეთ იყო; ეს ნიშნავს იმას, რომ ყველა ერს უდგება ბოლოსდაბოლოს ერთნაირი ამოცანა, ვარდება მზგავს ხიფათში და, თუ ის ვერ მოიშორა თავის დროზე, აბოლავებს თავის ისტორიას ერთნაირათვე. მაგრამ თანამედროვე კულტურას აქვს ერთი დიდი უპირატესობა ძველის წინაშე, რაც იძლევა შესაძლებლობას მისი ჩიხის გატეხის და იქიდან გამოსვლის. ეს არის ახალი ტექნიკური შესაძლებლობანი, შრომის ახალი იარაღები და მასზე აგებული საწარმოვო პროცესი, ე. ი. მეცნიერება, კაცობრიობის დიდებული მიღწევები ამ სფეროში, რაც ასე აადვილებს შრომას და ცხოვრებას და დღეს კი ხელში ჩაუგდია ერთ მუჭა მოძალადეებს, ფინანსისტებს და პლუტოკრატებს. ამით განახლების გზა ნაჩვენებია.

2. პირითადი დავაუზაბანი

ჩვენ წინ დგას გადასაჭრელათ პრობლემა არა პოლიტიკური და ნაციონალური, არა ტერიტორიების განაწილება და ამა თუ იმ საერთაშორისო რეჟიმის დაწესება. ბრიანის სავეროპით ფედერატიული პროექტი უკვე დაძველებულია; მის განხორციელებას ამ ათი წლის წინეთ შეეძლო შეეკავებია მერმინდელი უკულმართი მსვლელობა; დღეს კი მაშინდელი სატკივარი გაღრმავებულია და ზემოდან სულის შებერვა მის ძირს ვერ ჩაწვდება. ეს ძირი ზემოთ დავახასიათეთ. ვიმეორებთ: ინდუსტრიალურ ქვეყნებში თავმოყრილია აუარებელი უსახლკარო ხალხი, რომელსაც ეჭირვება რჩენა, საჭმელი, ბინა, ჩაცმა-დახურვა. ამ მიზნის მისაღწევათ აუცილებელია ამ ხალხის ამუშავება, ხოლო ეს კი მოითხოვს უცხოეთიდან შემოტანას ნედლი მასალის და სანოვავის, ხოლო ამ ნივთების სასყიდელის გადახდა მოითხოვს სამაგიერო ნივთის გატანას და აღებული სასყიდელით შემოტანილის ანაზღაურებას. როგორც კი ეს ორგვარი პროცესი ინგრევა, იწყება კრიზისი, ტყდება ერთა შორის შფოთი, იწყება ომი. აი ამ მდგომარეობიდან გა-

მოსავალი გზა კაპიტალისტურ საზოგადოებაში ვერ მონიხა.
არ მონიხება და ის უნდა იქნას გამონახული მის განათქმუნებაში.
მაშასადამე, მშვიდობიანობის ფუძეა კაპიტალისტური ეკონომიკის
გადაწყობა ახალ ნიადაგზე. ვის შეუძლია ეს? სახელმწიფოს? ჩვენ დავინახეთ, რომ სახელმწიფო თვით არის ჩათრეული დავარდნის ასაკში; ეტატიზმა არა თუ უშველა ერს, არამედ, პირიქით, ის გადაადგო უფსკრულისაკენ. ის არის მხოლოდ ზედშენობა ეკონომიური წყობისა და როგორც ამნაირი, მისი შეცვლა შესაძლებელია თვით ამ წყობის შეცვლით. ყველა ერი და მისი კულტურა დაანგრია ამ ზედშენობის გაზვიადებულ ძალამ, მისმა დამძიმებამ და აუტანელ ტვირთად გადაქცევამ. თავში ის უჭკველია ემსახურებოდა აშენებას, ბოლოს კი დარღვევას. ამ ფარგალში, დემოკრატიულ ქვეყნებში საბედისწერო როლი ითამაშა უკანასკნელი ხანის პარლამენტარიზმმა, ქვეყნის ხაზინების დამოკიდებულებამ მეკენჭეებზე, ხოლო მეკენჭეების — თავის პირად ინტერესებზე. თვით მუშათა მოძრაობა, რომელიც თავში პირად ინტერესებს უთანხმებდა საერთო სარგებლობას, ჩამოქვეითდა საბივოტექსო მოძრაობამდე, თავისი ვიწრო საპირადო მადამდე. ოღონდ ის ცხოვრობდეს კარგათ, ქვეყნის ბედი მას აღარ აწუხებს. უტილიტარიზმი, ეგოიზმი გაბატონდა საზოგადოებაში, მეკენჭეებში და ამან შეკრა, შებოჭა პარლამენტის და მისი ხელისუფლების აზროვნება და მოქმედება; იდეალი, პერსპექტივა, დინამიზმი გაქრა. ცხადია, პარლამენტარიზმის ზარი დარეკილია, მისი აღდგომა შეუძლებელია. და თუ მაინც აღსდგა — დიდი ხანი მას არ უწერია.

ყველა სახელმწიფო იყო და არის აგებული ინდივიდუალურ საფუძველზე, როგორც უარისყოფა ძველი საგვარეულო წყობისა, ე. ი. მისი მთავარი აზრია ერთი დებულება: ეკონომიურ საქმეს აწარმოებს პიროვნება, თავს ირჩენს როგორც მას სურს და შეუძლია. ეს დებულება უკიდურესათ გააზვიადა ბურჟუაზიამ. მაგრამ შედეგი კი ყოველგან ერთია: ამ გარემოებით ისარგებლეს ძლიერებმა, შეძლებულებმა და გახდენ მჩაგვრელნი სუსტის და შეუძლებელის. სახელმწიფო მათ ჩაუვარდათ ხელში.

ზოგ ალაგას მონინდომეს ამ ფარგლის გარღვევა და სოციალური წყობილების დამყარება ძალმომრეობით, დესპო-

ტიის და ტირანიის გაბატონებით. ასეთი მოვლენები იყო ძველათ, არის ახლაც, მაგრამ ეს ძალათ მაცხოვნება, ეს პარლამენტური წესებით თავზე მოხვეული სისტემა თავდება ყოველგან ერთნაირათ — ძალათ მაცხოვნება გაბატონებით, ხალხის მათ საწველ ფურათ გადაქცევით, იგივე დაწუნებული შედეგით.

სახელმწიფოს ინდივიდუალური შინაარსი რჩება, ვიწროვდება მხოლოდ გაბატონებულ ინდივიდთა რიცხვი, შედარებით მთელ ხალხთან. როცა შინ არ ხდება არავითარი განახლება, ხალხი გაყავთ გარეთ, სხვა ხალხების დასაპყრობათ, სხვისი ნაშრომით ხელის მოსათბობათ. ასე მოიმოქმედა ჩინგისხანმა, ატილამ და სხვებმა და მით გააქრეს თავისი ხალხები პოლიტიკურათ და ფიზიკურათ.

ამიტომ არის, რომ ვულგატეხილი სოციალისტები-უტოპისტები (სენ-სიმონი, ფურიე და სხვ.) ქადაგებდნენ ქვეყნის განახლებას ნებაყოფლობით, ერთიმეორის დაჯერებით, პირველყოვლისა ბურჟუაზიის დარწმუნებით სოციალურ წყობილების უადრესობაში, ძალა ბოროტებაა, ნებაყოფლობა ბედნიერებაო. ეს გზა შემდეგი სოციალისტების თაობამ უარყო, ძალა აუცილებლათ აღიარა, მაგრამ ბოლოსდაბოლოს პარლამენტარიზმის სახით. სოციალისტების ახალმა, დიდი ომის მერმინდელ თაობამ ისევ ძველი ილიუზია გაიხადა თავისათ, ისევ უტოპიას ჩაებლაუჭა, რის შეუსაბამობა დღეს საყოველთაო ფაქტია. ყოველ შემთხვევაში დავა ძალის და ნებაყოფლობის ურთიერთობაზე, მათ სიავკარგეზე მოდის ძველთაგან და ჯერაც არ გათავებულა. ეს არის საკითხი რევოლუციის და ევოლუციის, იარაღით ბრძოლის და სიტყვიერი ბრძოლის. ეს არის დავა გამძღარის და მშვიერის. პირველი ყოველთვის მომხრეა არსებულის, ვინაიდან აქედან ამოაქვს მას თავისი სიძლიერე. მეორე მუდამ უკმაყოფილოა და ნატრულობს უკეთეს არსებობას. ეს ბუნებრივია. არაბუნებრივია მხოლოდ ის, რომ პირველთა აზროვნებას თავს ახვევენ მეორეთ და ცდილობენ ესენი გადაიყვანონ კმაყოფილთა ბანაკში. აქ პრინციპს, ისტორიულ სინამდვილეს არავინ დაგიდევს.

საზოგადოთ ცნობილია, რომ არც ერთი დიდი მოვლენა საზოგადოებაში არ მომხდარა ძალის გარეშე. იძულება მუდამ მჭრელია, მხოლოდ გასარჩევია მისი საგანი, საითკენ ის მიიმართება. ქრისტიანობა, რეფორმაცია, დიდი რევოლუცია

იმარჯვებს იძულებით, ხმალით 30 წლის ომის შედეგი გახდა გამარჯვება რეფორმის; ამ ომს არავინ ემობს იმიტომ, რომ ნაყოფი დიდებული გამოიღო. ნაპოლეონის ომები მან დასაწყისზე არვის გაუკრავს იმიტომ, რომ ამ გზით მთელ ევროპას მოედვა განახლების ბორიო. ხე ნაყოფით გამოიცნობა.

მაგრამ ომი იმიტომ, რომ მაჭამეთო, სხვა ვცარცვო და დავიმონავო — საძრახისი და სამარცხვინოა. და სწორედ ამ სამარცხვინო პერიოდში შევიდა ეს ჩვენი ნაქები ცივილიზაცია. ეს საბიუშტექსო ომი გარეთ — არის გაგრძელება ასეთივე ომის შიგნით. რა ხდება ერში? მუდმივი ბრძოლა არსებობისათვის. როცა ეს მიმართულია ბუნების წინააღმდეგ — ეს არის წყარო პროგრესის და წინსვლის. მაგრამ მთავარი მისი ასპარეზია ადამიანთა შორის. აქ არის ბრძოლა მუდმივი, გაუთავებელი. მისი ხაზები ერთხელ და სამუდამოთ აღბეჭდილია.

ვინ ვის ებრძვის? წვრილი მესაკუთრენი ერთიმეორეს არ ებრძვიან. მათი დავაა წვრიმალეებზე, მეზობელის საზღვარზე, სხვისი ღორის და ძროხის ეზოში ჩამოსვლაზე და სხვა ამნაირზე. ისინი ერთიმეორეს ქონებას არ ართმევენ. არ იმორჩილებენ, ყმათ არ იხდიან. ასევეა მუშათა შორის. პროლეტარს პროლეტართან არა აქვს რა სადაო. ყველა ერთ ტაფაში იწვიან. ერთი სიტყვით, მცირე შეძლების ადამიანთა შორის ბუნებრივი თანხმობა და მორიგებაა. ამიტომ არის ნათქვამი — ხალხი თავისთავს არ მტრობსო. მაგრამ არის უმცირესობა, ხალხის მადლა, ხალხის ზურგზე მოკალათებული საზოგადოება, რომელიც მუდმივ შეუჩერებელ ბრძოლაშია მასთან. სხვანაირათ მას არ შეუძლია ბატონურათ არსებობა, ხალხი შრომაშია, ის კი განცხრომაში. მათ შორის ბუნებრივი, აუცილებელი წინააღმდეგობაა, მუდმივი ომია, ხან ბარადით, ხან უიარაღოთ, მაგრამ უეჭველათ კანონის და ხელისუფლების დახმარებით ბატონების სასარგებლოთ. მოაცილეთ ერს ეს ნაწილი, ეს შეტი ბარგი და მიიღებთ თანაბარ საზოგადოებას, ერთ მთლიან სოციალურ ერთეულს, რომლის შიგნით ღრმა ეკონომიური კონფლიქტი მომსპარია. სახელმწიფო ამ ჭირს მას ვერ მოაცილებს, თავისთავს ვერ უღალატებს, თავის ბატონებს ვერ გადაუდგება. ამ ოპერაციისათვის მიუცილებელია ერთი გარემოება — თვით ხალხი უნდა გახდეს სახელმწიფოთ, უკმაყოფილონი და ჩაგრულნი ხელისუფლებათ, ხოლო ეს კი შე-

უძლებელია გარეშე ძალისა, იძულებისა. ასეთი გარდაქმნა არასოდეს მშვიდობიანათ არ მომხდარა. დაბალ კლასებს ეარსებოდათ ოდეს არ შეუცვლია მაღალი ურევოლიუციით, თხოვნით და მოთხოვნით ვედრებით.

როცა ასეთი გარდატეხის უამო მოახლოებულია, როცა რევოლიუცია მომწიფებულია, მაგრამ ის მაინც არ ხდება, ის რჩება ჩაგრულთა შეგნების გარეთ, ნაციონალური კატასტროფა აუცილებელია; ერთი მაგარი წიხლი საკმარისია მისი ჭიშკარის ჩასამტვრევათ და მთელი ერის ასაფორიაქებლათ. ამის მაგალითი მოხდა ჩვენი თვალის წინ.

ძველათ სამშობლოს დაცვაში იყო დაინტერესებულნი შემამულენი, ბატონები, ვინაიდან ეს იყო იმავე დროს დაცვა მისი მამულის, უძრავი ქონების, მისი უფლების. მონა და ყმა გამორიცხული იყვენ ამ წრიდან, როგორც საკუთრებას მოკლებულნი და ამიტომ არა დაინტერესებულნი სამშობლოს დაცვაში. ამიტომ მათ არ ქონდათ უფლება იარაღის ტარების და ომში მონაწილეობის მიღების. ისინი იყვენ უსამშობლონი. ახალ ეპოქაში ხალხის ეს მდგომარეობა რამდენათმე შეიცვალა, ის განთავისუფლდა ყმობისაგან, მიეცა კერძო საკუთრება, პოლიტიკური უფლება, გავლენა სახელმწიფო აპარატებზე — ერთი სიტყვით, ცნობილი იურიდიული სუვერენობა, ის გახდა ღირსი სამშობლოს დაცვის, თუმცა მეთაურობას მაინც შეძლებულნი იტოვებენ ომის ველზედაც. ამ ევოლიუციის ბოლო ეტაპზე მოხდა ერთი ამბავი: ხალხის მოძრაობამ ძალზე შეარყია და შეაშინა მაღალი კლასები, ორივე ბანაკი ერთიმეორეს დაუპირდაპირდენ, ერთიმეორე შეაშინეს და ეს ჭიდილი ვერ დაასრულეს. ორივე მოიცვა უკმაყოფილებამ, ორივეს დაეკარგა ინტერესი სამშობლოს დაცვის, ვინაიდან აღარ იცოდენ ვინ რისთვის უნდა იბრძოლოს, ვისი ქონება შეინახოს. აი ამ საერთო დამაბუნებით ისარგებლა გერმანიამ და მსუბუქათ შეამტვრია საფრანგეთის კარები. ყველა, მაღალი და დაბალი, უსამშობლო აღმოჩნდენ. უძრავ საკუთრებას რაკი ღირებულება დაეკარგა, ხოლო ერის ტერიტორია სწორედ ასეთი საკუთრების კრებულია, ცხადია, მის ამ დავარდნილ საქონლის დაცვისათვის სისხლს აღარ ანთხევენ, მას მსხვერპლათ აღარ ეწირებიან.

და ასე, სოციალური საკითხის თავის დროზე მოუწესრი-

გებლობა სპობს პატრიოტიზმს, სამშობლოს სიყვარულს და აქცევს ერს დარღვეულ ბრბოთ.

როგორ წარმოიშვა ჩვენში მიწის საკუთრება? ჩვენ არის აღნიშნული ჩვენ მატიაწეში. ხოლო ევროპაში მისი წარმოშობა, დიდი მემამულეების გაჩენა — ცნობილია რა გზით მოხდა. ეს გზაა ძალა. რომის იმპერიაში შესული გერმანელები ძალით არღვევდნენ საკუთრების უფლებრივ ნორმებს და მესაკუთრეს ართმევდნენ ერთ ორ მესამედს საკუთრებისას. ინგლისის ლატიფუნდიები დაყრდნობილია ხალხის გაცარცვაზე შესულ ნორმანდიელების მიერ მეთერთმეტე საუკუნეში. ხოლო თუ დღეს საკუთრების საკითხი დააყენე მის ნამდვილ ნიადაგზე, თუ განიზრახე მისი შესწორება დროის მოთხოვნილების თანახმად — ყურს გამოგიჭედნენ უფლების ქებათა ქებით და მისი ხელშეუხებლობის დაცვით. საფრანგეთის სოციალისტურ პარტიამ თავისი ძველი პროგრამის მოთხოვნილება მემამულეთა საკუთრების ჩამორთმევის შესახებ გააუქმა, ახალში აღარ შეიტანა.

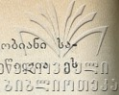
ამნაირათ, ინდივიდუალურ ნიადაგზე აგებული სახელმწიფო ვერ გამოიცვლის თავის ხასიათს, ვერ გადავა სოციალურ საფუძველზე თუ არა ძალით, მისი ბატონების დაცემით და მათი ეკონომიური და პოლიტიკური შესაძლებლობის ხალხისათვის გადაცემით. მიზანშეწონილი რეფორმისტული მუშაობა შესაძლებელია მხოლოდ შემდეგ, როცა ძალაუფლებას დაუპატრონებთან წვრილი მესაკუთრენი და მუშები; სახელმწიფოც გარდაიქმნება მათი სახისამებრ. მოხელეობა შემცირდება, ბიუჯეტი შემოკლდება, გადასახადები შემცირდება, საკუთრებას და შრომას წონა და ფასი მიეცემა. ერთი სიტყვით, დღეს ერზე გაბატონებული აპარატი მის სამსახურში ჩადგება.

რასაკვირველია, შრომის ასეთ პირობებში ჩაყენება თავისთავად არ ქმნის მას უზრუნველყოფილათ ახალი ბატონების მოვლინებისაგან. აქ ისმება საკითხი თავისუფლების შესახებ, რისთვისაც ამდენი რევოლიუცია მოახდინეს და რაც ბოლოს გადაიქცა თავისავე ანტიტეზათ. თავისუფლება გახდა მთავარი იარაღი სხვისი ჩაგვრის და დამორჩილების; საზოგადოთ, ისტორიას თუ დავაკვირდებით დავინახავთ, რომ მუდამ შეძლებულნი იცავდნენ და ითხოვდნენ თავისუფლებას თა-

ვისთვის, როგორც მთავარ საშუალებას მათი გამდიდრებისა. ფეოდალ და მეფეს შორის სწორედ ამ ნიადაგზე იყო ბრძოლა გამართული; ერთი თავს იცავდა, მეორე თავს ესხმოდა და მორჩილებას სთხოვდა. ეს ბრძოლა გათავდა მეფის გამარჯვებით და ფეოდალის ალაგმევით. ეგევე შუღლი ატყდა მეფეს და ბურჟუაზიას შორის, რის მსხვერპლი გახდა მეფობა; ერთადერთი ბურჟუაზიული თავისუფლება დარჩა გამარჯვებული დღევანდლამდე და ის გამოცხადებული ადამიანურ თავისუფლებათ. და სწორედ ეს უკანასკნელი მისი საბუღარი შეიქმნა მთავარ დამარღვეველ ძალათ ერის და საზოგადოების. სანამ ის არ მოისპობა, სანამ მას და იძულებას შორის წონასწორობა არ დამყარდება, სოციალურ კალაპოტში არ ჩადგება, მანამდე ცდა ხალხური ეკონომიკის შექმნის და გამტკიცებისათვის ამაოა. პირველყოფილი სახალხო წყობილება სწორედ დაარღვია თავისუფლებამ, ვისაც როგორ მოეპრიანება ისე მოქმედებამ. პოლიცია ქუჩის ყაჩაღს სდევს, საზოგადოების ყაჩაღს კი ხელს უწყობს. ერთი ვექსილით მთელი ოჯახის აწიოკება, ქალის და ბავშების ქუჩაზე გამოყრა — კანონიერია, ხოლო ამ მტარცველის ხელის შეხება უკანონოა, დასასჯელია. ერთის თავისუფლება ყოველ ფეხის ნაბიჯზე იქცევა მეორისათვის იძულებათ. დესპოტიათ. მომრევის მომრევი მუდამ ჩნდება. დღეს თუ ერთი თავისუფლათ ანადგურებს მასზე უფრო უსუსტეს, მეორე, მასზე უფრო ძლიერი, ანადგურებს მას. და ეს ერთიმეორის შეუჩერებელი ნგრევა არის პირმშო შვილი თავისუფლების. მაგრამ ამავე დროს ჩვენ ვიცით ისტორიიდან და ვხედავთ დღეს, რომ თავისუფლების სავესებით გაუქმება იძლევა ტირანიას; ხალხი ცვივა წინანდელზე უარეს მდგომარეობაში.

მაშასადამე, აწყობა სოციალური ეკონომიის ისეთ საფუძველზე, რომელზედაც დაცულია წონასწორობა თავისუფლებას და იძულებას შორის, არის მთავარი, ერთათერთი პირობა მისი სიმავრის და ხანგრძლივობის. კერძო ინიციატივა ხალხური თანაბრობის ფარგალში, სახელმწიფო და საზოგადო ინიციატივა სოციალური სარგებლობის ჩარჩოში — აი მთავარი ხაზი ნაციონალური ეკონომიკის. ეს არის ნამდვილი, სახალხო და იმავე დროს ეროვნული სოციალიზმი, რომ-

ლის ნიადაგზე შეიძლება მხოლოდ აშენდეს მშვიდობიანი სა-
ერთაშორისო ურთიერთობა. ყველაზე უფრო აწესფიქსირებული
ურთიერთობა ევროპის დასავლეთში.

10. დასავლეთი

მუდმივი, გაუთავებელი ომი წარმოებს ევროპის დასავ-
ლეთში. აქ, ამ პატარა ტერიტორიაზე თავმოყრილი მრავალი
ერი და სახელმწიფო ვერ თავსდება ერთმანეთთან და არსები-
თად აგრძელებენ ახალ ფორმაში, ძველ გაუთავებელ შფოთს
ფეოდალური პერიოდისა. ყველა სხვა კონტინენტზე მშვიდო-
ბიანობა გაცილებით უფრო ხანგრძლივია, ომი იშვიათი, მე-
ზობლობა და წესრიგი უფრო მკვიდრი. და თუ აქაც ხანდახან
ირღვევა მშვიდობიანობა — ეს უეჭველათ დასავლეთის ოინე-
ბით, კარნახით და მონაწილეობით. მაშასადამე, მსოფლიო
მშვიდობიანობის აწყობა უნდა დაიწყოს მისი დამარღვეველი
დასავლეთიდან. აქ ითვლება 27 საბაჟო ტერიტორია და 650
კონვენცია. ვისთვის არის ეს დაჩეხილი კონტინენტი სასარ-
გებლო?

პირველყოვლისა, ის სასარგებლოა იმათთვის, ვისაც მას-
თან კომერციული საქმე აქვს; პატარა სუსტ სახელმწიფო ერ-
თეულს უფრო ადვილათ ჩაითრევს დიდი და მდიდარი სახელ-
მწიფო, ვინემ გაერთიანებულ და გაძლიერებულ პოლიტიკურ
ერთეულს. ბრიანის ფედერატიული პროექტი არ მიიღო პირ-
ველყოვლისა ინგლისმა, ისე როგორც ერთა ლიგაზე წარდგე-
ნილი წინადადება საერთო შეიარაღებული ძალის შექმნაზე
და მისი ლიგის განკარგულებაში ჩაყენებაზე. ასეთი დიდი
ამბები ხდება არა უბრალო ჟინიანობით ან გაუგებრობით,
არამედ წინასწარი გაზომვით და გამოთვლით. 1914 წ. ინგლი-
სის მთავრობის სახელით თემთა პალატაში ედუარდ გრეიმ
განაცხადა: „ჩვენი მოვალეობაა ყოველგან მთელ მსოფლიო-
ში, სადაც კი ბრიტანიის კაპიტალი მოითხოვს კონცესიებს,
და რომლის წინააღმდეგ არავითარი პოლიტიკური მოსაზრე-
ბა ვერ მოიყვანება, ის დავიცვათ, მოვუხმართ რაც ძალა და
ლონე გვაქვს; დავარწმუნოთ უცხო მთავრობა იმაში, რომ
როგორც მისი, ისე ჩვენი ინტერესია მიეცეს კონცესიები
რკინისგზების თუ სხვა საქმეების ბრიტანიის ფირმებს“. ხო-

ლო ეს „დარწმუნება“ უფრო ადვილია პატარა და უმწეო ხელისუფლების. გაყავი და იბატონე — რჩება კაპიტალისტების მოქმედების დროშათ როგორც შინ, ისე გარეთ. 1931 წელს მანიის და ავსტრიის დემოკრატიულ მთავრობების გადაწყვეტილება საბაჟო კავშირის დაარსების შესახებ ჩაფუშა ინგლისმა. როცა რურის საკითხი დადგა, ინგლისმა არ დაანება საფრანგეთს მისი დაჭერა და ძალით ვერსალის ხელშეკრულობის დაცვა. ეს იქნებოდა საფრანგეთის გავლენის გაზრდა ევროპაში და ეს მის ანგარიშში არ შედიოდა. ამ მიზნით სიტემ მისცა სესხი ჰიტლერის მთავრობას, დაეხმარა შეიარაღებაში. ერთი სიტყვით, მთელ კონტინენტზე აწარმოებდა ერთიმეორის დაპირდაპირების პოლიტიკას. ინგლისის მთავარი ბაზარი როგორც საქონლის, ისე ფულის არის ევროპა. ამ კრიზისის ხანაშიც ევროპაში მას შექონდა 68 პროცენტი თავისი სხვა ქვეყნებიდან შემოტანილი საქონლისა, როგორც მოსაშუალებე, ხოლო თავისი ფაბრიკებიდან 34 პროცენტისა. ინგლისის მილიარდები ბრუნავს კონტინენტზე. ასეთივე მნიშვნელობა აქვს დასავლეთს შეერთებული შტატებისათვის. მან ასესხა ევროპას 1914—1929 წ. 385 მილიარდი. მარტო ევროპის სინემატოგრაფში ჩადებულ ამერიკის კაპიტალმა მოიგო 1929 წ. მილიარდ ორასი ათასი ფრანკი. შარლ პომარე ერთ თავის წიგნში*) სწერს: „შეერთებულ შტატებმა, მრავალი ჩვენი საქმეების შეყიდვით, შეიძინა ევროპის ბევრი მრეწველობა, ხოლო მთავრობებისათვის ფულის სესხებით შეიყიდა სახელმწიფოები“. ევროპის გამთელება სავსებით ეწინააღმდეგება ანგლო-საქსონების კომერციულ ანგარიშებს, როგორც სიტეს, ისე ვალსტრიტის კაპიტალისტებს, რომელთა სამსახურშია მათივე მთავრობები. ევროპა თავისი განვითარებული და გამრავლებული მოთხოვნილებებით წარმოადგენს უდიდეს ბაზარს მსოფლიოში. ამიტომ რა გასაკვირალია, ის იყო მუდმივი საძიებელი და საბრძოლველი გემრიელი ლუკმა ინდუსტრიალური ქვეყნებისათვის.

ცხადია, დასავლეთის გამთელება იმათგან, ვინც მუდამ მუშაობს მისი დაგლეჯის და დანაწილებისათვის, შეუძლებელია, განუხორციელებელი ოცნებაა. საერთაშორისო კაპიტალის კონკურენცია არ ანებებს კაპიტალისტურ მთავრო-

*) A. Demangeon: Le Declin de l'Europe 1920.

ბებს შეთანხმდენ, შეერთდენ და ერთათ მოაწეონ დასავლეთის
ან სხვა რომელიმე ქვეყნის ექსპლოატაცია. სიტი არ სცნობს
თანასწორობას, ამხანაგობას ფულის მომგებთა შორის
დან კონფლიქტი და ომი. ინგლისი იცავს დასავლეთის ძველ
კომერციულ წყობას, ვინაიდან ეს ანიჭებს მას უპირატესო-
ბას, გერმანია ანგრევს ამ წყობას და სურს შექმნას მთლიანი
ევროპა, ვინაიდან ეს იქნება მისი საკომერციო ბაზა, მისი
„სასიცოცხლო სივრცე“. ორივეს უნდა ჭამა, თავისი უსახლ-
კარო ხალხის რჩენა, მილიონებისათვის სამუშაოს მიცემა,
თავისი კაპიტალის გამრავლება და მოგება, მუდამ მოგება.
აი ამ ხაზზე ერთდება ბურჟუაზია და პროლეტარიატი, მოგე-
ბის და სამუშაოს მაძიებელნი, ნედლი მასალის შემომტანთა
და მისი დამმუშავებელი მუშაკების. აქედან, ერთი საომარი
საშინაო ფრონტი ინგლისში და გერმანიაში. ერთი იცავს თა-
ვის მსოფლიო ბატონობას, მეორეს სურს მოიპოვოს ასეთივე
ბატონობა და მით გამოვიდეს ჩაგვრის და სიღარიბისაგან.
მებრძოლთა ამ ნიადაგზე მორიგება ხდება შეუძლებელი და
რომც ის მოხდეს, ეს იქნება დროებითი შესვენება, წყალზე
ფეხით გაჩერება, ვერსალური თავის შექცევა, რაიცა ახლო
მომავალში იმავე შედეგით გათავდება. საუკეთესო ზავი იქ-
ნება სფეროების განსაზღვრა; გერმანიას ევროპა, ინგლისს
ზღვები და ზღვებს იქით მდებარე სამფლობელოები, მათი
500 მილიონი მცხოვრებით, იაპონიას აზია, შტატებს ამერი-
კა. მაგრამ ეს იქნება ცალფეხა ზავი, კონფლიქტის ძირის
ხელუხლებლათ დატოვება და მამასადამე მათი ხელახალი სამ-
კვდრო-სასიცოცხლო დატაკება.

ობიექტიურათ გამთელელებული კაცობრიობა, უნდა გამ-
თელდეს სუბიექტიურათ, სულიერათ, პოლიტიკურათ, ეკო-
ნომიურათ, კულტურულათ. მსოფლიოს შარა-გზა ამ მხრით
მიიმართება; მასთან მებრძოლი აუცილებლათ ამ გზაზე დაე-
ცემა. ნავში ჯდომა და მენავესთან ბრძოლა დაღუპვით თავ-
დება. ჩვენ ვზივართ ამ ნავში, მას მეთაურობს მეცნიერება, ის
გვიჩვენებს მოგზაურობის მიმართულებას, მაგრამ გაბატო-
ნებულნი, ფულის და სიმდიდრის მაძიებელნი ებრძვიან ამ
მეთაურობას, სტოვებენ ამ სავალ გზას და უფსკრულისაკენ
ერეკებიან თავისთავს და სხვებს. ამ აუცილებელი ევოლიუ-
ციის შემქნელი და მატარებელია სწორედ ის ევროპა, რომე-

ლიც ყველაზე უფრო მას ეწინააღმდეგება და არ ანებებს ბუნებრივ მსვლელობას. მეცნიერება მუშაობს კაცობრიობისათვის, ადამიანის საკეთილდღეოდ, ხოლო მის ნაყოფს დაწესებულებები მკვლევარები და თავის ჯიბისთვის იყენებენ.

დასავლეთის მთავარ ეკონომიურ ფუძეს ევროპის გარეთ წარმოადგენენ კოლონიები. ბრიტანიას აქვს, გარდა დომინიონებისა, 29 მილიონი ოთხკუთხი კილომეტრი უცხო მიწა, 389 მილიონი მცხოვრებით, საფრანგეთს 11 მილიონი 58 მილიონი სულით, ბელგიას 2 მილიონი 7 მილიონი მცხოვრებით, ჰოლანდიას 2 მილიონი 49 მილიონი მცხოვრებით და სხვ. ყველას ერთად 52 მილიონი კვადრატული კილომეტრი 515 მილიონი ქვეშევრდომით, გარდა გერმანიისა, რომელსაც არავითარი კოლონია არ გააჩნია. აშკარაა, დემოკრატიული ევროპა დაყრდნობილია არა ევროპიელთა დაპყრობაზე და დაჯახებაზე. მაგრამ 500 მილიონი ხალხის გამორიცხვა კაცობრიობის სავალი გზიდან, მსოფლიო ევოლიუციიდან აღემატება ადამიანის ძალ-ღონეს, თუნდაც ეს ძალ-ღონე იყოს სიტი. მათი გამოღვძება და თავისუფლებისათვის ბრძოლა დაწყებულია და უცხო ბატონებს უქადის განდევნას. ის ეკონომიური წყობილება, რომელიც თავისთავს უწოდებს დემოკრატიულს, ხოლო ცდილობს იცხოვროს მეოთხედი კაცობრიობის დამონებით წინდაწინ განწირულია. ამ საქმეში მას დღეს ეცილებიან არადემოკრატიული ქვეყნები და ორივენი ერთად ფიქრობენ ერთიმეორის განადგურებით თავის ბატონობის განმტკიცებას. ეს იმავე დროს არიან კულტურული ქვეყნები, სადაც ცივილიზაცია მართლა ავიდა უმაღლეს საფეხურზე. მაგრამ ეს ამტკიცებს მხოლოდ ერთ არსებულ ფაქტს: ეკონომიური მეთაურობა და კულტურა ერთმანეთისაგან გაიყარენ; პირველს არ მეთაურობს მეორე; ორივენი ცალ-ცალკე მიდიან, ერთმანეთს შორდებიან. და თუ ისინი ვერსად ვერ შეიყარენ, ვერ გაერთენ ახალ მეთაურობაში და ბოლომდე განაგრძეს გამთიშავი სავალი გზა, დაბოლოვდება ეს პროცესი ელინურათ: საბერძნეთი დაეცა, ხოლო მისი კულტურა გადასახლდა რომში. ასეთი კანდიდატი უკვე ყავს დასავლეთს; ეს არის ამერიკა, ეს არის აზია; ატლანტიკის ადგილს დაიჭერს წყნარი ოკეანე, ერთხელ კიდევ განმეორდება ძველი ამბავი. და სწორედ ამ ზრამში გადავარდნის თავიდან ასაცილებლათ აუცილებელია

ერთი პირობა — დასავლეთის კულტურა მისი მეცნიერების მე-
თაურობით დაეპატრონოს ეკონომიურ განვითარებას და ნების
შიმართოს ერთა განახლების და აღორძინებისაკენ.
როგორ?

11. ორი პრინციპი

ერთია აგრარიული კულტურის, მეორეა ინდუსტრიალუ-
რის. თანახმათ პირველისა, ადამიანი შრომობს თავისი ნა-
მუშევრის თავისთვის მოსახმარათ, ხოლო ზედმეტის გასა-
ყიდათ ან გადასაცვლელათ იმ ნივთზე, რაც მას აკლია. თანა-
ხმათ მეორისა ადამიანი შრომობს თავისი ნაყოფის გასაყი-
დათ. აღებული ფულით ყველა საჭირო ნივთის შესაძენათ.
აქ პურის მომყვანიც კი პურს ყიდულობს, მეჯოგე ხორცს
ყიდულობს; არავინ, არც ერთი სოფლის თუ ქალაქის ოჯახი
არ აკეთებს თავისთვის სახმარ საქონელს, ყველაფერი ბაზრი-
სათვის, ყველაფერი ფულისათვის. ერთი ჩემი მდიდარი მეზო-
ბელი ცხოვრობს მხოლოდ ერთი საქონლის ყიდვა-გაყიდ-
ვით — ნიორით. მეურნე ცხოვრობს ერთი რომელიმე ნაყოფის
მოყვანით. მაგ. კიტრით, ან ნესვით, ან ხაპით, ხილით — სწო-
რედ იმით, რაც მას პირდაპირ სახმარათ არ ეჭირვება.

ეს ორგვარი შრომის გაყოფა, უეჭველია, წარმოადგენს
ორ უკიდურესობას, რაიცა აღარ შეეფერება თანამედროვე
საზოგადოებას და მის ტექნიკურ მიღწევებს. ამ მხრით, აგრა-
რიული ერი ზარალობს მისი მეცნიერული ჩამორჩენით,
შრომის იარაღების დაძველებით, შრომის მცირე ნაყოფიერე-
ბით, მაშასადამე სიღარიბით. სამაგიეროთ ის საფუძვლიანათ
ზის მიწაზე, არ არის შემთხვევების მსხვერპლი, არ არის მუდ-
მივ აფორიაქებული, მოუსვენარი, სამუშაოს მძებნელი. მისი
სოციალური და ეკონომიური წონასწორობა შენახულია. ინ-
დუსტრიალური ერი დიდათ იკებს მეცნიერული აღმოჩენებით,
შრომის იარაღების განახლებით და ნაყოფიერებით, სიმდიდ-
რის შექმნით, ზღვა ნივთების დაგროვებით. სამაგიეროთ, ადა-
მიანი გახდა ამ ევოლიუციის ყმა; მას თავს დააწვა მისივე სიმ-
დიდრე და მოუსპო სიმშვიდე, უზრუნველყოფა, სულიერი და
სოციალური წონასწორობა. აქ არის გამეფებული ქრონიკუ-
ლი კრიზისი, რასაც ბადებს ხან საქონლის სიმრავლე და მუშ-
ტრის ნაკლებობა, ხან პირიქით, მუშტრის სიმრავლე და სა-

ქონლის ნაკლებობა. კაცმა არ იცის მათი საჭიროების რაოდენობა, ყველაფერი მიშვებულია ალაღებლზე, შემთხვევებით ვისაც როგორ მოესურვება. შრომა გაადვილებულია, მაგრამ მშრომელი გაცილებით უფრო მიკრულია სამუშაოზე, ვინემ აგრარიული კულტურის მშრომელი; მას არ აქვს დრო არც ოჯახისათვის, არც საზოგადოებისათვის, არც თავისთვის; სახალხო სკოლის გათავებიდან ის დილით ადრე მირბის სამუშაოსაკენ, საღამოს გვიან მორბის შინისაკენ. დრო არ აქვს არც სწავლის, არც კითხვის, არც დაფიქრების ე. ი. შრომის იარაღის გაუმჯობესობამ სრულიად არ გააუმჯობესა ადამიანური ცხოვრება; ტექნიკამ ის დაიპყრო სულიან-ხორციანა და წაართვა ყველა საშუალება იყოს თავისთავის ბატონი და პატრონი. ის მისდევს მის ბრძანებას და ემორჩილება მას.

რა სიმდიდრე იქმნება ინდუსტრიალური მეთოდით სჩანს შემდეგი ციფრებიდან: დიდი ომის წინ საფრანგეთში კერძო პირთ ქონებით წელიწადში შემოსავალი 39 მილიარდი ფრანკი; ორთაშუა რიცხვით ერთ მილიონ მცხოვრებს ერთი მილიარდი; გასავალი ქონებით 32 მილიარდზე მეტი; შეუნახავთ 5-6 მილიარდი. ამ თანხების 39 პროც. გადიოდა გარეთ სესხის სახით, რის საერთო ჯამი უდრის 40 მილიარდს. აგრარიულ ქვეყანას ასეთი სიმდიდრე არც კი დაეისმრება. ის ცხოვრობს მეთოდურათ, დღითიდღე შეურყევლად, მკვიდრ ნიადაგზე.

მაშასადამე, ორივე სისტემას აქვს თავისი დადებითი და უარყოფითი მხარეები. აქედან ამოცანა: როგორ შეიძლება შეერთება, ერთ სამოქმედო პრინციპათ გადაქცევა ორივეს დადებითი თვისებების და თავიდან მოცილება დასავლობის. გზა, ერთადერთი: ინდუსტრიალური ქვეყნის ნაწილობრივი აგრარიზაცია, აგრარიულის ნაწილობრივი ინდუსტრიალიზაცია და მათ შორის მკვიდრი წონასწორობის დამყარება. ამით მოხდება ორი პრინციპის სინტეზი, ერთი ეკონომიური სათავის შექმნა და ამ საფუძველზე ყველა საწარმოვო კვანძების გახსნა და წინააღმდეგობათა მორიგება. ეს წარმოშობს მთელ რიგ შესაძლებლობას. პირველყოვლისა გაფართოვდება შინაგანი ბაზარი; თავის რჩენის და დასამუშავებელი მასალების დიდი ნაწილი იქნება საკუთარი მეურნეობის ნაყოფი. შემოტანა მოიკლებს, მაშასადამე გატანაც მოიკლებს; ორივე შემთხვევაში

ნაციონალური ეკონომია გახდება მთავარი წყარო ინდუსტრიის და მისი მუშაკების ცხოვრების. ინდუსტრიალიზაციას და ყველა მის თანამგზავრ მოვლენებს დაედება პირველყოვლისა მოისპობა უთავბოლო მუშაობა უთავბოლოთ საქონლის ყიდვა-გაყიდვა და შეუწერებელი კრიზისები. პირველ რიგში დადგება მოთხოვნილების დაახლოვებითი ვარაუდი და მათი შესაფერი დამაკმაყოფილებელი ნივთიერი საშუალებათა დამუშავება და შექმნა. პირობები იქნება აგრარული, ხოლო მეთოდი ინდუსტრიალური.

რასაკვირველია, ამ ორი ელემენტის შედუღება მოითხოვს ერთ მიუცილებელ საშუალებას — მეურნეობის გამოყვანას დღევანდელ ტექნიკურ ჩამორჩენილობისაგან და მის აყვანას ფაბრიკულ მაშინიზმის სიმალლემდე. მიწათმოქმედების გაადვილება, მისი მთელი სიმძიმის ადამიანის ფიზიკური ძალღონისაგან მანქანაზე გადატანა. მსგავსად მრეწველობისა, გახსნის გზას ქალაქელთა სოფლისაკენ დაბრუნებისა. სამეურნეო და სამრეწველო ჰარმონია შესაძლებელია მხოლოდ მათ შრომის იარაღთა წონასწორობით. მაშასადამე, დღევანდელი დაბეჩავება მიწათმოქმედების და მთელი ყურადღების მიქცევა ერთადერთი სამრეწველო იარაღების გაუმჯობესებისაკენ ერთხელ და სამუდამოთ უნდა იქნას დაგმობილი და შრომის ეს ორი დარგი გათანასწორებული. დღეს მთელი კულტურა ემსახურება მრეწველობას და ვაჭრობას, ე. ი. მასიურ დამუშავებას და სწრაფათ წაღებ-წამოღებას. სოფელი კი გამორიცხულია ამ პროცესიდან; აქ ისევე იხვნება და ითესება, როგორც ამ ასი წლის წინეთ, არავითარი პროგრესი, არავითარი გაადვილება. ამიტომ რა გასაკვირალია, სოფლიდან ხალხი ქალაქებში გარბოდეს, მიწათმოქმედება მძიმე ტვირთად ხდებოდეს. მიწის და ქარხნის მუშა მსგავს ტექნიკურ პირობაში უნდა იქნას ჩაყენებული. წინააღმდეგ შემთხვევაში, არსებულ სამუშაო ურთიერთობის შენახვით, ორი პრინციპის შეერთება ვერ მოხდება. სოფლის და ქალაქის გათიშვა გაგრძელდება. მთელი წარმოების წესი ისე უნდა იყოს გათანასწორებული და გაადვილებული, რომ მომუშავეს შეეძლოს თავისუფლათ არჩევა სად როგორ იმუშაოს, იყოს ხან მეურნე, ხან ფაბრიკის მუშა, ან სეზონობით ერთიც და მეორეც. პოლიციური ძალით მათი მიჩრეკ-მორეკვა მოგვეცემს ბოლშევიკურ საკატორ-

ლო შრომას, ჩეკისტების და ტყვიისმფრქვევლებით შემორ-
ტყმულს.

ყველა ძველ ეკონომიკაში, სადაც ცხოვრების წყარო იყო მიწა, ხელისუფლება იღებდა ყოველგვარ ზომებს ამ წყაროს მოსავლელათ და მისი დამუშავების ასაწყობათ, მხოლოდ ბურჟუაზიულ პერიოდში იქნა მიტოვებული ეს ზრუნვა, მიწათმოქმედება მიშვებული თვითულის ნებაყოფ-
ლობაზე. ეს ხაზი დაიწყო მერკანტილიზმის ეპოქამ, მე-17 სა-
უკუნიდან, როცა პირველათ გამოცხადდა ინდუსტრიის უაღ-
რესობა მეურნეობაზე, მისი განსაკუთრებითი მფარველობა,
ხოლო მიწათმოქმედების თავისი მზრუნველობის გარეშე და-
ტოვება. ამ მოძღვრებასა და პრაქტიკას ფიზიოკრატებმა და-
უპირდაპირეს მიწათმოქმედების უაღრესობა და ითხოვედნ მის
დახმარებას, გამხნეებას, არხების და გზების გაყვანას, ჭაო-
ბების ამოშრობას, ახალ-ახალი თესვების დარიგებას და
გავრცელებას, ტექნიკურ გაუმჯობესებას და სხვ. ამ დავაში
ერევიან ლიბერალები ადამ სმიტის მეთაურობით და აფრია-
ლებენ დროშას სახელმწიფოს სრულ ჩაურევლობას ეკონო-
მიურ საქმიანობაში, როგორც მრეწველობაში, ისე მეურნეო-
ბაში და აღებ-მიცემობაში. ბურჟუაზიის პოლიტიკურ გამარ-
ჯებასთან ერთად იმარჯვებს ეს ეკონომიური ლიბერალიზმი
და ორი ძირითადი დარგი წარმოებისა მიშვებულ იქნა მათ
„ბუნებრივ კანონებზე“, ვისაც როგორ მოესურვება. მათ შო-
რის იწყება წინააღმდეგობა, შუღლი და მტრობა. მრეწველთა
ინტერესია იაფი სანოვაგის შემოტანა უცხოეთიდან თავის
მუშის დღის ქირის დასაწევათ, მეურნეთა ინტერესი კი მო-
ითხოვდა სულ წინააღმდეგ ზომებს. ეს დაპირდაპირება გრძელ-
დება დღევანდლამდე, საიდანაც მუდამ მრეწველნი გამოდიან
გამარჯვებულნი, გლეხები დაჩაჩანაკებულნი. ძლიერსა და
სუსტს შორის თავისუფალი მეტოქეობა მუდამ თავდება პირვე-
ლის გამარჯვებით. ამიტომ არსებულ ეკონომიურ წყობაში
მეურნეობის გამოყვანა დაბეჩავებისაგან სრული უტოლიაა. ამის
მაგალითია გერმანიის სოციალ-დემოკრატიული მთავრობის
პირველი დიდი ცდა მიწათმოქმედების აღორძინებისათვის
დიდი ომის შემდეგ; მან მართლაც მიიღო ამ მხრით ფართე
ზომები, გაამრავლა მიწის ნაყოფი, დაეხმარა გლეხებს კრედი-
ტით და სხვ. ომის წინ თუ ხორბლის მოსავალი უდრიდა წე-

ლიწადში 3.765.000 ტონას, ომის შემდეგ აიწია 3.823.000 ტონამდე, ასევე დათესილი მიწის რაოდენობა 1914 წ. იყო 1.677.000 ჰექტარი, 1928 წ. 1.731.000 ჰექტარი. კარტოფილის წარმოება გადიდა 88 ათასი ჰექტარით. ერთი სიტყვით, შეურნეობა აყვავდა, მაგრამ ვერავითარ მალამოთ საერთო მატერიალურ მდგომარეობას ვერ დაედვა. პირველყოფლისა იმიტომ, რომ ამ ნივთიერ პროგრესს მოყვა ფინანსიური რეგრესი. აღებულნი სესხნი დაწვა მძიმე ვალათ სოფლებს. მაგალითად 1928 წ. სამეურნეო ვალი უდრიდა 19,5 მილიარდ ოქროს მარკას*). აგრარიული წარმატება შეიქნა წყაროთ ფინანსისტების გაძლიერებისა, ხოლო საერთო კრიზისი კი გამწვავდა.

ცხადია, არსებულ ეკონომიური წყობილების ჩარჩოში შეუძლებელია არა თუ ორი პრინციპის შედუღება, აგრარიული და ინდუსტრიული წონასწორობის შექმნა, არამედ უბრალო სამიწათმოქმედო აღმშენებლობის გატარებაც. რა ნაბიჯიც უნდა გადადგათ, რა ზომებიც მიიღონ, უეჭველათ ბოლოსდაბოლოს ხელში ჩაუვარდებით კაპიტალისტებს; და თუ შინაური კაპიტალი დავარდნილია, მის საშველათ მორბის უცხო კაპიტალი, ოღონდ მას მოგების ნიადაგი უჩვენეთ. თანამედროვე საზოგადოებას შემორტყმული აქვს მაგარი ბურჟუაზიული კედელი, რომლის შიგნით მომწყვდეული ყველა ძალა მისი ტყვე, მისთვის მომუშავეა. ამ ჩარჩოდან გამოსვლა შეუძლებელია მის დაუნგრევლათ, მის ალაგას ახალი ჩარჩოს, ახალი ეკონომიური წყობის დაუმყარებლათ. არსებული სოციალური სტრუქტურის გამოცვლა პირველი, მიუცილებელი ნაბიჯია აგრარიული განახლებისა, ინდუსტრიის საზოგადოების სამსახურში ჩაყენებისა.

ამ ამოცანის გადაწყვეტა შესაძლებელია ომით?

12. ომი და ზაპო

ომს, საგარეო თავსდასხმას და დაპყრობას, არასოდეს არ მოუხდენია შინაგანი სოციალური გადატრიალება, თუნდაც ასეთი მიზანი მას დაესახოს. ძველ რომაელთა მრავალი დაპყრობანი მუდამ თავდებოდა ერთნაირათ — დამორჩილებულთ სტოვებდენ თავის ქერქში, თავის ზნე-ჩვეულებათა და ეკონო-

*) იხ. Giraud, L. C.

მიური წყობის ამართ და კმაყოფილდებოდენ ხარკის აღებით და უმაღლესი ხელისუფლების თავის სურვილისამებრ ვსწორდნენ ბით. ნაპოლეონის გამარჯვებული ლაშქარი ყოველგან დაკავებულ ტერიტორიაზე აუქმებდა ბატონყმობას, მაგრამ როგორც კი წაეიდოდა წინ მის უკან გაუქმებული წყობა ისევ აღებოდა და ძალაში შეეიდოდა. შინაგანი ცვლილების, ერთი ეტაპის შეცვლა მეორეთი მუდამ იყო და არის შედეგი შინაგანი ევოლიუციის, თვით ხალხთა ყოფა-ცხოვრების თანდათან ცვლილების და ამის თანახმად იდეური განახლების. თუ ვერი არ არის მზათ ასეთი გადატენისათვის. ვერავითარი საგარეო იძულება მას ვერ გადაახტუნებს თავისთავზე, ვერ აურევს მის აუცილებელ სავალ გზას.

სამაგიეროთ ომს შეუძლია მიაყენოს დიდი ზარალი მეომართ, გადააგდოს ისინი უკან, ჩააგდოს გაუთავებელ კრიზისში, გამოიწვიოს დიდი რეგრესი ყველა სფეროში. მაგალითი შორს არ არის. დიდი ომის წინ ცხრა მეომარ სახელმწიფოს ქონდა ვალი 26 მილიარდი დოლარი. ხოლო ომის ბოლოს, 1918 წ. გასულს, ვალის რაოდენობა ავიდა 236 მილიარდამდე, ამათ შორის დამარცხებული ცენტრალური სახელმწიფოების იყო 66 მილიარდი. საფრანგეთის ომით გამოწვეული ზარალი უდრიდა 120 მილიარდ ოქროს ფრანკს; ამაში დანგრეული შენობების და ძეგლების ზარალი უდრიდა 34 მილიარდს, მეურნეობის 19 მილიარდს, 11 მილიარდს მანგების, ფაბრიკა-ზაოდების 22 მილიარდი და სხვ.*). ომით დაზოცილთა თუ დასახინჩრებულთა რიცხვია რვა მილიონი. ზარალი ნივთიერი, ზარალი დემოგრაფიული.

ასეთი ზარალი ასატანი, დასავიწყებია, თუკი მას მოყვება გაუმჯობესობა ნივთიერი მდგომარეობის, გადახალისება და განახლება ძველი აზროვნობის, მთელი იდეური წყობის. ნამდვილათ კი მოხდა სრულიად წინააღმდეგი; გაუთავებელი ეკონომიური კრიზისი და აქედან წამომდგარი მეორე დიდი ომი, იდეური და პოლიტიკური უკან დაქანება. მორალური და საზოგადოებრივი რღვევა. ამ უკან-უკან სიარულში ყველას გაასწრო სოციალისტებმა, რომელთაც დასტოვეს კლასიკური სოციალიზმი და ვახდენ ნეოსოციალისტები, ე. ი. სარეფორმო და საპარლამენტო კომბინატორები; მათ გზას

*) A. Demangeon: Le Declin de l'Europe 1920.

გაყვენ სინდიკატები, რომლებმაც ოპორტიუნიზმის დროში დაამარცხეს ბელგიაში ვანდერველდი, ხოლო აქ დაექვემდებარენ მოსკოვის აგენტებს უნოს მეთაურობით. ყველა შრიცვა პირადი ინტერესების საკითხმა, დღიურ საყველბურო ანგარიშებმა: ხოლო საერთო ინტერესები, სარგებლობა მთელი კლასის, მთელი ნაციის, მთელი ხალხის, მათი თვალთახედვიდან გაქრა. სოციალური ბრძოლის ადგილი დაიჭირა ჯგუფურმა დემაგოგიამ. ერთი სიტყვით, ომმა მოგვცა დიდი ნიუთიერი და სულიერი რეაქცია მსოფლიოს მასშტაბით.

ამნაირათ, შინაგანი სოციალური წყობის შეცვლა შეიძლება მხოლოდ შინაგანი ძალებით. ამ შემთხვევაში ომი შეიძლება გამოღვეს მომწიფებული ნიადაგის მუჯღუგუნათ, ინერციისაგან გამომყვანათ და დაბმული რევოლიუციური ქარტეხილის ამხსნელათ. ასე მოხდა რუსეთში, სადაც საზოგადოება ძველი სიბნელისაგან სინათლეზე გამოვიდა, მაგრამ ჩქარა ისევ უკან ჩაბრუნდა, თან ჩაიყოლა არარუსთა ერებიც. ასე მოხდა გერმანიაში, რამაც ვერ გაამართლა ხალხის მოლოდინი და წარმოშვა ჰიტლერიზმი. ომს შეუძლია შესცვალოს მხოლოდ საერთაშორისო ურთიერთობა, დააპყრას ერთი ერი, გაანთავისუფლოს მეორე, ააწყოს მესამეთა დამოკიდებულება, ერთი სიტყვით, ხალხთა საგარეო წყობა. ასეთი ცვლილების ხანგრძლივობა დამოკიდებულია თვით ამ ცვლილების შინაარსზე და მისთვის მომზადებულ ნიადაგზე. აქ ყველაზე უფრო მკვიდრი ცვლილებაა დამონებული ერის განთავისუფლება, რის ნიადაგი ყველა თანამედროვე ერში მომზადებულია.

რასაკვირველია, დღევანდელი ომი თავისი ნიშნობლივი თვისებით არ გავს წინანდელ ომებს, არ გავს არც უკანასკნელ დიდ ომს. ყველა წინანდელ შეტაკებაში აბრძოდენ დაახლოებით ერთი და იგივე საზოგადოება დაყოფილი ნაციონალურ ბანაკებათ. ისინი იღვენ საერთო ეკონომიურ და იურიდიულ საფუძველზე, იზიარებდენ საერთო პოლიტიკურ მსოფლმხედველობას — ვილჰელმის გერმანია და რესპუბლიკანელი საფრანგეთი წარმოადგენდენ მზგავს უფლებრივ წყობილებას. მათ შორის განსხვავება იყო რაოდენობითი და არა თვისებითი, პოლიტიკურ ფორმებში და არა თვით პრინციპში.

სრულიად სხვა სახეს შეიცავს დღეს მეომარი ბანაკები. გერმანია და ინგლისი წარმოადგენენ ორ მოპირდაპირე საზო-

გადოებათ, რომელთა შორის არც ერთი მხარე მათი იდეური და პოლიტიკური წყობისა ერთმანეთს არ გვანან. დემოკრატია და ტოტალიტარიზმი ერთიპეორეს უარყოფენ. ამ დავაში მუხლი საბჭოთა რუსეთი ამ სახელს ვერ სცვლის. ის ორივე წყობის ერთნაირათ წინააღმდეგია და მხოლოდ გლახა სტრატეგიის და მანიოვრების კარნახით ხან ერთს ემხრობა, ხან მეორეს. ბოლოს ორივესაგან განწირულია. ასე თუ ისე, ამ ომში დატაკებულია სამეკარი იდეოლოგია, რომელთა გამარჯვება დაკავშირებულია ხმალის გამარჯვებასთან. ამათ შორის, ბურჟუაზიული დემოკრატია ძველია, მისი მისია გათავებულია, მისი ძირი ამოვარდნილია; წასულში მან ითამაშა დიდი როლი, გაამართლა ბევრი იმედები, მაგრამ ეს თავისი მისია ბოლომდე ვერ შეიძინა, ერი და სახელმწიფო დიდი გადატეხის წინაშე დააჩოქა, თვითონაც მორალურათ დაეცა. მისი აღდგენა შეუძლებელია, მისი მემკვიდრეობა თავისუფალია. უკვე მოძველდა აგრეთვე ბოლშევიზმი, უდროვო დროს დაჭკნა იმით, რომ ვერსად ვერ გაამართლა ხალხთა იმედები. ფოველგან ითამაშა დამშლელი და დამგრევი როლი, როგორც თავის შინ, ისე ვარეთ. საბჭოთა ხალხები მისი მოსისხლე მტერია. ახალია მხოლოდ ნაციისტური მსოფლმხედველობა, დიდი იმედების მომცემი გერმანიის ხალხისათვის და რაც სხვებსავე არ ვაკოტრებულა. მისი ზარი დაირეკება მაშინ, როდესაც თავისი ერის იმედებს ვერ გაამართლებს და ეს საბოლოოთ გამოირკვევა. დღევანდლამდე კი ის, პირიქით, გასაშტერებელი სიმტკიცით ახორციელებს ყველა თავის გაცხადებას, ყველა თავის საგარეო პროგრამას. მაშასადამე, მოულოდნელი ამბები მოსალოდნელია მხოლოდ ამ ბანაკიდან, ახალ მოვლენათა სერიის გახსნას თუ დაკეტვას აქედან უნდა მოველოდეთ. ამ მხრით საყურადღებოა გერმანიის სამხედრო სარდლობის მიმართვა რუსეთის ხალხისადმი, სადაც ის უცხადებს, რომ მას მოაქვს „ნამდვილი სოციალიზმი“, მემამულეების და კაპიტალისტების გაქრობა, გლეხის კერძო საკუთრების და თავისუფალი კოლმეურნეობის შემოღება და სხვ. ეს მოწოდება, ერთობ ძალიან დაგვიანებული, ომის მესამე თვის ბოლოს გამოცხადებული, აღბეჭდავს სარუსეთო პროგრამას გარკვეულათ; მისი ნაკლია სიჩუმე ნაციონალურ საკითხზე, რაიცა აიხსნება ალბათ სტრატეგიული მოსაზრე-

ბით. ყოველ შემთხვევაში, ეს მოწოდება პირდაპირ სცემს ინგლისს, რომელიც ამაგრებს ტირანიულ კოლხობებს, ცელსობის გაბოგანებას, ყოველივე კერძო საკუთრების მოსპობას რუსეთში. ამ მხრით, გერმანიის გამარჯვება მოსკოვზე უეჭველია ნიშნავს ხალხის სურვილების გამარჯვებას ეკონომიურ სფეროში*).

ჩვენ არ ვიცით რას ნიშნავს გერმანიის გამარჯვება ევროპაში სოციალურათ და ნივთიერათ. ამის პროგრამა მას არ გამოუქვეყნებია; ამ საკითხში ის დუმს, ისე როგორც ინგლისი. ეს ორი მოპირდაპირე ქვეყანა ეკონომიური სტრუქტურით ერთიმეორის განმეორებაა, ინდუსტრიალიზაცია და მასზე აგებული სოციალური ურთიერთობა მათი ძირია. ამ ძირის შეცვლა, ახალი წყობის შექმნა ორივესათვის მომწიფებულია, ორივესათვის ისტორიული აუცილებლობაა. ხმალი ამ კვანძს ვერ გახსნის, სამხედრო გამარჯვება ვერ შესცვლის ხალხთა ფუძეს გარეშე ამ ხალხთა სურვილისა და მომზადებისა. ანტიბოლშევიკური რევოლუცია მომზადებულია საბჭოთა იმპერიაში. ანტიბურჟუაზიულის მომზადება მერმისის საქმეა. ყველა სოციალისტური ელემენტები დღეს დაშინებული, დაფანტული და დავარდნილია. მათ არც იღვია შერჩათ, არც დინამიკა. ომმა მხოლოდ ერთ საკითხში ითამაშა რევოლუციური როლი — მან გახადა აშკარა ბურჟუაზიული რეჟიმის სიღამძლე და მისი ამოგდების აუცილებლობა.

ამ ლემის გადათრევა საჭიროებს ზავს, მშვიდობიანობას, ერის ყურადღების ამ საკითხისაკენ მიქცევას. გარეშე ძალმომრეობა, უცხო ოკუპაცია აფუჩეჩებს და აბნელებს საშინაო სატკივარს, ასუსტებს შინაურ უთანხმოებას და ქმნის ყალბ ერთსულოვანობას თავისთავათ მისახვედრ და ნათელ ჭირვარამზე. რასაკვირველია, გარეშე უღელი არავის სურს; ეს ზურგიელიძის ჭეშმარიტება დღეს ჩრდილავს სოციალურ უთანხმოებას და ქმნის აზრის და მოქმედების ზერელობას. ეს არც ოკუპანტებისათვის არის სასარგებლო, რამდენათ მათი მიზანია მთლიანი ევროპის შექმნა, რაიცა საფრანგეთის გარეშე შეუძლებელია. ხოლო ამ მომავალი გამოვლების ნიადაგის მომზადება შესაძლებელია ზავის ჩამოგდებით ევროპის

*) ეს მამართვა აღმოჩნდა მხოლოდ სარდლობის აზრი და არა მთავრობის და ნაციონტების. ის არ განმეორებულა. შენ. 1944.

დღეს დაკავებულ ერებთან და მით მათი მეგობრობის მოპოვება: ყოველდღიური საყველბურო შეწუხებით ინაგრება მავალი მშვიდობიანობა და მეზობლური ურთიერთობა^{*)}, საყრანგეთის სულისკვეთება მზათაა დიდი საშინაო რეფორმისათვის; პარლამენტარიზმმა ყველას თავი მოაძულა, ახალი წყობილების დამკვიდრება აუცილებლათ აღიარებულა, საჭიროა მხოლოდ მისი მიგნება და გატარება. ეს კი შესაძლებელია მშვიდობიან ატმოსფეროში. ომმა აღმოაჩინა მთავარი სენი, ზავმა უნდა მოგვცეს მისი განკურნება, მისი მოჭრა და მოშორება. სოციალური ქირურგია ამ შემთხვევაში ერთადერთი წამალია.

ყოველნაირი ზავი თავისთავად ამ გადატრიალებას ხელს ვერ შეუწყობს. ნაციონალური ჩაგვრის და უღელის ხელშეკრულობა ითამაშებს იმავე მიფუნჩების როლს, რასაც დღეს თამაშობს ოკუპაცია. მოთანხმება თანასწორობის ნიადაგზე, ურთიერთის გაგების და სასიცოცხლო ინტერესების დაცვას ორივე მხარისთვის შექმნის მკვიდრ, ხანგრძლივ მშვიდობიანობას და გასწმენდს საზოგადო აზროვნებას სოციალური შემოქმედებისათვის. სწორედ სამარცხვინოა, ორი მეზობელი კულტურული ერი დაემზგავსენ ორ მოყიყინე მოსაზღვრე გლეხს. გერმანია-საფრანგეთის მეტოქეობა იწყება მხოლოდ ნაპოლეონ პირველის შემდეგ; გერმანია დამარცხდა 1807 წ., გაიმარჯვა 1871 წ., დამარცხდა 1918 წ., გაიმარჯვა 1940 წ. აი ამ სამხედრო დოღს ბოლო უნდა მოეღოს და ორივე ერთნაირათ ჩადგენ სამშვიდობო კალაპოტში. მაგრამ არის კალაპოტი და კალაპოტი; ერთია დროს მომგები, დაუდეგარი, მზათ პირველ შემთხვევისათანავე აფეთქდეს. მეორეა ხანგრძლივი, საფუძვლიანი, ომის უარისმყოფელი და მშვიდობიანი მოთანხმების მოციქული. პირველში ჩვენ ვიმყოფებით კარგახანია; ყველა საერთაშორისო უბედურობა აქედან მომდინარეობს. მეორე კი მოსაპოვებელია, დასამყარებელია; მხოლოდ მის ბაზაზე გახდება შესაძლებელი მართლა ზავი, მართლა მშვიდობიანობა და მყუდროება.

ზავი და მშვიდობიანობა განუყრელათ დაკავშირებულია ახალი ეკონომიური წეს-წყობილების დამყარებასთან.

^{*)} ეს დღემდე ვერ შეიგნო და ვერ განახორციელა გერმანიამ, რის გამო ომს აგებს. შენიშ. 8 აგვ. 1944.

ნათქვამია: თუ საძირკველი დანგრეულია, მასზე კედელს აგებისათვის ყოველი შრომა დაკარგულია. სოციალურ ცხოვრებაში საძირკველია ეკონომიკა, ზედშენობაა პოლიტიკური და იდეური წყობა. არსებული ეკონომიკა მუდამ ანგრევს და აფორიაქებს ადამიანთა ურთიერთობას შინ და გარეთ. ცხადია, ზავის უზრუნველსაყოფათ, მშვიდობიანი განვითარების შესაქმნელათ აუცილებელია ამ ძირითადი მიზეზის ამოგდება, დაფუძნული ფუძეს ამოყრა და მის ალაგას ნამდვილი, შესაფერი და ურყევი საძირკველის ჩაყრა. ე. ი. საკითხია ორგანიული ცვლილების, სტრუქტურის გადაწყობის და გაჯანსაღების. ასე ესმოდათ ეს ძველათ. კლასიკურ სოციალიზმს და მის წინამორბედთ და მიმდევართ. ეს ასე აღარ ესმით მხოლოდ დიდი ომის შემდეგ. ამ რევიზიის მეთაურათ გამოვიდა მეორე ინტერნაციონალი, არა სიტყვით, არამედ საქმით, პოლიტიკით, სოციალური ბრძოლით. რა წამოაყენეს მათ?

წამოაყენეს დამუშავებული სიმდიდრის, ერის შემოსავლის განაწილება, ვის რამდენი უნდა მიეცეს, ვინ როგორ დაჯილდოვდეს, მთელი სარეფორმო ბრძოლა დატრიალდა ამ პრობლემის ირგვლივ. გასანაწილებელი მართლაც დიდი თანხებია, როგორც ზემოთ დავინახეთ. ორმოცი მილიარდი წლიური შემოსავალი ვის არ აღუძრავს მადას. ვინ არ დაფაცურდება მის წასაგლეჯათ. მაგრამ ეს საკითხი აწუხებს არა მარტო მუშებს და სოციალისტებს, არამედ ყველას, ბურჟუას ისე, როგორც პროლეტარს, ინტელიგენციას ისე, როგორც გლეხს. ეს არის საერთო ნიადაგი, რომელზედაც ყველა დგას და ერთმანეთს ებრძვიან, ერთიმეორეს წაგლეჯ-წამოგლეჯენ. ამ სფეროში არავითარი განსხვავება არ არის არც ერთ დაჯგუფებას, პარტიას თუ პოლიტიკურ წყობილებას შორის. აქ თავს იყრიან ლიბერალები, რეაქციონერები, სოციალისტები, ნაცისტები, ფაშისტები— ყველა, ვინც კი დღეს ქვეყნის ბედს განაგებენ. ნაციონალ-სოციალიზმი მხოლოდ ერთი ფორმაა სიმდიდრის განაწილებისა, რაიცა არაერთხელ უცდიათ ძველათ. მეტი ნაწილი სახელმწიფოს, ნაკლები კერძო პირთ — აი მისი მწამსი. ამ მხრით ის ენათესავება ბოლშევიზმს, როგორც გაზვიადებულ ეტატიზმს.

სოციალისტთა შორის ამ ახალ ნიადაგზე გარკვეული სარე-
ფორმო პლანი წამოაყენა ბელგიის მუშათა პარტიამ, შემდეგ
ვებული დემანის მიერ და მიღებული პარტიის კონგრესზე 1934
წ. აქ დასმულია მიზანი და საშუალება. პირველი «მოქმედება
ფინანსიური კაპიტალის მონოპოლიური ძლიერების წინააღმ-
დეგ, ხელშეუხებლათ სხვა ფორმის კერძო საკუთრებისა». მე-
ორეა საარჩევნო ბიულეტენი, პარლამენტარიზმი*), რეფორმის
სათავეა კრედიტის ნაციონალიზაცია, სახელმწიფოს ხელში გა-
დასვლა, საიდანაც დაიწყება ინდუსტრიალური განახლება. ეს
არის ანგარიში კომერციული, უფულოთ საქმე არ დაიწყება,
ასეთი «პლანი» განხორციელებულია გერმანიაში, სადაც მთე-
ლი კრედიტი მთავრობის ხელშია და ის ხმარდება კერძო წარ-
მოებას მოხელეთა კონტროლით. კლასიკური პოლიტიკური ეკო-
ნომია, დაწყებული ადამ სმიტით, სიმდიდრის საფუძველათ
აღიარებდა შრომას, წარმოებას, ზედმეტი ღირებულების შექმ-
ნას, რაიცა შემდეგ ნაწილდება მცხოვრებთა შორის. მაშასა-
ღამე, ძირია შრომის ორგანიზაცია, ხოლო შედეგია შემოსავა-
ლი; ამაში შედის ფინანსებიც. ამ შედეგის სათავეთ გამოტანა,
მთავარ ფაქტორათ დასახვა, საიდანაც ვითომ დაიწყება წარ-
მოების რეორგანიზაცია, ნიშნავს იმავე განაწილების ფარგალ-
ში ჩამწყვდევას და რეფორმიზმით თამაშს. ფინანსებისთვის
ასეთი უაღრესი ეკონომიური როლის მინიჭება დაიწყეს აგერ
ახლა, დიდი ომის შემდეგ. პირველათ ამერიკელებმა წამოაყე-
ნეს ლოზუნგი: გაწესრიგებული ფინანსები — აი სათავე გაწეს-
რიგებული ეკონომიისა; მას აყვენ ევროპელები. ეს დოქტრინა
მოდის არა სოციალისტური, არამედ ბურჟუაზიული წრებიდან.
უკმაყოფილო ვაჭართა და მრეწველთა იდეოლოგებიდან; ესენი
საჭიროებისამებრ ვერ შოულობენ კრედიტს ან ის ძვირათ უჯ-
დებათ და სამართლიანათ ფიქრობენ სახელმწიფოს ხელიდან
უფრო იოლათ და შეღავათიანათ იშოვიან. განსხვავება მხოლოდ
იმაშია, რომ ეს ზომა სოციალისტებს გამოაქვთ ანტიკაპიტა-
ლისტურ ზომათ, ხოლო ბურჟუებს კაპიტალისტური წარმო-
ების გასამაგრებლათ და მრეწველობის ბანკების უღლისაგან
რამდენიმეთ გასანთავისუფლებლათ, როგორც ეს წინა პერიოდ-
ში იყო. წინეთ, ბანკირი იყო დამოკიდებული მრეწველზე, მის-

*) იხ. Henri de Man: Pour un Plan d'Action. 1934.

გან დებულობდა შესანახავათ თანხებს; ახლა კი, პირიქით, მრეწველია დამოკიდებული ბანკირზე, რომელიც თავის კლასისა და სწორედ რამდენიმეთ მაინც დაბრუნება პირველი ეტაპისაკენ შესაძლებელია კრედიტის ნაციონალიზაციით.

უეჭველია, ასეთი წმინდა ბურჟუაზიული რეფორმის განხორციელება შესაძლებელია პარლამენტარიზმით, კენჭების მოხერხებულათ ამუშავებით. და თუ მაინც ის ბელგიაში ვერ განხორციელდა, ამის მიზეზათ დემანი თავის ახალ მოგონებაში ასახელებს კულისების ინტრიგებს, რაშიაც მონაწილეობას იღებდენ სოციალისტებიცო. სწორი იყო პლანის მხოლოდ ერთი დებულება: ბლოკი მუშების, გლეხების და წვრილი ბურჟუაზიის. მაგრამ ამ დიდ კოალიციას დაუსახეს მეტად მჭლე მიზანი და ამიტომ ვერავითარი შთაბეჭდილება მოსახლეობაზე ვერ მოახდინა. აქ დიდი ხანია ეს კლასები ერთიმეორისაგან გათიშულია, მათ შორის თხრილი გავლებულია, ისინი სხვადასხვა იდეოლოგიაში და პოლიტიკურ ხელმძღვანელობაში აღზრდილია. მუშათა პარტიის ეს ახალი დირექტივა მეტად დაგვიანებულია. პარტიას თავიდანვე უნდა ეფიქრა და ეზრუნა ამ საგანზე და არ მიეგდო არა-პროლეტარები სხვა პარტიებისათვის, როგორც ერის უკანონო შვილები. ესენი არ კაქრენ წინააღმდეგ მოლოდინისა. ამ ფაქტს დიდის განცვიფრებით აღნიშნავს დემანი თავის «პლანში» და ასკვნის: რაკი ისინი კიდევ არსებობენ და ჩვენსკენ არ მოდიან, ჩვენ მივიდეთ მათთანო. და კიდევაც მივიდენ... პარლამენტის კულისებამდე... ნუ დაივიწყებთ, რომ ეს «პლანი» ითვლებოდა ინტერნაციონალში საუკეთესო შემოქმედებათ, მას ბაძავდენ ფრანგები, მას აქედენ აქედან-იქიდან და გათავდა სკანდალურათ, მოცლილთა გათამაშებათ.

ომმა ნათელყო, რომ საკითხი უფრო ღრმაა, ვინემ პლანგბი. თუ წინეთ სოციალისტურ გარდაქმნას ახაბუთებდენ ერთი მწარმოებლური კლასის ინტერესებით, ახლა გამოირკვა, ამ განახლებაში გაცილებით მეტად დაინტერესებულია მთელი ერი, მთელი კულტურა და ცივილიზაცია, ვინემ მისი რომელიმე ნაწილი. მოსაწესრიგებელია არა ფინანსები, არა დღის ქირა და კლასთა ბრძოლა, არა ფასები და ვაჭრობა, არამედ ხალხთა არსებობის პირობა, ერთა განვითარების და მშვიდო-

ბიანობის შესაძლებლობა. რაკი ეს მხარე ადამიანის ცხოვრებისა ასე ძირბუდიანათ გასვარა უთაებოლო ინდუსტრიალიზაციამ, ცხადია, მისი მოწესრიგება, მისი ხელში დაჭერა და წინამძღოლობა დღევანდელი დროის მთავარი საზრუნავი საგანია. ე. ი. უნდა იქნას შეცვლილი თვით გეზი არსებული ეკონომიური პროცესის, მისი გზაკვალის ხელახალი გავლებით და მისთვის ფართო ადამიანური მიზნის დასახვით.

წარმოება მოითხოვს სამ ელემენტს: მუშას, ტექნიკას, ნედლ მასალას. პირველია ფაქტორი ნაციონალური, მეორე ინტერნაციონალური, მესამე მსოფლიო ურთიერთობის. სამივე ამ საარსებო წყაროს დაეპატრონა ვიგინდარები, სიამოვნების და გამორჩენის მაძიებელნი და თავის ჯიბისათვის ქვეყნიერებას რევენ. ამათი გადადენა და ძათ ალაგას ამ საჭირო ელემენტების შემქმნელთა მიერ დაკავება — პირველი ნაბიჯია ახალ გზაზე. მშრომელი და მეცნიერება ხელიხელ ჩაკიდებული უნდა მიდიოდენ და წარმოების საკითხს განაგებდენ. ამ ხაზზე მიუცილებელია შეერთება ნაციონალური და საერთაშორისო ელემენტების და მათი საერთო ძალღონის მოთანხმება. მუშა ინდუსტრიას შინ ყავს, მაგრამ ნედლი მასალა მოსატანი აქვს. სწორედ ამ საჭიროებამ გამოიყვანა გერმანია თავისი საზღვრებიდან და ამტკრევეებს სხვის ღობეებს. მტკრევის შეცვლა თანხმობით ვერ მოხდა ბურჟუაზიის ნიადაგზე, ის მოხდება მხოლოდ მშრომელთა ნიადაგზე.

ამ ორ სხვადასხვა საფეხურზე გადამჭრელ როლს თამაშობს ორი სხვადასხვა საჭიროება. დღევანდელი ბატონები მხოლოდ შეძლებას ეძებენ, ფულს აგროვებენ და ამ დროშას უმორჩილებენ მთელ საშინაო და საგარეო პოლიტიკას. ხვალინდელ ბატონებს, მშრომელთ, ექნებათ გადასაჭრელათ დასმული მხოლოდ ერთი საკითხი, საკითხი თავის რჩენის. ე. ი. ის, რაც დგას, იდგა და იდგმება მუდამ ადამიანის წინაშე. ძველ პატრიარქალურ საზოგადოებაში ამ საჭიროებაზე ზრუნავდა ოჯახი და გვარი, მთელი საგვარეულო წყობილება. შემდეგ ის შესცვალა ინდივიდუალურ წყობილებამ, თვითეული თავისთვის, თვითეული თავის შინ. ახლა კაცობრიობა ბევრი ცდის და მარცხის შემდეგ მიადგა ისევ ძველ გზას — ინდივიდუალური წყობის შეცვლას სოციალურით, ოჯახი რჩება ძველებურათ, საგვარეულო წყობილება ფართოვდება ნაციონალურ წყობი-

ლებათ იმავე ძველი დროშით და შინაარსით: დაეხმაროს ადამიანს მიუცილებელი სასიცოცხლო მოთხოვნისათა დაკმაყოფილებაში. ამ ხაზზე იარსებებს სამი მომქმედი საფეხური: ოჯახი, თემი, ერი. ამათი მოღვაწეობა ცალ-ცალკე თავის სფეროში და ერთად საერთო ამოცანებისათვის, ურთიერთის დახმარება და ხელის შეწყობა მოგვცემს მკვიდრ, ურყევ საფუძველს, რომელზედაც აეგება თანამედროვე ნაციონალური და ინტერნაციონალური სოციალური წყობილობა. მხოლოდ ამ გზით, ამ ნიადაგზე აღმოცენდება ხანგრძლივი მშვიდობიანობა, ნიუთიერი კეთილდღეობა და კაცობრიობის გამთელება. ერთი სიტყვით, ტექნიკა, ინდუსტრია, მეურნეობა აწყობილი ადამიანთა მოთხოვნისათა დასაკმაყოფილებლათ ერთი და ერთა შორის — ერთადერთი სოციალური დროშაა, ერთადერთი მხსნელია ჩაგრული, დაბნეული კაცობრიობის...

ლი ო ვ ი ლ ი. 20.9.41.

ევროპა და კაცობრიობა

ამ ორი საუკუნის წინ დასავლეთი ევროპა არაფრით არ განსხვავდებოდა დანარჩენი კაცობრიობისაგან, არც ეკონომიურათ, არც პოლიტიკურათ და სოციალურათ, არც გონებრივათ. ისიც, როგორც ყველა დანარჩენი ხმელეთი, წარმოადგენდა აგრარიულ ქვეყანას, თავს ირჩენდა იმავე წესებით, შრომის ისეთივე იარაღებით და განაწილებით, როგორც ყველა ხალხი. მათ შორის იყო განსხვავება მხოლოდ მანძილის მხრით, მეტათ დაშორებულნი ერთიმეორისაგან, მცხოვრებნი და მოსაქმენი მის-მისდა, ღარიბნი მიმოსვლით და კავშირებით. ამ სფეროში გაცილებით უკეთ იყო აწყობილი ერთიმეორის დაახლოება აღმოსავლეთში, ვინემ დასავლეთში. კაცობრიობის ცენტრი ვახდა ახლო აღმოსავლეთი არაბების მეთაურობით და მიმზიდველი ძალა დანარჩენი შორეული ხალხებისათვის. მის მეზობლათ ჩნდება მონღოლების მეთაურობით ახალი ცივილიზაცია ჩინეთ-ინდუსებისა და ეს სამივე კუთხე ზდება ერთ მთლიან ერთეულათ. ევროპიელთა სანატრელი შეიქმნა ამ ქვეყნებთან დაკავშირება, იქიდან საქონლის მიღება, სავაჭრო და გონებრივი დაახლოება, რომის დანგრევის შემდეგ ევროპა ზდება გარიყული, გამოცალკევებული საკაცობრიო გზებიდან და მიმწყვედელი ატლანტიკის ოკეანის ნაპირებისაკენ. ამას მიემატა კიდევ რელიგიური განსხვავება, დასავლეთის ვიწრო კათოლიკურ რწმენაში ჩაჭერა და ამ ნიადაგზე ატეხილი საშინაო და საგარეო ლაშქრობა. ევროპა ჩავარდა სრულ იზოლიაციაში დანარჩენი მსოფლიოსაგან. მისი ყოფა-ცხოვრება, მისი სვე-ბედი არავის აინტერესებს მის გარეთ, არსაიდან მიეშურებიან მისკენ ჭკუის სასწავლათ, მაგალითების მისაღებათ, მისი შთაგონებებით სახელმძღვანელოთ. ხმელთაშუა ზღვის ცივილიზაციის ნანგრევზე მოიკალათა ევროპის სხვადასხვა მოდგმის პრიმიტიულ ხალხებმა, უმრავლესობა გერმანიის რასისა

და სასულიერო წოდების მეთაურობით თავიდანვე დაიწყო თავისი ახალი კულტურის შექმნა. ერთი სიტყვით, კაცობრიობა იმყოფებოდა ერთდამავე ეკონომიურ დონეზე — მისი თავის სარჩენი ტექნიკა შეიცავდა ერთდამავე სადა იარაღებს: გუთანი, სატეხი და ხერხი, ხელეჩო და წალდი; ხოლო უმუშაერთა, სხვისი შრომით მცხოვრებთა, ერთადერთი იარაღი იყო ხმალი. ეს ხმალი მიიმართებოდა უმთავრესათ თავისი თანამემამულეების და მეზობლების წინააღმდეგ, იშვიათად შორეული ხალხების და ქვეყნების დასაპყრობათ. მხოლოდ შიმშილობა და ავანტიურიზმის სიყვარული გაიყვანდა მეომართ თავის საზღვრებიდან შორეულ ადგილებსაკენ, რაიცა თავდებოდა უკან დაბრუნებით მოკლე დროში. ერთადერთ რომმა გააგრძელა დაუსრულებელი დაპყრობა, რაიცა გათავდა მასთან ერთად. საერთოდ მთელი კაცობრიობა იმყოფებოდა ერთნაირ სადა ბუნებრივ მდგომარეობაში, რაც შეიძლება მეტი შინაგანი წონასწორობის დაცვით, გამეფებული ზნეჩვეულებით და მიღებული მორალით. დასავლეთი წარმოადგენდა მხოლოდ ამ მთელის ერთ ნაწილს, ერთ კუთხეს, დაშორებულს ყველა ცენტრებისაგან და ინტერესს მოკლებულს. ყველა ხალხის და პიროვნების ძირითადი საზრუნავი საგანი იყო თავის სარჩენი საკმაო ნაყოფის დაგროვება. ჭამა-სმა დიდათ შესარავი გახდა მთავარ დროშათ; სიმდიდრის დაგროვება, სიმდიდრის შენახვა და საშვილიშვილთ გადაცემა სრულიად არ შედიოდა ადამიანთა მზრუნველობის ფარგალში. სადა ტექნიკის გამო მეფობდა მუდმივი ნივთიერი გაჭირვება, საქონლის ნაკლებობა და ამიტომ მცხოვრებთა გამრავლება მეტათ ნელი ნაბიჯით წარმოებდა. 1650 წ. კაცობრიობის წევრთა რიცხვი უდრიდა 545 მილიონს, რაიცა თანდათან ნელი ნაბიჯით ავიდა 1800 წ. 906 მილიონამდე.

ამნაირათ, ამ ასი წლის წინეთ კაცობრიობა წარმოადგენდა მცირერიცხოვან, სადა, ღარიბ ადამიანთა კრებულს, ბუნებასან მჭიდროთ გადაბმულს, მისი ბრძანების და გავლენის ქვეშ მომუშავეს და აუჩქარებლათ თავისი საქმიანობის და სიცოცხლის გამაგრებლებელს.

და აი მთელი ეს საუკუნოებით აწყობილი ცხოვრება და ურთიერთობა ძირბუდიანათ გადატრიალდა უკანასკნელ საუკუნეში, სავსებით ამოვარდა ძველი კალაპოტიდან. აეწყო ახალი ურთიერთობა და სწრაფი ნაბიჯით გავექანეთ წინ, უცნობი გა-

უთვალისწინებელი მერმისისაკენ. რა ძლიერების მატარებელია ეს ამოვარდნილი ქარიშხალი სჩანს იქიდან, რომ მის ქვეყნულ ბაში ადამიანთა რიცხვი დედამიწაზე ავიდა ორ მილიარდამდე (1935 წ.), ე. ი. ის გაორდა. სულ მცირე დროში დედამიწა და-პატარავდა, მანძილს დაეკარგა ძველებური მნიშვნელობა, ზღვა და ხმელეთი გასწორდა, სიმდიდრე გამრავლდა, იშვა სრულიად ახალი საზოგადოება, ახალი ადამიანი. ამ ძირითად რევოლუციის მომნიჭებელია სამი მოვლენა: ტექნიკა, კაპიტალიზმი, ინდივიდუალიზმი. პირველის განვითარებამ მოგვცა ახალი სამუშაო იარაღები, გააბატონა მაშინიზმი, მექანიზმი; მეორემ მოგვცა მრეწველობა, ინდუსტრიალიზმი, მესამემ კერძო ინიციატივა, პირადი თაოსნობა, ეკონომიური და შემდეგ პოლიტიკური თავისუფლება. ამ ევოლუციის მეთაური გახდა დასავლეთი და მით ის ერთი დაკვრით მოექცა კაცობრიობას სათავეში. მთელი ამ პროცესის საფუძველია, უეჭველია, ტექნიკის აღორძინება, რაიცა გამოიხატა სამუშაო, სამიმოსვლო და საკავშირო სფეროებში. მთელ ამ მსვლელობას მეთაურობს მეცნიერება, ადამიანის მიერ ბუნების ძალთა გაგება და მათი თავის სასარგებლოთ ამუშავება. ახალი ევროპის, ახალი ცხოვრების შემქნელი არიან ის იშვიათი ადამიანები, რომელნიც ჩაკეტილნი თავთავის ლაბორატორიებში, მუშაობენ შეუჩერებლივ ახალ-ახალ აღმოჩენებისათვის და აადვილებენ ცხოვრებას და შრომას. აი ამ მიღწევებს იყენებენ კერძო პირები, ქმნიან თავის სასარგებლოთ წარმოების სხვადასხვა დარგებს და ეპატრონებიან მთელ ეკონომიკას.

ამ ახალი ტექნიკური ეკონომიკის ძირითადი დამახასიათებელი თვისებაა შრომის უმწვერვალესათ გაყოფა, ერთი ადამიანის, ერთი დაწესებულების მიერ ერთი რომელიმე საქონლის კეთება, მისი გაყიდვა, რომ ამ გზით შეიძინონ სხვა, სხვების მიერ დამზადებული და მისთვის საჭირო საქონელი. მაშასადამე, ამ ნივთიერი წყობის მეორე თვისებაა სპეციალიზაცია, ერთი განსაზღვრული ხელობის ცოდნა და გამოყენება. თანამედროვე წარმოება არის სხვადასხვა ხელობათა მისმისდა ამუშავება და დამუშავებულის ცალცალკე გასაღები. ამ წესის კალაპოტში ჩადგა სასოფლო მეურნეობაც. აქაც შევიდა სპეციალიზაცია; პურის მომყვანი მარტო პურს ყიდის, ხოლო ყველა სხვა ნაყოფს ყიდულობს. ეს კიდევ ცოტაა, ის თავის პურს

თავის საჭიროებისათვის არ აფქვევს და არ აცხობს; მთელ თავის მოსავალს ყიდის, ხოლო გამომცხვარ პურს ყიდულობს. აი ამ გარემოებამ ძირიანათ შესცვალა ძველი ეკონომიკა, თუ წინეთ თვითეული ქვეყანა იკვებებოდა და ცხოვრობდა სრულიად დამოუკიდებლათ სხვა ქვეყნებისაგან, ახლა ვერც ერთი სამრეწველო ქვეყანა ვერ კმაყოფილდება შინაური ნამუშეირით და იძულებულია შემოიტანოს უცხოეთიდან აუცილებელი საქონელი, დასამუშავებელი სამრეწველო ნედლი მასალა და საკვები ნაყოფი. ამისათვის კი საჭიროა დამუშავებული ნივთის გატანა და გაყიდვა. ვაჭრობა გახდა ძარღვი მთელი ეკონომიური წყობის. წარმოიშვა ერთი მთლიანი მსოფლიო ეკონომიკა, რომლის თვითეული მატარებელი ერი განუყრელათ გადაება ერთმანერთს.

აღამიანთა ეკონომიური ჯაჭვის აუცილებელი, ბუნებისაგან ბომბებული, რგოლი არის მხოლოდ ორი: შრომა და ნაშრომის მოხმარა, ე. ი. მწარმოებელი და მომხმარებელი. ყველა სხვა რგოლი კვიან გამოგონებულია. ფილოსოფოსი პლატონის სიტყვით, პირველი ვაჭარი ვაჭრობდა იმიტომ, რომ იყო საწყალი, ღარიბი, ან სუსტი მუშაობისათვის, ავათმყოფი ან ზარმაცი და ცდილობდა იოლათ თავი ერჩინა. აი ეს ერთხელ გამოწინაკლისი ავათმყოფი რგოლი დღეს გახდა ეკონომიკის მთავარ მამოძრავებელ და სულის ჩამდგმელ მოვლენათ; არას შემქნელი გაბატონდა შემქნელზე და გახდა მათ მეთაურათ. აგებს ორივე აუცილებელი რგოლი, იგებს მათ შორის ჩამდგარი არა-აუცილებელი ზედმეტი რგოლი და მას მიყავს მთელი ქვეყნიერება თავის ჭკუაზე.

აი ამ ახალი ეკონომიური იარაღით მიადგა ევროპა კაცობრიობას და შეუდგა მისთვის ანგარიშის გასწორებას. ბუნებრივი იყო ეს ანგარიში გასწორებული ყოფილიყო ვაჭრობის მეთოდით, გაცვლა-გამოცვლით. თუ ინგლისელს ეჭვიერება ცვილონის ჩაი, მისი შეძენა ადვილია ყიდვა-გაყიდვით. ნამდვილათ კი მოხდა წინააღმდეგი, მას დასჭირდა ჩაისან ერთად თვით ცვილონი მისი მცხოვრებლებით, დასჭირდა კოლონიები საკუთრებათ. აქედან წარმოიშვა დღევანდელი საოცარი მოვლენა: 37 მილიონ ინგლისელს თავის მარჩენალათ ყავს 500 მილიონიანი კოლონიები, საფრანგეთის 40 მილიონ მცხოვრებს ყავს 100 მილიონი კოლონისტები და ასე ბოლომდის; სამრეწველო

ქვეყნებმა გაინაწილეს კაცობრიობა, ყველა ის კუთხეები, რომელნიც «გლახათ» მდებარეობდა და შექმნეს თავისი იმპერატორები და ბრძოლები. დაბრუნებულ ხალხთა ანგარიშზე.

დასავლეთი მოველინა კაცობრიობას დამპყრობელათ.

ევროპა დაუპირდაპირდა რა კაცობრიობას იარაღით ხელში, იმავე დროს მან გასწია ფართო მუშაობა თავის ეკონომიკის გასაფრთხილებლათ და მის ფერხულში ყველა ერების მოსაქცევათ. ამ მუშაობის მთავარი საშუალება გახდა პრინციპი თავისუფალი კონკურენციის, თავისუფალი ვაჭრობის და ღია კარების. მასხადამე აღებ-მიცემობის საკითხებს სწვევდა თავისუფლათ გამოცხადებული ფასები. ამ დროშის მატარებელი შეიქმნა ინგლისი, რომელსაც გაყვა დანარჩენი ევროპა. დამკვიდრდა გამთლიანებული მსოფლიო თავისუფალი ეკონომიკა, რომლის ძირითად კანონებს დაექვემდებარენ ყველა ნაციონალური ეკონომიკა, ყველა სააღმშენებლო და საწარმოო წესები. კაპიტალიზმი გადაიქცა მსოფლიო მოვლენათ, მთელ ხმელეთზე გაბატონებულ საწარმოო ფორმათ. ამ ახალ ნივთიერ გადაწყობას მოყვა პოლიტიკური, ნაციონალური და სულიერი გადაწყობა. გამოღვიძება დამორჩილებული ერების და კოლონიების, ხალხთა ბრძოლა თავისუფლების მოსაპოვებლათ შინ და გარეთ, ერთა სუვერენობა და საკუთარი სახელმწიფოს დაარსება გახდა საყოველთაო, საკაცობრიო დროშა. მთელი ეს მიმდინარეობა დაუპირდაპირდა დასავლეთს და ძალა დაატანა მას ის იცნას და ანგარიში გაუწიოს. ინგლისი ხდება იძულებული შემოიღოს დომინიური სამართველო სისტემა, ავტონომიური კოლონიალური გამგებლობა, იცნას მრავალ ერთა და ხალხთა დამოუკიდებლობა ამერიკაში, ერთი სიტყვით, გააკეთა ფართო პოლიტიკური დათმობები, ერთი პირობით — ეკონომიკის მსოფლიო ჰეგემონია ხელიდან არ გაუვარდეს. იწყება მსოფლიოს გამთლიანება ეკონომიურათ და პოლიტიკურათ ევროპის წინამძღოლობით და მის ნიადაგზე ყალიბდება ერთი მთლიანი ცივილიზაცია, დარღვეული ასი წლის წინეთ დასავლეთის განდგომით და აღორძინებით. ეს გამაერთიანებელი მიმდინარეობა განსაკუთრებით ძლიერდება დიდი ომის ხანაში და შემდეგ. რაკი ევროპა ერთიმეორეს დაერია, საკმაო სამრეწველო საქონელს იქიდან შორეული ქვეყნები ვეღარ ღებულობდენ, იძულებული გახდენ თვით გაეჩინათ ინდუსტრია, შემდგარიყვენ ინ-

დუსტრიალიზაციის გზაზე. გაჩნდა მრავალი სამრეწველო ცენტრები ევროპის გარეთ და მით დაიწყო ინგლისის მძევლის მიმდევარი დასავლეთის ეკონომიური ჰეგემონიის დაქანება და ბოლოს დაცემა. ამის შედეგი გახდა ორი გამანადგურებელი მოვლენა: მრავალი მილიონი მუშის უმუშევრათ დარჩენა და ფინანსიური არეულობა, ყველა მაგარი ვალიუტის დაცემა, კრიზისი სამრეწველო, კრიზისი ფინანსიური. ცივილიზაციის გამთლიანება ითხოვს სავაჭრო-საწარმოვო გათანასწორებას მსოფლიოსი. ამით ევროპა ჩავარდა გამოუვალ ჩიხში და აქედან გამოსაძვრენათ იფეთქა მეორე დიდმა ომმა. ამათ ვერ გაიყვეს კაცობრიობა, ვერ მორიგდენ სხვისი ქონების განაწილებაში და ფიქრობენ ძველებურათ, მათებურათ, კიდევ ერთხელ ჯერ ერთიმეორე დაარბიონ და შემდეგ დედამიწა გამარჯვებულთ გადასცენ. ე. ი. ძველი იმპერიალისტური იდეოლოგია რჩება უცვლელათ ახალ მოვლენათა ასპარეზზე, გადაწყობილ მსოფლიო ეკონომიკის საფუძველზე, რაიცა მას სრულიად არ უდგება. გონება კონსერვატორია, სინამდვილე რევოლუციური. ცხოვრება მოითხოვს მსოფლიოს მორიგებას, ერთი საერთო ცივილიზაციის ცნობას და მის შიგნით თანხმობით დაბინავენას. ხოლო ადამიანები ამ ისტორიულ აუცილებლობას არ სცნობენ და მას მუდამ ებრძვიან.

არის ორგვარი მოვლენათა სერია: ისტორია ადამიანების და ისტორია ეკონომიური მსვლელობის, ეს ორი პროცესი ერთიმეორეზე განუყრელათ გადაბმულია, მაგრამ ვითარდება პირველის დაჯახებით, დაბმით და მეორის აშვებით, სტიქიურ, შეუჩერებელ მოვლენათ გადაქცევით. ეს ორი რგოლი მუდმივ ბრძოლაში არიან ერთმანეთთან და ყოველთვის უსუსლო მოვლენა იმარჯვებს სულიერ არსებაზე. ადამიანის შემოქმედებამ აიგდო თვით ავტორი, თვით შემოქმედი და თავის ტიკინათ გაიხადა. თავიდანვე ადამიანი ფიქრობს და მუშაობს ერთი საჭირობოროტო საკითხის გადასაწყვეტათ — როგორ ირჩინოს თავი, რა ჭამოს-სვას. არცერთი ცხოველი არ საჭიროებს ამდენ დავიდარაბას თავის გამოსაკვებათ. მიუხედავათ ამდენი ცდისა ვერცერთმა საზოგადოებამ ვერ გადასწყვიტა ეს საკითხი, ვერ მოაწყო და ვერ ააწყო ამ ძირითადი მოთხოვნილების ნორმალური დაკმაყოფილება; ის მას მუდამ საფიქრელათ და საბრძოლველათ აქვს. ამ მხრით ყველა გავლილ დროსთან შედარებით გა-

მოსარჩევია დღევანდელი დრო — არასოდეს ეს პრობლემა არ ყოფილა ისე გართულებული, გამწვავებული და თავსამტკრევით გადაქცეული, როგორც ახლა არის. სტიქია სავსებით დაეპატრონა თანამედროვე ადამიანს. მოთხოვნილება გამრავლებული, წარმოება გართულებული, მოხმარა გაჭირვებული — აი დღევანდელი ევროპის ბატონ-პატრონნი; ეს სამი რგოლი შეადგენენ ერთ ჯაჭვს, რაიცა შემოეხვია ადამიანს კისერზე და მას სულს უხუთავს. აქ მთავარია მოხმარა, მოთხოვნილების დაკმაყოფილება, მაგრამ მისი ასრულება გაცილებით უფრო ძნელი შეიქნა, ვინემ დამუშავება. ე. ი. ნივთი და ადამიანი ერთიმეორეს დიდათ დაშორდენ და საჭირო გახდა მთელი რიგი ტექნიკური ზომებისა მათ დასაახლოვებლათ; ის, უეჭველია, ვერ იცხოვრებს ძველებურათ, მხოლოდ თავისი სამშობლოს მოსავალით; მას ეჭირვება სხვადასხვა ნაყოფის უცხოეთიდან შემოტანა. აი ეს უბრალო საქმეც კი ვერ აუწყვია დასავლეთს ისე, რომ ერთიმეორე სისტემატურათ არ ანადგურონ, ცოფიანი მკლებივით ერთიმეორეს არ დაერიონ. განათლება დაემონა ველურობას, მეცნიერება გახდა გზადახიდი დაბალი ევოისტური ანგარიშის გასასწორებლათ. ერთისიტყვით, უდაო არის ერთი დიდი ფაქტის არსებობა: ადამიანის მიერ შექმნილი ტექნიკა და ეკონომია მას მოერია, თავის სიმძიმეს ქვეშ მოაკალათა, თავზე წააჯდა და არ აძლევს საშუალებას ადგეს, გამოძვრეს და თვით უკარნახოს მას თავისი გადაწყვეტილება.

ჩვენ, ქართველებს, ერთი ჩინებული ანდაზა გვაქვს: დრონი შეფობენ და არა შეფენიო. ზოლო დრო ნიშნავს არა უბრალო უშინაარსო წელთა აღრიცხვას, არამედ იმ ცვლილებებს და ახალახალ მოვლენებს, რაც მას მოაქვს. აი ამ მოვლენებზე, თუ შეფეც ვერ იმეფებს, უბრალო მომაკვდავი როგორ იმეფებს. ყველა მას ემორჩილება, მის ფარგალში ტრიალებს და თავს ინუგეშებს — თავისუფალი ვარო. ყველა რევოლიუციათა შორის მხოლოდ ერთმა გაარღვია ეს გარემოებათა რკალი, იშოვა გამოსავალი, მაგრამ მთლათ მაინც ვერ ამოაგდო ის. ეს არის საფრანგეთის დიდი რევოლიუცია. ეს გაბედული აწყვეტა დაბმული საზოგადოების ვერაფრათ ეჭაშნიკა დროს და შეუდგა ახალ-ახალი ფაქტებით მის ჭკუაზე მოყვანას, თავის ადგილის მიჩენას და კიდევაც მიუჩინა. ეს მოთვინიერება ისე გაღრმავდა, რომ ბოლოს თვით სოციალისტებიც კი დაეჭვდენ რევოლიუ-

ციის, ხალხის აწყვეტის საჭიროებაში და გამოაცხადეს — ჯერ ადრეა, გვეყოფა ყოველდღიური რეფორმიზმიო. ცივილიზაცია წარმოდგენილია როგორც აზროვნების მართველობა, გონების უმაღლესი ბატონობა, ნამდვილათ კი თვით ეს აზროვნებაა ყმა ნამდვილი მართველის, ობიექტიური პირობების, რაიცა მას უკარნახებს შინაარს და გეზს. ამ უშველებელი ტვირთის არეკა და იქიდან ადამიანის გამოძერენა ადვილი არ არის.

ყველა რეფორმატორი, ყველა საზოგადო მოღვაწე, მთელი მათი ამაღლა აზროვნობენ და მუშაობენ ამ ტვირთის ქვეშ; იწუნებენ მის ამა თუ იმ კუთხეს, ამა თუ იმ სახურავს, ფიცარს; არიან გართული მის შეკეთებაში, გადაწყობ-გადმოწყობაში, სხვადასხვა საწვრიმალღო ღონისძიების მიღებაში. ამ წრიდან გამორიცხულია მხოლოდ მეცნიერება, მის ლოდების სიმძიმეს არავითარ ანგარიშს არ უწევენ მეცნიერები. და ეს იმიტომ, რომ ამათი სამუშაო სფეროა არა ადამიანი და მისი ინტერესი, არამედ ბუნება, ასტრონომია, ფიზიკა, ქიმიკა, ჩვენზე დამოუკიდებელი მოვლენები. აქ ადამიანი უფრო თავისუფლათ მსჯელობს, მიუდგომლათ იკვლევს, ახალ-ახალ აღმოჩენებს აკეთებს. როგორც კი ბუნებიდან გადმოვდივართ საზოგადოებაში, ადამიანთა შორის, ჩაღდება ბრძოლა, დაპირდაპირება, ჯერ იდეიურ სფეროში, შემდეგ პრაქტიკულ მუშაობაში, ირევა მონასტერი. აი ამ არეგდარევას და მის მსვლელობას ეწოდება ისტორია. მისი შინაარსი მუღმივ ცვალებადობაშია, რაც მოხდა, არ მეორდება, რაც არის აღარ იქნება. მაგრამ ერთი მისი განუყრელი თვისება უცვლელი რჩება — ისტორიის სუბიექტი, მისი მატარებელი და სულის ჩამდგმელი — ადამიანი მუღმივი პატიმარია მის მიერვე შექმნილი ფაქტების, კულტურული მიღწევების, პროგრესიული მსვლელობის. და ეს მისი დაქვემდებარება მით უფრო სრულია, რაც უფრო წინ მივდივართ, რაც უფრო ვითარდება ადამიანი და მისი ცივილიზაცია. ამიტომ არასოდეს კაცობრიობა ისე მიკრული არ ყოფილა თავისავე ნამოქმედარზე, როგორც არის დღეს. ხოლო აქ რაოდენობით განსხვავებაა — დასავლეთი უფრო ღრმათ ჩაიფლა მის მიერ აგებულ უზარმაზარ შენობაში, ვინემ ჩამორჩენილი ხალხები თავის მსუბუქ ღამისსათევში. რამდენი სიმდიდრე იღუპება დღევანდელ ომში, რამდენი შრომა და ნაშრომი ნიავედება, ეს ყველამ იცის. მაგრამ ეს ყველა სხვადასხვა რაზმათ დამწკრი-

ვებული ტაშს უკრავს ამ საერთო რბევას, საერთო დაღარიბე-
ბას. გამამდიდრებელი ტექნიკა გადაიქცა ადამიანის უკუნურ
ბით გამაღარიბებელ ტექნიკათ.

ამნაირათ, ევროპამ გაიარა სამნაირი ისტორიული პრო-
ცესი: პირველათ ის იმყოფებოდა კაცობრიობის ერთ ჩვეულებ-
რივ გეოგრაფიულ ნაწილათ, მისგან დაშორებული და რამდენ-
ნიმეთ ჩამორჩენილი. მეორე პერიოდი იწყება მისი ამ განმარ-
ტოვებიდან ამოსვლით, აღორძინებით, კაცობრიობის მეთაურათ
და ამაღორძინებელი წინამძღოლათ გადაქცევით; მესამე, მიმ-
დინარე ხანაში ის დაუპირდაპირდა კაცობრიობას, თავის შინა-
გან დაცემაში ითრევს მას, ანგრევს ყველა საშინაო და საგა-
რეო შემაერთებელ ხიდეებს, გამოდის უსაშინლესი მსოფლიო
რეაქციის მეზარაღეთ და წამაქეზებლათ.

მთელი ეს ტრადიკული უკანასკნელი საფეხური არის შე-
დეგი ერთი უბრალო ჩვეულებრივი მოვლენის. ადამიანს თავს
დააწვა მისმიერ შექმნილი სიმდიდრე, მისი ნამუშიერი და მას
სულს უხუთავს; აღარ იცის როგორ მოიხმაროს, როგორ უწი-
ნამძღვროს ისე, რომ შექმნილი ქონება არ განაცარმტვერდეს.
თუ მან გააკეთა ბევრი საქონელი და ვერ გაასალა ან გაყიდა
დაბალ ფასებში, ის იღუპება, წაგებულია; გააკეთა ცოტა და
გაასალა, მაინც იღუპება, ხარჯებს ვერ ასწორებს, თანამედრო-
ვე რთული ტექნიკის შენახვას ვერ ახერხებს; იძულებულია
აილოს სესხი სესხზე, დაეყმოს ბანკებს, არასმკვეთებელ ფინან-
სიურ სპეკულიანტებს. ამ წაქცევ-წამოდგომაში იბეკნება თა-
ნამედროვე ევროპა და მასთან ერთად მეტნაკლები სიმწვავეთ
დანარჩენი კაცობრიობა. ამ ეკონომიურ ხლართს ემატება პო-
ლიტიკური. თანამედროვე მიმოსვლის და საკავშირო აპარატე-
ბის წყალობით სავსებით ისპობა ძველებური პარტიკულიარიზ-
მი და აქცევს ორ მილიარდ მცხოვრებთ ერთ მთლიან ერთე-
ულათ, ერთიმეორის მეზობლათ, ერთ ოჯახათ. ამიტომ ყოვ-
ლად შეუძლებელია მოაწყო ერთი კუთხე ისე, რომ სხვა კუ-
თხეს არ შეეხო, მის მოწყობაზედაც არ იზრუნო. მოუწყობე-
ლი ერი უეჭველათ დაანგრევს მოწყობილს. მაშასადამე, დღის
წესრიგში დგას არა ერთი ერის, ერთი კუთხის თუ რასის
ცხოვრების აწყობა, ეს უტოპიაა, არამედ მთელი კაცობრიო-
ბის. აქ შეიძლება იყოს განსხვავება არა მიზანში, არამედ მე-
თოდში, ტაქტიკაში, საიდან დაიწყო, რომელი კუთხე მოწყვეს

პირველათ და როგორ გაავრცელო ეს მუშაობა დანარჩენებზე. ძველებური ნაციონალიზმი, მე ვარ და ჩემი ნაბადი, ობიექტური პროცესით მოკვდა, ის ძირბუდიანათ ეწინააღმდეგება თანამედროვე ტექნიკურ მსვლელობას. და სწორეთ ამ მკვდარი-სათვის ჩაფრენამ, მისი ცოცხლათ წარმოდგენამ და სახელმძღვანელო დროშათ გადაქცევამ მოგვცა მეორე დიდი ომი. საფრანგეთ-ინგლისმა წარმოადგინა — ჩვენ კარგათ ვართ მოწყობილი, სხვები წყალს წაუღიაო; მოვიდენ ეს სხვები და მათ თავი გაუხეთქეს. მიიღეს უღმობელი ისტორიის ღირსეული განაჩენი.

და ასე, ისტორიის მსვლელობა მიდის ერთი მიმართულებით, ხოლო ადამიანის ჭკვა-გონება მეორე, მის მოპირდაპირე, გზებით. გამოდის რომ ცხოვრების აუცილებელი პროცესი მიმართება თვით ცხოვრების წინააღმდეგ. სტიქია რჩება ბოლომდე საზოგადოების ბატონბატონი. მას ადვირის ამდები და ხელმძღვანელი არ ყავს. ვინც მას არ სცნობს, არ ემორჩილება, სასტიკათ ისჯება; და რადგანაც საზოგადოება არ გებულობს, არ უკვირდება მის განაჩენს და მოქმედებს თავის ფანტაზიის და სურვილების თანახმათ, ჯდება საბრალდებულო სკამზე, დასჯილი და დაცემული. თვითეული მუშაკი თავის მუშაობაში და მოფიქრებაში თავისუფალია; ხელოსანი, მწერალი, არტისტი, ტექნიკი — ყველა მომქმედი მოქმედებს როგორც ფიქრობს, როგორც მოისაზრებს, მხოლოდ თვით ეს ძირე მისი მუშაობისა, მისი გონებრივი პროცესის, ისაზღვრება გარეშე ძალით, უმისოთ შექმნილი მოვლენებით და ფაქტებით. მართლა თავისუფალი შემომქმედი არ არსებობს. გამონაკლისს შეადგენენ გენიოსები, ძველი ფილოსოფოსები, მხატვრები და მუსიკოსები. მათ შესძლეს ამაღლდენ გამეფებულ სოციალურ რკალზე, მიღებულ ზნე-ჩვეულებათა და აზროვნობაზე და ამიტომ არ იქნენ თანამედროვეთაგან დაფასებული. გენიოსობა სწორედ მდგომარეობს საზოგადოებაზე ამაღლებაში, თავისი სულის განთავისუფლებაში გარეშე მოვლენათა ტირანიისაგან. ასე ესმოდათ ეს საკითხი ძველ ფილოსოფოსებს. ახლა ეს დებულება სასაცილოა. დიდი კაცი ზდება სწორედ ის, ვინც ყველა ამ თვისებას უარსყოფს, სავსებით ემორჩილება გამეფებულ ურთიერთობას, აქებს და ადიდებს საზოგადოების ყველა ინსტიტუტებს, ყველა სურვილებს, რომ ამით შეიძინოს მისი თანა-

გრძნობა, დაიმსახუროს მისი ნდობა, გახდეს მისაღები საზოგადო მოღვაწე და გაშლილ სუფრას ფართეთ შემოუჯდეს.

ცნობილია რომ ბუნებაში არსებობს სასტიკი წონასწორობა, პლანეტების ერთიმეორეთი შეკავება, ერთიმეორის დახმარება, რომ საერთო მსვლელობა და არსებობა თანაბრათ შესძლონ. საკმარისია ეს სოლიდარობა ერთი წუთით შეწყდეს, რომ მთელი სამყარო აფორიაქდეს, ერთმანეთს დაეჯახონ, ბრძოლა გააჩაღონ და ჩვენი დედამიწაც უფსკრულში გადაიხეხონ. მაშასადამე კანონი წონასწორობისა, ე. ი. არსებობის უზრუნველყოფა მისი ერთ კალაპოტში ჩაყენებით, ერთ ხაზზე დამაგრებით არის ძირითადი კანონი ბუნების. და სწორედ ეს საყოველთაო გარდაუვალი ბრძანება სავსებით უარყოფილია ადამიანებისაგან და მის ალაგას წამოყენებულია ბრძოლა ყველასი ყველას წინააღმდეგ. პირველყოფილი საზოგადოება, საოჯახო-სათემო წყობილება, როგორც ბუნებისაგან ახლათ გამოსული და მასთან დაახლოვებული კიდევ ინახავდა ურთიერთ წონასწორობას, ერთიმეორის დახმარებას და თანხმობას. აქ ბრძოლა წარმოებდა გარეშე მტერთან, შიგნით მეფობდა მშვიდობიანობა. როგორც ეს წყობა დაინგრა, აღორძინდნენ კლასები, ღარიბ-მდიდარნი, დაერივნ ერთმანეთს, გაჩაღდა დაუსრულებელი რღვევა ყოველნაირი წონასწორობის და მივედით იქ, რასაც დღეს ვხედავთ. ასე რომ ჩვენი ქვეყანა, კაცობრიობა არის პირდაპირი უარისყოფა ბუნების და მისი საარსებო კანონების. მსოფლიოს დისციპლინა დარღვეულია, მისი ფარგლიდან ადამიანები გამოვარდნილია და უგზოუკვლოდ, საალაღბედოთ მოხეტიალეთ გადაქცეულია. მათ სრულ განკარგულებაში მოიქცა ბუნების ეს ჩვენი ბაწია წერტილი, დედამიწა, იცხოვრეთ როგორც გსურთო, ხოლო ეს სურვილი კი უთვალავია, ერთიმეორის მებრძოლია, ერთი გეზის უარისმყოფელია. ორ მილიარდ მცხოვრებს ორი მილიარდი სხვადასხვა სურვილი აქვს. ამათი თავის მოყრა და ერთ უღელში შებმა შეუძლებელია. საერთო არევა, შენჩემობა, ერთიმეორის დამონება, ხოცვა და ჟლეტა გადაიქცა ჩვეულებრივ მოვლენათ. ეს პროცესი დებულობს უმწვერვალეს და უსასტიკეს სახეს სწორედ ჩვენს დროში, ცივილიზაციის ხანაში. რატომ?

ამ დამახასიათებელი მოვლენის მთავარი მიზეზია ერთი ახალი დროშა, რაიცა წინეთ არ არსებობდა და თუ აქაიქ არსე-

ბობდა მეტათ ფრთაშეკვეცილათ მისი გატარების სიმძნელის გამო. ეს დროშა სიმდიდრის შექმნა, რაც შეიძლება მეტი კაპიტალის, მეტი ოქრო-ვერცხლის, მეტი საქონლის დაგროვება. წინეთ მთავარი მიზანი იყო თავის კვება, ახლა ეს გაადვილებულია, მიღწეულია და მისი ალაგი დაიჭირა გამდიდრებამ. რაკი მრეწველობის პერიოდში, ახალი ტექნიკის ბატონობაში შესაძლებელი ხდება მასიური წარმოება და გასაღება, მამსადაძე, სიმდიდრის დაგროვება და რაც მთავარია, შენახვა — ამ მდგომარეობით სარგებლობა გადაიქცა საყოველთაო ლტოლვილებათ. ფული და ფული, სხვა ყველაფერი ტყუილია — აი საამდროვო სიმბოლო სარწმუნოებისა. ძველათ სიმდიდრე ნიშნავდა ქეიფს და ჭამა-სმას. ახლა რაც უფრო მდიდარია კაცი, მით ნაკლებს ხარჯავს თავის-თავზე, მით მეტს ინახავს და საქმეში დებს, რომ შექმნილი თანხა მუდმივად ზარდოს. აი ეს მედროშენი და მედროვენი დაებატრონენ ევროპას, გადაიტანეს თავისი სამოქმედო ასპარეზი მსოფლიოში და ჩაითრიეს თავის გავლენის ქვეშ ყველა ხალხები. იშვა ახალი ევროპა, ახალი ევროპიული ეკონომია და პოლიტიკა. ჩინეთი ოთხასი მილიონი მცხოვრებით ცხოვრობს და მრავლდება თავის საზღვრებში, გარეთ ერთი მოთლა მიწა არ შეუქმნია, ხოლო აქ ორას მილიონიანი ევროპა ვეღარ ეტყვა, ვეღარ ცხოვრობს ისე, თუ ქვეყნიერება არ დაიმორჩილა, არ წააღეს და თავისი მეზობელიც თან არ მიაყოლა. ის არ ინდობს არც თავისთავს, არც სხვას.

საზოგადოება იყოფა ორ ფენათ; ერთი, მისი დიდი უმრავლესობა, მუშაობს თავისი ხელით მხოლოდ იმ მიზნით, რომ თავი ირჩინოს, ბუნებრივი საარსებო მოთხოვნილებანი დაიკმაყოფილოს, მეორე, მცირე უმცირესობა, ფიქრობს არა თავის რჩენაზე, ეს მისთვის წვრიმალია, არამედ სიმდიდრის შექმნაზე, ქონების დაგროვებაზე და ამ გზით მომუშავე ნაწილზე გაბატონებაზე. მთელი დღევანდელი არევდარევა მოდის აი ამ წრეებიდან, ამ დიდმადიანი უაღვირო მოსაქმეებიდან, ბნელეთში მოჭახრაკებული ჯგუფებიდან. მაგრამ ესენიც შებოჭილი არიან მათგან დამოუკიდებელი მდგომარეობით, არსებული ეკონომიური წესებით და მისგან გამომდინარე სავალი გზებით. რაკი ძირი საქმიანობისა ისაზღვრება ობიექტიური ფაქტებით, სავაჭრო და საწარმოვო კანონებით, ცხადია მის ნიადაგზე მო-

მუშავე მას ემორჩილება და მის ხაზზე მიიმართება. რაკი მწარ-
 მოებელი აწარმოებს გასაყიდათ, უცნობი ბაზრის და მუშტარ-
 სათვის, რის სივრცე და რაოდენობა მან არ იცის, ცხადია ის
 მუშაობს თვალდახუჭული, ბნელეთში, საეგებიოთ, რაც ხან გა-
 უმართლდება, ხან არა. აქედან გაუთავებელი კრიზისები, მეტ-
 ნაკლები სიღრმის და სიფართის. გონიერი არსებანი, ადამიან-
 ნები თავმოყრილნი ერთად, ერთ საზოგადოებათ, ერთ საქმეში
 და იმავე დროს არ იციან რას ვისთვის აკეთებენ, რით გათავ-
 დება მთელი მისი ჭაბანწყვეტა. გონება მათ ეხმარება მუშაო-
 ბის აწყობაში თვით შრომის პროცესში, მაგრამ სრულიად არ
 ეხმარება მიზანშეწონილად მუშაობაში, არ იცის რით და რო-
 გორ დაბოლოვდება დამუშავებული საქონლის სვე-ბედი. უეჭ-
 ველია ასეთ საზოგადოებას აქვს საბუთი იყოს მუდამ ნერვებ-
 აშლილი და აფორიაქებული. გამოსავალი ნათელია. წარმოების
 განთავისუფლება სტიქიისაგან, ალაღბედისაგან და მისი და-
 მორჩილება განსაზღვრული მიზნისათვის — ერთადერთი მალა-
 მო არის ამ სენისა. მაშასადამე, ბაზრის ცოდნა, მოთხოვნილების
 გამოთვლა, მუშტართა გამოანგარიშება, ერთი სიტყვით, ეკო-
 ნომიკის დამორჩილება გონებისათვის და მისი ხელმძღვანე-
 ლობა — ერთადერთი გზადახდია ამ ლაბირინტიდან გამოსავა-
 ლათ. ნამდვილათ კი არცერთი საზოგადოება, არცერთი მთავ-
 რობა ამ მიმართულებით არ მუშაობს, არავითარ ცდასაც კი
 ამ მხრით არ ახდენს, არც ბურჟუაზიულს, არც სოციალის-
 ტურს. ყველა ერთნაირათ ცურაობს სტიქიის შორეულში და კმა-
 ყოფილდება ამა თუ იმ ნაპირზე მიდგომ-მოდგომით წუმპესაგან
 გამოუსვლელათ. სულ ბოლო ხანებში, ამ ხუთი წლის წინეთ,
 გამოიგონეს ერთადერთი წამალი, შექმნეს თავთავისი კუთხუ-
 რი ბაზარი საკუთარი კოლონიებთან ერთად, დასჭრეს მთლი-
 ანი მსოფლიო სავაჭრო ასპარეზი, დაირიგეს თითო ნაჭერი,
 გარდა გერმანიისა და იაპონიისა, და შეუდგენ ამ ახალ სა-
 ფუძველზე თავისი წარმოების გადაწყობას. ეს იყო შორეული
 წარსულისაკენ დაბრუნება, აყენება დიდი ხანია გარდაცვლილი
 ნაციონალურ-ადგილობრივი ბაზრების, ჩაბერვა ძველი სუ-
 ლის ახალ გუდაში, რაიცა დათავდა, სხვა გამოსავალი არ ქონ-
 და, საშინელი კატასტროფით. ხალხს და ერს პატრონი არ
 აღმოაჩნდა.

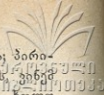
ამნაირათ, ეკონომიკის სამი განუწყვეტელი რგოლი — წარ-

მოება, გასაღება და მოხმარა — ფაქტიურათ გაყრილი, თვითუ-
ული ცალ-ცალკე, ერთიმეორეზე დამოუკიდებელია. მატიერ-
თობა არის მხოლოდ აბსტრაქციაში, წარმოდგენაში და არა ნამდვი-
ნამდვილეში. რასაკვირველია, თუ არ იწარმოვა, არაფერი გა-
იყიდება, მოთხოვნილება ვერ დაკმაყოფილდება. მაგრამ ეს სამ-
ნაირი პროცესი ცალ-ცალკე ვითარდება, თავ-თავის გზას იკე-
თებს, არსად არ შეიყრება. ერთი ეკონომიკა ასე დაშლილათ
არსებობს, შინაგანი წინააღმდეგობით, მისი ელემენტების ერთ-
მანეთთან ბრძოლით. ამ სამი წლის წინეთ ბრაზილიაში აუარე-
ბელი ყავა ზღვაში გადაყარეს, ბევრი მოგვივიდაო, ხოლო აქ,
ევროპაში, მას სანთლით ეძებდნენ და ძვირათ ყიდულობდნენ. გა-
დაყარეს მხოლოდ ერთი მოსაზრებით — ბევრი საქონლის ბა-
ზარზე გატანა დასცემს მის ფასებს, შემოსავალი დავარდება,
ბანკების ვალს ვერ გადავიხდით, დავიღუპებითო. ე. ი. წარ-
მოების შენახვა მოითხოვდა ნაწარმოების განადგურებას. მი-
ზეზი აშკარაა: არც ევროპამ იცოდა რამდენი ყავა საჭიროა, არც
ბრაზილიამ რამდენი მოიმუშაოს. თვალდახუჭული მუშაობა
ასეთ შედეგს იძლევა. ასევე მოუვიდა საფრანგეთის პურს; მხო-
ლოდ აქ დაწვის მაგიერ შეინახეს, ბაზარზე არ გამოუშვეს,
გაიფუტებო; მთავრობა დაეხმარა ფერმერებს ფასების ხელოვ-
ნურათ აწევას, რომ ფინანსისტების ვალი დაეფარათ. თუ წი-
ნეთ იაფი საქონელი სახალხო ლოზუნგი იყო, ახლა პირიქით,
ძვირი საქონელი სანატრელი პოლიტიკა გახდა. თვით ლეონ
ბლიუმის მთავრობამ თავისი უთვალავი ოფისებით და მოხელე-
თა გამრავლებით ეს ფასები სამეურნეო ნაწარმოებზე უმაღლეს
ხარისხამდე აიყვანა. ბანკები დაკმაყოფილდნენ, გაცემული სესხი
დაიბრუნეს. იყო მეორე გზა, ვალების გაუქმება და მით ფასე-
ბის დაწევა, მაგრამ ეს ხომ რევოლიუციური რეფორმაა, პარ-
ლამენტარიებისათვის მიუღებელი. ერთი და იმავე ადგილის
ბეკნა ნიშნობლივი თვისებაა თანამედროვე დემოკრატიზმის და
რეფორმიზმის.

თუ წარმოებას და მოხმარას შორის არ არის კავშირი, თვი-
თეულ ამ დარგში მაინც უნდა იყოს რაიმე წონასწორობა, რა-
იმე ერთობა. ნამდვილათ კი აქაც იგივე დაშლაა, რაც ყოველგან.
წარმოება შედგება მრავალნაირი ხელობისაგან, სხვადასხვა
დარგისაგან. არავითარი ერთობა არ არის როგორც ხელობათა
შორის, ისე თვით ერთდამავე ხელობაში. ერთდამავე საქო-

ნელს ამზადებენ მრავალი დაწესებულება; ესენი ერთმანეთს არც კი იცნობენ, ვინ როგორ და რამდენს ამზადებს. ამგვარად არ იცის. ასევეა კომერციაში; გამყიდველთა შორის არავითარი მთლიანობა და ერთად მუშაობა არ არსებობს; ეგევე დაშლად მყიდველთა შორის. შემოღებული კოოპერატივები ვერავითარ ცვლილებას ამ დარგში ვერ ახდენენ. მართალია, არსებობს სავაჭრო ამხანაგობები და ტრესტები, მაგრამ ამით არსებითი მხარე არ იცვლება, თვითეული ასეთი ორგანო მუშაობს მის-მისდა, მათ შორის მუდმივი მოცილეობაა. ამ სფეროში იგივე ძველი პროცესი ბატონობს, ახალი არაფერია.

სამაგიეროთ სპეციალისტების გამრავლებამ მოახდინა დიდი ცვლილება საზოგადოების წყობაში. ახლა იშვიათია ისეთი მშრომელი, რომელიც არ იყვეს რაიმე დარგის სპეციალისტი. დღევანდელი საზოგადოება თანდათან ხდება კრებული სპეციალისტების, ხელობების; შრომის თანდათან გაყოფა პიროვნებათა შორის ძლიერდება. უპროფესიო კაცი თითოთი საჩვენებელია. ხელობა გადაიქცა თავის რჩენის ერთადერთ წყაროთ. მრავალი ხელობა დაედვა სარჩულათ სოციალურ დაყოფას — კლასებს. წინეთ მუშა მუშისაგან არ განირჩეოდა მუშაობით, ახლა კი სხვადასხვანაირათ მუშაობს, სხვადასხვა სპეციალისტია და მათ აერთებს მხოლოდ სოციალური მდგომარეობა, კაპიტალისტისაგან დამოკიდებულება. ამ ურთიერთობაში არავითარი ცვლილება სპეციალიზაციას არ შეუტანია; ზოგი იღებს მეტ ხელფასს, ზოგი ნაკლებს, მაგრამ მათი საფუძველი საერთოა, ის არ ისპობა. ხელობის გამრავლება და განსხვავება ვერ ანელებს სოციალურ განსხვავებას. ამ სფეროში ხდება მხოლოდ ერთნაირი ცენტრალიზაცია; ხელობა რიცხვით მრავლდება, კლასების რიცხვი მცირდება. თანდათან ორი კლასი ყალიბდება, საზოგადოება ორათ იყოფა. მხოლოდ ერთი მოვლენაა ახალი: ხელობა დღეს გაცილებით უფრო პატივცემულია, ვინემ წინეთ იყო. მჭედლობა წინეთ იყო სამარცხვინო, ახლა კი სანაქებოა. და ასე ყველა ხელობა. ამით სხვადასხვა ხელობის ხალხი ერთმანეთს დაუახლოვდა მორალურათაც, ერთიმეორის პატივისმცემელი გახდა, საერთო უღელში შეება. მათ შორის მეტი მატერიალური და იდეური თანასწორობაა, ვინემ იყო წინეთ. არ ისპობა, არც მსუბუქდება მხოლოდ ერთი უთანასწორობა დამქირავებლის და დაქირავებულის. ამიტომ სოცი-

ალური შენობის სიმძიმე სრულიად არ შემსუბუქებულა; პირი-
ქით, მის ქვეშ დღეს გაცილებით მეტი ხალხი გმინავს, ვიდრე
წინეთ. მთელ სიმდიდრეს ქმნიან ხელობის ჰცოდნენი, ხოლო
ეპატრონებიან უხელობონი, არასპეციალისტები, იმ საბუთით
რომ მათ ფული უშოვიათ და საქმე დაუწყვიათ. იშვა ახალი
ქვეყანა, ქვეყანა ხელობათა, ხოლო მას ისევ ძველი ქვეყანა,
ძველი კლასი განაგებს.

სპეციალიზაციის განვითარება ხდება ტექნიკის, ე. ი. მეც-
ნიერების განვითარებით, ბუნების კანონების თანდათან გაგე-
ბით და გამოყენებით. და ვინაიდან ეს დაწყებული მსვლელობა
უფრო და უფრო გაძლიერდება, აშკარაა, სპეციალიზაციაც მას
გაყვება და ის მთელ ქვეყანას, თვითეულ პიროვნებას მოედება.
ბოლოს და ბოლოს მთელი საზოგადოება დანაწილდება ხელო-
ბათა ერთეულებათ, რაიცა ერთმანეთს გადაებმება განუწყვეტ-
ლათ. ერთი ხელობის დაცემა ან შესუსტება დაამშვეს მის მა-
ტარებელთ და ცხოვრებას აურევს სხვებს. ამიტომ ამ ობიექ-
ტიური პროცესის აუცილებელი შედეგი უნდა იყოს დანაწი-
ლებული შრომის გამთლიანება, მისი შეგნებულათ წინამძღო-
ლობა. აი ეს დასკვნა ჯერ კიდევ ვერ შევიდა საზოგადოების
გაგებაში. ახალი შინაარსი ძველ სოციალურ ჩარჩოს ვერ შორ-
დება. და ასე ყოველთვის, ცხოვრება რევოლიუციურია, აზ-
როვნება კონსერვატიული; ეს მას ვერ ეწევა, ხან მას მიჩან-
ჩალებს, ხან პირუკულმა შეტრიალდება. დრომოჭმული სოცი-
ალური შენობა ადამიანს თავს დააწვა და ჩაიჭირა სულიან-
ხორციანა თავის ბრჭყალებში. გასაქანი არ აქვს.

და მართლაც, მუშაკი მუშაობს სახელოსნოში, ამხადებს
უამრავ ნივთს, დიდის ყურადღებით და სიბეჯითით; მაგრამ
მისი გონება ამას იქით აღარ მიდის, არ იცის და არც აინტე-
რესებს ამ ნივთების სვე-ბედი, შემდეგი მოგზაურობა, ვის
მიაქვს, როგორ მიაქვს, ვის ხელში გადავა, იაფია, ძვირია,
აღარაფერი არ იცის ამ დარგში, ეს მას არ ეკითხვის. ის მუ-
შაობს როგორც მწარმოებელი, სრულიად არ მუშაობს რო-
გორც მომხმარებელი. დამუშავება ხდება სოციალურათ, ერთად,
განაწილება კი ინდივიდუალურათ, ცალ-ცალკე. ტექნიკა აად-
ვილებს დამუშავებას, მაგრამ მუშის მდგომარეობა ამით არ
იცვლება, ვინაიდან არ ურევია განაწილების და მოხმარების
საქმეში. თუ წინეთ ასეთი განდგომა კერძო პირისა მთელი ეკო-

ნომიური მექანიზმიდან იყო დასაშვები და ასახსნელი, დღეს
ეგვივე მოვლენა გაუგებარი და დაუშვებელია. როცა ადამიანი
ხმარობს იმას, რასაც თვითონ ამუშავებს, მისი მოთხოვნილე-
ბის დაკმაყოფილება ხდება პირდაპირ მისმიერვე, გარეშეთა ჩა-
ურევლათ, მაშინ ის დიდათ თავისუფალია სოციალური შენო-
ბის სიმძიმისაგან; თვით ეს შენობაც მოკლებულია ეკონომი-
ურათ ჩაგვრის სიმკაცრეს. არავის არ აქვს საძებარი ლუკმა
პური თავის ოჯახის გარეთ. იქ, სამაგიეროთ, ძლიერია ჩაგვრა
პოლიტიკური, ნაციონალური, ადამიანური და სხვა. დღეს,
როცა თავის სარჩენი მასალა ყველა ოჯახს გარეთ აქვს საძე-
ბარი და შესაძენი, მდგომარეობა სავსებით შებრუნებულია და
მოითხოვს ამ ახალი ამოცანის მოწესრიგებას თვით საზოგადო-
ების მიერ; აქ ადამიანი ჩავარდნილია ფულის ტირანიაში, მას
მხოლოდ ამ მეტალით შეუძლია თავი ირჩინოს და ამიტომ
იძულებულია მხოლოდ მის შეძენაზე იფიქროს და იშრომოს.
ის დახურდავდა, თავის კვების მეტი აღარაფერი ახსოვს; ჩა-
კეტილია თავის ვიწრო ხელობაში, დრო არ აქვს გარეთ გაიხე-
დოს, მთელს თვალი გადაავლოს, გაიგოს და შეიგნოს რა ხდე-
ბა მის ირგვლივ.

ევოლიუცია ეკონომიური და ევოლიუცია სოციალური მი-
იმართებიან ერთიმეორის წინააღმდეგ, სხვადასხვა გზით. რო-
ცა პირველი აადვილებს თავისრჩენას, სიმდიდრის დაგროე-
ბას, მეორე აძნელებს ცხოვრებას, ამწვავებს ადამიანთა ურთი-
ერთობას, აძლიერებს ჩაგვრას და შინაურ ბრძოლას. ამ ორი
პროცესის შეერთება, მათი სინტეზი შორეული დროის საქმეა.
ყველა წინანდელი ეკონომიური წყობა შეადგენდა საფუძველს
სოციალური წყობისა. აქ იყო დაცული მათ შორის კავშირი
და ლოდიკა. მხოლოდ ამ ერთ საუკუნეში დაირღვა ეს კავ-
შირი, ისინი გაიყარენ. ჩვენს პრიმიტიულად მომუშავე გლეხს
გაცილებით მეტი თავისუფალი დრო რჩება, ქალაქებშიაც კი
მიდის სამუშაოთ, ვინემ ფრანგის გლეხს, მიუხედავთ მისი
უკეთ ტექნიკურათ შეიარაღებისა. მას დრო სრულიად არ რჩე-
ბა არა თუ ქალაქში სამუშაოთ, კრებაზე მისასვლელათაც. ის
მუდმივათ ჩაბმულია თავის ხელობაში. ეს სოციალური სენი
ასენიანებს ერს პოლიტიკურათ, ნაციონალურათ, მორალურათ;
მისი მეთაურობა ხელთ უპყრია უმუშეერთ, უხელობოთ, არას
შემქმნელთ, ენა დაგრძელებულთ. ესენი დგანან მოედანზე და

უჩინებენ გამკლელ-გამომკლელთ თავის სახარებას. საქმის ხალხს დრო არ აქვს თვითონ იფიქროს, თავისი გონების ტატრინულ თვითონ იყოს; მას ეჩქარება და პირველ მოქნილ მოენეს აღმკლელათ აყვება, მას ნდობას უცხადებს. პარლამენტარიზმი ამ ურთიერთობის პოლიტიკური გამომხატველია. დახურდავებულ საზოგადოებაზე კარიერისტები გაბატონებულან. დღევანდელი ომის წინა წლებში საფრანგეთში გაჩნდა ახალი მიმართულება — საგარეო ომის წაგებით მართველობის ხელში ჩაგდება მემარჯვენეთა მიერ («დღეფტიზმი»). ერის დაცვა ამოვარდა მათი პროგრამიდან. ასეთივე დასკვნამდე მივიდენ მარცხნივ, სოციალისტები, რომელთაც ნაციონალური საკითხი, ნაციის მომზადება თავდაცვისათვის გამოაცხადეს ნაციონალიზმით, ნაციონალისტების და არა სოციალისტების ხელობათ; ესენი არ იყვენ დამარცხების მომხრე, მაგრამ საქმით მის წინააღმდეგ არას აკეთებდენ, ერს არ ამზადებდენ. ამნაირათ, მარჯვნივ, მარცხნივ და შუაში მდგომნი დამჯდარი მოცეკვავენი — ყველა მხოლოდ თავთავის წრეზე ზრუნავდენ, ზოლო მთელი, საზოგადოება, ერი თვალთახედვიდან დაკარგეს. ეკონომიური და ნაციონალური ევოლიუცია ერთიმეორეს დაშორდენ, ერთიმეორეს არ ფარავს.

რასაკვირველია, ეს ეკონომიური განვითარება ყოველგან ერთი სახის, ერთი შედეგის არ არის. ზოგან ტექნიკის აყვავება ამაგრებს ერს, ამთელებს მას შიგნიდან, ზოგი კი მას შლის და ანაწილებს. გერმანიის ტექნიკურ აყვავებას არ დაურჩა შესაფერი გასავალი, საჭირო სააღებშიცემო სიერცე და ჩაიმწყვდა თავის ოთხ კედელში. ამ სატუსალომ დააახლოვა პატიმარნი, დააკავშირა მჭიდროთ ერის ნაწილები და მოამზადა ისინი ციხის კარების დასამტვრევათ და გარეთ გამოსასვლელათ. სომარნი სულისკვეთება და მორალი გაძლიერდა. აქედან მომდინარეობს მისი ძლევამოსილი სამხედრო მოქმედება. საფრანგეთ-ინგლისი კი იმავე პროცესმა გადაისროლა დაუძღურებისაკენ, მათ არაფერი აკლდათ ეკონომიურ და ტექნიკურ სფეროში, აკლდათ მხოლოდ შინაგანი სოციალური მთლიანობა და მორალური გამძლეობა.

შექმნილმა მსოფლიო ეკონომიურ მთლიანობამ ვერ მოგვცა იურიდიული მთლიანობა, ხალხთა და ერთა თანასწორობა, დღეს ისე, როგორც ხუთასი წლის წინეთ, თვითეული დიდი

სახელმწიფო ფიქრობს მხოლოდ თავისთავზე, თავის უადრესობაზე, თავის ტერიტორიის ძველებურათ გადიდებაზე. მრუნი ხენის კონფერენციის მესამე დღეს, როცა ჩეხიის ინტერესები სავსებით გერმანიას შესწირეს, ინგლისის პრემიერმა ჩემბერლენმა განაცხადა თემთა პალატაში თავის გასამართლებლათ: ჩვენ პატარა ერის სვე-ბედი არ გვაინტერესებსო. ე. ი. მსოფლიო მხოლოდ დიდი ერების საკუთრებას შეადგენსო. მაგრამ ეს ბატონები განა მორიდდენ? ეკონომიურ მსვლელობამ ააფეთქა ყველა ძველებური ეკონომიური ბარიერები, ხოლო ამ ბატონებმა ის ისევე ააგეს, ვითომ ვიმყოფებოდეთ საშუალო საუკუნეებში. შეიქმნა ახალმოდის ეკონომიკა, არც ღია, არც დაკეტილი, დაჭრილი, დაჭედილი. სოლიდარობა შრომის პროცესის არ იძლევა სოლიდარობას საზოგადოების. პირველია უსულო, ინერციული მოვლენა, ვითარდება სრულიად დამოუკიდებლათ ადამიანთა ნებისყოფისაგან. ის შედგება მრავალი ნაწილებისაგან. აქვს მრავალი გასაძრომი-გამოსაძრომი ხვრელები და ბილიკები, რომელთა თავისმოყრა და ადამიანის სამსახურში ჩაყენება საზოგადოების საქმეა. სწორედ ეს არ ხდება; პირიქით, თვითეული ფიქრობს იმაზე, თუ ამ სტიქიას ის რას გამოორჩება, რამდენ ლუკმას შეატეხს; ის არის საგანი შუღლის და ბრძოლის და არა ერთობის. ე. ი. შეიცვალა, განახლდა ადამიანის სასიცოცხლო პირობები, მაგრამ თვით ადამიანი არ შეცვლილა, ახლაც ის ისეთივე მტაცებელი დარჩა, როგორც იყო მასჟამსაშინა.

კაპიტალიზმის მსვლელობაში ეს მტაცებელთა ფენები განიცდიან ცვლილებებს; ხან ერთი ჯგუფი წამოაჯდება მას, ხან მეორე. წინა პერიოდში ეკონომიკას მეთაურობდა მრეწველთა წრე, მოსაქმე და მოღვაწე შეძლებულები; ამჟამათ ისინი გადარეკილია უკანა ადგილებზე, გახდენ დამოკიდებულნი ახლა გაბატონებულ ფენებზე; ესენი შეიცავენ ფინანსისტებს, ბანკირებს, არასმკეთებლებს და მხოლოდ სხვისი ქონებით სპეკულიანტებს. ამათ თავს მოახვიეს მთელ ეკონომიკას თავისი სულისკვეთება და გაგება. პირველყოვლისა გამოცხადდა საერთაშორისო ფულათ ოქროს ვალიუტა, რომლის ღირებულების სასწორზე იწონება ყველა საქონელი, მთელი აღებმიცემობა. ვისაც ეს ლითონი მეტი აღმოაჩნდება, ის ხდება ქვეყნიერების ბატონ-პატრონი, მსოფლიოს მთავარი კომერსანტი. დიდი ომის

წინ ასეთი იყო მხოლოდ ერთი სახელმწიფო — ინგლისი. მან მოათავსა სამშობლოს გარეთ 65 მილიარდი ოქროს მარკა, ხოლო საფრანგეთმა 30 მილიარდი, გერმანიამ 20 მილიარდი რიკის ჩრდილოეთ შტატებს პირაქეთ ამათი ემართა 6 მილიარდი დოლარი. იქ კიდევ არ ბატონობდნენ ფინანსისტები. დიდი ომის შემდეგ საფრანგეთმა გაცემული თანხების ორი წილი დაკარგა რუსეთში, ოსმალეთში, ეგვიპტეში და სხვაგან, გერმანიამ დაკარგა სავსებით; ერთ ბატონობა შერჩა ინგლის, რომელსაც გვერდში ამოუდგა შტატები. ამერიკა მსესხებელისაგან გადაიქცა გამსესხებლათ; ომის შემდეგ პირველ ათ წელიწადს უცხოეთში მან მოათავსა 13 მილიარდი დოლარი (1923—1934 წ.). ინგლის-ამერიკის ფინანსები შეერთდნენ და გაიყვეს მსოფლიოს ფულის ბაზარი. ახლა აშკარაა დღევანდელი საომარი კოალიციის სარჩული; ინგლის-ამერიკას გადაწყვეტილი აქვს იარაღით ხელში დაიკვან თავისი ფინანსიური ჰეგემონია, დაიკვან თავისი ბანკირები, ფინანსისტები. ამ მიზნით არავითარ კოალიციას არ ერიდებიან; მზათ არიან ევროპას შეუსიონ მოსკოველები, ოღონდ დანარჩენი ქვეყანა მათ დარჩეს. ფინანსიური ბატონობის გაძლიერება სჩანს შემდეგი ციფრებისაგან: ევროპის ბანკებმა ასი წლის განმავლობაში დიდი ომის წინ გაასესხეს 110 მილიარდი ოქროს ფრანკი. ხოლო ომის შემდეგ ათი წლის განმავლობაში ამდენივე — სულ 220 მილიარდი. ამდენი თანხის დაგროვება სულ მოკლე დროში ფინანსისტების ხელში ნიშნავდა აშკარათ და უდაოთ მთელი ეკონომიური ძალაუფლების გადასვლას ფინანსისტების, ამ რიცხვით პატარა წრის, ხელში. რა გასაკვირალია, ესენი გაბატონებულიყვენ პოლიტიკაში და დაემორჩილებიან ყველა მთავრობები.

ამ გადასხვაფერებულ მსოფლიო ეკონომიკაში გაქრა საქონლის თავისუფალი ტრიალი, შემოიღეს «ოტარკია»; გაქრა მცხოვრებთა ახალ-ახალ თავისუფალ მიწებზე დასახლება, კოლონიების შექმნა, მოისპო ემიგრაცია; გაქრა ფულის თავისუფალი ტრიალი, შემოიღეს კონტროლი, დევიზები და სხვ.

ამ საერთო ეკონომიური ევოლიუციის გვერდით მოდის პოლიტიკური ევოლიუცია — გაძლიერდა სახელმწიფოს ჩარევა ეკონომიურ საქმეებში, დამყარდა ეტატიზმი, საშინაო ეკონომიის ხელმძღვანელობა, მთავარი საწარმოვო დარგების — მეურნეობის, მრეწველობის და ვაჭრობის კონტროლი, ერთი სი-

ტყვეთ, გაბატონებული ფინანსისტები სახელმწიფო ძალაუფლების საშუალებით თავის სამსახურში აყენებენ მთელ ეკონომიკას. მივდივართ დაქანებული რომის გზით — ყველაფერი სახელმწიფოს, ყველაფერი სახელმწიფოსაგან.

პირველი ცდა ამ საერთო მდგომარეობის შემსუბუქების, ძველი ეკონომიური ერთობის აღდგენის გააკეთა ერთა ლიგამ. ეს მეცადინეობა გათავდა სრული დამარცხებით უმთავრესათ ინგლისის წყალობით. ბრიტანიის ყველა მთავრობა ტრავაისტებიანა წინ გადაედოა ჟენევის ცდას როგორც ეკონომიურ, ისე პოლიტიკურ და საერთაშორისო ურთიერთობის სფეროში და ამიტომ ჟენეველთა პროექტები დარჩა ცარიელ ქაღალდათ. ბრიანიც კი იძულებული იყო თავისი პროექტი ევროპის კონფედერაციის შექმნის და საერთო თავდაცვის მოწყობის შესახებ უკან წაეღო. რატომ ხდება ეს, ასეთი მოყრუება, აშკარა ფაქტების დაუნახაობა და სიბნელეში დარჩენის მოსარჩლეობა? ახსნა უბრალოა, მეთაურობა ეკუთვნის იმათ, ვინც ღვრია წყალში ნადირობით ცხოვრობენ, ვინც საერთო ცეცხლის გაჩენით ხელს ითბობენ, საზოგადო არეუ-დარევიით თავისთვის საუკეთესო გამოსავალს პოულობენ. კრიზისი მათ არ ეხება, მათი ქონება ამით მატულობს და არა კლებულობს. რანაირათ მოხდა, რომ ერთი ქუჩის, ერთი ბირჟის აფეთქებამ ნიუ-იორკში ააფეთქა მთელი მსოფლიოს ეკონომია, დაბადა ქრონიკული კრიზისი და შედეგად მეორე დიდი ომი? ამ გარემოებას რომ დაეცა ფინანსისტების ყოვლად შემძლებლობა, მათი პრესტიჟი და გავლენა—ასეთ კატასტროფას ვერ მივიღებდით. მაგრამ სწორედ ეს გაუთავებელი ღრმა კრიზისი შეეხო არა მათ, შეანძრია არა მათი ქონება, არამედ ფართო საზოგადოების, მცხოვრებთა დიდი უმრავლესობის. ამოდენა ფინანსების დაგროვება ბანკების კასებში, ამოდენა თანხების ცენტრალიზაცია და ბაზარზე გამოშვება შესაძლებელი ხდება არა იმით, რომ თვით ფინანსისტები იძლეოდნენ რამეს თავის ქონებიდან, არამედ ხალხის ჯიბით, მცხოვრებთა მომჭირნეობით, მათი მცირე შემონახული თანხების ბანკებისათვის მიბარებით. ამ მილიარდების ერთადერთი წყარო არის უმთავრესათ მცირე მესაკუთრენი, ხოლო გამკარგულებელი და მომხმარებელი ბანკირები. კრიზისი ამ თანხებს კი არ აქრობს, ოქროს კი არ ფანტავს, არამედ მას ართმევს პატრონებს და აძლევს სპეკულიანტებს, ბანკირებს

და ბირჟევიკებს. ერთი სიტყვით, საზოგადოების საკუთრება, მშრომელთა მიერ თავისი მუყაითობით შექმნილი ქონება ვარდება რა არა მშრომელთა განკარგულებაში ანგრევს იმავე საზოგადოებას. ამ ბოროტებასთან ბრძოლა ეტატიზმით, მოხელეთა გამრავლებით, პოლიციური ზედამხედველობით და კონტროლით ვერავითარ დადებითი შედეგს ვერ იძლევა და არც შეუძლია მოგვეცეს. მთავარია კერძო პირის ეკონომიკა, მისი მუშაობის და საარსებო პირობების დაცვა და აწყობა, რაიცა მოგვეცემს აწყობილ სახელმწიფო ეკონომიკას. ამ ძირითად საკითხს არ ეხებიან, კერძო პირის დამანგრეველი მუშაობა თავისუფალია, საშინაო ბრძოლა ყველასი ყველას წინააღმდეგ განაღებუელია, ძლიერის უპირატესობა დაცულია, ბოროტების ძირი ხელუხლებელია; ზერელე რეფორმიზმით, სახელმწიფო ბიუჯეტის და მოხელეთა რიცხვის გადიდებით მისი ამოთხრა შეუძლებელია. პირიქით, ამ გაბატონებულ შაიკას ჩაუვარდა ხელში თვით სახელმწიფო მისი ბიუჯეტთანა და გაიხადა ის თავის საწველ ფურათ. ეს კიდევ ცოტაა, მასვე ჩაუვარდა ხელში ახალი თეორეტიული პრინციპების გამოგონება და გამოცხადება, ახალი ეკონომიური დოქტრინის შეთხზვა და მის თავისი წისკვილის აბრუნება.

კლასიკური ეკონომიური მეცნიერების თანახმად საქონლის ღირებულების ძირია შრომა, მის დამუშავებაზე დახარჯული დრო და ძალ-ღონე. ფული მხოლოდ მოსაშუაღვა ნაშრომთა გასაცვლელათ. აი ეს ჭეშმარიტება თავდაყირა დაატრიალეს და ღირებულების წყაროთ ფული გამოაცხადეს. აქედან დაიბადა ეკონომიური პოლიტიკა — ფულის ტრიალის მოწესრიგებით ეკონომიური მოწესრიგება. ამ ნიადაგზე შეერთდნენ ხაზინა და ბანკები, სახელმწიფო და ფინანსისტები და ერთად ჩაუდგნენ სათავეში ფულის აღებ-მიცემობას, ვალიუტის შექმნას და მოხმარას, რაიცა ორმაგი კატასტროფით გათავდა — ფინანსიურის და შემდეგ სამხედროთი. ეს ბატონები თავისი ოქროთი გაიქცნენ საფრანგეთიდან გერმანელების შემოსვლისას იმ იმედით, რომ კვლავ დაბრუნდებიან წაღებული სავსე ტომრებით და ძველ გზას განაგრძობენ. მაგრამ მათ მიერ გათელილ გზაზე ახლა შედგნენ დარჩენილნი, ახალი სპეკულიანტები და შექმნილი მდგომარეობიდანაც თავის სასარგებლო გამოსავალს პოულობენ, ახალგამოჩენილი «გროსისტები» განაგრძობენ ამ მიმართულე

ბით მუშაობას და ახალი სამხედრო დროის ეკონომიურ ზომებს იყენებენ თავის სასარგებლოთ. მიღის იგივე ეკონომიური პრინციპები, რაც ომის წინ; ვერავითარი საგარეო კატასტროფა შანს ვერ აჩერებს, ვერ ბორკავს. მასი გამჩერებელი და მომრევი ერთადერთი საშინაო კატასტროფა, რევოლუცია, რაიცა არსაიდან სჩანს.

წინა ეპოქაში, ამ 20-30 წლის წინ, ფული არასოდეს არა ყოფილა ეკონომიკის ცენტრი, არ აღიარებულა მის ბატონათ, წინამძღოლათ. რა მოხდა შემდეგ? მოხდა ერთი ახალი ამბავი, წინეთ ფული იყო მხოლოდ ერთი, ლეგალური, სახელმწიფოს მიერ გამოშობილი მისი გარანტიით. მას ქონდა თავისი მუდმივი ღირებულება და არც შეადგენდა საგანს სპეკულიაციისა. ვალიუტა იყო ურყევი, მუდმივი; ახლა კი — ეს მისი სუვერენობა და მუდმივობა გაქრა. ფულს უშვებენ ახლა კერძო ბანკებიც, რომლის რაოდენობა დიდათ აჭარბებს ხაზინის გამოცემულს. ფულის ეს ახალი ფაბრიკაცია ხდება, რასაკვირველია, სახელმწიფო ბანკის დასტურით, ხოლო ეს ბანკი შედგება ყველა კერძო დიდი ბანკის წარმომადგენლებისაგან. და რადგანაც ყველა თავის საქონელს იცავს, ამიტომ ფულის უღარესობის გამოცხადება ნიშნავს ამ ბანკების უღარესობის ცნობას. ეს საკვირელი ამბავი, ეს კერძო ბანკების ხაზინის როლში მოვლინება აიხსნება ერთი მიზეზით — ფინანსისტების პოლიტიკურათ გაბატონებით, მართველობის სადავის მათ ხელში გადასვლით. ხელი ხელს ბანს. საითაც გავიქეცი, იქით წავიქეციო, ნათქვამია. საითკენაც უნდა მიბრუნდე, ყოველგან ამ ახალ ბატონებს ეჩეხები.

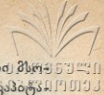
ასეთ საერთო ეკონომიურ და სოციალურ პირობებში დღის წესრიგში დგას არა მრავალნაირი რეფორმების აუცილებლობა, არამედ ერთი, ერთადერთი რეფორმის მოხდენა; ეს არის მთელი ეკონომიკის რეორგანიზაცია, მისი არსებული საფუძვლის დანგრევა და ახალზე გადაწყობა. ფულის საკითხის წინ წამოწევა და მისი გაზვიადება არის მხოლოდ საშუალება ამ ძირითადი პრობლემის დასაფარავათ. ფული თავისთავათ, თუნდაც ოქროს იყოს, არავითარ სახმარ ღირებულებას არ წარმოადგენს; ის არც იჭმევა, არც ისმევა, არც ჩაიცმევა. ყველა ეს თვისება აქვს მხოლოდ ნივთს და ამიტომ თვითვეულ ამათგანს უნდა ქონდეს მიჩენილი თავისი ბუნებრივი ადგილი. ად-

ვილი შესამჩნევია მიმდინარე ცხოვრება, სადაც ფუფუნებას დიდ როლს თამაშობს. ძნელი გასარჩევია ეკონომიური მიზანმიმართული მთლიანათ, საიდანაც გამომდინარეობენ ყოველდღიური მოვლენები. ამიტომ ის სავსებით მივიწყებულია და მთელი ყურადღება მიპყრობილია ამ გარეგანი შედეგებისაკენ. აქედან წვრიშალი ცვლილებები, ზერელე რეფორმები.

ყველა ცნობილი ეკონომისტები თავის მოვალეობათ თვლიდნენ შესწავლას ეკონომიური პროცესის და გამოკვლევას მისი განვითარების კანონების. ეს იყო მეთოდი მეცნიერული, ერთადერთი მიღებული. ისინი სრულიად არ იკვლევდნენ, არ აყენებდნენ საკითხს მისი შეცვლის, მისი გარდაქმნის შესახებ. ერთადერთი გამონაკლისია კარლ მარქსი. ის გაყვა მათ გზას, მეცნიერულათ შესწავლის და გამოკვლევის მეთოდს. ხოლო დასკვნა გააკეთა ახალი, დაასაბუთა არსებული ეკონომიკის შეცვლის, უფრო მაღალ დონეზე მისი დაყენების აუცილებლობა. მან შეაერთა მეცნიერება და პოლიტიკა, ევოლიუცია და რევოლიუცია. მაშასადამე, ეკონომიკისადმი მიდგომა შესასწავლათ შეიძლება ორნაირათ, მეცნიერულათ, როგორც უდგებიან ბუნების მოვლენებს და მეცნიერულ-სოციალურათ; ე. ი. ბუნების ფენომენი შედის ბუნების კომპეტენციაში, ჩვენგან დამოუკიდებელ სამყაროს მართვის კანონის ფარგალში, რის შეცვლა თუ შენახვა ადამიანის ძალ-ღონეს აღემატება. ხოლო ეკონომიური მოვლენა შედის ადამიანის კომპეტენციაში, როგორც მის მიერ შექმნილი და სამართავი. მისი შეცვლა მის ხელშია. ეს უკანასკნელი შესაძლებლობა მივიწყებულია; დღესაც ეკონომიკას უდგებიან როგორც ბუნებას და ამით თავი მოაქვთ — მეცნიერებას ვემსახურებითო. ამ მიმართულების შრომები ბევრი გამოდის, იკვლევენ ყველა წვრიშალებს, მაგრამ საყველ-პურო რეფორმებს ვერ შორდებიან; რაც უცვლელათ არსებობს, ის გონიერია.

არც ერთ ეპოქაში, არც ძველ და არც ახალ ისტორიაში საზოგადოება არ ყოფილა ისე გაუგებარი და უვიცი თავისი დროისა, როგორც არის დღეს, ეს უკანასკნელი ოცი წელიწადია. დღევანდელი საშიშარი სამხედრო ქარტეზილიც ვერ აღვიძებს მას. არ გამოყავს ინერციიდან და არ უხელს თვალებს მრავალი მოსალოდნელი უბედურებისაკენ. გრძელდება ერთიმეორის გაუგებრობა, ბაბილონის გოდოლის ენათ შერევა, სი-

ნამდვილის და ერთიმეორისაგან დაშორება. მოხდა ერთი მსოფლიო ფლიო ეკონომიური მოვლენა, საბოლოოთ გაიმარჯვა კაპიტალიზმის ფინანსიურ ფორმამ. ეს ღრმა რევოლიუცია ჩატარდა ურევოლიუციოთ, გარეგანი მშვიდობიანობით, ხოლო დამალულათ, ცხოვრების სიღრმეში დიდი მინგრევე-მონგრევეთ. როგორც კი ის შეუდგა წარმოების და აღებ-მიცემობის, მთელი ნივთიერი ურთიერთობის აწყობას თავის სახისამებრ, ატყდა დაუსრულებელი კონფლიქტები, შეტაკებები, არევ-დარევა ეკონომიურ, პოლიტიკურ და ნაციონალურ სფეროებში, რაიცა სიღრმიდან მალლა ამოვარდა იარაღით ხელში. ეს უღმობელი ტრაგედია წარმოდგენილია არა როგორც აუცილებელი შედეგი არსებული წყობისა, არამედ როგორც შემთხვევითი მოვლენა, რის დაბმა და მოთვინიერება ერთადერთი მალამოა. კაპიტალიზმის უკანასკნელი საფეხურის გაკოტრება, ფინანსიური ბატონობის ასე საჯაროთ დაცემა ნიშნავს გაკოტრებას მარტო ამ რეოლის თუ საზოგადოთ მისი მომავლინებელი კაპიტალიზმის? სწორედ ამას არ სცნობენ დღევანდელი მილიტარისტები და რეფორმისტები. მათი აზრით, კაპიტალიზმი ჩინებულია, თღონდ ის იყოს მათ საბრძანებელში, ემორჩილებოდეს სახელმწიფოს და არა ბანკებს. ბირჟის ალაგას პოლიცია — დაბნეულთა გამოგონებაა. ამით აიხსნება ის საოცარი მოვლენა, რომ დღემდე ვერავითარი სამერმისო მოქმედების სოციალური პროგრამა ვერ გამოაქვეყნეს მოკავშირეებმა და მათ პარტიებმა. ამასწინეთ ინგლისიდან ლაპარაკობდა მუშათა პარტიის დიდერი ჰედმონდი; წარმოადგინა პლანი ერთა ფედერაციის ეგრობაში, გერმანიის ხანგრძლივი ოკუპაცია და სხვ. არავითარი ეკონომიური პროგრამა არ დაუსახელებია. ჰიტლერის მოპირდაპირეთ არავითარი სახვალყო სოციალური გეგმა არ აქვთ, გარდა ბოლშევიკებისა. ყველა გავლილ თაობას ქონდა რაიმე საზოგადოებრივი იდეალი; დღევანდელი მოკლებულია მას, სხედან თავცარიელნი და ხელცარიელნი ისტორიის ნაპირზე და შორიდან გასცქერიან ზღვათა დღევას. თვითეული ფრანგი იმედოვნებს — ვიღაც მოვა და მას გაანთავისუფლებს «ტიკეტების» ტყვეობისაგან, ხოლო თვითონ კი საამისოთ საჯდოშიდან არ ინძრევა. ვისაც ეკარგება იდეია, მას ეკარგვის ენერგიაც.

და აი უცებ ამ საერთო უთაობასა და უპროგრამობაში გა-

ისმა ხმა რომის პაპის, რომელმაც მთელი სოციალური გარ-
დაქმნის გეგმა წარმოადგინა საშობაო დეკლარაციაში. მან წა-
მოაყენა შემდეგი პრინციპები:

1. საერთაშორისო მშვიდობიანობის დამყარება ერის საში-
ნაო მშვიდობიანობაზე (დებულება სავსებით ჩვენი).

2. შინაური მშვიდობიანობა დაყრდნოს ისეთ წესწყობილე-
ბას, რომელშიაც ადამიანი არ იქნება საგანი ექსპლოატაცი-
ის (ჩვენი).

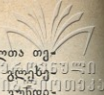
3. საზოგადოებას უნდა ქონდეს მორალი, დაყრდნობილი
ქრისტიანულ სარწმუნოებაზე; ესეც ჩვენია იმ განსხვავებით,
რომ მორალს იძლევა არა მარტო ერთი რელიგია, არამედ
სხვანაც, რასაც ერთვის სამოქალაქო ხასიათის მოძღვრება-
ნიც. საერთოთ, მორალის საჭიროება და აუცილებლობა მისა-
ლებია.

სწორედ სამარცხვინოა დაყუდებული ბერი იძლეოდეს მო-
მავალი გარდაქმნის პროგრამას, ხოლო პოლიტიკური მოღვა-
წენი სდუმან. ცხადია, ვატიკანი ყველაზე ნაკლებ გავლენას გა-
ნიცდის ფინანსიური ტირანიისაგან, უფრო თავისუფლათ
გრძნობს თავს და მით ეძლევა შესაძლებლობა ცოტა რამ მაინც
გაიგოს და გამოთქვას დღევანდელი ურთიერთობაზე თავისი
შეხედულობანი. სამაგიეროდ, სამოქალაქო საზოგადოებას მისი
ალარაფერი ესმის, რა ხდება მის ირგვლივ და მის შიგნით ვერ
შეუგნია და იბეკნება ერთ ადგილზე. საკვირველია, შევანათეთ
ფიზიკურ მოვლენათა სიბუნელეში, გავიგეთ მისი მრავალი საი-
ღუმლოებანი, ხოლო საზოგადოების საიდუმლოებანი რჩებიან
დამალულნი, ბუნელეთით მოცული და გაუგებარი ადამიანისათ-
ვის. ჩვენს გარეშე მდებარე მოვლენებს ჩინებულათ ვსწავლობთ,
ხოლო ჩვენს შორის მდებარე მოვლენათა არაფერი გვეყურება.
ამის მიზეზია ერთი — ეს უვიცობა სასარგებლოა იმათთვის,
ვინც თავის ქონებას იძენს ამ საერთო სიბრიყვის წყალობით;
ბუნებისაგან თავის დაცვა შევისწავლეთ, ხოლო ამ ოხრებისა-
გან თავის დაცვა ვერ მოვაწყვეთ. ეს არც ისე ადვილი საქმე
გამოდება, როგორც ამ ოცდაათი წლის წინ გვეგონა. ძველი გა-
ზეპირებული ფორმულები გამოსადეგი იყო ძველი სადა სოცი-
ალური ურთიერთობის გასაგებათ; იმავე ფორმულებით მიდ-
გომდა დღევანდელ გართულებულ პირობებისადმი ვეღარ იძლევა
მოსალოდნელ შედეგებს. მაგალითად, წინეთ სწავლა, ნასწავ-

ლი ხალხის გამრავლება ნიშნავდა ერის წინსვლას და საუკეთესო წყობილებისათვის მომზადებას. ახლა ეს ასე აღარ არის ნასწავლნი და განათლებულნი შეადგენენ დიდ ფენას ერისაგან გამოყოფილს და მის ზემოთ მდგომ ფართე გავლენიან კრებულს და ამავე დროს ჩაბმულს გაბატონებული წყობილების სამსახურში. წამოყენებულია მთელი დოქტრინა, მიღებულია ყველა ზომები ამ ხალხის მნიშვნელობის გასაზვიადებლათ და მისთვის საბატონო ადგილის გასაზიარებლათ. ეს დოქტრინა არის მოძღვრება — შეიქმნას საზოგადოების საშოდან გამოყოფილი ზეკაცები, ფრანგულათ «ელიტ», ანუ გამორჩეულნი, ჩვენებურათ ინტელიგენციის ნაღები, ანუ უმაღლესი ინტელიგენცია, რომელიც უნდა მეთაურობდეს ცხოვრების ყველა დარგს, იძლეოდეს სახელმძღვანელო აზრებს და ამასვე ასრულებდეს. ამათი სახელებია პოლიტიკური მოღვაწენი, დეპუტატები, ვეკილები, ორატორები, პროფესორები, დიდი მოხელენი, ბანკირები და სხვადასხვა. ეს მოძღვრება არსებობს დღეს ყოველგან, როგორც დემოკრატიულ ისე დიქტატურულ ქვეყნებში, იმ გარჩევით, რომ ერთის საფუძველია თავისუფლება, თავისუფალი შერჩევა, ხოლო მეორის ჯოხი, ბრძანება, მაღლიდან არჩევა და დანიშვნა ამა თუ იმ პირის ამა თუ იმ თანამდებობაზე. ე. ი. სხვადასხვა მეთოდი, საშუალებები მათ ერისაგან გამოსაყოფათ, ხოლო თვით არსებით მხარე ამ მიმართულების ერთი და იგივეა, ორივე ერთნაირათ აღიარებენ ამ რჩეულთა უადრესობას, უპირატესობას და მათთვის მთელი საზოგადოებრივი მისიის ჩაბარებას. მათ შორის, მაშასადამე, არის პრინციპიალური ერთობა, აღიარება რჩეულთა უმაღლესი მოწოდების, და არარჩეულთა, მასის, მათდამი დამორჩილების. მისაღება კი ეს დოქტრინა?

რჩეულთა თეორია დასაშვებია იმ დარგებში, რაიცა არ ეხება პირდაპირ ადამიანის ეკონომიურ ინტერესებს, სოციალურ ბრძოლას და შენ-ჩემობას. ასეთი დარგია მხოლოდ ერთი — მეცნიერება, ბუნების სამეფოს კვლევაძიება, ასტრონომიული და ტექნიკური აღმოჩენათა სფეროები. სრულიად მიუღებელია იმ დარგებში, რომელნიც ეხებიან ადამიანის მართვა-გამგეობას, სადაც მთავარ როლს თამაშობს ნივთიერი ინტერესები, კარაიერა, ეგოიზმი, ერთის გამდიდრების და მეორეთა დამორჩილების წყურვილი, რისგამო არავითარ მიუდგომელ მსჯელობას

და მოქმედებას ადგილი არ აქვს. ამ ასპარეზზე რჩეულთა თეორიის განადგება ნიშნავს ერის დიდი უმრავლესობის, გლეხების, მუშების, მცირე მესაკუთრეების დაყმობას მცირე გუნდისათვის. აი ამიტომ დემოკრატიაში, ე. ი. სახელათ ხალხის ბატონობაში, ბატონობს სინამდვილეში არა ხალხი, არამედ ეს მცირე გუნდი ინტელიგენციისა, ყველა ეს მოლაპარაკე და კარიერის მაძიებელთა წრეები. როცა ერთ სოციალისტ დეპუტატს შეეკითხენ — რატომ პალატაში მუშებს არ ირჩევთო, მან უპასუხა — ჩვენ მაშინ თავი რით ვირჩინოთო! ჩინებული «საელიტო» პასუხია. მუშამ თავი ირჩინოს ფაბრიკაში მუშაობით, ინტელიგენტმა ლაპარაკით. პოლიტიკა ეკითხვის ინტელიგენციას, ხალხის მოწოდებაა მხოლოდ ერთი — მას მისცეს თავისი კენჭები და მას დაემორჩილოს ახალ არჩევნებამდე. და სწორედ ამ შინაარსის კონსტიტუციაა განხორციელებული საფრანგეთში. ხალხი ოთხ წელიწადში ერთხელ იკრიბება, ირჩევს დეპუტატებს და ამით ათავებს თავის სუვერენობას; ამ ტექნიკური პროცესის, ამ კენჭობიას გარეშე მას აღარაფერი არ ეკითხვის, ნამდვილი სუვერენია არა გლეხი და მუშა, არამედ ინტელიგენცია.

ეს სოციალური ევოლიუცია აქ განერებულიყო მისი უარყოფითი თვისებები განახევრდებოდა, მისი შეკეთება შესაძლებელი იქნებოდა. მაგრამ ყველა მოვლენას თან ახლავს ლოდიკა, განვითარების აუცილებლობა და მიყავს ის შესაფერ დასკვნამდე. რაკი ინტელიგენცია გამოცხადდა მართვა-გამგეობის მთავარ ძალათ, მას გაეხსნა ფართე საკარიერო ასპარეზი. ის შეიპყრო ფულის შოვნის, დიდი ჯამაგირების წყურვილმა. ის ბუნებრივად მივიდა ამ წყურვილის მოსაკლავ წყაროსან, ფინანსიურ ოლიგარხიასან და ჩადგა მის სამსახურში. დამოუკიდებელი «რჩეულნი» აღარ არსებობენ. აი ამ გარემოებამ გაამაგრა კაპიტალიზმის ეს უკანასკნელი საფეხური, გააძლიერა ბანკების ყოვლად შემძლებლობა, ხალხის მათდამი დამორჩილება, სამრეწველო და სააღებ-მიცემო კაპიტალიზმის ჩამოქვეითება — ერთი სიტყვით, ხელი შეუწყო საზოგადოების დასნეულებას და გამოფიტვას.

ამ ორი უსაქმო ხალხის შეკავშირებამ, მოენიძე ინტელიგენციის და სპეკულიანტი ფინანსისტების გაბატონებამ, მოგვცა ის საოცარი, გასაშტერებელი ფაქტი, რაიცა აქ მოხდა. რო-

გორც კი გამარჯვებულნი გერმანელნი შემოვიდნენ, ეს ბატონე-
ბი გაიქცენ ბორდოში და ერთი დაკვირით ხელი აიღეს მართვე-
ლობის აპარატებზე, გამოიხატეს ერთი მოხუცი ღენერალი და
მას აკიდეს მთელი ეს სიმძიმე, წაქცეული გემის კაპიტნობა და
თვითონ დაიფანტენ. არავითარი ბრძოლა, არავითარი პოლი-
ტიკური გადახალისება, არავითარი წინააღმდეგობა — არაფერი
ადამიანური, მხოლოდ და მხოლოდ დაშინებული, დავარდნილი,
ნებისყოფას და ხასიათ მოკლებული მეთაურების ბრძოლის ვე-
ლიდან გაქცევა. ინტელიგენციამ გაჭირვების დროს გამოაფინა
თავისი თვისება: უილაჯობა, უხასიათობა, გამბედაობის და
მხნეობის უქონლობა, გაჭირვების და სიმძიმის აუტანლობა,
იოლი ცხოვრების ძიება, ღხინში ხალხთან ყოფნა, ჭირში მის-
გან გაქცევა. ამით ამარა მყოფი ერი დამარცხებულია. ხალხი
მოდის ბრძოლის და განვითარების ველზე ათასი წლობით,
იტანს უთვალავ გაჭირვებას, იბრძვის თავდადებულათ არსებო-
ბისათვის. მასში აღზრდილი და შთანერგილია ხასიათის სიმაგ-
რე, ძლიერი ნებისყოფა, მებრძოლი სული; საფრანგეთის ხალხ-
მა ყველა ეს თვისება საქვეყნოთ გამოაფინა დიდი რევოლიუ-
ციიდან დაწყებული, ყველა მოგებულ თუ წაგებულ ომში ის
თავის სადარაჯოზე ამაყათ რჩებოდა და ღირსეულ გამოსავალს
პოულობდა. და ახლა მთელი ეს ისტორიული ხაზი უცებ წა-
იშალა, ბრძოლის ველიდან გაქრა, ერი დაჩოქილი მიიშალა.
ასეთი ბედი არგუნა მას ინტელიგენტურ და ფინანსიურ ოლი-
გარხიამ, ენის, საწერ-კალამის და ოქრო-ვერცხლის მოტრ-
ფიალეთა ბატონობამ. თქმულება: როგორიც ღვდელი, ისეთი
ერი, გამართლდა.

ერთხელ კიდევ დამტკიცდა, დამტკიცდა საშინელი ტრაგე-
დიით ის, რომ ერის მებრძოლია ის, ვინც ცხოვრებაში მებრ-
ძოლია, ვინც თავისი მძიმე შრომით, თავისი მარჯვენით გზას
იკაფავს და შეადგენს საზოგადოების საფუძველს. ამათი გადა-
რეკა ერის სათავიდან და მის ალაგას მორეკა უხერხემლო,
გაძრომ-გამოძრომით ცხოვრების მაძიებელთა არ შეიძლება არ
გათაუდეს ნაციონალური კატასტროფით; რომის სახელოვანი
პერიოდის მეთაურები, ყოვლად შემძლე სენატორები და სარდ-
ლები თავისუფალ დროს ყანას თოხნიდნენ და ამით თავს ირ-
ჩენდნენ. ყველა ომში მოპოვებულ ქონებას ხაზინას აძლევდნენ.
როცა ეს მეთაურობა შეიცვალა ჩინის და ჯამაგირის მაძი-

ებელ მოხელეებით, რომი დაეცა. შემოჭრილ ბანდებმა ვერმანელებისა ნაწილ-ნაწილ დაშალეს ის და დაიპყრეს. მსგავსი მოვლენა განმეორდა დღეს ჩვენი თვალის წინ. ისტორიის გაკვეთილიდან არას სწავლობენ.

საზოგადოების შინაგანი ურთიერთობის ასე შებრუნება გამოიწვია ერთმა დიდმა ცვლილებამ, ახალმა შეხედულებამ სიმდიდრეზე, რამაც ძირბუდიანათ ამოავლო ძველი პსიქოლოგია, ყველა წინანდელი ეკონომიური წარმოდგენა. თვითუული ეძებს სიმდიდრეს, ეს ძველი ამბავია. მხოლოდ იცვლება წარმოდგენა სიმდიდრეზე. წინეთ მას ხედავდენ სხვადასხვა სახის უძრავ საკუთრებაში, მიწა-ადგილი, შენობები, ფაბრიკა-ქარხნები და სხვ. დიდი ომის შემდეგ სიმდიდრე დაისახა მოძრავ ქონებაში, ფულის მოგროვებასა და შენახვაში. შემნახველი კასები, კერძო თუ სახელმწიფო საფინანსო დაწესებულებები გადაიქცენ მთავარ ცენტრათ თანხების დაგროვებისა და აქედან წარმოება-აღებ-მიცემობაში დაბანდებისა. მეპატრონეთ ეძლევა მცირე სარგებელი, ხოლო ამ მოსაშუაღეთ, გადამცემ გამსესხებლებს რჩებათ დიდძალი მოგება. ამიტომ ყველა მესაკუთრის, ამათ შორის გლეხებისაც, სურვილია თავისი უძრავი ქონება გადასცვალონ მოძრავზე, მოიპოვონ ფული და მისი საშუალებით თავი ირჩინონ. ამ ტენდენციას აძლიერებს აგრეთვე სახელმწიფოს მიმე გადასახადი, ეტატიზმი, ბიუჯეტის მუდმივი ზრდა, მოხელეთა გამრავლება, რის ხარჯები მესაკუთრეთ აწევთ გადასახადების სახით; მას ემატება ხაზინის მიერ მუდმივი სესხიანი ქაღალდების გამოცემა და გაყიდვა — ერთი სიტყვით ყოველი მხრიდან ფულის მოთხოვნილება. ფულის ასეთი მნიშვნელობის გაზვიადებამ მოგვცა მისი უარყოფითი მხარეებიც. ვალიუტა სპეკულიაციის მთავარი საგანი ხდება, რაცაც სცემს ფულის ღირებულებას. 1921 წლიდან 1934 წლამდე წარმოებს მუდმივი დევალიუაცია, ფულის ფასის დაცემა, მაშასადამე, ხალხის სიმდიდრის განიავება; მიუხედავათ ამ ცნობილი მოვლენისა, ხალხის ფსიქოლოგია არ შეცვლილა, ძველი შეხედულობა სიმდიდრეზე ვერ აღსდგა. და ახლაც, მიუხედავათ ფულის ღირებულების საშინლათ დავარდნისა, ერთი კილო კარაქის ფასი 20 ფრანკიდან ოთხას ფრანკამდე ავიდა, მოქალაქე განავრძობს ძველებურათ ფრანკებზე ლოცვას. უძრავი საკუთრების შექმნას ახლაც ისე გაურბიან, როგორც წი-

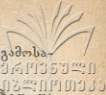
ნეთ. ამით აიხსნება ის საოცარი მოვლენა, რომ უძრავი საკუთრების ფასი არ შეცვლილა, სახლი და მიწა ქირავდება თუ იყიდება ძველებურათ.

რაკი ასე დაეცა უძრავი ქონების ძალა და მნიშვნელობა, ამით დაეცა თვით ტერიტორიის მნიშვნელობა, ნაციონალური შეგნების და პატრიოტიზმის საფუძველი. ადამიანი მიკრულია არა სამშობლო მიწა-წყალზე, თავს ირჩენს არა მისი დამუშავებით და გამოყენებით, არამედ მოძრავი, გამფრინავი ლითონით, უსახლვრო და უსამშობლო ქონებით. სადაც მცხოვრები ამ წყაროს იშოვის, მისი სამშობლოც იქ არის; ვინც მის მოპოვებაში ხელს არ შეუშლის, მისი მტერი არ არის; სამშობლოს ოკუპაცია უცხო ძალისაგან სავსებით მისაღებია თუ შრომის თავისუფლება და საკვები მასალა ერს არ დააკლდება. ამიტომ გერმანიის შემოსევას პირველ ხანაში შეხვდენ აქ მეგობრულათ და თუ შემდეგ ეს ამბავი აღარ მოეწონათ — ამის მიზეზია არა სამშობლოს დაცვის იდეა, არამედ საჭმელის ნაკლებობა, «ტიკეტები»-ს შემოღება. და ახლაც ერთი აზრი ტრიალებს საზოგადოებაში, ოღონდ ეს სანოვავის შევიწროება მოგვაცილონ, თუნდაც ბოლშევიკები შემოვიდნენ. ამჟამათ მთელი საფრანგეთი სწუხს ტყვეების გამო, ხოლო არაგინ სწუხს იმაზე, თუ მათ რა ჩაიღინეს, რანაირათ სამარცხვინოთ უარი თქვეს ტერიტორიის დაცვაზე და უბრძოლველათ იარაღით ხელში ტყვეთ ჩაბარდნენ გერმანელებს. ასეთ ლაჩართ ძველი რომაელები არ მიაკითხავდენ, არ გამოიხსიდიდნენ, ხოლო დაბრუნებულთ სამართალში აძლევდენ, როგორც მოღალატეთ. ხოლო აქ, საფრანგეთში, იმათ გმირათ სახავენ. ერთისიტყვით, პატრიოტიზმის ნივთიერი ბაზის შერყევამ მოგვცა შერყევა იდეური, თავდაცვის ნიადაგის, ნაციონალური სულისკვეთების და თავის დადების. მოქალაქე არ არის მიკრული სამშობლო ტერიტორიაზე, ის მხოლოდ მისი ბინადარია, დროებითი სტუმარია; მისი სიცოცხლე უფრო დამოკიდებულია ნიუ-იორკის ბირჟაზე, ვინემ პარიზზე. მას ხელთ უპყრია სხვადასხვა ქვეყნის და საქმის აქციები და ობლიგაციები და ამით ზომავს ქვეყნიერებას. ის ძირამოვარდნილია, მუდმივი მოარულია, მაწანწალა მცხოვრებია, დაუდგრომელი და ნერვებაშლილი. ძილში და ღვიძილში ელანდება მხოლოდ ფული და მის მიერ დაპყრობილია. კიდევ მაღლობა ღმერთს, რომ ჩვენნი ერი ასე შორს ჯერ არ წასულა,

კაპიტალიზმის ამ ფაზაში არ შესულა და თავის ნიადაგს არ მოსწყვეტია.

ამნაირათ, კაპიტალიზმის მიმდინარე საფეხურმა აშალა რა ეკონომიკის ყველა მხარეები, შეიტანა სრული არევდარევა წარმოების ყველა დარგში, დაშალა მთელი ნაციონალური სულიერი შენობა, დაუკარგა ერს ფეხის მოსამაგრებელი მკვიდრი ნიადაგი და დაამსგავსა ის უსამშობლო ადამიანთა გროვას. აგრარიულ ქვეყანაში ბატონობენ ადათ-ჩვეულებანი, საუკუნოებით შექმნილი ხალხური სიბრძნე, რითაც ხელმძღვანელობს, რასაც ანგარიშს უწევს მცხოვრები. აქ კი, პირიქით, მოშლილია ყველა ძველი ჩვეულებანი, არ მუშავდება და არ მყარდება ახალი, არ არსებობს არავითარი სახელმძღვანელო სულიერი ცენტრი და სიტყვა-პასუხი მომწყვდეულია ერთ აჩემებულ ვიწრო კუნჭულში. არავის არავისი ჯავრი არა აქვს. ყველას ახსოვს მხოლოდ თავისი თავი, სხვის ამბავს, რაგინდ ახლობელი იყოს, არ კითხულობს, მეზობლის და ნათესავის ყოფა-ცხოვრება არ აინტერესებს. აი მაგალითად რა ამოვიკითხე დღეს გაზეთებში. ერთი მოხუცი ქალი იდგა მარტო; სამი წელიწადია ბინის ქირა არ გადაუხდია; სახლის პატრონმა უჩივლა, აიღო აღმასრულებელი ფურცელი და ბოქაულით მიადგა კარებს ავეჯოულობის ასაწერათ. რადგანაც შიგნიდან კარი არ გაუღეს; ჩამტკრიეს შესავალი, შევიდნენ და ნახეს მდგურის ჩონჩხი ღოგინში. თურმე მდგმური მომკვდარა სამი წელია და ამ ხნის განმავლობაში არ გამოჩნდა ვინმე მისულიყო და ეკითხა მისი სვე-ბედი, თუმცა ნათესავები ბევრი ყოლებია. ადამიანის სული ასე გაცივდა, რკინათ გადაიქცა, ცოცხალი გული აღარ არსებობს. მას დაეკარგა შინაგანი წონასწორობა და შეტოპა აფორიაქებულ სოციალურ მორევში. ზან მისი სასწორი აიწვეს მალლა-მალლა და მას გონია ცამდე მივალწიეო, ზან დაიწვეა დაბლა-დაბლა და გონია ქვესკნელი გავიარეო. ამ მუდმივ საქანელაზე ზის ჩვენი ქებული ევროპიელი და შფოთავს უგზო-უკვლოთ მოხეტიალე აღვირწახსნილი. ის გზაშია, გადამავალ ხანაშია; ორში ერთი: ან მართლა გადავა ახლათ აწყობილ ცხოვრების წესებში და მით გამოვა დღევანდელი კრიზისიდან, ან გადავა სავსებით სასიკვდილო, გამანადგურებელ არევდარევაში და მით ბოლო მოეღება. განვითარებული ტექნიკა გადაიქ-

ცევა ევროპის სამარეთ თუ მის აღდგომათ — აი ის ორი გამოსავალი, რომელთა შორის უნდა მოხდეს არჩევანი.

ევროპამ ვერ მონახა გამოსავალი მშვიდობიანი გზით და მიაშურა იარაღს, გზების ასარეკათ, ახალი მერმისის ძალით შესაქმნელათ. ცხადია, ის გრძნობს არსებული საფუძვლის შერყევას, მის არევიდარევას და ეძებს საშუალებას მის შესაკეთებლათ თუ შესაცვლელათ. აქ კი სუფევს აზრთა სრული აბნეულობა. ორივე მეომარი ბანაკი ფიქრობს კრიზისის გამოსწორებას შეკეთებით, შესწორებით, მიწვევ-მოწვევით; ხოლო თვით საფუძვლის შეცვლა, მის ალაგას ახალი საძირკველის ჩაყრა მათი აზროვნობიდან გამორიცხულია; ერთადერთი გამონაკლისია მოსკოვი, რომელიც ფიქრობს ევროპის გაბედნიერებას ყოველგან საბჭოთა წყობილების დამყარებით, რუსული ეკონომიკის მთელ მსოფლიოზე გავრცელებით. ეს იქნება მართლა შეცვლა, მაგრამ შეცვლა მომაკვდინებელი წყობილებით, ადამიანის და ადამიანური ურთიერთობის განადგურებით და ძველი აზიური ბარბაროსობის გაბატონებით. აი ამ გამოსავალს დღეს ამაგრებენ და ხელს უწყობენ თვით ევროპელები, ინგლისის მოკავშირენი. ე. ი. დასავლეთი იმდენათ დაიშალა, მისი ძირი იმდენათ აინგრა, მისი ცივილიზაცია იმდენათ დაინიხა, რომ თავის დასაკლავ დანას თვითონვე ლესავენ, შინაური, სამეზობლო ანგარიშების გასწორებას თვითმკვლევლობით ფიქრობენ. ატლანტიკის ცივილიზაციას დასაბამიდან ასეთი სულიერი კრიზისი არ განუცდია; ის მუდამ მიდიოდა თავაწეული, გაშლილი დროშით, თავისთავის ერთგული და წინამძღოლი. ახლა? ახლა დაუჩოქა მოსკოვს და მასზე დაამყარა თავისი იმედები! და ეს სწორედ ის ერებია, რომელნიც სამართლიანად ითვლებოდნენ ცივილიზაციის მეთაურათ და მედროშეთ*). ეს ერთი ფაქტი, დასავლეთის შინაური ანგარიშების გასწორების საშუალებათა ძებნა ბოლშევიკურ აღმოსავლეთში საუკეთესო საბუთია ევროპის დაქანების და სიდამბლის.

კაცობრიობა მოვალეა კარგად დააკვირდეს და შეისწავლოს ევროპის დღევანდელი მდგომარეობა, არ აყვეს მის ფეხის ხმას თვალდახუჭული, არ მიიღოს მისი უარყოფითი, დამღუპველი წესები და მით თავისთავს გამოუჭედოს საიმედო ხანგრძლი-

*) იხილეთ ამ საკითხზე ჩემი წერილები «ბრძოლის ხმა» № 39 და 40.

ვი მომავალი. მეცნიერება, ტექნიკა, რასაკვირველია, მისაღებია, გამოსაყენებელია; მაგრამ სრულიად არ არის მისაღები ტექნიკის ხალხთა რბევის, ქალ-ბავშვების ხოცვის იარაღად გადაქცევა. მეცნიერების უდიდესი როლი უმდაბლესათ დაეცა; ის გადაეკიდა საზოგადოებას და სპობს. დღევანდელი ამბების შემყურე თავისთავს უნებურათ ეკითხება: განა არ სჯობდა კაცი დარჩენილიყო შეიარაღებული შვილდისარით, პრიმიტიულ ბუნებრივ მდგომარეობაში. მეცნიერება და ცხოვრება დაეჯახა ერთმანეთს; პირველი სჭედს წაღმა, მეორე უკუღმა. მაშასადამე, ეს მათი დაპირდაპირების მოშლა, მათ შორის თანხმობის ჩამოგდება, ერთ გზაზე, ერთი მიმართულებით მათი მსვლელობის პარამონიულათ აწყობა დღევანდელი მთავარი გადასაჭრელი ამოცანაა. ევროპის ნორმალურ კალაპოტში მოქცევა არ არის მართო ევროპის საჭირობოროტო საკითხი. ის ეხება ყველას, მთელ კაცობრიობას. ეს საკაცობრიო საკითხია.

მეცნიერული გონება განმარტოვებულია, მას გვერდში ვერ ამოუდგა სოციალური გონება, საზოგადოებრივი რაციონალიზმი. ეს მათი გაყრა წარმოებს თავისთავათ, სტიქიურათ, განგანზე გათიშული მსვლელობით. ცხადია ამ გათიშვის მოსპობა სრულიად შეუძლებელია იმავე რაციონალიზმის საშუალებით. სწავლა-ცოდნა, განათლება ამ უკანასკნელ ხანაში გაცილებით უფრო განვითარებული და გავრცელებულია, ვინემ იყო ოდესმე. და რომ ეს დარგი იყოს წყარო ბედნიერების, ქვეყნათ სამოთხე დამყარდებოდა. დახედეთ და ნახავთ რა ჩინებული ხელმძღვანელობია შემოდებული შკოლებში, რა მოწიწებით ეპყრობიან მასწავლებლები თავის მოვალეობას, რა გულმოდგინეთ სწაულობენ შეგირდები. როგორც სწავლას ათავებენ და ცხოვრებაში გამოდიან, შკოლებში შეძენილი ჰუმანიური მსოფლმხედველობა, შეძენილი ადამიანური წარმოდგენები ეკარგებათ და მწარე სინამდვილის ტყვეთ ხდებიან, წმინდა წყლიან წუმპეში ვარდებიან. მაშასადამე, დასანგრევეია ის კედელი, რომლითაც საზოგადოება შემორტყმულია, დასალეწია ის ფარ-ხმალი, რომლითაც საზოგადოებას თავს დასდგომიან და მას ყურს აბამენ საითკენაც და როგორათაც მოესურვებათ. ეს კი შესაძლებელია არა ცარიელი სიტყვებით, კეთილი სურვილებით, პარლამენტებით და კენჭებით, არამედ მაგარი ხელით, ხალხთა რევოლიუციით. სწორედ ამ მეთოდს

ებრძვიან ყველა გაბატონებულნი, ყველა ძალათ მაცხო-
ნენი და თავისი მაგარი ხელით ამაგრებენ თავის შემქცევ-
სართობ ორატორიას, სალაპარაკო და საკარიერო დაწესებუ-
ლებებს. მეორე ინტერნაციონალიც კი ამ ჭაობში ჩაიფლა, ენა
და კენჭი სოციალური სენის მთავარ მალამოთ გამოაცხადა. ის
გადაუდგა თავის ძველ კლასიკურ მოძღვრებას და სოციალურ
უტოპიას აეკვიპატა. ახალი თაობის, ახალი ინტერნაციონალის
მოვალეობაა გამონახოს დაიწყოებული ძველი გზა, გაითვალის-
წინოს აწინდელი მდგომარეობა, მთელი ეკონომიური ევოლიუ-
ცია და მის შესაცვლელათ ააფრიალოს რევოლიუციური დროშა.

სწავლა-ცოდნის გავრცელებამ ვერავითარი ცვლილება ვერ
შეიტანა ადამიანთა ურთიერთობაში. ძველი მოძღვრება მორალ-
ზე, ჭეშმარიტებაზე, კაცობრიობის გაბედნიერებაზე სავსებით
დაიწყოებულია, მოცლილთა თავის შესაქცევათ გამოცხადებუ-
ლია. გონებრივი სიმაღლე, შექმნილი განათლება, სულიერი სის-
ბეტაკე მეტ ბარგათ მიჩნეულია. ყველა ამ განძს ფარავს და დევ-
ნის ადამიანთა ერთმანეთთან შეუჩერებელი ბრძოლა, მათი
ბურხლი, ქიშპობა და ერთიმეორის რბევა. წინეთ თეორეტიკო-
სებს, განათლებულ პირებს დიდი გავლენა ქონდათ, მათ ჭკუას
ეკითხებოდნენ, პატიუებდნენ მართველი წრეები; ხშირათ მათ
რჩევას არ ასრულებდნენ, მაგრამ ყურს მაინც უგდებდნენ. ახლა
მათ დაეკარგათ ძველი ბაზარი, მათი ადგილი დაიჭირა ბანკი-
რებმა, ბირჟევიკებმა, გაძრომ-გამოდრომის სპეციალისტებმა.
მათ ეკუთვნის სახელიც და სახრავიც. 1871 წ. დაარსებულ
„პოლიტიკური მეცნიერების შკოლის» შესახებ სიხარულით
სწერდა ტენი: «ამ შკოლის ლექციების დასკვნები გადაიქცევი-
ან საფუძვლად ყველა იმ ზომებისა, რაც ჩვენ აუცილებლათ
უნდა მივიღოთო» და სხვ. ე. ი. შკოლა გასწევს საზოგადოების
მეთაურობასო. აი ეს რწმენა. ინტელექტუალიზმში, მაღალი გო-
ნების ბატონობაში სავსებით დაამხო მერმინდელ საზოგადო-
ებამ. ის არ სცნობს ხელმძღვანელათ არა პოლიტიკურ შკო-
ლას, არამედ არც ობიექტიურ მეცნიერებას. ახლა იგებენ და
აფასებენ მხოლოდ უტილიტარულ ცოდნას, რა გამოადგება თა-
ვისი არსებობის გასაადვილებლათ. რადგანაც ამ მიზანს ემსა-
ხურებიან ცალ-ცალკე, იბადება მათი დაუსრულებელი ჯახი და
შეტაკება. მაღალი იდეია, წმინდა განათლება ამ მეთოდს უარ-

ყოფს. ამიტომ ის დაგმობილია, და დაბალი იდეია, საბივსტეკ-
სო დროშა გამოფენილი და მოწონებულია.

უიჭველია, დღევანდელი სოციალური ამოცანა გაცილებით უფრო რთული და ძნელი გადასაჭრელია, ვინემ ის იყო მეტვ-
რამეტე საუკუნეში. მაშინ დღის წესრიგში იდგა საკითხი თა-
ვისუფლების, საშუალო საუკუნური შემბოჭავი არტახების და-
ღეწვის, რომ ამით თვითეულს შესძლებოდა თავის ჭკვაზე ემუ-
შავა და მოეწყო თავის ცხოვრება, როგორც პიროვნებას, ისე
ერს. მთელი ეს მუშაობა და ბრძოლა წარმოებდა ერთი დრო-
შის ქვეშ, რომელსაც ეწერა: ჰუმანიზმი, ადამიანობა. ეს ტალ-
და გადმოვარდა მე-19 საუკუნეშიაც, მოგვცა ახალ-ახალი ნა-
კადულები სოციალური და ნაციონალური შინაარსის, მოაღ-
წია ჩვენამდეც, წარმოშვა არა ერთი რევოლიუცია, მოიარა
ქვეყანა კიდისკიდემდე და ბოლოს, უკანასკნელ ოცდაათ წელი-
წადში, ისე შეჩერდა, შენედა, გაქრა, ისტორიას ჩაბარდა. ამ
დიდებულ მოძრაობას მეთაურობდა საფრანგეთი. ინგლისს არა-
სოდეს არავითარი საკაცობრიო იდეალი არ მოუცია სხვები-
სათვის; ის მუდამ იჯდა თავის კუნძულზე და ფიქრობდა მხო-
ლოდ თავისთავზე. მისას მიხვიდოდი თავს შეგაყვარებდა, შენ-
სას მოვიდოდა თავს შეგაძულებდა. და ეს მუდამ, დღევანდ-
ლამდე.

და ასე ერთიმეორის გვერდზე მიდიოდა ორი მიმდინარე-
ობა — საკაცობრიო და ეგოისტური, ჰუმანიური და უტილიტა-
რული. პირველი მოკვდა, მეორე დაეპატრონა მთელ ასპარეზს.
ამ ხანათ ვიმყოფებით უკანასკნელის სრულ სამეფოში. ყველა
პიროვნება, ყველა ერი ფიქრობს მხოლოდ თავის თავზე, თავის
ბატონობის გაძლიერებასა და გავრცელებაზე, სხვისი ჭირი,
ღობეს ჩხირი მათი საერთო მრწამსია. და ეს მიუხედავად მათი
სხვადასხვანაირი სახისა. ერთია ლიბერალური, მეორეა პო-
ლიტიკური, არსება კი ორივეს ერთია. ჰუმანიზმის მემკვიდრე
შეიქმნა მექანიზმი. ცხოვრების ეს ერთი ელემენტი დაეპატრო-
ნა მთელ ცხოვრებას, მთელ ადამიანს, მის სულს და გულს. რაც
დაითვლება და ჯიბეში ჩაიდება საერთო იდეალია; ყველა ამ
არითმეტიკით გატაცებულია. ის მთელი აზროვნობის და მუშა-
ობის ერთადერთი მამოძრავებელია. მეოცე საუკუნე მეთვრამე-
ტის ანტიტიტუზაა, მისი სრული უარყოფაა.

არის კი დღევანდელი მდგომარეობა დასავლეთის უკანასკ-

ნელი სიტყვა? გაათავა ატლანტიკის ცივილიზაციამ თავისი
ასაკი, მოჭამა თავისი დრო, თუ კიდევ შეიძლება მისი გამტარება
რუნება, ძველი სულისკვეთების აღდგენა? განახლების და აღდ-
გენის ყველა ელემენტები არსებობენ — ტექნიკური, პოლიტი-
კური, ფსიქოლოგიური. მაგრამ არსებობენ ცალ-ცალკე, ერთმა-
ნეთთან დაუკავშირებლათ, განთვითებულათ. არ არის საერთო
იდეა, საერთო იდეალი, რომელიც ამ ელემენტებს აერთებდეს
და ერთ სულს ჩაბერავდეს. თვითეული ადამიანი მომწყვდე-
ულია სახელოსნოში, თავის გონებრივ თუ ფიზიკურ სამუშაო
კუნჭულში, არ არის არავითარი შეგნება იმის, რომ სიმდიდრის
დაგროვება თავისთავათ არ იძლევა სიცოცხლის ამაღლებას,
მოწესრიგებას და გახანგრძლივებას. სამაგიეროთ ამ სიბნელეში
შენათა ერთმა ძველმა სადაო დებულებამ. ეს არის კლასიკური
სოციალიზმის მოძღვრება იმაზე, რომ შრომა არის სათავე
ყველა სიმდიდრის. ზოგან ეს თეორია აღიარებულია სწორათ,
მისაღებათ, მაგრამ მის გამოხატულებას, მის პრაქტიკულ მა-
ტარებელს წართმეული აქვს შესაფერი გავლენა და მნიშვნე-
ლობა. ამ დებულების ეკონომიკის სოციალურ საფუძველათ გა-
დაქცევა, მისი ცხოვრებაში გატარება და აღჭურვა შესაფერი
პოლიტიკური უფლებებით, უეჭველია, იქნება ახალი სიტყვა,
ახალი ურთიერთობა, რაიცა დაედება დვრიტეთ ატლანტიკის
ცივილიზაციის განახლებას და გაგრძელებას. ერთმა სიტყვამ—
თავისუფლებამ — ძირბუდიანათ გადააბრუნა საშუალო საუკუ-
ნური წესწყობილება და გამოსჭვდა ახალი ევროპა. ასეთივე
როლი შეუძლია ითამაშოს დღეს აგრეთვე ერთ სიტყვას, ეს
სიტყვაა შრომა. არის კი ეს შესაძლებელი?

ობიექტიურათ მისი ნიადაგი მზათაა. მისი შესაძლებლობა
ბოძებულია. რაკი ტექნიკა შეიქმნა მთავარი იარაღი სიმდიდრის
შექმნის გაადვილების, ცხადია ამ იარაღის ამამუშავებელი და
გამაცოცხლებელი უნდა იყოს თავი და ბოლო მთელი ეკონო-
მიური წყობის და საზოგადოებრივი ურთიერთობის. მაგრამ ეს
ლოდიკა ეხეთქება არსებულ პოლიტიკურ წყობას და მარცხ-
დება. მექანიზმი ვერ სჭრის, ვერ გადასჭრის დასავლეთის
პრობლემას. მისი გადამჭრელი ძალაა ადამიანი, მისი შეგნება
და გადაწყვეტილება. და სწორედ ეს ართულებს და აძნელებს
თვით პრობლემას. მექანიკა მას ასადავებს, აადვილებს, აზროვ-
ნება კი აბრკოლებს, ბოჭავს და აძნელებს. რატომ?

თვით გადასაჭრელი ამოცანა მეტათ ფაქიზი და დამაფიქრებელია. საზოგადოება შედგება პიროვნებებისაგან: ინდივიდი მისი საფუძველია. ცხოვრების ცენტრში, მისი თავი და ბოლო არის ადამიანი, ე. ი. არსებობს ორი ელემენტი ერთი სოციალური მთელის: პიროვნება და მათგან შემდგარი თავყრილობა; არის ორი ინტერესი, ორი მამოძრავებელი ძალა: ინდივიდუალური და საზოგადოებრივი. ამ შეერთებაში პირველი ალაგი უჭირავს პიროვნებას; ის შეიძლება წარმოვიდგინოთ საზოგადოების გარეშე, მარტომმარტო მცხოვრები. როგორც ის, ალბათ, იყო საზოგადოების თავის მოყრის წინ. საზოგადოება კი შეუძლებელია არსებობდეს პიროვნებათა გარეშე. ადამიანები შეიკრიბენ ერთად საერთო ძალ-ღონით უკეთესი ცხოვრების მოსაწყობათ. მაშასადამე, პირველ ყოვლისა უნდა იქნას დაცული მისი ინტერესები; მაგრამ მის გვერდით არსებობს საერთო ინტერესები, რომლის წაქცევა წაქცევს კერძო პირთ. აქედან პრობლემა: მოხდეს ამ ორი რგოლის ერთ ხაზზე აცმა ისე, რომ ერთიმეორეს არ ებრძოდეს, არ არღვევდეს და ერთად შეთანხმებულათ ვიდოდეს. ეს არ არის ახალი ამოცანა. ის ძველისძველია, მისი გადაჭრა არა ერთხელ უცდიათ, მაგრამ ყოველთვის ეს ცდა დამარცხებით გათავებულა. ამ მიმდინარეობის ისტორია ნათლად გვიჩვენებს, რომ პიროვნებაზე მუდამ ბატონობდა საზოგადოება, ხოლო საზოგადოება ხელში უვარდება ადამიანთა ვიწრო წრეს, რომლის მართველობის ერთადერთი ფარხმალია ძალა. დესპოტიზმი მსოფლიო მოვლენაა; პიროვნებათა დამონება და დაყმობა საყოველთაო ნაკადულია. გამოწაკლისია საზოგადოების აწყობა პიროვნებათა თავისუფლებაზე, რაიცა დაიწყო ძველ საბერძნეთში, გადმოვიდა რომში, შემდეგ ორივე მოისპო, ანთებული კერა ჩაქრა და თან გაიყოლია მისი მატარებელი ერები. ეს ტალღა გამოცოცხლდა მე-18 საუკუნეში, აინთო ინდივიდუალური კერანი, შეანძრია მთელი ევროპა, მთელი, მსოფლიო და დღეს ათავებს ძველებურათ საერთო ნგრევით და საბედისწერო შედეგებით. ცხადია, ვერც ამ ბხალმა მიმდინარეობამ გადასჭრა ძველი პრობლემა, ვერ მოხრივა ინდივიდი და საზოგადოება, ვერ გამოინახა მათი საერთო კალაპოტი და შიგ ვერ ჩააბა კაცობრიობა.

1 და დღეს დგას იგივე საკითხი: ინდივიდუალური და სოციალური მოვლენათა შეთანხმება, მათ შორის ბრძოლის და და

პირდაპირების მოსპობა, საერთო ხაზის გავლება და მასზე ორივეს ჰარმონიულათ მსვლელობა. ყველა ცდა ამ მიმართულებით თავდება ან პიროვნების დამონებით ან საზოგადოებას დაშლით. პირველის საქვეყნო მაგალითია დღეს რუსეთის საბჭოთა წყობილება. აქ პიროვნება წაშლილია, ადამიანი როგორც ამაირი, არ არსებობს. ეს არის უბრალო გაგრძელება ძველი დესპოტიზმის იმ განსხვავებით, რომ აქ მისი საფუძველია არა მარტო პოლიტიკური ძალა, არამედ უმთავრესათ ეკონომიური ძალა. მართალია, არც აქ თქმულა ახალი სიტყვა. მსგავსი წესწყობილება არსებობდა წინეთაც. საკმარისია მოვიგონოთ პერუს წითელკანიანთა ისტორია მე-12 – 16 საუკუნისა, რასაც სავსებით ბაძავენ რუსეთის თეთრკანიანები.

აი მოკლეთ პერუს ეკონომიკა. აქ მცხოვრებთა მრავალ სხვადასხვა ტომთა შორის გაბატონდა ერთი ტომი, სახელათ ინკას და თავს მოახვია ყველა დანარჩენთ თავისი სოციალური და პოლიტიკური წყობილება. ინკას მეფე გახდა მეთაური მთელი პერუს. მიწა-ადგილი ჩამოერთვა მესაკუთრეთ და გამოცხადდა სახელმწიფო ქონებათ; მისი დამუშავება და ნაყოფის განაწილება სწარმოებდა მთავრობის მოხელეთა მეთაურობით და განწესებით. მთელ მოსახლეობას მართველნი უკარნახებდენ რა იმუშაონ, როგორ იმუშაონ, რამდენი სჭამონ, როგორ ჩაიცივან, როგორ იფიქრონ, რა ილოცონ – ერთი სიტყვით თვითეული მხარე ადამიანის ფიზიკური და სულიერი არსებობისა ისაზღვრებოდა მართველთა მიერ, მის დაუკითხავათ და ნებადაურთველათ. ხალხი გადაეჩვია საკუთარ ფიქრს, საკუთარ თაოსნობას, რაიმე საქმის გამოწყობას და აქტივობას; ის ემორჩილება მხოლოდ ბრძანებას; გონებრივი სიზარმაცე გახდა საერთო თვისება. პიროვნება «მე», გაქრა, მცხოვრებნი გადაიქცენ ბრბოთ, ჯოგათ, რომელსაც მეჯოგე მოხელე დენის საითკენაც მოესურვება. ამ წყობილებას ბევრი ევროპიელი უწოდებდენ და დღესაც უწოდებენ სოციალიზმს*). აი ამ ქვეყანას შეესიენ ისპანელები მე-16 საუკუნეში და გაიმართა ხანგრძლივი ომი; ბერუელები დარჩენ ერთგულნი ინკასი, არ მოისურვეს ისპანური წყობილების შემოღება, ხმა შეუბრუნებლათ ემორჩილებოდენ თავიანთ მართველებს და შეებრძოლენ მომხთურთ მთე-

*) იხ. L. Bouclin. Les Incas de Perou.

ლი თავისი ძალღონით. აღმოჩნდა პიროვნება სავსებით დამონებული იდეურათ და ფსიქოლოგიურათ, მოკლებული ყოველფერ საკუთარ სურვილებს და ნებისყოფას, მიჩვეულნი ბრძანების შესრულებას, აღზრდილნი მათრახით, დამორჩილებული სულიერ-ხორციელათ; ვერავითარი თავისი გამოსავალი მათ ვერ მონახეს და აყვეს ინკასელებს. ომი გაგრძელდა, ბოლოს და ბოლოს გაიმარჯვეს ისპანიელებმა, გადააქციეს პერუ თავის კოლონიათ; ხოლო წითელკანიანები დღევანდლამდე დარჩენ პასიურ მცხოვრებლებათ, ვერ გადალახეს შეზღილი ინერცია, ვერ აღადგინეს პირადული ღირსება, თავმოშწონეობა და კაცური კაცობა.

პერუს მაგალითით დღეს ბევრი ანტისოციალისტი სარგებლობს სოციალიზმთან საბრძოლველათ. მაგრამ საკმარისია ცოტაოდენი დაფიქრება, რომ ასეთ წყობაში რაიმე ნატამალი სოციალიზმისა არ დაინახოთ. აქ არ არის არავითარი ბატონობა საზოგადოების, ხალხის არც თავისთავზე, როგორც მთელზე, არც პიროვნებაზე, როგორც ადამიანზე. ორივეზე ერთნაირათ ბატონობს მცირე გუნდი ძალმომრეთა, ინკას — ბოლშევიკების სექტა. თუკი სოციალიზმი მართლა პიროვნების მკვლელია, როგორც ამტკიცებენ ბოლშევიკური მაგალითით მოწინააღმდეგენი, რასაკვირველია, ის მიუღებელია. ასევე მიუღებელია ინდივიდუალიზმი, თუ ის საზოგადოების დამაქცეველია. ხოლო რომ ის მართლა ასეთი თვისების გამოდგა ამ ბოლო ხანებში — ეს ჩვენ ზემოთ დავინახეთ. სოციალისტური ეკონომიკის გამოცდილება ჯერ არ ყოფილა. სამაგიეროთ ინდივიდუალურ ეკონომიკაში ყელამდე ვცურავთ და შიგ ვიხრჩობით.

პიროვნება საზოგადოების წინააღმდეგ, საზოგადოება პიროვნების წინააღმდეგ — ორივე ეს დილემა მიუღებელია, ორივეს თანხმობა და ერთ მთელათ გადაქცევა — საუკეთესო გამოსავალია. სამწუხაროთ არსებულ აზრთა აბნეულობა ყველა ამ საკითხებზე მიეწერება უმთავრესათ სოციალისტურ მთავრობათა სრულ უსუსურობას. მათი მოღვაწეობა გერმანიაში, ავსტრიაში, ინგლისში და საფრანგეთში გათავდა ერთნაირათ — ცარიელი ადგილის ბეკნით, უსაქმო ტრაბახობით. სოციალიზმს სახელი გაუტყდა და მით მომზადდა ნიადაგი პლუტოკრატიული და დესპოტიური მართველობის. ამიტომ რა გასაკვირალია, ბოლშევიზმი სოციალიზმით გასაღებულდყო და მას კი-

დეკ უფრო გატეხოდა სახელი. ამ ხაზზე იმუშავეს თვით მეორე ინტერნაციონალის მეთაურებმა, როცა ისინი ხშირათ დებდნენ საბჭოთა წყობილებას სოციალისტურ წყობილებათ, თუმცა თავისებურს, არადემოკრატიულს. გამოდიოდა რომ სოციალიზმის დამახასიათებელია არა მისი ეკონომიკა, არამედ პოლიტიკა. ამ აზრთა საერთო აბნეულობით ჩინებულათ ისარგებლეს ბატონობის მაძიებლებმა და ხალხს მაგრათ შემოაჯდნენ.

და ასე, დგას დღესაც იგივე პრობლემა, რაც წინეთ, კიდევ უფრო დახლართული და დაბნელებული. ინდივიდუალიზმი სოციალიზმის წინააღმდეგ, სოციალიზმი ინდივიდუალიზმის წინააღმდეგ; მათ შორის ზიდი ჩატეხილია. თავისუფლებამ მოგვცა პლუტოკრატია, იძულებამ ბოლშევიზმი, არც ერთი არ არის მისაღები. მაგრამ რაკი მესამე გზა ვერ მოუნახავთ — იძულებულნი არიან ამ ორ ბოროტებას შორის მოახდინონ არჩევანი. ამ ჩიხიდან გამოხვლა შესაძლებელია, აუცილებელია, საამისოთ გამონახული საშუალებებით, ნათელი აზროვნებით და სინამდვილესთან ანგარიშის გაწევით.

გავიხსენოთ, ვინ იყვენ ძველათ და ახლათ თავისუფლების მედროშენი და მებრძოლნი, საბერძნეთ-რომში და მეთვრამეტე საუკუნის ევროპაში. ესენი იყვენ წვრილი მესაკუთრენი, წვრილი გლეხობა და წვრილი ვაჭარ-მრეწველნი. სხვილი საკუთრება, გარდა დიდი მემამულეებისა, არ არსებობდა. საფრანგეთის დიდი რევოლიუცია იყო რევოლიუცია სწორედ ამ დაბალი კლასებისა, წინააღმდეგ გაბატონებული თავადაზნაურული მიწათმფლობელობისა და მასზე აგებული პოლიტიკური ძალმომრეობისა. ჩრდილო-ამერიკაში შემოდებული თავისუფლება და დემოკრატიული კონსტიტუცია იმავე მეთვრამეტე საუკუნეში ეყრდნობოდა მხოლოდ წვრილ საკუთრებას, ფერმერებს და მედუქნეებს. მაშასადამე, ისტორიულათ თავისუფლების ეკონომიური შინაარსი იყო მხოლოდ წვრილი ეკონომიკა და ხელოსნობა. არც კაპიტალიზმი, არც პროლეტარიატი იმ დროს კიდევ არ არსებობდა: იყო მხოლოდ ჩანასახი, დაწყება ამ ორი ახალი პროცესისა. აი ამ თავისუფალი, სოციალურათ ერთფეროვანი საზოგადოების დანაწილება; ახალი ძლევა მოსილი კლასების აღორძინება და მათ შორის ბრძოლის გაჩაღება მეცხრამეტე საუკუნის საქმეა. გაჩნდა ორგვარი ინდივიდუალიზმი, ორგვარი თავისუფლება: წვრილი და სხვილი მწარმოებლების. პირ-

გელნი თანდათან პარტახდებიან, ირღვევიან, მეორენი ძლი-
ერდებიან და მთელ ქვეყანას ეპატრონებიან. დიდი საკუთრება,
დიდი უძრავი და მოძრავი ქონება თავს დააჯდა წვრილ საკუთ-
რებას, დაქირავებულ მომუშავეთ და მათ სულს უხუთავს. თავი-
ვისუფლება გახდა იარაღი ერის დიდი უმრავლესობის თავი-
სუფლების მოსასპობათ და ახალმოსული ბატონობისათვის
დასამონებლათ.

ამნაირათ, არის ორგვარი ინდივიდუალური ეკონომიკა, ორ-
ნაირი პიროვნება და მათი თავისუფლება. ერთი თავს იცავს, თავისი
პირადი შრომით თავს ირჩენს, მეორეა თავდამსხმელი,
სხვისი შრომით, სხვისი საკუთრების განადგურებით სიმდიდ-
რის შემძენელი. მთელი წასული და დღევანდელი კრიზისის
ამტეხი ეს უკანასკნელია. მათი თავისუფლება არის თავისუფ-
ლება საერთო ნგრევის, საყოველთაო ცარცვის და დაუსრულე-
ბელი ომების. საკმარისია ამ ურთიერთობის გათვალისწინება,
რომ მაღამო მოინახოს. თხა და მგელი ერთად ვერ იძოვებენ;
დააბით მგელი, გაუშვით თხა — ერთადერთი წამალია. ე. ი.
ისპობა თავისუფლება არა ადამიანის, არა მუშაობის და თავის
რჩენის, არამედ სხვისი ცარცვის, მშრომელთა დამონების
და დაჩაჩანაკების. ამ ორგვარი ინდივიდუალიზმის, ორგვარი
თავისუფლების ერთიმეორისაგან გარჩევა, გამოცალკეება და
შესაფერათ შეფასება ერთადერთი გზაა სოციალური ლაბორინ-
ტიდან გამოსასვლელათ.

თუ წვრილი მესაკუთრენი ბუნებრივი მატარებელია ინდი-
ვიდუალიზმის, პროლეტარიატი ასეთივე ბუნებრივი მატარებე-
ლია სოციალიზმის, ერთად მუშაობის და ცხოვრების. ერთობა
და თანხმობა ამ კლასის არსებობით სოციალური საფუძველია,
მუშა ჩაბმულია ვიწრო ტექნიკურ სამოქმედო რკალში, არ აქვს
არავითარი საკუთარი ნებისყოფა და თაოსნობა ამ სფეროში;
ის თვითონ გადაქცეულია მანქანათ, ვიწრო სპეციალისტათ,
მოკლებული ყოველივე ეკონომიურ თვითმოქმედებას. მისი
მდგომარეობის გაუმჯობესების ერთადერთი საშუალებაა თავი-
სი კლასის გაერთიანება და შეერთებული ძალდონით თავისი
ინტერესების დაცვა მეპატრონეთა წინაშე. პროლეტარიატი არის
ერთი დიდი სოციალური ერთეული, ერთ უღელში შებმული,
ერთნაირი დადებითი და უარყოფითი თვისებებით აღჭურვილი,
მისთვის აუცილებელია თავისუფლება არა ეკონომიური საქმი-

ზნობისათვის, როგორც წვრილი მესაკუთრე, არამედ სოციალური ბრძოლისათვის კაპიტალიზმის წინააღმდეგ. აი ამ ჭეშმარიტ ლებლობით იღება ხიდი მას და წვრილ მესაკუთრეთა შორის და ხდება შესაძლებელი მათი დაკავშირება საერთო მტრის — სხვილ მესაკუთრეთა წინააღმდეგ. იბადება საერთო ინტერესები, საერთო ნიადაგი ბრძოლისა და თავის დაცვისა. ეს ობიექტიურათ შესაძლებელი ურთიერთობის დამყარება მათ შორის დღევანდლამდე ვერ განხორციელდა ევროპაში სოციალიზმის მედროშეთა მრუდე აზროვნების გამო. ის, რაც მარქსმა კაპიტალიზმის თვისებათ აღიარა — მასების გაპროლეტარება — მისმა მიმდევრებმა გადააქციეს სუბიექტიურ სურვილათ, პროგრესის სამკაულათ და დასკვნეს — სოციალური რევოლუცია უნდა მოხდეს როგორც სხვილი, ისე წვრილი საკუთრების ნანგრევზე. ამით ეს ორი კლასი დააკავშირეს და პროლეტარიატი განამართოვებს. ამ დოქტრინის პრაქტიკული განხორციელება მოახდინეს რუსეთში ბოლშევიკებმა; საყოველთაო გაპროლეტარება ყველა მისი შედეგებით აქ გატარებულია. რაც აქ ვერ შესძლო ყოველად შემძლე კაპიტალიზმმა, იქ პოლიციამ ჩეკისტური მეთოდით შესძლო; მთელ ერს წაერთვა საკუთრება და გადაეცა ერთ მუჭა ტირანებს. მას თან გადაეცა თავისუფლება, ეკონომიური, პოლიტიკური, ნაციონალური, სოციალური. ხალხი გადაიქცა სხვის საბალახოზე მობალახე ჯოგათ. ჯოხით მისადენ-მისადენ ბრბოთ. ადამიანს დაეკარგა პირადობა, საზოგადოებას დაეკარგა ადამიანობა. თუ ეს გასტანა კიდევ დიდხანს, მივიღებთ პერუს ტომების კულტურულ დონეს, ტიკინებათ გადაქცეულ მცხოვრებთ. ამის ნიშანს უკვე იძლევიან ქართველი ტყვეები.

ასე აბნეულ-დაბნეული ევროპა იარაღით ხელში წარსდგა კაცობრიობის წინაშე და შიშით თუ ნებაყოფლობით, ისიც ჩაითრიეს თავის დავარდნაში. ამ ევროპიდან არაფერი აქვს დანარჩენ ქვეყანას მისაღები და მისაბაძავი. პირიქით, მისი ვალია თავი დაიცვას ამ მოძალადესაგან, არ შეითვისოს მისი უარყოფითი მხარეები, არ გაყვეს მის დღევანდელ გზას და არ გაათაოს მისებურათ — დაცემით და გადაგვარებით. არის კიდევ ერთი იმედი, იმედი ევროპის შემობრუნებისა, დამარღვეველი პროცესის უარყოფისა და ახალ გზაზე შედგომისა. ამ გამოსავალის მონახვა და განახლების დროშის აფრიალება არის ის-

ტორიული მოწოდება დასავლეთის ახალი თაობის, იმ თაობის, რომელიც ჯერ კიდევ უკანა რიგებზე დგას, საზოგადოებრივ ელზე არ გამოსულა, დრომოჭმულ თაობის იარაღად გადაქცეულა და მის შემყურეთ რჩება. მაგრამ ამ ახალ მოძრაობას ეჭირვება ნათელი აზრი, სინამდვილის გაგება და თავის დადება. მხოლოდ რწმენა და იდეალი იძლევა მტკიცე ნებისყოფას, ხასიათის სიმაგრეს და მხნეობას.

პირველ ყოვლისა საჭიროა ვიცოდეთ როგორ მიუღვეთ დაავადებულ სოციალურ პრობლემას; დღეს არსებობს მხოლოდ ორგვარი მიდგომა — ბოლშევიკური და ბურჟუაზიული, რუსულ-კომუნისტური და ევროპიულ კაპიტალისტური. უკანასკნელათ აღმოცენებული სხვადასხვა სახის «სოციალიზმი» არსებითად განმეორებაა რეფორმიზმის, კაპიტალიზმის ბაზაზე მიწყობ-მოწყობის. ჩვენი ამოცანაა გამონახვა მესამე გამოსავალის, მესამე მიდგომის და მის საფუძველზე აგება სამოქმედო პროგრამის. როგორ?

ორი ძირითადი მოვლენის, პიროვნული და საზოგადო ინტერესების შედუღებით და გატარებით თავისუფლების ფარგალში. ეს, რასაკვირველია, შეუძლებელია პოლიციური წესებით, ჯოხით. მართალია, საერთაშორისო ანგარიშების გამოსწორება ერთადერთ საშუალებათ აღიარებულია ჯოხი, ძალმომრეობა, მაგრამ აქაც ის ყოველთვის იყო და არის ხანმოკლე, დროებითი, რაიცა ხანგრძლივათ ვერავითარ წესებს ვერ ამყარებს. მომრევის მომრევი არ იღევა. მით უფრო ის მიუღებელია საშინაო ურთიერთობაში, როგორც ნორმალური საფუძველი წესწყობილების. ძალადობა აუცილებელია, მაგრამ რომელი? თავისუფლების მაგიერ თუ თავისუფლების ფარგალში? ხალხის მიერ აწყობილი ეკონომიური და პოლიტიკური წყობა, უეჭველია, საჭიროებს მფარველობას, დაცვას, შეიარაღებულ ძალას; საკითხავია მხოლოდ ერთი: ვის ხელშია ეს ძალა, ხალხის თუ მის ზურგზე მოკალათებული ბატონების. მაშასადამე, პრობლემის არსებითი მხარე ძევს არა ამ სფეროში, არა პოლიტიკურ წრეებში, არამედ ეკონომიურ საფუძველში, რაზედაც აგებულია მთელი სოციალური შენობა. აი ამ ხაზზე გადაწყობა, დამპალი ეკონომიკის ალაგას საღის შემოდება — ერთადერთი საჭირობოროტო საამდროვო ამოცანაა. რაკი წვრილი საკუთრება არის ნივთიერი საძირკველი ინდივიდუალიზ-

მის, პიროვნული თავისუფლების, ხოლო სხვილი საკუთრება იძლევა ნივთიერ ბაზას სოციალიზმისათვის — ცხადია ახლო ხაზის დაცვა და მათი შეერთება იძლევა ახალ ეკონომიკას, ახალ სოციალურ ურთიერთობას. თავისუფლება წვრილ მესაკუთრეთათვის დადებითი ხარისხისაა, მათი აშშენებელი, ხოლო სხვილი მესაკუთრეთათვის ის არის იარაღი სხვისი რბევის, სუსტის ჩაგვრის და ექსპლოატაციის. აი ამ დაშანგრეველი თავისუფლების მოსპობა შესაძლებელია მოსპობით მისი ძირის — კერძო სხვილი საკუთრების და მისი გადაცემა საზოგადოებისათვის. პიროვნების წვრილი საკუთრება და ერის სხვილი საკუთრება ერთადერთი გზა და ხილია ხალხური, ეროვნული სოციალიზმის. უშრომელთა, სხვისი ყვლეფით მცხოვრებთა ინდივიდუალიზმი ქრება. თვით მუშაობის პროცესი, ნივთის დამზადების ტექნიკა არ იცვლება. მრეწველობა ცოცხლობს და ვითარდება მუშათა ხელით, მეურნეობა — გლეხების შრომით. ამ ორი კლასის დაახლოვება, დაკავშირება და ერთ პოლიტიკურ მთელათ გადაქცევა ვახდება საძირკველი ამ ახალი წყობილების. თუ ეს პრინციპი მისაღებია, მისი ფორმები და პრაქტიკული სახეობა წვრიმადლებია. მხოლოდ ერთი მისი სახე დასაგმობია, სრულიად მიუღებელია. ეს არის ეტატიზმი, სხვილი საკუთრების სახელმწიფოს ხელით ამუშავება და მისი სვებედის მოხელეთა ამართ დატოვება. ეს გამოიწვევს საერთო უმარყოფილებას, რეაქციას, ბურჟუაზიული თავისუფლების და წარმოების დაბრუნებას. რაკი სოციალური ეკონომიკის საფუძველია სხვილი წარმოების დასაკუთრება, ცხადია მას ეჭირება შესაფერი სხვადასხვანაირი ფორმა — ეს ფორმებია: სახელმწიფო, სათემო, საერობო, კოოპერატიული, საამხანაგო, მუშათა და ტექნიკოსების ასოციაციები და სხვ. ყველა ეს ფორმები ეწყობა სრულიად დამოუკიდებლათ სახელმწიფოს იძულებითი აპარატისაგან, მუშაობენ საკუთარი წესებით და გამართლებას პოულობენ თავიანთი საქმიანობით. ამავე დროს ხდება ნებაყოფლობითი შეკავშირება კერძო წვრილ მესაკუთრეთა და მათი შეყვანა საერთო სოციალური ეკონომიკის ქსელში. ყველა საკრედიტო დაწესებულება გადადის ამავე უმაღლესი ეკონომიური მართველობის ხელში და მუშაობენ მისი წინამძღოლობით. ერთი სიტყვით, მთავარია ორი პრინციპის მოთანხმების ცნობა და მისი გატარებისათვის ბრძოლა. დანარჩენი პრაქტი-

კული ზომების გამონახვა და განხორციელება ადვილათ მისაგ-
ნები და შესასრულებელია.

ეს იქნება ახალი ევროპა, გადაწყობილი, თავის ეკონომიკურ
დინამიზმზე გაბატონებული, თავისთავის ბატონი და შეგნე-
ბული წინამძღოლი. ეს იქნება ღრმა რევოლიუციით დაწყებუ-
ლი ახალი ევოლიუცია, მისი პირველი რგოლი, რის განვითა-
რება აღებული მიმართულებით მოგვცემს დასრულებულ ჰუმან-
იურ სოციალურ შენობას. ამ დროშით ის წარსდგება კაცობ-
რიობის წინაშე, როგორც მისი მეგობარი, საშინაო და საგარეო
მშვიდობიანობის მოციქული და ადამიანის ადამიანობის უმაღ-
ლესი დამცველი. აი ამ ევროპას ყველა მიიღებს, ყველა დაენ-
დობა და მის გზა-კვალს გაყვება. კაცობრიობის გამთელება, სა-
შიშარი სენისაგან განკურნება, ურთიერთშორის მორიგება და ბუ-
ნებისაგან მოცემული ნიადაგით თანხმობით სარგებლობა მხო-
ლოდ ამ საშუალებით, ამ დროშით შესაძლებელი გახდება.

რა ხდება მსოფლიოში

დღევანდელი საერთაშორისო მდგომარეობის გასაგებათ, პირველყოვლისა, უნდა ვიცოდეთ რა მოხდა მსოფლიოში, რა ურთიერთობა დამყარდა, ურთიერთობა არა პოლიტიკური, თუ ეკონომიური, არამედ გეოგრაფიული, ბიოლოგიური, ობიექტიური. ვინ ვის მეზობლობს, ვის გაეხსნა ახალი გზები, ვის დაეხშო გასავალ-გამოსავალი, ვინ აიშვა, ვინ დაიბა, ვის რა პერსპექტივა მიეცა, თუ დაეხურა.

დიდი ხანია დასავლეთი ევროპა მეთაურობდა, წინუძღოდა გაცობრიობას. დღეს ყველასათვის აშკარაა, რომ ეს მეთაურობა მას წაერთვა, ის დავარდნის, დაღმართის გზაზეა შემდგარი და სწრაფი ნაბიჯით უკან მიექანება. მისი მოადგილე ჯერ არ სჩანს, სჩანან მხოლოდ ამის პრეტენდენტები.

რით აიხსნება მდგომარეობის ასე ძირიანათ შებრუნება, დასავლეთის ასე დაქანება?

ევროპა გეოგრაფიულათ იყოფა სამ ნაწილათ: აღმოსავლეთი, შუაგული და დასავლეთი. პირველი ეკუთვნის სლავიანურ რასას, ეწოდება რუსეთი, მეორე — გერმანელთა მოდგმას, ეწოდება — გერმანია-ავსტრია, ხოლო მესამე ლათინთა რასას — ეწოდება საფრანგეთი, იტალია, ისპანია. პირველ წყებასთან დაკავშირებულია ჩამომავლობით სლავიანები. მეორესთან ჩრდილოეთით მდებარე პატარა ერები და აგრეთვე რამოდენიმე ინგლისი, ხოლო მესამესთან პატარ-პატარა დაჯგუფებები — შვეიცარიიდან, ბელგიიდან და სხ.

ამ სამი ერთეულის ურთიერთობა და მდგომარეობა საზღვრავდა ევროპის სახეობას და მოქმედებას. ამ სამიდან თავიდანვე განზე იდგა და გამოცალკეებულათ ცხოვრობდა რუსეთი: მან არაერთხელ მოინდომა დასავლეთში შემოჭრა და მასზე თავისი გავლენის გავრცელება, მაგრამ ვერ შესძლო. რუსეთმა

მხოლოდ ერთხელ მოადწია პარტიამდე 1812 წელს და ისიც შუაგული ევროპის დახმარებით.

ევროპის გარუსებას და რუსეთის გაევროპიელებას ხელს უშლიდა მათ შორის აღმართული დიდი ჯებირი — გერმანიის რასა, რომელიც თავიდანვე ეპირდაპირებოდა მის მარჯვნივ და მარცხნივ მცხოვრებ რასებს. ის არ გახდა ჩამორჩენილი რუსებსავე, არც წინაწაწეული ფრანგებსავე, მას მუდამ ქონდა თავისი საკუთარი პოზიცია ყველა დარგში, რითაც გერმანელი გერმანელობდა. ის არ გარომაელდა, არ შევიდა ლათინურ ცივილიზაციაში, მაშინ როდესაც გალები დაიპყრო ცეზარმა არა მარტო ნაციონალურათ და გეოგრაფიულათ, არამედ კულტურულათ და, რაც მთავარია, რასიულათ, კელტები გახდნენ ლათინები. როცა გერმანელთა მოდგმის ტომი ფრანკები შეესივნენ გალების ქვეყანას და აირიენ მათში, ისინიც ვერ ირჩენენ თავის გვარ-ტომობას და ლათინდებიან. ამ ორი მოდგმიდან, ერთ მოდგმათ ქცეულნი, წარმოიშვა ფრანგთა ერი და ავიდა ცივილიზაციის მაღალ საფეხურზე. სამაგიეროთ მათ დაკარგეს პრიმიტიული, მამა-პაპური სისხლი და ხორცი, ველური, ტყიური ორგანიზმი და მით დასუსტდა მათი მუსკულები, გაძლიერდა ნერვები, გონებრივი სისაღე იჭერს ფიზიკური სისაღის ადგილს. ფრანგები დაემორჩილენ რომს სარწმუნოებრივ სფეროშიაც. როცა რომი დაეცა, ეს საევროპიო ცენტრი მოიხპო, მის ალაგს იჭერს კათოლიციზმი პაპის მეთაურობით. კვირინალის მემკვიდრე ხდება ვატიკანი. ფრანგები არ ეყრებიან ამ ახალ ბატონსაც. მათ შორის რეფორმაცია, ე. ი. ვატიკანისაგან განდგომა ვერ პოულობს ნიადაგს.

სრულიად სხვა გზით მიდიან გერმანელები. ისინი ვერ დაემორჩილა რომაელებმა ვერც პოლიტიკურათ, ვერც მხედრულათ, ვერც მორალურათ. მათ შორის ბრძოლა გრძელდება საუკუნეთა განმავლობაში. რომიდან მოსულ ქრისტიანობას დებულობენ მეტათ გვიან, ისიც ნაწილ-ნაწილათ, მაგრამ პირველი შემთხვევით სარგებლობენ ვატიკანისაგან განდგომისათვის. იფეთქა რეფორმაციამ, ლიუტერის ანტირომაული მოძღვრებით და მთელი გერმანია მას დებულობს თავის საწმუნოებათ. ერთი სიტყვით, ეს ველური გერმანული რასა არჩევს იყოს თავის ველურობაში, ვინემ შევიდეს უმაღლეს ლათინურ ცივილიზაციაში. ის რჩება საკუთარი გვარ-ტომული სისხლით და ხორ-

ცით, ხასიათით და ნებისყოფით. ის მაგრათ აფრინდება ბუნებას და არ იცვლის ზნე-ჩვეულებათ.

რუსთაველი სწერს: თავსა ახლათ ვერვინ იშობს, არ საქნელი არ იქნების. ე. ი. რასაც ადამიანი სჩადის, ის გამოძინარეობს მისი დაბადებიდან, მისი შთამომავლობიდან, მისი სისხლი და ზორცისაგან. ეგევე ითქმის ერზე. მისი აღორძინების და განვითარების ზაზი მისი დაბადების მიერ ბოძებულია გარდუვალი საკუთარი, ორიგინალური თვისებებით, რითაც ის განირჩევა სხვა ხალხისაგან; ეს არის მისი სასიცოცხლო საკუთრება, საფუძველი მისი ხანგრძლივობის. როგორც კი ეს ძირი შეირყევა, ზაზი მოიშლება, სხვა ხალხში აირევა, მისი დაცემა აუცილებელია, მისი გადაგვარება მოახლოვებულია.

ამნაირათ, რომის შემოტევას გაუძლო გერმანელებმა და დარჩენ თავის საფუძველზე, ვერ გაუძლეს ფრანგებმა და გადავიდნ სხვის საფუძველზე. ეს დიდი განსხვავება გერმანია-საფრანგეთს შორის დაედგა საფუძველათ მათ პოლიტიკურ და მეზობლურ ურთიერთობას. გერმანელთა რასიზმი არ არის ახალი ამბავი, არ არის გამოგონილი ჰიტლერის მიერ; ის მოდის თავიდანვე, მოდის როგორც დიდი მამოძრავებელი ძალა მთელი ხალხის; ის ღრმათ გამჯდარია მის სისხლში და ზორცში. ჰიტლერმა ამ ღრმა ნაციონალურ ტალღას მისცა კარიკატურული ხასიათი, არა ადამიანური გამოხატულობა და მას დიდი ხნით გაუფუჭა სახელი. ეს კარიკატურა, უეჭველია, გაქრება; მაგრამ მისი ძირი, გერმანელთა რასის თავისებურობა, ძველი ურყევი თვისებების მუდმივობა ხელუხლებელი დარჩება.

ევროპის სამი რასის მდგომარეობა დღეს ნათელია: ლათინური, დასავლეთის მცხოვრებნი, დაქანებულია, არა გარეგანი ძალადობით, არამედ შინაგანი დაუძლურებით, თავისი დრომოჭმული თვისებებით; გერმანული, შუა ევროპის მცხოვრებნი, რასიულათ მაგარია, ბუნებრივი ძველი ძალ-ღონე შერჩენილი აქვს, მაგრამ პოლიტიკურათ დაცემულია, არა შინაგანი დაუძლურებით, არამედ გარეშე ძალმომრეობით, წაგებული ომის პირობებით. მესამე, რუსული-სლავიანური რასა, საუკეთესო საგარეო პირობებშია, ის, როგორც გვარტომობით, ურყევეია, მაგარია, მისი შინაგანი ძალღონე დაუშრეტელია; მისი პრიმიტიული, უცვლელი ძველისძველი ფიზიკური და სულიერი თვისებები ქმნის მის სიმაგრეს, სიმტკიცეს, თავის მიწა-წყალ-

ზე მიკრულათ. ამიტომ მისი დაპყრობა დასავლეთმა ვერასოდეს ვერ შესძლო; ნაპოლეონმა სცადა, მაგრამ ჩქარა ჩამოხრებული გახდა გამოქცეულიყო მოსკოვიდან, ასეთივე ბოლო ეგება პიტლერმა. სამაგიეროთ, ვერც რუსეთმა დაიპყრო ევროპა, ვერ გადმოლახა დიდი ხნობით დასავლეთის საზღვარი და ევროპიელნი ვერ დააჩოქა. მისი მთავარი, ერთადერთი, ჩამჭერი თავის საზღვრებში იყო მისი დასავლეთის მოსაზღვრე — გერმანიის რასა, გერმანელთა იმპერია. უკანასკნელი ასი წლის დიპლომატიის ისტორია, დაწყებული გასული საუკუნის მე-30 წლებიდან, ნათლათ მოწმობს დასავლეთის, გერმანიის მეთაურობით, მთელ მუშაობას რუსეთის საგარეო გავლენის მოსახპობათ. ამ მხრით განსაკუთრებით საყურადღებოა ბრძოლა ბალკანეთის სლავიანთა ერების ირგვლივ. მოსკოვი ცდილობდა მათ განთავისუფლებას ოსმალთა ბატონობისაგან, დასავლეთი კი, პირიქით, ამ ტენდენციას ებრძოდა, დამპყრობელთ მხარს უჭერდა. 1877 წლის რუსეთ-ოსმალეთის ომი დამთავრდა ოსმალეთის დამარცხებით და სან-სტეფანოს საზავო ხელშეკრულობით, რაიცა დიდათ არ მოეწონა დასავლეთს, განსაკუთრებით ავსტრიას და ინგლისს და მოწვეულ იქნა ბერლინში ევროპის სახელმწიფოთა კონგრესი ხელშეკრულობის გადასახედავათ. ის მართლაც «გადახედეს», ე. ი. მთავარი მუხლები რუსეთის გავლენის გამამძლიერებელი ბალკანეთში ამოაგდეს, სლავიანთა დიდი სახელმწიფოს შექმნა უარყვეს — ერთი სიტყვით, რუსეთი ბალკანეთში არ შეუშვეს. სლავიანთა თავის მოყრა რუსეთის მეთაურობით, რასაც სლავიანოფილები ქადაგებდენ მე-18 საუკ. ბოლოდან ვერას გზით ვერ განხორციელდა მიუხედავათ მრავალი ცდისა და მსხვერპლისა. ოსმალეთის უღლიდან განთავისუფლებული ბალკანეთი გახდა დამოკიდებული ევროპის შუაგულ და დასავლეთის ერებზე.

დღეს მთელი ეს მდგომარეობა სავსებით შეცვლილია. საკმარისი გახდა გერმანიის დამარცხება და დარღვევა, რომ რუსეთი მთელ ბალკანეთს თოფის გაუსვრელათ დაპატრონებოდა. სლავიანოფილთა დოქტრინა სავსებით განხორციელდა. მათი მამამთავარის ბოლტინის სიტყვა: «დასავლეთი დალბა, რუსეთი უნდა დაეპატრონოს მასო», ხორციელდება. გადიდებული იუგოსლავია, ბოლგარია, ჩეხო-სლოვაკია, რუმინია, პოლონეთი — მოსკოვის ირგვლივ დარაზმულია. აქედან ევროპა გამო-

დენილია. დავა მხოლოდ შინაური რეჟიმის შესახებ. დემოკრატიას ვეველა თავგამოდებით იჩემებს. რუსეთის ბალკანეთის საკითხის გადაწყვეტით დაკმაყოფილებოდეს — საერთაშორისო მშვიდობიანობა ადვილათ დამყარდებოდა. მაგრამ მის გვერდით და მასთან ერთად იყო და არის დასმული მეორე დიდი საკითხი: მოსკოვის იმპერიის თავისუფალი სანაოსნო გზა, მისი დიდ ოკეანეში მოკალათება და თავისი ბაზების შექმნა. გზა კი ორია: დარდანელით ხმელთაშუა ზღვა, დასავლეთით ატლანტიკაში გასვლა. ეს მეორე გასავალი არის შორს, სახიფათოა, ხოლო პირველი ახლოა და ხელმისაწვდენი. პეტრე დიდის მიერ დატოვებული ანდერძი, რაიცა ვერც ერთმა მეფემ ვერ გადასჭრა, ეხება სწორედ დარდანელს და ის დგას დღის წესრიგში. პეტრე სწერს: «მიახლოვება რაც შეიძლება ახლოს კონსტანტინოპოლის და ინდოეთისაკენ. ვინც იქ იბატონებს — იქნება მსოფლიოს ნამდვილი ბატონი». ხოლო სწორედ ამ «მსოფლიოს ბატონობაზე» ოცნებობს მოსკოვის მთელი გაბატონებული ამაღლა სტალინის მეთაურობით.

ამ იმპერიალისტურ ხაზზე შეერთებულია რუსეთის ისტორიული საგარეო ამოცანა და საბჭოთა იდეოლოგია. ამ ამოცანის გადაჭრა ვერ შესძლო მეფეთა წყობილებამ, ახლა მას სჭრის კომუნისტების წყობილება. საგანი, მიზანი ერთიდაიგივეა, საშუალება განსხვავებულია. ამ საერთო მიზანს ბოლშევიკები ფარავენ გვარიან მოხერხებულათ, რითაც თავბრუს ახვევენ დაბნეულ ევროპელთ. ლენინის დებულება — კომუნიზმი ან ყოველგან ან არსად — მათი გამოჩენილი დროშაა, რომლის ქვეშ მოკალათებულია ყველა ჯურის რუსის ნაციონალისტება და შოვინისტები.

ამნაირათ, ძველი რუსეთის საჰეგემონიო დროშა აფრიალებულია დღეს მოსკოვის მიერ გაცილებით უკეთეს ხელსაყრელ პირობებში, ვინემ ის იყო წინეთ, ოდესმე. მისი გეოგრაფიული ხაზი ბომბებულია, იგივე, რაც წინეთ იყო — დარდანელი, ხმელთაშუა ზღვა. ამას ემატება მეორე, რომელიც წამოიჭრა ყირიმის ომის დროს და მიუხედავათ ბოლგარიის და რუმინიის განთავისუფლებისა — ვერ განხორციელდა. ეს ხაზია დუნაის ორივე ნაპირების ხელში ჩაგდება, მის ირგვლივ მდებარე ერებას თავის ირგვლივ შემოკრება და ამ გზით ევროპის შუაგულში შემოსვლა. ეს დროშა წინეთ მრავალჯერ დამარცხებული გერ-

მანულ-ლათინური რასების მიერ, უარყოფილი სავსებით ბერ-
ლინის და ვერსალის საზავო კონგრესებზე, დღეს სავსებით
განხორციელებულია. ყველა დუნაის ირგვლივ მდებარე სახელმ-
წიფონი ვენამდე რუსეთის ხელქვეითია. მართალია, ამ გარე-
მოებას დღეს მოკავშირენი თვლიან დროებით მოვლენათ; ამის
ერთადერთი საბუთია მათი სურვილი, მათი თვალების დახუჭ-
ვა და აშკარა ფაქტების დაუნახაობა. ისინი ფიქრობენ, ეს სა-
კითხი მოაგვარონ საკონფერენციო ლაპარაკით, ორ წყალს შუა
გაჩერებით. მართალია, დღეს რუსეთი შემოსულია ევროპაში
მეორე გზით — ბრუსიით და დგას ბერლინში მაგრათ. მაგრამ
მოსკოვი კარგად ხედავს ამ პოზიციის დროებითი ხასიათს,
გერმანიის ტერიტორიაზე მოკავშირეთა დაბანაკებას და რუსე-
თისათვის გზის გადაღობვას საფრანგეთისაკენ წასასვლელათ.
გერმანიის გზა არ არის საიმედო, თუ კი თვით გერმანიის ხალ-
ხი არ მიემხრო საბჭოებს, არ მიიღო მათი საშინაო წყობილე-
ბა, რაც დიდათ საეჭვოა. ამ ნიადაგზეა დღეს გამართული ბრძო-
ლა მოსკოვ-ანგლო-საქსონებს შორის, რომელნიც ითხოვენ
გერმანიის გაერთიანებას, ერთი მთავრობის შედგენას, ერთი
ეკონომიური ერთეულის შექმნას, რასაც ჯერჯერობით ებრძ-
ვიან ბოლშევიკები. ყოველ შემთხვევაში ეს საევროპიო ხაზი
რუსეთისათვის საეჭვოა, დაუდევარია, მაშინ, როდესაც დუნაის
ხაზი უფრო მკვიდრი და საიმედოა.

ასე, თუ ისე, რუსეთი უკვე შემოსულია დასავლეთში ხმე-
ლეთით, ორი ჰიმართულებით; დარჩა დარდანელი და ხმელთა-
შუა ზღვა აუღებელი და ბრძოლაც მის ირგვლივ მზადდება. ამ
სარუსეთო ექსპანსიას აქვს ერთი შავი წერტილი — კომუნიზმი,
რასაც არ იზიარებენ არც ერთი სლავიანური ხალხი, და მათ ძა-
ლით თავზე ახვევენ. ყოველგან დგას შინაური რეჟიმის სა-
კითხი.

მთელ ისტორიულ წასულში მსოფლიო ცენტრათ ითვლებო-
და ერთი რომელიმე ადგილი. ეფრატი, ქალდეა, ეგვიპტი, ათი-
ნა, რომი, პარიჟი. ამჟამათ საფრანგეთი დაქანებულია, მსოფ-
ლიო ცენტრი მომსპარია. მადა გაედვიძა მოსკოვს და ფიქრობს
ის გაზდეს ეს ცენტრი, მისგან გამოდიოდეს მანათობელი ვარს-
კვლავები. ამ დიდი მიზნის მიღწევა ითხოვს ერთ აუცილებელ
გარემოებას: ზღვაზე ბატონობას. ყველა წასული ცივილიზაცია
იყო წყალთა ცივილიზაცია, ეფრატი, ნილოსი, ხმელთაშუა

ზღვა, ატლანტიკი. რუსეთს ასეთი ბოლაზი არ გააჩნია; ამიტომ
 ის აწეება ხმელთაშუა ზღვის ხელში ჩაგდებას და მსოფლიო
 მსოფლიოზე ბატონობას.

არასოდეს ევროპას არ ესმოდა რუსეთი და არც ახლა ეს-
 მის. მას აინტერესებდა ეს დედამიწის მეექვსედი მხოლოდ
 როგორც საქონლის და ფულის სავაჭრო ბაზარი. მას არა-
 ერთხელ დასდგომია ხელსაყრელი მომენტები დახმარებო-
 და მას პოლიტიკურათ, იდეურათ და დაეკავშირებია მთლათ
 თუ არა ნაწილობრივ, იქ მოსახლე არარუსის ერები მაინც ევ-
 როპისათვის. საამისო დიდი შემთხვევა, რომელიც მას დაუდგა
 პირველ მსოფლიო ომის განმავლობაში, ხელიდან გაუშვეს.
 ასეთივე პოლიტიკა გრძელდება დღეს; ომამდის გამოიცა მრავალი
 წიგნები, გამოკვლევები საბჭოთა წყობილების შესახებ;
 ის იყო აღიარებული ტირანიულ, ფაშიზმის მონათესავე წყო-
 ბილებათ. ახლა ყველა ეს უცებ დავიწყებულია, ის აღიარებუ-
 ლია დემოკრატიათ; მის წინაშე იჩოქებენ, ეარშიყებიან დაუს-
 რულებლივ. ძველი რომაელები ამბობდენ: როცა იუპიტერს
 სურს ვინმეს დაღუპვა, პირველყოვლისა მას ჭკვას წაართმევს.
 ევროპას ის წართმეული აქვს; აქ თავისივე წვენი იხარ-
 შებიან, მისი ადგილის დამჭერია ერთადერთი ამერიკა. ღუელი
 რუსეთ-ამერიკას შორის მოახლოვებულია. მათ შორის დიდი
 მანძილია, მათი საზღვარი შორი-შორს მდებარეობენ, მათი
 შუღლის გადაწყვეტა არც ასე ადვილია. რუსეთი არ მიდის,
 ვერც მივა ამერიკაში; ბრძოლის ასპარეზია ხმელთაშუა ზღვა,
 სპარსეთ-ოსმალეთის ტერიტორია, მეტათ ვიწრო ასპარეზი
 მსოფლიო ჰეგემონიის მოსაპოვებლათ. ამ საკითხის გადაწყვე-
 ტა თავის სასარგებლოთ მოსკოვმა უნდა სცადოს რაც შეიძ-
 ლება ადრე, რომ მზათ დაუხვდეს მომავალ დიდ საფრთხეს. ეს
 საფრთხე მისთვის დადგება მხოლოდ ერთ შემთხვევაში: როცა
 გერმანია და იაპონია გამოვლენ დამარცხების გაჭირვებიდან,
 აღდგებიან და თავისუფალ სახელმწიფოთ იქცევიან. ორივე ეს
 ერი არის ახალი, ფიზიკურათ მაგარი ხალხები, ჯერ კიდევ
 არ დაუთავებიათ თავისი სასიცოცხლო გზები, არც მიახლო-
 ებულან დაღმართისაკენ. პირიქით, ფიზიკურათ, რასიულათ,
 ბიოლოგიურათ ახალი ხალხებია მსგავსათ რუსეთისა და მაშა-
 სადამე მათი მომავალი აღორძინება უეჭველია. და როცა ეს
 მოხდება, რუსეთი ჩაიჭრება ორ რკალს შორის და მისი გა-

ხეთქა მას გაუჭირდება. ამიტომ მისი ინტერესია ეს არ მოხ-
დეს. ყოველ შემთხვევაში არ დაჩქარდეს; ხოლო როცა ევროპა
და ამერიკა ამავე მიზანს ემსახურებიან, როცა ისინი ყოველ
ნაირ ზომას იღებენ გერმანია-იაპონიის დასამარხავათ ამით
ისინი ემსახურებიან მხოლოდ მოსკოვს და არა თავისთავს, არა
კაცობრიობას.

ამგვარათ, დღევანდელი საერთაშორისო მდგომარეობა და
ურთიერთობა მოეწყო სავსებით რუსეთის სასარგებლოთ. ახლა
მხოლოდ საკითხია: როგორ და რათ გამოიყენებს ის ამ შექმ-
ნილ ობიექტიურ პირობებს. მოსკოვის ბოლშევიკურ ხელისუფ-
ლებისაგან არ უნდა გამოველოდეთ სხვა რომელიმე გზას, გარ-
და იმისა, რომელიც მას აღებული აქვს, იცავს და აგრძელებს,
ამ გზის ერთი მუხლია ხმალი, ხოლო მეორე პროპაგანდა და
საამისო კადრების შექმნა უცხოეთში. ორივე ეს იარაღი ემსა-
ხურება ერთ დროს — რუსეთის ექსპანსიას, მის ხელქვევით
კაცობრიობის თავის მოყრას, მოსკოვის მექათ გადაქცევას,
ე. ი. რუსულ ნაციონალისტურ და შოვინისტურ იდეოლოგიას. ეს
მიმართულება რუს-კომუნისტებში ამჟამათ გაბატონებულია და
მას შესაფერი ნაყოფი მოაქვს შიგნით და გარეთ. ჩრდილო-კავ-
კასიის ხალხთა გადასახლება და მათ ალაგას რუსების ჩამო-
სახლება ერთი მხრით და საერთაშორისო კონფერენციაზე საბ-
ჭოთა მხოლოდ რუს-სლავიანური რესპუბლიკების წარმოდგე-
ნა, ყველა სხვა რესპუბლიკის არ დაშვება — აი ამ ნაციონალის-
ტური მიმართულების შედეგია. რუსი, უკრაინელი და თეთრი
რუსი — აი საბჭოთა ნამდვილი ერები, დანარჩენები არ არიან
გამოსაჩენი და მათი მოსახლეობის აყრა-გაქრობა დროს და გა-
რემოების საქმეა. ჩრდილო-კავკასიის მოსახლე უძველესი ერე-
ბის გასაქრობი მომიზეზება გამოცხადებულია ოფიციალურათ.
ინგუშები, ჩეჩნები და სხვები გერმანიას მიემხრენო, მაგრამ
ასეთი ამბავი სხვაგანაც კი მოხდა, საფრანგეთის ოფიციალუ-
რი მთავრობა და მცხოვრებლების დიდი ნაწილი მიემხრო გერ-
მანელთ, მაგრამ ფრანგთა გადასახლება არავის მოუთხოვია,
სჯიან მხოლოდ მეთაურთ. ვლასოვის საპიტლერო ჯარში ითვ-
ლებოდა ნახევარი მილიონი რუსი, დაისაჯა მეთაურობა და
არა საერთოთ რუსობა და სხვ. გადასახლებულთა სიაში ითვლე-
ბოდა აგრეთვე საქართველო, და თუ ეს არ მოხდა ამის მიზეზია
ქართველი ხალხის სიღინჯე და გამოცდილება, ის არ აპყვა

ჰიტლერის პროპაგანდისტებს, არ დაიძრა თავისი ადვილიდან და მოსკოვის შოვინისტებს არ მისცა საბაბი თავისი ველური ზრახვების განსახორციელებლათ. მაგრამ ეს საფრთხე არ გამქრალა, საჭიროა დიდი გაზომილი საფრთხილე, რომ მათ მახეში პატარა არა რუსის ერები არ ჩავარდნენ.

არის ორნაირი ცივილიზაცია: აგრარიული და ინდუსტრიალური. პირველმა ქვეყანა დაბადა, გააშენა, მეორე კი მას ანგრევს, ანგრევს ორი გზით: რასიულათ და ტექნიკურათ. ინდუსტრია მცხოვრებთ სტაცებს ბუნებას, მიწა-წყალს, თავს უყრის რამოდენიმე ცენტრებში, აძლიერებს მათში ფიზიკურ და მორალურ დაკრძომილებას, სწრაფი ნაბიჯით აშორებს სოფელს, მეურნეობას, აძლიერებს გონებრივათ, ასუსტებს ფიზიკურათ — მის კუნთებს, მის ნერვებს, ხორციელ სიმამრეს და გამძლეობას. ადამიანი ხდება უბინო, მოხეტიალე. სამუშაოს მაძიებელი, აყრილ-დაყრილი; სადაც საჭმელს იშოვის, მისი სამშობლოა; ხოლო მშრომელთა ნივთიერი მდგომარეობა მუდამ გაჭირვებულია. ამავე დროს კლებულობს ერის გამრავლება, დაბადების შემცირებით. ის რასიულათ უკან მიდის, გადავარებისაკენ მიიძართება. ის ადვილათ ხდება მსხვერპლი პრიმიტიული აგრარიული ქვეყნის. მართალია საბჭოთა ხელისუფლება აჩქარებს რუსეთის ინდუსტრიალიზაციას, ევროპისათვის დამსგავსებას, მაგრამ ვინაიდან ეს ხდება პოლიციური ძალდატანებით, გარეგანი შემოტევით და არა შინაგანი ნებაყოფლობითი მსვლელობით, მსგავსათ დასავლეთისა, ამიტომ ხალხის ფიზიკურათ დავარდნა, მორალურათ გატეხა ასეთივე სწრაფი ტემპით ვერ ხდება. ქვეყანა მაინც რჩება აგრარიული ყველა თავისი რასიული და ფიზიკური შედეგებით. დავარდნილი დასავლეთი ამ ამომავალი ადამიანების შემოტევას ვერ გაუძლებს.

ინდუსტრიალიზმის მიზეზი და შედეგია ტექნიკის განვითარება მეცნიერების პრაქტიკულათ გამოყენება. რომ ეს გამოყენება სწარმოებდეს მხოლოდ შრომის გასაადვილებლათ მართლაც დიდი მიღწევა იქნებოდა. მაგრამ ის უფრო ემსახურება ქვეყნის დანგრევას, ადამიანთა ჟლეტას, ქალ-ბავშვების დაუზოგველობას. ერთი სიტყვით, ველურობის მეცნიერულათ დარაზმვას და მით კაცობრიობის რღვევას. წინეთ ომი სწარმოებდა ველზე, თანაბარი იარაღებით მეომართა შორის. ახლა სულ წინააღმდეგ, არავინ არჩევს მეომარს და არამეომარს, თანას-

წორ იარაღებით შეტევას. დაუზოგველათ იქლიტება მშვიდობიანი მცხოვრებნი, ინგრევა სახლები, გზები, შეგროვდნენ დიდრე და მანქანები. ინდუსტრიალური ომი გაცილებით უფრო ველური ხასიათისაა, ვინემ იყო ველურების.

ამ საერთო მდგომარეობაში დღეს პირისპირ დგას მხოლოდ ორი ქვეყანა, ორი წყობილება: რუსეთი საბჭოებით, ამერიკა დემოკრატიით. საბჭოების გამარჯვება მოგვცემს მსოფლიოს საბჭოებას, ე. ი. საყოველთაო დიქტატურას, ყოველგან ბუროკრატიის და პოლიციის გაბატონებას, ტერორის გამეფებას — კაცობრიობის გაბოლშევიკებას.

ამერიკის და მისი მოკავშირეების გამარჯვება დაანგრევს რა საბჭოებს ყველგან დაამყარებს ფულის ბატონობას, ნაციონალურ ეგოიზმს, ყოველივე პრინციპის, იდეური მორალის, ჰუმანიური ურთიერთობის დასამარებას, რასაც მოყვება გაუთავებელი საშინაო და საგარეო შუღლი და განხეთქილება.

საბჭოთა დიქტატურა, თუ კაპიტალისტური ანარქია? არც ერთი, არც მეორე; ჩვენ გვაქვს მესამე გზა, სავსებით განსხვავებული საბჭოებისაგან, ეკონომიურათ განსხვავებული ბურჟუაზიული დემოკრატიისაგან. თავისუფლების, ხალხური დემოკრატიის ჩადგომა დღევანდელი სოციალური ურთიერთობის სათავეში და მის მიერ მთელი ეკონომიკის მეთაურობა — ერთადერთი მისაღები დროშაა; ხაზი მისი მუშაობისა მიიმართება ერთი გარკვეული მიმართულებით: მოისპოს ანარქიული ეკონომიკა და ჩაყენებულ იქნას ის გარკვეულ კალაპოტში. პირველი ნაბიჯი ამ მხრით არის ინდუსტრიალიზმის შესუსტება, აგრარული წარმოების გაძლიერება, მათ შორის წონასწორობის დამყარება, მათი ერთიმეორის დამხმარეთ და დამატებათ გადაქცევა. ეს რეფორმა შესაძლებელია, მხოლოდ ერთ შემთხვევაში — მთელი სხვილი ინდუსტრიის, სხვილი ფინანსების და პომეშჩიკური მიწის საკუთრების ნაციონალიზაცია, საზოგადოების ხელში გადაცემა და მისი საშუალებით მთელი მეთაური ეკონომიკის დაპატრონება. ყველა წვრილი დარგები, ისე როგორც ყველა წვრილი საკუთრება, რაიცა ვერავითარ მეთაურობას ვერ უწევს ეკონომიკას და თვით არიან მისი მსხვერპლნი, რჩება წვრილმესაკუთრეთა ხელში, ჰარმონიულათ დაკავშირებული სოციალურ ეკონომიკასთან*).

*) იხ. ჩემი «ჩვენი გზა».

ამნაირათ, დღევანდელი საერთაშორისო მდგომარეობა ხასიათდება მისი ძირითადი გადასხვაფერებით ომის წინააღმდეგ მდგომარეობასთან შედარებით, დაეცა ორი ჰეგემონია — საფრანგეთის ევროპაში, ინგლისის მსოფლიოში. გზა გაეხსნა ერთი მხრით რუსეთს, მეორე მხრით ამერიკას, რომელთა შორის კონფლიქტი დაწყებულია, ჯერ იდეურ-პოლიტიკური, რასაც მოყვება მეორე დიპლომატიურ-მხედრული. ორივე ემზადება დღეიდანვე ამ მეორე გადამჭრელი გამოსვლისათვის.

ინგლისს შორდება მისი კოლონიები, დაწყებული ინდოეთიდან. ყველა მიიღტვის თავისუფლების და დამოუკიდებლობისაკენ. რუსეთი, პირიქით, აფართოვებს თავის გავლენას. მის ირგვლივ თავს იყრის მთელი სლავიანთა მოდგმა და მათი სახელმწიფონი. ამ ორ მოპირდაპირე მოძრაობას ახასიათებს მათი არსებობის მეთოდი. რუსეთი გადის მსოფლიოში ორგვარა, ერთიმეორის დამანგრეველი, დროშით: ნაციონალურით და კომუნისტურით; ბოლგარიაში გაბატონებული «ნაციონალური ფრონტი» არის პსევდონიმი კომუნისტური ბატონობის. ასეთი პსევდონიმებით მოსკოვი გადის გარეთ და პოულობს გამომხაურებას. ინგლისი არ საჭიროებს არავითარ პსევდონიმს. ელაპარაკება ყველას აშკარა, თანამედროვე ენით და ცდილობს ნაციონალურათ ჩამოშორებული კოლონიები სულიერათ მაინც მასთან იყვენ.

ყოველ შემთხვევაში, ნათელია არსებობა ორი ბლოკის: ამერიკის და რუსებ-სლავიანების. მესამე — ევროპის არ სჩანს, დარღვეულ-დანგრეულია. ორი ბლოკის შემატაკებელი ტერიტორია არის ერთი, აშკარა და ცნობილი. ეს არის ჩინეთი, წყნარი ოკეანე: აქ მათი ინტერესთა წინააღმდეგობა მიიღებს მკაცრ ხასიათს ერთ შემთხვევაში — თუ რუსეთი შევიდა ჩინეთში, პირდაპირ თუ გადაცმულათ — ჩინელ კომუნისტების საშუალებით. აი ამ გარემოებას დღეს უფრთხის მოსკოვი და ცდილობს ეს ნაადრევი ნაბიჯი არ გადადგას. მის წინაშე დგას უახლოესი და უსაჭიროესი პრობლემა — ხმელთაშუა ზღვის და შუაგული ევროპის დაპატრონება და როცა ამ მიზანს მიაღწევს, წყნარი ოკეანის საკითხი მერე დადგება. რუსეთის აშკარა მიზანია შეადგინოს ახალი კონტინენტი, დაეპატრონოს დასავლეთს და აღმოსავლეთს და შექმნას ერთი უძლეველი ბლოკი. და თუ ეს მისი ოცნება ფაქტი გახდა, ამერიკა იძულებ-

ბული იქნება ქედი მოიხაროს და მის წინაშე დაიხოქოს. ევროპა დაჭრილია, დაქსახული, ძველ ძლიერებას მოკლებული, კონებრივად განვითარებული, ფიზიკურად დავარდნილი; ის ვერავითარ წინააღმდეგობას ვერ გაუწევს ამომავალ პრიმიტიულ ხალხთა ენერგიას, ბუნებრივ სიმაგრეს, თავის დაღებას და მსხვერპლის წინაშე უშიშროებას. რუსის ხალხი მიენვია თავის შინ გაიღოს დიდი მსხვერპლი, იყოს გაბმული ცხოვრების და მუშაობის სასტიკ უღელში. ამასთან შედარებით საგარეო მსხვერპლი მცირეა, ხოლო მოგება კი მიმზიდველია.

რასაკვირველია, მოპირდაპირე ბლოკს აქვს ერთი დიდი კოზირი მოსკოვის წინააღმდეგ — გამოუცხადოს ბრძოლა ბოლშევიკურ წყობილებას, გააჩალოს შინაგანი რევოლუციურა მოძრაობა, მიემხროს მას და განამარტოვოს ხელისუფლება, ამავე მუშაობაშია ჩაბმული მოსკოვი ყველა სხვა სახელმწიფოებში ადგილობრივი კომუნისტური პარტიების და არალეგალური ორგანიზაციების საშუალებით. მას ყოველგან მთელ მსოფლიოში ყავს მეხუთე კოლონა. ისინი ყველა არაკომუნისტურ, დემოკრატიულ ხელისუფლებას ყოველგან ძირს უთხრიან, ხოლო ყველა ეს დემოკრატები პირღია შეყურებენ ამ სანახაობას და არავითარ სამაგიერო ზომებს არ ღებულობენ. ომამდე რუსეთი იყო გამოცხადებული ანტიდემოკრატიულ ქვეყნად, ხოლო ახლა მის წინაშე იხოქებენ, მას დემოკრატიულად აღიარებენ, მის სიტყვას სახარებათ იღებენ. იუპიტერი მართალია, წასაქცევად გამზადებულს გონება ეკარგება.

ევროპა ახლაც არ არის მიმხვდარი, რომ მისი ომის წინანდელი პოლიტიკა — შენ შენტვის და მე ჩემთვისო — დღეს დარღვეულია, არც ერთ ერს არ შეუძლია კარჩაკეტილად იცხოვროს; საერთაშორისო ურთიერთობა უნდა აეგოს საერთო ხაზის საშინაო პოლიტიკაზე. რუსეთი მოდის თავისი ხაზით, მას არ მალავს, არც ამბობს — შენ შენტვის, მე ჩემთვისო, რითაც ის დასავლეთს აფრუებდა ომის წინ; ხოლო ეს სანაქებო «დემოკრატია» თვალის წინ ვერას ხედავს და განაგრძობს წამოწოლილი უდარდელ დიდინს.

ერთი სიტყვით, ყველა მიმდინარე ობიექტიური და სუბიექტიური პირობები მუშაობენ საბჭოების სასარგებლოდ. და ისმება საკითხი: შესძლებს კი კრემლი მოიხმაროს ეს იშვიათი მოვლენა თავის სასარგებლოდ?

თავისთავით ცხადია, რომ ეს დიდი საკითხი მოლაპარაკებით, მშვიდობიანი გზით ვერ გადაწყდება. ყველა საამისო მომენტი ომის გათაგებისას კრემლმა ხელიდან გაუშვა. მან ვერ დაიჭირა ბოლგარიიდან საბერძნეთი, ვერ გავიდა ეგეის ზღვაზე, ყველგან ინგლისმა მიასწრო, თუმცა რუსის ჯარები იქვე ახლოს საზღვარზე იდგა. ასევე დაემართა სპარსეთში. ის ვერ გაშორდა აზერბაიჯანს, ვერ გაემართა სპარსეთის ზღვის ყურესაკენ, აქაც ინგლისმა მოასწრო. თუ ეს გაბედული სამხედრო ნაბიჯები საბჭოებმა ვერ გადადგეს და ფაქტების წინაშე მოპირდაპირენი ვერ დააყენეს, რასაც უეჭველია, მოყვებოდა მოლაპარაკებით დავის გადაწყვეტა, ცხადია, ასეთი ნაბიჯების გადადგმა დღეს ყოვლად შეუძლებელია უომრათ. ეს კარგათ ესმით მოპირდაპირე ბანაკებს და ყველა საამისოთ ემზადება. სტალინმა ორჯერ გამოაცხადა თავის სიტყვაში, რომ საჭიროა საჩქარო სამხედრო მზადება, რომ სხვებმა არ დაგვასწრონ და თავზე არ დაგვეცნონ. ეს მოტივი, რასაკვირველია, გასამართლებელი გამოგონებაა, ნამდვილი საომარი პლანების დასაფარავათ. უდაოა მხოლოდ მისი სამხედრო მზადება დიდი ტემპით და მთელი დიდი ინდუსტრიის ამჟამათ ამ ხაზზე ამუშავება. ამ მუშაობის ნაყოფიერათ დაგვირგვინება ითხოვს დროს; ხოლო ამ ვადას ის იძენს საზავო კონფერენციის გაზვიადებით, მისი ცარიელ ლაპარაკათ გადაქცევით, გაუთავებელი დამჯდარი ცეკვით, რასაც აყვა მოკავშირეთა გულუბრყვილო მოცეკვავებიც.

ერთი სიტყვით, რუსეთი მიდის ომისაკენ მსოფლიოს ჰეგემონიის ხმალით მოსაპოებლათ.

არის ორგვარი ომი, ორნაირი სამხედრო მეთოდი: აზიური და ევროპული. პირველის წარმომადგენელნი არიან ატილა, ჩინგისხანი და მათი მიმდევარნი, მეორის ცეზარი და სხვა მრავალნი ევროპიელნი. მათ შორის დიდი განსხვავებაა: პირველნი ეყრდნობოდენ თავის ქვეშევრდომების დამონებას, თავის ხალხზე მოძალადეობას, ტირანიულ ხელისუფლებას. ამ გზით მათ გაყავდათ თავისი შეიარაღებული ხალხი ბრძოლის ველზე და აღწევდენ დიდ გამარჯვებებს. მაგალითად, ატილამ გადმოლახა მთელი რუსეთი, მთელი ევროპა და საფრანგეთში შემოვიდა. აქ, პუატიესთან, ის დაამარცხა აეციმ, გააბრუნა უკან, მაგრამ ის გამაგრდა ვენგრიაში, სადაც შექმნა ახალი სახელმწიფო. სამაგიეროთ, მის სამშობლოს აქედან არავითარი შეღავათი არ მი-

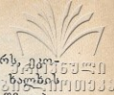
ულია, მისი მდგომარეობა არ შეცვლილა, ხალხის დამონება არ შერბილებულა, რის გამო ის თვითონ გახდა შემოქმედის სარბიელი და ჩქარა სამუდამოთ დაეცა.

ომის ევროპიული მეთოდი ეყრდნობა თავისი ხალხის თავისუფლებას, ქვეშევრდომთა მდგომარეობის გაუმჯობესობას, მათ ომის ველზე შეგნებულათ გაყვანას, ყოველგან რეფორმების შემოღებას, დაპყრობილთა დამპყრობელთა შორის სულიერი კავშირის დამყარებას — ერთი სიტყვით, სამშობლოს გადიდებას არა მარტო ტერიტორიულათ, არამედ აგრეთვე კულტურულათ, პოლიტიკურათ და ეკონომიურათ. ცეზარის რომაელთა ლაშქარი შეიცავდა თავისუფალ მოქალაქეთ, თავის სამშობლოს უმაღლეს პატრონთ.

აი ეს ორი მეთოდი დღესაც ჩვენ წინ დგას: რუსეთმა ომი მოიგო, რუსეთში არავითარი რეფორმა, ხალხი ისევ დაყმობილია ხელისუფლებისადმი, როგორც ომამდე იყო. მოკავშირეებმა ომი მოიგეს — მათ სამშობლოში დიდი რეფორმები დაიწყო, ინგლისი და საფრანგეთი დაადგა სოციალიზმის გზას დემოკრატიის შენახვით და გაფართოვებით. მათზე დამოკიდებულ ერებს აძლევენ ნაციონალურ და დემოკრატიულ თავისუფლებას — ერთი სიტყვით, ხმალი ქარქაშში ჩააგეს, რეფორმები აამეტყველეს.

რუსეთი მისდევს აზიურ მეთოდს. ის ემზადება ომისათვის. მაგრამ არც მოპირდაპირეთ სძინავთ. ასეთივე დიდი მზადებაა ამერიკაში. 11 სექტემბრის ცნობით იქ უკვე გადასდევს 480 მილიარდი ფრანკი სამხედრო მრეწველობისათვის საჭირო მასალების შესაძენათ. იქ უკვე შექმნეს ერთი მთლიანი შტაბი ზმელეთის და ზღვის ჯარების. სამხედრო მინისტრის ამხანაგმა კენეტმა განაცხადა ათი სექტემბრის სიტყვაში შემდეგი: «ჩვენი არსენალები აგროვებენ იარაღს, საომარ მასალას ყოველი გვარისას იმდენს, რომ ახლო მომავალში შესძლონ აწარმოვონ მეორე ომი. სამხედრო დეპარტამენტის გადაწყვეტილებით პირველივე მობილიზაციამ უნდა მოგვეცეს გაწრთვნილი ჯარი და შეიარაღებული არა ნაკლებ 4.500.000 კაცისა».

რუსეთ-ანგლო-საქსონების შეტაკება აუცილებელია; ამ საშიშროებას აგვაცილებს, ჩვენ ქვეყანას ააცილებს ომის ასპარეზათ გადაქცევას ერთი გარემოება: თუ რუსეთი ჩაეტევა თავის კალაპოტში, თავის საზღვრებში, უარს იტყვის ექსპან-

სიაზე და შეუდგება შინაგან რეფორმებს — პოლიტიკურს, ეკონომიურს, ნაციონალურს. საბჭოთა კავშირში არ არის ხალხის მოპირდაპირე კლასები — არც ბურჟუაზია, არც პომეშიკები; ხალხის მაჯით დამუშავებული აუარებელი ქონება, რომელიც დღეს მოხელეების ხელშია, უნდა გადავიდეს ხალხის ხელში, რომელიც თავისუფლათ მოიხმარს მას თავის სასარგებლოთ. მხოლოდ ეს გამოსავალი მისცემს რუსეთს შესაძლებლობას გამოვიდეს დღევანდელ მილიტარისტულ ჩიხიდან და დადგეს მშვიდობიანათ მსოფლიოს შარა-გზაზე ახალი დროშით: სოციალიზმი, დემოკრატია. შეძლებს კი ის ამ გარდატეხის მიღებას? მრავალმილიონიანი მოხელენი, მილიონი კომუნისტები და მათი ამყოლნი თვითონ თავის ნებით გააგდებენ ხელიდან ბატონობის სადავეს? რასაკვირველია არა, ისტორიამ სასწაულები არ იცის. დაგუბებული სისხლი უნდა გამოვიდეს.

ყველა ხალხს აქვს შექმნილი თავისი არსებობის და განვითარების ბაზა, საფუძველი, თავისუფლათ მიღებული და აღიარებული. შეიძლება საბოლოო ნავთსადგურის მიღწევას, ყველა დაბრკოლებათა გადაღახვას დიდი დრო მოუნდეს; მთავარია გზის გამონახვა და მასზე საბოლოო გაჩერება. და სწორეთ ეს აუცილებელი ბაზა საბჭოთა იმპერიას არ აქვს, ხოლო ის, რაც აქვს — აქვს ხალხზე ძალდატანებით, ტერორისტული რეჟიმით და მამასადაძმე, უნიადაგო და უმწეო. პირველი რევოლიუცია, ხალხის პირველი გამარჯვება ბიუროკრატიაზე ამ ნიადაგს სახსებით დაანგრევს და გზას გაუხსნის ახალ წყობილებას. და სწორეთ ამ ბედის თავიდან აცილებას კრემლში ფიქრობენ ერთი საშუალებით — მსოფლიო ჰეგემონიის მოპოვებით, თავისი უკმაყოფილო ხალხების კმაყოფილათ გადაქცევას დაპყრობილ ქვეყნებში მათი გაბატონებით. ჩიხში მომწყვედუელი ბოლშევიკებისათვის ერთადერთი გამოსავალია ომი; მათ არ ძალუძთ სხვა გამოსავალი მონახონ, თავისი ცოდვები სხვა საშუალებით გამოისყიდონ.

ამ მეტათ რთულ მოსალოდნელ გარემოებათა წინაშე დგას ჩვენი პატარა სამშობლო, საქართველო. მას კარზე ურახუნებს ორი საშიშროება: ომის ასპარეზათ გადაქცევა, ჩრდილო-კავკასიის სვე-ბედის მოახლოება. სიფრთხილე და სიფხიზლე ჩვენი ლამპარია.

როგორ იყო

ევროპული ანუ მარქსისტული სოციალიზმი საქართველოში შემოვიდა ვარშავის კარებიდან და დაუპირისპირდა რუსულ ნაროდნიკულ სოციალიზმს.

1890 წელს რამოდენიმე ახალგაზრდამ დავამთავრეთ თბილისის სასულიერო სემინარია და სხვადასხვა დროს გავემგზავრეთ ვარშავის საბეითლო ინსტიტუტში შესასვლელად.

ამ დროს მარქსის მსოფლმხედველობას არ ვიცნობდით და არც გავგეგვონა ამის შესახებ რაიმე, გარდა თვით სახელი მარქსისა და მისი წიგნის „კაპიტალ“-ისა, რაიც არ წაგვიკითხავს. მე ჩემდათავად უნდა ვთქვა, რომ გავემგზავრე, როგორც ნაროდნიკი ლავროვის შკოლისა და ვებრძოდი მიხაილოვსკის მიმართულებას. ვარშავაში ჩავედი აგვისტოს გასულს 1891 წლისა. დავაარსეთ თვითგანვითარების ქართველთა წრე, სადაც წავიკითხე მოხსენება: „რა არის პროგრესი“, თავიდან ბოლომდე რუსული სოციალიზმის ტენდენციის. 1892 წ. იანვარში დაარსდა რუსი სტუდენტების წრე და მიგვიწვიეს ქართველებიც. ეს წინადადება მივიღეთ ორმა, მე და ფილიპე მახარაძემ. და, აი აქ პირველად გავიცანი მარქსისტული მსოფლმხედველობა.

ამ წრის ხელმძღვანელს, გვარად ვიტკინს, მოჰქონდა კაუცკის გერმანული წიგნი; იქვე გვითარგმნიდა და გვიხსნიდა ისტორიულ მატერიალიზმს. ეს იყო ჩემთვის დიდი აღმოჩენა, რამაც გადამწყვეტი გავლენა მოახდინა ჩემ შეხედულებებზე. უტოპიურ სოციალიზმს თანდათან ვეთხოვებოდი და რამოდენიმე თვის მეცადინეობის შემდეგ მიხაილოვსკის ლავროვიც მივაყოლე. ამავე დროს ხელში ჩამივარდა პლენხანოვის ნაწერები. განსაკუთრებით დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა მისმა წიგნაკმა ტიხომიროვის წინააღმდეგ. ამ რუსულ ლიტერატურას ვაგზავნიდით საქართველოში, სადაც კავშირი და მი-

წერ-მოწერა მქონდა სამ პირთან: ეგნატე ნინოშვილთან, სი-
ლიბისტრო ჯიბლაძესთან და დიმიტრი კალანდარიშვილთან.
ესენი, თავის მხრივ, აცნობდნენ ახალ ლიტერატურას თავის
მეგობრებს. იმავე წელს ზაფხულში მე ავად გავხდი ფილტვე-
ბით და ექიმების რჩევით გავემგზავრე სამშობლოში. ზაფხუ-
ლი გავატარე ჯუმათის მონასტერში, მისი წინამძღვრის ბი-
ნაზე. იქ რამდენჯერმე მინახულეს ეგნატემ და სილვამ. გექონ-
და ხანგრძლივი ბაასი რევოლუციონურ მუშაობაზე. ენკენის-
თვეში მე გავემგზავრე ს. ჯიბლაძისას ამაღლებაში და იქი-
დან ორივე ჩვენ წავედით სოფ. სურებში ის. რამიშვილის
სანახავად.

ვნახეთ მისი შკოლა, მისი საქმე, წმინდა ნაროდნიკული
მოდერებით, გეზით და მიდრეკილებით. გექონდა მუსაიფი
საერთო მუშაობის და სამუშაო პროგრამის შემუშავების შესა-
ხებ. მე დავბრუნდი შინ, ლანჩხუთში და დამხვდა ეგნატე, ჭი-
ათურიდან ჩამოსული. მან მითხრა, რომ იქ აღმოაჩინა დიდად
მომზადებული მარქსისტი და უსათუოდ უნდა გაეცნო, მისი
ვინაობა კარლო ჩხეიძეო, თან იხუმრა, სახელიც მოწმობს
მის მარქსისტობასო. დამისახელა აგრეთვე მრეწველი კაკა-
ბაძე, როგორც ჩვენი წრის კაცი, რამაც ცოტა გამაკვირვა.
ერთი სიტყვით აღმოჩნდა რომ, მარქსისტები გურიას გარე-
თაც არიან და საჭიროა მათი თავის მოყრა. ეგნატე გაემგზავ-
რა უკანვე და იქიდან მაცნობა, კრების მოწვევა შეიძლება
ყვირილაში, ი. კაკაბაძის ბინაზე და თუ თანახმა ვარ, აცნო-
ბებს ყველას. მაშინვე თანხმობა ვაცნობე. შობა — ახალ-წლის
შუა ყვირილაში შევიყარეთ საქართველოში მყოფი ყველა მარ-
ქსისტები ანუ ისეთები, რომლებსაც თავი მარქსისტებათ მო-
ჰქონდათ. აქ იყვნენ: ე. ნინოშვილი, კ. ჩხეიძე, მიხა ცხაკაია,
ის. რამიშვილი, დ. კალანდარიშვილი, არსენ წითლიძე, ევგე-
ნი ვაწაძე, რაჟდენ კალაძე, ის. კვიციანიძე და ი. კაკაბაძე —
მასპინძელი. ბოლოს, კრების გათავებისას ჩამოვიდა სილ. ჯიბ-
ლაძე. გაიმართა აზრთა გაცვლა-გამოცვლა და კამათი. არავის
არ აღმოაჩნდა რაიმე დაწერილი გეგმა.

თავშივე გამოირკვა ორნაირი მიდრეკილება, ძველი უტო-
პიურ-ნაროდნიკული და მარქსისტული.

ამ კამათის დროს ევ. ვაწაძემ იქვე რუსულად ჩამოწერა
უმრავლესობის ტენდენციის პრინციპები, მსგავსად პროგრა-

მისა, რაიცა შეიცავდა ათიოდე მუხლს; ეს იყო განმეორება უტოპიური სოციალიზმის მთავარი დებულების: აჯანყება, რევოლუციონური მთავრობა, სოციალიზმის დამყარება, — სწორედ ის, რაც შემდეგ თვალწინ გაიშალა ბოლშევიზმის სახით. პროგრამაში ადგილი არ დაურჩა არც ნაციას, არც დემოკრატიას. ვაწადის პროექტი იქნა მიღებული და კრება დაიშალა. ამ დროს ჩამოვიდა ს. ჯიბლაძე და მასთან ერთად გავემგზავრე გურიაში. ჩვენ ორისათვის აშკარა იყო მარქსიზმის დამარცხება ყვირილაში და გადავწყვიტეთ საქმის შემობრუნება. მოგვეზრო ეგნატეც და მან ითავა კრების მოწვევა, როცა წარმოვადგენდი პროექტს განსხვავებულს ყვირილასაგან. მე მაშინვე შევუდექი და აინერის გასულს ვაცნობე ეგნატეს: მზადა ვარ.

დავნიშნეთ მეორე კრება ამავე ჯგუფის თბილისში, თებერვლის გასულს, ყველიერის უკანასკნელ სამ დღეს. შეიკრიბა იგივე ჯგუფი გარდა რამოდენიმე პირისა, რომელნიც სიშორის გამო ვერ ჩამოვიდნენ, (ის. რამიშვილი და სხვ.)

პირველ ყოვლისა მოვახდინეთ გამოკვლევა იმის, თუ კიდევ არის ვინმე სხვა ეროვნების მარქსისტი. ამ მიზნით მივმართეთ სტეფანე დანდუროვს, რომელიც იცნობდა მემარცხენე ინტელიგენციას. მან განაცხადა, რომ მარქსისტი მას არავინ ეგულება და თვით მარქსიზმი რუსეთის სინამდვილეში, მით უფრო კავკასიაში, დიდი სიბრძევეა. ჩვენ ჩვენი გზა გვაქვს, ევროპას კიდევ თავისიო. გაიმართა კამათი. ბოლოს გვითხრა: კვირა საღამოს რევოლუციონური ინტელიგენციის „ვეჩერინკა“, მოდით იქ. და ეგება ჩქ ნახოთ ვინმე თქვენი თანამოაზრეო, მოგვცა მისამართი და დავშორდით.

მეორე დღესვე შევიკრიბეთ და ჩემი მოხსენება „რა ვაკეთოთ“ წავიკითხე. მოხდა საკვირველი ამბავი; ყვირილას პროგრამა არავის გახსენებია. მის დამცველად არავინ გამოსულა. ჩემი პროექტის დასკვნებს არავითარი კამათი არ გამოუწვევია, მხოლოდ დასაბუთება არ მიაჩნდათ საკმარისად და ითხოვდნენ გაძლიერებას ისტორიული მაგალითებით. განსაკუთრებით ამ მხარეს აწვებოდა კ. ჩხეიძე. მეორე დღესვე შევედი „საზოგადო ბიბლიოთეკაში“ გოლოვინის პროსპექტზე, გადმოვიღე ღუბროვინის ისტორიული მასალები, მე-19 საუკუნის დასაწყისის აწერილობა ჩვენში, შევაკვე ჩემი მოხსენება და

შემდეგ კრებაზე წარუდგინე ამხანაგებს. ეს იყო შაბათი და
კვირა დილა. აქ ერთხმად იქნა მიღებული ჩემი პროექტი და
დამევალა გამომეჭვენებია ლეგალურ პრესაში.

შავ ორშაბათს კიდევ შეიყარა ჩვენი ჯგუფი და გადაწყვი-
ტა პრაქტიკული მუშაობის დაწყება; წერით, სიტყვით და ორ-
განიზაციების დაარსებით, პირველყოვლისა თბილისში. ამნა-
ირად ჩამოყალიბდა ქართველ მარქსისტთა პირველი ჯგუფი,
გარკვეული პროგრამით და მოქმედების გეგმით.

ამ ჯგუფს მე დავშორდი მანძილით, საზღვარგარედ გა-
ვემგზავრე ამავე წელს მაისში, ჯგუფის დადგენილებით. მას-
თან მქონდა მუდმივი მიწერ-მოწერა და კავშირი. ამ ჯგუფის
საჯარო გამოსვლა მოხდა ეგნატე ნინოშვილის საფლავეზე და
დაერქვა მე ს ა მ ე და ს ი. ეს მოხდა 1893 წ. ეს ლეგალური
სახელი სწორედ მისწრება იყო იმ არალეგალურ ხალხისთვის
და ჩვენც ეს სახელწოდება შევიფერეთ ყველა ჩვენ ლეგალურ
გამოსვლაში.

შემდეგ ამ ჯგუფს ჩამოშორდენ ზოგი მისი წევრები და და-
უბრუნდენ რუსულ სოციალიზმს ბოლშევიკების სახით. ყვი-
რილას პროგრამა ისევე აღდგა. სოციალიზმი რუსული და ევ-
როპიული დღესაც ერთმანეთს ებრძვის.

„რა ვაკეთოთ“ მე დაუტოვე „ივერიას“ დასაბეჭდათ, — არ
დაბეჭდა. შემდეგ გაუგზავნე „მოამბეს“ და დიდი ყოყმანის
შემდეგ მან გამოაქვეყნა 1894 წ. სათაური გამოვუსცვალე, და-
ვარქვი „ეკონომიური წარმატება და ეროვნება“.

როგორ ცხოვრობდა და მუშაობდა ნოე

როგორც ნოე სწერდა თავის წიგნში „ჩემი წარსული“, ჩვენი ეკონომიური შესაძლებლობა მისი პრეზიდენტობის დროს იყო ძალიან განსაზღვრული. მახსოვს, ერთხელ, როცა ჩვენ სადღაც მივდიოდით, შემომხედა და გულდაწყვეტით მითხრა: ისე ხარ ჩაცმული, რომ შენ შემხედავს მზარეული ქალი ეგონებო. მაგრამ ტანისამოსი ხომ ციდან არ ცვივა! საქართველოს სამი წლის დამოუკიდებლობის დროს მე ვერ შევძელი ერთი კაბა მეყიდა და საფრანგეთშიც ისე ჩამოვედით, რომ არც ერთი გროში არ გვქონდა შემონახული. კიდევ კარგი, რომ თბილისიდან წამოსვლისას თან წამოვიღე ბალიშები და საბნები, რომლებიც ნოეს დის, გულჩინას შეკვეთით დაგვიმზადეს ლანჩხუთელმა ქალებმა!

უცხოეთში, სანამ პილსუდსკი იყო ცოცხალი, პოლონეთის მთავრობა გვეხმარებოდა და გვქონდა ცოტათ თუ ბევრათ განსაზღვრული ბიუჯეტი. მაგრამ იმდენი საშუალება კი არ მოგვეპოვებოდა, რომ ბავშვები საზაფხულოდ წაგვეყვანა სადმე დასასვენებლად. ბავშვები ხშირად ავადმყოფობდნენ ზამთრობით და ანდრეიკას (უფროსი ვაჟის) გარდაცვალების შემდეგ მე ძალიან მეშინოდა მათაც არაფერი დამართოდათ.

ჩვენ ვცხოვრობდით ქალაქგარეთ — სენ მორში, სადაც გვქონდა ბინა დიდი ბაღით. ნოე სულ მეუბნებოდა, ახლა ჩვენ აღარ დაგვჭირდება სადმე სააგარაკოდ წასვლაო. მაგრამ მე გადავწყვიტე, რათაც უნდა დამჯდომოდა, მომხებერებინა ნოეს და ბავშვების წაყვანა მთაში. ამისთვის ათი წლის განმავლობაში ყოველ წელიწადს ვაწყობდი პატარა საზაფხულო პანსიონს. ვმოულობდი პენსიონერებს, და ეს საშუალებას გვაძლევდა ჩვენც აგარაკზე მთებში გაგვეტარებია ზაფხული.

სენ მორში ნოე ხშირად ავადმყოფობდა. ერთხანს თითქ-

მის მთელი წელიწადი იწვა ლოგინში. სიარულიც კი ეძნელებოდა. ორი პატარა ბავშვი გვეყავდა, ერთი — ერთი წლისა და მეორე — სამი წლისა. მესამე — უფროსი ქალიშვილი ასმატი — (ატი) სასწავლებელში დადიოდა და თან ოჯახშიაც ნოეს და ბავშვების მოვლაში მეხმარებოდა.

ნოეს გულის ავადმყოფობას წამლობდნენ ექიმები, მაგრამ გაუმჯობესება არ ეტყობოდა. ბოლოს ნოემ მიმართა გულის ავადმყოფობის ერთ დიდ სპეციალისტს და ჩვენდა გასაკვირველად მისგან ასეთი პასუხი მიიღო: „თქვენ გული ჯანმრთელი გაქვთ, მაგრამ ავით ხართ სელულიტით, რომლის მორჩენა შეუძლია მხოლოდ ერთადერთ ექიმს — (გვარი არ მახსოვს), რომელმაც აღმოაჩინა ეს ავადმყოფობა“. თავის მხრივ ურჩია წასულიყო სამკურნალო წყლებზე. ნოემ ეს რჩევა მიიღო და ექიმობდა ამ წყლებზე ათი წლის განმავლობაში. ხარჯებს მეგობრულათ გვიხდიდა დაუეიწყარი იოსებ ელიგულაშვილი.

უმისოთ ნოე ექიმობას ვერ შესძლებდა, მით უმეტეს, რომ პილსუდსკის გარდაცვალების შემდეგ არაერთი განსაზღვრული ბიუჯეტი არ გვექონდა. ომის დროს საზაფხულო პანსიონის გაწყობაც შეუძლებელი გახდა და ჩვენ აღარ შეგვეძლო დასასვენებლად სადმე წასვლა. მე მივაშურე ისევ ლევილს, სადაც მოგვიზომეს 1500 კვ მეტრი საბოსტნე ადგილი. პირველ წელს გვეხმარებოდა კოლია ნიჟარაძე. შემდეგ კი გადაკედით გიორგი ერაძის განკარგულებაში და მან მოგვიჩინა მომუშავეთ გიორგი ჟღენტი, რომელიც კვირაში ერთ დღეს მუშაობდა ჩვენს ნაჭერ მიწაზე.

მოგვეყავდა კარტოფილა, ლობიო და სიმინდი, ვიკეთებდით ფქვილის ღომს და ეს აყო ჩვენი მთავარი საზრდო. ნოე ამბობდა, გ. ერაძე არის ჩვენი მარჩენალი. მე თვითონაც დავდიოდი ლევილში სამუშაოდ, პარიზის გარეუბან ვანვიდან, სადაც ვცხოვრობდით. ზოგიერთი ამხანაგი არ იყო კმაყოფილი იმით, რომ ნოეს ვტოვებდი მარტოს. მაგრამ მე რომ არ მიმეხედა ლევილში ჩემი ბოსტნისათვის, ჩვენი საქმე რიგიანათ ვერ წავიდოდა.

ტანისამოსის საყიდელი ფული არ გვექონდა. მაინც ძალიან ვცდილობდი დამერწმუნებია ნოე, რომ მისთვის საჭიროა ერთი საზაფხულო პალტო, — მრცხვენოდა უცხოელების, რომლებსაც ის თავის ძველ პალტოში ხვდებოდა. მაგრამ მან არ

მაილო ჩემი რჩევა: „მე ახლა იმ ასაკში ვარ, რომ ტანისამოსი აღარ მაინტერესებს“.

შინ, ოჯახში ის თვითონ ალაგებდა თავის ოთახს და ანთებდა ღუმელს. როცა ჩემ სახეზე ამჩნევდა სიბრაღულის გრძნობას, ღიმილით მეუბნებოდა: „კარგი აზრები სწორეთ ოთახის დაგვის დროს მომდის თავშიო“. შეიძლება ეს ზუმრობაც არ იყო! ამბობენ ხელებით მუშაობა ანვითარებს ადამიანის ტვინსა და გონებასო და ამიტომ აქვთ გლეხებს „საღი გონებაო“.

ერთხელ შევედი ნოეს ოთახში და ვხედავ, რომ ის გრებს თავის ნაწერების შავს და ყრის ბუხარში ცეცხლის გასაჩაღებლად. „რას შერები ამას — შევძახე მე — განა არ იცი, რომ ეს ხელნაწერები დიდი ისტორიული ღირებულებისაა?“ და ასე გადავარჩინე ბევრი რამ დაწვისაგან.

ჩემი გულის მდგომარეობის გამო მე არ შემეძლო ოჯახის ყველა სამუშაოს გაკეთება და ნოე მეხმარებოდა. ჯანმრთელობის მხრივ ხომ ისიც მოისუსტებდა და მხოლოდ რეგულიარული ცხოვრების წესების დაცვით და მტკიცე ხასიათით შესძლო მან იმდენ ხანს შეენარჩუნებია სიცოცხლე.

ნოეს სამჯერ-ოთხჯერ გამოაჩნდა ჭლექის ნიშნები. მხოლოდ 1922 წელს განიკურნა სავსებით ამ საშინელი სენისაგან ექიმ მანიუხინის წყალობით. ხშირად ცივდებოდა ერთი ოთახიდან მეორეში გადასვლის დროს (ომის დროს ჩვენ არ შეგვეძლო მთელი სახლი გაგვეთბო, ცენტრალური გათბობა კი მალე გაფუჭდა). როცა თავს კარგათ გრძნობდა, ნოე ყოველგვარ ამინდში დღეში ორჯერ მიდიოდა სასეირნოდ. შინაც მეხმარებოდა ოჯახში. თვითონ ყიდულობდა სურსათ-სანოვაგეს, აწყობდა და ალაგებდა სუფრას. ხან იმასაც ცდილობდა, რომ თავისი პერანგები თვითონ გაეთოვებია. მაგრამ მე ვუშლიდი, მეშინოდა არ დაეწვა.

წერდა ის ყოველთვის სადამოს ხუთი საათიდან შვიდამდე. მის მაგიდაზე არ ეწყო არც წიგნები, არც გაზეთები. მასალას ის ამზადებდა წინდაწინ. მახსოვს, როცა ნოე პირველად გავიცანი, ის მეუბნებოდა: „მე მჭირდება მხოლოდ კალამი და ქაღალდი. სხვა არაფერიო“. იმ დროს ის იყო 35 წლის. მაშინაც დიდი გულმოდგინებით ეკიდებოდა თავის ნაწერებს. ერთი თავის სტატია მან ხუთჯერ გადაწერა. საერ-

თოდ წერა იყო მისთვის ისეთივე ორგანიული მოთხოვნა, როგორც საჭმელ-სასმელი. მას ესმოდა ის, რაც უნდა დაეწერა, თითქოს ვიღაც უკარნახებდა. გარედან მოზღვავებული აზრები არ აძლევდნენ მოსვენებას და მხოლოდ მაშინ დამშვიდდებოდა, როცა თავის აზრებს ქაღალდზე გადაიტანდა. შემოქმედება იყო მისთვის უდიდესი კმაყოფილება. როცა სტატიის წერას გაათავებდა, ჩამოვიდოდა ჩემთან სახეგაბრწყინებელი, განათებული თვალებით.

ყველაზე მეტათ უფრთხოდა მრავალსიტყვიანობას და მეორე დღეს იწყებდა დაწერილის მოწურვას, შემოკლებას, მიუხედავად ჩემი პროტესტებისა. თავის სტატიებში ბევრი გამოთქმები შემოჰქონდა თავის დედისგან მოსმენილი. მთელი 30 წლის გადმოხვეწილობაშიაც ის მუდამ გრძნობდა ღრმა კავშირს თავის ერთან.

ჩვენ ხშირად ვლაპარაკობდით საქართველოზე, მის მომავალზე. ბევრი რამ შეუძლია პატარა საქართველოს? — შევეკითხე ნოეს: „ათენა იყო მხოლოდ ერთი ქალაქი, მაგრამ მან შექმნა ცივილიზაციაო“ — იყო მისი პასუხი.

შენიშვნები:

1. ქართველი ნაციონალისტები - დაიბეჭდა ცალკე წიგნაკად ა.-ს ფსევდონიმით, ჟენევა, 1904.
2. ბრძოლა - პირველად დაიბეჭდა ხელმოუწერლად, ჟურნ. „ბრძოლა“, პარიზი, 1925, № 1; შესულია კრებულში: ნოე ჟორდანიას, რჩეული ნაწერები ემიგრაციაში, გამომცემელი ვალიკო ჩუბინიძე, პარიზი, 1956, გვ. 13-15 (ქვემოთ შემოკლებით: რჩ. ნაწ.).
3. ქართველი ერი საფრთხეში - ჟურნ. „ჩვენი დროშა“, პარიზი, 1950, № 5; რჩ. ნაწ., გვ. 15-19.
4. ქართველი სოციალ-დემოკრატია - ჟურნ. „ჩვენი დროშა“, პარიზი, 1949, № 3; რჩ. ნაწ., გვ. 19-24.
5. 26 მაისი - გაზ. „ბრძოლის ხმა“, პარიზი, 1933, № 33; რჩ. ნაწ., გვ. 24-27.
6. ქართველ ერს - გაზ. „ბრძოლის ხმა“, პარიზი, 1931, № 12; რჩ. ნაწ., გვ. 27-29.
7. დიდი თარიღი - გაზ. „ბრძოლის ხმა“, პარიზი, 1930, № 9; რჩ. ნაწ., გვ. 30-32.
8. ერის თვითგამორკვევა - ჟურნ. „ბრძოლა“, პარიზი, 1925, № 1; რჩ. ნაწ., გვ. 32-38.
9. მიმდინარე პოლიტიკა - ჟურნ. „ბრძოლა“, პარიზი, 1925, № 2; რჩ. ნაწ., გვ. 40-44.
10. დეკლარაცია - გაზ. „ბრძოლის ხმა“, პარიზი, 1940, № 14 (93); რჩ. ნაწ., გვ. 45-46.
11. სამდვიო და ფალბი კომუნიზმი - დაიბეჭდა ცალკე წიგნაკად, პარიზი, 1925.
12. ჩვენი ტაქტიკა - ჟურნ. „ბრძოლა“, პარიზი, 1925, № 5 და № 6; გამოცემა ცალკე წიგნაკადად, პარიზი, 1926; რჩ. ნაწ., გვ. 47-64.
13. ხუთი წელი - ჟურნ. „ბრძოლა“, პარიზი, 1926, № 8; რჩ. ნაწ., გვ. 64-66.
14. სადღესო - ჟურნ. „ბრძოლა“, პარიზი, 1926, № 14; რჩ. ნაწ., გვ. 67-69.
15. ათი წელი - ჟურნ. „ბრძოლა“, პარიზი, 1927, № 27-28; რჩ. ნაწ., გვ. 69-75.
16. ჩვენი გზა - „ბრძოლა“, პარიზი, 1928, № 31-32; რჩ. ნაწ., გვ. 75-92.
17. საქართველოს საგარეო პოლიტიკა - გაზ. „ბრძოლის ხმა“, პარიზი, 1934, № 43, № 44, № 45; რჩ. ნაწ., გვ. 93-111.
18. კავკასიის კონფედერაცია - გაზ. „ბრძოლის ხმა“, პარიზი, 1934, № 45; რჩ. ნაწ., გვ. 112-114.

-
19. ორი ქვეყანა - თურნ. „ჩვენი დროშა“, პარიზი, 1950, № 7, რწ.
ნაწ., გვ. 132-135.
20. დემოკრატია - დაიბეჭდა ცალკე წიგნაკად, პარიზი, 1933.
21. ჩვენი გზა - დაწერილია 21. V. 1941; დაბეჭდილია კრებულში:
ნ. ჟორდანიას ახალი ნაწერები, პარიზი, 1948, გვ. 7-47 (ქვემოთ შე-
მოკლებით: ახ. ნაწ.).
22. დღეს, ხვალ - დაწერილია 20. IX. 1941; ახ. ნაწ., გვ. 49-112.
23. ევროპა და კაცობრიობა - დაწერილია 20. II. 1943; ახ. ნაწ.,
გვ. 113-154.
24. რახდება მსოფლიოში - დაწერილია 14. IX. 1946, ახ. ნაწ.,
გვ. 195-208.
25. როგორ იყო - ახ. თურნ. „ჩვენი დროშა“, პარიზი, 1988, № 112,
გვ. 12-15.
- დამატება:
ინა ჟორდანიას - როგორ ცხოვრობდა და მუშაობდა ნოე. ახ. თურნ.
„ჩვენი დროშა“, პარიზი, 1988, № 112, გვ. 20-22.

შინაარსი

ნოე ჟორდანია (შესავალი წერილი გ. შარაძისა)	III
ქართველი ნაციონალისტები	1
ბრძოლა	39
ქართველი ერი საფრთხეში	42
ქართველი სოციალ-დემოკრატია	46
26 მაისი	52
ქართველ ერს	56
დიდი თარიღი	59
ერის თვითგამორკვევა	62
მიმდინარე პოლიტიკა	69
დეკლარაცია	75
ნამდვილი და ყალბი კომუნიზმი	77
ჩვენი ტაქტიკა	105
ხუთი წელი	124
სადღეისო	127
ათი წელი	130
ჩვენი გზა	137
საქართველოს საგარეო პოლიტიკა	155
კავკასიის კონფედერაცია	176
ორი ქვეყანა	179
დემოკრატია	183
ჩვენი გზა	229
დღეს, ხვალ	275
ევროპა და კაცობრიობა	347
რა ხდება მსოფლიოში	393
როგორ იყო	408
და მ ა ტ ე ბ ა : ინა ჟორდანია, როგორ ცხოვრობდა და მუშა- ობდა ნოე	412

რედაქტორები: მ. ჯაველიძე, ლ. თავართქილაძე
მხატვარი რ. მაჭარაშვილი
მხატვრული რედაქტორი თ. შარიფაშვილი
ტექნიკური რედაქტორი ლ. ჭვლიძე
კორექტორი ე. ჟვანია
გამომცემები მ. წივწიაძე

სბ № 7163

გადაეცა წარმოებას 15.12.89. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 28.04.90. სა-
ბეჭდო ქაღალდი № 1. 84×108¹/₃₂. გარნიტური ლიტერატ. ბეჭდვა მაღალი.
პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 23,52. პირ. საღ.-გატ. 23,86. სააღრ.-საგამომც.
თაბახი 21,01. ტირაჟი 50 000. შეკვ. № 2388.

ფასი 6 მან.

გამომცემლობა „საქართველო“
თბილისი, მარჯანიშვილის 5.

საქართველოს სსრ ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო კომიტეტის
თბილისის ი. ჭავჭავაძის სახ. წიგნის ფაბრიკა, გრიგოლ რობაქიძის
გამზირი № 7.

Тбилисская книжная фабрика им. И. Чавчавадзе Госу-
дарственного комитета по печати Грузинской ССР пр.
Гр. Робакидзе № 7.

Жордания Ное Николаевич
ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
(На грузинском языке)

Издательство «Сакартвело»
Тбилиси, Марджанишвили, 5.
1990

